S. Çiftyürek

ULUSAL SORUNA SOMUT ve TARİHSEL YAKLAŞIM

/Halkların Kurtuluşu Sosyalizmdedir/

pêlê sor YAYINLARI

PELÊ SOR YAYINLARI: 14

ULUSAL SORUNA SOMUT ve TARİHSEL YAKLAŞIM

S. Çiftyürek'in bu kitabı, genel olarak ulusal soruna ve daha özelde halkımızın yüzyüze olduğu soruna, bir yandan yararlanılacak bir bilgi zemini sunarken, diğer yandan da öznel görüşleri ve giriştiği polemikleriyle ilginç bir yapıt haline gelmektedir.

Yazar, bu çalışmasında günümüzde çok yoğun olarak tartışılan uluslar sorununa ilişkin görüşlerini aktarırken; öncelikle yararlanmaya değer bir temel zemini okura sunmayı esas almış durumdadır. Bu zemin, hem yapılan teorik süzgeç, hem de dökümanter ve tarihsel verileriyle oldukça çarpıcıdır. Bunları izleyen bölümlerde ise yazar, daha özelde Kürt ulusal sorununa ilişkin indirgemeleriyle savunduğu görüşlerini aktarmakta ve ilginç tartışmalar yürütmektedir.

Yazar, çalışmasının yörüngesine sınıf bakış açısını ve Marksist yöntemi oturtma azmiyle, ülkemiz sosyalistlerinin ilgisini çekeceğinden emin olduğumuz bir kitabı, uzun uğraşlarından sonra okurlara sunmaktan mutludur ve yayınevimiz aynı mutluluğu paylaşmaktadır.

Pelê Sor Yayınları: 14
Birinci Baskı: Aralık 1993
Baskı: Aydınlar Matbaası
ISBN 975-7867-03-9

Pelê Sor Yayınevi
Divanyolu Cad. Hocarüstem Sk. Zafer Han
No: 7 Daire: 12/1 Cağaloğlu / İstanbul
Tel-Fax: 11 37 31

S. Çiftyürek

ULUSAL SORUNA SOMUT ve TARİHSEL YAKLAŞIM

/Halkların Kurtuluşu Sosyalizmdedir/

pelê sor
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ..... 9

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK SÖMÜRGECİLİĞİN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ....13

A- KLASİK SÖMÜRGECİLİĞİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ.....14

1. Zenci Köle Ticareti.....17
2. Sermayenin İlk Oluşumu.....19
3. İngiltere, Fransa, Hollanda Sömürgeciliği.....24

B- EMPERYALİZM VE KLASİK SÖMÜRGECİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ.....28

1. Klasik Sömürgeciliğin Yolaçtığı Sonuçlar.....35
2. Farklı Sömürgeci Uygulamalar.....41

C- İLHAKLAR.....48

İlhaka Uğramış Belli Başlı Ülkeler.....49

İKİNCİ BÖLÜM

SERMAYE, ULUS, ULUSAL DEVLET.....57

A- HALKLARIN UZUN UYGARLIK YÜRÜYÜŞÜNDE ULUSAL DEVLETİN YERİ.....58

B- DÜNYADA EKONOMİK-SİYASAL, KÜLTÜREL MERKEZİLEŞMENİN VARDIĞI BOYUTLAR.....64

Avrupa Topluluğu.....70

C- KOMÜNİSTLER SORUNA NASIL YAKLAŞMALI?.....72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRDİSTAN'DA YABANCI EGEMENLİĞİ.....75

A- TÜRKLERİN ANADOLU'YA GÖÇLERİ.....78

Türklerin Anadolu'yu Fethi Salt Kılıç Gücüyle Olmadı.....81

B- OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DOĞUŞU VE KÜRDİSTAN'IN İLHAK EDİLİŞİ.....85

1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu Ve Fetihlerdeki Başarısının Sırrı.....85

2. İstanbul (Bizans) Ve Balkanların Fethinde
Hıristiyan Halkla İttifak....90
3. Fetihlerde Uluslararası Boyut....92
4. Ekonomik Evrim, Zoru Geç de Olsa Yeniyor....94
5. Osmanlıların Kürdistan'a İlk Girişi
Çaldıran Savaşıyla Olmuştur....95
C- ASYA (DOĞU), ANTİK VE ALMAN ÜRETİM TARZI....100
1. Genel Olarak Cemaat....104
2. Emeğin Nesnel Ve Öznel Koşullarının Birliği Olarak Cemaat..107
3. Asya, Antik Ve Alman Tarzında Mülkiyetin Niteliği....108
4. Doğu (Asya) Despotizminin Niteliği Ve İşlevleri....114
5. A.T.Ü.T. Neden Değişime / Evrime Karşı
En Dirençli Olanıdır?....117
6. Antik İle Asya Tarzlarının Çatıştığı Alan Olarak Anadolu....120
D- OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA
İDARİ VE ASKERİ YAPI....123
1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Selefleri Kimlerdi?....125
2. Osmanlı İmparatorluğu'nda İdari Yapı Ve Sınıflar....128
3. Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Yapı....141
E- OSMANLI'DA MÜLKİYET BİÇİMLERİ....150
1. Mülkiyet Esas Olarak Devletin Elindedir....150
2. Özel Mülkiyet....157
F- OSMANLILARDA VERGİ VE STATÜ....162
Osmanlı İmparatorluğu'nda Belli Başlı Vergi Türleri Olarak:....162

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV DESPOTİK DEVLETİN ÇÖZÜLÜŞÜ YA DA ÜNİTER T.C'NİN ÖNKOŞULLARI....167
A- EKONOMİK BUNALIM VE ÇÖZÜLME....167
1858 "arazi Yasası"nın Kürdistan'da Uygulanması....171
B- İDARİ YAPIDAKİ ÇÖZÜLME VE MERKEZİLEŞME....174
1. Ulusal Devletlerin Doğuşu....175
2. Balkanlarda Ulusal Bağımsızlık Mücadelesi....175
3. Merkezden Kopma Eğilimleri Diğer Alanlarda
Ve Kürdistan'da Güçleniyor....176
4. Askeri Örgütlenmede Merkezileşme....180

5. Tüm Reform Hareketlerinde
Batı'nın Doğrudan Etkisi Olmuştur....180
6. Türk Milliyetçiliği Boy Veriyor....182
7 Türkçülük Kuramının Oluşumunda Kürt "Aydınları"nın Rolü....184

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞU "SÖMÜRGECİ BİR DEVLET"MİYDİ?....187
A- KOLONİ VE ROMA....188
B- OSMANLI BALKAN "KOLON"LARI İLE SÖMÜRGECİ BİR DEVLET OLAMAZ....192
C- KURAMSAL YAKLAŞIM YA DA SOMUTTAN SOYUTA....203
D- BİLGET YOLDAŞIN "SÖMÜRGECİ OSMANLI" VE "SÖMÜRGE KÜRDİSTAN" İDDİALARI....210
1. Bilget'in Eleştiri Yöntemi Yanlıştır....213
2. Salt Ulusal Bağımsızlık İle Halklar, Kendi Ülkelerinin Egemeni Olamadılar....218
3. "Sömürgeciler" Sömürgecilikten Kurtuluşun Hemen Sonrasında Bir Başka Ülkeyi Sömürgeleştiremezler....226
4. Osmanlı İmparatorluğu'nu 600 Yıl Ayakta Tutan Seferlerle Sağlanan Haraç Ve Talan Değildir....232
5. "Öznel Sömürgecilik" Zorlamalar Sonucunda Türetilmiştir Ve Bilimdışıdır....239
6. Doğu'yu İlk Mülk Edinenler Hatta İlk Özel Mülk Edinenler Feodal Senyörler Değillerdir....244

ALTINCI BÖLÜM

GENEL ÇİZGİLERLE MEZOPOTAMYA, KÜRDİSTAN / KÜRTLER....249
A- DURMADAN KENDİ ÖZ TARİHLERİNİ AŞMAK, GELİŞMİŞ / GELİŞEN HALKLARA ÖZGÜDÜR....249
B- MEZOPOTAMYA'NIN GEÇMİŞ EKONOMİK-SOSYAL YAPISI...255
C- SİYASİ (İDARİ) YAPI VE KÜRT AŞİRETLERİNİN BELLİ BAŞLI ÖZELLİKLERİ....262
D- KÜRT BEYLİKLERİ VE İÇ ÖRGÜTLENMELERİ....267
E- KÜRT EMİRLİKLERİNİN İÇ ÖRGÜTLENMELERİ....272

F- KÜRT BEYLİKLERİNİN İÇ ÇATIŞMALARI
VE BÖLGE DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLER.....276
1. Kürtlerin Temel Sorunu: Birlik.....276
2. Ya Osmanlıya Ya da Farslıya Dayanma,
Adeta Bir Siyaset Olmuş.....280
3. Kapitalizm Ortak Bir Dünya Tarihi Yarattı.....284
4. Kürtlerin Övgüye Değil,
Sorumlu, İlerletici Eleştiriye ihtiyacı Vardır.....288

YEDİNCİ BÖLÜM

K. KÜRDİSTAN'DA KAVGANIN NESNEL TEMELLERİ VE KOMÜNİSTLERİN PERSPEKTİFLERİ.....301
A- HAREKET ETTİĞİMİZ ÖNCÜLLER NELERDİR?.....303
1. TC Devletinin Kuruluşu Ve Kürtler.....303
2. Kürt Burjuvazisi.....310
3. Kürt İle Türkler Arasında Ekonomik Sosyal
Alanlarda Ayrımlar Var mı?.....323
4. Nüfus Bileşiminin Özellikleri.....334
5. "Güneydoğu Anadolu Projesi" (GAP).....344
6. Kürt Ve Türk Halklarının Toplumsal
Gelişme Süreçleri "Farklı" mı?.....350
7. İ. Beşikçi, B. Arda, K. Bilget "Sömürge Kürdistan" Derken
Neleri İleri Sürüyorlar?.....363
8. Kürtlerin Ayrı bir Ulus Olarak Varlığı ve Haklarının Kabulü,
Beraberinde Ayrımları da Getirecektir.....387
9. K. Kürdistan Ve Türkiye Arasında
Birleşik Devrim Dinamizmi Varmı, Yok mu?.....389
B- VARDIĞIM SONUÇLAR.....416

SEKİZİNCİ BÖLÜM

REEL SOSYALİZM VE ULUSAL SORUN.....425
A- EKİM DEVRİMİ ÖNCESİNDE ÇARLIK RUSYASI.....425
1. Ekim Devrimi, Lenin Ve UKTH.....427
2. SSCB'de Ulusların Ekonomik, Sosyal, Kültürel Gelişimi.....437
3. Hangi Yaklaşım "Bilim Ve Akıl Dışı"dır?.....446
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....461

GİRİŞ

Son yıllarda devrimci basında, hatta gerici basında da, sıkça bir deyim kullanılıyor "Tarihten ders çıkarmak" Bu çok genel bir doğrudur. Ancak yaşanmış tarihten ders çıkarma adına, çoğu kez, dersler çıkarma yerine, tarihin mahkum edildiğine rastlanır. Burada önemli olan; çıkarılan derslerin geriye mi yoksa ileriye mi yönelik olduğudur. Başka bir ifadeyle, çıkarılan derslerin tarihi süreci ileriye götürüp-götürmediğidir.

Tarih bilgisi geriye bakışlıdır ve dolayısıyla çıkarılacak derslerde olabildiğince titiz olmak gerekiyor. Çünkü yaşanılmış tarihten dersler çıkarmaya yönelen kişi tarihi yaratan ile yargılayan arasında her zaman belli bir oranda varolan paradoksla yüzyüzedir. Tarihin yaratıcısı elbette insandır, toplumdur. Kitleler tarihlerini kendileri yaparlar, ancak kendi seçtikleri koşullarda ve de canları istedikleri gibi değil, içinde yaşadıkları koşullarda ve o süreçte bulabildikleri malzemeyle tarih yaparlar. Tarihi yaratanlar, o anın nesnelliğini yaşar. Tarihi yargılayan ise, istese de istemese de salt yargılayandır ve yargılarken (geçmiş tarihi eleştirirken) yargıladıklarının yaşadığı ortamı yaşamadan (söz konusu olan tarihi yaratanların hangi koşullarda ve hangi somut malzemeyle tarih yarattıkları ancak en ilerisi, okuyarak öğrenilebilir ama yaşayanın duygularına sahip olamadan) yargılayan konumundadır. Bu neden-

le tarihten ders çıkarma öznelliğe, keyfi yorum ve haksız eleştirilere olabildiğince açık bir alandır. Hassas olmak gerekir derken vurgu, sorunun bu niteliği üzerinedir.

Yaşanmış, geçmişte kalmış bütün tarihi süreçler, olaylar, olgular sonraki tarihi süreçte şu veya bu oranda insan bilinci tarafından yargılanıyorlar. Önemli olan tarihi ilerletici sonuçlar/dersler çıkarabilmektir. Materyalist tarih bilinci, SSCB ve Yugoslavya'nın federal yapısının dağılmasını eleştirel yaklaşımla değerlendirirken, ileriye/geleceğe yönelik dersler çıkarır. Tarihe idealist bakışın sahipleri ise, bu federal devletlerin "tarihin bir yanılgısı" olduğunu söyler ve ortadan kalkmasını "ilerleme" olarak görür. Şu yada bu biçim altında halkların birliği olgusu; ilkel toplum, kölelik, feodalizm gibi yaşanmış / aşılmış ve bir daha dönülmeyecek bir tarih değil, tüm insanlığın yaşayacağı bir tarihi süreçtir. ABD, bir biçimde bunu bugün yaşıyor. Batı Avrupa daha farklı bir biçimde buna yöneliyor. Ve hatta dünyanın önemli bir bölümü bunu bugünden yaşıyor. Bu nedenle SSCB ve Yugoslavya'nın yaşanmış federal cumhuriyetler yapısı değerlendirilirken ileriye, geleceğe yönelik dersler çıkarabilmek oldukça önemlidir.

Tüm temel çizgileriyle ulusal sorun, K.Bilget yoldaş tarafından uzun bir yazı dizisiyle tartışma gündemine getirildi. Bu tartışmaya başka yoldaşlar da katıldı. Öyle ki; UKTH, örgütlenme, mücadele, iktidar vb. temel çizgileriyle sorun üzerinde tartışma devam ediyor.

Sorun tartışılıyor, tartışıyoruz. Elbette, yeni görüşler, perspektifler üretmeye ihtiyaç vardır. Bu hepimizin kabul ettiği genel bir ihtiyaçtır. Önemli olan, gerçekten yeni ve tarihsel süreci bir adım da olsa ileriye götürmeyi hedefleyen yeni görüşler, yaklaşımlar üretebilmektir. Yeni adına yazılanlar gerçekten yeni görüşler midir, değil midir? Bu çalışmada bu soruya da yanıt getireceğim.

Bilget yoldaş "*Bu yazı, 1990'lara kadar ulusal sorunla ilgili savunduklarımın özeleştirisine ilk adımdır*" [1] diyor. Özeleştiri beraberinde doğal olarak geçmişe yönelik eleştiriyi de taşıdı. Ve eleştiriler geçmiş görüşlerimizle sınırlı kalmayıp, ulusal sorunda Lenin,

---

1- Kemal Bilget Newroz sayı 2. sy. 52

Stalin gibi Marksist önderleri de kapsadı. Elbette eleştiriye ihtiyacımız vardır. Çünkü eleştiri sorumluluk demektir. İnsan, sorumluluğunu taşıdığı şeye ilişkin eleştiride bulunur veya özeleştirisini vererek kendini eleştirir. Ancak, eleştiri gerçeği yansıtıyorsa ve yeniye yönelik üretkense sorumlu/yapıcı eleştiri olur. Bizim ve herkesin sorumlu eleştiriye ihtiyacı vardır.

Kitleselleşmeyi hedefleyen her ortamda, farklı görüşlerin bulunması doğaldır. Yine, doğaldır ki, her bireyin kendi toplumsal deneyi, kendi ayırt edici algıları vardır. Bu gerçeklik, görüş, inanış ve değerlerde zengin bir çeşitliliğe yol açar. Bundandır ki biz komünistler "tekbencilik"e hayır diyoruz. Tekbenciliğin özü olan "ben varım ve dünya ancak benim duyumumdur" yaklaşımı yanlıştır. Fakat bir başka şeye daha ihtiyacımız vardır. Bu, zengin görüş ve değerlerle özde çelişmeyen ideolojik birliktir. Daha da önemlisi, ortak politik yönelişler ve eylemde birliğin sağlanmasıdır.

Temel sorunlarda ideolojik birliği yaratabilmenin zemini ise; siyasetin nesnesi olan olguların mümkün olduğunca doğru algılanmasından geçer. Üzerinde tartışma sürdürülen nesnel olgu/olguları olabildiğince gerçekçi, aslına uygun kavramaktan geçer. İşte o zaman farklı algılanışlara, farklı teorik soyutlamalara (farklı ideolojik çizgilere) varmaz ve bir ideolojik ayrılık değil, yaklaşım farklılığı düzeyinde kalır. Buna ulaşabilmek için, üzerinde tartışma sürdürdüğümüz yapı, toplum, devlet vb. olguları objektif olarak gözlemleyip, verilerle açığa çıkarmak gerekiyor.

Bilmeyi (kavramayı) hedeflediğimiz nesneyi salt kabataslak düşüncede yeniden üretmekle yetinemeyiz. İnceleme ve tartışmaya konu yapılan olguyu, iç yasaları ve temel ilintileriyle birlikte kavramak durumundayız. Bu gereklilikten hareketle, yazı boyunca geçmişin (Kürt ve Türk halkları tarihinin) nesnel tanıkları olan belgelere uzun uzun yer vereceğim. Daha somut ve daha daraltılmış olarak, Kürdistan'da (esas olarak Kuzey Kürdistan'da) tarihi sürecin mümkün olduğunca kavranabilmesi için, bu tarihi süreci etkileyen fenomenleri irdelemeye çalışacağım. Geçmiş tarihi sürecin yanısıra ve esas olarak geçmişle gelecek arasında köprü olan bugünkü süreci ve belli başlı olgularına ilişkin ayrıntı verileri sunacağım. Gerçekten, pratiği ya da olguları fikirlere göre değil, ter-

sine fikirlerin oluşumunu maddi pratikten hareketle açıklayacaksak, bunu yapmak zorundayız.

Hem geçmiş hem de bugüne ilişkin geniş nesnel kanıtları (verileri) içerecek olan bu çalışma, belli ki salt politik irdeleme ve tutumla sınırlı olmayacak, belli bir araştırmayı da içerecektir. Hem geçmişe hem bugüne ilişkin ayrıntılı nesnel verileri sunmanın bir ihtiyaç olduğunu belirttik. Bu ihtiyaç, doğruları yarım söylememek için de gereklidir. Kürdistan'a ilişkin sorunun çözümüne yönelik görüş ve önerilerde, yarım söylenmiş doğrular çoktur. Doğruyu yarım söylememek gerekiyor ve N.Hikmet'in tabiriyle "*yarım söylenmiş doğrular yalanın yapamadığı kötülüğü yapabilir.*"

BİRİNCİ BÖLÜM

KLASİK SÖMÜRGECİLİĞİN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Genelde, sömürge ve ilhak tesbitleri tek başlarına bir anlam ifade etmezler. Fakat ülkemizdeki devrimci hareket, sömürge ve ilhak kavramını başlı başına farklı politik ve örgütsel yönelişlerle birlikte ve adeta özdeşmiş gibi yorumladılar. Sömürge tesbitini yapanlar, beraberinde ayrı örgütlenme ve bağımsız iktidarı hedefledi. İlhak tesbitini yapanlar birlikte örgütlenme ve birleşik iktidarı hedefledi. Bu ayrım yanlıştır. Ben sonuçlara ulaşırken, kavramlardan değil olgulardan hareket edeceğim. Önemli olan olguya verilecek ad değil, olgunun kendisinin derinlemesine kavranmasıdır ve siyasetin bunun üzerinde sürdürülmesidir.

Klasik sömürgecilikle K.Kürdistan'ın, Avrupalı sömürgecilerin sömürgeleriyle TC devletinin K. Kürdistan'la ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ilişkilerinin sağlıklı bir kıyaslamasını yapabilmemiz için; klasik sömürgeciliğin doğuşu ve gelişimi üzerinde durmak zorunlu olmuştur. Önce, klasik sömürgeciliğin oluşumu ve farklı uygulamaları üzerinde duracağız, sonraki bölümlerde Türklerle (Osmanlılarla) Kürtlerin ve TC ile Kürdistan'ın ilişkilerini irdeleyeceğiz.

A- KLASİK SÖMÜRGECİLİĞİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Sömürgeciliğin kökleri tarihin hayli derinliklerine kadar uzanır. Öyle ki, insanlığın tarih öncesi döneminden sonra gelen ilk çağa (eski çağa) kadar uzanır.

İlk çağın ilk sömürgeci gücü Fenikeliler: M.Ö. III. yüzyıllarda Akdenizin doğusuna (Lübnan, Suriye kıyılarına) yerleşen ve kentler (Sayda, Sur vb.) kurarak yaşayan bir halk. Başlangıçta tarımla uğraşan bu halk, giderek denizciliğe, ticarete yönelmiştir. Fenikelilerin temel özellikleri denizci, tüccar ve sanatçı bir halk olmalarıydı. Doğudan kervanlarla gelen mallar limanlara iniyor, sonra gemilere yüklenip çeşitli Avrupa ve Akdeniz liman kentlerine götürülüyordu. Oralardan alınan mallar da daha çok doğuya gönderiliyordu. Fenikeliler ticaret amacıyla tüm Akdenizi dolaştılar ve gittikleri yerlerde ticari faaliyetlerini güvence altına alabilmek için de yeni yerleşim birimleri (koloniler) kurdular. Kolonileri kurarken kendilerinden daha geri bir uygarlık düzeyinde bulunan halka zor kullanmaktan çok, onlara bir takım ticari imtiyazlar tanıyarak, Marx'ın tabiriyle "saldırgan olmayan alışverişler yapar"ak kendilerine bağlama biçiminde barışçı bir yol izlediler. Bu yöntemlerle Fenikeliler, Sicilya, Girit, Sardinya ve Afrika'nın kuzeyinde bulunan Kartaca gibi yerlerde ticari koloniler kurdular.

Fenikelilerin yıkılmasından sonra eski bir kolonisi olan Kartaca ve Yunan siteleri (Atina, Sparta) Akdeniz'de egemenliği ele geçirdiler.

Kartacalılar : Batı Akdeniz'deki tüm Fenike kolonilerine egemen oldular. Ve Alalia Deniz savaşında (M.Ö.535) Yunanlıları da yenerek Batı Akdeniz'in güçlü devleti oldular. Zamanla, İspanya, Sardinya vb. yerlerde koloniler kurdular. Kartaca denizcileri Cebelitarık Bogazını geçerek Afrika kıyılarına ve İngiliz adalarına kadar uzandılar. Roma tarafından M.Ö. 146'da yıkılıp ortadan kaldırılıncaya kadar üstünlüklerini sürdürdüler.

Yunanlılar Akdeniz dışında, Anadolu kıyılarında ve Ege adalarında hatta Karadeniz'de koloniler kurdular. Yunan kentlerinde artan nüfusla birlikte cemaatin bir bölümünün ayrılarak yeni yeni

yerleşim merkezleri (koloniler) kurmaları, o dönemde ticaretin yanısıra kolonilerin kurulmasında önemli bir nedendir. Atina ile Sparta kentleri arasında M.Ö. 5.yy'da patlak veren savaşların esas nedenlerinden birisi de kolonizasyon sorunlarıydı.

İlk çağın son sömürgeci gücü Romalılar oldu. Roma'nın kolonizasyon ve ilk fetih savaşlarına yönelmesinin nedenlerini irdeleyen K.Marx şunları belirtir :

"Roma kenti bir kez kurulup, çevresindeki toprak kentliler tarafından işlendikten sonra, cemaatin koşulları artık eskisinden çok farklıdır. Bütün bu cemaatlerin amacı, varlıklarını sürdürmektir. Yani, cemaati oluşturan bireyleri, birer mülk sahibi olarak yeniden-üretmek, yani bireyleri, aynı zamanda cemaat üyeleri arasındaki ilişkinin ve dolayısıyla cemaatin kendisinin temeli olan nesnel varoluş tarzı içerisinde yeniden üretmek. Ama bu yeniden üretim aynı zamanda bir yeni üretim ve eski biçimin tahribi olmak zorundadır. Örneğin, her bireyin belli bir kaç dönüm toprağa sahip olması gerekiyorsa, kısa bir süre sonra nüfus artışı araya girecektir. Bunun dizginlenmesi için bu kez kolonizasyona gidilecek, bu da fetih savaşlarını zorunlu kılacaktır." (2)

Romalılar, esas olarak askeri güçlerine dayanarak, Akdeniz, Yakındoğu, Kuzey Afrika, Batı Avrupa ve hatta Britanya adaları vb. geniş alanlarda egemenlik kurdular. Koloniler oluşturdular. Romalılarla birlikte veya manüfaktürle birlikte, sömürgecilik yeni boyutlar kazandı. Fenikelilerin esas olarak ticari amaçlı ve barışçıl bir biçimde sürdürdükleri kolonizasyon zamanla siyasi, askeri, kültürel boyutlar da kazandı. Yine K.Marx'ın tesbitiyle :

"Eskiden uluslar birbirleriyle ilişkide bulunduklarında, aralarında yalnızca saldırgan olmayan alışverişler yaparlarken, manüfaktürle birlikte, başka başka uluslar, rekabet ilişkileri içine girdiler, savaşlar yoluyla, koruyucu gümrükler ve yasaklar yoluyla sürdürülen ticari bir savaşıma başladılar. Bundan böyle ticaretin siyasal bir anlamı vardır artık" (3)

Marx burada manüfaktürün yolaçtığı belli başlı sonuçlardan bi-

---

2 - K. Marx, Grundrisse sy: 555
3 - K. Marx, Alman İdeolojisi sy: 95

risi üzerinde duruyor : Ticaretin siyasi nitelik kazanması... Elbette, Roma'nın ilk kuruluş yıllarında manüfaktür doğmamıştır. Ama, manüfaktürün ön koşulları olan yabancı halklarla ticaret, loncalarda ve tacirlerin elinde sermayenin birikimi, ticaretin genişlemesi daha yeni yeni oluşum halindeydi.

Roma (daha doğrusu Batı Roma) İmparatorluğunun yıllardır devam eden barbarların saldırıları sonucu Milattan Sonra 476'da yıkılmasıyla (ki bu İlk Çağın sonu kabul ediliyor) OrtaÇağın sonlarına kadar Avrupa ve Akdeniz çevresinde sömürgecilik hareketlerinde durulma görülür.

Yeniçağın Sömürgeciliği :

Avrupa'da Rönesans'ın (aydınlanma çağı) yolunu açan, 1440'da matbaa makinesinin bulunması, Amerika kıtasının 1492'de keşfi ve İstanbul'un Türkler tarafından alınması şeklindeki gelişmeler aynı zamanda Ortaçağın sonu, Yeniçağın'da başlangıcı sayılır.

Avrupa'da sömürgecilik yeniden ve esas olarak keşiflerin gerçekleştirilmesinden sonra başladı. Amerika'nın, Uzakdoğu'nun ve Afrika'nın keşfi, beraberinde ticareti ve sömürgeciliği de yoğunlaştırdı. Amerika'nın doğal kaynakları, eski uygarlıkların hazineleri, Afrika'nın madenleri, bitkisel ve hayvansal ürünleri vb. tüm bunların keşfi, o güne kadar görülmemiş düzeylerde yaygın ve hızlı bir sömürgeleştirme hareketlerini beraberinde getirdi. Yeni çağın ilk sömürgecileri Portekiz ve İspanyollar'dı. Bu iki devlet denizcilikte zamanın en ileri güçleriydiler.

Portekizliler, 1450 yıllarında Afrika'yı keşfetti. Akdenizdeki korsanlıklarıyla yetinmeyen Portekiz denizcileri, Batı Afrika'nın tüm kıyılarını dolaştılar ve denize en yakın oturan halkları yağmaladılar. İlk başta, Gine, Kongo giderek Hindistan'ı sömürgeleştirdiler. Avrupa'ya köle taşıma başta olmak üzere, altın, fildişi ve baharat ticaretini sürdürüyorlardı.

İspanyollar, 1492'de K. Kolomb'un Amerika kıtasını keşfiyle, önce Küba'ya vardılar. 1519'da Azteklerin ülkesi olan Meksika'yı ve 1532'de de İnkaların ülkesi Peru'yu sömürgeleştirdiler.

Yerel kaynakların doğrudan doğruya yağmalanması biçiminde ortaya çıkan bu dönem sömürgeciliği, bir yandan Avrupa'ya büyük

zenginlikler taşırken, öte yandan tarihte görülmemiş boyutta yerli halkların soykırımı gibi kanlı sonuçlara da yol açtı.

Dönemin güçlü iki büyük sömürgeci gücü İspanya ile Portekiz rekabeti Papa'nın girişimiyle Tordesillas Antlaşması ile sonuçlandı ve sömürgeler paylaşıldı. Orta Amerika ile Güney Amerika'nın batısını İspanya, Güney Amerika'nın doğusunu (Brezilya'yı) ve Afrika, Hindistan, Endonezya ile Pasifik Okyanusu adalarını Portekizliler sömürgeleştirdi.

1- Zenci Köle Ticareti

Marx, Engels ve Lenin başta olmak üzere tüm teorisyenlerin, sömürgecilik denilince esas üzerinde durdukları 19.yy sömürgeciliğidir. 19.yy sömürgeciliğine, yol açtığı sonuçlara ve bu dönem sömürgeciliğinde etkin olan İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın konumuna geçmeden önce, tarihte oldukça önemli bir ekonomik kategori olan köle ticareti ve ilk sermaye birikimi üzerinde durmak gerekiyor. Zira, bunlar az çok kavranmadan, 19.yy sömürgeciliği anlaşılamaz.

Önceleri, Afrika'nın kıyılarında sürdürülen köle avı, Amerika'nın keşfi ile büyük boyutlara ulaştı. Avrupalı işgalciler, Amerika'da önceleri yerli köleleri kullandılar. Ancak, daha ilkel komünal evreyi yaşayan yerlilerin şiddetli tepki gösterdiği köle düzeninin çok zorlukla uygulanması nedeniyle, Afrikalı köle ticareti başladı. 1518 yılında ilk kez bir İspanyol gemisiyle Amerika'ya getirilen Afrika köleleri, üçbuçuk yüzyıl sürecek olan köle ticaretinin başlangıcını oluşturdu.

Önce İspanyollar ve Portekizliler, devamla İngilizler ile Hollandalılar ve Fransızlar'ın kurdukları sömürge imparatorluklarından yeterince faydalanabilmeleri için ucuz el emeğine ihtiyaçları vardı. Ucuz zenci köle emeği olmadan sömürgelerden şeker kamışı, kakao, pamuk, pirinç, kahve, çivit vb. elde edilemezdi. Bundandır ki ucuz el emeğine (kölelere) XVII.yy. başlarında duyulan ihtiyaç hızla arttı.

Kuzey ve Güney Amerika'ya getirilen zenci köle sayısı, XVI-I.yy.'da 1.5 milyona, XVIII.yy.'da ise 6.5 milyona ulaştı. Kuzeyin

iklim koşulları beyazlar (Avrupalı sömürgeciler) için daha elverişliyken, Güney'in iklim koşulları beyazlar için kötüydü ve beyazlar da salgın hastalıklar sonucu kitlesel olarak ölüyordu. Örneğin Fransız Guyanası'nda salgın hastalıklardan ölen Fransız sayısı 100 binlerle ifade ediliyordu. Bu iklim koşulları, köleliğin kaldırılmasını savunan kuzeylilerle, kalmasında ısrar eden Güneyliler arasındaki çatışmanın nedenlerinden birini oluşturuyordu.

Zencilerin iklim koşullarına daha iyi uyum sağlaması, daha verimli ve daha ucuz çalışmaları nedeniyle, zenci köle ticareti giderek sistemleşti ve ünlü "üçgen trafiği"ni doğurdu.

- Avrupa'dan Afrika'ya yolculuk. Tacirler gemilerle rom, damıtılmış içkiler, demir çubuk, bakır, tencere, cam eşya götürürlerdi. Ayrıca, Afrika için özel yapılmış ve değişim bedeli bulunan kumaşlar da götürdüler. Nantes, la Rochetle, Marsilya, Londra, Lizbon, Kopenhaq vb. limanlardan yola çıkılırdı.

-Afrika'ya varan tacirler, yanlarında götürdükleri eşyaları, yerli kabile şeflerinin abanoz odunuyla (zenci kölelere bu ad verilmişti) değiş-tokuş ederlerdi.

-Tacirler yanlarına aldıkları zencileri, Antiller, Brezilya, Kuzey Amerika'daki İngiliz sömürgeleri, Meksika, Peru, Kolombiya, Venezuela vb. yerlere taşırlar; buralardaki zenci pazarlarında sağlamhasta ayrımı yapmadan toptan satarlardı.

Afrika'da, köleleri toplamanın başlıca kaynağı savaştı. Beyaz tacirlerin yönlendirmesi ve teşvikiyle bir kabile diğerine saldırır ve mağluplar köle olarak satılırdı. Ayrıca beyaz tacirler zencileri yakalamak için özel yöntemler de kullanırlardı. Zenci veya beyaz, müslüman veya hıristiyan aracılar, köleleri alıp kıyıya kadar götürürlerdi.

Köle ticaretinin başlama tarihi olan 1518 ile, köleliğin kaldırıldığı tarih olan 1863'e kadarki süreçte, zenci kölelerin neler çektiğini anlatmaya ne gerek var ne de onların çektiği acılar, sıkıntılar bu sayfalara sığdırılabilir. Burada zenciler üzerinde etkili olan belli başlı sonuçlar üzerinde durabiliriz.

– Aşağı yukarı 3.5 yüzyıl süren köle ticareti sürecinde 15 milyon civarında zenci köle kendi topraklarından zorla kopartıldı. 2 milyon civarında köle yolculuk sırasında öldü.

– XIX yy ortalarında köleler yasal olarak özgürlüklerine kavuş-

tular ve köle ticareti durdu. Ancak, siyah insanların hayat şartları (özellikle ABD'de) geçmişlerinin izlerini günümüze kadar hep taşıyageldi. Irk ayrımı, linç olayları, mekanda ve çalışma alanlarında beyazlarca aşağılanma vb. olaylar hala gündemde olan şeyler...

Köleliğin kaldırılmasının asıl nedeni insani boyut değil, sermayenin "özgür" emek ihtiyacıdır.

–Sömürgeciliğin bir ürünü olan bugünkü beyaz ırkçılığı, fiilen, ABD ve Avrupa'da devam ediyor.

– Afrika'nın bugünkü geri kalışının altında yatan temel nedenlerden birisi köle ticaretidir.

Yukarda belirttiklerimiz köleliğin olumsuz yanlarıdır. Tarihte bu yön her zaman insanlık tarafından lanetlenecek ve bu süreçte ilk sermaye birikiminin derdinde bulunan burjuva tacirler köle ticaretiyle birlikte hep lanetleneceklerdir. Köleliğin bir başka yönü vardır ki, O'da tarihin ilerletilmesinde olmazsa olmaz katkılarının olmasıdır. Bunu çarpıcı olarak, Marx ve Engels şöyle belirtiyor.

"Dolaysız kölelik, bugün bizim sanayiciliğimizin tıpkı makineler, kredi vb. gibi üzerinde döndüğü mildir. Kölelik olmasa pamuk olmaz, pamuk olmazsa, çağdaş sanayi olmaz. Köleler sömürgeleri değerlendirmiştir; sömürgeler dünya ticaretini yaratmıştır; dünya ticareti büyük çaplı makineli üretimin zorunlu şartıdır. Kölelik bu yüzden son derece önemli bir ekonomik kategoridir" (4)

ABD ve Avrupa'daki mevcut modern kapitalist-sanayii ve zenginliğini, Zengin Kuzey-Fakir Güney'in ya da egemen Kuzey-Bağımlı Güney'in vb. temelinde yatan olgu köle ticaretidir. Denize hakimiyet, ticareti ve sömürgeciliği doğurmuştur; köleler, sömürgelerin tüm zenginliklerini Avrupalı sahibe sunmuştur; sömürgecilikde ticareti geliştiren en önemli olgulardan biri olmuştur. Ve tüm bunlar süreçte ilk sermaye birikimini sağladılar.

2- Sermayenin İlk Oluşumu

Sermayenin doğuş aşamasında esas olarak para ve parasal servetten nasıl yola çıktığını yine Marx'tan aktaralım

---

4 - K. Marx, F. Engels, Felsefe ve Siyaset sy: 67

"Sermayenin doğuş anında paradan ve parasal servetten yola çıktığını ve bunun, sermaye kavramının bir öğesi olduğunu gördük.., Sermaye oluşumu, o halde, kökeninde toprak mülkiyetine ya da loncaya değil (toprak kiracısı, eğer tarım ürünleri tüccarı olarak görülebilirse, bir ihtimaldir; loncada son tahlilde bir ihtimal olabilir) tüccar ve tefeci servetine dayanır. Ama bu servetin özgür emeği satın alabileceği koşullar, ancak emek kendi nesnel varoluş koşullarından tarihi süreçler içinde kopartıldığı zaman oluşabilir."

"Sermayenin ilk oluşumu, salt parasal servet biçiminde hazır bulunan değerin, eski üretim tarzının tarihi çözülme süreci sayesinde, bir yandan emeğin nesnel koşullarını satın alabilmek bir yandan da özgürleşen işçilerden para karşılığı canlı emek mübadelesine girebilme imkanına kavuşmasından ibarettir." (5)

Avrupa'da Ortaçağın sonlarından itibaren ticaretteki hızlı gelişme ve başka nedenlerle piyasa sistemi de güçlenmeye başladı. Artık eski üretim tarzı olarak kapalı-geleneksel toplum ilişkileri hızla çözülmeye başladı. Bu çözülüş beraberinde cemaatlerde de dağılmayı hızlandırdı. Eski üretim tarzının çözülmesini sağlayan esasta üç temel gelişme yaşandı. Bu üç gelişme aynı zamanda sermayenin ilk birikiminin de üç koşulu durumundadır.

Birincisi: Toprak mülkiyetinin olumsuzlanması. Her süreç gibi topraktaki özel mülkiyet, süreçte kendi karşıtını, kendini olumsuzlayan biçim olarak mülkiyetsizliği doğurdu. Bu, emekçi kesimin, nesnel üretim araçlarına sahip bulunanın karşısına "özgür" emeğini, salt emeğini satan bir birey olarak emekçinin çıktığı koşulların oluşumudur. Şöyle de denilebilir

- Feodal beyin, gelişim süreci içinde toprak rantiyeciye
- Toprak kiracısının giderek modern çiftçiye,
- Toprağa ait serf ve toprak kölesinin giderek "özgür" ücretli tarım işçisine dönüşümünü anlatan tarihi gelişim sürecidir.

İşte bu gelişim süreci toprakta bir yandan cemaati ve dolayısıyla eski üretim tarzını çözerken, aynı zamanda modern sanayinin oluşumunda da önemli bir basamak oluşturuyordu.

---

5 - K.Marx. Grundrisse sy. 573-576

İkincisi: Üretim araçları üzerinde mülkiyetin oluşmasıdır. Bu gelişim, esas olarak "emeğin kentsel gelişimi ve zanaatkar emeği"ndeki farklılaşma sürecinde ortaya çıktı. Lonca'daki mülk edinmeyi belirleyen usta-kalfa ve çırak emeğindeki zenaat niteliği biçiminin yerini giderek mülk edinmeyi belirleyen üretim araçlarına sahip olma sürecinin almasıdır. *"Kısaca, lonca korporasyon düzeninin, öznesi olan zanaatkar emeğini mülk sahibi olarak vazeden temel yapısı, üretim aracı-iş aleti üzerindeki mülkiyet ilişkisine indirgenme"*sidir. (6) Görüldüğü gibi gelişme süreci, loncalardaki emeğin zanaatkar niteliğine dayanan usta, kalfa ve çırak ilişkisini parçalıyor, yerine üretim araçlarına sahip olup, onu mülk edinen, mülk edinmeyi artık esas olarak emeğin zanaatına bağlı olmadan sağlayan unsuru (burjuvaziyi) yaratıyor.

Üçüncüsü: Sermaye birikiminin oluşumu ve gelişimi için bir başka koşul "özgür" işçinin tarih sahnesinde yer almasıdır. Yani, ne toprağı, ne de üretim aracı bulunmayan, salt günlük hayati ihtiyaçlarının mülkiyetine sahip ücretli işçinin sahneye çıkışı... Bu ise, özünde serfliğin ve köleliğin olumsuzlanmasıdır.

Böylece, bir yanda eski üretim tarzı çözülüyor, diğer yandan hazır servet olarak sahiplenilen para (altın vb) emeğin nesnel koşulları olarak, toprak, hammadde, iş araçları, hayati ihtiyaç maddeleri vb. satın alan bir burjuva sınıf oluşuyordu.

Bu tarihi gelişim süreci içerisinde eski üretim tarzının yanı sıra ortaya çıkan ve yavaş yavaş eski üretim tarzını parçalayan ve sermayenin ilk tarihi biçimlerinden birisi olarak manüfaktür ortaya çıktı. İlk ortaya çıktığında, manüfaktür halihazırda fabrika üretimi olarak büyük çaplı üretim değildi. Yine ilk olarak kara ve deniz ticaretinin uğrakları olan İtalya, İspanya kentlerinde ortaya çıkmalarına rağmen, manüfaktürün ilk esas yurdu kentler değil, kırlardır. Çünkü manüfaktür, başlangıçta zanaat ve tekniği en az gerektiren kırsal alanlarda yan uğraş alanları olarak iplikçilik ve dokumacılığı ele geçirmişti. Manüfaktür, hazır servet olarak paranın sermayeye dönüşmesinin tipik alanıydı aynı zamanda. Hazır servete (paraya) sahip olan *"tüccarın iplikçi ve dokumacıları kendi hesabına çalış-*

---

6 - K. Marx. Grundrisse, sy. 564

maya ikna edip, yan uğraşlarını baş uğraş haline getirmesi kendi egemenliğini garantilemesi örneğinde. Bundan bir sonraki adım onları evlerinden çıkarıp bir işverenin çatısı altında bir araya getirmektir." (7)

Genel olarak üretim, özel olarak manüfaktür, Amerika ve Hindistan'ın deniz yoluyla keşfedilmesiyle ve ticaretteki hızlı gelişmeyle olağanüstü bir ilerleme gösterdi. Kaşifler yeni sömürgeleri buldu, yeni sömürgeler ticareti ve manüfaktürü geliştirdi, ticaret ve manüfaktür de sömürgeleri tam bir pazar olarak değerlendirdi.

Böylelikle manüfaktürün oluşmasında; keşifler, tüccarın elinde biriken sermaye ve loncaların parçalanmasıyla kısmen oluşan sermaye ve nihayet sömürgeler, tarihsel ön koşullarını oluşturdular.

Deniz yoluyla yeni kıtaların keşfi ve sömürgelerin kurulması, köle ticareti, ticaretin giderek uluslararası nitelik kazanması, ortaçağ feodalizmi döneminde ekonomik işlevini tamamıyla yitiren paranın tekrar (ve sermayenin ilk oluşumunda) devreye girmesi, manüfaktürün oluşumu ve süreçte loncalarda kalfalarla ustalar arasındaki ataerkil ilişkileri parçalayarak, yerine emek-sermaye arasındaki ilişkileri geçirmesi ve nihayet manüfaktürün artan dünya ticaretinin yarattığı olağanüstü meta üretimi talebiyle büyük çaplı üretime (büyük sanayiye) ve kırlarda dev sanayi kentlerinin kurulmasına yol vermesi... Tüm bunlar karşılıklı birbirini etkileyen bir tarihsel zincirin birer halkaları durumundadır. Ekonomik olarak loncalardan manüfaktüre, manüfaktürden de modern sanayiye geçildi.

Manüfaktür, başlangıçta (15.yy.'da) İtalya kentleri olarak, İstanbul ve Felemenk, İspanya/Barselona ve Hollanda kentlerinde boyverdiği sıralarda, İngiltere ve Fransa'daki manüfaktür oldukça cılız olup, üretimi iç pazarla sınırlıydı. Ancak, gerek deniz ticaretinin manüfaktürün gelişmesi üzerindeki etkisi ve gerek başka tarihi gelişme nedenleriyle birlikte 17.yy.'a gelindiğinde İngiltere, manüfaktürde büyük ilerleme kaydetti. İngiltere bu yüzyılda peşpeşe iki burjuva (1640-1688) devrimini gerçekleştirerek sanayinin ve dolayısıyla serbest rekabetin önündeki eski üretim yapısından ileri ge-

---

7 - K. Marx Grundrisse, sy. 581

len engelleri önemli ölçüde kaldırdı. Böylelikle İngiltere giderek dünyada tam bir sömürge imparatorluğuna giden yolda, önemli rol oynayan ticaretini, dünya ticareti haline getirmiş oldu.

Başlangıçta kent ile kır arasında gerçekleşen iş bölümü, gelişmenin ikinci evresinde ticaret ile üretimin ayrışması ve üretimden kopuk bir tacirler sınıfının oluşmasıyla ikinci işbölümünün gerçekleşmesini doğurdu. Bunda, 17.yy. ortalarında başlayan ve 18.yy. sonuna kadar devam eden evrede, ticaret-denizcilik-sömürgeler, köle emeği ve manüfaktür başlıca itici rol oynadılar. Ticaretin gelişerek bir dünya ticareti halini almasıyla büyük bir tüketiciler haline gelen sömürgelerin taleplerinin karşılanması ihtiyacı, manüfaktürün gelişimini kamçıladı. Ticaret, manüfaktürün ürünlerine pazar yarattı. Manüfaktür tacirlere meta sundu. Ve bu gelişmelerin toplamı, İngiltere odak olmak üzere, Avrupa'da büyük sanayinin doğuşunu, yani büyük çaplı makine (fabrika) üretimine ve serbest rekabete yol verdi. Bu gelişmeler beraberinde İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın sömürge fetihlerini İspanya ve Portekiz aleyhine genişletmelerinin zeminini hazırladı. Yine Marx'ın belirlemesiyle:

"Ticaretin ve manüfaktürün bir tek ülkede, İngiltere'de toplaşması durumu, 17.yy.'da, kesintiye uğramadan gelişen biçimiyle bu ülke için yavaş yavaş göreli bir dünya pazarı yarattı ve bu nedenle daha önceki üretici güçlerin artık karşılayamayacakları bir İngiliz manüfaktür ürünleri talebine yolaçtı. Üretici güçlerin sınırlarını aşan bu talep, büyük sanayii -doğa güçlerinin sinai amaçlarla kullanılması, makineleşme ve en karmaşık iş bölümünü- yaratarak ortaçağdan bu yana mülkiyetin üçüncü dönemine yol açan dürtücü güç oldu." (8)

Artık bundan sonraki gelişim evresi, sanayi devriminin yolaçtığı büyük çaplı üretimdir, sermayenin özgürleşmesi olarak serbest rekabettir. Sermayenin özgürleşmesi diyoruz, çünkü gerçekten özgürleşen işçi/emek değil sermayenin kendisidir. Burjuvazinin İngiltere'de 1640-1688 ve Fransa'da 1789'da gerçekleştirdiği burjuva devrimleriyle başlıca hedefleri Sermayenin biçimini ve onun savunucusu olarak üst yapıyı (kilise ve krallığı) tasfiye etmekti. Bu

---

8 - K. Marx Alman İdeolojisi, sy. 99-100

süreçte, burjuvazi, işçiyi; en ilerisi çalışmama ya da patron seçebilme "özgürlüğü"ne kavuştururken, kendisini gerçek anlamda özgürleştirdi ve sermayenin serbest rekabetinin önündeki tüm engelleri kaldırdı. Serbest rekabet ile sermaye hem kendi kendisiyle (diğer bir sermaye ile) ilişkiye giriyor, hem de kendini reel olarak ifade ediyordu. Serbest rekabet evresinde öncelikle her ülke sınırları içerisindeki engeller olarak iç gümrük, devlet güdümü, lonca zorunlulukları; dünya genelinde ise, ticaret yasakları, korunma tedbirleri vb. kaldırıldı. Kısacası sermaye öncesi eski üretim aşamalarına özgü olan tüm sınırlar ve ayak bağları sökülüp atıldı. Artık serbest rekabetin önünde ne tek tek ülke sınırları içerisinde ne de dünya pazarında bir engel kalmamıştı.

Bu, tarihi gelişmeye makro düzeyde bakıldığında, söz konusu olan 16.yy.'da hazırlanmakta olan 18.yy.'da dev adımlarla gelişen-olgunlaşmaya doğru yürüyen burjuva toplumun müjdelenmesidir. Bu toplumun ekonomik temeli büyük sanayi, işleyişi ise serbest rekabettir.

3- İngiltere, Fransa, Hollanda Sömürgeciliği

Sömürgecilik denilince, esas 19.yy.'da tüm boyutlarıyla ortaya çıkan ve kimi kalıcı sonuçlarıyla bugün de etkileri devam eden İngiltere, Fransa, Hollanda sömürgeciliği akla gelir diye belirtmiştik. Artık sömürgecilik, halklararası barışçıl ticari ilişkilerin ürünü olan karşılıklı ticari ilişkilerin veya korsanların kıyı kentlerinde oluşturdukları salt ticari kolonilerin çok ötesinde, burjuvazinin dünya üzerinde egemenlik kurmasının bir olgusu olarak gündeme sokulmuştur. Çünkü, 19.yy. geldiğinde, Portekiz ve İspanya sömürgeciliğinin artık gücünü kaybetmesine karşılık, Avrupa'da 16.yy.'ın sonlarından itibaren sanayi devriminin ilk adımlarının da etkisiyle İngiltere, Fransa, Hollanda sömürgecilik siyasetinde adeta atağa kalktı. Dünyadaki sömürgelerin Portekiz ile İspanya arasında paylaşılmasını kabul edemezlerdi ve de etmediler.

Bu üç yeni güç, sömürgecilik siyasetinde yeni uygulamalara da gittiler. Bu uygulamaların başında ekonomik kuruluşları kullanarak sömürgeleri ele geçirme gelir. Ele geçirdikleri bazı yerleri söz-

leşme ile bir şirkete havale ettiler. Onlar, şirketleri koruyorlardı, şirketler de sömürgelerin sömürülmesinden elde edilen kârı ülkeye taşıyordu. Bu süreçte hakim olan sınıf burjuvazidir, sermayedir ve serbest rekabettir. Elbette sömürgelerde şu veya bu şirketin başrol oynaması doğaldır. Ayrıca misyonerler aracılığıyla sömürge halkını Hıristiyanlaştırmak, ana ülkedeki fazla nüfusun aktarılmasıyla da sömürgeleri nüfusça kalabalıklaştırmak, doğrudan veya dolaylı (özerklik vb) yönetimlerle sömürgeyi yönetmek... Bu devletler, kimi yerlerde Portekiz ve İspanya'nın başlangıçta yaptığı gibi salt doğal kaynakların yağmalanması gibi yöntemleri de uyguladılar.

Daha somut olarak Hollanda 1602'de Doğu Hindistan şirketi vasıtasıyla Portekiz'le ciddi rekabete girdi. Önce Sri Lanka ve Tayvan'ı ele geçirdi. Amerika ve Afrika'nın kimi yerlerinde koloniler kurdu. Hollanda buralarda, iklim vb. kimi olumsuz koşulların varlığı nedeniyle, yoğun bir nüfus aktarma yoluna gidemedi. Daha çok sömürgelerin doğal kaynaklarını yağmalamakla yetinip, kauçuk, baharat vb. maddeleri dünya piyasasına sürdü.

İngilizler ve Fransızlar ise, ülkelerinin sınırlı olanaklarını yeni yeni topraklarla genişletmek, buralara yerleşerek (özellikle İngilizler) ve işleterek ekonomik yapılarını güçlendirecek ve sömürgelerden aktarılacak kaynaklarla anayurdun zenginleşmesini sağlamak hedeflerini, sömürgeleştirme hareketinde başa aldılar. Bundandır ki, İngiltere'nin Kuzey Amerika'da giriştiği sömürgeleştirme fetihleri büyük bir göç dalgasıyla (İngiltere'den Amerika'ya) birlikte yürütüldü. İngilizler yalnızca doğal ve bakir topraklardan yararlanmayı değil, İngiliz kültürünü yeni topraklara (sömürgelere) taşıyarak, derin ve kalıcı bir egemenlikle, dünya sömürge imparatorluğu'nu kurmayı amaçladılar.

Bu amaçlarla İngilizler, Kuzey Amerikâ, Avusturalya ve Yeni Zelanda'ya yerleştiler. Buralardaki ilk askeri işgali beyaz nüfusun yoğun göçüyle tamamladılar. Ayrıca da ekonomik olanaklarını artırmak için, Hindistan, Sri Lanka, Birmanya, Malezya ve Afrika'ya yöneldiler. Fransa da benzer amaçlarla Kuzey Amerika'da (Quebec), Afrika'da (Cezayir ve Senegal), Antil Denizi'nde (Martinik) ve Hindistan'da sömürgeler kurdu.

18.yy.'da İngiltere'nin yeryüzünün en güçlü denizci devleti du-

SÖMÜRGELER

Yıllar	İngiltere		Fransa		Almanya	
	Yüzöl çümü (milyon mil2)	Nüfus (milyon)	Yüzöl çümü (milyon mil2)	Nüfus (milyon)	Yüzöl çümü (milyon mil2)	Nüfus (milyon)
1851-1830		126,4	0,02	0,5		
1860	2.5	145,1	0,2	3,4		
1880	7,7	267,9	3,7	7,5		
1899	9,3	309	0,7	56,4	1	14,7

Tablo No: 1 Kaynak: Emperyalizm, V.Lenin sy: 94

BÜYÜK DEVLETLERİN SÖMÜRGELERİ
(YÜZÖLÇÜMÜ MİLYON KM2, NÜFUSU MİLYON KİŞİ)

(Büyük Devletler)	Sömürgeler				Anayurt		Toplam	
	1876		1914		1914		1914	
	Km2	Nüfus	Km2	Nüfus	Km2	Nüfus	Km2	Nüfus
İngiltere	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440
Rusya	17	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Fransa	0,9	6	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Almanya	–	–	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Birleşik Devletler	–	–	0,3	9,7	9,4	97	9,7	106,7
Japonya	–	–	0,3	19,2	0,4	53	0,7	72,2
6Büyük Devletin Toplamı	*40,4*	*273,8*	*65*	*523,4*	*16,5*	*437.2*	*81,5*	*960,6*
Öteki ülkeler							9,9	45,3
Yarı-Sömürgeler (İran,Çin, Türkiye)							14,5	361,2
Öbür ülkelerin sömürgeleri (Belçika, Hollanda vb.)							28	289,9
Bütün yeryüzünün yüzölçümü ve nüfusu							*133,9*	*1,657*

Tablo No:2 , Kaynak: Emperyalizm, V.Lenin sy: 97

rumuna gelmesi, Fransa'nın Kanada ve Hindistan'daki sömürgelerini kayıp etmesiyle sonuçlandı.

Sanayi devrimini arkasına alan İngiltere ve Fransa 19.yy. boyunca dünyayı sömürgeleştirme kavgasını sürdürdüler. Elbette süreçte, bu pay kapma kavgasına Almanya, Japonya, İtalya, ABD, Rusya, Danimarka ve Belçika gibi diğer sömürgeci devletler de katıldılar 19.yy. sonlarına gelindiğinde dünyadaki sömürgeler önemli ölçüde paylaşılmıştı.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, İngiltere için, sömürge fetihlerinin arttığı dönem, 1860-1880 yılları arasındadır. Öyle ki sömürge topraklarını 2.5 milyon km^2'den 7.7 milyon km^2 çıkarır. Bu hızlı tırmanış tesadüfi değildir. Çünkü 1800'li yıllar, özellikle de 1840-60 yılları İngiltere için serbest rekabetin en yüksek düzeye ulaştığı yıllardır.

Tekel öncesi serbest rekabet döneminin gelişmesinin son sınırları 1860-1870 yılları dikkate alındığında, serbest rekabetten tekele (emperyalizme) geçişle birlikte dünyanın sömürgeleştirilmesi hareketinin emperyalizme nasıl da hız kazandırdığı kendiliğinden anlaşılır. Zaten 1876-1914 arasındaki 40 yıllık gibi kısa bir süre içerisinde (artık tamamiyle emperyalizm evresi) dünyada sömürgeleştirilecek tek bir karış toprak bile kalmamıştır. Artık bundan sonraki süreç; mevcut paylaşılmış sömürgelerin emperyalist devletler arasındaki savaşlarla yeniden paylaşılması sürecidir.

1914 yılına gelindiğinde, emperyalist devletlerce, dünya sömürgelerinin nasıl karış karış paylaşıldığını, tablo 2 netçe ve rakamlarla bize göstermektedir. Çünkü bütün yeryüzünün yüzölçümü, 133.9 milyon km^2'dir. Bunun 65+28=93 milyon km^2'si 6 büyük sömürgeci devlet ile öbür sömürgeci (Belçika, İtalyan vb) devletler tarafından sömürgeleştirilmiştir. Bu toplam yeryüzünün %70 civarındadır.

– Geriye kalan 14.5 milyon km^2'si, İran, Çin, Türkiye (Osmanlı İmp.) gibi yarı-sömürgelere aittir. Yeryüzünün %10'u civarında.

– Altı büyük devlete ait olan anayurt toprakları ile öbür bağımsız ülkelerin anayurt topraklarının toplamı ise 165+9.9+ 26.4 milyon km^2'dir. Toplam yeryüzünün %20'si civarında. Kaldı ki, bu rakamın içerisinde, Portekiz, Arjantin gibi emperyalizme mali ve

diplomatik yollarla bağımlı hale getirilen ülkelerin oranları çıkartılırsa 26.4 milyon km^2 den daha az bir toprak parçasında kurulu devletler, gerçekten bağımsız ve egemendir.

B- EMPERYALİZM VE KLASİK SÖMÜRGECİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ

1900'lü yılların başında, artık kesin olarak serbest rekabet tekele yol vermiştir. Kapitalizm, gelişiminin bir üst aşaması olan emperyalizme dönüşmüştür. Serbest rekabet döneminin meta ihracının yerini esas olarak sermaye ihracı almıştır. Elbette emperyalizm aşamasında meta ihracı da devam ediyor. Hatta bugüne kadar devam eden bir işleyiş olarak; sermaye ihracı, beraberinde meta ihracını da kamçılıyor. Girdiği her yere peşi sıra meta ihracını da taşıyor. Çünkü her emperyalist ülkenin, borç verdiği ya da sermaye yatırımına yöneldiği ülkeye, kendisinden meta alımını şart koşması, bugün de genel bir uygulamadır.

Serbest rekabetin yol verdiği tekel, rekebeti ortadan kaldırmadı. Lenin'in tabiriyle tekel, rekabetin "yanında ve üstünde" yer alarak, rekabeti dünya çapında bir üst aşamaya sıçrattı. Rekabet ve çatışma, tekeller arasında ve dünya çapında devam ederek I. ve II. emperyalist paylaşım savaşlarıyla, yerel ve bölgesel savaşlarla günümüze kadar sürdürülmüştür.

Emperyalizmin dünyayı paylaşmasına paralel gelişen bir süreç olarak ulusal bağımsızlık kavgası da hızlandı. 1900'lü yılların başından itibaren anti-emperyalist ulusal bağımsızlık kavgasını hızlandıran belli başlı iki faktör etkili oldu.

– Emperyalizmin esas sermaye ihracı olduğunu belirttik. Sermaye ihracı, girdiği tüm sömergelerde ağır da olsa kapitalizmi geliştirdi. Sömürgelerdeki kapitalist gelişim hem genel olarak ulusal uyanışı kamçıladı hem de cılız da olsa, ulusal pazara sahip çıkan, bu bilinçle ulusal bayrağa sarılan bir ulusal burjuvazinin güçlenmesini de sağladı.

– Emperyalizme karşı bağımsızlık kavgasını hızlandıran ikinci önemli gelişme; I. emperyalist paylaşım savaşının ilerleyen yıllarında 1917 Ekim Sosyalist Devriminin Rusya'da Çarlığı yıkarak

Tablo No 3

Asya devletleri			
Bagımsız devletler	yüzölçümü(km2)	başkent	bağımsızlık
1 Afganistan	650 000	Kabil	1921
2 Bahreyn	552	Manama	1971
3 Bangladeş	142 776	Dakka	1971
4 Birl. Arap Emirlikleri	83 600	Dibay	1971
5 Birmanya	678 000	Rangun	1948
6 Bhutan	50 000	Puneka veThimpy	
7 Çin	9 780 000	Pekin	
8 Filipinler	300 000	Kuezon	1946
9 Hindistan	3 266 000	Yeni Delhi	1947
10 Irak	434 000	Bağdat	1932
11 İndonezya (2)	1 90 000	Cakarta	1949
12 İran	1 648 000	Tahran	
13 İsrail	21 000	Kudüs	1948
14 Japonya	369 000	Tokyo	
15 Kamboçya	180 000	Phonom-Penh	1953
16 Katar	22 014	Duha	1971
17 Kıbrıs	9 251	Lefkoşe	1960
18 Kore (Güney)	98 400	Seul	1948
19 Kore (Kuzey)	120 500	Pyong-Yang	1948
20 Kuveyt	16 000	Kuveyt	1961
21 Laos	236 000	Vietıan	1953
22 Lübnan	10 400	Beyrut	1944
23 Malaysiya	333 676	Kualalumpur	1963
24 Maldiö	300 000	Mal	1965
25 Moğolistan	1 583 000	Ulan-Batur	1921
26 Nepal	110 753	Katmandu	
27 Pakistan	803 900	İslamabat	1947
28 Singapur	581	Singapur	1965
29 Sri Lanka (Seylan)	65 610	Kolombo	1948
30 S.S.C.B. (3)	16 830 000	Moskova	
31 Suriye	184 480	Şam	1946
32 Suudi Arabistan	1 750 000	Riyad	1932
33 Tayland	514 000	Bangkok	
34 Tayvan	36 000	Taypah	1951
35 Türkiye 3	750 000	Ankara	
36 Umman	212 457	Maskat	
37 Ürdün	96 622	Amman	1946
38 Vietnam	334 000	Hanol	1976
39 Yemen Arap Cum.	195 000	Sana	1962
40 Yemen Dem. H. Cum.	287 700	El-Şaab	1967
Bağımlı ülkeler		Bağımlı olduğu	devlet
41 Brunei	5765	Bandat Seri Bagavan	İngiltere
42 Hong Kong	1034	Victoria	İngiltere
43 Timor	14 925	Dili	İndonezya

1. Yalnız XX.yyın başlangıcında bağımsız olmayan ülkeler için
2. Yeni Gine Adası'nın İndonezya'ya ait olup Okyonusya'ya giren kesimi hariç
3. Yalnız Asya'ya giren toprak ve nüfus

Kaynak Meydan Larausse Gençlik Ansiklopedisi sf. 134

Tablo No 4

Afrika devletleri			
Bağımsız devletler	yüzölçümü (km^2)	başkent	bağımsızlık
1 Afar ve İssa	21 700	Cibuti	1977
2 Angola	1 247 000	Luanda	1975
3 Batı Sahra	266 000	El Ayun	1975
4 Benin (Dahomey)	115 800	Porto Novo	1960
5 Botsvana	570 000	Gaborone	1966
6 Burundi	28 000	Bujumbara	1962
7 Cezayir	2 376 391	Cezayir	1962
8 Çat	1 284 000	Ncamena	1960
9 Ekvator Ginesi	28 051	Malabo	1968
10 Etyopya	1 237 000	Addis-Abeba	Milat
11 Fas	447 000	Rabat	1956
12 Fildişi Kıyısı	322 500	Abican	1960
13 Gabon	267 000	Libreville	1960
14 Gambiya	9 301	Banjul	1965
15 Gana	240 000	Akra	1957
16 Gine	250 00	Konakri	1958
17 Gine-Bissau	36 125	Bissau	1974
18 Güney Afrika	1 221 000	Kap ve Pretoria	1910
19 Kamerun	474 000	Yaunde	1960
20 Kenya	583 000	Nairobi	1963
21 Komor	1 776	Moroni	1975
22 Kongo	342 000	Brazzaville	1960
23 Lesotho	30 343	Maseru	1966
24 Liberya	111 370	Monrovia	1847
25 Libya	1 759 500	Trablus	1951
26 Madagaskar	587 000	Tananariv	1960
27 Malavi	127 368	Zomba	1964
28 Mali	1 204 000	Bamako	1960
29 Maurtius Adası	1 865	Port-Louis	1968
30 Mısır	1 000 000	Kahire	1922
31 Moritanya	1 080 000	Nuakcot	1960
32 Mozambik	785 000	Maputo	1975
33 Nambiya	822 876	Windhoek	1990
34 Nijer	1 188 794	Niamey	1960
35 Nijeryacum.	924 000	Lagos	1960
36 Orta Afrika	617 000	Bangul	1960
37 Rodezya	389 362	Sallsbury	1965
38 Ruanda	26 338	Kigali	1962
39 Sao Tome ve Prensip	964	Sao Tome	1975
40 Senegal	197 161	Dakar	1960
41 Seyşel	277	Victoria	1976
42 Slerra Leone	72 323	Freetown	1961
43 Somali	637 660	Mogadisu	1960
44 Sudan	2 506 000	Hartum	1956
45 Svaziland	17 363	Mbabane	1968
46 Tanzanya	939 702	Dodoma	1964
47 Togo	56 600	Lome	1960
48 Tunus	155 830	Tunus	1956
49 Uganda	243 410	Kampala	1962
50 Yeşilburun	4 032	Praia	1975
51 Yukarı Viota	274 122	Uagadugu	1960
52 Zaire	2 345 000	Kinşasa	1960
53 Zambiya	746 253	Lusaka	1964
Bağımlı ülkeler		Bağımlı olduğu	devlet
54 Mayot	374	Dzaydzi	Fransa
55 Reunlon	2 511	Saint-Denis	Fransa
56 Saint- Helena	122	Jomestown	İngiltere

(kaynak a.g.e. s. 31)

Tablo No 5

Amerika devletleri			
Bağımsız devletler	yüzölçümü(km^2)	başkent	bağımsızlık
1 ABD	9 385 000	Washington	1783
2 Arjantin	2 780 000	Buenos Aires	1816
3 Bahama	11 405	Nassau	1973
4 Barbados	430	Bridgetown	1966
5 Bolivya	1 096 600	La Paz	1825
6 Brezilya	8 512 000	Brasilla	1822
7 Dominlik	48 400	Saint-Domingo	1844
8 Ekvador	270 610	Qulto	1833-1830
9 Guatemala	108 889	Guatemala	1821
10 Guyana	215 000	Gergetown	1866
11 Haiti	27 750	Port-su-Prince	1804
12 Honduras	112 088	Tegucigalpa	1822
13 Jamika	11 421	Kingston	1962
14 Kanada	9 960 000	Ottowa	1931
15 Kolombiya	1 138 000	Bogota	1819
16 Kosta Rika	51 000	San Jose	1821
17 Küba	114 524	Havana	1898
18 Meksika	1 970 000	Mexico	1821
19 Nikeragua	148 000	Managua	1821
20 Panama	75 000	Panama	1903
21 Paragua	407 000	Asuncion	1811
22 Peru	1 285 00	Lima	1821
23 Salvador	21 393	San Salvador	1821
24 Surinam	142 822	Paramaribo	1975
25 Şili	741 822	Santiago	1818
26 Trinidad ve Tabogo	4 828	Port of Spain	1962
27 Uruguay	186 926	Montvideo	1928
28 Venezuela	912 050	Caracas	1811

Başlıca bağımlı ülkeler			bağımlı olduğu devlet
29 Belize veya İngiliz Hondurası	22 965	Belmopan	İngiltere
30 Fransız	91 000	Cayenne	Fransa
31 Grönland	2 175 000	Godthaab	Danimarka
32 Porto Riko	8 897	San Wuan	ABD

Kaynak a.g.e. S.73

zafere ulaşmasıdır. Ekim Devriminin zaferiyle birlikte, Çarlık Rusya'sının ilhak ettiği Polonya, Finlandiya, Letonya, Estonya, Litvanya ulusal burjuvazinin öncülüğünde ayrılıp bağımsız ulusal devletlerini kurdular. Çarlık Rusyası'nın geriye kalan ilhak ve sömürgeleri olarak Gürcistan, Ermenistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Orta Asya'daki Türk halkları, Rusya ile birlikte SSCB'yi oluşturdular. Federasyon yapısı içerisinde hem ulusal devletlerini kurdular, hem de sınıfsal kurtuluşun (sosyalizm) inşasına yöneldiler.

Ekim Devriminin zaferi ile ayrılarak, ya da federasyon yapısı içerisinde kalarak, halkların kendi kaderini tayin etmesiyle uluslaın kendi kaderlerini tayin hakkı (UKKTH) uğrunda anti-emperyalist mücadeleler hızla gelişti. Emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık için başkaldıran halklar artık sağlam bir müttefiğe (SSCB'ye) dayanıyorlardı. SSCB'nin varlığı ve politikaları; ulusal bağımsızlık hareketlerinin ulusal olduğu kadar sınıfsal kurtuluşu hedeflemelerinde hayli etkili oldu. Ayrıca 1920'de Bakü'de, büyük çoğunluğu Asya halklarından gelen 2000 civarında delegenin katılımıyla gerçekleşen Doğu Halkları Kurultayının aldığı karar ve yönelişler emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık mücadelelerinin gelişmesinde hayli etkili oldu.

Bu ve benzer gelişmelerin etkisiyle ulusal bağımsızlık kavgası kanlı-kavgalı gelişti ve özellikle Asya'da bir çok sömürge bağımsızlığını elde etti. Araya giren II. emperyalist paylaşım savaşı ve bu savaşta SSCB'nin öncülüğünde sosyalizmin güçlenerek çıkması, Doğu Avrupa'daki sosyalist iktidarlarla sosyalizmin emperyalizme karşı bir sistem (Sosyalist Blok) olarak çıkması; ulusal bağımsızlık mücadelelerini adeta ateşledi. Anti emperyalist ve sınıf içeriği güçlendirdi. Ulusal bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm hedefi neredeyse, tüm bağımsızlık hareketlerinde bayraklaştı. II.Dünya savaşından sonra, ulusal bağımsızlık uğrunda kavganın yükseldiği kıta artık Afrika'dır.

Tablo No 3'te görüldüğü gibi Asya'da :

1920-50 yıllarında	16	bağımsız devlet	kurulmuştur.	
1951 - 60	"	4	"	"
1961 - 70		6		
1971 - 80		5		

(Not: Tabloda geriye kalan 9 devlet -Çin, SSCB, Japonya, Türkiye, İran vb- ise sömürge olmayan bağımsız devletlerdir.)

Görüldüğü gibi Asya'daki ulusal bağımsızlık esas olarak 1920-1950 arasında yükseliyor ve 16 bağımsız devletin kurulmasına yol veriyor. Asya'nın 1920-50 yılları arasında önemli oranda yol katetmesinin nedenlerinden birisi yanı-başında SSCB'nin kurulması ve aktif desteğini almasıdır. Ayrıca Asya, Afrika veya Okyanus Adalarına göre, tarihte büyük uygarlıklara sahne olmuş, devlet kurma gelenekleri ve ulusal bilinç yönünden güçlü halkları barındırıyordu.

Afrika'da ise **tablo No 4**'de görüldüğü gibi:

1910 - 1959 yıllarında 7 bağımsız devlet kurulmuş
1960 - 1970 " 34 " " "
1971 - 1980 9
1981 - 1990 1

Afrika'da ulusal uyanış ve zafere ulaşma esas olarak 1960-1970 yılları arasında gerçekleşmiştir. Öyleki bu 10 yıllık sürede 34 gibi, rekor denilebilecek sayıda bağımsız ulusal devlet kurulmuştur. Kısacası Afrika'nın sömürgecilikten %70 civarında kurtuluşu, 1960 - 1970 yılları arasında gerçekleşiyor. Bu yıllar klasik sömürgecilik sisteminin de dünyada çöktüğü yıllardır aynı zamanda. Afrika'da ulusal başkaldırı geç başlıyor ama, başlayınca da neredeyse toptan kurtuluşu gerçekleştiriyor. Bu durumun başlıca nedenleri olarak:

Birincisi: Daha önce zenci köle ticareti irdelenirken gördüğümüz gibi, sömürgeciliğin Afrika'daki tahribatı Asya'ya göre çok yönlü ve derindir. Afrika kendisini geç toparlayabiliyor.

İkincisi: Asya'ya göre Afrika'da SSCB'nin etkisi bir çok nedenle hem zayıf kalıyor hem de etkisi ancak 1950'lerden sonra hisssediliyor. 1950'lerden sonra hem sosyalist blokun oluşumu hem Küba gibi militan destek veren sosyalist ülkelerin varlığı 1960'lı yıllarda etkili olabiliyor.

Üçüncüsü: Emperyalizmin mali sermayenin gücü sayesinde yeni sömürgecilik temelindeki bağımlılığı esas yöneliş olarak belirlemesi. Böylelikle günümüzdeki siyasal bağımsızlığa karşın ekonomik olarak kendine bağlayabilme olanaklarının artması, ulusal kavganın dev boyutlara ulaşması, inatçı ve kanlı sonuçlarıyla

sürdürülmesi vb.leriyle birleşince; İngiliz, Fransız, Portekiz sömürgecileri bu deniz aşırı sömürgelerde fazla direnmeden ve de direnemeden siyasal bağımsızlığı tanımak durumunda kalmaları.

Afrika'daki bu durumu Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinin son 100 yıldır aralıksız sürmesine karşılık neden başarıya ulaşamadığını irdelerken tekrar ele alacağız.

Afrika'da ulusal kurtuluş esas olarak 1960-70 yılları arasında gerçekleşiyor. Geriye kalan 9 ülke de 1980'e kadar bağımsızlığına kavuşuyor. Afrika sömürgeci bağımlılıktan kurtuluyor. Peki Afrika gerçekte kurtuluyor mu? Emperyalizme bağımlılıktan kurtuluyor mu? Hayır! Afrika bugün de ezici çoğunluğuyla iliklerine kadar, ekonomik olduğu kadar politik ve diplomatik olarak da emperyalizme bağlı. Afrika'yı, asıl kurtuluş, sınıfsal kurtuluş bekliyor.

Amerika kıtasında durum diğer kıtalardan bir çok yönüyle oldukça farklıdır. (Bkz. **Tablo No: 5**) Kıta esas olarak 1800'li yılların ilk yarısında ulusal bağımsızlığını elde ediyor. Yani 1840'lara kadar, kıtada tayin edici durumunda bulunan 20 devlet bağımsızlığını kazanıyor. İlk bağımsızlığını elde eden ABD. Onüç İngiliz kolonisi birlikte ve uzun süren mücadeleler sonucunda 1783'de bağımsızlığı elde ediyorlar ve ABD kuruluyor.

Amerika kıtasının Afrika ve Asya kıtasına oranla 100 yıl önce siyasal bağımsızlığına kavuşabilmesinin bir çok nedeni üzerinde durulabilir.

Amerika'yı istila edip oraya yoğun olarak yerleşen, sömürgeci İngiliz, Fransız, İspanyol, Portekizli göçmen halk, sürecin belli bir aşamasında anayurtlarına karşı bağımsızlık mücadelesine yönelmişlerdir. Özetle Avrupalılar, Avrupalılara karşı bağımsızlık mücadelesi verdiler. Avrupalı diyoruz çünkü, Kuzey Amerika'da yerli (Kızılderili denilen) halk neredeyse tamamıyla kıyıma uğratıldı. Burada halkı tamamıyla beyaz (İngiliz, Fransız, İtalyan, Alman, Rus, İrlanda vb) larla, köle ticaretiyle taşınan zenciler oluşturuyordu. Kanada'da da durum tamamıyla ABD benzeridir. Güney Amerika'da durum biraz farklıdır. Her ne kadar İnka-Aztek vb yerli uygarlıklar (devletler) yıkılmış ise de, yerli halkın hem devlet düzeyinde daha örgütlenebilmiş olmaları hem de nüfus bakımın-

dan epey kalabalık oluşları ve hem de İspanyol, Portekiz göçmenlerinin sayısal azlığı nedenleriyle süreçte melez bir halk oluşmuştur.

Amerika kıtasının bu nüfus yapısından dolayı; beyaz ve melez halkın, Avrupa'dan taşıdığı kültürel düzeyi ve örgütlenme bilinci yüksektir, devlet kurma gelenekleri eskilere dayanır. Bu vb. nedenlerle Amerika'da ulusal bağımsızlık erken boy verir. Ayrıca, Avrupalı sömürgeciler, kendi kökenlerinden insanların başını çektiği bağımsızlık hareketine karşı Afrika ve Asya'ya oranla daha toleranslıdırlar. Sonuç, Amerika kıtasını önce işgal edip sömürgeleştiren Avrupalılar, ya da sömürgeleştirmede ana kitleyi oluşturan beyaz halk, bizzat kendi eski devletlerine (İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz vb'ne) karşı ulusal bağımsızlık bayrağını kaldırırlar.

1- Klasik Sömürgeciliğin Yolaçtığı Sonuçlar

Klasik sömürgecilik (bir kaç ülkenin dışında) sistem olarak 1960'lı yılların sonlarında çöktü. Asya ve önemlisi Afrika kurtuldu. Ulusal bağımsızlığını kazanan yeni halklarla birlikte bugün dünyada toplam devlet sayısı 170'i aştı. Peki Asya, Afrika veya dünün sömürgeleri, ilhakları, gerçekten kurtuldu mu? Hayır! Biçimsel olarak bağımsız devlet olan, toplam devletlerin %70'i halen emperyalizme bağımlı ve halen sömürülüyor. Değişen şu; halklar görünürde de olsa siyasal bağımsızlıklarını kazandılar (ki buda önemlidir) ve sömürü bir biçim değiştirdi, ama özü itibariyle Afrika'nın, Asya'nın, Amerika'nın (Güneyin) emperyalizm tarafndan sömürülmesi devam ediyor. Dolayısıyla gerçekte, Asya, Afrika kurtulmadı ve gerçek kurtuluş olan sınıfsal kurtuluş hala belirleyici olarak dünya halklarının önündeki temel hedeftir.

Klasik sömürgecilik çöktü, ancak, arkasından ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal olarak derin sonuçlar yarattı, kalıcı izler bıraktı. Bu sonuçlardan bazıları:

- Amerika ve Afrika başta olmak üzere eski uygarlıklar, barbarlara özgü yöntemlerle yakılıp, yıkılarak ortadan kaldırıldı. Bu uygarlıkların tarihi birikimlerinin insanlığa maledilmesi önemli oranda engellenmiş oldu..

- Tarihe insanlığın yüz karası olarak geçen zenci köle ticaretiyle, altın vb. değerli maden kaynaklarının yağmalanmasıyla (bu yağmalanma biçim değiştirerek bugün de devam ediyor) Afrika'nın, Asya'nın bugünkü açlığının, yoksulluğunun tohumları dünden atılmış oldu.

- Zengin ve egemen Kuzey, fakir ve bağımlı Güney'in temellerinde, sömürgeci siyasetin vazgeçilmez bir yeri vardır. Zengin kuzeyin bugünkü zenginliğinin temelinde yatan sömürgeci Avrupalı'ların, sömürgelerden anayurda aktardıkları kaynaklar yatmaktadır. Hatta bugün bile:

Yeryüzünde 2 milyar insan mutlak yoksulluk sınırının altında yaşıyorsa...

Yeryüzünde 2,5 milyar insan enerji maddesi olarak hala odun, tezek vb. kullanıyorsa...

Yeryüzünde 150 milyon çocuk çok kötü besleniyorsa... Bunların temelleri yine bir yanıyla sömürgeci siyasete dayanır.

Dünya halklarının manevi değerlerinin tahribi ve bu alanda geri kalışlarının, tersinden de Avrupa'nın dünya üzerinde bugünde devam eden dil, din ve kültür hegemonyasının temelleri klasik sömürgecilikle atılmış oldu.

Bu belirttiğimiz şıkkın üzerinde daha somut ve ayrıntılı verilerle durmak gerekiyor. Peşpeşe sunduğumuz 6,7,8,9 no'lu tablolardaki veriler, Avrupa'lı sömürgecilerin sömürgelerinde yarattıkları sonuçlar bakımından ibret vericidir. Sonuçlar elbette, tablolarda verilen 4 kalemden ibaret değildir. Sonuçların bir kısmına yukarıda değindik. Ayrıca tablo'lara aldığımız 4 ayrı sonuç; hem Avrupa'nın sömürgelerde bıraktıkları sonuçların derinliklerinin resmini daha net sunmaları, hem de tablolarda veri olarak daha kolay algılanabildikleri için alınmıştır.

-Rakamların, verilerin gerçekleri yansıtmaları bakımından dili vardır, konuşurlar adeta. Tablolardaki veriler Avrupa'lı sömürgecilerin dil, din ve genel olarak kültürel bakımdan nasıl da tahrip-kâr, yokedici sonuçlar yarattıkları yönünden ibret vericidirler. Bu bakımdan en çok etkilenen sırasıyla, Polonezya (Okyanus), Amerika ve Afrika'dır. Asya sıralamada en az etkilenendir.

Amerika kıtasındaki tüm ülkeler istisnasız olarak, dil ve din

yönünden tamamıyla sömürgeci Avrupa'nın damgasını taşımaktadır. Yerel dil ile dinler tamamıyla eritilmiştir. Öyle ki, hangi Avrupalı sömürgeci devlet hangi ülkeyi sömürgeleştirmiş ise, oraya kendi dilini ve dini misyonerler aracılığıyla kendi dinini de taşımış ve egemen kılmıştır.

Afrika kıtasındaki toplam 52 devletten 10'nuna (ki bunların 7 Arap devleti ile Etyopya, Somali, Madagaskar devletleridir ve resmi dil olarak kendi ana dillerini konuştuklarından ve de yer darlığından) tabloda yer verilmemiştir. Geriye kalan 42 devletten 33'ünde resmi dil olarak, Avrupalı sömürgeci devletin dili kullanılıyor. Kalan 9 ülke de ise, Avrupalı diller ile yerli ana dil birlikte resmi dil olarak kullanılıyor. Dini bakımdan İslamiyetin en yakın etki alanında olmasına rağmen, Avrupalı misyonerler, hem önemli ölçüde yerel dinleri (animist inançlar) hem de İslamiyeti yarı yarıya dengelemişler.

Asya, sömürgecilerin dil, din vb. yönünden en az etkili oldukları kıtadır. Bu nedenle az sayıda etkili oldukları ülkelere sadece tabloda yer verildi. Bunun nedenleri üzerinde daha önce durmuştuk.

Okyanus ise tamamıyla, İngiliz sömürgeciliğinin damgasını dil, din, idari yönden bugün de taşımaktadır. 4'ünde halen Genel Vali bulunmakta, ikisi hariç hepsi halen İngiliz Milletler Topluluğu (İ.M.T) üyesidirler.

İ.M.T üyesi olan bu sözde bağımsız devletlerden, Avusturalya hariç; nüfusları, 7.500, 9.000, 70.000 ve en büyüğü 700.000 gibi oldukça küçücük ülkelerdir. Benzer bir durumu İngilizler Amerika kıtasında gerçekleştirmiştir. Tablo 6'da İ.M.T üyesi bulunan devletlerden Kanada, Jamaika hariç geriye kalanlar, nüfusları 50 binle 800 bin arasında değişen küçücük devletlerdir.

Burada bir başka gerçekle yüzyüzeyiz: Emperyalizm dünyada egemenliğini rahat kurabilmek için ve kısmen de kendi aralarındaki rekabet sonucunda dünyada sayısız küçük devlet (ki bunların bir çoğu yapay, uydurulmuş devletlerdir) kurmuştur. Dünyada nüfusu 500 binden aşağı olan devlet sayısı 34'dür. Hatta 100 binden aşağı nüfusu barındıran devlet sayısı 14'tür.

Avrupa'lı sömürgeciler başlangıçta mümkün olduğunca büyük

Avrupalı sömürgeci devletlerin sömürgelerinde yolaçtıkları sonuçlardan bazıları

Tablo No: 6

AMERİKA

Devletin Adı	Resmi Dili	Dini	Varsa Genel Vali	Varsa üyesi bulunduğu topluluk
ABD	İngilizce	Protestanlık	–	–
Arjantin	İspanyolca	Katoliklik	–	–
Bahama	İngilizce	Protestanlık	İngiliz G. Val.	İ.M.T.
Barbados	İngilizce	"	İngiliz G. Val.	İ.M.T
Brezilya	Portekizce	Katoliklik	–	–
Bolivya	İspanyolca	Katoliklik	–	–
Dominik Cum	"	"	–	–
Ekvator	"	"	–	–
Guatemala	"	"	–	–
Guyana	İngilizce	Protestanlık Hinduculuk		İ.M.T.
Haiti	Fransızca	Katoliklik	–	–
Honduras	İspanyolca	"	–	–
Jamaika	İngilizce	Hıristiyanlık	İngiliz G.Val	İ.M.T.
Kanada	İngilizce Frz.	Katoliklik Protestanlık	"	İ.M.T.
Kolombiya	İspanyolca	Katoliklik	–	–
Kosta Rika	"	"	–	–
Küba		–	–	–
Meksika Bir. Devletleri	"	Katoliklik		–
Nikaragua	"	"		–
Panama	"	"	–	–
Paraguay	"	"	–	–
Peru	İspanyolca Kecuaca	"	–	–
Salvador	İspanyolca	"	–	–
Surinam	Hollandaca	Hinduculuk Katoliklik		–
Şili	İspanyolca	Katoliklik	–	
Trinida ve Tobago	İngilizce	Katoliklik Protestanlık		–
Uruguay	İspanyolca	Katoliklik	–	–
Venezuela	İspanyolca	"	–	–
Belize	İngilizce		İngiliz G. Val.	–
SaintChristopher ve Nevis	İngilizce	"		
Angituada ve Barbuda	"	Protestanlık	"	
Dominika	"		–	–
Saint Lucia veya SantaLucia	"	Katoliklik "	İngiliz G.Val.	
Grenada	"	"	"	–
Saint Vincent ve Grenadinler		Protestanlık	İngiliz G.Val.	

Kaynak Memo Larousse Cilt 2

Avrupalı sömürgeci devletlerin sömürgelerinde yolaçtıkları sonuçlardan bazıları

AFRİKA Tablo No 7

Devletin Adı	Resmi Dili	Dini	Varsa G. Vali	üyesi bulunduğu topluluk
Angola	Portekizce	Katoliklik	–	–
Benin	Fransızca	Katoliklik Animist	–	–
Botsvana	İngilizce	Protestanlık Animist	–	
Burundi	Fransızca ve Kirurdi Dili	Katoliklik	–	I.M.T.
Cibuti	Fransızca	İslamiyet	–	–
Cat	Fransızca	İslamiyet Animist	–	–
Ekvator Ginesi	İspanyolca	Katoliklik	–	–
Etyopya	Amharca	HıristiyanlıkİslamiyetAnimist inançlar	–	–
Fildişi Kıyısı	Fransızca	İslamiyet, Katoliklik	–	–
Gabon	Fransızca	Katoliklik	–	–
Gambiya	İngilizce	İslamiyet	–	–
Gana	"	Protestanlık katoliklik islamiyet	–	
Gine	Fransızca	İslamiyet	–	–
Gine Bissau	Portekizce	Animist inançlar	–	
Güney Afrika	Afrikanca İngilizce	Protestanlık	–	
Kamerun	İngilizce ve Fransızca	KatoliklikProtestanlık Animist inançlar	–	
Kenya	İngilizce Svahilice	KatoliklıkProtestanlık Animist inançlar		
Kamarlar	Arapça Fransızca	İslamiyet		
Kango	Fransızca	Katoliklik	–	–
Lesotho	İngilizce	Katolik Protestanlık	–	–
Liberya	"	Animist inançlar	–	–
Malavi	"	Katoliklik Protestanlık Animist		–
Mali	Fransızca	İslamiyet	–	–
Mozambik	Portekizce	Katolik Animist	-	
Maurisitus Ad.	İngilizce	Hinduculuk hıris.	İng. G. Val.	I.M.T.
Nabimya	İngilizce ve Afrikanca	Animist inançlar	–	
Nijer	Fransızca	İslamiyet	–	
Nijerya	İngilzce	"	–	–
Orta Afrika C.	Fransızca	Katoliklik Animist		–
Ruanda	Ruandaca Fr.	Katoliklik	–	–
Sao Tome ve Prencibe	Portekizce	"		
Senegal	Fransızca	İslamiyet	–	–
Seyşeller	İngilizce, kreol, Fransızca	Katoliklik	–	–
Sierra Leone	İngilizce	İslamiyet Animist	–	–
Jvaziland	"	Protestanlık		–
Tanzanya	İngilizce Svahilice	İslamiyet Katolik, Protestan	–	–
Tago	Fransızca	Katolik ve Animist	–	–
Uganda	İngilizce	Katolik	–	–
Yeşilburun	Portekizce	"	–	–
Zambiya	İngilizce	Protestan, Katolik Animist	–	I.M.T.
Zaire	Fransızca	Katolik	–	–
Zimbabve	İngilizce	Protestan Animist	–	I.M.T.
Burkina	Fransızca	İslamiyet	–	–

Not: Afrika'da toplam devlet sayısı 52'dir. Hem yer darlığı hem de dil ve din bakımından asimilasyona uğramayan 7'si Arap devleti olmak üzere 9 devlet buraya alınmamıştır. Kaynak a.g.e

Avrupalı sömürgeci devletlerin sömürgelerinde yolaçtıkları sonuçlardan bazıları

OKYANUS

Tablo No 8

Devletin Adı	Resmi Dili	Dini	Genel Vali	Üyesi olduğu topluluk
Avusturya	İngilizce	Protestanlık Katoliklik	İng. Gen. Va.	İ. M. T.
Fiji	"	Protestanlık	-	–
Kiribati		Protestanlık Katoliklik		İ. M. T.
Nauru	Nauruca	Protestanlık		"
Paua Yeni Gine	İngilizce	Animist	İng. G. Val.	"
Solomon Ad.	"	Protestanlık	"	"
Samoa(Batı S.)	İngilizce Samoaca			
Tonga	Tonganca İngilizce	Protestanlık		İ.M.T.
Tuvalu	"	"	İng. G. Val.	
Vanuatu	İngilizce Frs. Bichlamar	"	–	
Yeni Zelanda	İngilizce	Protestanlık Katoliklik	İngiliz G.Val.	

Kaynak a.g.e.

Avrupalı sömürgeci devletlerin sömürgelerinde yolaçtıkları sonuçlardan bazıları

ASYA

Tablo No 9

Devletin Adı	Resmi Dili	Dini	Genel Vali	Üyesi olduğu topluluk
Hindistan	İngilizce ve Hintce	Hinduculuk		İ. M. T.
Bangladeş	Bangalce	İslamiyet	-	İ. M. T.
Maldivler	Divehi (Maldivce)	İslamiyet		İ.M.T
Singapur	İngilice Çince Malayca Tamilce	Taoculuk	-	İ.M.T
Malaysiya	Malayca	İslamiyet	-	İ.M.T.
Brunei	Malayca	İslamiyet	-	İ.M.T

NOT: Asya devletleri toplam 40 civarında. Bunlardan sömürgeci güçlerin din, dil vb. kalıcı sonuçlar, yarattıkları buraya alındı
Kaynak a.g.e

toprak parçalarını sömürgeleştirmeye, hatta ayrı ayrı hakları, toprak parçalarını bu aşamada birleştirmeye yönelmişlerdir. Ancak ulusal bağımsızlık kavgasının yükselmesiyle, denetlemenin olanaksız olduğu gözükünce, bu defa da, mümkün olduğunca küçük devletlerin kurulması için halklararası, hatta kabileler arası çatışmaları derinleştirmişler. Böylece, böl-parçala, yönet politikasıyla egemenliklerini sürdürmeyi amaçlamışlar ve önemli oranda başarılı da olmuşlar.

2- Farklı Sömürgeci Uygulamalar

Bu konuda önce, farklı sömürgeci devletlerin, sömürge edinme ya da sömürgeye ilk giriş ve devamla aldığı biçimler konusunda, yine belli somut örneklerden yola çıkalım.

İngilizler'in British East Company (İngiliz Doğu Şirketi) 1888'de Kenya'nın büyük bir kısmını elde etti. Bu topraklarda 1895'te himaye yönetimi ilan edildi. 1920'de ise doğrudan İngiltere'ye bağlı sömürge oldu. İngiliz ve İngiltere Milletler Topluluğu'na üye kökenli sömürücüler, ülkeye göç ettiler. Ve plantasyonlarda çalışan Afrikalılar, tarım işçisi olarak çalışan Hintliler, beyazlarla zamanla karıştılar.

-Fransızlar Çad'ı önce bir askeri bölge olarak örgütledi, 1900-1920 arası Fransız sömürgesi yaptı.

- İngilizler, Nijerya'yı; önce bir Kumpanya daha sonra Colonial Office (Sömürgeler Dairesi) ile yönettiler 1899'da ise yeni bir politika ile dolaylı yönetim oluşturdular.

Zambiya, 1899'da tamamen İngilizlerce işgal edildi. British South Africa Chartered Company (İngiliz Güney Afrika İmtiyazlı Şirketi)'nin işlettiği topraklar, 1911'de Kuzey Rodezya adını aldı. Ve 1924'te İngiliz himaye yönetimi statüsü verildi.

1913'te çıkarılan toprak yasasıyla nüfusun %67'sini temsil eden Afrikalıların toprakların %2,3'nü oluşturan "rezev"lerde yaşamaları karara bağlanmış. 1936'da bu oran %13,8 e çıkarılmış.

İngilizleri temsil eden, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi, 1772'de ticari çıkarlarını korumak için, işgal ettiği topraklarda yönetimi kendisi üstlenir. 1849'da ülkenin büyük bölümünün yöneti-

mini üstlenen İngilizlerle birlikte 600 kadar prenslik de dolaylı yönetiliyordu. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin ticari tekeli 1813'te kaldırılarak, Hindistan'ın İngiliz sistemine dahil olması sağlandı ve böylece kapitalist gelişmenin yolu açıldı. İngiliz hakimiyetinin ikinci dönemi; 1858-1942 D.H Şirketi'nin ortadan kaldırılmasıyla başladı. Genel Vali artık tüm Hindistan'ı temsil iddiasındaydı. İzlenen politika prenslerle; mülk sahiplerini ve din adamlarını bir araya getirmekti. Geleneklere ve dine müdahalelerden vazgeçildi. 1935'te Hindistan yönetim yasasıyla eyaletlere özerklik tanındı. Ve 1932'de Kongre Partisi'nin çoğunluğu aldığı yerlerde yerel yönetim oluştu. Nihayet 1947'de bağımsızlık.

Bu kısa örneklerde de görüldüğü gibi:

- Sömürgeci devletlerin konumları, ekonomik ve politik güçleri farklı ise,

- Sömürgeleştirilen ülkenin, sömürge devlet ile olan coğrafi konumu farklı (yani kimi deniz aşırı, kimi sınırdaş)ise;

Sömürge ülkenin nüfus durumu ve kültürel düzeyleri farklı ise; kimisi kendi ülkesinde kıyıma uğratılarak sökülüp atılmayı, eritilmeyi olanaksız kılacak köklere (Mısır, Cezayir, Hindistan..vb.) sahip ise; ya da yerli halk ya yok denilecek kadar azsa (Avustralya); kimilerinde yerli halk katliamlarla önemsiz, dirençsiz bir konuma (Kızılderililer, biraz farklı olmak kaydıyla İnkalar, Aztekler) düşürülmüş ise;

- Sömürgeci devlet kimi yerleri önce bir askeri bölge olarak örgütlemiş, kimi yerleri ise önce bir şirkete havale etmiş ve devamla himaye yönetimi ile sömürgeleştirmeye yönelmişse; kimi yerler de Avrupa'dan nüfus ihracı sonucu doğrudan beyazlarla sömürgeler (A.B.D, Kanada, Avusturalya) kurulmuşsa; kimi yerlerde yönetimde yerlilere yer verilmemiş ya da daha sonra yer verilmişse; kimi yerlerde (Sömürgelerde) toprak mülkiyeti hukuken yokken, kimi yerlerde (sömürgecilerin gücünün yettiği her yerde) yerliler mülkiyet hakkından mahrum bırakılmışsa..vb. O zaman, bu kimi yerlerdeki (yani ayrı ayrı sömürgelerdeki) ekonomik, sosyal, siyasal uygulamalar da farklı olacaktır.

" Sömürge politikası da emperyalizm de, kapitalizmin çağdaş döneminden, hatta kapitalizmden önce vardı." fakat " kapitalizmin

eski evrelerindeki sömürge politikası bile, mali-sermayenin sömürge politikasından temel ayrılıklar göstermektedir.

" Bugünkü kapitalizmi belirleyen temel özellik, en büyük girişimcilerce kurulmuş tekel birliklerinin egemenliğidir" (9)

Elbette, sömürgeciliğin ilk uygulayıcıları olan Fenikeliler ile mali sermayeye sahip emperyalist-sömürgeci İngiltere arasında izledikleri politikalar bakımından ciddi farklılıklar olacaktır. Bu farklılıklar üzerinde daha önce durmuştuk.

a) Ancak, dünden-bugüne özellikle ticaretin belirgin bir siyasal nitelik kazandığı Portekiz/İspanyol sömürgeciliğinden, emperyalist kapitalizmin sürdürdüğü sömürgeciliğe varana kadar, hepsinde değişmeyen temel noktalardan biri olarak: Sömürgeci siyasetle ilgili sömürgeci ülke ekonomisinin ihtiyaçları arasındaki doğrudan bağ hep varolmuştur. Bu ekonomik temel (bağ); ticari amaçlı kolonicilikten, serbest rekabete denk düşen meta ihracına ve tekel evresine denk düşen sermaye ihracına varana kadar her süreçte sömürge edinme ile sömürgeci ülkenin ekonomik gelişimi arasındaki doğrudan ihtiyaçtır.

b) Anayurdun (sömürgeci ülkenin) sınırlı olanaklarını yeni yeni topraklarla genişletmek ve böylece yeni egemenlik alanları hatta uzakta olsa anayurdun parçası durumuna getirmek için fazla nüfusu yeni işgal edilen yerlere aktarması genel ve ortak bir diğer sömürgeci uygulama olmuştur. Bu uygulamanın en başarılı olduğu kıta Amerika'dır. Hindistan ve Afrika'nın kimi bölgelerindeki kalabalık yerli nüfus bu uygulamanın önündeki barikat olmuştur. Bu ve başka nedenlerle bu politika ancak belli alanlarda (Amerika,Avustralya ve kısman Güney Afrika'da) etkili olmuştur.

c- Ekonomik ve sosyal gelişim bakımından oldukça ileri bulunan Avrupalı sömürgeciler, işgal edip sömürgeleştirdikleri yerlere, kendi düzenlerini ve kültürel değerlerini taşıdılar, siyasal zorun da desteğiyle egemen kılmaya çalıştılar ve önemli oranda başarılı oldular. Bu da tüm sömürgeci güçlerin ortak bir yönelişiydi.

Tüm istila durumlarında üç ihtimal söz konusudur İstilacı ulus boyun eğdirdiklerini kendi üretim tarzına bağımlı kılar (Ör-

---

9 - V. İ. Lenin, Emperyalizm sy. 99

neğin İngilizlerin İrlanda'da bu yüzyılda ve kısmen Hindistan'da yaptıkları gibi); ya da eski tarzı olduğu gibi bırakıp haraç almakla yetinir. (Örneğin Türkler ve Romalılar); veya karşılıklı bir etkileşim vuku bularak bunun sayesinde yeni bir şey, bir sentez meydana çıkar (Cermen istilaları, kısmen). Üç durumda da ortaya çıkan yeni bölüşümde belirleyici olan faktör üretim tarzıdır" (10)

Avrupalı sömürgeciler sömürgeleri karşısında, Marx'ın sözünü ettiği üç ihtimalden birincisinin uygulayıcıları oldular. Çünkü, her işgal ettikleri ve sömürgeleştirebildikleri (burada Avrupa'daki ilhakları dışında tutuyorum) her ülkeden ekonomik ve sosyal olarak ileriydiler ve süreçte de kendi üretim tarzlarını bağımlı kıldılar ya da kendi tarzlarını egemen kıldılar. Bütün sömürgelerde kapitalizmin gelişmesi ve gelinen aşamada büyük çoğunlukla egemen duruma gelmesi bunun ürünüdür.

d- Avrupa'lı sömürgeciler girdikleri her yerde ve özellikle sömürgeleştirdikleri tüm ülkelerde kendi dilini, dinini ve genel olarak kültürünü egemen kılmayı hedeflemişler. Bu bakımdan da asimile olmamışlar, tersine asimile etmişlerdir. Yazıya aldığımız tablolar bunun nesnel kanıtlarıdır. Bu da sömürgecilerin ortak bir diğer yönelişleriydi.

e- Sosyal ve siyasal yaşam bakımından genel bir ortak uygulama olarak, sömürgeci ülke halkı ile, sömürge yerli halkı arasında yasalarla belirlenmiş statüko uygulanmıştır. Yani, sömürgeci ülke halkı ile sömürgeleştirilen ülke halkı arasında siyasal (seçme, seçilme hakkı vb.) sosyal (çalışma koşulları, yerleşme vb.) durumdan hayatın her alanındaki ayrımlar yasalarla belirlenmiştir. Kimi yerlerde başarılı olmuş, kimilerinde olamamış, bu belirleyici değil; belirleyici olan bu yönlü politikalara sahip olmalarıydı. Beyaz adamla, Kızılderili, İnkalı, Aztekli; beyaz adamla kara Afrikalı; Beyaz adamla Hintli arasındaki ayrımlar yasalarla belirlenmiştir. A.B.D, Avustralya ve Kanada'da durum farklıdır. Buralarda yerli halk ya yok denecek kadar azdır, (Avustralya) ya da kırımdan geçirilerek tamamıyle etkisizleştirilmiştir. Dolayısıyla buralarda sömürge halkını doğrudan beyazlar oluşturmaktadır. Beyazlarla Be-

---

10 - K. Marx, Grundrisse s y. 163

yazlar (Örneğin; İngilizlerle İngilizler) arasında bir statüko farkı elbette düşünülemezdi, uygulanamazdı.

f- Avrupalı sömürgecilerin diğer bir ortak uygulaması, sömürgelerin Genel Vali aracılığıyla yönetilmesidir. Şu veya bu sürede, şu veya bu etkinlikte olsun, Genel Vali ile sömürgelerin yönetilmesi şeklindeki idari uygulamaya gidilmiştir. İdari kurumlaşmaya tüm sömürgeci devletler yönelmişlerdir, ancak bunu en kapsamlı gerçekleştiren ülke İngiltere'dir.

g- Sömürgecilerin, mülkiyet sorununda izledikleri politikaların kavranabilmesi, sömürgeleştirdikleri yerin mülkiyet bakımından tarihten devraldığı mirasla doğrudan bağlantılı olmuştur. Başka bir ifadeyle, sömürgeleştirilen ülkede, o zamana kadar hakim olan mülkiyetin biçimiyle bağlantılı olarak bir politika izlenmiştir. Örneğin, sömürgeleştirilen ülkede, Asya tarzı mı, Antik (Klasik Roma/Yunan) tarzı mı yoksa Alman tarzı mülkiyet mi egemendir? Bilindiği gibi:

Asya tarzında; bireyin özel mülk edinme hakkı yoktur. Çobanlık ve göçebelik yanı, klanın belli bir yere yerleşmeyerek "bulduğunu otladığı yaşam tarzı" burda ilk varsayımdır. Mülk (çobanlık, avcılık, tarım için toprağın) sahibi, cemaatlerin üstünde yer alan birliği (devleti) temsilen despottur. Birey mülksüzdür.

Antik tarzında; yine cemaat var, fakat temel kır değil kenttir. Hakim mülkiyet, komünal mülkiyettir. Bireyin özel mülk edinmesi, yeni yeni yerlerin işgali ve buralarda bir kısmının bireyce özel mülk edinmesiyle olanaklıydı. Bu Roma İmparatorluğunun büyüyebilmesinin nedenlerinden birini de izah ediyor.

Alman tarzında ise; esas olan toprakta bireyin özel mülkiyetidir. Birliğin (politik yapı olarak devletin) mülkü, bireyin özel mülküyle dolaylı olarak ancak vardır.

Alman tarzını Avrupa'nın (ki buranın da tümünü kapsamaz) dışında aramamak gerekir. Dolayısıyle sömürgeci Avrupa, sömürge fetihleri için Amerika, Asya, Afrika ve Avusturalya'yı işgale girişirken, toprak mülkiyeti olarak Alman tarzı (bireyin özel mülkiyeti) ile karşılaşmaz. Geriye, Asya ile Antik tarzı veya Avusturalya gibi, bomboş araziler kalır. Kısacası, hukuken ve hatta fiilen bireyin (tek tek ailelerin) özel mülkiyetinin bulunmadığı bir durumla

karşılaşılır.

" (Mr. Wakefield'in kendi sömürge kuramında çok iyi anlaşıldığı gibi) varsayımın kendisinde bir çelişki vardır Bir yandan gelişmiş kapitalist üretim; diğer yanda, toprak mülkiyetinin yokluğu. Öyleyse ücretli-emekçiler nereden gelecektir?

"Bir ölçüde benzer bir gelişme özgür olarak İngiliz, İngiltere kaynaklı sömürgeleştirmede meydana geldiği gibi; hükümet parasız (toprak) verdiği ölçüde yasal toprak mülkiyetinin bulunduğu ülkelerde; ve hatta ABD'deki gibi ar başına 1 dolar gibi önemsiz bir fiyatla toprak satarak hükümetin gerçekte toprak mülkiyetini oluşturduğu sömürgelerde de yer alıyor.

Burada iki ayrı yan ayırt edilmelidir."

Birincisi; ABD, Avusturalya vb. gibi gerçek sömürgeler vardır. Buralarda çiftçi sömürgeciler kitlesi, anayurtlarından beraberlerinde getirdikleri büyük ya da küçük sermaye tutarına karşın kapitalist değillerdir; kapitalist üretime de dayanmazlar Onlar kendileri için çalışan ve başlıca amaçları ilk elde kendi geçimlerini, kendi geçim araçlarını üretmek olan az çok köylüdürler Bu nedenle bunların başlıca temel ürünleri mal/meta haline dönüşmez ve ticareti amaçlamaz çiftçi sömürgeciler...

Ticari spekülasyonların başından beri şekillendiği ve üretimin dünya pazarlarına yönelik olduğu ikinci sömürge tipindeplantasyonlarda zencilerin köleliği kapitalist üretimin temelindeki özgür ücretli-emeğe engel oldukça, yalnızca bilimsel anlamda da olsa kapitalist üretim tarzı varlığını sürdürür " (11)

Aynı şey, örneğin köleliğin ve doğanın zenginliğinin bir sonucu olarak sömürge ticaretine uygulanır; emeğin değeri eski ülkedekinden azdır, ya da belki, çünkü orada gerçekte ya da hukuk açısından toprak mülkiyeti gelişmemiştir Anayurttan gelen sermayeler bu yeni işe serbest bir biçimde aktarıldıklarında.." (12)

Temel sorun şudur: Gelişmiş kapitalist-ekonomik yapıya sahip Avrupa, sömürgeleştirdikleri Amerika, Avusturalya, Afrika ve

---

11 - K. Marx, THEORİES OF SURPLUS - VALUE part 2. Chopter X11. sy: 301-302

12 - K. Marx, a.g.e. Chopter XVII. sy: 435-436

kısmen Asya'da gerçekte ya da hukuken toprak mülkiyeti yoktur. Toprak mülkiyetinin olmadığı yerlerde, onun olumsuzlanmasının sonucu olarak ücretli işçiyi nereden ve nasıl bulacaktı? Avrupa'lıyı ilgilendiren esas sorun budur. Bu nedenledir ki; Marx'ın gerçek sömürgeler olarak belirlediği ABD ve Avusturalya'da, İngilizler bizzat kendileri toprakta özel mülkiyeti teşvik eder ve hatta 1 ar gibi toprağı bedava denilecek oranda dağıtırlar. Peki ama kime dağıtsınlar bu toprağı? Anayurttan göç eden "çiftçi sömürgeciler"e yani beyaz halka. Yerli halk yok denilecek kadar azdır (ya da hiç yoktur) ve yerli halka mülkiyet hakkı tanınmamıştır.

İkincisi; gerek ABD Kanada, gerekse Asya (Hindistan) ve Afrika'da başından beri ticari (piyasaya meta sürme) amacıyla kurulan plantasyonlardır. Bilindiği gibi, plantasyonlarda esas olarak zenci köle emeği kullanılır. Azınlık olarak Hintliler (Afrika'da) işçi olarak çalıştırılırdı. Burada temel sorun; ihtiyaç duyulan "özgür" işçi emeğinin önündeki en büyük engel olarak zenci köle emeğidir.

Asya ve esas olarak Afrika'da, kırımla (katliamlarla) ortadan kaldırılması mümkün olmayan ve Avrupa'dan beyaz nüfus göçüyle de bırakalım çoğunluğu oluşturmayı, dengelenmesi bile mümkün olmayan (Avrupa nüfusunun tümü Hindistan'daki nüfusu ancak dengelerdi) bir yerli nüfusla karşı karşıyadır Avrupalı sömürgeciler.Ve bireyin (ailenin) özel mülkiyeti yoktur. Bu nedenlerden dolayıdır ki:

Ticari tekele (imtiyaza) sahip bir şirket doğrudan buraların kaynaklarına el koyar. Ekonomik bakımdan (madenlerin işletilmesi hakkı vb.) tüm imtiyazlar yasalarla bu anayurt şirketine tanınır.

-Plantasyonların kurulmasında da, sömürgeciler yasalarla ayrıcalıklı kılınmışlardır. Tütün, pamuk, kahve, kakao'nun üretimi ve dünya pazarlarına sürülmesi hakkı beyazlara aittir. Kara Afrika halkı köle olarak çalışır, Hintlisi ise ancak işçi olabilir. Ama tarım işletmesi olarak plantasyon kuramazlar.

- Ayrıca, nüfus göçüyle belli bir oranı oluşturdukları her yerde yerli halka, toprakta özel mülkiyet hakkı yine yasalarla sınırlandırılmıştır. Esas ayrıcalık beyazlara tanınmıştır vb.

Özetle, mülkiyet hakkı alanında da genel bir uygulama olarak sömürgecilerle, sömürge halk arasında yasalarla belirlenmiş ayrım-

lar (statükolar) konulmuştur.

Elbette bunların tümü, donuk, değişmez değillerdir. Buralarda kapitalizm geliştikçe, yerel ulusal sermaye canlandıkca, ulusal kavga kızıştıkca, süreçte; önce statükolar ekonomik, sosyal, siyasal alanlarda sömürge (yerli) halk lehine değişikliğe uğratılmış ve devamla sömürgecilikle birlikte ortadan kaldırılmışlardır.

C- İLHAKLAR

Sorunun bütünlüklü olarak kavranabilmesi için, ilhaklar üzerinde kısaca da olsa durmak gerekiyor.

İlhaklar genel olarak Avrupa kıtasına özgüdür. Öyleki, ilhaka uğramış ülkelerin neredeyse tamamı Avrupa kıtasındadır. Sömürgeler, nasıl ki genel olarak deniz aşırı ülkelerde gerçekleştiyse, tersinden, ilhaklar da genel olarak coğrafik bakımdan sınırdaş olan (ya da aynı kıtada) devletler arasında gerçekleşti. Ayrıca yakın tarihimizde hem sömürgeleştirmeyi hem de ilhakları gerçekleştirenin esas Avrupa'nın güçlü devletleri olduğunu belirtelim. Buna, Ortadoğu'da Osmanlı ve Fars İmparatorlukları, Uzakdoğu'da Japonya ile Çin'i de eklemek gerekir.

Avrupa'nın güçlü devletleri Amerika'yı, Afrika'yı, Avusturalya'yı ve Hindistan'ı sömürgeleştirirken, yaşadıkları kıta olan Avrupa'da yüzyıllarca, sonu gelmez ilhaklara girişerek, ilhak ettiği yerleri kendi ülkelerine katmaya ve kendilerinin bir parçası haline getirmeye yöneldiler. Böylelikle, birçok Avrupa ülkesi defalarca güçlü ilhakcı devletler arasında el değiştirdi ve yüzyıllarca birden fazla devletin egemenlik kurma alanları oldular. Avrupa'da Almanya, İngiltere, Fransa, İspanya, Rusya, İtalya ve Hollanda dışında, kısa ya da uzun süreli (kimileri 30-40 yıl, kimileri 300-400 yıl hatta daha fazla) ilhaka uğramamış bir tek ülke ya da halk yoktur. Polonya, Finlandiya, Romanya, Belçika, İrlanda, Norveç, İsviçre, İsveç, Yunanistan, Arnavutluk, Ukrayna, Baltık ülkeleri, Malta, Bask, Korsika, Andorra, Alsace bir ya da birden fazla güçlü devlet tarafından ilhak edildiler. Bunlardan Kuzey İrlanda, Bask ve Korsika'nın ilhak konumları halen devam ediyor. Andorra ise bugün de Fransa ile İspanya'nın ortak himayesi (ilhakı) altında küçük bir

prensliktir. Alsace ise yüzyıllarca, Fransa ile Almanya arasında el değiştirdi; en son merkezi Strasburg olan büyük kesimi Fransa'nın denetiminde kaldı ve artık tamamıyla asimile edilip Fransa'nın bir parçası haline getirilmiş oldu.

İlhaka Uğramış Belli Başlı Ülkeler

İrlanda: VII. Yüzyıl sonlarından itibaren İskandinavyalıların istilasına uğradı. İrlandalılar bu işgale karşı güçlü bir direnişle cevap verdiler. 1171'den itibaren ada İngiliz işgaline uğradı. Uzun süren kavgalar sonucunda 1690'da İrlanda tamamıyle İngiliz hakimiyeti altına girdi. Ancak 100 yıl sonra (1788'de) yasama özerkliğini elde edebildi. *"İngiliz Hükümeti İrlanda konusunda entegrasyon politikasını seçerken, Birlik Yasasıyla (1800) İrlanda'nın Londra'daki parlamentoya temsilci göndermesi hakkı kabul edildi."* 1920'de bağımsızlığını elde etti. Ancak tam bağımsızlık 1937'de gerçekleşti ve İrlanda Cumhuriyeti İngiliz Milletler Topluluğu'ndan ayrılabildi. İrlanda'nın küçük bir parçasını oluşturan Kuzey İrlanda halen İngiltere'nin denetimi altında.

Polonya: 1500 yıllarında Polonya ile Litvanya tek bir cumhuriyet halinde birleştiler. 1700 yıllarında Rusya, Beyaz Rusya ile Litvanya'yı ilhak ederken, İsveç de Polonya'yı tamamen ilhak etti. Polonya bundan sonra ardarda üç defa paylaşıldı. Rusya, Avusturya ve Prusya (1772) Polanya'yı paylaşmaya karar verdiler ve paylaştılar. Buna rağmen Polonya'da ekonomik atılımlar devam etti ve Büyük Diyet (1788-1792), vergi sistemini ve orduyu ıslah etti. Kralın da onayıyla Yurtseverler, 3 Mayıs 1791'de Fransız Devriminin ilkelerinden esinlenen Anayasa'yı kabul ettirdiler. Bu tutum Rusya'nın askeri müdahalesine yolaçtı. Rusya Prusya ile anlaşarak Polonya'yı ikinci defa paylaştı (1793). Kosciusko, halk ayaklanmasının başına geçerek güçlü bir direniş örgütledi (24 Mart 1794). Ama Prusyalılar tarafından kuşatılan Varşova, 5 Kasım'da Rus Generali Suvorov'a teslim oldu. Böylece Polonya üçüncü defa paylaşıldı (1795) ve ülke tamamen ortadan kaldırıldı. Polonya kendini kuşatan üçlü baskı çemberinden ancak Çarlık Rusyası'nın 1917 Ekim Devrimi'yle yıkılmasının ardından kurtuldu; 1918'de bağımsızlığını kazandı.

Finlandiya: XII ve XIII. yüzyıllarda İsveç-Danimarka ve Novgorad Rusları arasında rekabet alanıydı. 1323'te Rusya İsveç'in Finlandiya'yı ilhakını tanıdı. Ve İsveç, Finlandiya'yı Dükalık haline getirdi (1353). 1362'den itibaren Finlandiyalı seçmenler İsveç Kralı'nın seçimine katılmaya başladılar. 1700'lü yılların başlarından itibaren Rus saldırıları yoğunlaştı ve nihayet 1809'da Rus Çarı I.Aleksandır Finlandiya'yı fethedince, ülke Rus İmparatorluğu'na bağlı, sınırlı özerkliğe sahip ve Fince ile Rusça'nın birlikte resmi dil olarak kabul edildiği bir Grandük'lük (prenslik) haline geldi. Ancak III. Aleksandır ve II.Nikola dönemlerinde Ruslaştırma politikası yoğunlaştı. Buna karşı ülkede milli direniş hareketi geliştiyse de, ülke artık tamamen Rus İmparatorluğu'nun bir eyaleti haline gelmişti. Finlandiya'nın bağımsızlığı yine Polonya gibi, Ekim Devrimi'nin ardından 1917'de gerçekleşti.

Norveç: 1397'de Danimarka Norveç'i ilhak ederek (yaklaşık 400 yıl) 1814 yılına kadar denetiminde tuttu. Ardından 1815'te İsveç'in ilhakına uğrayan Norveç ancak 1905'te bağımsızlığını elde edebildi.

Belçika: 1843'te Verdun Anlaşmasıyla Fransa ile Germanya arasında paylaşıldı. Daha sonraki yıllarda, önce Fransa sonra Hollanda tarafından ilhak edildi. 1883 yılında bağımsızlığını elde etti. Son olarak I. ve II. Dünya Savaşlarında Almanya tarafından kısa süreli işgal edildi.

İsviçre: Almanya (Avusturya), İtalya, Fransa egemenlik kurabilmek için yıllarca çalıştılar. Ama hiçbirisi kesin bir egemenlik kuramadı. Dolayısıyla İsviçre konfederasyonunun bugünkü yapısı geçmişteki ilhakçı güçlerin güç dengelerini yansıtmaktadır. Küçük İsviçre'de Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romans dili olarak 4 tane resmi dil kullanılıyor.

Romanya: Ülke, XI. yüzyıldan 1878'de bağımsızlığını elde edinceye kadar geçen 7 yüzyıllık sürede Macarlar, Osmanlılar, Ruslar ve Avusturyalılar tarafından ilhak edilmiş ve bu devletlerin egemenlik kurma alanı haline gelmişti. (Kaynak: Memo Larousse Cilt 2'den derlenmiştir.)

Yukarıda aktardığımız uzun verilerden de görüleceği gibi **birinci özellik olarak:** ilhaklar genel olarak sınırdaş devletler ara-

sında gerçekleşmiştir. Deniz aşırı ülkelerde ilhaklara rastlanmamaktadır. İlhaka uğrayan ülke, çoğunlukla birden fazla güçlü komşu devletlerin egemenlik kurmak için uğrunda savaştığı alanlar olmuşlardır. Rusya, İsveç, Danimarka tarafından ilhak edilen Polonya örneklerinde görüldüğü gibi, ilhakçı devletlerden herbiri diğerine karşı egemenlik alanlarını genişletmek, sınırlarını güvenceye almak, sınırlarında tampon bölgeler oluşturmak vb. için küçük ya da zayıf ülkeleri ilhak etmişlerdir.

İkinci Özellik: İlhakçı devletler ile ilhaka uğrayan ülke (devlet) arasında ekonomik, sosyal, siyaşal gelişmişlik farkları nitel değil nicelik düzeyde kalmıştır. Örneğin, belli başlı ilhakçı devletler olarak Rusya, Almanya, Fransa ile ilhaka uğrayan Polonya, Ukrayna, İrlanda, Romanya'daki gelişmişlik düzeyleri dün egemen olan aynı kapitalist ekonomik yapının nicel farklılıklarıyla sınırlıydı. Tek belirgin fark, ilhakçı devletlerin o günün koşullarında askeri olarak güçlü oluşuydu. Hatta Rusya'nın ilhak ettiği Polonya, Finlandiya, Ukrayna kimi yönlerden Çarlık Rusyası'ndan daha ileriydi.

İlhaklardaki bu duruma karşın sömürgelerle sömürgeci Avrupa devletleri arasındaki gelişmişlik düzeyi oldukça farklıydı. Sömürgeci Avrupa kapitalizmi rekabetçi ve (1900'lı yılların başında ise) emperyalist aşamaya ulaşmışken, Afrika, Asya, Avusturalya'daki sömürgelerin kimilerinde feodalizm, kimilerinde ilkel kabile yaşamı egemendi. İlhaklarla sömürgeler arasındaki belirgin farklardan biri, ilhakların genel olarak ekonomik, sosyal, siyasal gelişmişlik düzeylerinin sömürgelerden ileri oluşuydu. *"Kuşkusuz kapitalizm, üretici güçleri, Polonya'da, Finlandiya'da, Ukrayna'da, Alsace'ta, Hindistan'dakinden, Türkistan'dakinden, Mısır'dakinden ve öteki salt sömürge bölgelerinkinden çok daha güçlü, çok daha hızlı ve daha bağımsız olarak geliştirmektedir Avrupa'da bağımlı ulusların, (yani ilhakların B.N.) hem kendi sermayeleri vardır hem de bunlar çeşitli koşullarda sermaye edinme olanaklarına sahiptirler Sömürgelerin kendi sermayeleri ya da sözü edilebilecek kendi sermayeleri yoktur Ve mali sermaye altında siyasal bağımlılık koşulu dışında, hiçbir sömürge sermaye edinemez."* (13)

---

13 - V. İ. Lenin, UKTH sy: 178

İlhakların hem gelişmişlik düzeyleri, hem ilhakçılarla komşu ülkeler olmaları ve hem de genellikle aynı dini paylaşmaları gibi özellikleri nedeniyle, emperyalistlerin sömürgelerde yaptıkları gibi, herhangi bir ticari şirkete havale etme, sömürgenin yerli halkına mülk edinme hakkını tanımama ya da sınırlama, geniş plantasyonların kurulup işletilme hakkını sadece sömürgeci devlet halkına tanıma, yerlileri salt köle emeği olarak kullanma, yerli halkla sömürgeci devlet halkı arasına yasalarla belirlenmiş sosyal-siyasal ayrımlar koyma vb. gibi uygulamalar genel olarak ilhaklarda görülmez. Kısacası sömürgeci Avrupa'nın Afrika, Asya vb. sömürgelerde yaptıklarını, ilhaklara dayatmalarının temeli yoktu.

Sömürge ve ilhaklarla ilgili inceleme-araştırmanın sonucunda dikkat çekici bir durum ortaya çıktı.

Genel olarak coğrafik bakımdan sınırdaş olan, uzun yıllar yanyana yaşamış bulunan devletler ve bu devletlerin bünyesinde yaşayan ve aynı dini inancı paylaşan, birbirine denk gelişmişlik düzeyine sahip olan uluslar birbirlerini salt sömürgeleştirmeye yönelmemişlerdir, yönelememişlerdir. Güçlü devletler (uluslar) komşularını ilhak ederek sömürgelere oranla çok daha derin bir entegrasyon ve asimilasyonla kendilerinin birer parçası haline getirmeyi hedeflemişlerdir. Örneğin:

Rusya: Hem gelişmiş Hıristiyan hem de geri kalmış Müslüman halkların yaşadığı ülkelerle coğrafik olarak sınırdaştı. Hıristiyan Çarlık Rusyası, Müslüman ve gelişmemiş Orta Asya'yı salt sömürgeliştirirken, Hıristiyan ve gelişmiş Ukrayna, Finlandiya ve Polonya'yı ilhak etmiştir. Çarlık Rusyası, Orta Asya'yı doğrudan kendisinin bir parçası haline getirmeden işgal altında tutuyor, denetliyor, ama Rusya'nın ve Rus ulusunun ekonomik, sosyal, siyasal yaşamının dışında tutarak denetlemeye çalışıyorken, ilhakları her bakımdan kendinin birer parçası haline getirmeyi hedefliyordu.

İspanya: Amerika'da, Afrika'da deniz aşırı sömürgeler kurarken, komşusu Portekiz'i kısa süreli de olsa ilhak ediyor. Bask ülkesini ilhak ediyor ve kendisinin bir parçası haline getirmeyi hedefliyor. Bask üzerindeki ilhakı halen devam ediyor.

İngiltere: Avrupa'nın dışındaki tüm kıtalarda tam bir sömürge imparatorluğu kurarken, komşusu İrlanda'yı ilhak ediyor ve küçük

bir parçasındaki ilhakı halen devam ediyor. Aynı durum Fransa, Almanya ve ilhakçı/sömürgeci devletler için de geçerlidir.

İlhaklarla sömürgeler arasında altı çizilmesi gereken bir ayrım daha var. İlhaklar, sömürgelere oranla daha derin bir entergrasyon/asimilasyonla yüz yüzedirler. Ekonomik işgal ve sömürünün boyutları daha derindir. Çünkü ilhakçılar ilhak ettikleri yerleri ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olarak doğrudan kendisinin bir parçası haline getirmeyi hedefliyorlar. Bundandır ki önceki sayfalarda aldığımız alıntıda Lenin ilhaklarla sömürgeleri karşılaştırırken "salt sömürgeler" belirlemesini kullanır

'Kürdistan ilhak mı, sömürge mi?' tartışmasını yıllardır sürdüren devrimci basınımızda ise, tersine, sömürgelerin ilhaklara oranla daha derin, daha kalıcı ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel işgali içerdiği mesajı verildi veya bu iddia edildi. Öyle bir imaj yaratıldı ki, "Kürdistan TC Devletinin sömürgesi değil, ilhak ettiği bir ülkedir" diyenler, sanki TC'nin Kürdistan üzerindeki ekonomik, sosyal, siyasal işgalinin boyutlarını hafife alıyorlar, ya da "ilhaktır" demekle bu işgalin gerçek boyutlarının üstünü örtmeye çalışıyorlar! Hayır! Gerçekte yaşanılanlar bunun tam tersini kanıtlamaktadır?! İlgili bölümde bunun üzerinde ayrıntılı duracağız.

Üçüncüsü: Sömürgelere oranla ilhaklarda ulusal baskıya karşı, ulusal bilinç ve örgütlenmenin zemini daha güçlüdür. Bunun asıl nedeni, kapitalizmin yığınlarda yarattığı ulusal uyanış ve burjuva demokratik öğelerdir. Bu durum bugünle değil, geçmişle ilgilidir. Çünkü hem dünyada ilhak ya da sömürge konumunda bulunan (özellikle de sömürge ülke konumunda olan) ülkelerin sayısı oldukça azalmıştır hem de mevcut ilhak ile sömürgeler arasındaki ekonomik, sosyal gelişmişlik farkı belirgin olarak ortadan kalkmıştır. Emperyalist kapitalizm sömürgelerde de kapitalist gelişmeyi ve merkezileşmeyi hayli geliştirmiştir.

Dördüncüsü: Sömürgeler ile ilhaklar arasında siyasal bakımdan *ortak bir yan vardır*. Her ikisinde de, uluslar/halklar ulusal baskı altındadır. Kendi kaderini tayin hakkını özgürce belirlemekten yoksundurlar. UKKTH'nin tanınması ve ulusal özgürlük uğruna mücadele, temel politik görev olarak ortaya çıkar. Dün, sömürgelerle ilhaklar arasında ayrım yaparak sömürgelerin siyasal

bağımsızlığını (UKKTH) savunan, fakat ilhaklara gelince savunmayan kimi komünistleri eleştiren Lenin "*Ne kadar evirip çevirirseniz gene de ilhak, bir ulusun kendi kaderini tayin etme hakkının çiğnenmesidir, halkın iradesine karşı olarak devlet sınırlarının saptanmasıdır*" [14] der ve işgalcilere yönelik olarak Türkistan'dan Buhara'dan, Hindistan'dan, Afrika'dan vb. sömürgelerden olduğu kadar, İrlanda, Ukrayna, Polonya gibi ilhaklardan da "dışarı" şiarının haykırılması gerektiğini belirtir. Bunun için kavga verir.

Beşincisi: Lenin ilhak kavramının içeriğine ilişkin şunları belirtir: "*(1) Zor kavramını (zorla kendine bağlama), (2) Başka bir ulus tarafından ezilme kavramını (yabancı bölgelerin ülke topraklarına katılması vb.) ve bazan de (3) statükonun bozulması kavramını*" [15]

Alıntıdaki birinci ve ikinci şıklar, hem sömürgeler, hem de ilhaklar için genel olarak geçerlidir. Çünkü her sömürge aynı zamanda bir ilhaktır. Fakat ikinci şıktaki "*yabancı bölgelerin ülke topraklarına katılması*" belirlemesi esas ilhaklar için geçerlidir. Sömürgelerde, özellikle deniz aşırı sömürgelerde bu fiilen olanaksızdır. Üçüncü şıktaki "*bazende (3) statükonun bozulması, kavramı*" bizde bugüne kadar çokça tartışıldı. Statükonun bozulduğu, ezenle ezilen uluslar arasında yasalarla belirlenmiş ayrımların bulunmadığı yerler genel olarak ilhaklara özgüdür. Ancak ilhaklarda da yer yer yasalarla belirlenmiş ayrımların bulunduğunu belirtelim. Burada herhangi bir ilhaka uğramış ülkeye statükonun dayatılıp dayatılmaması, ilhakçı devlet ile ilhak edilmiş ülkenin gelişmişlik düzeyleri, ilhaka uğramış ulusun, ulusal bilinç ve örgütlenme yeteneği, ezen ve ezilen uluslar arasındaki tarihi bağlar, kin ve düşmanlıkların boyutları, ilhakçı devletin dünyadaki konumu, bölge devletleri ile olan çelişki ve çatışmaların düzeyi vb. gibi bir dizi etmene bağlıdır.

Sonuç olarak ilhaklarda (ya da kimi ilhaklarda) yer yer ezenle ezilen uluslar arasında statükoya dayalı ayrımlar olmakla birlikte, genel işleyiş olarak ayrımlar yoktur. Başka bir ifadeyle ilhakçı

---

14 - V. İ. Lenin a.g.e. sy: 166
15 - V. İ. Lenin a.g.e. sy: 166

devlet ilhaklarda genel olarak statükoya dayalı ayrımları hedeflemez. Ama sömürgelerde, hem de istisnasız tüm sömürgelerde statükoya dayalı ayrımlar bir kuraldır. Öyle ki sömürgeci ile sömürge ulus halkı arasında her alanda ayrımların yani yasalarla belirlenmiş statülerin bulunmadığı tek bir sömürge yeryüzünde olmamıştır. Çünkü bir sömürgede sömürgeci devletin dayattığı statüler kalkarsa o ülke sömürge olmaktan çıkar.

Sömürge mi yoksa ilhak mı tartışması, somutumuzda ayrı mı yoksa birlikte mi örgütlenmek gerekir tartışmasıyla birlikte sürdürüldü. Öyle ki, 'Kürdistan sömürge ise ayrı, ilhak ise birlikte örgütlenmek gerekir' yaklaşımı ilkeselleştirildi. Özgülümüzde bu ilkeselleştirme doğru değildir. Kürt ve Türk emekçilerinin birlikte mi yoksa ayrı mı örgütlenmeleri gerektiği Kürdistan'ın sömürge mi ilhak mı olduğunun çok ötesinde faktörlere bağlıdır. Bunun üzerinde ayrıca duracağız.

Çok genel olmak kaydıyla, sömürgelerde ayrı, ilhaklarda birlikte örgütlenir yaklaşımı dün geçerliydi. Dün diyorum çünkü, sık sık belirttiğimiz gibi bugün artık sözü edilebilecek sayıda ne sömürge, ne de ilhak dünyada kalmamıştır. Dün, sömürgelerle sömürgeci devlet halkı arasında birlikte örgütlenme veya birleşik iktidarın nesnel coğrafik koşulları yoktu. Çünkü Çarlık Rusyası'nın Orta Asya, İsrail'in Filistin sömürgesi vb. dışındaki sömürgeler deniz aşırı topraklarda gerçekleştirilmişti. İngilizlerle Hintlilerin, Fransızlarla bilmem hangi Afrika sömürge halkının birlikte örgütlenebilmelerinin nesnel koşulları yoktu. Ayrıca kapitalizmin emperyalist aşamasına ulaşmış sömürgeci devlet emekçileriyle daha feodalizmi bile doğru dürüst yaşayamamış sömürge ülke emekçilerinin devrim staratejilerinin çakışması olanaksızdı. İlhaklarda ise durum sömürgelerin tersineydi.

Hem ezenle-ezilen uluslar arasında ekonomik, sosyal gelişmişlik düzeyleri arasında farklar, farklı nitelikteki devrim stratejilerine yol verecek boyutlarda değildi; hem ilhaklar sınırdaş ülkeler arasında gerçekleşmişti, hem de ilhaklar çoğu yerde çok uluslu devletlerin oluşumuna yol vermişlerdi. Fakat ilhaklardaki bu durum, tümü için birlikte örgütlenme, birleşik iktidar savunusunu gündeme getirir mi? Hayır! Burada belirleyici olan, her bir ilhak edilmiş ülkenin ezilen ulusunu çevreleyen sosyo-ekonomik, siyasal koşullardır.

İKİNCİ BÖLÜM

SERMAYE, ULUS, ULUSAL DEVLET

Ulus/ulusal devlet, son 200 yıldır üzerinde en çok tartışılan, adlarından en çok söz edilen olgular. Bu olgular üzerinde 21.yüzyılda da yoğun tartışmalar/çatışmalar sürecektir. Ama temel bir farkla: Geçmişte, tartışmalar/çatışmalar esas olarak ulus ve ulusal devletlerin doğuşu, şekillenmesi üzerineydi, gelecekteki tartışmalar ise belirleyici olarak ulusal devletlerin ortadan kalkması, ulusların giderek erimesi yönünde olacaktır. Elbette iki sürecin birden yaşandığı alanlar da olacaktır. Ve elbette, ulusal devletlerin erimesi oldukça uzun bir süreci gerektirecektir.

Şimdi içinden geçtiğimiz süreçte ulus/ulusal devlet sorunu üzerinde tam anlamıyla birbirine zıt denilebilecek iki süreç birden yaşanıyor. **Bir yandan;** ulus/ulusal devlet/ulusal kültürü, uluslararası olgular lehine aşmanın sancılarını yoğun olarak yaşayan Avrupa; **diğer yandan** da ulusumuz başta olmak üzere, dünyada az sayıda da olsalar, halen kendi ulusal devletini kuramamış, her bakımdan ulus çapındaki iç merkezileşmeyi yaşamamış halkların, ulusal kurtuluş kavgası... Yani, Avrupalının yaşayıp aşmaya yöneldiği yeni aşama kavgası... Ve bu iki belirgin sürecin arasında bulunan, Afri-

ka'nın, Asya'nın genç ulusal devletleri... Bu zorlu ve karmaşık süreç, kendi içerisinde geleceğe doğru evrimleşen temel bir doğrultuda yol almaktadır. Dünya çapında, ulusal devletler merkezileşmenin odakları olmaktan giderek çıkıyorlar. Her bakımdan merkezileşmenin odağı artık uluslarüstü olgulardır. Derinleşen süreç budur.

A-HALKLARIN UZUN UYGARLIK YÜRÜYÜŞÜNDE ULUSAL DEVLETİN YERİ

Tarihin derinlikleri, halkların birlik halinde olduklarının tanığıdır. Afrika, Asya, Amerika, Avrupa kıtalarının geçmiş tarihi belli bir yerellikle sınırlı da olsa, halkların oluşturdukları "halklar topluluğu", "devletler konfederasyonu", "konfedere kümeler", "özerk topluluklar" vb. biçimlerde siyasal, kültürel birlikler altında yaşamaktaydılar. Tarihte yer almış bu birliklerden bir kaç tanesi:

Afrika

Mandeler veya **Mandigeler**: Başta Malinkeler, Soninkeler, Dombaralar ve Dialalar olmak üzere birçok halktan oluşan bir "halklar topluluğu" Mandeler yirmi kadar Nijer-Kango dilinden oluşan Mandece konuşurlar. Bu halklar hemen hemen yalnız dil bakımından akrabaydılar. Çünkü medeniyetleri genellikle farklıydı. Bununla birlikte Mandeler, bundan yüzlerce yıl önce birçok Batı Afrika medeniyetini yaratmış olan büyük bir imparatorluk kurdular.

Ngoniler: Zambiya, Tanzanya ve Malavi'de yaşayan ve bir Bantu dili konuşan "halklar topluluğu."

Nguniler: XIX.yy.'da Natal ve Transvaal'da oturan ve bugün bir Bantu alt grubu oluşturan "halklar topluluğu"

Zandeler veya **Azandeler:** Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, Sudan ve Zaire'de yaşayan halk grubu. Başlıca üç gruba ayrılırlar: Abandialar, Anungalar ve Avungaralar. XIX.yy. ile değişik kültüre bağlı pekçok sayıda kavim grubunu hakimiyeti altında biraraya getiren bir Zande devleti kuruldu.

Amerika

Aztekler: 1428'de bir "devletler federasyonunu" oluşturdular.

Başına da Meksika hükümdarlarını geçirdiler.

Kızılderililer veya **Amerika Yerlileri:** Güneydoğu'da en önemli beş kabile vardı. Krikler, Çerokiler, Çoktavlar, Çikasovlar, Seminoleler. Bunlar "Beş halklar" birliğini oluşturmuşlardı.

Krik: Eski Kuzey Amerika "Kızılderililer Konfederasyonu" Konuştukları dil Naçez-Muskogi grubundandı.

Yakimalar: Kuzey Amerika Kızılderilileri. Av ürünleriyle yaşayan "konfedere kümeler" halinde örgütlenmişlerdi.

Asya

Maratalar: XVIII.yy.'ın ilk yarısında büyük bir hızla yayılarak federe krallıklar halinde örgütlendiler. Bunların başlıcaları: Baroda, Gvalior, İndor'dur. Daha sonra kısa süreli "Marata Konfederasyonu"nu kurdular ve Hindistan'ın en güçlü ordusuna sahip oldular.

Rejanglar veya Recanglar: Sumatra'nın güneybatısında yaşayan ve Malayaca konuşan bir halk. Dört kurucu atadan geldiğine inanılan dört baba klana ayrılmış bir toplum düzenleri vardı. Ayrıca alt klanlara ayrılmış olan bu klanlar adeta bir "siyasal, toplumsal federasyon" oluştururlar. Her klan kendi içinde özerkti ve soydan gelen bir şef tarafından yönetilirdi. (Kaynak Memo Larausse, Cilt 2. s. 298-362)

Farklı kıtalardan buraya aktardığımız bu veriler, geçmişte yerel, bölgesel düzeylerde halkların (halk topluluklarının) çeşitli biçimler altında birlikler halinde yaşadıklarını bize göstermektedir. Elbette bu birlikler günümüzde oluşmuş bulunan birliklere göre daha yerel, daha geri, ilkel düzeydedir. Halkların günümüzde yarattıkları (ve süreçte yaratacakları) birlikler ile geçmişte yaratılanlar arasındaki farklılıkların nedenleri uygarlık tarihinin ilerleyişinde, bugünün geçmiş üzerinde ve her adımda onu geliştirip aşan tarihi materyalist ilerleyişinde aranmalıdır. Tıpkı insanlığın gerçek kurtuluş olarak görüp hedeflediği modern komünizm ile insanlığın geçmişte yaşadığı ilkel komünizm (ilkel komünal toplum evresi) arasındaki ileriye yönelik farklılıklar gibi.

Birliktelik, tüm dünya halklarının ve hatta tüm ulusların ayrı ayrı doğuşlarının da mayasıdır. Çünkü hiçbir halk ya da ulus, saf bir etnik grubun, kabilenin, kavmin, klanın, aşiretin ürünü olarak

oluşmadı. Her halk ve ulus onlarca etnik grup, kavim, klan kabile topluluklarının oldukça uzun bir tarihi süreç içerisinde belli topraklar üzerinde zorla ya da gönüllü kaynaşmaları sonucunda oluştu. Nüfus olarak sayıları, genellikle birkaç bin ya da birkaç yüzbini geçmeyen yerel, bölgesel özellikler taşıyan ve dağınık halde yaşayan, dolayısıyla toplumsal birlik yönünde gevşek bağları bulunan, merkezileşmeden yoksun, yalnızca sınırlı bir dil, toprak, soy birlikteliği, ortak kültür duygusu, yaşam tarzı, gelenekleri gibi özelliklere sahip insan toplulukları olarak etnik gruplar, kavimler klanlar, kabileler ve aşiretlerden bir kaçı veya onlarcası bu gönüllü modern ulusların önkoşullarıdırlar; oluşumlarının nesneleridirler.

Halkların gönüllü birliği ve kaynaşmasından her söz edildiğinde, tüyleri diken diken olan milliyetçiler, bizzat mensubu oldukları a, b, c, ulusunun onlarca farklı halk topluluğunun, etnik grubun, kabile ve kavimlerin kendi içerisinde eritilmesinin ürünü olduğunu hiç ama hiç düşünmek istemezler. Bugün Gürcü ulusunun oluşumunda Suanlar, Mingreller; Rus ulusunun oluşumunda Pomanlar, Kamçadalar; Ukrayna ulusunun oluşumunda Verkovinçler, Guzlar, Bukoviçler; Litvanya ulusunun oluşumunda, Letgallerin vb. gibi sayısız yerel etnik topluluğun süreçte erimelerinin payları vardır. Modern Kürt ulusunun oluşumu Mezopotamya'nın, özellikle Yukarı Mezopotamya'nın geçmişte yaşayan irili-ufaklı onlarca halkının, etnik gruplarının süreçteki erime ve kaynaşmalarına dayanmaktadır.

Uzun tarihi süreç içerisinde aşiretten, kavimlerden etnik topluluklardan, bölgesellikten giderek ulusa, ulusal devlete geçildi. Bu, halkların uygarlık tarihinde yeni bir süreçti. Sermaye/ulus/ulusal devlet, bu yeni sürecin başlıca olgularıdır. Feodalizme karşı kavga içerisinde doğan kapitalizmin şafağı evresinde sermayenin öncelikle kendi pazarında güvenceye ihtiyacı vardı. Kapitalist gelişmenin, önündeki feodal engelleri kaldırmak ve ülke çapında kapitalist gelişme ve merkezileşmenin önünü açmak için ulus temelinde politik olarak örgütlenmiş bir kuruma ihtiyacı vardı. Bu, ulusal devletin kendisiydi. Kısacası ulusal devleti doğuran sermayenin, başka bir ifadeyle burjuvazinin temel okulu olan serbest pazarın kendisiydi.

Burjuvazi, feodalizme karşı kavgasında zafere ulaşabilmek

için, kendi öz sınıf çıkarlarını, tüm ulusun çıkarları olarak sundu. Ulusal pazar ve bunu güvenceye alacak olan ulusal bayrak (ulusal devlet) etrafında tüm ulusal güçleri birliğe çağırdı. İngiliz ve (daha net olarak) 1789 Fransız Burjuva Devrimlerinin başlıca politik hedefi, sermayenin politik iktidarı olarak ulusal devletlerin kurulmasıydı. Devlet yine egemen sınıfların devleti olarak kalıyordu. İlk çağda köle sahibi yurttaşların, Ortaçağda feodal soyluların, burjuva devrimleriyle birlikte burjuva sınıfın devleti olarak şekilleniyordu.

Burjuva devrimleri ulusal devletin ya da genel olarak burjuva toplumun temel ilkelerini de ortaya koydu: Özgürlük, eşitlik, bireycilik... İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Deklerasyonu bu ilkeleri içeriyordu. Özgürlük, eşitlik, bireycilik burjuvazinin salt bir taktiği ya da feodalizme karşı kavgasında işçi-emekçi yığınları yanına alabilmek için verdiği tavizler değildi. Hayır! Burjuvazinin tamamiyle kendi toplum düzeninin temel yasalarını ortaya koyan şekliydi. Şöyle ki:

Her birey "özgürdür", "eşittir" Çalışarak ve kendi emeğinin ürününü alarak özel mülk edinme hakkına sahiptir. Bunlar özü itibariyle burjuvazinin sınıf çıkarlarını içermekteydi. Sermaye, feodal mutlakiyetin ve kilisenin önüne diktiği engellere karşı özgürlük istiyordu.

Burjuva toplumda her birey isterse topluma katkıda bulunur, istemezse bulunmaz. Daha da önemlisi topluma yapacağı her katkının, kendinin özel mülkiyeti olacağının garantisi yasalarla güvenceye bağlanmıştır. Fabrika işletme ve holding gibi özel mülk edinerek topluma "katkıda" bulunabilir. Topluma "katkısı", kendi özel mülküne, birey olarak kendine katkıdan geçmektedir. Kısaca özgürlük, burjuvazinin serbest teşebbüs ve rekabet haklarını içermektedir.

Herkes (birey) mülk edinme hakkına hukuken sahiptir, eşittir. Hiçkimse bir diğerinin mülküne zorla el koyamaz, kimse kimseyi çalışmaya mecbur edemez. Ancak kapitalist sürecin kendisi bir yandan mülk (üretim araçları) sahipleri olan bir azınlığı, diğer yandan, mülksüzleşen işçi-emekçi çoğunluğunu yaratır. Ulusal devletler burada biçimsel olarak tüm ulusun devletidir, fiilen ise mülk

sahibi sınıf olarak burjuvazinin diğer sınıf ve katmanlar üzerinde egemenlik kurma aracıdır. Burjuva toplumun bireyleri biçimsel olarak eşittirler, o kadar.

Bütün burjuva devletlerde toplumun/ulusun ortak çıkarları diyerek yasalarla güvenceye alınan çıkarlar, özünde burjuva sınıfın bireysel çıkarlarının genelleştirilmesinden başka bir şeyi içermezler.

Kapitalizmin şafağı diye adlandırılan dönemde genel olarak ulusal uyanışın, yığınsal burjuva hareketlerin boyverdiği görülür. Bu sürecin hedefinde politik olarak burjuva ulusal devletlerin kurulması toplumsal olarak feodalizmin, mutlakiyetçiliğin yıkılarak kapitalizmin egemen kılınması vardır. Bu sürecin en tam ve en ilk yaşandığı kıta Avrupa'dır.

Avrupa'da kapitalist gelişim hızla devam eder. Büyük sanayinin oluşumu ve sermayenin giderek tekelleşmesi beraberinde bir dizi yeni gelişmelere yol verir. Burjuvazi büyük sanayi ile ulusal pazarları aşarak rekabete evrensel boyut kazandırdı; modern dünya pazarını kurarak ticareti sanayinin egemenliği altına aldı; ulusun her bireyini bütün dünya ile bağlantılı hale getirdi; tarihi süreçte oluşmuş kentlerin yerine toprakta mantar bitercesine sanayi kentlerini yarattı; kentin kır üzerindeki egemenliğini kurdu; girdiği ve egemen olduğu her yerde, her ulusta ve toplumda aynı sınıfları ve *"aynı ilişkileri yarattı. Ve bu nedenle başka başka ulusların özel niteliklerini yoketti. Ve en sonu her ulusun burjuvazisi hala özel ulusal çıkarlarını korumaktaysa da, büyük sanayii bütün uluslarda çıkarları aynı olan bir sınıf, kendisi için ulusallığını, çoktan yokolduğu bir sınıf, eski dünyadan gerçekten kurtulmuş ve aynı zamanda ona karşı çıkan bir sınıf (işçi sınıfı BN) yarattı."* (1)

Büyük sanayinin oluşum ve yolaçtığı sonuçlarıyla artık, ulusal sorun yönünde kapitalizmin ikinci dönemiyle karşı karşıyayızdır. Bu dönemin belirgin özelliği olan feodalizme karşı aynı cephede bulunan burjuvazi ile proletaryanın yan yana yürüyen mücadelesi sona ermiştir. Yığınsal burjuva demokratik hareketler yerini, dünya çapında birleşmiş bulunan sermaye ile uluslararası proletarya

---

1 - K. Marx, F. Engels Alman İdeolojisi sy: 101

hareketi arasındaki uzlaşmaz çelişki ve çatışmalara bırakmıştır. Artık gündemde olan proleter devrimlerdir. Avrupa'nın burjuva ulusal devletleri tarihi misyonlarını tamamlamıştır. Yıkılarak aşılması gereken olgular halini almıştır.

Kapitalizmin anavatanı olan Avrupa'da ulus/ulusal devlet yönünden bunlar yaşanırken, sömürge ve ilhaklarda sorun farklıdır. Ulusal baskının devam ettiği, KKTH'nı elde edememiş tüm ezilen uluslarda, kendi ulusal devletini kurmak, başlıca politik hedeftir. Ancak tüm sömürge ve ilhaklarda ulusal hareketlerin içeriği, yaşanılan çağın genel hedeflerine bağlı olarak değişmek zorundaydı ve öyle de oldu. Sömürge ve ilhaklarda ulusal bağımsızlığın önündeki başlıca engel emperyalizmdir. Ulusal kurtuluşu (ulusal devletini kurmayı) hedefleyen bir hareketin gerçekten bağımsızlığa yönelebilmesinin ve ilerici bir nitelik taşıyabilmesinin olmazsa olmaz koşulu emperyalizme ve yerel bölgesel gericiliğe karşı olmasıdır.

"*Ulusal sorun ortaçağ sonlarına doğru uyanmakta olan kapitalizmin ulusal yaşamın ilk belirtilerine hız verdiği sıralarda ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, amacı ulusların ve ulusal devletlerin doğuşunu köstekleyen mutlakiyetçi feodal engelleri yerle bir etmek olan ve milyonlarca insanı kapsayan ulusal hareketler oluştu. Daha sonra, kapitalizmin gelişmesi, insanlığın bir yandan ezen bir avuç azınlık, diğer yanda ise, ezilen büyük halk çoğunluğu olarak ikiye bölünmesine yolaçınca, ulusal kurtuluş hareketi ezilen halkların gerek ezenleri devirmek doğrultusundaki, gerekse özgür ulusal ve toplumsal gelişmeyi güvence altına almak doğrultusundaki özlemlerini dile getirmiştir*" (2)

Burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmaz çelişki ve kavganın tayin edici olduğu çağın ulusal kurtuluş hareketlerine emredici direktifi şöyle özetlenebilir: Ulusal kurtuluşun toplumsal kurtuluşla birlikte zafere ulaştırılması... Bu, somutta ulusal bağımsızlık-demokrasi-sosyalizm stratejisinde ifadesini bulur. Ve bu stratejik hedefte hayli yol da alındı. Ama bu stratejiyi tam hayata geçiren bir ülke örneği vermek gerekirse, o da, Vietnam'dır.

Yakın tarihimizde, hatta 1960, 1970'li yıllara oranla bile, günü-

---

2 - Marxçılık - Lenincilik Enstitüsü, Lenincilik ve Ulusal Sorun sy: 62

müzde ulusal sorunun konuluşu, farklılıklar taşımak zorundadır. Çünkü sömürgecilik sistem olarak çökmüştür. İlhaklar hemen hemen bitmiştir. Öyle ki ulusal bağımsızlık ve ulusal devlet kurma, Kürtler, Filistinliler, Kuzey İrlandalılar, Tamiller, Basklar, Güney Afrikalı yerli halklar vb. çok az sayıda halklar için politik hedef durumundadır. Böylelikle artık ulusal kurtuluş hareketleri dünya devrim sürecinin etkin bir bileşeni olmaktan çıkmıştır.

Ayrıca ulusal kurtuluşun halen gündemde olduğunu belirttiğimiz sömürge ve ilhaklarda da kapitalizm dün ile kıyaslanmayacak boyutlarda gelişmiş ve ulusal kurtuluş ile birliktę toplumsal kurtuluşu da devrimcilerin önüne temel görev olarak koymuştur. Öyleki günümüzde ulusal olduğu kadar toplumsal kurtuluşu da hedeflemeyen her ulusal kurtuluş hareketi, emperyalizmle ve bölge gericiliğiyle ittifaka, hatta emperyalizmin denetimi altına girmeye adeta mahkumdur. Tıpkı Filistin Kurtuluş Örgütü ve tıpkı Güney Kürdistan ulusal kurtuluş hareketleri gibi...

B-DÜNYADA EKONOMİK-SİYASAL, KÜLTÜREL MERKEZİLEŞMENİN VARDIĞI BOYUTLAR

Siyasetin, bilimin, genel hukukun, sanatın tarihi yoktur. Şu tarihte başladı ve şu tarihte biter diye bir tarih belirlemesi, siyaset, bilim, hukuk, sanat-edebiyat için yapılamaz. Bunlar, insanlığın tarih sahnesinde yer almasıyla yaşıttırlar. Ve insanoğlu varoldukça da yaşayacaklardır. Buna karşın, ulus/ulusal devletler belirli bir tarihi kesitte oluştular ve gelecekteki uzun yıllarda da giderek ortadan kalkacaklardır. Bu belirleme ile ulus/ulusal devlet olgusunun (özellikle de yeryüzünde halen kendi ulusal devletini kuramamış çok az sayıdaki uluslardan birisi olan ulusumuz için) önemini küçümsemiyoruz. Ulusal devlet olgusunun önemine karşın, insanlığın uzun uygarlık yürüyüşünde gelip-geçici olgulardan birisi olduğunu belirtiyoruz, o kadar.

Ayrıca, ulusal devleti doğuran kapitalist toplumun ömrünün, geçmiş ilkel komünal, köleci, feodal toplumlarla kıyaslandığında çok kısa olacağı kesindir. Kapitalizm daha dünya üzerinde bütünüyle egemen olmazken yeryüzünün üçte biri kapitalizmden kopa-

TABLO 10

BELLİ BAŞLI ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Kuruluşun Adı	Kuruluş Tarihi	Üye Devlet ya da Kuruluş sayısı	Merkezi
A- Birleşmiş Milletler (B.M.)	24.10.1945	171	Newyork
Birleşmiş Milletler bünyesinde 17'si uzmanlık olmak üzere toplam 30'u aşkın bağlı kurum ve kuruluştan oluşmaktadır.			
1- Uluslararası Alman Enerjisi Ajansı	1957	113	Viyana
2- Dünya Bankası: Üç gruba ayrılır. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası. Uluslararası Maliye Kuruluşu ve Uluslararası Kalkınma Birliği			
Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası	1945	150	Washington
Uluslararası Maliye Kuruluşu	1956	127	"
Uluslararası Kalkınma Birliği	1960	132	"
3- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)	1945	158	Roma
4- Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu	1976	136	"
5- Uluslararası Para Fonu (IMF)	1945	151	Washington
6- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması	1948	92	Cenevre
7- Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)	1947	156	Montreal
8- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	1919 ve 1946'da uzmanlık kurumu	150	Cenevre
9- Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)	1948	130	Londra
10- Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)	1878 ve 1959'da uzman kurum	154+5	Cenevre
11- Dünya Fikri Haklar Örgütü (WIPO)	1967 ve 1974'de uzman kurum	126	"
12- Dünya Sağlık Örgütü (WHO)	1948	166	"
13- BM Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO)	1967 ve 1986 uzman kurum	143	Viyana
14- Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)	Başlangıç 1865 1947	160	Cenevre
15- Dünya Posta Birliği	1874 ve 1948'de uzman kurum	168	Bern
16- BM Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)	1946	158	Paris
17- Uluslararası Adalet Divanı: Birleşmiş Millletlerin başlıca adalet organıdır. Milletler Cemiyeti'nin 1922'de kurmuş olduğu Uluslararası Daimi Adalet Divanının yerini aldı. Merkezi Lahey'dedir.			
B-Yetkileri sınırlı diğer uluslararası örgütler.			
1- Uluslararası Ödemeler Bankası (BİS)	1930	29 ülkenin merkez bankaları ve diğer finans kuruluşları	Basel
2- İnterpol. Uluslararası Adli Polis Örgütü	1923	138	Saint-Cloud
3- Dünya Turizm Örgütü (OEPC)	1925 ve 1975'de son şeklini aldı.	109	Madrid
4- Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)	1960	13	Viyana
C- Avrupa Topluluğu: İlk kuruluşu 1951. Kendi içinde 20 civarında kurum ve kuruluştan oluşmaktadır. Merkezi Brükseldir			
D- Diğer Avrupa Örgütleri			
1- Avrupa Konseyi	1946	21	Strasbourg
2- Avrupa Serbest Mübadele Birliği (EFTA)	1960	6	Cenevre
3- Comecon	1949	10	Moskova
4- Kuzey Konseyi	1952	5	Stockholm
5- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)	1961	20	Paris
6- Avrupa Uzay Ajansı (ESA)	1975	13	"
7- Avrupa Güney Rasathanesi (ESO)	1962	8	Garching (Almanya
8- Avrupa Nükleer Araştırma Konseyi	1952	14	Meyrin

E- AMERİKA: Amerika kıtasında belli başlı 7 kuruluş bulunuyor.	Kuruluş	Üye
1- Amerika Devlet Örgütü	1948	32
2- Latin Amerika Bütünleşme Örgütü	1980	"
3- Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası	1959	44
4- Karaib Ülkeleri Topluluğu	1973	13
5- Orta Amerika Devletler Örgütü	1951	5
6- Amazonlar Bölgesi İşbirliği Konseyi	1978	8
7- And Paktı	1969	5
F-AFRİKA		
Afrika kıtasında belli başlı 8 kuruluş bulunuyor		
1- Afrika Birliği Örgütü	1963	50
2- Afrika Kalkınma Bankası	1963	75
3- Antant Konseyi	1959	5
4- Batı Afrika Ekonomik Topluluğu	1959	6
5- Orta Afrika Ekonomi ve Gümrük Birliği	1964	5
6- Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu	1975	16
7- Frank Bölgesi	1964	14
8- Güney Afrika Gümrük Birliği	1969	8
G-ASYA VE PASİFİK		
1- Güneydoğu Asya Anlaşması Örgütü	1954	8
2- Colombo Planı	1951	26
3- Asya Kalkınma Bankası	1966	32
4- Pasifik Konseyi	1951	3
5- Güneydoğu Asya Uluslar Birliği	1967	6
6- Güney Pasifik Komisyonu	1947	27
7- Güney Pasifik Forumu	1971	13

H- Kıtlararası Örgütler 4 adet

I- İnsancıl Amaçlı Örgütler : Kızıl Haç, Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, Daimi Halk Mahkemesi başta olmak üzere 9 adet.

İ- Barışçı Örgütler: Uluslararası Barış Bürosu, Dünya Barış Konseyi, Uluslararası Yeşil Barış Hareketi, Pugwash Hareketi.

J- Doğayı Koruma Örgütleri: 1- Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği 1948'de kuruldu. 54 ülke 126 kamu kuruluş, 369 resmi olmayan kuruluş üye.
2- Dünya Doğa Fonu: 1961'de kuruldu.

K- Dini Örgütler: Toplam 11 adet

L- Diğer Özel Örgütler: Masonluk, Lions Kulüpleri, Uluslararası Olimpiyat Komitesi başta gelmek üzere toplam 11 adet.

Kaynak: Memo Larousse, Cilt 2'den derlenmiştir.

rak sosyalizme yöneldi. SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki komünist iktidarların yıkılışı, kapitalizmin ömrünün diğer toplumlara oranla uzun olabileceğinin göstergeleri olarak görülemez.

İnsanlığın geçmişte yaşamış bulunduğu toplumlarla kıyaslandığında kapitalizmin en hızlı ve en yoğun gelişen toplum biçimi olduğu görülür. Topu topuna 400 yıl kadar kısa zaman dilimi içerisinde tüm dünya üzerinde (günümüzde) egemen hale geldi. Ve sonunu getirecek iç çelişkilerini netleştirdi. Doğanın yasasıdır: hızlı ve yoğun gelişip büyüyen, hızla olgunlaşarak erken ölüme gider. Kapitalizm hem diğer toplumlara oranla bilim ve tekniğin en ileri olduğu hem de kendisinden önceki bütün toplumların birikimlerinin üzerinde yükseldiği için hızlı ve yoğun olarak gelişmiştir. Dolayısıyla diğer toplumlara göre ölümü erken olacaktır.

Ulusal devletlerin, kapitalizmin ürünü olduklarını belirtmiştik. Yeryüzünde kurulmuş bulunan ulusal devletlerden en yaşlısının 200 yıllık bir geçmişi vardır. Ve ulusal devletlerin yeryüzünde 200 yıl daha yaşayıp yaşamayacakları tartışma götürür. Ben, ulusal devletlerin önümüzdeki süreçte, daha üst bir merkezileşme lehine eriyip ortadan kalkacaklarına inanıyorum. Dün ulusal devleti yaratan sermayenin kendisi bugün, somut olarak da Avrupa'da (AT), ulusal devleti aşmakla yüz-yüze geldi. Gelişen bilim-teknikle, hızla küçülen dünyada sermaye, ulusal devlet sınırlarını köklü olarak aşmak istiyor.

İçerisinden geçtiğimiz tarihsel süreçte dünyadaki tüm ulusal (ve federal) devletler hızla büyük bir dünya konfederasyonunun birer özerk yapısı haline gelmektedir. Bu bir süreç olarak derinleşiyor.

Tablo 10'da uzun uzun aktardığımız veriler, yeryüzündeki insanlığın ve ulusların temel yönelişlerini sergilemektedir. Bu temel yöneliş merkezileşmedir.. Öyleki, bir ulusal devletin yapısında bulunan tüm ama tüm kurum ve alanlarından hızla uluslarüstü kurumlaşmaya/merkezileşmeye gidilmektedir. Ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, hukuki, bilimsel, doğayı koruma vb. alanlarda oluşmuş bulunan uluslarüstü kurumlara üye devlet sayısı tabloda görüldüğü gibi neredeyse dünya devletlerinin tamamına yakınını kapsamaktadır. Bu kurum ve kuruluşların uluslar/devletler üzerin-

deki yaptırım gücü her geçen gün artmaktadır. BM başta olmak üzere, bu kurum ve kuruluşların mevcut karar ve yaptırım gücü halihazırda zayıftır. Daha da önemlisi ABD ve belli başlı emperyalist devletlerin denetimi altındadırlar. Komünistler buradan hareketle uluslarüstü merkezileşmeye tavır almak yerine emperyalist siyasetin bu kurumlar üzerindeki denetimlerini kırmayı hedeflemelidirler.

IMF, Dünya Bankası gibi kimi kuruluşlar uluslar/devletler üstünde (özellikle de az gelişmiş, geri kalmış ülkeler üstünde) tam bir yaptırım gücüne sahiptirler. IMF'ye üye olup da onun dayattığı ekonomik/mali politikaları izlemeyen bir hükümetin uzun süre iktidarda kalmadığının sayısız örnekleri var. Türkiye ve benzeri durumdaki ülkelerde askeri darbelerin nedenlerinin başında IMF'nin dayattığı ekonomik reçetelerin zorla yığınlara dayatılmasının bulunduğu herkesçe biliniyor.

Günümüzde bağımsız ulusal devletlerin bağımsızlığı iki nedenle gittikçe biçimsel kalmakta:

Birincisi: Emperyalizmin, denetimindeki IMF, Dünya Bankası gibi mali kuruluşlar eliyle tüm dünya halklarını kendine bağlamasıdır. Dün, ordu-polis gücüyle dünyada kurmuş olduğu sömürge imparatorluklarının yerini günümüzde mali sermayenin gücü almıştır. Klasik sömürgecilik 1960'lı yıllara gelindiğinde çöktü, ancak emperyalizmin yeni sömürgecilik siyaseti bugün tüm kıtalara egemendir. Bağımsız ulusal devletlerin ezici çoğunluğu bugün gerçek anlamda bağımsız değillerdir. Çünkü ekonomik bağımsızlık olmadan siyasal (ulusal) bağımsızlık da mümkün değildir. Dünya ezilen halkları emperyalizme karşı ulusal kurtuluş mücadelesini zafere götürdüler ve ulusal devletlerin kuruluşuyla birinci evre sonuçlandı. Ancak ulusal kurtuluş toplumsal kurtuluşla birlikta zafere (sınırlı sayıdaki halklar hariç) götürülemedi. Emperyalizm, uzun ve kanlı-kavgalı ulusal kurtuluş savaşları sonucunda kapıdan kovuldu, ancak bacadan tekrar içeri girdi. Şimdi tüm dünya halklarının önünde emperyalizme ve onunla işbirliği içerisinde bulunan "ulusal" burjuvaziye karşı ikinci kurtuluşu, toplumsal kurtuluşu zafere götürmeleri görevi duruyor.

İkincisi ve önemlisi: Tablo 10'da görülen uluslarüstü kuruluş-

lara üye olmakla, her ulusal devlet, az ya da çok kendi merkezi yetkilerinden bir kısmını bu kuruluşlara devretmeyi de peşinen kabul etmiş demektir. Bu halklararası karşılıklı bir bağımlılıktır, ulusal bağımsızlığı karşılıklı eriten bir bağımlılıktır ve komünistler tarafından savunulmalıdır. Merkezileşmenin ürünü olarak oluşan uluslarüstü kurumlarda, emperyalistlerin yine bugünkü koşullarda belirleyici etkiye sahip olmalarına ve karşılıklı bağımlılığın işlemesine karşı mücadele etmeliyiz, ancak merkezileşmenin kendisini ise desteklemeliyiz.

19. yüzyılın bayraklaştırdığı ulusal egemenlik kavramının ve bu kavramın içerik kazandığı (vücut bulduğu) ulusal devletin kendi merkezi yetkilerinde bulunan bütün ama bütün alanlarda, yetkilerinin bir kısmını uluslararası anlaşmalarla daha merkezi (uluslarüstü) otoritelere devretmesiyle karşı karşıyadır. Halihazırda bunca uluslarüstü kuruma rağmen, karar ve yaptırım gücü asıl tek tek ulusal ya da federal devletlerdedir. Fakat derinleşen süreçte, terazinin kefesindeki ağırlık merkezi, yerelden (yani ulusal devletten) uluslarüstü kurumlara kaymaktadır.

Burada bir tesbit yapmamız gerekiyor: Dün (kapitalizmin şafağıyla birlikte) ulusal devlet, ulusal ekonomi, siyaset, hukuk, kültür-sanat, bilim vb..nin merkezileştiği odaktı. Tek tek ülke toprakları üzerinde klan, aşiret, kavim, etnik ulusal topluluklar ve bunların ekonomisi, siyaseti, hukuku yereldi, dağınıktı ve merkezileşmeye ulusa/ulusal devlete doğru evrimleştiler. Dün merkezileşmenin odağı olan ulus/ulusal devlet bugün dünya çapında üst merkezileşmenin karşısında yerel kalmaktadır. Ve hızla dünya çapındaki merkezileşmenin birer özerk parçası halini almaktadırlar.

Halihazırda kendi ulusal devletini kuramamış, kendi ülke topraklarında ulus olarak tüm kurum ve kuruluşlarıyla merkezileşmesini yaratamamış Kürt ulusu gibi az sayıdaki halkın dışında, dünya genelinde temel yöneliş, uluslarüstü merkezileşme doğrultusundadır. Güney Kürdistan'da (emperyalizmin denetimi altında da olsa) seçimler sonucu oluşturulan ulusal parlamentoyla ulusal devlete doğru atılan adım, Kürt ulusunun kendi topraklarında merkezileşmesinin ilk adımıdır. Dikkat edilirse, kurulan parlamento ilk gö-

revleri olarak önüne koyduğu aşiretlere, bölgelere, katmanlara, dini ve ulusal azınlıklara göre bölünmüş, şekillenmiş bulunan siyaseti, askeri gücü (peşmergeleri), maliyesi, eğitimi, hukuku vb.. kendi ulusal çatısı altında merkezileştirmeye yönelik oldu. Kaldı ki Güney Kürdistan'da kurulan parlamento (Federe Kürt Devleti) bile, bir yandan topraklarında merkezileşmeyi hedeflerken, diğer yandan bugünden uluslarüstü kurumlaşmanın bir parçası olmaktan uzak kalamıyor.

Avrupa Topluluğu (AT)

AT, 1951 yılından başlayarak Batı Avrupa devletleriyle Akdeniz ülkeleri arasında tedrici olarak ekonomilerini birleştirmek üzere kurulmuş olan üç örgütün; (Avrupa Atom Enerjisi Birliği, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ve uzun süre Ortak Pazar diye anılan Avrupa Ekonomik Topluluğunun) 1965 yılında birleşmeleri sonucunda oluştu.

Şu anda 12 Avrupa ülkesi üyedir. Avrupa Topluluğu (AT) Komisyonu, Bakanlar Konseyi, Avrupa Asamblesi (Parlamentosu), Adalet Divanı vb. gibi 20 temel ve yan kurumdan oluşmaktadır.

1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ile atılan ilk adıma, süreçte, yeni kurumlar eklendi ve Avrupa Birleşik Devletleri'nin ekonomik, siyasal, hukuksal ve kültürel alt yapısının yaratılmasında hayli yol alındı. Bugün artık topluluğun 12 üyesi arasında:

- Pazarın tek ve gümrüksüz hale geldiği,
- Para kurlarındaki paritenin serbestleştiği ve Avrupa para birimi yönünde ciddi adımların atıldığı,
- Emeğin dolaşımının serbestleştiği,

Uluslararası gelişmelerle ilgili olarak veya paralel politikaların belirlendiği,

- Ortak bir güvenlik sisteminin yaratılmasının hedeflendiği,

Üye devlet toplumları arasında ekonomik, sosyal yaşam düzeyleri arasındaki farklılıkların asgariye indirilmesinin hedeflendiği ve tüm bu hedeflerde geri dönülmez adımların atılmış bulunduğu AT bünyesinde, ulusal devlet (ulusal bağımsızlık) kavramı büyük ölçüde önemini yitirmiştir. Burjuvazinin temel okulu olan

serbest pazar (rekabet), dün Avrupa'da tek tek ulusal devletleri öngörüyorken, bugün artık ulusal devleti ayakbağı görmeye başladı ve Avrupa bütününde uluslarüstü bir devlet lehine ulusal devleti aşmak istiyor. Devlerin Avrupası mı, devletlerarası Avrupa mı tartışmasında gelecek, devletlerüstü Avrupa'nın olacaktır.

AT bünyesinde İngiltere başta olmak üzere kimi devletler hala bağımsızlık kavramı üzerinde gürültü koparmaktadırlar. İngiltere ABD ile Avrupa'nın arasında sıkışmıştır. Bir yanda çok yönlü tarihi bağları bulunan Avrupa diğer yandan bir parçası saydığı ya da kendisini bir parçası olarak gördüğü ve aynı dili konuşan ABD. Başka bir ifadeyle torunlarının dün ilk oluşumunda etkin rol aldıkları ABD'nin etkisi... Bu ve daha başka nedenlerle sorun çıkaran İngiltere bile AT bünyesinde, devletüstü yasama, yürütme vb. kurumların yaratılmasına temelde karşı çıkmıyor, yalnızca acele edilmemesi yönünde bir ısrarı dile getiriyor. Zaten AT'nin yapısı, konumları ve işleyişlerine bakıldığında bugünkü Avrupa'da bağımsızlık kavramının önemli ölçüde aşıldığını ve AT üyesi olan devletlerden hiçbirinin kesinlikle 19 yy. bağımsızlık kavramına göre, ne ekonomik, ne sosyal, ne siyasi ne de kültürel olarak bağımsız olmadıklarını söyleyebiliriz.

AT üyesi devletlerin Hollanda'nın Maastricht kentinde yaptıkları toplantıda biri "ekonomik ve parasal birlik" diğeri "siyasi birlik" üzerine yaptıkları anlaşma, tek tek AT üyesi ülkelerde halkın oyuna sunulmaktadır. Son olarak Fransa %51.5 gibi kıl payı bir farkla "evet" demişti. Daha önce Danimarka red oyu vermişti. Önümüzdeki günlerde yapılacak referandumlarda başkaları da "hayır" diyebilir. Ve birleşik Avrupa Devleti bir süre ertelenebilir. Ama yalnızca kısa bir süre ertelenebilir. O kadar. Hiçbir güç Avrupa'yı girmiş olduğu birleşme sürecinden geri dönderemez. Çünkü:

Avrupa'da hiçbir güç, 1789 Fransız Burjuva Devriminin ruhunu ve ideallerini canlandıramaz. Maastricht anlaşması, 1789 Burjuva İhtilalinin artık öldüğünü gösteren tarihi bir dönemeçtir. 1789, Fransız sermayesinin ulusal pazar, ulusal bayrak, ulusal ordusunu yaratan devrimdi. Ancak Maastricht anlaşması ise Avrupa'da hatta dünya çapında sermayenin devrimidir. 1789'u sermaye yarattı ve 1789'u yine sermaye 1992'de öldürüyor. 1789'a ve dolayısıyla Av-

C- KOMÜNİSTLER SORUNA NASIL YAKLAŞMALI

1 - Demek ki ekonomik altyapıdaki gelişmeler, er ya da geç politik üstyapıyı etkiliyor, belirliyor ve şekillendiriyor. Avrupa'da önce Kömür ve Çelik Birliği anlaşmasıyla atılan ilk adım devamla Ortak Pazar ve Euratom'un kurulmasıyla ekonomik, sosyal bütünleşme derinleşti ve bu süreçte (günümüzde) siyasal, hukuki, kültürel bütünleşmeyi dayattı. Ekonomik determinizm her şeydir, her şeyi otomatikmen çözer denilemez. Fakat verili koşullarda iradi müdahalenin hareket zeminini oluşturduğu da reddedilemez.

2- Ulusal sorun dünya çapında tarihsel ve de belirleyici olarak aşılmıştır. Tabir uygunsa tarihsel olarak artık 1789'un defteri kapanmıştır. Ancak somut olarak tek tek az sayıda ulus ve baskı altındaki halklar için çözümlenmemiş bir sorun olarak duruyor. Dünyada ulusal baskı altındaki az sayıdaki halklardan birisi ulusumuzdur. Komünistler olarak ulusal soruna somut ve tarihsel yaklaşmalıyız derken, bu iki gerçekliği bütünlüklü ele alarak siyaset yapabiliriz diyoruz. Tarihsel yönelişi gözardı edecek her tutum ve davranışımız bizleri milliyetçilerle aynı zemine itecektir. Bu zemin salt ulusallıktır. Ve komünistlerin kavgasında salt ulusallığın yeri yoktur. Dünya çapındaki genel entegrasyon doğrultusundan hareketle somutumuz olan ulusumuzun, kendi kaderini tayin edememiş olmasını göz ardı edersek bu bizleri ulusal nihilist, ya da ultrasınıfçı konumuna düşürür ki, bunun da komünistlerin kavgasında yeri yoktur. Biz komünistler, yeryüzünde derinleşen süreç olarak, dünya halklarının her alandaki merkezileşme/bütünleşme sürecine, ulusumuzu, kendi doğal ulusal evrimini yaşayıp-aşarak taşımayı hedefliyoruz.

3- Milliyetçilik, kendi kaderini tayin edememiş sınırlı sayıdaki ezilen ulusun kavgasında halen burjuva demokratik bir içeriğe sahiptir. Bunda bile ancak "genel olarak" burjuva demokratik içerikten sözedilebilir. Çünkü emperyalizme ve bölge gericiliğine sırtını dayamış ve emperyalizmin yönelişlerine bağımlı davranan ulusal hareketlerin burjuva demokratik niteliklerinden ciddi bir şekilde söz edilemez.

Ayrıca, milliyetçilik, dünyada genel olarak özü itibariyle gericileşmiş, artan merkezileşme/bütünleşmeye karşı çıkan fanatik ırkçı/faşist akımların ideolojisi halini almıştır. Bunu yine en net yansıtan, Avrupa'nın bütünleşmesine karşı çıkan ve yabancı düşmanlığını kanlı kavgalarla sürdüren Avrupa'nın ırkçılarıdır.. Öyle ki artık Avrupa'da ırkçılığın, şövenizmin, milliyetçiliğin ve hatta faşizmin sınırları belirsizdir.

Dünya çapında, sermayenin politik akımlarının bile artık enternasyonalist olduğu bir tarihi süreçte, bizler, somuttaki ulusal gerçeğimizi red etmeden komünizm adına, proletarya adına emeğin enternasyonalizmini öne çıkarmalıyız.

4 - Lenin, Stalin ve diğer komünist önderler, dünya genelinde milliyetçi/ulusal örgütlenmeye karşı proletaryanın enternasyonalist örgütlenmesini ve özelde tek tek çokuluslu devletlerde her ulustan proletaryanın birleşik örgütlenme savunusunu kafalarında soyut olarak icat etmediler. Hem dünya genelinde, o günün koşullarındaki merkezileşmeden, hem de tek tek çokuluslu devletlerde doğrudan somut koşulların somut tahlilinden hareketle, devlette, partide vb.. kurumlarda bölgesel özerk örgütlenme temelinde birleşik örgütlenme kuramını geliştirdiler. Dünya genelinde komünist enternasyonalist örgütlenme olarak tek tek tüm ülkelerin komünist partilerinin eşit haklarla birer özerk parçasını oluşturdukları Dünya Komünist Partisini (III. Enternasyonal) savundular ve hayata geçirdiler. Daha dar olarak tek tek çok uluslu devletlerde ise, ezen ve ezilen ulusun komünist partilerinin, varsa ulusal azınlıkların, yerel özerk örgütlerinin yer aldığı Merkezi Birleşik Örgütlenmeyi savundular, hayata geçirdiler. Ve hayata geçirilen birleşik yapılar 100 yıla yakın bir süre yaşadılar. Dünya tarihinde fırtınalar yaratan değişikliklere imza koydular. Bugün başta SBKP olmak üzere bu birleşik kurumların önemli bir kısmı (Avrupa'nın tersine) dağıldılar. Neden, niçin dağıldılar? İleride bunun üzerinde duracağız.

Burada şu kadarını belirteyim: Marx, Engels, Lenin, Stalin'den bu yana yaşanan gelişmeler, bu komünist kurucuların, politikacıların dün öngördükleri ve ısrarla savundukları halkların birliği, özel olarak üzerinde titredikleri her ulustan proletaryanın birliği yolundaki görüş ve önerilerinin nesnel zeminlerinin erimesi bir yana,

tersine güçlenmiştir. Bu önderlerin savunularının temel dayanağı olan, dünya çapındaki ekonomik, siyasal, hukuki, kültürel merkezileşme hızla derinleşti ve derinleşmeye devam ediyor. Öyle ki, dünya bağımsız devletlerindeki tüm kurum ve kuruluşları hızla derinleşmeye/ merkezileşme, bütünleşmeye paralel olarak her biri git gide dünya çapındaki uluslarüstü merkezi kurumun birer özerk bölümü haline gelmektedirler.

5 Ayrıca dünya çapındaki merkezileşme, başka bir tabirle Centralization, beraberinde her ulusal devlet bünyesindeki yetkilerin, yerel merkezler arasında dağıtmak, yerinde yönetim olarak Decentralization'u da güçlendiriyor. Federal devletler, kendisini oluşturan her tür federe (birlik) cumhuriyetine daha fazla yetki devrine, tek tek her türlü federe devlet ya da bağımsız üniter devlet de kendi merkezi yapısı içerisinde belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlere daha fazla yetki devrine zorlanıyorlar. Böylelikle tek tek üniter ulusal devletler iki yönlü, yani üstünde ve altında yer alan kurum ve kuruluşlara yetki devri ile yüzyüzedirler. Bir yandan her düzeyde oluşan ve güçlenen uluslarüstü kurumlara, diğer yanda her ulusal devlet kendi bünyesindeki yerel kurumlara (yönetim birimlerine) yetki devriyle gittikçe eriyorlar, eriyeceklerdir. Ama elbette bu uzun yılları kapsayacaktır. Fakat şimdiden nüve halinde de olsa ortaya çıkan tablo şudur: Uluslar/devletler üstü şekillenen kurum ve kuruluşlarla birlikte yerel altyapılarının da gittikçe oluşmaya başladığını görüyoruz.

6 - Teorik ve politik olarak komünistler, ulusların güçlenmesi değil, erimesinden yanadırlar. Fakat tek yanlı ve zoraki bir erimeden (asimilasyondan) yana olmadılar, olamazlar. Komünistler her türlü zordan arınmış, karşılıklı, gönüllü ve evrensel olarak ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel koşulların doğal evriminin bir gereği olan erimeden yana olurlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRDİSTAN'DA YABANCI EGEMENLİĞİ

Bu bölümde genel olarak Kürdistan'ın (Mezopotamya'nın) kısa tarihini ve bu tarihi süreci olumlu-olumsuz yönde etkileyen olayları, olguları irdeleyeceğiz. Kürdistan'ın jeopolitik konumu üzerinde 1000 yılı aşkındır devam eden yabancı güçlerin egemenliği, bu yabancı güçlerden özel olarak da Türklerin Anadolu'ya gelişleri ve Kürtler ile ilişkileri üzerinde duracağız. Yer yer tarihi boyut üzerinde durmakla birlikte, başlıbaşına bir tarih irdelemesine girmeyeceğiz.

Mezopotamya'nın (Kürdistan'ın) tarih içindeki serüveni hem çok zengindir hem de kanlı savaşlar ile doludur. Çok özet kesitler olarak:

-Kürtlerin atalarının anayurdu olarak Mezopotamya'da, M.Ö. 4000 yılında Sümerler tarafından bilimin ilk tohumları atılmış ve dünyada ilk büyük uygarlıklardan biri yaratılmıştır. Sümerler, M.Ö. 2400'lü yıllarda en parlak dönemlerini yaşadı.

M.Ö. 2500-1955 yılları arasında Mezopotamya'da Gutiler Akad Krallığını yıktılar, Sümerler egemenliği yeniden ele geçirdiler.

- M.Ö. 1900-1600 yılları arasında bütün Aşağı Mezopotam-

ya'yı egemenliği altına alan I.Babil Krallığı kuruldu. Sümerler tarafından atılan bilimin tohumlarını Babilliler geliştirdiler.

- Belli bir süre Sümer egemenliğinde yaşayan Asurlar, Mezopotamya'da uzun süre Asur Devleti'nin egemenliği altında yaşadıktan sonra, Babillerden de destek alarak, Asur devletini yıkan Medler (M.Ö. 614-550) tarih sahnesine çıkar. Ve Mezopotamya'da belli bir süre egemenlik kurarlar. Kürtlerin atalarını oluşturan halklardan biri olarak Medler; Asur ve Ninova'yı da alarak sınırlarını Kızılırmak'a kadar genişleterek büyük bir imparatorluk kurdular. Hint-Avrupa soyundan gelen ve Medler ile kardeş halk olan Persler, belli bir süre Medlerin egemenliğinde yaşadılar. Sonraları Med devletini yıkarak (M.Ö. 553) Büyük Pers İmparatorluğunun temellerini attılar. Persler, İmparatorluğun sınırlarını doğuda Ganj Nehrine (Hindistan'ın doğusuna) kadar, batıda ise İstanbul Boğazı'nı da geçerek Trakya' ya kadar genişlettiler. Mısır'ı M.Ö. 525'te istila ederek M.Ö.332'ye kadar burada hüküm sürdüler. Yunan savaşları ve iç çalkantılar ile zamanla zayıflayan Pers İmparatorluğu M.Ö. 533'te Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından yıkıldı.

Mezopotamya Büyük İskender'in egemenliğine girdi. Büyük İskender öncelikle Trakya ve Yunanistan'da Makedonya Krallığı'nın durumunu güçlendirdikten sonra, Perslere karşı Asya Seferleri başlattı. Peşpeşe savaşlar ile Pers ordularını yenip İskenderun, Mısır ve Babil'i ele geçirerek Pers egemenliğine son verdi. Büyük İskender İmparatorluğunu kurdu. Sonra, Büyük İskender Kuzeydoğuya yönelerek Doğu İran ve Türkistan'ı ele geçirdi. Ve M.Ö. 330-327 yıllarında Hindistan'ın önemli bir bölümünü fethetti. Ve 323'te Babil'de öldü. Büyük İskender'in ölümü, İmparatorluğunun da hızla dağılmasını beraberinde getirdi.

- Tarih, Akdeniz'de Kartaca-Roma savaşlarının yıllarca sürdüğüne işaret eder. Ardından Roma İmparatorluğu tarihte yerini alır. Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395'te ikiye ayrılması ve Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun Kürdistan'ın önemli bir bölümünde egemenlik kurması gerçekleşir.

7. yüzyılda Arabistan'da, Kürtlerin de tarihi üzerinde bugün bile devam eden sonuçlara yolaçan önemli bir gelişme olarak islamiyet doğar. Halifeler devrinde Kürtler ilk olarak islamiyet ile ta-

nıştılar. Ve Halifeler müslümanlığı Güney ve Doğu Kürdistan'a taşıdılar. Müslümanlığın Kürdistan'ın Kuzeybatısına taşınması Abbasiler döneminde gerçekleşti. Müslümanlığın yayılma sürecinde Kürdistan uzun yıllar Bizans ile İslam ordularının egemenlik kurma savaşlarında çatışma alanları oldu.

- Ardından, Türklerin Orta-Asya'dan göçleri ve Selçuklu devletlerinin kuruluşuyla, Kürdistan başka bir istilacı güç ile tanışır: Türkler! Kürdistan'ın çoğunluğu Büyük Selçuklu Devleti'nin (1040-1157) egemenliği altına girdi. Sınırlı bir kesimin de (Malatya, Maraş, Erzincan vb.) ise, Anadolu Selçuklu Devleti (1077-1308) egemenlik kurmuştu.

Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın 1071 Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordularını yenilgiye uğratması, hem Kürdistan'da Selçuklu egemenliğini pekiştirmiş, hem de Anadolu'ya Türk akınını hızlandırmıştı.

- Selçukluların yıkılmasının ardından, Kürdistan'da iki yeni istilacı güç ortaya çıktı. Türkmen boylarından olan Karakoyunlular (1350-1496) ve Akkoyunlular (1400-1508).

- Bu tarihi evrede Kürdistan'ın batısında Osmanlı İmparatorluğu doğup yayılma sürecine girmiştir. Doğusunda ise Safeviler güçlenmektedir. Akkoyunlu devletinin yıkılmasıyla birlikte Kürdistan, Osmanlılar ile Safevilerin egemenlik kurmak için çatıştıkları temel alan haline gelir. Bunu günümüzde TC ve İran devleti devam ettirmektedir.

Mezopotamya'nın (Kürdistan'ın) tarihi serüveni böylesine zengin ve zengin olduğu kadar da yabancı işgaller ile doludur. Dünyada bunca yabancı işgalin, bunca uzun süre yaşandığı bir başka toprak parçası yok denecek kadar azdır. Yoğun yabancı işgalin esas nedeni, büyük coğrafik keşifler gerçekleşmeden önce, Uzakdoğu'yu Avrupa'ya bağlayan İpek Yolu'nun dünya ticaretindeki vazgeçilmez önemi ve bu ticaret yolunun Kürdistan topraklarından geçiyor olmasıdır, Kürdistan'ın jeopolitik konumundandır.

Bu kanlı-kavgalı tarih serüveni içerisinde, Mezopotamya'daki Sümerler, Gutiler, Asurlar, Medler, Persler vb. gibi halkların, etnik grupların, kabile ve kavimlerin uzun tarihi süreç içerisindeki erimelerinin, kaynaşmalarının ürünü olarak şekilllenen halklardan bi-

ri Kürt halkıdır. Kürt halkı her defasında yabancı işgallere karşı direnmiş, ülkesinin hakimi olmak için savaşmıştır. Bugün da savaşmaktadır. Bu uzun tarihi süreçte Kürt halkı, büyük ya da küçük bir çok devlet, hatta imparatorluk kurmuştur. Mervani Kürt İmparatorluğu (990-1096) Diyarbakır merkez olmak üzere 100 yılı aşkın bir süre bağımsız yaşamıştır. "*Hazar Denizinden Diclenin kaynaklarına kadar iktidar bütün X. yüzyıl boyunca çeşitli Kürt Şeflerinin eline geçer*" [1] Ayrıca Kürdistan şu veya bu yabancı gücün işgali altındayken bile, Kürtler özerk-otonom-yerel düzeyde bağımsız beylikler-hükümetler kurmuşlardır. Bunların üzerinde ayrıntılı duracağız.

A-TÜRKLERİN ANADOLU'YA GÖÇLERİ

Kürtlerin tarihleri ve özgürlük kavgalarıyla yakından ilgili olan dört halk vardır. Türkler, Farslar, Araplar ve Ermeniler. Bunlar arasında da asıl önemli olan sırasıyla Türkler ve Farslardır. Bu nedenle ağırlıklı olarak bu bölümde olmak üzere, yazı boyunca Türkler ve Farsların tarih içindeki ve Ortadoğu coğrafyasındaki yerleri/etkileri ve Kürt ulusal kavgasıyla ilişkilerinin üzerinde duracağız.

Türklerin Mezopotamya ve Anadolu'ya göç edişleri, işgalleri ve yerleşmelerinin nedenleri, TC'nin resmi tarihinde ileri sürülenlerden çok farklıdır. Türk tarihi hep şoven ve ırkçı betimlemelerin etkisinde yazıldı. Hep abartmalarla, Türklerin kılıç güçlerinin (barbarlıklarının) meziyetleri dile getirildi. Orta-Asya bozkırından zengin topraklara belli süreler ile yinelenen göç dalgalarının nedenleri salt kuraklık olmadığı gibi, göç ettikleri yeni yerlerde, özellikle Küçük Asya'ya yerleşmelerinin, buraları yurt edinebilmelerinin nedeni de salt kılıçlarının güçleriyle olmamıştır.

Bozkırda yaşam koşullarının ağırlaşmasına karşılık, yanıbaşında özellikle İran ve Mezopotamya'da yerlilerin gönenci (refahı) göçleri doğuran nedenlerden biridir. Bozkırda geniş insan kitlelerini harekete geçirecek kadar nüfusun çoğalması, göçü kamçılayan bir başka etken olabilir. Bozkırın ağırlaşan yaşam koşulları Oğuzlar için, özel-

---

1 - S. Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Cilt 2, sy: 224

likle de Orta-Asya'da siyasal karar birimleri olan sürü sahipleri için göç, bir çıkış yoluydu. Hatta bozkırın ağırlaşan yaşam koşulları, Türklerin İslamiyeti rahatlıkla kabul etmelerini de izah eder.

Ayrıca, Moğollar ve Moğollar ile aynı idealleri paylaşan Oğuz boyları için yerleşik yaşam tarzı kölelikle, çobanlık ise özgürlük ve egemenlikle adeta özdeşleşmişti. Dolayısıyla göç onlar için bir nevi yaşam biçimiydi. Evet sürekli göçer kalmak, kesinlikle yerleşmemek! Anadolu'da yerleşik yaşama zorlandıklarında, Türkler arasında ayaklanmalara varana kadar sert tepkiler ortaya çıkacaktı.

Anadolu'ya sürekli Türk boylarının göçünü kamçılayan bir diğer önemli etken, Moğol baskısıdır. "*Moğol akınlarının baskısı sonunda, eski kalelerinden Horasan'da daha fazla kalmaları artık mümkün olmayınca, Oğuzlar dervişliğin cenneti halini alacak olan Anadolu'ya kitleler halinde aktılar.*" (2)

Türk boylarının Hazar Denizi'nin güneyine ve Acem ülkesine doğru göçleri hayli eskilere dayanır. Türklerin İslamı kabul etmelerinde Arap-İslam ordularının Maveraünnehir'e akınları kadar, Türklerin, ekonomik ve sosyal çıkar gerekçeleriyle gönüllü olarak İslamiyeti kabullenmeleri de önemli rol oynar.

II.yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'ya yerleşen Türkler esas Oğuz boylarındandılar. Bunlar, Orta-Asya'dan ayrılıp, Maveraünnehir ve Acem ülkesinde belli bir süre konakladıktan sonra Anadolu'ya yönelmişler ve yerleşmişlerdi. Elbette Orta-Asya'dan Anadolu'ya kadarki uzun yolculuk boyunca bir dizi kanlı-kavgalı savaşlar yaşanmıştır. İlk göç dalgaları esas olarak Orta-Asya'daki ekonomik, sosyal nedenler sonucu bir anlamda kendi istekleriyle başlamıştır.

Fakat ikinci göç dalgasında Moğol baskısı belirleyiciydi. "*Bu baskılar iki tarzda ve birbirini izleyen iki dalga halide ortaya çıktı. İlk olarak hala Orta-Asya ve İran'da bulunan Türk kabileleri, Moğolların peşlerinden kovalamasıyla Anadolu'ya sığındılar ve Selçukluların zar zor kurdukları dengeyi yerinden oynattılar Onların ardından Moğollar geldi. Bunlar ülke üzerinde kendi himayelerini zorla kabul ettirdiler.*" (3)

---

2 - Ernest Werner, Büyük Bir Devletin Doğuşu, sy: 74

3 - Stetanes Yerasimos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, C. 1, sy: 141

Moğolların kovaladığı Türk boylarının ikinci göç dalgası Anadolu'nun Türkleşmesinde demoğrafik katkı sağladı. Bu ikinci göç, bütün Anadolu Beyliklerinin de anasıydı. Anadolu'daki düzenin alt-üst oluşunda Moğol payı sadece dizginlenmemiş Türk boylarının buralara sürülmeleriyle sınırlı değildi. Moğollar ayak bastıkları her yerde, kurulu düzeni zaten yakıp-yıkarak alt-üst ediyorlardı. Bunu öylesine korkunç boyutlara vardırdılar ki " *o yüzyılda yaşayanlar için, Moğollar tüm uygarlığın yok edilmesi anlamına geliyordu.*" (4)

Peki ya Türkler, barbarlıkta, yakıp yıkmada Moğollardan aşağı kalır bir yanları var mıydı? Hayır! Bu konuda Mevlana'nın Türklere ilişkin bir değerlendirmesini aktaralım. Türk işçilerini inşaatta çalıştıran bir soyluya Mevlana şunları söyler: "*Efendi... Bu inşaat için Rum işçiler almalısın. Türk işçiler yalnızca yıkmak için işe yarar. Çünkü dünyanın imar edilmesi Greklerin bir özelliğidir, ama o dünyanın tahrip edilmesi ise Türklere mahsustur.*"(5) Mevlana'nın "tahrip edilmesi ise Türklere mahsustur" vurgusu abartılıdır. Çünkü yakıp yıkmada Cermen barbarlarının ne Moğollardan ne de Türklerden aşağı kalır yanları yoktur. "*Türkler ise, kendileri nasıl Moğollarca yenilmiş ve sürülmüşlerse, onlar da şimdi... Romalıları sürüyorlar Ve Moğollara karşı ne kadar zayıf direnç gösterdiler ise, şimdi Romalıların karşısına o denli güçlü çıkıyorlar.*"(6)

Halkları, çevreleyen yaşam koşullarından kopuk "yiğit, cesur halklar, Türkler, Moğollar" ve "korkak, dirençsiz halklar ya da Anadolulular, Mezopotamyalılar" şeklinde değerlendirmek gerçekci ve bilimsel olmaz. Sorunun şöyle konuluşu daha yerinde olur: Bozkır yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan hareketliliğe, pratikliğe, atılganlığa sahip Moğollar ve Türkler ile yerleşik nüfusun ileri tarım tekniği ile sürdürdükleri dingin ve düzenli yaşamlarının kaçınılmaz sonucu olan gevşemiş ve rahat hayat tarzına sahip Anadolu yerlileri. Bu iki yaşam tarzı arasındaki fark barbarlık ile uygarlık arasındaki farkı da izah eder.

Moğol akınlarının etkisi altında bulunan her ülke gibi Anado-

---

4 - S. Tanilli, a. g. e. sy: 514
5 - E. Werner, a.g.e. sy: 85
6 - E. Werner, a.g.e. sy: 119

lu'da da, yerleşik nüfusun faaliyetleri ve tarımsal yapı alt üst oldu; göçebelik çoğaldı. Ayrıca, Moğolların kovaladıkları veya Moğolların peşlerine takılıp Orta-Asya'dan gelen yeni Türkmen boyları da imar ve tarım işlerine daha önce gelenler kadar, ne hoşgörüyle bakıyorlar ne de ilgi duyuyorlardı. Bütün bunların Anadolu'da yolaçtığı sonuç; bir yandan yerleşik tarımsal alanların, otlak alanlarına oranla gerilemesi, yerleşik çiftçilerin baskılar sonucu yerlerini bırakıp kaçmaları ve hatta dağlık, ormanlık bölgeleri yurt edindikleridir. Diğer yandan, çok sancılı ve uzun süreli de olsa, Anadolu'daki yapının kendisi de göçerleri, tarihlerinde ilk kez üretim yapılarında ve dolayısıyla sosyal yaşamlarında hızlı bir değişime zorluyordu.

"On birinci yüzyılda göç edenler kendi memleketlerinden gönül rızasıyla ayrılmışlar, kendi hayat tarzlarını sürdürebilecekleri yeni bir ülkeye yerleşmişlerdi. On üçüncü yüzyılda göçenler ise beklenmedik bir anda yerlerinden yurtlarından olup Anadolu'ya geldiler; karşılarında daha önce tutulmuş topraklarla, düşman bir yönetici sınıf buldular. Bu durum üretim tarzını değiştirme zorunluluğunu bir sorun olarak ortaya koydu. Bu da bütün sistemi yıkacak güçte bir buhrana yolaçtı.

"Üretim tarzını değiştirme isteğinin, yani dış şartların zorladığı böyle bir isteğin doğurduğu ekonomik buhran sosyal hayatın bütün vechelerini derinden etkiler." [7]

Moğollar ile Anadolu Selçukluları arasında Temmuz 1243'te Sıvas'ın doğusunda bulunan Kösedağ'da meydana gelen savaşta, Selçuklu ordusu yenilir ve Moğollar Selçuklu karargahını ele geçirir. Moğollar bu tarihten itibaren Anadolu'yu egemenlikleri altına alır ve vergiye bağlarlar.

1071 Malazgirt Zaferi, Selçuklulara Anadolu'nun kapısını açmıştı, 1243 yenilgisi ise Anadolu'daki egemenliklerinin sonunu hazırladı.

Türklerin Anadolu'yu Fethi Salt Kılıç Gücüyle Olmadı

Alparslan'ın 1071 Malazgirt Savaşında Bizans ordularını yen-

---

7 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 143

mesi, Anadolu'nun kapılarını Türk akınlarına açtığı gibi, Kürdistan'ın işgal edilmesinde de ilk ciddi adım atılmış oldu. Ve 1071'den sonra, özellikle Kürdistan'ın kuzeyine doğru Türkmen saldırıları yoğunlaştı. Mervani Kürt Devleti bu saldırılar sonunda yıkıldı.

Anadolu'ya Türk göçlerinin yoğun olarak devam ettiği yıllarda, Bizanslılar içten kaynaklanan ciddi sorunlar ile karşı karşıyaydı: Büyük mülk sahipleri iktidarı ele geçirmiş ve imparatoru, Batı ile ittifaka ve Batıdaki ekonomik gelişmeye paralel evrimleşmeye zorluyorlardı. Tersinden de halk yığınları kendilerine daha fazla sömürü getirecek ve sosyal konumlarını sarsacak bu evrimleşmeye karşı çıkıyor, yer yer sert tepkiler gösteriyorlardı. Diğer yandan Türk akınlarıyla sarsılıyordu.

Türkler, Anadolu'yu fethetmede 1071 Malazgirt Savaşı hariç, Bizanslılarla hiçbir ciddi savaşa girmediler. Anadolu'ya yerleşip bir dizi beylik ve Selçuklu devletini kuran Türklerle yüzyıllarca yan yana yaşadıkları halde ikinci bir savaşa girmediler. Bizanslılar ikinci büyük (ve Bizansın sonunu getiren) savaşa ise Osmanlılarla 1453 tarihinde İstanbul'un fethiyle giriştiler.

Hatta Bizanslılar belli Türkmen boylarının (askeri güçlerinin) Anadolu'ya yerleşmelerini kendi iktidarları açısından gerekli görmüşlerdi. Çünkü Anadolu'ya sınırlı sayıda yerleşecek olan Türkleri asimile edebileceklerini ve bunlardan özellikle sınır boylarında faydalanabilecekleri hesabını yapıyordu. Fakat Bizans'ın bir yüzyıl boyunca yaptığı asimilasyon hesabı tutmadı. Tam tersi gelişmeler yaşandı. 1071'in ardından peşpeşe gelen Türk göçleri ve Moğol akınlarıyla hesaplar alt-üst oldu. Ve birkaç 10 yıl içinde Bizans'ın Anadolu'daki egemenliği hızla daraldı.

"*Bu şartlar içinde, Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri onlarla Bizanslılar arasında gizli bir işbirliğinin sonucu olarak ortaya çıkar Türkler, Bizans İmparatorluğu çerçevesi içinde Anadolu'ya yerleştiler, beyliklerini kurdular.*" [8] Asırlarca Anadolu Selçukluları ile Bizanslılar yan yana yaşadılar. Bizans ile Konya (Selçuklu Merkezi) sarayları arasında sıkı bir diyalog işliyordu. Bizans sarayında Selçuklu prensler, Konya Sarayında da Bizanslı prensler bulunuyordu. Yi-

---

8 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 118

ne Selçuklu idaresi ve hizmetinde Ortodoks Rumlar olduğu gibi, tersinden Bizans idari yapısında da Müslüman Türkler bulunuyordu vb.

Bütün bu gelişmelerin ürünü olarak, Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi süreci iç içe yaşanıyordu. 12.yy. sonları - 13.yy. başlarında Anadolu'da Müslüman Türk varlığı belirgindi artık.

"Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi bir fetihten daha öte bir şeydir. Bu yerleşme Anadolu'ya göçen bu Türk-Müslüman haklarla, o sırada ülkede bulunan Hıristiyan halklar arasında zımmi bir anlaşma olarak kendini gösterir. Bizans yönetici sınıfı, feodalizme doğru evrimleşip ve Batı burjuvazisiyle işbirliğine girişirken, kendi halklarına iki kat ihanet etmiş oluyordu. Kendi sömürülmesini daha da ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramayacak olan bir üretim biçimine yönelen her türlü evrimleşmeye karşı dirençli bir halk, bir çok kere, kendi yöneticilerinden kaçıp Türklerin aynı ölçüde bunaltıcı olmayan otoritesine sığınmıştı. ***Anadolu'da Türk toplumunun varlığı, göçebe bir halkın kendine bir yurt arayışı kadar, bir diğer halkın kendine yabancı bir sömürü tarzıyla yakın bağı olan yeni bir üretim tarzını toptan reddedişinin de sonucudur.*** *(a.b.ç.) Bu halklar kaynaşmasının içinden doğan Türk-İslam yönetici sınıfı, denilebilir ki , Bizans yönetici sınıfın yerine getiremediği görevi üstlenir."* (9)

Demek ki Türklerin Anadolu'yu fethedip yurt edinmelerinde birbirini tamamlayan iki öge rol oynamıştır: Birincisi; ardı arkası kesilmeyen göçler ve kılıçların zoru. İkincisi ve daha da önemlisi, yerli Hıristiyan halkın o anki tarihi kesitte, ekonomik, sosyal istemlerinin Selçukluların kabulüyle çakışmasıydı. Selçukluların kabulü diyoruz, çünkü, Selçuklular Anadolu'yu askeri olarak fethetmişlerdi, ancak ekonomik, sosyal ve hatta kısmen kültürel olarak ise Anadolu halkı onları fethetmişti. *"Ama sürekli fetih olaylarının büyük bir çoğunluğunda, daha kaba olan fatih, fetihten çıktığı biçimiyle daha yüksek 'ekonomik durum'a uymaya zorlanır; feth edilen halk tarafından özümlenir ve çoğu kez onun dilini bile benimseme zorunda kalır."*(10) Selçuklular, ekonomik ve sosyal

---

9 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 150
10 - F. Engels, Anti Dühring, sy: 300

bakımdan öylesine Anadolu tarafından fethedilmişlerdi ki, Anadolu'nun kurulu ekonomik-sosyal yapısını "kraldan çok kralcı" mantığıyla her türlü evrimleşmeye karşı savunuyorlardı.

Bizans'ın yöneticileri, Batı ile işbirliğine girmiş ve Batı Avrupa'daki ekonomik gelişmeye paralel olarak Asya'daki üretim tarzının da evrimleşmesine evet demişlerdi. Daha doğrusu Batı tarafından da evet demek zorunda bırakılmışlardı. Bu yöneliş; Asya'daki Hıristiyan halkları tedirgin ediyordu. Hatta zaman zaman Bizans egemenleriyle sert çatışmalara girdiler. İşte bu koşullarda ekonomik, sosyal düzenlerini Batıdaki gelişmelere kapalı olarak olduğu gibi sürdürülmesinin bekçiliğini yapacak yeni bir güç arayışı içerisindeydiler. Aradıkları bekçi önce Selçuklular, sonra ise Osmanlılar oldu. Hıristiyan halkın tutucu istekleri ile, Selçukluların esas olan politikaları çakıştı. Hıristiyan halk bu temel nedenden dolayı Türklerin Anadolu'yu adım adım ilhak etmelerine aktif karşı direniş göstermedi, tersine yer yer destek oldu. Bu durum Anadolu'nun olduğu kadar, İstanbul'un, hatta Balkanların ilhak edilmesinde de önemli rol oynamıştır.

Fakat Anadolu Selçukluları üstlendikleri bu eski tarzı savunma görevlerini fazla bir süre devam ettiremeden yıkıldı. Batı karşısında, eskinin savunma görevini esas olarak Osmanlılar üstlenecek ve bunu bir kaç yüzyıl sürdürecekti.

"Anadolu Selçuklu Devleti'nin ortaya koyduğu 'Asya Tipi' yapılar süregiden değişmeler karşısında en iyi savunma aracı olarak gözüktü. Uzun vadede feodalizmin, daha sonra da Batı kapitalizminin yükselişi karşısında bir geriye düşüş ve eski yapıların pekiştirilmesi demek olan bu savunma ancak aldatıcı bir çare olabilirdi. Çünkü sistemin bütün unsurları henüz yerli yerinde değildi. Hıristiyan unsurların asimilasyonu daha tamamlanmamıştı. Zaten BatıAnadolu'nun büyük bir kısmı henüz ele bile geçirelememişti. Birinci Türk göçünün fazla bir ağırlığı da yoktu. Böylece Selçuklu sosyo-ekonomik düzeni kısa zamanda Batı egemenliği altına girdi. Gerçi ikinci Türk göçü ve onu izleyecek olan fetih sonunda Anadolu'ya gelecek yüzyıllardaki görünümünü kazandıracaktı, ama Anadolu'daki ilk Türk devleti böyle bir sarsıntıya dayanamayacak, yeni bir ülkenin olgunlaşma kargaşalıkları içinde silinip gidecekti.

Anadolu'da "Asya Tipi" düşü gerçekleştirecek ikinci bir teşebbüs gerekliydi. Bu da Osmanlı İmparatorluğu olacaktı." (11)

B- OSMANLI İMAPARATORLUĞUNUN DOĞUŞU VE KÜRDİSTAN'IN İLHAK EDİLİŞİ

1- Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu ve Fetihlerdeki Başarısının Sırrı

Anadolu'nun çeşitli alanlarına yayılmış, 20'ye yakın Türk Beylikleri bulunmaktaydı. Bunlardan Osmanlı Beyliği hariç hepsi ya kısa sürede ortadan kalktılar ya da Osmanlıların egemenliği altında varlıklarını sürdürdüler ve zamanla bir parçası haline geldiler. Bunlar arasında Osmanlı Beyliği (1299-1920) yaklaşık 600 yıl yaşadı. Selçuklular tarafından 1230 yıllarında Söğüt dolaylarında bir uç beyliği olarak yerleştirilmişlerdi. İşte bu küçük beylik nasıl ve hangi nedenlerle kısa sürede büyüdü/ devletleşti? İstanbul ve özellikle Balkanlardaki başarılı fetihler bölgenin ve dünyanın hangi siyasal koşullarında gerçekleşmişti? Osmanlı İmparatorluğu öncelikle ve ısrarla neden hep batıya (Hıristiyan Avrupasına) yönelik fetihlere girişti? Neden öncelikle doğu değilde batıya fetihler yapıldı?

- Bursa, İzmit, Eskişehir dolaylarında egemenlik kuran Osmanlılar, Orhan Bey zamanında (1326-1359) Çanakkale'yi ve Çanakkale Boğazı'nı geçip Gelibolu'yu alarak Avrupa'ya ilk adımı attılar. Bu evre, daha çok Osmanlı Beyliği'nin devlet olarak şekillenme ve dar alanda yoğunlaşma sürecidir. Bu süreçte, bir yandan iyi örgütlenmiş az sayıdaki akıncılar sürekli yeni alanlar açtılar, arkalarında ise, göçer ve çiftçi Müslüman Türkler bu yeni alanlara yerleştiler, ilhak ettiler. Bu ilhak sürecinde yerli Hıristiyan halkı ne kırdılar ne de göçe zorladılar. Bu o aşamada bilinçli olarak belirlenmiş bir siyasetti.

- II. Murat'ın hükümdarlığının sonu olan 1451'e kadar, imparatorluk, küçük Asya'da kimi beylikleri denetim altına almakla bir-

---

11 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 150-151

likte, esas Batıya (Avrupa'ya) yönelik ilhaklara girişir. Bulgaristan, Makedonya alınarak, Bizans İmparatorluğunun etrafı tamamıyla kuşatılarak, bu devlet, adeta Yunan site devletleri gibi bir kent (İstanbul) devletine indirgenir.

- Fatih zamanında (1451-1481) İstanbul alınarak Bizans İmparatorluğu yıkılır. Ve devamla, Arnavutluk, Sırbistan, Boğdan, Besarabya ilhak edilir. Doğusunda ise, yalnızca Konya, Adana civarındaki beylikleri kendine bağlar. Ayrıca kuzeyde Kırım egemenlik altına alınır. Görüldüğü gibi, Fatih zamanında da fetihlerin ağırlıklı yönü yine Avrupa'ya yöneliktir.

- II. Beyazıd ve Yavuz Selim (1481-1520) zamanında, Osmanlı İmparatorluğu, Doğuya-Mezopotamya, Suriye, Filistin, Mısır'a yönelerek ilhaklara girişilir. 1514 Çaldıran savaşıyla Kürdistan'ın (Mezopotamya'nın) önemli bir kısmı ve 26 Ağustos 1516 Mercidabık savaşında Memlûklüler yenilerek Suriye, 22 Ocak 1517 Ridaniye savaşıyla ise Mısır, Hicaz ilhak edilir.

Dikkat edilirse, Osmanlıların Doğuya yönelişi, Doğu ile Batı arasındaki uluslararası ticaretin adeta tek yolu olan tarihi İpek Yolu'nun öneminin azaldığı bir tarihi sürece rastlar. 1514 Çaldıran savaşıyla İpek Yolu'nun geçtiği Kürdistan toprakları ele geçirilir, ancak İpek Yolu'nun eski önemi, coğrafik keşifler sonucu kalmamıştır. O halde, 16.yy başlarında Osmanlı İmparatorluğu neden artık Batı değil de Doğuya (uluslararası ticarette azalan önemine rağmen) yönelir? Devamla bu sorunun yanıtı üzerinde duracağız.

- Kanuni (1520-1566) zamanında ise İmparatorluk, hem Batıda (Macaristan) hem Doğuda (Kafkasya, Irak) hem de Güneyde (Trablusgarp) genişler.

Osmanlı İmparatorluğunun genişlemesinin (ilhakların) kronolojisi özetle budur ve zaten bundan sonraki evre gerileme sürecidir.

Bu kronolojik belirlemeden sonra, Osmanlı fetihlerinin, özel olarak da, Batıya -İstanbul ve Balkanlar'a yönelmiş fetihlerinin nedenleri ve başarısının sırrı üzerinde durabiliriz.

Resmi tarihin propaganda malzemesi olan "İslamiyetin, Hıristiyan topraklarına taşınması"nın Batıya yönelik fetihlerde bir payı vardır. Ama bu belirleyicilikten öte sadece bir ayrıntıdır.

Ayrıca, Osmanlılar da diğer Türk beylikleri gibi zaten Doğudan göçler sonucu geldiler. Hem geldiler hem de kovalandılar Moğollar tarafından. Doğu halkları ile aynı dini inancı paylaşıyorlardı. Ve önemlisi, İmparatorluğun ilk yüz yılında Moğol akınları taa Ankara'ya kadar ulaşabiliyordu. Zaten dikkat edilirse, Osmanlıların Doğu'ya yönelik ilk ciddi seferleri, Moğol akınlarının en sonuncusu olan Timurlenk'in 1402 Ankara Savaşı'yla kesilmesinden sonra olması tesadüfi değildir. Moğol akınlarının Türkler üzerindeki baskısı, fetihlerin öncelikle Batıya yönlendirilmesinde etkili olmuştur, fakat yine belirleyici neden değildir.

Anadolu Beylikleri, özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarına hakim durumdaki beyliklerin hepsi, hem biribirleriyle, hem de kendilerinden her bakımdan üstün durumda ve başedemiyecekleri açık olan Batılı denizci güçlerle savaşlara girdiler ve taa başından itibaren gelişme şanslarını yitirdiler. Osmanlılar bu beyliklerin aksine kimi arizi çatışmalara rağmen, başlangıçta, Bizans ve diğer komşu devletlerin egemen güçleriyle çatışma yerine ittifaklara girdiler.

Osmanlı Devleti büyüdükçe Bizans'ın sınırları daralıyor ve dolayısıyla Bizans'ın bölgedeki sorumluluklarını üstleniyordu. Bu sorumlulukların önemli bir yanı Venedikliler, Cenovalılar, İtalyanların vb. Batılı güçlerin çok önceden Bizansa dayatıp kopardıkları ticari imtiyazları yenilemek oldu. Ki bu ticari imtiyazlar sonra kapitülasyonlar olarak adlandırılacaktı. İlk anlaşmayı Orhan Bey Cenovalılar ile imzaladı. Daha sonra I. Murat Galatalı tüccarlara, Osmanlı içerisinde ticaret ve ikamet serbestliğini tanıdı. Napolililerin o zaman Osmanlı Başkenti Bursa'da Asya-Avrupa arasındaki ticarette kullanılmak üzere ambarları bulunmaktaydı. Yine Osmanlıların, Aydın ve Menteşe Beyliklerini ele geçirir geçirmez ilk işleri Venediklerin 'Palatia (Balat) ve Atoluago Senyörlükleri' zamanında yararlandıkları imtiyazları yenilemek oldu. İşte bu imtiyazların tanınması, Osmanlıların diğer beylikler arasında sivrilip gelişmesinde rol oynayan faktörlerden biriydi.

Osmanlılar başlangıçta, Batıdan gelen baskıya direnç gösteren ve evrimleşmeye karşı çıkan tüm güçleri, özellikle Bizans ve komşu devletlerinin egemen güçlerini kendisinin doğal müttefiki sayıyor ve ittifaklara giriyordu. Osmanlıların Kostantinapolis'i (İstan-

bul) alma hedefleri vardı. Şöyle de denilebilir: İstanbul Osmanlılara "beni al" diye adeta davetiye çıkarıyordu. Osmanlılar da İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yolun üzerinde yerleşmiş ve adım adım Bizans'ın başkentine doğru ilerliyorlardı. *"Bu da onları Bizans yönetici sınıfıyla sıkı ilişkilere girmeye yöneltiyordu. Aralarında yavaş yavaş bir modus vivendi (hasımlar arası uzlaşma) kuruluyor ve Osmanlılar gitgide iç buhranlar ve dış zorlukların ağında kıvranan bu eski dünyanın yerini alıyora benziyordu. Osmanlılar ilerledikçe Bizanslı valiler onlara katılıyor; Jean Kantakuze, (Bizans hükümdarı. b.n.) Paleologlarla (Bizansta son Hanedan b.n.) mücadele için Avrupa yakasına onları davet ediyordu. Bu ilk temas, aynı zamanda bir ilk adım oldu. Ondördüncü yüzyılın ilk yarısında, Bizanslılar çeşitli tehlikelere karşı koymak için boyuna Anadolu'nun yedek insan gücünden yararlanıyorlardı. Böylece, Aydın, Sarohuna ve Karesi beyliklerindeki kalabalık Türk yığınları, sonunda da Osmanlılar Çanakkale Boğazını geçtiler. Ama bütün bu Türkler, kendilerine verilen görev sona erdikten sonra bir daha geri dönmediler."* [12]

Demek ki, Türklerin Trakya ve Makedonya fethinden önce, Bizanslı hükümdarların hem kendi iç çelişkilerinden hem de diğer devletler ile çatışmalarında yararlanmak üzere, bizzat Bizanslılar tarafından çağrılmışlardı. Yine Osmanlılar İstanbul'un fethine doğrudan yönelinceye kadar, Bizans yönetici sınıfıyla ilişki içerisindeydiler.

Osmanlılar ya İstanbul'u alacak ve yaşayıp büyüyecekti ya da İstanbul Batıdan gelecek yeni bir güç tarafından alınacak ve Osmanlıya yaşama hakkı vermeyecekti.

Bizansın feodalleri, Batı Avrupa'nın burjuvazisiyle sıkı ittifak içerisindeydi, ikincileri birincilerini (esas olarak halkı) sömürüyorlardı. Haçlı seferleri, özellikle -dördüncüsü- Bizans ailesinin tüm ticari çıkarlarını budamıştı. İçerde feodal senyörler tam bir dokunulmazlık kazanmışlardı. İmparatorluğun gelir alanları daralmıştı. Ama aynı zamanda ülke topraklarının büyük bir kısmı köylülerin de kaçışı sonucunda imparatorluk ailesine mensupların hasları ha-

---

12 - S. Yerasimos, a..g.e. sy: 162

line gelmişti. Bir yandan toprak mülkiyeti bakımından, devlet ile büyük özel toprak mülkiyeti arasında imparatorluğun yıkılışına kadar devam eden mücadelenin giderek kızışmış olması... Özel mülkiyet varolması nedeniyle, bir yandan Asya Tipi ile tam çakışmayan mülkiyet ilişkileri, diğer yandan Asya Tipi modeller üzerine oturmuş bürokrasinin, kırsal cemaatin feodalleşmesini geciktirmesinin çelişkileri derinleştirmesi... Ve bütün bunların halkın özellikle köylülerın üzerindeki sömürüsünü dayanılmaz boyutlara tırmandırması ve on dördüncü yüzyıldan itibaren köylerden kaçışın doruk noktasına çıkması. Öyle ki *"Türkler bile, Bizans senyörlerini, yoksullara ve paroikoslara (köylülere b.n.) reva gördükleri davranışlardan dolayı kınıyorlardı."* (13)

İşte Bizans, bu çelişki ve çatışmalar ile can çekişmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ise yaşayabilmek için genel olarak Batıyı özel olarak da İstanbul'u almak için fetihlere girişmek zorundadır. Öyle ki, Osmanlı en başta ekonomik olarak yaşayabilmek için Batıya doğru hep yayılmayı sonuna kadar, adeta gücü tükenene kadar sürdürecektir. Özellikle kökü savaş gazilerinin tımar yoluyla mülk edinmesine ve savaşta talan ve ganimetlerin çekiciliği nedeniyle, Hıristiyan Avrupasına seferler düzenlenmesi yönünde askeri bürokrasiden hep baskılar gelmiştir. Ayrıca, Balkanların tahıl ambarı oluşu ve Sırbistan'daki zengin gümüş madenini buna eklemek gerekir.

Doğuya gelince, hem toprak statüsü hem de halkın Müslüman olmalarından dolayı, Doğuya sefer açmakta gazilerin pek çıkarı yoktu. Zaten bu nedenle, Osmanlı savaş mekanizması Doğuya açılan seferlere pek ilgi duymuyordu. Hatta yer yer ordudan, padişahların emirlerine ciddi karşı çıkışlar olmuştu. Örneğin, askerlerin Tebriz seferine karşı çıkmaları gibi. Özetle Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş makinesinin yaşayabilmesi için hep savaşlara, yeni fetihlere ihtiyacı vardı.

Batıya ardı arkası kesilmeyen fetihlerin bir diğer nedeni Batıyı hep savaşla uğraşır halde tutmaktır. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu'nu, Batıdan gelebilcek kapitalist gelişmelerin yaratacağı etki-

---

13 - S. Yerasimos, a..g.e. sy: 66

lerden uzak tutmak ya da en azından bunu geciktirmek amaçlanıyordu. Batı kapitalizmi Osmanlı İmparatorluğu'nu er ya da geç etkisi altına alıp içten de kemirecekti. Ama hiç olmazsa bunu mümkün olduğunca geciktirmek ihtiyacı duyuluyordu.

Yağma ve talanın Batı sınır boylarındaki akıncılar gibi bazı kategoriler için de önemli bir gelir kaynağı olduğu ve bunların baskısının yeni fetihlere yolaçtığı bir gerçektir. Ama tüm fetihleri yağma ve ganimet toplamaya bağlamak gerçekçi olmaz. "*Öncelери çapul, hazineyi beslemekte ve sipahilerin gelir kaynaklarını arttırmakta belli bir katkıda bulunsa da, tabanın tesadüfe ve istikrarsız kaynaklara dayatmayacak kadar gelişmiş bir biçimde beliren sistemin ekonomik çarkları yönünden tamamen ikinci derece bir rol oynar..... Ama imparatorluk ya büyüme ya da yok olmaya mahkummuş gibi bir görünüm verebiliyorsa, bu olgunun sebepleri, zenginlikleri doğrudan doğruya gaspetmek gibi ilkel ekonomilere has bir eğilimden çok daha karmaşık olmalıdır.*" (14)

2- İstanbul (Bizans) Ve Balkanların Fethinde Hıristiyan Halkla İttifak

Osmanlı yöneticileri her dönemde, uzun vadeli olmayan fakat o anki konjöktürde ya bölgenin egemen güçlerinin ya da yine çalışan halk yığınlarının o anki tutucu -tarihin ilerleyişi karşısında gericiçıkarları ile çakışan politikaları izlemiş ve yol almışlardı. Dikkat edilirse; Osmanlı Beyliği kuruluş, tutunma ve hatta kısmen büyüme sürecindeyken, Bizans ve diğer komşu devletlerin egemen güçleriyle ittifaklara girmişlerdi. Örneğin başlangıçta Bizans'ın iktidarının çıkarlarıyla uyum halinde ve hatta onların istekleri doğrultusunda Trakya'ya seferler bile düzenlemiş, bir nevi uç beyliği işlevini üstlenmişlerdi. Fakat devlet kurup güçlendiklerinde ve somut olarak Bizansı yıkmaya -İstanbul'u almaya- yöneldiklerinde, ittifakın muhatabı değişir. Batının yarattığı yeni üretim tipine karşı direnen ve Batılışbirliğine giren Bizans-Balkan komprador burjuvazisinin yönelişleriyle sert çatışmalara giren çalışan halk ke-

---

14 - S. Yerasimos, a..g.e. sy: 306

simleriyle ittifaklar kurmaya çalışırlar. Bunun içinde, onların tutucu çıkarlarını -ekonomik, sosyal yapılarının Batıdan gelen evrimleşmeye karşı aynen korunmasının- savunuculuğunu üstlenirler. Selçuklular da Anadolu'ya yerleşip tutunma mücadelesi verirken benzer bir politikayla Hıristiyan halklarla ilişkiler geliştirmişti.

"Latinleşmiş, yani Batılı çıkarlara yardakçılık eden 'komprador' ve feodal eğilimli bir yönetici sınıfla serf duruma getirilmeye çalışılan halk yığınları arasında bir çelişki doğar. Halk bu mücadelesini bir katolik-ortodoks dini çatışma görünümü arkasında yürütür ve malından mülkünden olan askeri aristokrasinin alt kademelerinden yardım görür...

"Öyleyse Balkanlar'da fetihçi güçlerin çıkarları, istilaya uğrayanların çıkarlarıyla (hiç değilse kısmen) uygun düşmüşe benzer." (15) İşte Osmanlı, izlediği politikayla bu çelişkiden yararlanır. Kendisi de bu çatışan güçler arasında bir taraf konumunu alır. Mutlak mülkiyetçiliği (özel mülkiyeti) savunan Bizans ve Balkan feodalizmi ile mutlak mülkiyetsizliği (devlet mülkiyeti) savunan Osmanlılar arasında da çatışma vardı. İşte bu devlet mülkiyeti olarak ortak mülkiyet politikasıyla, Bizans ve Balkanlardaki paroikler arasında kendilerine büyük yandaş kitlesi bulacaklardı. İşte Osmanlıların Bizans yönetimini yıkarken Hıristiyan köylülerin karşı çıkmamasının asıl nedeni bu çıkar ilişkisidir. Ve işte Osmanlı İmparatorluğu'nun Konstantinapolis ile Balkanların fetihlerinin sırrını burada aramak gerekir. Osmanlılar Konstantinapolis'i alıp, Bizans'ı yıkarlar, fakat Bizans İmparatorluğu'nun görevi olarak eski sosyo-ekonomik düzenin aynen sürdürülmesini ve bunun için Batı ile mücadele görevini üstlenirler. Ve peşinen geleceği olmayan bir görevi üstlenirler ya da kendi yapıları onları bu görevi üstlenmeye mecbur bırakır.

Fetihler sırasındaki Bizans ve Balkanlar'daki iç saflaşma kısmen de olsa taa o zamandan beri Osmanlı Müslüman-Türk tebası arasında da gerçekleşir. Hükümdar ile reaya (halk) mevcut sistemin olduğu gibi korunmasından yanayken, Batılı ekonomik çıkarlara bağlı egemen sınıflar (daha çok ulema kesimi) özel mülkiyete

---

15 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 307-308

doğru evrimleşmeden yanadır. Bu nedenle, ulema kesimi içerisinde İstanbul'un alınışına karşı çıkanların olduğu bile söylenir.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuşu ve büyümesinde rol oynayan şu faktörleri de eklemek gerekiyor:

-"Bizansa yakınlıktan kaynaklanan jeopolitik konum, beyliğin genişlemesini yavaşlattı ve Cl. Cohen'in belirttiği gibi, Balkan devletleri ve Grek İmp. ile hızlı bir sinsimbiyoz yerine, Osman, Orhan ve Murat'ın fetihleri istikrara kavuşturacak bir dizi askeri reform ve yönetsel önlemleri gerçekleştirmeye zorladı.

-"Gazilere ve göçerlere karşı bir denge oluşturmak üzere 'ulemalaşmış' öğelerin zamanında devreye sokulması ve böylece Selçuklu devleti idealiyle uyum.

-"Batı sınırındaki Türkmen baskısının emilmesi ve göçerlerin toprak fetihlerinin askeri planlamanın parçası haline getirilmesi; böylelikle Türklerin Rumeli'nin fethindeki belirleyici anlar açısından ikmal üslerini güvence altına almış olmaları Osmanlılar için, Anadolu yalnızca gelecekteki imparatorlukların tarihsel bir önsahnesi değildi. Bu teze Cl. Cohen de karşı çıkar. Çünkü ardında Anadolu vilayetleri olmasaydı devlet biyolojik açıdan yaşayamazdı. Rumeli hiç olmazdı.

-"Hıristiyanlıktan dönenlerin orduda bilinçle örgütlendirilmesi ve massedilmesi, ayrıca feodal aristokrasinin ve çiftçilerinin maddesel ve toplumsal avantajlar sağlanarak kazanılması" (16)

3 - Fetihlerde Uluslararası Boyut

Avrupa'da 15.yy'ın ikinci yarısında ekonomik, sosyal, hatta siyasal alanlarda ciddi sonuçlar doğuracak önemli gelişmeler yaşanır. 1488'de Ümitburnu'nun dolaşılarak aşılması ve 1492'de Atlantik geçilerek Amerika Kıtası'nın keşfi ve Atlantik'in uluslararası ticarete açılması vb. önemli coğrafik keşiflerin gerçekleştirilmesi. Böylelikle o tarihe kadar Hint zenginliklerinin Batıya aktarılmasının tek kabzımalı olan Doğunun (İpek Yolu'nun) bu imtiyazı ortadan kalkmış olur. Doğu Akdeniz, dolayısıyla Ege'nin, İstanbul'un

---

16 - E. Werner, Büyük Bir Devletin Doğuşu, sy: 154-155

ve İpek Yolu'nun uluslararası ticaretteki eski önemi azalmış olur.

Gerek bu keşiflerin yol verdiği sonuçlar, gerek matbaanın 1440'da bulunması ve gerekse 1453'de İstanbul'un fethi Avrupa'da Rönesans'ın (Aydınlanma Çağının) yolunu açar.

Bu gelişmeler her bakımdan Batı Avrupa'yı (Kuzeyi) bir atılıma hazırladı. Süreçte, Batı ile Doğu'nun arasında gelişmişlik farkındaki uçurumu hızla derinleştirdi. Bizans'ın ekonomik, siyasi bunalımını yoğunlaştırdı. Batı Avrupa bir yüzyıl boyunca yönünü Atlantik'in yanısıra içteki atılıma çevirdi. Kısacası coğrafik keşiflerin yarattığı gelişmeler ile birlikte, Avrupa bir yandan Atlantik'i derinlemesine fethetmek, diğer yandan tek tek ülkeler olarak ekonomik rönesansı gerçekleştirmek ile meşguldü. *"Dolayısıyle, 1450'den 1550'ye varan yüzyıl içinde, Akdeniz alanında birbirini tamamlayan iki olayla karşı karşıya kalırız. Çok uzun bir süreden beri çözümsüzlük içinde bulunan Bizans İmparatorluğu kurumlarının yerini yeni bir gücün alışı ve Avrupa prekapitalizminin Akdeniz sitelerince temsil olunan ilk kuşağının Kuzey'deki büyük oluşumlar önünde gerilemesi. Bunun sonucu, hemen hemen bir yüzyıl devam eden bir boşluk oldu. Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz dünyasına bir güç olarak katılırken işte bu boşluğu kullanmayı bildi.* ***'Doğu Akdeniz'e eskiden duyulan ilginin kayıp olmasına ve ardından, Türklerin büyük bir güçlüğe uğramadan yayılıp yerleşebildikleri bir bölge doğmasına sebep olan şey, muhakkak ki büyük coğrafik keşiflerdir.'*** (17)

Osmanlı fetihlerinin lehine olan uluslararası koşullar, Batı Avrupa'nın Doğu Akdeniz ve Balkanlar'da bıraktığı boşlukla sınırlı değildir. Fetihleri kolaylaştıran, Osmanlı'yı büyümeye adeta davet eden bir başka gelişme yaşanır: Hem nicelik, hem de nitelik yönünden hızla büyüyen Batı'nın dev devletleri/İmparatorlukları karşısında, Akdeniz ve Yunan siteleri (kent devletleri) artık tutunamıyorlardı. Evet Akdeniz'in kente dayanan küçük devletleri Kuzeyin büyük devletleri karşısında varlık gösteremiyorlar, Batı ise tam da bu tarihi kesitte faaliyetlerini içte ve Atlantikte yoğunlaştırdığından, Doğu Akdeniz site devletlerinin alternatifi Osmanlı İmp. olu-

---

17 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 306

verdi. *"Çok dayanıksız, çok dar çerçeveli olan site devleti, hiç bir yerde, o günün siyasal görevlerinin üstesinden gelecek güçte görünmüyordu. Yok olup gideceği besbelliydi, buna mahkumdu... Şehir devletinin hasmı olan yüzölçümü büyük ve insan kaynağı zengin ülke devleti, modern savaşın devasa masraflarını karşılayabilecek tek devlet biçimi olarak beliriyor. Bu tür devletlerin hepsi ilk güçlerini boş topraklarda, Akdeniz kısımlarından uzak ve şehir engellerine seyrek rastlandığı yoksul alanlarda geliştirmişlerdi."* (18)

Küçük site (kent) devletleri o günün siyasal görevlerinin altından kalkamıyordu. Ülkeye dayanan güçlü ulusal devletlerin doğuşuna ise daha 300 yıla yakın bir süre var. Tek tek kentlerin çok ötesinde toprağı geniş, insan kaynağı bol Kuzeyin devletlerinin varlığına karşılık, Doğu Akdeniz'de bölgedeki siyasal koşullar ve görevler, Osm. İmp.nun doğuşuna adeta davetiye çıkarıyordu.

İşte Osm. İmp. bütün bu olayların/gelişmelerin çakıştığı bir tarihi kesitte doğdu ve büyüdü.

4- Ekonomik Evrim, Zoru Geç de Olsa Yeniyor

Osm. İmp.nun istanbul'u 1453'de alması hem Akdeniz'de bir güç olmasını sağladı hem de Bizans'ın elinde bulunan toprakları yeniden Doğu'nun ekonomik ve siyasal düzenine bağlamasını gerçekleştirdi. Bizans da onikinci yüzyıldan bu yana yavaş yavaş Batının etkisi altına giriyordu. 15.yy'da tamamıyla Batı'nın ekonomik, siyasi egemenliğine gireceği bir tarihi kesitte, Osm. İmp. son anda imdadına yetişir. Tersinden de, Hıristiyan halkın bu yeni Doğu gücüyle ittifaka girdiklerini belirtmiştik. Küçük Asya ve Balkan halklarının Osmanlılar ile ittifaka girmeleri Osmanlılar yönünden ilerici bir ittifakmış gibi gözükür. Fakat gerçekte gerici/tutucu istemler etrafında sağlanmış bir ittifaktır. Çünkü Osmanlı İmp. ekonomik, sosyal eski yapının değişmezliğinin ve askeri/idari olarak Doğu despot devlet anlayışının savunuculuğunu üstlenmişti. Belli bir süre için bunları daha da mükemmelleştirmeye yönelir ve başa-

---

18 - S. Yerasimos, a..g.e. sy: 360

rılı da olur.

Fakat Osm. İmp.'nun ve ekonomik, siyasal sisteminin uzun vadede geleceği yoktu. Çünkü Osmanlı, Bizans'ın onikinci yy.'dan beri Batı karşısında kaybettiği bir savaşı bir süre daha sürdürmek ister. Bir anlamda Bizans'tan nöbet devralır ve bir süre nöbet tutmada başarılı da olur. Başarısının kendisi, Batının ülkeyi etki altına almasını geciktirmekten ibarettir.

1450-1550 yılları arasında Avrupa'nın Akdeniz'de bıraktığı boşluk 16.yy'ın ortalarından itibaren yeniden Avrupalılarca doldurulur. Yani Batı Avrupa'nın güçlü devletleri yeniden yönlerini Akdeniz'e ve Balkanlara çevirir. Bunun ilk adımı olarak, İspanyolların öncülüğünde oluşturulan Haçlı donanması 1571 yılında İnebahtı'da Osmanlı donanmasını bozguna uğratmakla Akdeniz'de Osmanlı gücüne ilk ciddi darbe indirilmiş olunur. Bu bozgun Osmanlı için sonun başlangıcı olur. Çünkü *"Ekonomik ilginin Atlantik'e çevrilmesinin yol açtığı nispi boşluk bir Osmanlı üstünlüğü için meydanı serbest bırakırsa da, yüzyılın ikinci yarısındaki ekonomik rönesans, bu üstünlüğe gösterilen müsamahayı yok eder."* (19)

Burda olup-biten, sancılı da olsa ekonomik evrimin siyasal zoru yenmesidir. Ekonomik evrim -güç- olarak Batıdaki kapitalist gelişim, Doğu despotluğu olarak zoru geç de olsa hizaya getiriyor. 16.yy.'ın sonlarından itibaren Osm. İmparatorluğu hızla Batı kapitalizminin egemenliği altına girer. Hatta ekonomik olarak emperyalizmin yarı-sömürge (kimilerince sömürge)si durumuna düşer. Bunun üzerinde gelecek bölümde duracağız.

5- Osmanlıların Kürdistan'a İlk Girişi Çaldıran Savaşıyla Olmuştur

Osmanlıların yayılma siyasetinde, neden ısrarla Batı'ya yöneldiklerinin ve Doğu'ya ilk ilhak seferinin ne zaman ve neden başlatıldığının üzerinde durduk. İlginçtir, Osmanlıların Doğuya yönelik fetihlerinin ilkinin -Anadolu'daki kimi beylikleri denetime almak için giriştiği eylemleri saymazsak- Kürdistan'ı denetlemeye yöne-

---

19 - S. Yerasimos, a..g.e. sy: 328

lik Çaldıran Savaşı olduğunu görüyoruz.

Osm. İmparatorluğu'nun kuruluşunun üzerinden 200 yılı aşkın bir zaman geçtikten sonra, Kürdistan'a yönelik saldırıya girişir. Yine ilginçtir, Osmanlılar Kürdistan'a sefer düzenlerken, doğrudan Kürdistan Beylerini değil Safevilerin egemenliğini kırmayı hedefliyor. Çaldıran Savaşı Kürdistan'a yönelik ilk fetih savaşıdır. Ve bu Osmanlıların Kürdistan'a yönelik olarak ilk ve son fetih harekatı olacaktır. Yavuz'la başlayan ilhak, İmparatorluğun yıkılışına kadar 400 yıl devam eder. Bu sürede zaman zaman Kürt beyliklerinin başkaldırılarını ezmek için katliamlara varan saldırılara girişirler, fakat bunların hiç birisi Kürdistan'ın (Kuzeyin) tümünü kapsayan bir yeniden fetih harekatı değildir. Çünkü Kürdistan'ın bütününü -Osm. İmp. denetiminde olan bütün- kapsayan ve ulusal bağımsızlığı hedefleyen ayaklanmalar gerçekleşmemiştir. Osmanlı zamanında gerçekleşen başkaldırılar şu veya bu alanda, şu veya bu Kürt beyliği ile sınırlı kalmıştır.

Osm. İmparatorluğu'nun Kürdistan'da egemenlik kurmasını sağlayan bu ilk savaşın nedenleri ve Kürt beyliklerinin tutumu üzerinde duracağız. Yazının sonraki bölümlerinde ise, Kürdistan'ın kısa tarihi ve ekonomik, sosyal, idari yapısını ayrıntılı irdeleyeceğiz.

Bilindiği üzere Şii-Kızılbaş Safevi İmparatorluğu ile Sünni Osmanlı İmparatorluğu özünde bölgesel egemenlik ve çıkar ilişkileri, görünürde ise dini bir kisveye bürünen nedenler ile çatışma halinde oldular hep. II. Beyazıd'ın güçlü bulunduğu yıllarda, Safeviler ile aralarında sözü edilir bir çatışma çıkmadı. Fakat Beyazıd'ın gücünün zayıflaması ve oğulları arasında çıkan taht kavgalarını fırsat bilen Şah İsmail, Kürdistan'ın Osmanlı ile sınır olan Batı bölgelerini de egemenliği altına almak istedi. Bu amaçla Erzincan, Dersim gibi yörelerde Kızılbaş Kürt halkıyla Osmanlılar arasındaki çatışmaları körükledi. Hatta doğrudan taraf olarak Kızılbaş Kürtleri desteklemek üzere temsilcilerini gönderdi. Buralarda yer yer Kızılbaş Kürt beyleriyle Osmanlılar arasında çıkan yerel savaşlarda Yavuz Selim'in gönderdiği ordular yenilgiye uğratılmıştı. Y.Selim İpek Yolu'nu denetim altına almak için sefer yapma hazırlığı yapıyordu. Belirttiğimiz yerel isyanlar ve Ş.İsmail'in kışkırtmaları Se-

lim'i erken harekete geçirdi. 1514 Ağustos'unda iki ordu Çaldıran'da -Van Gölü'nün Kuzeydoğusu- karşılaştılar. Sonuç Safeviler yenildi ve Y.Selim Tebriz'i işgal etti. Ancak lojistik sorunlar nedeniyle Osmanlı ordusunun kıştan önce dönmesi gerekiyordu ve döndü. Bunun üzerine Ş.İsmail Tebriz'i yeniden işgal etti. Kürdistan'ın batısı, özellikle Botan çevresi, Safevilerin egemenliği altındaydı o tarihe kadar. Bu nedenle, olup bitenleri denetlemek için yöneticilerini buralara gönderdiğinde, Kürt beyliklerinin Safevi yönetimine karşı tavır alıp Osmanlıdan yana tutum aldıklarını öğrendi. Kürdistan'ın Batı'sına gönderilen bu yöneticilerden "*Muhammed Han Ustaclu, Çaldıran'da öldürüldü. Böylece yerine Muhammed'in kardeşi Kara Beg'i atadı -Han ünvanıyla-. Diğer iki kardeşi Ayvaz Beg ve Ulaş Beg, Bitlis ve Cezire valileri oldular. Karahan Beg, Diyarbekir'e geldiğinde Kürt mirlerini isyan halinde buldu. Onlar, Selim'i hükümdarları tanımışlardı ve Safevilerin kurtarılması için O'nun yardımını istemişlerdi.*" (20)

Sünni Kürt beyliklerinin Kızılbaş Safevi devletine karşı, Sünni Osm. İmp.'nu tercih ettikleri hatta sonraları Osmanlılar safında bir dizi fetihe katıldıklarını "Kürt Tarihi" adlı eserinde Şeref Han'da ayrıntılı olarak belirtmektedir. Biz buraya bir kaç olayı aktaracağız.

"*Öte yandan Şah İsmail-i Safevi ortaya çıkıp İran'da duruma hakim olunca, Irak ve Azerbaycan vilayetlerini de Türkmenlerin elinden alınca, ayrıca Diyarbekir, Musul ve Sencar vilayetlerini istila edince; Cezire'yi de istila etmek için o tarafa da Kızılbaşlardan kurulu bir ordu gönderdi. Ne var ki, Emir Şeref bu orduya karşı şiddetli direndi ve kendisiyle Kızılbaşlar arasında yapılan birkaç çarpışmada onları ağır yenilgiye uğrattı. Kızılbaşlar tarafından atanmış olan Diyarbekir Beylerbeyi Muhammed Ustaclu'nun, yanında kardeşi Karahan olduğu halde Cezire üzerine yürümek ve Emir Şeref'i orada ablukaya almak için giriştiği ikinci saldırıda yine Emir Şeref zafer kazandı...*" (21)

"*Cimşid Bey (Palu Beyi B.N.) gerçekten meselelerde tecrübeli*

---

20 - Martın Van Bruinessen, Ağa, Şeyh, Devlet, sy: 174
21 - Şeref Han, Şerefname Kürt Tarihi, sy: 145

yönetim ve işleri çekip çevirmede yetenekli, iyi bir tedbire ve siyasete sahipti. Sultan Selim Han'ın tahtına bağlılık ve itaatlerini bildiren ve İran'ın Kızılbaş hükümdarlarına karşı Osmanlılar'ın yanında yeralan Kürdistan beyleri ve hükümdarları arasında kendisi de bulunduğu için, Sultan kendisine, miras kalmış ülkesi olan Palo Vilayeti'ni geri alması için değerli yardımlarda bulundu. Palo'nun Kızılbaş tarafından tayin edilen o zamanlar yöneticisi ise Türkmen Arabşah adında birisiydi." (22)

"993 (1585) yılında, Sultan Murad Han, Vezir-i Azam Osman Paşa'ya Azerbaycan'ı fethetmesi için emir verince; Zeynel (Hakkari Beyi) Bey'e de Kızılbaşların ülkesine saldırılar düzenlemeye ve burada yağma, talan yapmaya başlaması için bir emir-i hümayun çıktı. Zeynel Bey'in İran ülkesine saldırdığı ve Merend bölgesine vardığı haberi gelince, Şah ve Emir savunma ve direnme için Türkmen komutan ve askerlerden kurulu bir kuvvet gönderdiler. Zeynel Bey'in askerleri, Gerger, Zenuz ve Merend şehirlerine yaptığı saldırılardan sağsalim, ganimet almış olarak dönerken Türkmenlerin saldırılarına uğrar ve adamlarıyla birlikte öldürülür." (23)

Kuzey Kürdistan'da ulusal uyanışın yoğun olduğu Botan ve çevre beylikleri ulusal bağımsızlık için kavga vermişlerdir. Fakat bölgenin güçlü devletlerinden birine dayanma -egemenliğine girme- zorunluluğuyla karşı karşıya kaldıklarında bu tercih Kızılbaş Safevilere karşı Sünni Osmanlılar olmuştur. Çünkü kendileri de Sünni dini inanca sahiptiler. Tıpkı Erzincan, Dersim vb. Kızılbaş Kürtlerinin de Safevileri tercih etmesi gibi. Burada, tercih, zorunluluğu ifade eder.

Safeviler ile Osmanlıların bölgede egemenlik kurma kavgaları esas Kürdistan üzerinde olmuştur. Bu kavga 17 Mayıs 1619'da imzalanan Kasr-ı Şirin antlaşmasına kadar devam eder. Bu son antlaşmayla Kürdistan'ın Kuzey ve Güneyi Osmanlıların, Doğusu ise Safevilerin elinde kalır. Bu iki güç arasındaki savaşta Kürt beyleri hep bir taraf olmuşlardır. Ya Osmanlının ya Safevilerin yanında savaşmışlardır. Ve Sünni Kürtler genellikle Osmanlıların, Kızıl-

---

22 - Şeref Han, a.g.e. sy: 211
23 - Şeref Han, a.g.e. sy: 121

baş Kürtler genellikle Safevilerin safında savaşmışlardır. Bu saflaşmada Safevilerin Sünni Kürtlere, Osmanlıların ise Kızılbaş (Alevi) Kürtlere yönelik katliamları belirleyici olmuştur. Y.Selim'in Çaldıran Savaşı sırasında ve dönerken 40 bin civarında Kızılbaş Kürdün kellesini kestiği bilinmektedir. Ş.İsmail'in de Sünni -Botan çevresi- Kürtlere yönelik Müslüman ve Hıristiyan azınlıklara yönelik katliamları, şehirlerin yerle bir edilmesi vb. uygulamaları sonucudur ki "*Kürtlerin daha doğrusu geleneksel Kürt yöneticilerin Safevi egemenliğinden kurtaracak başka bir büyük güç aramaları şaşırtıcı olmayacaktır O dönemde buna en uygun alternatif Sünni Osm. İmparatorluğuydu.*" (24)

Görüldüğü gibi, din faktörü Kürtler üzerindeki katliamların olduğu kadar saf tutmalarının da önemli bir nedeni. Ama dinin bu etkisine rağmen, Sünni Kürt Beyleri Safevilerden tersinden de Kızılbaş Kürt beylerinin Osmanlıdan yana tavır aldıklarına çoğu kez rastlanmıştır. Bunun en tipik örneği Şeref Han'ın kendisidir. Güç ve duruma göre kah Osmanlı, kah Safevilerden yana tutum almış, saflarında savaşmıştır.

Yine Kürt beyliklerinden kimileri ise; Doğudan ve Batıdan saldırılar ile Kürdistan'ı adeta kıskaca alan bölge güçlerine karşı bir denge siyaseti izleyip az zararla çıkmayı hedeflemişlerdir. Örneğin; "*Sason hükümdarları cesaretleri, cömertlikleri, kahramanlıklarıyla... ün yapmışlardır Onlar savaş ve dövüş meydanlarında tehlikelere ve çarpışmalara atılmakta daima emsallerinden üstün olmuşlardır Ayrıca ulu krallıklarla ve büyük Sultanlarla da geçinme ve siyaset yollarını izlemişlerdir. Bundandır ki peşpeşe Kürdistan'ı egemenlik altına alan Akkoyunlu, Kızılbaş (Safeviler) ve Osmanlı gibi devletlerin saldırıları sırasında, onlar bu akıllı siyasetlerine bağlı kalarak, ülkelerinin vilayetlerine yapılacak saldırılardan kurtarmasını bilmişlerdir. Hatta bu devletlerin güvenini ve sevgisini bile kazanmışlardır.*" (25)

Bu denge siyaseti de -yine Kürdistan'ın jeopolitik konumunun etkisiyle- öyle bir düzeye vardırılır ki, günümüze kadar devamlı

---

24 - Martin Van Bruinessen, a.g.e. sy: 175
25 - Şeref Han, a.g.e. sy: 218

bir ondan bir diğerinden yana ve kendi içindeki sürekli iç çatışmaların mayası haline geldi. Kürt halkı bu denge siyasetinden ve iç çatışmalardan günümüze kadar çok şey çekmiştir, halen çekiyor.

Egemenlik kurmak isteyen her güç gibi, Osmanlılar da Kürdistan'ı ilhaka yönelirken, temel neden Kürdistan'ın jeopolitik konumdur. Kürdistan'ın coğrafik konumu, dağlarının ulaşılmazlığı, Kürt halkının savaşçılığı vb. özellikler onu işgal etmeye kalkanlar için ne kadar güçlükler ile dolu ve itici ise, tersinden de zengin ovalarının, petrol yataklarının, madenlerinin ve tarihi İpek Yolu'nun geçtiği topraklarda bulunması... vb. özellikler de işgalciler için hep çekici olmuştur. Dikkat çekicidir, Kürdistan'da bir güç tek başına ve tamamını işgal edip uzun süre tutunamamıştır. Bu birinci özelliğinin sonucudur. Ama Kürdistan hep yabancı güçlerin işgallerine uğramıştır. Bu ikinci özelliğinin sonucudur.

Doğunun fethine yönelen Y.Selim'in öncelikle Kürdistan'ı egemenlik altına alma isteği, bu jeopolitik konumundan kaynaklanmakta olup, özünde ekonomik çıkarlar yatmaktadır. Akdeniz ve Ege kıyılarını (Avrupa'nın) Hindistan ve Çin'e bağlayan tarihi İpek Yolu Kürdistan'dan geçmekteydi. Selim, Bursa ile Tebriz arasındaki alanı -ticaret yolunu- denetlemeyi hedefler ve ordunun karşı çıkmasına rağmen buna yönelir. Asıl neden ekonomik-ticari çıkarları güvenceye almaktır. Dini faktörler ve Ş.İsmail'in kışkırtmaları ayrıntılardır.

C- ASYA (DOĞU), ANTİK VE ALMAN ÜRETİM TARZI

Öncelikle Anadolu ile Kürdistan'daki mülkiyet ve bürokratik yapıları kavrayabilmek ve de Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yıl gibi uzun bir süre yaşayabilmesinin sırrını çözebilmek için, kapitalizm öncesi toplumların temel birimi olan "cemaat"in üzerinde durmamız gerekiyor.

Cemaat'ın temellerinin ilk olarak oluştuğu Asya, Antik ve Alman tarzlarını genel çizgilerle ve Marx'ın soruna yaklaşımını esas alarak üzerinde duracağız.

Asya, Antik ve Alman tarzları arasındaki ayrımlar farklı coğrafik alanlarda oluşmuştur. Asya tarzı: Çin, Hindistan, Anadolu,

Slav ve Romen, Meksika (Aztek), Peru (İnka)'da geçerli olduğunu belgelerden okumaktayız. Antik Tarzı: Esas Roma, fakat Yunan ve İbrani uygarlıklarında da geçerli olduğu belirtilmekte. Alman Tarzı; Kuzey Avrupa'daki Cermen aşiretlerinin tarzıdır.

Her üçünde de başlangıçta sınıflar ve dolayısıyla sınıf ayrımlarına dayalı yapılar yoktur. Bu anlamda, cemaat, başlangıçta ilkel komünal toplum olarak belirir.

Her üçünde de bireyin mülk edinebilmesi ancak cemaatin üyesi olmasıyla olanaklıdır. Fakat bu mülk edinme hakkı her üçünde farklı biçimlerde kendini açığa vurur. Bu mülk edinmedeki farklılıklar, her birinde hukuki ilişkilerin ve iktidarın oluşumunda da kendini açığa vurur.

"İnsanı, insan kendi elleriyle yaratmıştır!" der, S. Tanilli hoca. İnsan kendi emeğinin ürünüdür. Hayvan atadan insana varışta, emek önemli rol oynar. Eskitaş çağının sonlarına doğru insan toplulukları ilk sürüsel yapısını yitirmiş, üretici güçlerin gelişimi ve ilkel işbölümünün az-çok ilk filizlenmesine paralel olarak ilk sosyal örgütlenme ortaya çıkmış. Bu ilkel klan örgütlenmesidir. Burada çok kaba işbölümü olarak, erkekler ava gider, kadınlar ve çocuklar doğadan hazır yiyecek toplarlar.

Ardından, M.Ö. 4. yıllarda Ortadoğu'da ve 3 bin yıllarında Batı Avrupa'da, o günün koşullarında büyük bir devrimci dönüşümü simgeleyen gelişmeler yaşanır. Bu Yenitaş Çağında, taştan balta, keser, orak ve çapa üretime sokulur. Ok ve yay bulunur. Artık tarım üretimine geçilmiştir, hayvanlar yetiştirilmeye başlanır. Bu aynı zamanda, özellikle Mezopotamya ve Ortadoğu başta olmak üzere, göçebe yaşamından yerleşik yaşama geçiştir de. Maden Çağı ile birlikte insanın ilk kez bakırı sonra da demiri bulup kullanması devreye girer.

Tarımda tekniğin gelişmesiyle, git gide her bir insan topluluğunun (aşiretin) başka toplulukların ortaklaşa çabaları olmadan da toprağı işleyebilmesi olanağı doğar. Toprak yerleşik aşiretlerde yine ortaklaşa mülkiyettir, fakat her bir aile kendisine ayrılan toprak parçasını kendisi işler, kendisi yararlanır. Çobanlıkla geçinen aşiretler de de sürüler yavaş yavaş aile mülkü haline geliyor. Bu ataerkil aileler, artık başka aileler (aşiretler) ile ortak üretim yerine

kendi egemenlikleri altındaki toprakta kendilerinin "öz malı" olarak üretime başlar. Teknik ve işbölümünün gelişmesi her bir aşiretin iç yapısını parçalarken, topluluğun üyeleri, pazarda değiş-tokuşa sunulan ürünleri ayrı ayrı üretmeye başlamış ve böylece yeni bir kurum olarak özel mülkiyet ortaya çıkmıştır. Emek üretkenliğinin artmasıyla artık-emeğin oluşumu ve bu artık emeğe el koyarak çalışmadan geçinenler ortaya çıkar. İnsan üzerindeki mülkiyetle birlikte kölelik doğar. Kölelikle birlikte de sınıflar... Böylece *"toplum üretim aletleri ve araçları bakımından, durumundaki değişikliklere göre üç gruba bölündü: Bu gruplar en başta her çeşit mülkiyetten yoksun ve efendilerin servetini oluşturan* ***köleler;*** *sonra üretim alet ve araçlarını ellerinde bulundurdukları gibi, emeklerini sömürdükleri kölelerin de sahibi olan* ***efendiler;*** *son olarak da, üretim alet ve araçlarının özel mülkiyetine sahip bulunan ve kendi küçük işletmelerinde üretim yapan topluluğun* ***özgür üyeleri****. Zamanla bu küçük mülk sahiplerinin büyük çoğunluğu da yıkılır ve kendileri de köle haline gelirler."* (26)

Hukuki yapıdaki biçimleniş olarak "klan demokrasisi" baskı mekanizması olan devletten farklıydı. Klan demokrasisinde güç ve yetki babadan oğula geçmezdi. Halkın oyuna dayanıyor ve her an halk tarafından görevden alınabiliyordu. Klan demokrasisine göre, klan ya da aşiretin -yani topluluğun- tüm üyeleri kamu işlerinin yürütülmesine eşit haklarla katılırlardı. Bunun tam örneğini "Atina Demokrasisi" oluşturur.

Süreçte, zenginler ve nüfuzlu kimseler topluluğun silahlı güçlerini de ellerine geçirdiler ve onları topluluğun yararından çok, kendi kişisel amaçları için, yeni zenginliklere el koymak ve en başta yeni köleler, yani maddi değer üreticilerini ele geçirmek için kullanmaya başladılar. *"Efendiler ancak sürekli bir baskı örgütünün varlığı ile köleleri ve toplumun özgür üyelerini ellerinde tutabilir ve onları kendi yararlarına, kendi zenginliklerini artırmaya ve bitip tükenmez açgözlülüklerini doyurmaya zorlayabilirlerdi"* (27)

Evet artık, zenginler edindikleri malları güvenlik altına almak

---

26 - S. Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası C. 1 sy: 21
27 - S. Tanilli, a.g.e. C. 1 sy: 21-22

için politik üst kurumları ele geçirirler. Politik erk, egemen güçlerin devlet yapısında yoğunlaşmasıdır artık.

Bütün mülklerin ilk temeli olan cemaat'ın irdelenmesine geçmeden evvel, genel olarak bir iki noktayı belirtelim.

Mülkiyetin ilk biçimi olarak aşiret mülkiyetinde halkın hayvan yetiştirme, av ve balıkçılık, bazı yerlerde tarımla kendini ürettiği görülür. Üretimin gelişmesinin bu ilk evresinde, iş bölümü çok az gelişmiş olup doğal iş bölümüyle sınırlıdır. Toplumsal yapı ise ailenin genişlemesiyle sınırlıdır. *"...ataerkil aşiretin reisleriyle, bunların altında aşiret üyeleri ve en son köleler. Aile içinde gizli kölelik, nüfusun ve gereksinmelerin artmasıyla ve dış ilişkilerin, savaşın genişlemesiyle olduğu kadar, trampanın genişlemesiyle de ancak yavaş yavaş gelişir"*

"Mülkiyetin ikinci biçimi, Antik çağda rastlanan ve özellikle birçok aşiretin sözleşme yoluyla ya da fetih yoluyla bir tek ***kent (ville)*** *halinde birleşmesinden ileri gelir ve köleliğin varlığını sürdürdüğü komünal mülkiyet ve devlet mülkiyetidir"* [28] Burada işbölümü ve dolayısıyle sınıflar ilerlemiştir. Esas olarak Antik tarzının boy verdiği alanlarda görülen bu mülkiyet tarzında, kent ile kır arasında karşıtlık, kentlerin çıkarlarını temsil eden devletler ile kölelerin çıkarlarını temsil eden devletler arasında ve hatta süreçte kentlerin kendi içlerinde deniz ticareti ile sanayi arasında karşıtlık bulunur.

Üçüncüsü, Antik tarzının tersine kırdan hareket eden ve orada ilk gelişimini sağlayan zümre feodal mülkiyettir.

Bu kısa genellemeden sonra, Doğu destpotluğunun ortak mülkiyete, İlk çağ cumhuriyetlerinin tarım yapan kentlere, Roma İmparatorluğunu latifundialara ve Cermenlerde feodalizmin (kırın), kent üzerindeki egemenliğinin nasıl oluştuğunu ve bütün bu birimlerin ilk temeli olarak cemaatin, bu biçimlerde nasıl farklı işlevler üstlendiğine geçebiliriz.

İlkçağ komünal toplumlarının, üretim faaliyetlerinin başlıca amacı insandı. Sınıfların ortaya çıkışıyla birlikte, şekillenen tüm toplumlar da üretimin amacı insan değil servet biriktirme olmuş-

---

28 - K. Marx, F. Engels, Alman İdeolojisi sy: 40

tur. İlkçağ'daki yazarların, bilim adamlarının, hangi toprağın yada hangi mülkiyet biçiminin en fazla serveti yaratacağı üzerinede araştırmaları yoktur. *"Cato, pekalâ tarlaların nasıl işlenirse, en verimli olacağını incelemiş olabilir; hatta Brutus parasını en yüksek faiz hadleriyle borç vermiş olabilir"* ama yine de servet edinme, üretim faaliyetinin başlıca amacı olarak gözükmez. Üzerinde kafa yorulan, hangi biçimin yurttaşlar için en sağlıklı olacağıdır. Bundan dolayı eski dünyada insan tatmindir, yeni dünya ise, insanı tatminsiz bırakır. Yine Marx'ın Grundrisse'deki belirlemesinde *"Bu nedenle, hangi dar ulusal, dini, politik sınırlar çerçevesinde tanımlanırsa tanımlansın, insanın daima üretimi nihai amaç olarak belirdiği eski dünya görüşü, insanın amacının üretim , üretimin amacının da servet olarak gözüktüğü modern dünyaya oranla çok yüce, çok soylu gözükür"* der.

1- Genel Olarak Cemaat

İlk mülkiyet biçimlerinden biri olarak bilinen Asya Tipi Üretim Tarzı (A.T.Ü.T) yalnızca adıyla anılan Asya kıtasında değil, kısmen Doğu Avrupa'da (Slav, Romen) ve kısmen Latin Amerika'da Aztek (Meksika) ve İnka (Peru) uygarlıklarında da geçerli olmuştur. Elbette, A.T.Ü.T tüm bu alanlarda belirli farklılıklar taşımakla birlikte, sadece toprak mülkiyetinin geçerli olduğu alanlarda değil, Antik ve Alman Tarzlarında da cemaat ilk temeldir. *"Bu mülkiyet tarzına rastlanan bütün biçimlerde temel, aralarında biçimsel birtakım ayırımlar bile olsa, üyeleri* ***mülk sahibi*** *olan bir* ***cemaatir****. Bu mülkiyetin orijinal biçimi, o halde* ***dolaysız ortaklaşa mülkiyettir.*** *(Doğu Tarzı; Slavlar'da belli değişikliklerle; Antik ve Alman mülkiyet tarzlarında antitetik biçime bürünmüş, fakat karşıtıyla birlikde dahi olsa, mülkiyetin gizli temeli olarak)"* [29] Antitetik, burada da, birbirinden ayrı hatta karşıt birimlerin bir arada bulunmasıdır. Yani, bir yandan bireysel özel mülk, öbür yandan dolaysız cemaat mülkünün aynı anda, aynı tarz altında bulunmaları sözkonusudur.

---

29 - K. Marx, Grundrisse. sy: 561

A.T.Ü.T'da piramidin tabanını toprağa bağlı olan kırsal cemaat oluşturur. Cemaatin üretim alanı esas olarak kırdır. Yaşam tarzı yine esas olarak çobanlık ve dolayısıyla göçebeliğe dayanır. İnsanlar yerleşik düzene karşı hep direnmişlerdir. Olağanüstü koşullar dayatmadan yada olağanüstü gönenci (bolluğu, refahı) sunan topraklar -örneğin Orta Asya'nın bozkırına karşın, İran, Mezopotamya'ya ve Anadolu'nun- zengin toprakları olmadan yerleşik düzene yanaşmamışlardır. *"Çobanlığı yada genel olarak **göçebeliği**, yani klanın belirli bir yere yerleşmeyerek bulduğunu otlandığı yaşam tarzını varoluşun ilk biçimi olarak kabul edebileceğimize göre (yerleşmeye yatkınlık insanın tabiatı gereği değildir- olsa olsa belli olağanüstü verimli bir doğal çevrede, bir ağaçta oturan maymunlar gibi yerleşebilirler; aksi takdirde yabani hayvanlar gibi roamina) **klan topluluğunun,** yani doğal cemaatin, **toprağın topluluk tarafından** (geçici olarak) mülk edinilmesinin ve **kullanılmasının sonucu** değil, önvarsayımı olduğu görülür"* (30)

Asya Tarzında cemaatin üretim alanı, yukardaki yaşam tarzı nedeniyle doğal olarak kırdır. Çobanlık, göçebelik ve sürekli kervan birliğinin hareket alanının kaçanılmaz gereği kırdır. Elbette, Asya Tarzında kentte vardır. Ancak kent doğrudan bir üretim meskeni değildir. Başlangıçta daha çok, despotun ordu karargahı ve cemaat piramidinin doruğunda bulunan idari, askeri bürokrasinin yerleşim-konaklama alanıdır. Ordunun karargahı etrafında hizmetlerini-ürünlerini satan zanaatkârlar, dükkancı, işportacı, ulak, sanatçı vb. kesimlerle, tüm tarımsal artığın sahibi olan hükümdar ve bürokrasisi arasındaki mübadele alanları olarak "koskoca konaklama kentleri doğabilir" Bu anlamıyla "Asya tarihi, kentle kırın bir çeşit farklılaşmış birliğidir" (Gerçek büyük kentler, burada salt hükümdarın ordugahları, ya da asıl ekonomik yapının tepesine kondurulmuş bir üst yapı olarak görülmelidir.) Bu yapı, yani tarım ile zanaatın, kır ile kentin, kendi kendine yeterli olan bu "farklılaşmış birliği" Asya despotizminin uzun ömürlü oluşunun temel nedenlerinden biridir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğun da, küçük zanaatkarlar olarak loncaların hep kendi kendine yeter konumda tutulma-

---

30 - K. Marx, a.g.e. sy: 525

sı, bunu aşmayı hedefleyen her adımın frenlenmesi, kır ile kentin hem sürekli kendi kendine yeterli konumda tutulması hem de kır ile kentin farklılaşmış birliğindeki dengenin korunmasını hedeflemişlerdir.

Antik Tarz'da, cemaat hem tarihi hemde yerel-bölgesel koşulların ürünü olarak kendi içinde farklılıklar taşır. Bununla birlikte, Asya Tarzında olduğu gibi, Antik Tarzda da cemaat yine önvarsayımdır. Fakat Asya Tarzından farklı olarak, burada cemaatin temeli kır değil, kenttir. Toprak sahiplerinin yerleşim birimi olarak varolan bu kentler, bir anlamda "toprak mülkiyetine ve tarıma dayalı kentlerin tarihidir." Kent, kıra hakimdir. Kır olarak sözkonusu edilen kentin çevresinde işlenebilir arazi ile sınırlıdır. İlk çağdaki kent cumhuriyetlerinin kent ve etrafındaki topraklar sınırlı site devletleri oluşlarının nedeni buradan gelir. Antikte, zanaat tarıma göre ikincil önemdedir, başka bir ifadeyle "itibarsızdır".

Alman Tarzı'nda da, cemaat var ve etkindir. Fakat cemaatin hem yapısı hem de dayandığı zemin farklıdır.

En başta cemaatler, Antik ya da Asya Tarzında olduğu gibi, gerçek anlamda birlik oluşturmazlar. Daha çok biribirinden bağımsız, hatta kırsal alanda uzun mesafelerle yerleşmiş ve aile reislerinin sadece cemaat vesilesiyle biraraya gelişleri sözkonusudur. Cemaatin her üyesi (birimi) adeta özerktir. Ve yerleşim alanı olarak temel kent değil, tamamıyla kırsal arazidir. Kırda oturan çiftçi aileleri, biribirinden bağımsız olarak vardır. Alman Tarzında **cemaat;** diğer iki biçimden farklı olarak, toprak sahiplerinin doğrudan bireysel toprak sahipleri sıfatıyla birbirleriyle kurdukları ilişkiler şeklinde bir biraraya geliştir.

Bağımsız ve biribirinden yalıtık çiftçi aileleri, Antik Tarzında olduğu gibi devletin yurttaşı değildir ve kentte oturmaz. Burada cemaat üyelerini birleştiren, bir araya getiren toprağın ortak kullanımı, dolayısıyle toprağın kendisi değildir. Cemaatin birliğini oluşturan toprak değil, daha çok dil birliği, kan, soy ve ortak tarihtir. Yine Marx'ın tesbitleriyle *"Almanlar da, cemaat, **dışsal** anlamda, ancak üyelerin belirli aralarla toplandıkları kurultaylarda varolur. Her ne kadar ortak soy, dil, ortak bir geçmiş ve tarih vb. etkenler, bir iç birliği oluşturuyorsa da **cemaat**, demek ki, bir birlik*

*değil, **biraraya gelme** biçiminde ortaya çıkar. Birlik değil, toprak sahiplerinin bağımsız özneler olarak oluşturdukları bir birleşiklik. Bir kent biçiminde varolmayan cemaat, bu nedenle, antiktedeki gibi fiilen bir devlet, bir politik varlık olarak da mevcut değildir. Fiili bir varlığa kavuşması için, özgür toprak sahiplerinin **kurultayı toplamaları** gereklidir; oysa söz gelimi Roma'da bu kurultaylardan bağımsız olarak **bizzat kentin** ve onu yöneten memurların varlığında cemaat bir varlığa sahiptir"* (31)

Almanlar'da her çiftçi hanesi bağımsız ve kendi toprağında kurduğu ekonomik birim olarak vardır. Tarımın yanı-sıra zanaat daha çok "kadınların vb. evdeki yan uğraş"larından ibarettir. Alman tarzı esas Ortaçağda atağa kalkar ve gelişir. Antik Tarzı nasıl İlkçağ ile özdeşleşmiş ise, Alman Tarzı da Ortaçağla. Yine nasıl İlkçağ (Antik) kentin kırlaşması tarihi ise Ortaçağ da (Alman Tarzı da) kırın kentleşmesi tarihidir. Zamanla boş veren derebeyleri kırdan hareket ederler ve gelişmelerini "kent-kır antitezi içinde" sürdürürler. Avrupa'daki ve modern tarih kırın kentleşmesi tarihidir. Bilindiği gibi sermayenin ilk birikimi ve manüfaktür'ün doğuşuyla birlikte Avrupa'nın kırında dev sanayi kentlerinin yaygın oluşması, Alman Tarzının yolaçtığı gelişmeydi.

2- Emeğin Nesnel Ve Öznel Koşullarının Birliği Olarak Cemaat

Kapitalizmde emeğin nesnel koşulları ile emeğin kendisi biribirinden ayrışmıştır. Emeğin nesnel koşullarının mülkiyetine sahip olan burjuvazi ile emeğin öznesi olarak proletarya biribirinden ayrı; hatta toplumsal konum olarak uzlaşmaz bir karşıtlık içerisindedir. Elbette bu ayrışma kapitalizmle birlikte hemencecik bıçak kesiği gibi birden ortaya çıkmadı. Emeğin nesnel koşulları ile öznel koşullarının biribirinden ayrışması, kapitalizmden önceki sınıflı toplumlarda ortaya çıkmıştı. Kapitalizm bu bakımdan en net, ya da en çıplak ayrışmayı temsil eder. Fakat, tüm kapitalizm öncesi toplumların temel birimi kabul edilen ve kökeni ta ilkel insan sürüleri-

---

31 - K. Marx, a.g.e. sy: 538

ne dayanan ve tarihi süreç içerisinde kendi zeminlerinde kendini her defasında yeniden üreterek-dönüştürerek kendini aşan -çözen Cemaatte durum kapitalizmden kökten farklıdır. Şöyleki: Cemaatte her üç tarzda da, emeğin nesnel ve öznel koşullarının birliği sözkonusudur. En başta her üç tarzda da emeğin nesnel koşulları, doğal olarak toprağın kendisidir. Ve öznel koşul olarak emek, ya toprağın doğrudan sahibi ya da **zilyedlik** hakkına sahip olarak üretim sürecindedir. Emeğin üretim koşulu ya da üzerinde kendini yeniden ürettiği toprak, emek ürünü olarak elde edilmemiş olup verili durumda doğanın kendisidir. *"Bir yandan canlı birey, öbür yanda bireyin yeniden üretiminin nesnel koşulu olan toprak. Böylece daha ilk başta bile birey, salt çalışan bir birey, soyut bir emekçi değildir; toprak üstündeki mülkiyeti ona eyleminin salt sonucu değil, önvarsayımı.... olan **nesnel bir varoluş tarzı** kazandırır. 2) Ama çalışan bireyin, toprak üzerindeki mülk sahibi olma konumu, bu ilişki, onun bir cemaatin üyesi olmasıyla dolayımlanmıştır."* [32]

3- Asya, Antik Ve Alman Tarzında Mülkiyetin Niteliği

Her üç tarzda da bireyin mülk edinmesi cemaatin kendisiyle olan ilişkileriyle doğrudan ilgilidir. Birey ile üyesi bulunduğu cemaatin ilişkileri; her cemaatin boy verdiği tarihi, coğrafik koşulları, klanların kökleri, doğal karakterleri ve hatta toprağın sahip bulunduğu fiziksel özellikler ve iklim, uğradığı işgaller-göçler...vb. bütün bu koşulların ürünü olarak farklı farklı biçimler olacaktır. Yani cemaatin Asya mı, Antik mi yoksa Alman Tarzı mülkiyet biçimine mi dayanacağı bu koşullara bağlıdır. İşte bu koşullar, her biri kendi içerisinde yine ayrı koşulların ürünü olarak belli farklılıklar taşısa da, esasta yine üç farklı mülkiyet biçiminin doğuşuna analık etmiştir.

"Bireyin cemaat içindeki varlığıyla dolayımlanmış olan bu mülkiyetin, (a) bireyin sadece zilyedliğe sahip olabildiği ve toprakta

---

32 - K. Marx, a.g.e. sy: 541-442

özel mülkiyetin bulunmadığı ***komünal mülkiyet mi,*** *(b) mülkiyetin, devlet ve özel kişi mülkiyeti olarak aynı anda ve yanyana varolan iki biçimde belirdiği, ancak ikincisi birincisi tarafından vazedilmiş olduğu ve dolayısıyle sadece devletin yurttaşlarının özel mülk sahibi olabildiği ve olmak zorunda olduğu, buna karşılık yurttaş sıfatıyla sahip oldukları mülkün özel mülklerinden ayrı bir varlığı olduğu mülkiyet mi (c) yoksa, nihayet, komünal mülkün, temel olan bireysel mülkün sadece tamamlayıcısı olarak belirdiği ve genelde cemaatin üyelerinin toplantıları ve ortak amaçlar uğruna biraraya gelmeleri dışında, kendi başına bir varlığa sahip olmadığı mülkiyet mi olacağı... ekonomik koşullarına bağlıdır;* " (33)

Asya Tarzı: İlkel komünal toplumda, toprağın mülkiyetinin komünün bütününe ait olduğu ve kişinin toprağı kullanma hakkı yani tasarruf edebilmesinin şartının ancak sözkonusu komünün bir üyesi olmasına bağlı olduğunu gördük. A.T.Ü.T; bu ilk komünal mülkiyetin belli bir evrime uğraması, tarım ile zanaatın farklılaşmış birliği ve toprağın git gide cemaat adına cemaatın tepesindekilerin hatta tek bir despotun elinde merkezileşmesinin ve daha bir dizi karmaşık iş bölümünün despotun merkezi yapısı altında uyum sağlamasıyla ortaya çıkabilir. Köy cemaatlerinin kendi kendine yeterli üretimi ve düzenli olarak bir artık ürünün varlığına meydan veren gelişmeler, beraberinde, cemaatte sosyal bir farklılaşmayı ve üretim farklarına el koyan cemaatin diğer üyelerini sömüren bir azınlığın -despotun iktidarının- oluşmasını da yaratır. Dolayısıyla:

Asya Tarzı'nda, toprak mülkiyeti, cemaatin ortak mülkiyetindedir. Ve cemaatin üstünde yer alan birliğin-devletin elinde hatta çoğu kez en tepedeki despot olarak kişinin şahsında toplanmıştır. Cemaatin üyesi olarak bireyin ise, sadece zilyedlik (kullanma) hakkı vardır. Yani, özel veya bireysel mülkiyet sadece zilyedlik hakkı ile sınırlıdır. Elbette, gelişmenin belli bir aşamasında, cemaatın daha çok dış baskıların sonucu çözülmeye başladığı süreçte (hatta öncesinde) özel mülkiyetin çok sınırlı da olsa oluştuğu görülür. Ve yine bu özel mülk edinmenin esas ticari alanda geliştiği ge-

---

33 - K. Marx, a.g.e. sy: 542

nel bir doğrudur.

Asya Tarzı'nda, toprak hatta daha kapsayıcı bir ifadeyle doğa, emeğin her şeyidir. Gerek üretim araçlarının gerekse hammaddesini ve yerleşim yerini... vb. tüm bunların temelini toprağın-doğanın kendisi oluşturur. Toprak ile emek arasındaki bu kopmaz ilişkiden dolayı, Marx, emek için toprak "Büyük atölyedir, cephaneliktir" der. Göçebeliğin, çobanlığın esas yaşam tarzını oluşturduğu yerlerde mülk edinilen ve yeniden üretilen şey toprak değil, sürüdür. Uçsuz bucaksız topraklar ise geçici konaklama yerlerinde ortak olarak kullanılır. Çoban-göçebe toplumlarda toprağın doğal ürünleri - koyunlar vb.- üzerindeki mülkiyet, beraberinde bunların üzerinde dolaştığı otlakların mülkiyetini de içerir. Tersinden de, ya da genelde toprak üzerindeki mülkiyet, toprağın doğal ürünleri üzerindeki mülkiyeti de kapsamıştır.

Diğer bir açıdan A.T.Ü.T. mülkiyetinin esas niteliğini belirleyen küçük çaplı üretim olmasıdır. Kendi kendine yeterli olan ve belli bir miktarda üretim fazlasını vergi (haraç) adı altında üst cemaate -yani devlete- ödeyen, kapalı bir ekonomik birimdir. Zanaat ile tarımın ayrışması cılızdır. Para ilişkileri yok denecek kadar azdır. Belirleyici olan ürünlerin mübadelesidir. Kendi kendine yeterli bu kapalı ekonomik yapısıyla, kendi kendini çözecek -üst bir üretim biçimine dönüştürücek- olan iç çelişkileri de son derece zayıftır. Zaten evrimleşmeye karşı, diğer tarzlara oranla, en dirençli toplum olması da bu özelliğindendir.

A.T.Ü.T, yukarda sözünü ettiğimiz koşullara bağlı olarak özünde aynı, fakat biçimsel farklılıklar gösterir. Çin, Hindistan, Anadolu, Slav, Romen, Meksika, Peru..vb. bu biçimsel farkılıkları simgelerler. *"Cemaat mülkiyetinin çeşidi, emek yoluyla fiilen realize ediliş tarzı açısından, iki biçimde gözükebilir; ya küçük cemaatler birbirinden bağımsız olarak yan yana bitkisel hayatlarını sürdürürler, birey de kendisine ayrılan toprak parçasında ailesi ile birlikte bağımsız olarak çalışır; (bir yandan komünal rezervler, ya da bir çeşit sigorta için, bir yandan da cemaatin cemaat olarak giderlerinin yani savaş, ibadet vb. harcamalarının karşılanması için belli bir emek gereklidir; ağa ve beylerin egemenliği, en ilkel anlamıyla, ilk burada ortaya çıkar; Slav, Romen vb. cemaatlerin de ol-*

duğu gibi. Serflik vb. ilişkilerine geçiş de buradan kaynaklanır.); ya da birlik, Meksika'da, özellikle Peru'da, eski Kelt'lerde, bazı Hint klanlarında olduğu gibi, bizzat emeğin ortaklaşa gerçekleşmesi noktasına varabilir. Ayrıca klan sistemi içindeki ortaklaşalık, klan ailesinin bir başının, ya da aile reislerinin birbirleriyle bağlantılarının, ortak birliği temsil etmesi biçiminde gözükebilir." (34)

Antik Tarzı, Roma ve Yunan da mülkiyet yönünden de Asya (Doğu) tarzından belli farklılıklar taşır. En başta, mülkiyetle hem kamu, hem de özel mülkiyet birlikte yanyana bulunur. Fakat kamu mülkiyetinden yararlanabilmek ve esas toprağı özel mülk edinebilmek için, Roma yurttaşı olmak zorunluluğu vardır. Roma'da yaşayan herkes yurttaş sayılmaz. Köleler, hatta zamanla azad edilmiş köleler ve yabancılar Roma'nın, dolayısıyla cemaatin yurttaşı sayılmazlar. Bunlar hiç bir biçimde mülk edinemezler. Kaldı ki, Roma cemaatı yurttaşları arasında da farklılaşma vardır. Klan sistemi her zeminde "üstün ve aşağı sayıların ayrışmasına" neden olmuştu. Üstün (soylu) klanlar olarak Patric'ler ile, Plebler olarak adlandırılan aşağı klanlar (yani şehir ayak takımı, avamlar) arasında net bir ayrım vardır.

Patriciler, kamu-devlet arazisi üzerinde doğrudan kullanma ve mülk edinme hakkına sahipken, pleblerin bu kamu arazisi üzerinde göstermelik hakları vardı. Roma yurttaşları arasındaki bu farklılık, özel mülk sahibi olan azınlık Roma soylu çiftçilerinin varlığını da izah eder. Zaten Roma soylu çiftçisinin özel mülk edinmesi başlı başına bir amaç edinip mülk üzerine mülk biriktirmesi, buna paralel olarak mülkten koparılan emeğin (köleleşen emeğin) ekonominin başlıca temeli haline gelmesiyle Roma Cemaatinin çöküşünü de hazırlayacaktır.

Antik'te özel mülkiyet sahibi çiftçi, Roma'nın -cemaatin- üstünde yer alan birliğin yurttaşıdır ve Roma kentinde oturur. Sahibi bulunduğu özel mülk olarak toprak, bir nevi bu üst birlik (devlet) tarafından ona vaazedilmiştir. Çünkü, Roma tarafından ele geçirilen her toprağın bir kısmı kamu mülkü olarak devlete, bir kısmı da özel mülk olarak Roma'nın soylu çiftçisine verilir. Ayrıca Ro-

---

34 - K. Marx, a.g.e. sy: 527-528

ma'nın bir soylu çiftçisi, sahip olduğu özel mülkiyetin yanı sıra, üst cemaatin bir üyesi olarak cemaatin komünal mülkü denilen "ager Publicus", üzerinde de belirli haklara sahiptir. Görüldüğü gibi Antik'te özel mülkiyet, sadece kamu mülkiyetinin zilyedlik hakkına sahip olmak şeklindeki Asya Tarzının tersine, dolaysız olarak çiftçi cemaatin bireysel mülküdür. Ve sonra da birey olarak çiftçi, cemaatin-Roma'nın yurttaşı olduğu içinde mülkü dolaylı olarak cemaatındır. Asya Tarzın'da ise, tam tersine, mülk önce doğrudan doğruya devletindir (kamu mülküdür) sonra da cemaatin üyesi birey, bunun zilyedlik haklarına sahiptir. Ki, bireyin mülk edinmesi devletin mülkiyeti ile dolayımlanmıştır.

Antik'te de çiftçi başlangıçta kendi kendine yeterli bir ekonomik birimdir. Cemaat-devlet ile cemaatın üyeleri karşılıklı birbirlerinin güvencesi, hatta varlık nedenleridir. Cemaatın yaşayabilmesi için, cemaat yurttaşlarının kendine yeten, kendilerini yeniden üreten sürecin dışında fazla zamanlarını artık-emek olarak ("savaş hizmeti" imar işleri vb. türlerden) cemaate-devlete ayırmaları gerekliydi. Böylece *"Birey, yaşamını kazanma mücadelesinde hedef olarak servet biriktirmeyi değil, kendine yeterli olmayı, kendini cemaatin bir üyesi olarak yeniden üretmeyi, belli bir toprak parçasının sahibi ve bu sıfatla da cemaatın bir üyesi olarak yeniden-üretmeyi amaçlayacağı koşulların çerçevesine yerleştirilmiştir."* [35] Fakat çok geçmeden, bireyin bu kendi nesnel varoluş zemini olan kendi kendine yeterli konumunu, gelişmelerle kaybetmeye başlayacaktır. Çünkü "Cemaatin dayalı olduğu koşulların tahribini kendi içinde barındır"dığından, çok geçmeden bireyin sahip olup kendini ürettiği toprak yetmeyecek, nüfus artacak, küçük mülkiyet, büyük mülkiyet lehine git gide ortadan kalkacak ve tüm bunlar yeni toprakların fethini ve de beraberinde savaşları getirecektir. Bu süreç köleci Roma ile doruğa ulaşacaktır.

Alman Tarzı olarak bilinen mülkiyet biçimi süreçte Avrupa feodalizminin temelini oluşturacaktır. Ve bir bütün olarak Ortaçağ Avrupa'sına damgasını vuracaktır. Bu tarzda esas olan, bireysel özel mülkiyettir. Kamu mülkü var fakat, özel bireysel mülkün ta-

---

35 - K. Marx, a.g.e. sy: 532

mamlayıcı unsurudur. Av arazisi, meralar, koruluk... vb. biçiminde varlığını sürdüren bu kamu (cemaatin ortak mülkü) arazisi özel mülk olarak bölündüğünde zaten işlevini yerine getiremiyecektir. Kaldı ki özel mülk sahibi çiftçiler, ortaklaşa bu kamu arazilerini kullanırlar. Yani, sonuçta kamu arazisinde de devlete bir şey yoktur, yine özel mülk sahiplerinin ortak kullanımına aittir.

Alman Tarzında, Doğu ve Antik'in tersine devletin mülkü yoktur. Dolayısıyle devlet zayıf, birey güçlüdür. Doğu despotizminde güçlü devlet zayıf bireye karşılık, Alman Tarzında tam tersine mülkiyetten yoksun zayıf devlet ve mülkiyet sahibi güçlü bireyin varlığı sözkonusudur. Bu durum, tüm Batı Avrupa'da bireyin hak arayışı ve bu uğurdaki kavgasını, hatta Batı Avrupa'da kitlesel burjuva demokratik devrimlerin tarihte ilk kez boy vermesini ve daha genel bir tabirle hak arayışı kavgasında dün de bugün de güçlü kitle hareketlerinin varlığını da izah eder.

Her çiftçi ailesi, bir diğerinden bağımsız, özerk olarak kendi toprağı üzerinde kurulu kendi kendine yeten bir "ekonomik üretim merkezi"dir. Süreçte bu özerk birimin iç evrime uğramasıyla Alman feodalizmi/derebeylik sistemi bu özel ve özerk mülkiyet üzerinde yükselecektir. Ve giderek te tüm Avrupa feodalizmine temel teşkil edecektir. Çünkü *"Avrupa feodalizmi, Alman aşiretlerinin Roma'nın çöküş çağında imparatorluğun Batı yarısını istila edişinin ve Alman askeri şeflerinin elde ettikleri toprak mülklerine ve askeri güçlerine dayanarak bölgelerindeki köylüleri serfleştirmesinin, yerel derebeylikler oluşturmasının ürünüdür.* ***Bu derebeyi aileleri arasındaki hukuki ilişkilerin kökeni,*** *Alman aşiret düzenindendir; geniş karşılıklı özerklik kan, namus, akrabalık vb. kavramlarına dayalı karşılıklı yükümlülüktür; derebeyi kurultayına dayanan ve yargı alanı dışında fazla yetkisi olmayan üst otorite. Büyük ölçüde sınıfsız bir aşiret düzeninin tarihin en karmaşık sınıfsal sömürü düzenlerinden birine ve ilkel cemaat yapısının feodal* ***devletin*** *yapısına nasıl dönüştüğünü izlemek son derece ilginçtir "*[36] Federal Alman devletinin bugünkü eyalet yapısının ve bu eyaletlerin her birinin sahip olduğu yerel parlemento, hükümet ve

---

36 - K. Marx, a.g.e. sayfa 537'deki dipnot

Başbakan gibi güçlü yetkilerle donatılmış olmalarının temelleri bu ilk özerk cemaatlere -özerk derebeyler-kontlar- dükler'e kadar gitmektedir.

4- Doğu (Asya) Despotizminin Niteliği Ve İşlevleri

Alman Tarzında devletin şekillenişi ve mülkiyet ilişkilerinin üzerinde belli yönleriyle yukarıda durduk. Alman Tarzında cemaat gerçek anlamda bir birlik değil, daha fazlasıyla bir biraraya geliştir. Gerçek iktidar özerk yapılardadır. Devlet ancak bu özerk yapıların federal birliğinin ürünüdür ve dolayısıyla federal-yapılıdır. Özerk cemaatlerin oluşturduğu ve gevşek bağlarla birbirine bağlanan birlik, yani merkezi federal hükümetin otoritesi de, geleneksel karşılıklı yükümlülükler esasına dayanır. Oldukça sınırlı ve koşullu bir otoritedir. Zaten hükümdarın kendisi de aslında diğer derebeyler gibi yerel bir derebeydir. Doğu despotizmine karşılık, bürokrasi oldukça sınırlıdır.

Doğu despotizmi olarak da anılan Asya Tarzında iktidar niteliği, hükümdarın otoritesi ve dayandığı temel günümüze kadar, tarihçilerin siyasetçilerin ilgilendiği bir olgu olmuştur.

Küçük cemaatlerin üstünde yer alan birlik/devlet tüm kamu mülkünün tek sahibidir. Ve tüm artık-ürünün toplandığı merkezdir. Bu yapısıyla da fiilen cemaatin tabanını oluşturan küçük (tekil) cemaatlerden ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Piramidin tepesindeki despot bazen tanrının yeryüzündeki temsilcisi, bazen halife ve bazen de cemaatin babası'dır. Bu sıfatıyla da tarımsal üretimdeki artığın tek sahibidir. Aslında despot ve etrafındaki üst bürokrasi sömürücü bir sınıftır. Fakat görünürde özel mülkiyete sahip olmamaları sömürüyü gerçekleştiren bir azınlıktır. **Mülkiyetin kamu niteliği üst birlik olarak despotun sömürücü özelliğinin üstünü örtmektedir. Bu A.T.Ü.T'nı diğer tarzlardan ayırt eden bir diğer özelliktir.** Çünkü toprakta bireysel/özel mülkiyete doğru bir gelişim daha gerçekleşmeden, yönetici ve sömürücü bir kesim ortaya çıkmıştır. Antik'te (Roma'da) ise, yönetici-sömürücü kesim cemaatin köleci topluma doğru değişmesiyle birlikte ortaya çık-

mıştır. *"Cemaatin artık-emeğinin bir kısmı, son tahlilde bir **kişi** niteliğini kazanan üst cemaate aittir. Ve bu artık-emek, haraç vb. biçiminde olduğu kadar, birliğin kısmen gerçek despotun kısmen de klanın hayali özünün, yani tanrının şahsında, yüceltilmesi için ortaklaşa harcanan emek biçiminde de gerçekleşebilir."* (37) Zaten ortaklaşa harcanan emek azalıp ortadan kalktıkça, başka bir ifadeyle, ortak toprak, su vb.nin ortaklaşa emek ile kullanılması ortadan kalktıkça ilkel komünaldan kopuşta derinleşir.

A.T.Ü.T'nin bir diğer özelliği, kamu hizmetlerini yöneten ve hatta kamu yatırımlarını gerçekleştiren bir otoriter devlet/despot yapının varlığıdır. Dağınık yerleşimin varolduğu bu koşullarda, toprak mülkiyetinin sahibi olarak devletin kamu hizmetlerini sunması bir zorunluluktu. Ayrıca, küçük cemaatlerin tepesine dikilen üst birlik olarak despotik devleti, cemaat adına kimi kamu işlevlerini yerine getirerek ve böylelikle, siyasal egemenliğini sosyal işlevlerin oluşturacağı temele az-çok dayandırmak zorundadır. Bu işlevleri arasında esas olarak ülkenin imarı, özellikle de sulama sistemlerini oluşturmak, iletişimi sağlamak ve ülkeyi yabancı işgallere karşı korumak... İklim ve coğrafik koşullar nedeniyle Büyük Sahra'dan başlayıp, Arabistan, Mezopotamya, İran, Moğolistan, Hindistan boyunca Asya'nın doğusu'na kadar uzanan geniş kara parçasında sûni sulama, tarımın vazgeçilmez temelidir. Ki bu alanlarda bu vazgeçilmez temel halen önemini koruyor. Fırat, Dicle, Nil ve Hindistan'ın İndus-Ganj ovalarının batı bölümünü sulayan Ganj ırmağının tarımdaki önemi dünkünden az değildir. Dolayısıyla bu alanlarda geçmişte en büyük kamu hizmeti olarak imar, bu sulama sistemlerinin kurulmasında düğümlenmekteydi. *"Çeşitli belgeler III. bin yılın ortalarında Aşağı-Mezopotamya'nın ekonomisi hakkında ayrıntılı bilgiler veriyorlar. Bunlara göre tarımın temeli, tarlalara düzenli sulama olanağı veren kanallardan, barajlardan ve bentlerden oluşan geniş bir sulama sistemi idi"* (38) Benzer bir durum, Çin, Hindistan ve Mısır'da da görülür.

Elbette sözü edilen imar, o günün koşullarında, hükümdarın/

---

37 - K. Marx, a.g.e. sy: 527
38 - S. Tanilli, a.g.e. sy: 44

despotun hayli bilgili olmasını da zorunlu kılmaktaydı. Çünkü tanrının, ilahi bir kuvvetin bir nevi yeryüzündeki temsilcisiydi. Hükümdar, Cemaatini tabiat koşullarındaki gelişmelerden önceden haber etmeliydi, uyarmalıydı. Bu nedenle hükümdar, çevresinde topladığı bilginler ile birlikte, tarım işlerinin zamanını, mevsim değişikliklerini bilmeliydi ve hatta meteoroloji gözlemlerini yapan rasathanelere sahip olmalıydı ve sahipti de.

Doğu Tarzında hükümdar tüm zenginliklerin ve bütün gücün toplandığı ve oradan dağıtıldığı merkezdir. Tüm zenginlikleri elinde toplayan hükümdarın, ülkeyi yönetmede belli başlı üç temel idare bülümü vardı. Maliye idaresi buna; ülke içi yağma da diyebiliriz. Savaş işleri idaresi; buna yabancı halkların yağmalanması diye biliriz ve bayındırlık olarak ülkenin imarı.

Son bir irdeleme; A.T.Ü.T'nın şu veya bu oranda ya da biçimde gerçekleştiği Asya'dan Meksika-Aztek ve Peru-İnka uygarlıklarına kadar geniş alanlardaki birlik cemaatleri olarak tüm iktidarlar despot muydu? Bu sorunun yanıtının çok daha ayrıntılı bir araştırmayı gerektirdiğini belirtmekle birlikte şunları söyleyebiliriz. Birincisi, birlik içerisinde emeğin ortaklaşa gerçekleşip gekçekleşmediğine ve ikincisi; üst birliğin tek kişi ile mi yoksa tüm aile reislerinin birliği ortak temsil edilip edilmeğine bağlı olarak cemaatin iktidarı "daha despotik ya da daha demokratik bir biçim alabilir"

Antik'te, özellikle de Roma'da devletin yapısı ve işlevleri sırasıyla Bizans'ı (Doğu Roma), Selçukluları, Osmanlıları, Kürt Beylikleri... Zincirleme olarak bu olgular üzerindeki azalan bir oranda da olsa etkisi vardır. Belirtmiş bulunduğumuz bu zincirleme olguların sırasıyla birbirini etkilediğini ve ta köleci Roma'nın Fetihler ile birlikte toprakla bağlantılı askeri örgütlenmesini değişen koşullarda belli farklılıklar ile Osmanlı İmp'da da nasıl uygulandığını, sonraki bölümde ele alacağız.

Antik Çağ'da devlet, Roma ve Atina'da Site/Kent devleti niteliğindedir. Kent devleti, çevresinde oturan ve tarımla uğraşan yurttaşlarla sınırlıdır. Daha sonra Roma'da cemaatin çözülüşü, sınıflar ve kölelerin ortaya çıkışı ve giderek fetihlerle birlikte Roma dünyanın en büyük imparatorluğu halini alacaktır.

Bireyin özgür iradesiyle ve ortaklaşa emekle ve ortaklaşa topra-

ğı işlediği ilkel komünal topluluğun çözülmesi beraberinde bir yandan karın tokluğuna çalışan köleler ve diğer yanda toprağın özel mülkiyetine sahip Roma çiftçi yurttaşları olarak sınıfların ortaya çıkışı; tarihi süreçte yabancı işgaller ve saldırıların yoğunlaşması -kuzeyden barbar akınları- ve Roma yurttaşı klanın kendi özel mülkü olan topraktan kopup uzaklarda yabancı işgallere yönelmesi ve Roma devletinin ordu ile bürokrasinin nakdi ödemelerinde zorlanması vb. şu sonuçları doğurdu: Cemaatin -devletin- başlangıçtaki içsel birliği şeklindeki niteliği yerini daha çok dışa karşı bir birlik halini alır, Roma devleti gittikçe savaşçı bir nitelik kazanır ve önemlisi, savaşçı/fetihçi temellerde toprağın askeri örgütlenmesi gittikçe belirginleşir. Devlet biçimindeki cemaat artık salt özgür ve eşit özel mülk sahibi yurttaşların "ortak bağı", dışa karşı birliği -buradaki dış, artık içindeki ezilen köle ve diğer ezilen kesimleri de içerecektir- ve varlıklarının teminatı halini alacaktır. *"Savaş, o halde, canlı varoluşun koşullarını işgal etmek, ya da böyle bir işgali korumak ve sürdürmek için gereken büyük toplumsal görev, büyük komünal çabadır. Dolayısıyla, ailelerden oluşan cemaat, ilk başta savaşçı bir temelde -bir savaş, ya da ordu düzeniyle- örgütlenir."* (39) Savaşçı temellerde toprağın askeri örgütlenmesi, Osmanlı İmparatorluğundaki fetihler ve tımar sistemiyle toprağın örgütlenmesi arasında biçimsel de olsa ciddi bir benzerlik var. Aradaki köklü fark ise, Roma'da ele geçirilen her yeni toprak parçası esas olarak özel mülk haline getirilerken Osmanlı'da tersine kamu (devletin) mülkü, bireye ise zilyedlik verilir.

5- A.T.Ü.T. Neden Değişime/evrime Karşı En Dirençli Olanıdır?

A.T.Ü.T'nın ekonomik evrime karşı en uzun süre direnebilen yapı olduğunun başta Marx olmak üzere bir çok bilim adamı ve tarihçi üzerinde durmuştur. Ayrıca toplumların tarihinde, Asya Tarzının ekonomik evrime karşı en dirençli yapı olduğunu doğrulayan bolca tanık bulunmaktadır. Bu tanıklardan bizi yakından ilgilendi-

---

39 - Karl Marx, a.g.e. sy: 529-530

ren ikisi, Bizans (Doğu Roma) ve Osmanlı İmparatorluğu'dur. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrıldığı 395 yılından kısa bir süre sonra Batı Roma'nın 476'da yıkılışına karşın, Doğu'nun (Bizans'ın) 1453'e kadar -yani bin yılı aşkın hatta yıkılıştan öncesi dikkate alınırsa daha da fazla- yaşabilmesinde, özellikle politik yapı olarak doğu despotizmine uygun yapılanması belirleyicidir. Yine Osmanlı'nın 600 yıl gibi uzun sayılabilecek bir süre yaşamasında da hem politik hem de mülkiyet ilişkisi olarak Asya Tarzı yapısının rolü büyüktür.

A.T.Ü.T, neden ekonomik evrime karşı en dirençli cemaati barındırır? Neden iç çelişkiler değil de esas dış etkilerin sonucu ancak çözülme sürecine girebilmiştir?

Birincisi; Belli bir arazi parçası üzerinde üretim yapan cemaatin ayrı ayrı bütün dallarda kendi kendine yeterli üretim yapabilen bir "organizma"yı oluşturması. Yeniden üretim ve hatta artık-ürün için üretim fazlasını yapabilecek yetenekte olması. İşte başta bu durum, ekonomik çözülmeye karşı, Alman ve Antik tarzına oranla O'na çok daha fazla direnç sağlıyordu.

İkincisi; Mülkiyet tarzının, hükümdarın ve diğer sömürücü kesimlerin sömürüsünü gizleyen/üstünü örten bir nitelikte olmasıdır. Hükümdar kutsaldı, tanrının elçisiydi ve hükümdara/devlete ait olan toprak mülkiyeti adeta tanrınınmış gibi mistik bir hava ile üstü örtülmüştü. Öyleki, hükümdar ve diğer sömürücü yandaşlarının, üreticiler üzerindeki sömürüsünün ve hatta yoğun baskılarının adeta "bir tabiat yasası" yada ilahi bir emirmiş gibi algılanması. Sömürücü kesimlerin artık-ürünü ele geçirmesinin tıpkı yağmurun yağması, kuraklık veya deprem..vb. gibi doğal tabiat olayları olarak görülüp algılanması.

Üçüncüsü; "*Üstelik köylünün, sürekli intifa (faydalanma kullanma B.N.) hakkı sahibi olarak kazandığı ekonomik statü ve cemaat içindeki sosyal statüsü, kırsal komünü her türlü değişime karşı direnen bir birim haline getirir Bu da mantıkîdir Çünkü üretim tarzının evrimi ister istemez, köylüyü köleleştirip hayat tarzını bozacak olan iki doğrultuda, ya kölelik ya da feodalizm doğrultusunda olacaktır Bu yüzden statüsünü bozan her değişime karşı, çoğu zaman da şiddete başvurarak tepki gösterir.*" [40] **Batı'nın**

---

40 - S. Yerasimos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye. sy: 88-89

etkisiyle, feodalleşmeye doğru evrimleşmenin sonucu olarak, feodal derebeylerin egemenliğinde serf durumuna düşmektense, Osmanlı egemenliği altında ekonomik yapısını olduğu gibi sürdürmek, tarih boyunca dinginliği/statükoculuğu benimsemiş köylü cemaatlerine daha uygun düşer ve buna uygun da davranır.

İşte, İstanbul ve Balkan halklarının; yıkılışına yakın tarihte, artık tümüyle Batı Avrupa'nın etkisi altına girmiş ve Batı paralelinde evrimleşmeye "evet" diyen Bizans iktadarına karşı, eski yapısını olduğu gibi savunan ve Batı etkilerine karşı tutum vaad eden Osmanlı İmparatorluğunu desteklemesi hatta fetihlerini kolaylaştıracak ittifaklara girmesinin esas nedenini de burada aramak gerekir.

Dördüncüsü; Asya Tarzında birey, cemaat karşısında bağımsız davranış gösteremez. Bunun ekonomik temeli yoktur. Örneğin Alman tarzında olduğu gibi, birey ekonomik olarak özenli bir yapıda olmadığından dolayı cemaatteki üst birliğe karşı tutum da geliştiremez. Hatta, şu veya bu sorunda geliştirdiği "sosyal eleştiri"sinde sistemin kendisini ve hatta piramidin en üst tepesindeki hükümdarın kendisini bile çoğu kez hedef almadan salt uygulayıcılarına karşı tutum geliştirilir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğunda herhangi bir sorundan hareketle gündeme gelen isyan, sayısız örnekleriyle görüldüğü gibi, Osmanlı askeri-idari ve mülkiyet sistemini değil, uygulayıcılarını ve daha çok da sadrazam ve vezirleri hedefleyerek, bunların ya kellesini padişahtan almış ya da görevden aldırtmıştır. Sistemin kendisi adeta ilahi bir lütuf ya da dokunulmaz bir varlık olarak algılanagelmiştir. Bu algılama bu günü bile etkilemektedir.

Bütün bu faktörlerden dolayı Asya Tarzı en dirençli en uzun dayanabilen biçimdir. Marx'ın tabiriyle "*Doğu Tarzında, bütünüyle dışsal etkenler haricinde, bu kaybediş hemen hemen imkansızdır Çünkü üye bireyin cemaatle ilişkisi hiçbir zaman cemaatle arasındaki (nesnel, ekonomik) bağı kaybetmesini mümkün kılacak biçimde özgür bir ilişki değildir. Kökü yerdedir. Zanaatle tarımın, kentle (...) kırın bütünleşmesi de aynı sonucu doğurur.*" (41)

Değişime karşı bütün bu direncine rağmen A.T.ÜT'de sancılı

---

41 - Karl Marx, a.g.e. sy: 556

ve uzun bir zaman dilimi içerisinde olsada, sonunda çözülmüştür. Özellikle yerleşik düzene geçildiğinde, ilkel komünal topluluğun yapısı çeşitli dışsal, coğrafik, fiziksel vb. nedenlerle çözülmüşken; Asya Tarzında çözülme ve değişme kendi iç çelişkileri üzerinde olmamıştır. Başka bir ifadeyle Asya toplumları, kendi özünde taşıdığı çelişki ve çatışmaların ürünü olarak bir başka (daha üst) üretim yapısına geçişi sağlayamamışlardır. Hemen hemen hepsi dışsal bir etki olarak Batı kapitalizminin önlemeyen etkisi sonucu çözülmüşlerdir. Azalmış da olsa bu kimi yerlerde halen devam ediyor.

Anadolu'da Batı kapitalizminin ekonomik gücünün dayattığı evrim ve çözülme, doğu despotizminin zorunu geçte olsa yeniyor. Ekonomik evrim gecikmişte olsa, önce Bizans'ı, sonra da nöbeti devralan Osmanlı İmparatorluğu'nu dize getiriyor.

İlkel komünal haliyle, mülkiyet, çalışan üreticinin (öznenin) kendi üretim koşullarıyla kendi malı olarak ilişkiye girmesi demekti. Bu ilişkinin çözülüşü farklı koşullar nedeniyle, farklı alanlarda, farklı tarzların doğuşuna neden oldu.

Asya Tarzına karşılık, Antik özellikle de Alman tarzında, kendini çözecek ve değiştirecek tüm çelişkiler mevcuttu. Alman tarzındaki cemaatin çözülüşü önce feodalizmi, sonra feodalizmde kapitalizmi doğurdu. Şöyleki:

Bireyin toprakla girdiği ilişkinin çözülmesi ve toprakta özel mülkiyetin üretimin başlıca koşulu haline gelmesi. Devamla loncakorporasyon düzenine, yani tarımla zanaatın ayrışmasına yol veren "bireyin üretim aracı üzerindeki mülk sahibi olduğu ilişkinin çözülmesi" süreçte sermayenin birinci tarihi ön koşulu olan, emekçinin "emeğin koşullarıyla sermaye olarak ilişkiye" girmesi ve salt emek gücünün sahibi olarak "özgür" işçi...

6- Antik İle Asya Tarzlarının Çatıştığı Alan Olarak Anadolu

Tarihte, Akdeniz dünyasının Batı'sı ile Doğu'sunun, Kuzeyi ile Güneyi'nin üzerinde aynı anda hakimiyet kurabilmiş herhangi bir güç, Roma İmparatorluğu'nun dışında olmamıştır. İskender İmparatorluğu, sonra Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz'de be-

lirli bir etkinlik kurabildiler. Ancak bunlardan hiç birisi Akdeniz'i bütünüyle kendi egemenlikleri altına alıp bir iç göle çeviremediler. Bunu başarabilen tek politik güç, Roma İmparatorluğu'dur. Akdeniz'de İspanya'dan Kürdistan'ın batısına kadar, Afrika'nın kuzeyinden Avrupa'nın güneyine kadar... Bu geniş alanda siyasal egemenliklerini kurdular. Kaldıki Roma'nın kendisi de en güçlü olduğu döneminde bunu askeri gücüne dayanarak ancak kısa bir süre için sağlayabilmiştir. Ve Roma'nın siyasal egemenliği altında bile Akdeniz'in özellikle Batı ile Doğu'su arasında ekonomik , sosyal ve siyasal yapı yönünde ciddi farklılıklar hep varolmuştur. Zaten çok geçmeden bu farlılıklar birincil önemde rol oynayacaktır.

Roma (Bizans) öncesi, Pers ve Büyük İskender'in kısa süreli egemenliklerinin yaşandığı dönemlerde Anadolu'da, esas olarak da Batı Anadolu'da bir çok küçük mahalli devletler bulunuyordu. Bunlar Antik Çağ'ın site kentleriydi. Ki yabancı istilalara rağmen bunlar özerk yapılarını belli oranda hep korudular. Buna Batı Anadolu'nun Helenleştirilmesi dönemi de diyebiliriz.

Bu süreçte, Anadolu'da büyük mülkiyet ile küçük mülkiyet yan yana yaşıyordu. Ve Antik tarzının mülkiyet ilişkileriyle benzerlik göstermekteydi. Bizans'ta egemenliği ve süreçte kırsal cemaati (küçük mülkiyeti) temel dayanaklarından biri haline getirme yönelişlerinin de etkisiyle, büyük malikane mülkiyeti giderek zayıflar. Bu sürecin derinleşmesiyle birlikte küçük Asya'nın kendi kendine yeterli kırsal cemaati ile Bizans'ın yönelişi çakışacak, her biri diğerinin varlık koşulu halini alacak ve Roma İmparatorluğu ikiye ayrılacaktır. *"Dördüncü yüzyıl, ilk başlarında, iki farklı görünüşle karşı karışyadır: Bir yanda, Batı'nın gerçek ekonomik ve sosyal kaleleri olan, merkezi gücün bütün müdahalelerine karşı direnen henüz askerileşmemiş büyük malikaneleri; öte yanda, Doğu'da ilk isteği vergi toplamak ve asker devşirmek olan bir imparatorluk için biçilmiş kaftan, kırsal cemaatlerin çevrelediği bir şehirler ağı. Böylece Roma İmparatorluğu'nun bölünüşü kendiliğinden beliriyordu. İmparator Diokletien'in yaptığı sadece, daha önce ortaya çıkmış eğilimleri yasalaştırmak oldu.."*[42]

---

42 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 25

Roma'nın parçalanmasıyla Bizans Küçük Asya'da yaşayabileceği uygun bir zemin bulur, ancak yıkılışına kadar Batı ile Doğu arasında, başka bir ifadeyle Antik-Roma-Tarzı ile Asya Tarzı arasında sıkışıp kalır. Hem Antik, hem de Asya Tarzına özgü yapıları bir arada korumak zorunda kalır ve bu sürekli iç çatışmaların temelini oluşturur. Bu en çarpıcı olarak mülkiyet alanında görülür. Kırsal cemaate ait komünal topraklar, büyük mülk sahiplerine ait özel topraklar ve devlete ait topraklar. Ki kırsal komüne ait topraklar hep büyük toprakları ile devlet (bürokrasi) arasında çekişme ve çatışma konusu olmuştur. Bu çatışmada özgür kır cemaatinin eğilimi, merkezci/tutucu yani devletin eğilimi ile çakışırken, büyük toprak sahiplerinin eğilimi hep merkezden kopma yönünde olmuştur. Zaten Bizans'ta gerek büyük toprak sahiplerinin ve gerekse sınır/uç bölgelerinin merkezden/imparatorluktan kopma eğilimlerine karşı barrier (engel) işlevini görecek olan toprağa dayalı askeri örgütlenmeye gidecektir. Gerçi toprakla bağlantılı askeri örgütlenmenin ilk adımları 3. yüzyıldan başlayarak bir çok faktörün etkisiyle ekonomik bunalıma giren Roma'nın askerlerin ve idari bürokrasinin maaşlarını nakit ödemede zorlanınca âynî ödemeye yönelecektir. Bu daha sonra paralı askerlerden meydana gelen ordunun yerini, toprağa dayalı ordu örgütlenmesine bırakacaktır. Yani gerek Bizans'ta ve gerekse Osmanlı'da (Tımarlı sipahilerin) toprağa dayalı ordu örgütlenmesinin ilk adımları çok önceden Roma tarafından atılmıştı.

Bizans, mülkiyet ilişkilerinde, daha genel bir deyimle ekonomik ve sosyal olarak, A.T.Ü.T. ile birebir çakışmadı ve Asya Tipi bir toplum biçimi olmadı ya da tersinden kendisi bunu yaratamadı. Buna karşılık, politik olarak Doğu despotizmi ile tam olarak çakıştı ve Asya Tipi idari/askeri bürokrasinin temelleri üzerine oturdu. Ve zaten bu Doğu tarzı idari yapısı hem kırsal cemaatin feodalleşmesini uzun süre engelledi, hem de bu nedenle sür-git büyük toprak sahipleri ile çatıştı.

"Bizans İmparatorluğu'nun coğrafik varlığı, iki ayrı üretim tarzıyla bunlardan doğan sosyal biçimlerin, yani bir yanda Grek ve Roma dünyasının, öte yandan da doğu imparatorluklarının birbiriyle temasa gelmesinde ve iki üretim tarzı arasındaki zıtlıkta ifa-

desini bulur. Bu zıtlık, tarihte yalnız Bizans devletinin yaşadığı dönemde değil, onun öncesinde ve sonrasında da vardır.

"Devletle büyük toprak mülkiyeti arasında, imparatorluğun yıkılışına kadar bir çözüme varamadan süren bu mücadele, sonunda Batıyla Doğu arasında kesin farklılaşmayı getirdi.... Bizans varlığını sürekli kılma konusundaki olağanüstü iradesiyle evrimleşmeyi önledi." (43) Batı Avrupa, önce feodalizm ardında da kapitalizm doğrultusunda yol alırken, Batı Roma'dan kopan Bizans tarihi boyunca Doğu despotizmine özgü bir yönelişle hep kır cemaatinin tutucu tavrıyla çakışıp evrimleşmeye karşı durması adeta varlığının gerekçesi haline gelmiştir. Ve Bizans tarihi bir başka açıdan, Batı da filizlenmekte olan feodalizmle, Ortadoğu İmparatorluklarının ve hatta genel olarak Doğu despotizminin kır cemaatine dayalı "devlet anlayışı arasında bir mücadele alanı" olarak yıkılışına kadar devam eder. Bütün bu çatışmalara ve despotik devletin tüm tutucu/engelleyici tutumlarına rağmen, feodalizm ağır da olsa gelişir. Özellikle Batı Avrupa'nın Bizans toprakları üzerinde sağladığı ticari imtiyazlarla birlikte feodalleşme süreci hızlanır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun nöbeti devralmasıyla birlikte, kır cemaati feodalizme karşı kavgasında taze ve daha dinamik bir koruyucu kalkana kavuşur.

D- OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA İDARİ VE ASKERİ YAPI

Bu çalışma boyunca, toplumların ve tarihlerinin derinliklerini yansıtmaya çalıştım. Amacım halkların tarihsel köklerinin derinliklerine inmekti. Ne kadar başarılı oldum, buna okurlar karar verecektir. Yazının devamında da yine amacım, genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun, özel olarak da, Kürdistan ve Kürt halkının, toplum ve tarihi yapılarının gerçeklerine/derinliklerine inebilmektir. Her komünistin, komünizanın, materyalist bakışla tarih ve toplumların derinliklerine yeniden dönmeleri gerektiğine inanıyorum.

Özellikle, hem uluslararası hem de içteki gelişmelerin ürünü

---

43 - A.g.e. sy: 71

olarak halklarımızı, işçi sınıfımızı, tüm yönleriyle kuşatıp çaresizliğe, köhnemiş kapitalizmin sonuçlarına katlanmaya, üretimin amacının insan değil servet, servetin amacının aşırı kâr olduğu kapitalist toplumdan başka seçeneğin bulunmadığı ve buna mahkum imiş gibi göstermeye çalışan tüm gerici, faşist sosyal demokrat vb. burjuva akımlara karşı emekçi halka çıkış yolu gösterebilmemiz için, toplumların derinliklerine dönmemiz gerekiyor. **Egemen sömürücü sınıfların tarih sahnesinde bulunmadığı ve dolayısıyla egemen sınıfların edindikleri malların, servetlerin güvenlik altına alınması gerekçesiyle devlet biçiminde yoğunlaşmadıkları, kendi "öz hükümetlerini" ordu ve polisini oluşturamadıkları... kısacası sınıfların bulunmadığı ilk çağ komünal topluluklarını, gerçek halk demokrasilerinin derinliklerini kavramamız gerekiyor. İlk çağ komünarların (ilkel komünizmin) günümüzdeki modern temsilcileri olabilmemiz için, materyalist bakışla tarih ve toplumların temellerini derinlemesine kavramaya bir kez daha dönmemiz bir zorunluluktur.**

Kapitalizm öncesi toplum biçimlerinin üzerinde çok genel çizgilerle de olsa durduk. Yine hem Osmanlı İmparatorluğu'nu hem de Kürdistan'ı ilgilendiren, sömürge ve ilhakların üzerinde de durmuştuk. Yine buraya kadar esas kuramsal ve tarihi boyutuyla sınırlı olarak da olsa, bu sorunların üzerinde durduk. Bundan sonra, kuram ile belli bir ülkenin nesnel gerçekleri, tarihi boyutu ile üzerinde tartışma sürdürülen ülkenin somutluğu arasında bağ kurmaya çalışacağız. Somut olarak üzerinde duracağımız olgular, genelde Osmanlı, özelde Kürdistan olacak.

S. Divitçioğlu'nun H. Antoniadis-Bihicau'dan alıntısıyla belirttiği şu yaklaşımı esas alacağız: "*Bir ülkenin, iktisadi içtimai sisteminin şu ya da bu üretim tarzına ait olması ya da olmaması, ancak sözü edilen üretim tarzını (yani Asya üretim tarzını) belirten temel yasalara hükmeden içsel yasaların öğeleri ile karşılaştırmasından sonra anlaşılır.*"(44) Osmanlı ve Kürdistan'ın ekonomik, sosyal, siyasal, hukuki öğelerini irdelerken, bunu A.T.Ü.T'ın ve bu tarzın üzerinde şekillenen Doğu Despotizmini temel yasalarıyla birlikte ele alacağız.

---

44 - Sencer Divitçioğlu, Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu. sy: 115

1- Osmanlı İmparatorluğu'nun Selefleri Kimlerdi?

Osmanlı İmparatorluğu ekonomik, askeri ve hukuki olarak kimlerden, kimlerin kurumlarından etkilendi ya da miras devraldı? Osmanlı'nın bütün yapısında Orta-Asya'dan taşınan öğelerin etkisi nedir? Belirleyici olan Orta-Asya'dan taşınan öğeler mi yoksa halef durumunda bulunan Osmanlı'nın tüm yapılanmasında selefleri-nden devraldıkları mı belirleyici olmuştur?

Osmanlı'nın idari, askeri, mülkiyet başta olmak üzere tüm hukuki ve hatta sanat ile edebiyatın şekillenmesinde Bizans, İran ve İslam kurumlarının reddedilemez rolleri bulunmaktadır. Şüphesiz, Osmanlı kurumlarının şekillenmesinde Orta-Asya'dan taşınan kimi törelerin payı vardır, ama bunlar belirleyici değildir.

Öncelikle Türkler -Selçuklu Türkler- de göçebe kabilelerden merkezi bir devlet yaratma fikri on birinci yy.'da giderek şekillenir. Ki, on birinci yy. aynı zamanda Türklerin Hazar Denizinin Güneyine yani İran ve Mezopotamya'ya yoğun göçlerinin yaşandığı tarihtir. Bu yeni alanlara göçle birlikte, Doğu tarzı devlet yapısının hakim bulunduğu bir ortama girenler ve devlet kurmada (ilk olarak Büyük Selçuklu Devleti) örnek alacakları yapılarla karşılaşırlar.

Orta-Doğu'da kurulu bulunan Asya Tipi İmparatorluklar; hem Sasani (Pers) hanedanı kurumlarının hem de Roma ve Bizans İmparatorluğu'nun etkilerine maruz kalmışlardır. Ve hem de İslam hukuku ile devlet anlayışı, süreçte (İslam ülkelerinde de) denilebilir ki, bütün Asya Tipi Doğu İmparatorlukların mirası haline geldi. Ama zaten İslamiyetin devraldığı bu miras da önce Roma/Bizans etkisine uğramıştır. İslamiyetin kendisi bütün dini karşıtlığına rağmen Roma ve Bizans'tan çok şey alır. Selçuklu Türklerin'in idari ve askeri yapısı, önce İran/İslam devlet anlayışından, sonra da Anadolu'da Bizans'tan etkilenerek şekillencektir.

Selçuklular devleti şekillendirmede, İran devlet yapısını esas model alarak gerçekleştirdiler. Ve buna kendi "hanedan hukukundan ve Türk töre"lerinden bazı unsurları da elbette kattılar. Büyük Selçuklu devletinden farklı olarak Anadolu Selçuklularında, öyle ki günlük yaşamda dahi, Bizans ve İslam hukuku karışımı bir uy-

gulama sürüyordu. Ama yine de İran etkisi Bizans'a göre daha belirgin idi. İran etkisi öylesine belirgindi ki: "*Konya Sultanları ve saray mensupları İranlılaşmış Türklerdi, kendilerini İran kültürüne tamamen açmışlardı. Yönetim, edebiyat ve bilim dili Farsçaydı. Fars edebiyatı küçük Asya'da kendine ikinci bir vatan edinmişti*" (45) Elbette, Anadolu'ya yerleşen Türk beylikleri arasında, İran Selçuklularından ve Bizans'dan miras kalan merkezi devlet anlayışını savunanların yanı sıra, Orta-Asya kabile aristokrasisine dayanan bir yapıyı bu yeni topraklar da yaratmayı hedefleyenler de olmuştur. Bu, beylikler arası bir çatışma da yaratmıştır. Ama bu iç çatışmalardan galip çıkanlar, ilkeleri önceden belirlenmiş merkeziyetçi bir devlet anlayışını savunanlar olmuştur.

İlk çağın sonlarına doğru, yakın doğu tarihinin en önemli olaylarından biri, İran ile Yunan-Roma medeniyetlerinin birbirleriyle süren kavgalarıdır. Dolayısıyla Küçük Asya'da egemenlik kuran Roma süreçte Bizans İmparatorluğu üzerinde, Bizanslıların da Sasanilere (224-651) etkisi olmuştur. Bizanslılar ise İslam hukukunun şekillenmesinde etkide bulunmuşlardır. İslam, başta Türkler olmak üzere tüm İslam devletlerinin hukuki yapısını derinden etkiler. Selçuklu Türkleri önce İran ve İslamdan sonra, Bizans'tan etkilenmişler. Ve Osmanlıların Selçuklu geçmişleri inkar edilemez. Ancak Osmanlıların selefleri Selçuklular ile sınırlandırılamaz. Küçük Asya'da nöbeti devraldıkları Bizans'tan ve süreçte askeri olarak fethettikleri tüm ülke halklarından her bakımdan etkilenerek kurumları şekillenmiştir. **Osmanlı askeri olarak fethedendir, ama ekonomik, idari ve kültürel yapı olarak ise yerleşik halklar tarafından feth edilmişlerdir.**

Şimdi bu etkilenmenin nasıl gerçekleştiğini M. Fuat Köprülü'den peş peşe alıntılar ile buraya aktaralım.

"*Bir taraftan Yunan-Roma medeniyetinin, diğer taraftan Eski Doğu Medeniyetlerinin mirasçısı olan Bizans, yeni doğan İslam medeniyetleri üzerinde elbette mühim bir tesir icra edecekti... Çölden gelen yarı barbar Arap fatihlerinin, devlet kurmak için kısmen*

---

45 - Ernest Werner, Büyük Bir Devletin Doğuşu Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci. sy: 60

Sasani ve kısmen Bizans mirasından istifade ve bu iki büyük imparatorluk müesseselerini taklik ettikleri tabiidir.

"Bizans medeniyeti, diğer bütün medeniyetler gibi, kendisine kısmen varis olan İslam-Türk medeniyeti üzerinde müessir olmuştur.

Daha Selçuklular devrinden başlayarak Anadolu şehirlerinde Türklerle Rumların karışık halde yaşamaları, her iki lisanın birbirleri üzerinde karşılıkla tesirleri yapmasına sebebiyet verdi... XV yüzyılda Fatih'in ve II. Beyazıd'ın Rumca yazılmış fermanları bugün elde mevcuttur.

" Selçuklular ve Osmanlılar devrinde şehirli Türklerin muaşeret adabı, yaşayış tarzları daha iyi araştırılacak olursa belki bir takım Bizans tesirlerinin daha meydana çıkacağı tahmin olunabilir.

"Bizans geleneklerinin bilhassa şehir teşkilatında ve iktisadi mekanizmada devam ettiğini tahmin ettirecek bazı benzerlik noktaları ilk nazarda göze çarpmaktadır.

"Madencilik gibi mahalli sanatlar da Türklerin eski Bizans ananelerini devam ettirdikleri tahmin olunabilir.

"Hulasa, maddi medeniyet itibariyle Bizans'ın Türkler üzerinde müessir olduğu tarihi bir hakikattir.

"Osmanlı Devleti'nin hukuki müesseselerinin esasını Bizans'tan değil, fakat Orta-Çağ Türk-İslam saltanatlarından aldığı neticesine varmıştık. Acaba bu Orta-Çağ Türk-İslam saltanatları üzerinde Bizans'ın tesiri olmamış mıdır? Ve o tesir sonradan Osmanlılara da vasıtalı bir şekilde geçmemiş midir?

"Halbuki Bizans-Türk münasabetlerinin, Bizans müesseselerinin ve adetlerinin Türkler üzerine tesiri bakımından en dikkate değer safhasını, belki Anadolu Selçukluları devri teşkil eder. Bu devirde... Konya sarayında Bizans Prenslerine ve Bizans sarayında dahi Selçuklu Prenslerine rastlanıyordu... Asırlarca yanyana yaşayan Türk ve Bizans kültürlerinin birbirleri üzerinde tesirler yapmamaları tasavvur edilemez... Osmanlılar devrinde Bizanslılardan alındığı iddia olunan bir çok adetlerin, müesseselerin daha ziyade Selçuklu devrinde iktibas edilmiş olduğu pek tabiidir.

" Daha XIV yüzyıl sonlarında adeta bir Balkan devleti halini

alarak Batı devletleriyle münasabetlere girişen ve yanız Rum değil külliyetli Slav tebaaya dahi malik olmuş olan Osmanlı Devleti batı devletleriyle ve hatta tebaasıyla münasabetlerinde Rumcadan başka Latince ve Slavonca'yı da kullanıyordu." (46)

2- Osmanlı'da İdari Yapı ve Sınıflar

Herhangi bir toplum, politik olarak devlet biçiminde örgütlenmişse, o toplumda hem karşıt sınıflar hem de sömürü var demektir. Osmanlı Devletinde de sömürü ve karşıt sınıflar mevcuttur. Fakat Osmanlı Devleti, kendisiyle aynı tarihi süreçte yer alan Batı'nın Orta-Çağ feodal devlet yapısından ve de süreçte oluşan burjuva ulusal devletlerinden farklı özellikler taşır. Osmanlı Devleti'nin niteliği üzerinde sürdürülen tartışmalar da, "Doğu Depsotizmi" iddialarına karşın "feodal devlet" iddiaları ileri sürülmüştür. Ancak Osmanlı Devleti'nin burjuva ulusal devlet ile hiçbir benzerliği yoktur. Zaten hiç kimse bu yönde bir iddiada da bulunmamıştır. Bizim de iddiamız: Osmanlı Devlet yapısının ve mülkiyet ilişkilerinin, klasik A.T.Ü.T'nın politik ifadesi olarak Doğu Despotizminin belli başlı çizgilerini içerdiğidir. Şimdi bu belli başlı çizgilerini irdeleyelim:

Osmanlı İmparatorluğu'nda sömürülen sınıf, toprak emekçisi olarak reayadır/köylüdür. Sömürücü sınıflar ise, Sultan (Saray), Ulema ve Tımarlı Sipahidir. Sömürücü sınıflar içerisinde doğrudan mülkiyetin sahibi olarak Sultan ve Saraydaki üst büroksasidir. Padişah, saray üst bürokrasisi, eyalet vb.lerin üst yöneticileridir. Daha alt düzeyde, belli bir askeri hizmet karşılığı kendisine Tımar olarak verilen toprakta reayadan rant alan Sipahidir. Ayrıca, zamanla İslam hukukundaki şeriat yasasının özellikle şehirlerde uygulanmaya konulmasıyla, sınırlı da olsa gelişen, özel mülkiyete sahip şehir Ulema sınıfını da belirtmek gerekir. İmparatorluğun sonlarına doğru Ulema'nın yanı-sıra taşra burjuvazisi olarak ticaret erbabı da boy verecektir. Şehirlerdeki burjuvazinin, özellikle li-

---

46 - Prof. M. Fuat Köprülü, Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri. sy: 169-171-193-194-195-206-213-221

manlara sahip büyük kentlerdeki tefeci, tüccar, hatta lonca, manüfaktür sahiplerinin esas Rum, Ermeni, Yahudi kesiminden olduklarını biliyoruz.

Mülkiyet bölümünde daha net göreceğimiz gibi en büyük sömürücü güç olarak padişah ve saray üst zümresini görürüz. Bunun altında kırlarda, padişahın buyruğuyla Tımar sahibi olan (ya da olamayan) Sipahiler gelir. Buna, kırlardaki imtiyaz sahibi olarak, askeri bürokrasi de diyebiliriz. Şehirlerdeki imtiyaz sahibi ise ulemadır.

Osmanlı toplumunda sınıflar ve sınıflar arası ilişkiler Avrupa feodalizminin yarattığı sınıflar ve sınıflararası ilişkilere benzemez. Başta Avrupa'da mülkiyetin ezici çoğunluğuna sahip olan ve devletin tepesinde duran padişaha rastlanmaz. Avrupa klasik feodalitesinde, imparator (veya kral), özerk yapılara sahip derebeylerden biridir. Osmanlıda devletin mülkiyetin sahibi ve bunun da "kutsal" bir kişiliğe bürünen padişahta merkezileşmesi genel olarak Doğu Tarzına özgüdür.

Yine, Tımara sahip Sipahi, toprağın özel mülkiyetine sahip feodal senyörle bir değildir. Tımarlı Sipahi her ne kadar toprakta reayanın sırtında rant alsa da, son tahlilde bu devlete belli bir hizmetin karşılığındadır ve her an padişahın bir buyruğuyla bu hakkını kaybedebilir. Bu yönüyle Sipahi, feodal senyörden farklı olarak daha çok bir devlet memuru konumundadır. Feodalitede insandan insana bağlılık, söz konusu. Yani üretici reaya, toprak sahibi senyöre bağlıdır. Osmanlıda herkes devletin tebaasıdır, daha somut olarak "ulu padişahın kulları"dır. Bütün toplum sadrazamdan üretici reaya kadar... herkes padişahın kullarıdır. Burada padışah, adeta tanrı kisvesine bürünmüştür ve toplumu birleştirici ulu bir varlıktır... Ki bu, genel olarak Doğu despotizminde mevcuttur.

Osmanlı Devletinde sömürünün niteliğide feodaliteden farklıdır. Çünkü, feodalitede yine doğrudan doğruya kişinin kişiyi, (senyörün reaya'yi) sömürmesi sözkonusudur. Osmanlıda çok sınırlı olan özel mülkiyetin dışında esas devletin işlerini yerine getiren sınıfın, toprak emekçisi köylüyü sömürmesi sözkonusudur.

"Osmanlı ekonomisinin fevkalade tutarlı bir mantığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu mantık özet olarak şöyledir: Devlet top-

rakların mülk sahibidir. Buna karşılık, köy topluluklarında yaşayan reaya toprakları tasarruf eder. Devleti temsil eden hakim sınıf sultan, asker ve ulema üçlüsünden oluşmuştur... Osmanlı ekonomisinde kişinin kişiyi sömürmesi sözkonusu değildir. Sömürme devletin işlevlerini ifa eden bir sınıfın, üretim işlevlerini ifa eden reaya sınıfını sömürmesi şeklinde ortaya çıkar." (47) Bu durum, feodalizme oranla, sömürünün çıplak olarak açığa vurmasının başlıca engelidir. Çünkü; Osmanlı'da sömürü, devlet mülkiyeti, askeri hizmet karşılığı ve devletin tebaası olmak gibi örtüler ile muğlaklaştırılmıştır.

Osmanlı'da belirttiğimiz hakim sınıfların varlığına rağmen yetki (hatta yasama ve yürütme) sınırsız olarak padişahta toplanmıştır. Yetki padişahın, fakat sorumluluk başta sadrazam olmak üzere üst devlet bürokrasisinin omuzlarındadır. Halkın, ekonomik, sosyal sorunlarının çözümlenmemesi, başarısızlıklar, olumsuzluk halinde, sorumlu olan bürokrasi ve sadrazamdır. Sık sık sadrazamların kellelerinin vurulması bundandır. Örneğin 18.yy. boyunca 5-6 tane padişaha karşılık 57 sadrazam görevde bulunmuştur. Ve bunların önemli bir kesiminin kellesi vurulmuştur.

Osmanlı da sınıfların ve sömürünün belirttiğimiz niteliği, halktan yükselen muhalefet hareketinin, genel olarak sosyal eleştirinin, sistemin kendisini değil, uygulayıcılarını hedef almasına neden olmuştur. Günümüzde de kapitalist rejimin kendisine sosyal eleştiri olarak muhalefetin zayıf olmasında geçmişteki bu durumun payı olmuştur. Devlet baba geleneği, Osmanlıdan beri devam ediyor. Ekonomik yıkım, artan baskılara maruz kalan yığınların "kurtar bizi baba" feryadı, devletin kendisinden gelen baskılara karşı yine devlete sığınma, geçmiş Osmanlı yapısının izlerini taşımakta, kötü olanın ya da sorunların asıl kaynağını oluşturan, sistem değil de, uygulayacılar/yöneticiler sorumlu görülmüştür. Üstelik padişah, bu "kötü, sorumlu" yöneticilerden ayırt edilmiştir. Çünkü tanrının yeryüzündeki halifesidir. "O, kötü olamaz, yanlış yapmaz" tavrıyla, padişah üst yöneticilerden ayrı tutulmuştur.

Üreticiler tarafından yaratılan artık-ürün (rant) ya da artık-

---

47 - S. Divitçioğlu, a.g.e. sy: 92

emeğin daha fazla elde edilmesi üzerinde, hakim sınıflar arasında sık sık çatışmalar yaşanır. Padişahın, diğer sömürücü sınıfların kaynaklarını kısıtlamaya yönelik tutumları her defasında özellikle askeri bürokrasisinin öncülük ettiği isyanlara neden olmuştur. Taht kavgaları, padişaha yönelik başkaldırılar, esas bu askeri büroksasinin daha fazla sömürüden pay alma çabalarından kaynaklanır.

Osmanlı sisteminde sömürünün esas yükü reaya'nın üzerindedir. Reaya/köylünün devlet (padişah) ve bürokrasi karşısında bir dizi görev ile sorumlulukları bulunmaktadır. Buna karşılık, toprağın tasarruf hakkına sahip olmanın dışında hiçbir hakkı yoktur. Osmanlı'da olduğu gibi genel olarak Doğu Tarzlarında bireyin zayıf, devletin güçlü oluşunun derin köklerini burada aramak gerekir. Yine bugün bile TC devletinde devam ettiği gibi, Osmanlıda daha katı bireyin devlet karşısında yalnızca görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Hakları, yetkileri ise yok! Reaya'nın toprağı terketmesi kanun ile yasaklanmıştır ve dolayısiyle toprağı ekip-biçme zorunluluğu bulunmaktadır. Toprakta yarattığı artık-ürüne rant olarak, devlet ya da Tımar sistemiyle bağlı bulunduğu askeri bürokrasi el koyar. Ayrıca devletin ve bağlı bulunduğu Tımar sahibinin kimi özel hizmet ve faaliyetlerine angarya olarak katılması zorunludur...

Osmanlı devletinin İslam şeriat hukukundan hareketle, herkesi tebaası/ümmeti sayması, reaya'nın aşağı tabaka olmasını ortadan kaldırmaz. Bununla birlikte reaya, devletin özel olarak da Sultanın doğal müttefikidir. Hatta, Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihlerde Batı feodalizminin parçalayıcı etkilerine karşı, sosyal konumunu koruma vaadiyle reaya'nın desteğini aldığını belirtmiştik. Bizans'ta feodal unsurların ve ticaret erbabının Batı ile girdikleri ilişkileri sonucunda, reaya'yı serf durumuna düşürüp, sömürüyü üzerinde yoğunlaştıracak sonuçlara yolaçacağı tehlikesi karşısında reaya, Osmanlılar ile ittifaka girmişti. Önce Bizans'ın yüzyüze geldiği sorunla, sonraları Osmanlı yüzyüze gelecekti ve varlığını mümkün olduğunca devam ettirebilmek için, bu müttefikinin (reaya'nın) desteğini kayıp etmemeye çalışacaktı. Bu Bizans'tan devralınan bir politikaydı. Bizans hanedanı, büyük mülk sahiplerine karşı, her zaman küçük üreticinin (kırsal cemaatın) koruyucusu oldu. Çünkü imparatorluğu'nun devamı daha fazla bu sosyal sınıfın (reaya'nın)

desteğine bağlıydı.

Vergi düzeni belirlenirken İmparatorun toprağa dayalı askeri sınıfın ağır sömürü isteklerine karşı, reaya'yı korumaya çalışması da, desteğini kaybetmeme kaygısından ileri gelir. Fakat bazı yerlerde, devlet yönetimindeki kişinin aynı zamanda özel mülk sahibi olarak reaya'nın karşısına çıktığı durumlarda, "sözkonusu olan artık himaye değil, azami sömürüdür." Ancak toprak mülkiyetinin devletin elinde bulunduğu dikkate alınırsa, bu tür yerler cüzi bir oranı teşkil eder.

Osmanlı İmparatorluğunda reaya'nın durumu, genel olarak Asya Tarzlarında olduğu gibi ne köle ne de serftir;"genelleşmiş köle" olarak, kuldur. Divitçioğlu Marx'tan da hareketle şunları belirtir. *"Marx'a göre Asya devlet birleştirici, ulu bir varlığa sahiptir. Devlet, başkan (bazen ceberrut, bazen demokrat) ve maiyeti erkanı tarafından temsil edilir. Halk ise, 'genelleşmiş köledir.' Bununla birlikte, devlete ait toprakları tasarruf eden birey üretimin nesnel şartlarından ayrılmamıştır. Bu bakımdan ne köle ne de serftir* " [48]

a- Osmanlı'da Kamu İşleri Esas Olarak Devletin Üzerindedir.

Asya üretim tarzının egemen olduğu toplumlarda kamu işleri devletin sorumluluğu altındadır. Yollar, kervansaraylar, ibadethaneler, medreseler... vb. Kamu işlerinin başında toprağın suni sulanması için gerekli baraj, kanal, bent ve köprülerin yapılması gelir. Suyun kıt olduğu ya da tabiat koşulları itibariyle sulamanın zorunlu olduğu Mısır, Mezopotamya, İran, Hindistan gibi Doğu ülkelerinde suyun ve toprağın ortak kullanılması adeta kaçınılmazdır. Devletin kamu adına, baraj, bent, kanal yapmak gibi düzenleyici müdahaleleri olmadan birey (çiftçi), tek başına, Nil'in, Ganj'ın, Fırat ve Dicle'nin sularından yararlanamaz. Bu ırmakların sularından yararlanamamak tarıma dayalı yöre halkı ekonomileri için felaket demektir. Bu her bir ırmağın özellikle de Nil'in geçtiği ovalardaki önemi nedeniyle yöre halkı, ırmağı kutsallık mertebesine çıkarmıştır. Çünkü, bu ülkelerde üretimin devamı (yeniden-üretim), suyun

---

48 - S. Divitçioğlu, a.g.e. sy: 119

ehlileştirilerek insan iradesinin denetimi altına alınmasıyla olanaklıdır. 1853'lerdeki Engels ile Asya T.Ü.T. üzerine yazışmalarında Marx ısrarla bu sorunu irdeler ve Asya Tarzı toplumlarda toprakla mülkiyetsizliğin ya da toprağın devlet (kamu) mülkü olmasının nedenlerini irdelerken şunları söyler:

"İklim ve bölgesel şartlar, kanal ve su yolları ile yapılan yapay sulama, doğu tarımının temelidir. Mısır ve Hindistan'da olduğu gibi Mezopotamya ve İran'da sulama kanallarının yardımı ile su baskınları toprağı bereketlendirsin diye kullanılır. Suyu iktisadi ve ortaklaşa kullanmak ihtiyacı... uygarlığın geri ve arazinin çok geniş olduğu Doğu'da iradi birleşmelerden ziyade, merkezi hükümetin müdahalesini gerektirmektedir. Bütün Asya hükümetlerine düşen iktisadi görev kamu işleri (public works) yapmaktır." (49)

Devletin kamu işleri yönünde Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya Doğu devletleri ile hem ortak hem de belli farklılıkları vardır. Osmanlıda kamu işlerini devlet ve devletin sahipleri olan Sultan ile diğer hakim sınıflar yerine getirir. Zira başta Sultan olmak üzere hakim güçlerin nerede devleti, nerede tüzel kişilik olarak kendini temsil ettiğini ayırt etmek güçtür. Devletin ve devleti temsil eden güçlerin yerine getirdiği başlıca kamu hizmetleri olarak: Cami, mescit, tekke, sofuhane, medrese, mualimhane, imarethane, köprü, kervansaray, han, çarşı, bedesten (kapalı çarşı), hamam, çeşme, su yolları, tersaneler, maden işletmeleri...vb.

Tarıma dayalı ekonomilerde üretim faaliyetinin temeli su, toprak ve insan emeğine dayanır. Suyun ve toprağın, ortaklaşa ve ekonomik kullanılması zorunluluğu Doğu toplumlarında, mülkiyetin devlette merkezileşmesinin başlıca nedenlerinden biridir. Osmanlı da, suyun ekonomik ve ortaklaşa kullanılması ve coğrafik koşulların suni sulamayı tarımın vazgeçilmez bir unsuru haline getirmesi sorunu belli alanlarda var, belli alanlarda ise yok. Örneğin, Rumeli ve Anadolu (özellikle Batı Anadolu) da tabiat koşulları suni sulamayı, tarımın olmazsa olmaz koşulu haline getirmiş değildir. Ama, Fırat, Dicle ve Maveraünnehir boylarında Mısır'da, üretim faaliyetinin aksatılmaması için, sellerin taştığı zamanlarda suları zaptet-

---

49 - Aktaran: S. Divitçioğlu, a.g.e. sy: 19

mek ve kurak aylarda suları ekonomik kullanmak zorunludur. Suyun ve toprağın ortak kullanımı, toprağın mülkiyeti olması buralarda bir zorunluluk olarak doğar. Bugün bile, bu alanlarda (özellikle Fırat ile Dicle) su ve suni sulama önemini korumaktadır. "Güneydoğu Anadolu Projesi (G.A.P) ve Aşağı Mezopotamya'da Saddam'ın kamu hizmeti olarak Fırat ile Dicle'nin arasında hem sulama hem de körfeze taşımacılık amacıyla yaptığı 500 km'yi aşkın kanal, bu alanlardaki suyun ve su ile toprakla ilgili kamu hizmetlerinin dünden bugüne önemlerini koruduğunu bize gösteriyor.

Osmanlı'da, toprakların devletin mülkiyetinde bulunmasının nedenleri irdelenirse, su ve toprağın ortaklaşa kullanılması; Selçuklulardan ve Bizans'tan devr alınan miras, Akdeniz'de, site devletlerinin batının feodal imparatorlukları karşısında yetersizliğinin dayattığı geniş topraklara sahip merkezi devlet ihtiyacı; Osmanlı öncesi tüm devletler de (Selçuklu, Bizans) reaya ile despot (devlet) arasındaki ittifakın, yani devletin varlığının devamı için reaya'ya dayanmak ve onu kollamak tutumunun Osmanlı İmparatorluğu'nda da özü itibariyle devam ettirilmesini belirtebiliriz. Osmanlı da elbette su ve toprak önemlidir, fakat esas önemli olan insan unsurudur. Aralıksız fetih savaşlarının temel unsuru insan, Osmanlıda olmazsa olmazdır. Buna devletin devamının temel dayanaklarından biri olma işlevi de eklenince, genel olarak insanın, özel olarak reaya'nın önemi artar. Bundandır ki, Osmanlı padişahları, reaya'nın parçalanmasına ve bir bütün olmaktan çıkmasına yönelik her girişimi engellemeye çalışır.

b- Devşirme Yoluyla Bürokrat Yaratma Doğu'nun Eski Geleneğidir.

Devşirme yoluyla köle/tutsak veya başka biçimlerde elde edilen çocuk ve 20 yaşına kadar gençlerin, ailelerinden ve bütün eski sosyal çevrelerinden bağları kopartılarak, merkezi iktidarın geleneğine uygun biçimde bürokrat olarak yetiştirilmesi, eski bir gelenektir. Ve hemen hemen tüm Doğu despot devletlerinde başvurulmuş bir yöntemdir. Somutumuz açısından da, Bizans'ta, kısmen Selçuklular da ve de özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda bu yön-

teme yoğun olarak başvurulmuştur. Devşirme, yani derleme, toparlama, düzene sokma ve kendi iktidar perspektifi anlayışı ile (tamamıyla Sarayın kapıkulu/kölesi ruhuyla) eğitilip şekillendirilmiş yönetici memur yaratılıyordu.

Osmanlıda yaratılan saray bürokratı/memurlar ırk, aile, sosyal çevre ile hiç bir bağı olmayacak biçimde yetiştirildiğinden, tamamıyla sarayın sadık kulları/bekçileri haline geliyorlardı. Osmanlı sarayının en tepesinde bulunan ve güya tanrının buyruklarını yerine getiren padişah (despot) tanrının "desteğine" (!) rağmen sürekli, korkunç bir yalnızlık ve korku içerisinde yaşar. Saray bürokratlarının yerli halktan (özellikle Türk ve Müslüman halklardan) ve dolayısıyla, sosyal sınıf, çevre, aile bağlarının yoğun bulunduğu unsurlardan oluşması halinde, bu unsurlar, geldikleri sosyal sınıf ya da çevrenin şu veya bu oranda çıkarlarının savunucusu ve giderek iktidara ortak olma yönelişlerine girebilirlerdi. Daha da önemlisi bu unsurlar, özel mülkiyete yönelip, merkezi devletin parçalanması kanallarını açabilirlerdi. Veya aşağıdan gelen bir kitle hareketi ile birleşip, despotu devirebilirlerdi... vb. Devlet piramidinin en tepesindeki padişah her zaman bu kaygıların baskısı altında, devşirme yoluyla bürokrat yetiştirme yolunu seçmiştir.

Bu kaygılar ile yönetici yetiştirme Osmanlıların ötesinde genel olarak Doğu'ya özgü bir uygulama. *"Yönetici sınıfı devşirerek oluşturma sorunu, sistemin her zaman için en çok üstünde durduğu kaygılarından biri oldu. Bu sınıfın (yönetici sınıf b.n) kendi üstünlük halklarından yararlanırken, işlevlerini miras yoluyla bırakmayacağı bir kapalı kutu olması gerekiyordu. Yoksa müktesep hakların doğması bir feodalleşmeye yol açıyordu. Bunun içindir ki, bir yandan denetim altında sıkı bir elekten geçirmeyi sağlayan (Vietnam'da memurluğa giriş sınavları) ve kişinin eski sosyal çevresi ile her türlü bağını kesmeyi amaçlayan (Osmanlı kapıkulları, Mısır Memlukları ve bazı Hint devletlerindeki köle hükümdarlar) bir devşirme uygulanırken, öte yandan da, memurları hadım etmek gibi aşırı yollara başvurulmadığı zamanlarda bile, varislerin tasfiyesine ya da güçlerinin kısıtlanmasına çalışıyordu."* [50] Osmanlı-

---

50 - Yerasimos, Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye. C. 1, sy: 84

da varislerin tasfiyesi, kardeşin kardeşi, hatta çocukların sadece bir tanesini bırakarak gerisinin boğdurtulması gibi olaylara sıkça rastlanmıştır.

Oldukça geniş topraklar üzerinde kurulu Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamın bütün alanlarına tek komuttan müdahale son derecede merkezileşmiş bir devlet cihazını ve bu cihazın sadık kullarının varlığını gerektirir. Bundandır ki *"Yönetici sınıf ilke olarak, bütün ülke zenginliklerinin, malın mülkün tek sahibi olan hükümdarın emrindeki bir memurlar topluluğundan başka bir şey değildir. Fakat aynı zamanda sistemin, üretim araçlarının özel tasarrufu doğrultusunda evrimleşmesinde nesnel çıkarı olan tek unsur odur. Sistemin doruğuyla tabanının, yani hükümdarla reaya'nın çıkarıysa tam tersine düzenin korunmasındadır."*(51) Osmanlı sistemi içerisinde despotun en güvenmediği kesim yöneticilerdir. Çünkü padişahın memurları konumunda bulunmalarına rağmen, yetkilerini de kullanarak, mülk edinebilirler, sistemi feodalizme doğru değişmeye zorlayabilirler, tahtına göz dikebilirler vb. Padişahın devşirme yoluyla Hıristiyan çocuklardan yönetici yetiştirme yönelişi, kendisine yönelebilecek bu muhtemel tehlikelerden kaynaklanır.

Osmanlı da, genel olarak devlet bürokrasisinin özel olarak da Yeniçeri Ocağı'nın (Kapıkulları) örgütlenmesinde Hıristiyan kökenli halkların 10 ile 20 yaş arasındaki çocukları toplanır. Anadolu'daki Türk/Müslüman köylü ailesinin yanına yardımcı olarak verilir. Belli bir süre zarfında buralarda Müslümanlara özgü gelenekleri öğrendikten ve yeni yaşam biçimine ayak uydurduktan sonra, yedi sekiz yıllık bir dönem için "Acemi Ocağı"na gönderilir. Bu acemilik süresinde, ordunun kimi hizmet işlerinde ve cami inşaatı gibi bayındırlık işlerinde işçi olarak bedava denilecek bir ücret karşılığında çalıştırılırlardı.

Osmanlıda devşirmeler için önceleri Balkanlar'da sonraları Anadolu'daki Hıristiyan çocuklar da toplatıldı. Bu devşirme yoluyla, bürokrat (sadrazam)dan vezirlere varana kadar tüm idari yapının nasıl da bu kapıkulları ile doldurulduğunu kavramamız için yine S.Yerasimos'a başvuralım.

---

51 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 375

"İmparatorluğun çeşitli eyaletlerinden devşirilip İstanbul'a getirilen Hıristiyan çocukları arasında yapılan ilk seçme sırasında zekası ve vücut güzelliğiyle sivrilenlerin saraydaki hizmetler için alıkonduğunu gördük. Bunlar burada eğitildikten ve Padişahın her zaman oturduğu sarayda değil de, diğer saraylarda yıllarca hizmet gördükten sonra ikinci bir seçmeye tabi tutulurlardı. Bunlardan bir kısmı eğitim ve hizmetlerine devam etmek üzere Yeni Saray'a (şimdiki Topkapı Sarayı) alınır, geri kalanlar ise, Kapıkulları Süvariliği saflarına geçerlerdi. İçoğlanlar adı verilen (iç kelimesi burada padişahın devamlı olarak oturduğu sarayı belirtir ve bunu, dışta kalan öbür saraylardan ayırır) saray kulları hiyerarşik sıraya tabi oda ya da koğuş adı verilen bir dizi kuruluş meydana getirir. Yükselmeleri bir koğuştan ötekine olur. Alt koğuşlardan Sipahi ya da silahtar çıkılır. En son kategori olan has oda (bu koğuş padişahın şahsi hizmetlerine tahsis edilmişti) mensupları ise, ya sarayın çeşitli merasim görevlerinin sorumluları ya da aşağı koğuşların başı olurlar... Has odabışının gündeliği ise 60 akçeydi. Bunlar ya beylerbeyi çıkarlar ya vezirler silsilesinin en alt basamağından başlayarak yüksek idari çevreye geçerler ya da tepeden inme Yeniçeri ağası olup Kapıkulu askeri teşkilatının başına getirilirler."

"Bu örgütlenmenin yanısıra, Saray'da bir başka köleler hiyerarşisi daha vardı: Hadımlar. Deri renklerine göre Karaağalar ve Akağalar olarak ikiye ayrılan hadımlar padişahın özel dairelerine girebilme imkanları yüzünden çok nüfuzlu bir kategori meydana getirmekteydiler. Zaten beyaz hadımların başı olan Kapı Ağası, Saray içi yönetiminin en yüksek kademesinde bulunuyordu. Gündelik ücreti 90 akçeydi ve vezir rütbesiyle Mısır valisi çıkardı. Diğer ağalar Sancakbeyi ve beylerbeyi çıkarlardı. Yani hem sivil hem de askeri yüksek idari mekanizmanın kapıları bunlara açıktı." (52)

Görüldüğü gibi, Osmanlıda sivil ve askeri bürokrasinin büyük çoğunluğu devşirme Hıristiyanlardan yaratılıyor. İmparatorluğun kuruluşundan Kanuni Süleyman'ın ölümüne, yani 16.yy sonlarına kadar ki sürede, bürokratik kesimin özellikle de Saray içi örgütlen-

---

52 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 255-256

mesi ve Divan (Bakanlar kurulu/hükümet) %80'leri aşan bir oranla Türk ve hatta Müslüman olmayan devşirme unsurlardan oluşmaktaydı. Örneğin İmparatorluğun başbakanı demek olan Vezir-i Azam' (Sadrazam)ların geldikleri etnik kökenleri bu bakımdan bizlere fikir verir. Çandarlı Halil Paşa'nın kafası vurulduğu 1453'den Kanuni Süleyman'ın 1566 yılında ölümüne kadar geçen sürede 24 kişi sadrazamlık görevinde bulunmuş. Bunlardan ancak 4'ü Ulemadan, öteki 20'si ise devşirme Kapıkullarından gelmeydiler. Bu 20 sadrazamdan ancak 2'si Yeniçeriler arasından çıkmaydı. Geriye kalan 18, yani tolam 24 vezirin dörtte üçü İçoğlanlar saflarından gelmeydi. Bunların da üçü beyaz hadım, 15'i ise koğuş hiyerarşisinden yükselip bu mevkiye gelmişlerdi.

Yine, 1579'la 1800 yılları arasında görev yapan toplam sadrazam sayısı 122'dir. Bunlardan 11'i onaltıncı yüzyıl sonlarında, 54'ü onyedinci yüzyıl, 57'si ise onsekizinci yüzyıl boyunca görev yaptılar. Bu 122'nin 46'sı yani %38'i etnik köken olarak Türk değildi. Oysa, 1453 ile 1579 yılları arasında Türk olamayan devşirme unsurların oranı %83 gibi, hayli yüksekti. Demek ki bürokraside onyedinci yüzyıl başlarından itibaren devşirme kökenli unsurlarda giderek bir azalma var. Bu tarihten İmparatorluğun yıkılışına kadar, Hıristiyan kökenli devşirme unsurlarda azalma tersinden Türk ve diğer Müslüman halklardan gelme unsurların oranında yükselme devam edecektir.

Osmanlıda Padişahın despot niteliğini simgeleyen tipik bir uygulama: Vezir-i Azam bir yandan padişahtan sonra yönetimdeki birinci adamdır ve hatta imparatorluğun en ihtişamlı dönemi olan 16.yy'da "diplomatik ilişkilerde Alman İmparatoruna eşit sayılır" ama despot Osmanlı Padişah'ın karşısında bir memurdan ibarettir. Ve Sultanın huzuruna çıktığı her seferde, son duasını okur ve eğer sağ-salim çıkmış ise, ölümden kıl payı kurtulmuş insan sevinciyle ona buna sadaka dağıtırdı. İdari sistemde padişahın tüm uyrukları ve hakimiyetindeki tüm toprakların, kaynakların üzerinde mutlak, sınırsız bir iktidarı vardır. Fakat iş hesap vermeye, olumsuzlukların sorumluluğunu üstlenmeye gelince her defasında kellesi uçurulan, sadrazam başta olmak üzere diğer üst bürokrasidir.

c- Osmanlı İdari Yapısında Kürtler

Özellikle 16.yy. başlarından itibaren padişahların halifelik ünvanını almalarıyla birlikte, hem Osmanlılık, hem de dini ve ümmetçi nitelik daha da belirginleşir. Herhangi birinin adli ve idari konularda muhatab olacağı işlem, milletine göre değil, sahip olduğu dini inanışa göre değişirdi. Arap, Türk, Kürt, Bulgar ya da Rum ulusal kökenine göre değil, Müslüman mı, Hıristiyan mı ayrımına göre işlem yapılırdı. İmparatorlukta Müslüman halklar içerisinde Sünniler çoğunluktaydı. Ve Osmanlı devleti esas Sünnilere dayanmış, Alevi kesim kısmen dışlanmıştır.

Ulus/ulusallık, özellikle Müslüman halklar arasında son derece zayıftır. Dünyada ulusal devletlerin kuruluşunun üzerinden 100 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, halen Osmanlılık/ümmetçilik Müslüman halklar üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. Ve bundan en fazla etkilenen Müslüman halk, Kürtlerdir. Öyle ki, "*Aynı lehçeyi konuşan Yezidilerse 'Şeytana tapanlar' olarak damgalanır ve Müslüman Kürtlerce Kürt olarak kabul edilmiyorlardı... Devlet görevlerinde bulunan Kürtler ya da şehirde oturanlar, kendilerini Osmanlı diye adlandırmayı tercih ediyorlardı. Onlara göre de (tıpkı Türk adı gibi) gerilik ve bayağılığı vurguluyordu.*" (53)

Kürtler, Osmanlı idari ve askeri yapısından kendi Kürt kimlikleriyle yer alabiliyorlardı. Türklerce Türk tabirinin "gerilik ve bayağılığı" ifade etmesi gibi Kürtlerin de Kürt tabirini öyle değerlendirmeleri, Osmanlılık/ümmetçilik vurgusunun yoğun dile getirildiği ve daha ulusal uyanışların boy vermediği bir geçici dönem için geçerlidir. Gerçekten de ümmetçiliğin, ulusallığı en çok ya da en uzun süre etkilediği Müslüman halk Kürtlerdir. Buna rağmen Kürtler ulusal kökenlerini savunagelmişler ve Osmanlı devlet yapısında kendi ulusal kimliğiyle yer almışlardır. Osmanlı da Kürtlerin ulusal kimliklerini yasaklayıcı bir politika izlememiştir. Hatta Kürtler Osmanlı devlet yönetiminde, üst kademelerde ve üstelik kendi ulusal kimlikleriyle yer alırlar. Örneğin "*Kürdistan Teali Cemiyeti"nin kurucu üyesi ve başkanı Seyyid Abdülkadir, 4*

---

53 - M. Van Bruinessen, Ağa, Şeyh ve Devlet. sy: 333

Mart 1919 tarihinde kurulan ilk Damat Ferit Paşa Hükümetinde Şura-yi Devlet (Danıştay) Başkanlığına getirilmişti. Cemiyetin kuruluş tarihi olan 17 Aralık 1918 tarihinde Tevfik Paşa Hükümeti görevdedir." [54] S.Abdülkadir, 17 Aralık 1918'de kurulan "Kürt Teali Cemiyeti"nin başkanlığını yaptığı halde, 4 Mart 1919'da Şura-yı Devlet Başkanlığına atanıyor. Kürt kimliğine sahip olması, hatta KTC'nin başkanlığını yapması, onun devlet yönetiminde görev almasına engel değil. Kürtler, elbette esas sünni Kürtler, Osmanlı idari ve askeri yapısının her kademesinde (padişahlık hariç) kendi ulusal kimlikleriyle yer almışlardı. Hatta idari yapıya oranla askeri yapıda hem subay hem de erat olarak daha yoğunlukludurlar. *"Kürt milliyetçisi Qadri Beg'(yani Cemil Paşa b.n)in anılarından da anlaşılıyor: Onun milliyetçiliği İstanbul'da okuduğu yıllarda güçlenip gelişmişti. İlk ulusal örgütlenmenin ortaya çıktığı 1914'te orduya girip, hemen hemen tümü Kürt aşiret adamlarından (Hesenan ve Cibran) olan bir tugaya atandı. Kürt ulusal ideallerini tartışabileceğini umdu Kürt subaylarla; fakat yanılmıştı. 'Yazık! Bu aşiretli subaylar, Halifeye ve İslama olan bağlılıkları nedeniyle, Kürtlerin ulusal problemleriyle ilgili birşey duymak istemiyorlardı...(4)"* [55] Yazar, Zınnar Silopi'den de hareketle bunları belirliyor.

Tüm bunlar, bize iki gerçeği gösteriyor: Bir yandan Kürt ulusal hareketindeki ilk uyanışları, diğer yandan, Osmanlılığın ve esas olarak dinin Kürtler üzerindeki derin etkisini. Öyle ki dini yani Kürtlerle, Türklerin aynı dini inanca sahip olmaları bugün bile Kürt ulusal hareketini ciddi bir şekilde gölgeliyor.

19. yy'dan itibaren, Balkan Hıristiyan halklarında gelişen ve peşpeşe bağımsızlık ile sonuçlanan ulusal uyanışlarına paralel, Osmanlı İmparatorluğunda iki akım daha boy verir. Pan-İslamizm ve Pan-Türkizm. Ve Türk milliyetçiliğinin belirginleştiği 1876'lardan itibaren bu milliyetçi akımla paralel, başta Araplar olmak üzere Müslüman halklarda da ulusal uyanış canlanır. Zaten dikkat edilirse; Kürt ulusal hareketleri belirgin olarak, 19.yy. ortalarında filiz-

---

54 - İsmail Göldaş, Kürdistan Teâli Cemiyeti. sy: 16
55 - M. Van Bruinessen, a.g.e. sy: 334

lenir ve 20.yy. başlarında ilk örgütsel yapılar ile giderek politik/ örgütsel nitelik kazanır.

Osmanlı idari yapısında yönetim; merkezi yönetim ile yerel mahalli yönetim arasında belli bir denge üzerinde kuruludur. Yerel yönetimlerde yürütme esas beylerdedir. Elbette Beyi atayan ve ona rütbe veren padişahtır. Her yönetim biriminde genel olarak idare ya da yürütme Beylerdedir. Yargılama şeriat yasalarına uygun yürütüldüğü için, Kadı'nın sorumluluğundadır. En küçük idari birim Sancak yöneticisi ise Sancak Beyi'dir. Birden fazla Sancağın birleşmesiyle Beylerbeyi (ya da Eyalet) oluşurdu. Beylerbeyi yaklaşık bugünkü il valisine denk düşer. Padişah (merkezi yönetim) mümkün olduğunca Sancakları, Beylerbeylikleri küçültmeyi ve dolayısıyla yerel yöneticilerin (Beylerin) otoritesini sınırlandırmayı kısacası böl-parçala-yönet politikasını izlemekteydi.

Yukarıda özetlediğimiz Osmanlı idari sistemi, imparatorluğun sınırları dahilindeki Kürdistan'da olduğu gibi uygunalıyordu. Kürdistan'da yerel yürütmeyi Kürt Beyleri temsil ediyordu. Bunlar kimi yerlerde "Özerk Kürt Hükümeti" kimi yerde "Kürt Sancakları - Ekrad Beylikleri- ve kimi yerlerde de daha küçük Kürt sınır beylikleri/Sancakları biçimindeydi. Bunların üzerinde ilerde yine duracağız.

3- Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Yapı

İmparatorlukta esas iki temel askeri örgütlenme yaratılmış. Bunlar, Yeniçeri Ocağı ile Tımarlı Sipahi'lerdir. Fakat bu iki askeri örgütlerden önce Müsellem adı verilen ve bir nevi daimi ordu niteliğinde bulunup süvarilerden oluşan ilk askeri örgütlenme oluşturulmuştur. Bunlar savaş zamanında savaşa katılırlar, barış zamanında ise tarım işleriyle uğraşırlardı. Bu hizmetlerine karşılık olarak da tüm vergilerden muaf tutulurlardı. Bu ordu örgütlenmesi esas Türk ve Müslüman unsurlardan oluşmaktaydı. Süreçte bu Müsellem yapının yetersizliği ve sosyal çevre ile mülkiyetten tamamıyla soyutlanmış profesyonel ordu yaratma amacıyla Müsellem örgütlenmesinin dağıtılması, Yeniçeri Ocağının kurulması hedeflendi. Yeniçeri birliklerinin yaratılmasıyla birlikte, Müsellemler

"yardımcı işlere verildiler." Müsellemlerin yerine Yeniçeri örgütlenmesine gidilirken, amaçlanan hedeflerden birisi de, profesyonel ordu da "Türk-Müslüman unsurları ordu saflarından uzaklaştırma"ktı.

Süvari Müsellemlerin yanı sıra "yayalar" yani askeri oluşumun piyade güçleri de vardı, fakat bunlarda yeni askeri örgütlenmeye paralel olarak Müsellemler gibi, önce yardımcı işlere verilir sonra da "reaya kaydolunur"lar.

a- Yeniçeriler/kapıkulları

Yeniçerilerin üzerinde idari yapı ile ilgili bölümde durmuştuk. Yeniçeri Ocağı Osmanlıda profesyonel (meslekten) ordu yaratmanın ilk gücünü oluşturur. Yeniçeri askeri örgütüne eleman sağlamak amacıyla I. Murat tarafından 1363 yılında Gelibolu'da İlk Acemi Ocağı kurulur. Bu Ocağa o zaman savaşlarda esir (ki genellikle bunlar Hıristiyandı) alınanlardan çapulun beşte biri hükümdara (devlete) kalırdı. İşte bu yasa gereğince başlangıçta savaş esirlerinden beşte biri bu ocaklara alınırdı.

Daha sonra Yeniçeri Ocağına devşirme usulü ile Hıristiyan çocukların alınmasına başlandı ve giderek Hıristiyanlardan devşirme unsurlardan oluşan bir yapı meydana geldi. Dolayısıyla Yeniçeri Ocağı'nın etnik yapısı başlangıçta devşirme yoluyla Müslümanlaştırılmaya çalışılan gayri-müslimlerden oluşmaktaydı. Ancak, sonradan yapının çözülmeye yüz tutmasıyla, İslam kökenli halklarda Ocağa alınmaya başlandı.

Köleden, esirden paralı/meslekten bir ordu yaratma, Osmanlı'dan çok önce var olan tüm merkezi devletlerin başvurdukları bir askeri örgütlenmeydi. Osmanlı tüm diğer yapılanmasında olduğu gibi, askeri örgütlenmede de mirasını devraldığı seleflerinin geleneklerini sürdürür. Ve önce savaş esirlerinden, sonra devşirme Hıristiyanlardan profesyonel bir ordu örgütlenir. Hem piyade hem de süvarilerden oluşan Yeniçerilerin başlıca görevi, Padişah ile sefere çıkmaktı. Savaşta ordunun merkez kısmında konumlandırılırlardı. Ayrıca konaklama yerlerinde Sultanın Otağının iki yanında saf tutarlardı. Çünkü bunlar hem mülkten, hem de sosyal çevrelerinden

kopartılmışlar ve dolayısiyle despot sultanın esas koruyucu güçleriydiler.

Yeniçerilerin başlangıçta evlenmeleri ve mülk (Tımar) edinmeleri yasaktı. Bu yasak, Tımarlı Sipahiler ile Yeniçeriler arasında Sipahiler lehine bir ayrıcalıktı. Ancak bu ayrıcalık fazla sürmeden ortadan kaldırılacaktı. Dünya çapındaki keşiflerin ve yeni (deniz) ticaret yollarının keşifiyle birlikte, Osmanlı hazinesinin dünya ticaretinden aldığı transit vergilerin azalması ve diğer ekonomik güçlüklerin yarattığı nakit ödeme sıkıntısı... vb. gelişmeler sonucu; Yeniçerilerin Tımar sahibi olmalarını ve evlenmelerini yasaklayan yasalar kaldırılır. Artık "her kapıkulu rütbesi belli bir Tımar gelirine karşılık sayılıyordu" (Yerasimos). Böylelikle, Yeniçeriler ile Tımarlı Sipahiler arasında çatışmalara neden olan önemli bir fark ortadan kaldırılmıştı. Hatta Yeniçerilerin şehirlerde konumlanmaları onlara Sipahilere karşı üstünlük de sağlıyordu. Çünkü Kapıkulları'nın yiyecek, içecek, giyecek, barınma ve askeri techizatı bütünüyle devlet tarafından sağlanıyordu. Ve tahta oturan her yeni padişahtan "culusiyye" denilen bahşiş alırlardı. Halbuki, Tımarlı Sipahinin hem kendi ihtiyaçlarını hem de sahip bulunduğu Tımarla orantılı belli sayıda cebelhu (atlı askeri) techizatıyla birlikte savaşa hazırlaması gerekiriyordu.

Patlak veren isyanlar, genel olarak milliyetçi akımların özel olarak da, Pan-Türkist eğilimlerin güçlenmesi, imparatorlukta çözülme ve üniter devlet yönünde merkezileşme yönelişlerinin boy vermesi vb. gelişmelerin etkisiyle, Yeniçeri Ocağı'nda 3 yüzyıla yakın devam eden devşirme geleneği de terkedilir. Artık gittikçe devşirme sistemi işlemez hale gelir. Ve hatta, Osmanlı idaresi, devlete karşı isyan eden, sorun çıkaran reayası, leventi, celalisi, sipahisini yatıştırmanın bir yolu olarak Ocağa yazdırır. Artık "*Her kategoriden insanlar ocaklara toplanır, uzun ve sistemli eğitimin yerini de kısa süreli bir talim devresi alır." Eski devşirme geleneği yerine "Asya'dan da, başka ülkelerden de sürüyle serseri toplayıp altı aylık bir talimden sonra hepsini Yeniçeri yapıp çıkıyorlar*"dı. [56]

---

56 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 380

Yeniçerilerin yapısındaki değişiklikler ile (özellikle evlenme ve mülk sahibi olmalarıyla) giderek şehir küçük mülk sahiplerinin önemli bir kesimini oluştururlar. İmparatorluğun çöküş yıllarına doğru, İstanbul küçük ticaret erbabı ve zanaatkarların başkaldırılarında Yeniçelerin bunlarla birlikte davranmalarının temelinde de bu mülk sahibi olma konumları yatar.

Yeniçeri Ocağından çıkan unsurlar askeri örgütlenmede en yüksek mertebeye (örneğin, Kaptan-ı Derya yani İmparatorluk filosunun başkomutanlığına) kadar yükselebiliyorlardı. Yani idari (sivil) örgütlenmede olduğu gibi askeri örgütlenmede de en yüksek mevkilere gelebiliyorlardı.

Yeniçerilerin patlak veren isyanlarda yer almaları, hatta yönlendirmeleri ve ıslaha yönelik tüm çabaların sonuç vermemesi üzerine 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kapatılır.

b- Tımarlı Sipahiler

Tımarlı Sipahiler, Osmanlıda askeri cihazdaki yönetici sınıfın tabanını oluşturmaktaydılar. İmparatorluğun egemenlik kurduğu tüm topraklarda toprakla bağlantılı olarak örgütlendirilmişlerdi. Seferden sefere savaşa çağrıldıklarında, Tımar sahibi olarak ya tek başına veya sahip olduğu Tımarın büyüklüğü ile orantılı olarak yükümlü bulunduğu sayıda silahlı atlı askerle savaşa katılırlardı. Ayrıca, basit, yönetsel görevleri yerine getirmek, köyler arası anlaşmazlıkları gidermek, merkezi iktidar için vergi toplamak, toprağın işlenmesini garantiye almak ve dolayısıyla reaya'nın göçünü engellemek... vb. yükümlülükleri vardı.

Osmanlı, Tımar sistemiyle tüm ayrı ayrı toprakların ve insan kitlesinin sayımını, böylece gelirlerinin belirlenmesini sağlıyordu. Tımar sistemi ayrıca, Tımarlı Sipahinin sözkonusu belirlenmiş toprak parçasında aldığı rant nedeniyle de reaya üzerinde sömürüyü ifade ediyordu.

Tımarlar gelir oranlarına göre üç gruba ayrılıyor: Yıllık bin akçeden 19.999 akçeye kadar gelire sahip olanlara Tımar deniliyodu. Yıllık 20 bin akçeden 49.999 akçeye kadar gelire sahip olanlara Zeamet, yıllık 50 bin akçeden fazla gelire sahip olanlara ise Has

adı verilirdi. Ve Has'lar en yüksek kademedeki subaylar, amirler, buyruk sahibi beyler ya da padişahın yakınlarına ve devlet adına büyük yararlılıklar sağlayanlara verilirdi. Gerek Tımar sistemindeki bu farklılıklar ve gerekse her Tımar grubunun kendi içindeki farklı gelir düzeylerinin varlığı iç çatışmalara neden olurdu.

Osmanlı sisteminde mülkiyet, devlete ait topraklar (ki %80'lere varan bir orandır.) reaya/köylü tarafından yalnızca zilyedlik hakkı ile işletiliyordu. İşte, devlet, toprağın mülkiyet hakkından elde ettiği gelirlerinin toplanmasını belirli koşullarda Sipahi adı verilen resmi görevlilere bırakmıştı. Sipahiler de kendilerine bırakılan bu gelir karşılığında devlete atlı asker beslemekle yükümlüydüler. Geliri Sipahilere bırakılmış böyle topraklara "Tımar" denilirdi.

Tımar sahibi, toprağın geliri olarak rantı toplama ve toprağın işlenmesi için reaya'yı görevlendirme, gerektiğinde geri alıp başkasına verme hakkına sahipti. Fakat Sipahi toprağı mülk edinemez ve başkasına mülk olarak devredemezdi. Kısacası toprak üzerindeki hakkı, devlet karşısında yerine getirdiği göreviyle sınırlıydı.

Tımarlı Sipahinin görevlerine karşı rant alması, Osmanlı sisteminde en çok tartışmalara konu olmuş bir olgu. Kimileri Sipahi'nin reaya üzerinde rant almasından hareketle, Sipahi'yi feodal (senyör), reaya'yı ise feodal serf (köylü) olarak değerlendirmiş ve Osmanlı mülkiyet biçimini de Asya Tarzı değilde, feodalizm olarak belirlemiştir. Osmanlı mülkiyet biçiminde feodalizmin egemen olduğu ve Sipahi'nin feoal senyör olması yönündeki görüşlerin bilimsel ve de nesnel dayanakları yoktur. Feodalizmin egemenliği ve Sipahi'nin feodal derebeyi olduğu yönündeki her iddia, ne Osmanlıda toprağın ezici çoğunluğuyla devletin olmasını ne de Sipahinin padişah tarafından Tımar sahibi yapılmasını... vb. açıklayamaz.

Sorunla ilgili bilimsel araştırmasında S. Divitçioğlu, "*Genel kural olarak, Tımar hakkı babadan oğula intikal etmez.*" dedikten sonra, Ömer Lütfi Borkan'dan şunları aktarır:

"*Osmanlı İmparatorluğunda askeri dirlikler, genellikle irsi değildir. Babalarının ölümünden sonra Tımar sahibinin bir veya iki oğlu, daha az önemli bir dirliğe talip olabilirler ve sultana hizmet etmek kaydıyla arazilerini genişletmek imkanına sahip olabilirler. Türlü sebeplerden ötürü dirlik sahiplerinin değiştirilmesi vuku bulmuştur -*

ki işin sonunda dirlik sahiplerine arazileri üzerinde yerleşebilmek, ne de mevzii bir hanedanlık kurabilmek için vakit bulmuşlardır.

"Şu halde, Osmanlı toplumunda: 1) Tımar sahibi ne toprağın mülkiyetine ne de tasarruf hakkına sahiptir. 2) Tımar verasetle geçmez.

"İmparatorluğun her taraftan temin ettiği idare adamı ve asker tipi olan Tımarlı Sipahi ne bir derebeyi ne de yerli toprak asaletini temsil eden bir toprak zengini değildir."(57)

Osmanlıda toprağa dayalı askeri örgütlenmenin temeli, çok önceden Romalılarda, Selçuklularda vardı. Bu sistemin İslamiyetin ikta kurumunun Selçuklu dönemindeki biçiminden de esinlenen Tımar, taa Roma'daki Limitaneus -kendisine sınırlarda toprak verilen asker- lerin etkilerini taşır. Çünkü "*Roma İmparatorluğunun 'Limitaneus'ları 'Akrites' adı altında Bizans'ta var olmaya devam etti. Oysa başlangıçta, başlıca askeri güç, paralı askerlerden meydana geliyordu. Yedinci yüzyıl boyunca, merkezden kopmak isteyen güçleri tasfiye etmek için harcanan çabalar, paralı askerler ve onların şamatacı komutanlarının yerine 'Stratiotes'ler sisteminin konmasına yol açtı.*

Stratiotes (yani Grekce asker) kısaca, karşılığında askerlik hizmeti yapmak şartıyla kendisine "Stratiotika Ktema" (askeri mülk) diye adlandırılan bir toprak parçasının verildiği bir köylüdür"

Roma'nın, askeri toprağa bağlanmasının bir diğer nedeni de, paralı askere nakdi ödeme güçlüğünden, aylıkların ayni ödemeye başlanmasıdır Askere aylığının ayni ödenmesiyle giderek toprağa dayalı askeri örgütlemeye gidilecekti. Roma'da "Askerin bu şekilde toprağa bağlanması daha sonra Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarında meydana gelecek olan askeri yapının ilk başlangıcıydı. Romalı askerler topraklarını ekip biçmek ve hele ıslah edip tarla haline getirmek zorunda değildi. Buraları kölelere ya da kolonlara işlettiriyorlardı. Ama bu topraklar hiç bir zaman feodal malikaneler sahipleri de senyörler haline gelmediler. Başta da oldukları gibi hep devlet memurları olarak kaldılar " (58)

Osmanlıda da Tımar sahibi Sipahi, reaya'dan toprağın ürünü

---

57 - S. Divitçioğlu, a.g.e. sy: 53-54
58 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 33-27

üzerinden rant alması itibariyle, sömürücü sınıflar arasındadır. Fakat, diğer yandan, Tımarı kendisine padişah verir ve her hangi bir nedenle bunu geri alabilir. Bu Sipahi, sahip olduğu Tımarda çalışmadan rantla geçinir, köylüleri toprağı işlemeleri için denetler, ancak Tımarı bir başkasına padişahın buyruğu olmadan devredemez. Bu konumlarıyla da Sultanın memurlarıdır. Çünkü tüm Tımarlar, merkezi idarenin daha doğrusu Padişahın fermanıyla ilgili Sipahiye verilirdi. Ancak Beylerbeyi bünyesinde olup gelirleri az olan küçük Tımarlar, eyalet valileri (beylerbeyiler) tarafından dağıtılabiliniyordu.

Şimdi bu konumda bulunan Sipahi, toprağının özel mülküne sahip ve ekonomik, sosyal olarak özerk birim durumunda bulunan Batı feodalizminin senyörleri ile bir ve aynı olabilir mi? Hayır!

c- Tımar Sisteminin Kürdistan'da Uygulanışı

Tımarlı Sipahi olarak, toprak ile bağlantılı askeri örgütlenme sisteminin Kürdistan'da uygulanışı, Anadolu, Balkanlar başta olmak üzere tüm Osmanlı egemenliği altındaki topraklardaki uygulama ile aynıdır. Hatta Asya'daki topraklara oranla başlangıçta, Balkanlarda daha yoğunlukludur. *"İmparatorluğun Avrupa sınırlarında kalan bölgelerde, 1475'lerde 22.000 Tımar sahibi Sipahi, Asya kısmında ise 17.000 Tımarlı Sipahi bulunduğu tahmin ediliyor (Henüz Kürdistan'ı içermiyorken). XVI.yüzyılın ortalarında Sipahilerin toplam sayısı 200.000 olarak veriliyor (Cebelülerle birlikte)"* (59)

1514 ile 1517 yılları arasında Osmanlıların ilhak ettiği Kürdistan toprakları esas olarak üç eyalete bölünmüştü. Bunlar Diyarbakır, Rakka (Urfa ili ile Suriye'nin Rakka şehrini kapsıyor) ve Musul (yaklaşık şimdiki Güney Kürdistan) idi. Bu üç eyalet de, her biri kendisine bağlı onlarca sancağa bölünmüştü. Sancaklarda Anadolu, Balkanlardaki Sancaklar gibi, Tımar ve zeamet yoluyla dağıtılmış ve yine başındaki Tımarlı Sipahiler diğer Sipahiler gibi merkezi devlet karşısında aynı yükümlülüklere sahiptiler. Bu konuda Şeref Han, Kürdistan'daki Tımar, zeamet ve Sancak yapısının

---

59 - M. Van Bruinessen, a.g.e. sy: 186

nasıl uygulandığını ayrıntılı veriler ile belirtmektedir. Biz sorunla ilgili bir iki örneği buraya aktaracağız:

"Daha önce de geçtiği gibi, Pir Hüseyin'in çocuklarının Kanuni Sultan Süleyman Han'dan istekleri ve dilekleri üzerine Çemişkezek vilayeti iki sancağa ve 14 zeamete taksim edildi. Bu taksim gereğince Segeman (Sakaman) Nahiyesi, Çemişkezek Kasabası ile birlikte padişahlığın özel emlakı arasına konuldu... Sultanın merhamet duyguları kendilerine acıdı ve Segeman Nahiyesi'nin Padişahın özel emlakından çıkarılıp Sancak haline getirilmesine ve Keyhüsrev Bey'e verilmesine, diğer iki kardeşine de yeni ve zengin zeametler verilmesine ilişkin yüce emirler çıktı."

Yine "Atak" yani Lice beyleri hakkında da şunları söyler: *"Bu hüküm gereğince, bazı köylerden ve tarlalardan elde edilen gelirler 60.000 Osmanlı akçesi tutarında bir miktarın zeamet yoluyla Mahmut Bey'e, 110.000 Osmanlı akçesi tutarında bir miktarın zeamet yoluyla Yusuf Bey'e verilmesi; Rabıt nahiyesi, Meyyafargin (Meyyafarkin-yani Silvan) ve Cıska köyü ile kafirlerden alınan haraç mallarının da Padişahlığın özel emlakına katılması kararlaştırıldı. Ayrıca Şahım beye de 200.000 Osmanlı akçesi tutarında bir miktarın Sancak olarak verilmesine karar verildi."* [60] Bu veriler, bir yandan Osmanlı Tımar sisteminin Kürdistan'da da aynen uygulanışını, diğer yandan da Sipahileri feodal senyör olarak gören yaklaşımların yavanlığını sergiliyor.

Yine, Balkanlar'da, Anadolu'da, Azerbaycan'da ve diğer alanlarda uygulandığı gibi, Kürdistan Sancaklarında da (yönetim birimlerinde) yerli etnik halktan beyler yönetici olduğu gibi yabancı etnik kökenli beylerde yönetici olabiliyorlardı. Kürdistan Sancaklarında yabancı beyler, Kürt beyleri de başka topraklarda Sancak yöneticileri olarak atanabiliyorlardı. Bu atamalar, bazen sürgünler, bazen atanan yerde merkezi denetiminin pekiştirilmesi vb. amaçlarla yapılıyordu. Yine örnek vermek gerekirse: *"Aynı surette Diyarbakır'a ait Tımar beyleri arasında Engürili İbrahim, Bosnalı Mahmut, Usturumcalı Mehmet, Sofyalı Mıstık, Arnavut*

---

60 - Şeref Han, Şerefname-Kürt Tarihi. sy: 198-199-276

Yusuf, Hızır Trabozoni gibi yabancı memleketten geldikleri anlaşılan isimlere tesadüf edilmesi, Tımar beylerinin yerli bir asalet sınıfı temsil etmediklerinin dikkate şayan delilleridir.", "Diyarbakır eyaleti 19 Sancaktır Bunlardan 11 tanesi ise Osmanlı Sancaklarıdır (...) Bu Sancakların 8'i Kürt beylikleridir." (61) Bu veriler bir başka gerçeği ortaya koymakta: İmparator, şu veya bu nedenle, özel mülk sahibi senyörü şu veya bu bölgeden/ülkeden bir başka bölgeye gönderemez. Padişah tıpkı bir memur gibi Sipahiyi atayabiliyor, sancağını elinden alabiliyor, Tımarı genişletip, daraltabiliyor, gerektiğinde özel emlakına alabiliyor...

Tersinden de Bosna'da, Nahcivan'da vb. yabancı ülkelerde kendisine Tımar verilen Kürt beyleri bulundurmaktadır. Yine Şeref Han'daki veriler ile aktaralım: *"Osmanlı Veziri Rüstem Paşa, Hakkari beylerinden Zeynel Bey Bin Melek Bey'i "sadece Rumeli tarafındaki Bosna Vilayetindeki" kendisine, gelirinden geçiminin sağlanması için bir zeamet ayırmakla yetindi ve onu fiilen o tarafa gönderdi. Durum bir süre bu şekilde devam etti."*

Mahmudilar beylerinden "İvaz bey'e babasının sağlığında Nahcivan'a bağlı Maku Hükümeti yönetimi, burayı Kızılbaşların elinden alması ve burada bir de kale yaptırması şartıyla, ocaklık ve ikta mülkiyeti olarak verilmişti."

Daha genel olarak "Azerbaycan ve Ermenistan vilayetlerinde Kızılbaşların elinden alınan zengin köy ve mezralardaki zeamet ve Tımarlar, Mahmudiyan aşiretlerinden olan bu beylere ve ileri gelenlere ikta mülkiyeti yoluyla verilmişti."

Ve Şerefhan'ın kendisi bir nevi sürgün edildiği Nahcıvan'da hükümet yöneticisi.... *"Kısacası, merhum Sultan'ın (III. Murad M.E.B.) bu satırların yazarına şefkat göstermesi, Nahcıvan Hükümdarlığı görevini bırakarak İslam diyarına dönmemi istemesi ve İrsi eyaletimin yönetimini eskiden olduğu gibi bana vermeyi vadetmesi, Hüsrev Paşa'nın ve onun bu yoldan harcadığı büyük çabasının sayesinde oldu"* (62)

---

61 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 202-209
62 - Şerefhan, a.g.e. sy: 119-344-403

E-OSMANLI'DA MÜLKİYET BİÇİMLERİ

1- Mülkiyet Esas Olarak Devletin Elindedir.

Osmanlı İmp.n'da mülkiyetin yapısını kavrayabilmek için, aşağıda belirteceğimiz üç noktadan hareket edilmesi gerekiyor:

Birincisi; Osmanlı İmp.'nun Doğu Tarzı bir devlet ve mülkiyet yapısına sahip olmasıdır. Osmanlı'yı da içine alan Doğu'nun mülkiyet yapısına ilişkin Marx'ın söyledikleri öğreticidir. *"Marx, 1853 yılında Engels'e yazdığı bir mektupta şöyle diyor: 'Bernier haklı olarak Türkiye, İran ve Hindistan'dan bahsederken, Doğu'daki bütün olayların temelini* ***toprakta özel mülkiyetin yokluğunda*** *aramalıdır diyor. Bu, Doğu cennetinin gerçek anahtarıdır ' Bu metnin ifade ettiği anlam açıktır: Türkiye, İran ve Hindistan gibi Batılı olmayan toplumların üretim tarzları ancak toprakta özel mülkiyetin yokluğu olgusu ile açıklanabilir."* (63) Toprakta özel mülkiyetin yokluğu, Doğu ile Batı toplumları arasındaki bütün doku farklılıklarının temelini oluşturur.

İkincisi; Osmanlı İmp. bir şeriat devletidir. Şeriat yasalarına göre kişinin menkul ve gayri-menkul mallar üzerinde özel mülk edinme hakkı vardır. Fakat Osmanlı'da mülkiyet alanında şeriat yasaları hiçbir dönem tam olarak uygulanmamıştır.

Üçüncüsü; Osmanlı'nın, Roma/Bizans'tan devraldığı miras ve sorumluluğunu üstlendiği toplumlarda sınırlı da olsa özel mülkiyetin varolduğunu görmüştük.

İşte Osmanlı İmp.n'da mülkiyet yapısını bu üç faktör şekillendirir. Kuruluşundan yıkılışına yakın tarihe kadar, birinci faktör mülkiyet yapısını esas belirleyendir. Gerek İslamın şeriat hukuku gerekse Bizans'tan devralınan toplum yapısının zorunlu bir gereği olarak da özel mülkiyetin varlığı tanınır. Fakat, Osmanlı'nın Doğu Tarzına uygun devlet yapısı ve daha önce üzerinde durduğumuz bir dizi faktörün etkisiyle, özel mülkiyet sürekli devlet ve padişahın/yakınlarının mülkü lehine sınırlandırılır. Osmanlı tarihi boyunca, bu kavga devam eder.

---

63 - Sencer Divitçioğlu, Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu. sy: 17

Osmanlı'da menkul (taşınabilir) mallara ilişkin özel mülk edinmede bir sınırlama getirilmezdi. Zaten fiilen bir sınırlama koyup-uygulamak bu alanda olanaksızdır. Gayri-menkul (taşınamaz) mülkiyette ve esas olarak da toprakta mülkiyetin büyük ezici çoğunluğu devletin mülkü haline getirilmişti. Devlet, çıplak toprak mülkiyetinin neredeyse tamamına sahiptir.

Osmanlı'da belli başlı olarak üç mülkiyet türüne rastlanır. Başta; çıplak mülkiyetin devlete kullanım hakkının köylüye ait olduğu ve devletin mülkiyet hakkından doğan gelirinin (rantın) belli sayıda asker beslemek koşuluyla sipahi denilen resmi görevlilere bırakılan tımar (dirlik) sistemi. Sipahinin toprak üstündeki hakkı devlet karşısında üstlendikleri görevleriyle sınırlıdır. Ki Tımar sistemi Osmanlı İmp.nda toprak düzeninin temelini oluşturmaktaydı.

- Hem mülkiyeti hem de gelirinin doğrudan padişaha ait olması "Padişahın Hasları" son olarak, özel mülkiyet hakkını genişletmesi... Elbette toprakta özel mülkiyet "dini vakıflar"la sınırlı değildi. Osmanlı İmp. her ne kadar özel mülkiyeti hep ortadan kaldırmaya çalıştıysa da; siyasal, bölgesel, fetih öncesi mülkiyetin durumu...vb. nedenlerle az da olsa özel mülkiyet hep varolmuştur.

Toprak mülkiyetinde ve gelirlerinde, padişahın (ve devletin) nasıl da büyük oranda paya sahip olduğunu kavrayabilmek için verilen 11-12 nolu kaynaktan aktarılan ve birbirini tamamlayan tablolara bakmak yeterli olacaktır.

Tablolardaki veriler, en başta İmparatorluğun denetimindeki toprakların tam anlamıyla en tepedeki despotun (padişahın) ve merkezi idarenin doruğundaki yakınlarının bir çiftliği haline dönüştürüldüğünü göstermektedir. "Padişah Hasları" adı altında tüm toprakların % 51'ne padişah ve akrabaları sahiptir. Bu, toprak mülkiyetindeki tüm gelirlerin ortalama % 51'ne padişah ve yakınlarının el koyması demektir. %37'lik oranla ikinci sırada bulunan diğer "Has ve Tımarlar" yani "Dirlikler"e doğrudan devletin olmamakla birlikte devletin (padişahın) denetleme, müdahele hakları vardır. Ve devlete belirli sayıda asker beslemekle yine bir gelir kaynağıdır. Geriye kalan %12'lik oran ise, "Evkaf ve Emlak" ya da "Dini Vakıflar" olarak özel mülkiyete aittir.

Tablolardaki veriler, Osmanlı İmp.nda mülkiyet sisteminin Bal-

kanlardan Mısır'a kadar, bütün egemenlik alanlarında kimi nicel farklılıklar olmakla birlikte, özü itibariyle aynen uygulandığını bize göstermektedir. Burada K.Bilget yoldaşın sorunla ilgili bir tesbitinin üzerinde duracağız. Yoldaş, Osmanlı İmp.nun mülkiyet yapısı ve bunun Kürdistan'da uygulanmasının üzerinde dururken şu tesbitlerde bulunur.

"Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve toplumsal sistemini egemenliği altındaki tüm halklara benimsetememiş ve uygulayamamıştır. Çünkü Balkanlar'da yaşayan halklar ve Araplar tarihsel gelişmişlik bakımından Türklerden daha ileridirler. Osmanlıların işgali, haraca bağlaması ve sömürgeleştirmesi, bu hakları, kendi ekonomik ve toplumsal sistemi içerisine sokmaya yetmemiştir. İmparatorluğun ekonomik ve toplumsal sistemi tam olarak Anadolu'da ve Kürdistan'da yaşama geçirebilmiştir.

"Bu mülkiyet yapısı Türklerin yoğun olduğu Anadolu ve Kürdistan topraklarında tamamen egemendir. Egemenlik genelde yerel beyliklerce sağlanır. Kürdistan'da ise egemenlik biçimi ikilidir." (64)

Bilget yoldaşın sorunu *"Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve toplumsal sistemini egemenliği altındaki tüm halklara benimsetememiş ve uygulayamamıştır"* şeklinde belirtmesi yanlıştır. Çünkü, sırasıyla Türkler, Selçuklular, Osmanlılar askeri egemenlik kurdukları İran, Mezopotamya, Anadolu, Balkanlar ve Arabistan'da esas olarak kendi sistemini "benimseten" değil buralarda varolanı benimseyen durumundadırlar. Askeri fetihlere karşın, ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan yerli halklar tarafından nasıl fethedildiğinin üzerinde durmuştuk. Yazar da Balkan halkları ve Araplar "tarihsel gelişmişlik bakımından Türklerden daha ileridirler" derken bu gerçeği kabul ediyor. Ancak, sadece Balkan halkları ve Araplar değil, İran, Mezopotamya ve Anadolu halkları ve bu halkların kurmuş oldukları uygarlıklarda tarihsel gelişme düzeyi yönünden Türklerden ileriydiler.

Belli bir tekrarı da içerse yine belirtelim: Osmanlı İmp. Doğu despot devlet geleneğini, İran, Mezopotamya, Bizans ve İslam değerleriyle şekillendirdi. Mülkiyet yönünde, yine tüm alanlarda

---

64 - Kemal Bilget, Newroz sayı 3, sy: 42-44

Tablo no 11 (Kaynak: S. Yerasimos a.g.e. sy. 227)

İMPARATORLUK TOPRAKLARININ H. 933-934 (1527 - 1528) MALİ YILINA AİT GELİRLER (Akçe olarak)

Vilayetin Adı	Rumeli	Anadolu	Karaman	Zülkadriye(*)	Rum (**)	Diyarbakır	Halep ve Şam	Mısır	Toplam
Padişah Hasları Yıllık Gelir	94 784 238	34 018 288				7 169 190	24 734 072	116 538 994	277 244 782
Yüzde	48	26				31	48	86	51
Diğer Has ve Timarlar Yıllık Gelir	92 539 110	37 740 159	35 881 104			14 291 670	19 838 360		200 190 304
Yüzde	46	56				63	38		37
Ortalama Yıllık Gelir	17 308	8 843	7 825			1 071	2 604		37 741
Has ve Timar Sahibi Sayısı	5 436	4 256	4 585			13 345	7 363		5 304
Ortalama Yıllık Gelir Evkaf ve Emlak (Vakıflar ve Özel Mülkler) Yıllık Gelir	10 886 844	13 641 684	2 232 423	497 097	5 714 218	1 317 653	7 286 851	18 921 060	60 497 830
Yüzde	6	17				6	14	14	12
Genel Gelir Tutarı	198 206 192	129 624 973				22 778 513	51 859 274	135 450 054	537 929 006

Tablo no: 12 (Kaynak: S. Divitcioğlu a.g.e. sy. 82

Eyaletler	Eyaletlerin Geliri (Akça olarak)	Dirlikler Arasında Gelir Bölüşümü % olarak: Padişah Hasları	Dini Vakıflar	Dirlikler	Dirlik Sahipleri Sayısı
Rumeli	198.206.192	48	6	46	17.308
Anadolu	129.624.973	26	17	56	16.668
Diyarbekir	22.778.513	31	6	63	1.071
Halep					
Şam	22.778.513	48	14	38	2.694
Mısır	135.460.054	86	14		-
Toplam	537.929.006	51	12	37	37.741

kendi kendine yeterli bir cemaatinin toplumsal düzeniyle sağlandığı konsensüsle bu cemaatin çıkarlarının savunuculuğunu üstlenmişti. Batı'ya yönelik başarılı fetihlerinin altında yatan temel nedenlerden biri, Osmanlının, Batıdan esen önce feodalizm sonraları ise kapitalizmin etkilerine karşı, kendi toplumsal düzeninin devamından yana olan cemaatin tutucu/gerici istekleriyle uyumlu olmasaydı ve Batı etkilerine karşı bu istekler kalkan görevini üstlenmeseydi, ne Balkanlar ne Anadolu ne de bir başka alanda 600 yıl değil 100 yıl bile yaşayamazdı. Daha doğrusu fetihler mümkün olmayacaktı.

Osmanlı İmp. hem politik (devlet) hem de mülkiyet yönünde, egemenlik altına aldığı halklara Türklerin Orta Asya'dan getirdiği bir sistemi dayatmamıştır. Orta Asya'dan taşınan kimi törelerin dışında ne devlet ne de toplumsal yapı yönünde bir sistemi beraberinde taşıyıp halklara dayatabilecek durumda değillerdir. Kimi örf, adet... vb. ekonomik, sosyal koşulların değişmesiyle süreçte değişikliğe uğrayabilen değerlerin dışında Osmanlılar bütün egemenlik alanlarında ve bütün **temel toplumsal olgularda yukardan dayatma ile halklara benimseten değil, tersine benimseyen olmuştur. Zaten bundandır ki Osmanlı İmp.nda sadece nüfusun etnik bileşimi yönünde değil, ekonomik, sosyal, kültürel, sanatsal, siyaset ve devlet gibi bütün ama bütün temel yapıları gerçek anlamda bir kozmopilitizmi içermiştir.** Osmanlı, Orta Asya'dan taşınan değerler üzerinde kurulmamıştır. O, egemenlik altına aldığı her yeni yerde varolan değerleri olduğu gibi kabul etmiş ve hatta koruculuğunu üstlenmiştir. Ancak böylelikle uzun süre yaşayabilmiştir. Çünkü, Osmanlı İmp'nu kuran Türkler, savaş sanatı dışında her bakımdan zayıftır, geridir. Egemenlikleri altına aldıkları halklar ile çatışmalı değil, onların kurulu düzenlerinin kabulü temelinde anlaşarak varlıklarını uzun süre devam ettirebildi. Ve şimdi bile TC egemenlerince çokça sözü edilen "Osmanlı hoşgörüsü"nün altında Orta Asya'dan gelen Türklerin her bakımdan bu zayıflıkları/gerilikleri yatmaktadır.

Tartışılan sorunla bağlantılı olduğunu belirtelim: Osmanlı İmp. mülkiyet ilişkileri yönünde de kendisinden önce yürürlükte olanı kabul edip sistemi haline getirdiği içindir ki, bir yandan kır cemaa-

tini dirlik sistemiyle devletin esas dayanağı haline getirirken, diğer yandan bununla çatışan ama yine Osmanlı'dan önce Balkanlar'da, Araplar'da, Anadolu ve Kürdistan'da farklı biçim veya oranlarda da olsa varlığını sürdüren sınırlı özel mülkiyeti de kabullenmek zorunda kalmıştır. Kaldı ki Osmanlı özel mülkiyet alanını daraltmak için saldırırken yine bu alanlarda egemen olan kır cemaatinin toplumsal düzeni dışında yeni bir şeyi, örneğin Orta Asya'dan taşıdığı bir düzeni alternatif olarak dayatamamıştır.

Belirtiklerimizden hareketle, Bilget'in "Bu mülkiyet yapısı" diye ifade ettiği Osmanlı mülkiyet ilişkileri "Türklerin yoğun olduğu Anadolu ve Kürdistan topraklarında tamamen egemendir" yaklaşımı hem doğru, hem de yanlıştır. Evet, Osmanlı mülkiyet düzeninin Anadolu ve Kürdistan'da hakim ya da "tamamen egemen" olduğu doğrudur. Ama Anadolu ve Kürdistan'da olduğu kadar Balkanlarda ve Arabistan'da da tamamen egemendir. Burada yanlış olan yazarın Osmanlı "mülkiyet yapısı"nı tamamen egemen olduğu alanları yalnızca Anadolu ve Kürdistan ile sınırlı tutmasıdır.

Bilget yoldaşın Osmanlı mülkiyet ilişkilerinin ve ekonominin temeline ilişkin söylediklerinden de hareket edersek yine "tamamen egemendir" belirlemesini Anadolu ve Kürdistan'la sınırlı tutmasının yanlış oldugunu görürüz. Örneğin Bilget şöyle diyor: *"Özetle: Temel üretim araçları devletin malıdır. Serfler devletin tebasıdır ve asıl olarak ona çalışır. Üretimin paylaşımı devletin yönetiminin paylaşımına uygun olarak yapılır. Paylaşımda aslan payı devletin ve onun temsilcilerinindir. Arta kalan 'teba' arasında paylaşılır. Mülkiyet ilişkilerinin ve dolayısıyla ekonominin temeli budur"* (65) Yazarın özü itibariyle doğru ifade ettiği bu belirlemelerinden hareket ettiğimizde Osmanlı mülkiyet ilişkilerinin yalnızca Anadolu ve Kürdistan'da değil tüm egemenlik alanlarında "tamamen egemen" olduğunu göreceğiz. Çünkü, üretim Osmanlıda esas olarak tarıma dayalıdır. Yani üretimin en temel aracı topraktır ve toprak mülkiyeti de ezici çoğunluğuyla (%88'li bir oranla) devletin elindedir. Verdiğimiz tablolar da, padişahın tek tek tüm egemenlik alanlarında sahip olduğu toprak mülkiyeti ve bunun gelirle-

---

65 - K. Bilget, a.g.e. sy: 44

rinin oranlarını sunmuştuk. Okuyucu söz konusu tabloları tekrar gözden geçirdiğinde görecektir ki, Osmanlı mülkiyet yapısı, Bilget yoldaşın iddia ettiği gibi yalnızca "Anadolu ve Kürdistan topraklarında değil, tüm egemenlik alanlarında uygulanmaktadır. Aralarındaki fark yalnızca nicel oran farklılığıdır. Örneğin padişahın doğrudan mülkiyeti olan "Padişah Hasları"nın, eyaletlerin toplam gelirleri içerisindeki oranları: Rumeli'de % 48, Anadolu'da %26, Diyarbakır'da % 31, Halep-Şam'da % 48 ve Mısır'da en yüksek oranla % 86'yı oluşturmaktadır. Dirlikler yani Tımar sisteminde Mısır hariç daha yakın oranlarla hepsinde geçerlidir. Aynı şey özel mülkiyeti temsil eden dini vakıflar için geçerli.

Görüldüğü gibi, Osmanlı İmp.'nun Balkanlara ve Araplara benimsetip uygulayamadığı fakat yanlızca Türklerin yoğun olduğu Anadolu'da ve Kürdistan'da tamamen uyguladığı bir mülkiyet düzeninden söz etmek doğru değildir. Hatta bilineceği gibi, Osmanlı İmp. önce Anadolu'nun Batısında ve Balkanlarda kurulup-genişleyip bir İmparatorluk haline gelmesinin üzerinden tam 200 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra ancak 1514 Çaldıran Savaşıyla Kürdistan'da, 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye savaşlarıyla da Suriye ve Mısır'da egemenlik kurabilmişti.

Bilget, devamla Balkan halkları ve Araplara ilişkin olarak *"Osmanlıların işgali, haraca bağlaması ve sömürgeleştirmesi bu halkları, kendi ekonomik ve toplumsal sistemi içerisine sokmaya yetmemiştir."* derken de yine olguların gerçek resmini vermekten uzak bir tablo sergiliyor. Yazara sormak gerekiyor: Balkan halklarında ve Arapların kendilerinde olmayıp da, Osmanlılara özgü olan hangi ekonomik, sosyal, kültürel yapı dayatılmış ya da zorla kabule zorlanmışlar da bu halklar da direnip kabul etmemişlerdir? Bilget'in tabiriyle "sömürgeci" Osmanlı, Balkanlar ve Arabistan'ı işgal edip sömürgeleştirmiş ve halklarını haraca bağlamış ve üstelik bunu 600 yıl sürdürmüş, ama yine de tüm bunlar "bu halkları kendi ekonomik ve toplumsal sistemi içerisine sokmaya yetmemiştir."! Osmanlının bu halklara dayatacağı kendine özgü ekonomik, toplumsal düzeni olmadığını belirtmiştim. Peki Osmanlı bu halkların varolan sistemlerini kabul etmiş midir? Yazarın bu soruya yanıtının ne olacağını bilmiyorum. "Sömürgeci Osmanlı" iddiasının

üzerinde ayrıntılı duracağım.

Yukarda yazıya aldığım uzun alıntıda Bilget, Osmanlı "mülkiyet yapısı"nın Anadolu ve Kürdistan'da tamamen egemendir belirlemesinin hemen ardında bu egemenliğin "genelde yerel beyliklerce" sağlandığını ve "Kürdistan'da ise egemenlik biçimi ikilidir" diyordu. Yazar nedense burada "ise" vurgusuyla Kürdistan'ı Anadolu'dan da ayrı göstermeye çalışmaktadır. Ancak "ise" vurgusu burada boşuna konulmuştur. Çünkü "Egemenlik, genelde yerel beyliklerce sağlanır" diyorsanız, zaten genelde de tıpkı Kürdistan gibi egemenliğin ikili olduğunu peşinen kabul ediyorsunuzdur. Egemenliğin yerel ayağı varsa, mutlaka merkezi ayağı da var demektir. Sonuç olarak eğer Bilget yoldaş, "aslında ben Osmanlı egemenlik biçiminin genelde olduğu gibi Kürdistan'da da ikili olduğunu belirtiyorum" diyorsa itirazım yok.

Kürdistan'da egemenliğinin merkezi ve yerel beyliklerle ikili olarak kurulduğu ve merkezi iktidarın egemenliğinin yerel beyliklerin egemenliğiyle dolayımlandığı doğrudur. Ama yine bu sadece Kürdistan'da değil, ayrıntıdaki kimi farklılıklarla birlikte, Osmanlının egemenlik kurduğu tüm alanlarda uygulanmıştır. Hatta Osmanlı sarayı, yerel beyliklerin etkinliğini sınırlandırmak ve özellikle yerli halkla aynı etnik kökene sahip olan beylerin merkezi otoriteye karşı isyanı halinde halktan geniş destek almalarını da engellemek... vb. nedenlerle sancaklarının başına yabancı beyler atamıştır. Bu genel uygulamanın bir parçası olarak da Kürdistan Sancaklarına yabancı etnik kökenden beyler, Kürt beyleri de başka topraklardaki sancaklara atanmışlardır. Bu çoğu kez beylerin kendi topraklarından kopartılıp, tımar, zeamet karşılığında yabancı topraklara zorunlu iskana tabi tutulması işlevini üstlenmiştir.

2- Özel Mülkiyet

Tablolarda da görüldüğü gibi özel mülkiyet, İmparatorluğun tüm alanlarda az ya da çok var. Ve tüm engelleme çabalarına karşın ortadan kaldırılamamış ancak gelişmesi oldukça uzun yıllar engellenmiştir. Buna karşın özel mülkiyet, bulduğu her aralıktan boyvermeye yönelmiştir.

Özel mülkiyetin ilk filizlendiği alanlardan birisi, dini kisve altında kurulan vakıflardır. Bilindiği gibi vakıf, belirli mal ya da para varlığının belli bir amacı gerçekleştirmek için koşullu oluşturulup bir tüzel kişiliğe devredilmesidir. Vakıf olayı, öncelikle Ortaçağ Hıristiyan aleminde, dini çevrelerde çok yaygınlaşmış ve kiliselerin mal varlığının önemli bir aracı haline gelmişti. İslam hukukundaki vakıf da "Bizanstaki bağış biçiminin doğrudan bir devamıdır" Bizansta kiliselere, manastırlara, papazlara ayrılan dini yerler, hayır kurumlarına bir tüzel kişilik tanıyordu. Ve dini amaçlı bir tesis meydana getirmek istéyen şahıs, İmparatorun hiçbir kısıtlayıcı tedbirine bağlı değildi. Bu amaçla kurulan tesis, kuran kişiye ya da varislerine özel mülk edinmeyi sağlayabiliyordu. İşte İslam hukuku ve Osmanlı şeriat yasaları bundan çok şey aldılar. Vakıf kuran kişi ya da kişiler, merkezi iktidarın özel mülkiyete getirdiği engellere takılmadan dini kisve altında özel mülk sahibi olabiliyorlardı. Vakıf adı altında büyük şehirlerde özel mülkiyet yaygınlaşınca, F.Sultan Mehmet, vakıfları denetim altına alır ve alanlarını daraltır.

Şehirler, kırsal alanlara oranla özel mülkiyet için daha avantajlıydı. Şehirler hem ev, arsa, bahçe-bostan...vb gibi özel mülk edinme olanağını sunuyordu, hem de, vakıfların merkezleriydi. Çünkü kırsal alanlarda vakıf kurma hakkı, padişah ve yakınları ile malikane sahipleriyle sınırlandırılmıştı.

Özel mülkiyetin varolduğu diğer bir alan İmparatorluğun sınır alanlarıydı. *"Bu ya Mısır ve Mezopotamya gibi çok öncelerden islamlaşmış, her dönüşümün hemen hemen imkansız olduğu ülkelerde, ya da daha önceki işgalin prekapitalist bir sömürü biçimini geliştirdiği yerlerde olur Bu prekapitalist sömürü biçimi, özel mülkiyet alanlarının devletleşmesini, böyle bir devletleşmenin istenmiyor olması da bir yana, imkansız kılar Midilli, Sakız, Rodos daha sonraları da Kıbrıs ve Girit gibi adalarda durum buydu. Buralarda Venedik ve Cenova egemenliğinin oluşturduğu sömürü biçimlerini yıkmaktansa korumak, Osmanlıların daha çok işine gelmişti."* (66)

İlginçtir, Osmanlılar bir çok sorunda olduğu gibi özel mülkiyet

---

66 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 215

alanında da hep mevcut olanı benimseyen durumunda kalmıştır. Gerçekte Osmanlı özel mülkiyeti benimsemiyor, her fırsatta ortadan kaldırmak istiyor. Ancak gerek siyasal zorunluluklar ve gerekse kendisinden önce varolan fiili durum nedeniyle kabul etmek zorunda kalıyor. Yukarıda aktardığım alıntıda da görüleceği gibi Osmanlı merkezi idaresi, özel mülkiyetin varlığını benimsemede yine de **facto** diyebileceğimiz bir fiili durumla yüzyüze kalıyor.

Mısır ve Mezopotamya gibi çok önceden İslamlaşmış ve şeriat hukukuna göre buralarda oluşmuş bulunan özel mülkiyeti ortadan kaldırmaya pek yönelmediler. Zaten Osmanlı sarayı ve askeri yapısı tarafından, İslam topraklarının fethedilmesi gereken topraklar olarak görülmemesi ve fetihten anlaşılan esas Hıristiyan halkların topraklarının hedeflenmesinde bunun da payı vardır. Önceden İslamlaşmış topraklarda oluşmuş bulunan özel mülkiyetin, hem zaten çok zayıf, hem de şeriat kalkanı ile korunuyor olması hem de buraların İmparatorluğun sınır bölgeleri olmaları nedeniyle pek dokunmadılar.

Anadolu topraklarında ve Kürdistan'ın batısı olarak Maraş, Malatya, Antep, (tabloda Zülkadiriye olarak geçen) yörelerinde de yine özel mülkiyet malikane divanı olarak vardı. Osmanlı imp. buralarda bağımsız beyliklerin egemenliğine son verirken, daha önceden oluşmuş bulunan ve hatta kendine özgü belli feodal çizgiler taşıyan özel mülkiyete pek dokunmadı. Ya da dokunamadı.

Osmanlılar tarafından fethedilen Hıristiyan (özellikle Balkanlarda) topraklarındaki özel mülkiyet, saldırılarda esas hedef durumundaydı. Çünkü buralardaki kendi kendine yeterli küçük üretimi gerçekleşiren kırsal cemaat Osmanlılar ile kısmen bir ittifak içerisine girmişlerdi. Buralardaki feodal unsurlar ise çıkarları gereği Batı ile işbirliği içerisindeydiler .ve dolayısıyla hem Osmanlıların hem de küçük kırsal cemaatin hedefi haline gelmişlerdi. İşte esas saldırı Batı ile işbirliği içerisine girmiş ve özel mülk edinmede belli bir yol katetmiş bu feodallere yönelikti. Osmanlı gazileri bunları neredeyse tamamıyle dağıttılar, mülklerine el koydular. Çünkü Batı ile işbirliği içerisinde bulunan bu feodallerin güçlenmesi doğrudan İmparatorluğun geleceğini tehlikeye sokardı. Zira, Osmanlı İmp. gerek doğarken gerek genişleyip olgunlaşırken ve gerekse gerileyip yıkılırken

zayıf karnı hep Batı ve özellikle de Balkanlar olmuştur. İmparatorluk ilk Batıya yönelik fetihler ile büyüdü ve yine Batı (Balkanlar) dan çözülüşüyle çöküşe gitti. Balkanlardaki feodal unsurlara saldırıların yoğun oluşunun altında yatan esas neden budur.

Fakat aynı Osmanlı İmp. Akdeniz ve kısmen Ege adalarına gelince, özellikle geçmişten, taa Osmanlıların ilk kuruluşundan beri girdikleri ticari ilişkilerin (Venedik ve Cenovalılar ile ticari ilişkilerin) etkisi ve önemlisi buralardaki özel mülkiyete dayanan sömürü ilişkilerini "yıkmaktansa korumak" Osmanlının daha çok işine gelmişti. Ayrıca buralardaki özel mülkiyet potensiyel olarak küçük adalarla sınırlıydı veİmparatorluğun geleceğini tehdit edecek konumda değildi.

Görüldüğü gibi Osmanlı İmp.da özel mülkiyet az da olsa varlığını sürdürmüştür. Özellikle Anadolu, Suriye ile Mısır'da % 17, %14 gibi İmparatorluk sınırları içerisinde en yüksek oranlara ulaşılmıştır.

Gerek daha önce varolan ve Osmanlılar tarafından belirttiğimiz nedenler ile ortadan kaldırılamayan özel mülkiyet, gerekse İmparatorluğun çöküş sürecine girmesiyle birlikte, Batı kapitalizminin artan etkileri karşısında gittikçe direnci kırılan İmparatorlukta, feodalleşme -özel mülk edinme- süreci hızlanır. 16.yy sonlarından itibaren fetihlerin durmasıyla başlayan duraklamaya paralel miri (tımar) toprak düzeni de çözülme sürecine girdi. Batı Avrupa'nın artan etkileri ve miri toprak düzeninin çözülmesi **Âyan** sınıfının (kent ve kasabaların zengin ve ileri gelenleri) güçlenmesine yolaçtı. Tarım, ticaret, zanaat, gümrük, maden...vb. her alanda devletle halk arasında aracı durumunda bulunan ve devletin tüm bu alanlar üzerindeki gelir ve vergilerinin karşılığını önceden toptan devlete ödeyip halktan kendisi toplayan, giderek devleti adım adım devre dışı bırakan bu Âyan sınıfı güçlendi. Başta devlet ile toplum arasında aracı sınıf durumunda olan bu Âyan kesimi, güçlendikçe bulundukları yerlerde yönetimi fiilen ele geçirdiler.

Âyan sınıfı aralıklı olarak Rumeli'de olmak üzere Anadolu ve Kürdistan'da da güç kazanır. 18.yy sonları 19.yy başlarında yerel yönetimleri, özellikle de vilayet yöneticilerini (valiliği) ele geçirirler. Yerel olduğu kadar merkezi düzeyde de temsilcileri olan Alemdar Mustafa Paşa sadrazamlığa kadar yükselir. Yanga valisi

Tepedelenli Ali Paşa Akka'da Napolyon'a karşı duran Cezzar Ahmet Paşa ve ünlü Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa...vb. Âyan sınıfının en ünlü temsilcileriydiler.

Rumeli Âyan'ının tipik ve ünlü temsilcisi olan Alemdar Mustafa Paşa 1808'de sadrazamlığı ele geçirir ve kendisi ile birlikte İstanbul'a gelen Âyanlar padişah ile "senedi ittifak" denilen bir antlaşma imzaladılar. Bu artık doğmakta olan feodalizmin saray üzerindeki zaferidir.

Burada vermeye çalıştıklarımız, elbette Osmanlı İmp.nun mülkiyet yapısının bütününü ve ayrıntılırayla sunmaktan uzaktır. Genel çizgileriyle belli tarihi kesitlerde öne fırlamış yönlerini vermeye çalıştık.

Osmanlılar, politik olarak Asya tarzına uygun despotik devlet yaratmışlardır. Hatta bölgedeki dünyadaki gelişmeler böyle bir devletin doğuşuna adeta davetiye çıkarmışlardır. İngiltere, Fransa, Hollanda... vb. Batıda oluşan güçlü devletler karşısında, Akdeniz, Ege site(kent) devletlerinin ve gittikçe İstanbul ve çevresiyle sınırlı bir site devletine dönüşmekte olan Bizans İmp.nun yetersizliğinin yarattığı bölgede güçlü merkezi devlet boşluğu, süreçte büyüyen İmparatorluğun geniş topraklarında onlarca halkın ve belli farklılıkları ile sahip oldukları toplumsal düzenlerinin yarattığı sorunları dizginleme, İmparatorluk sınırlarında ihtiyaç duyulan bayındırlık işleri, koca bir ordunun ve büyük şehirlerin iaşesinin ve genel olarak ihtiyaçların karşılanması...gibi tüm bu koşullar, merkezi ve despot Osmanlı devletinin gizli yada açık davetçileriydi. Ve Osmanlılar bu tarihsel fırsatı iyi değerlendirdi. Kısacası nesnel ürünü olarak tepesinde her zaman bir despotun bulunduğu merkezi Osmanlı devleti oluştu.

Politik olarak Doğuya özgü devletin yaratılmasında başarılı olundu. Buna karşın, mülkiyet alanına ya da daha genel bir tabirle toplumsal doku bakımından *"Osmanlı yönetici sınıfı on beşince ve on altınca yüzyıllar boyunca bir 'Asya Tipi Üretim Tarzı' sistemini yerine oturtmaya çalışmış, ama ona hiçbir zaman en mükemmel denebilecek bir işleklik kazandıramadan başarısızlığa uğramıştı."* (67)

---

67 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 383

F- OSMANLILARDA VERGİ VE STATÜ

Osmanlı İmp.nda toplumsal dokuyu kavrayabilmek ve özellikle Osmanlı devleti ile Kürdistan halkı arasındaki ilişkilerin mümkün olabilecek en tam resmini çizebilmek için; vergi yapısını, biçimlerini ve değişik bölgelerde alınan farklı oranların ve nedenlerinin üzerinde durmamız gerekiyor.

Tüm olgularda olduğu gibi, vergi sisteminde de İslam ve Bizans'taki uygulamaların derin bir etkisi olmuştur. Osmanlının üzerinde genel olarak Asya'i toplumlarda olduğu gibi Osmanlıda da, köylü/reaya tarafından üretilen, artık-ürün (rant), artık-emek, haraç vb. adlar altında devletin eline geçer. Özü itibariyle vergi; toprağın sahibi olan devlete, köylünün ödemekte yükümlü sayıldığı bir artık-rant, bazen de angaryada olduğu gibi, artık-emek olarak belirmiştir.

Köylü üreticiler tarafından yaratılan artık-ürün, yukardan dayatılan vergi sistemi ile devlete aktarılır. Devlet adına vergiyi devletin bir memuru durumunda bulunan Sipahiler toplardı. Şöyle de diyebiliriz; vergiyi devlete, esas tımar sistemiyle merkezi idareye bağlanmış beylikler toplardı. Zaten beylerin başlıca işlevleri, devlete vergi ile asker toplamaktı. Daha sonralar, tımar sisteminin çözülmeye başlamasıyla birlikte, vergi toplamada Sipahiler giderek devre dışı kalırlar, bunların yerini, 19.yy da Âyan sınıfı alır. Şehir ile kasabalardaki servet ve nüfuzlu eşraf kesimi, yeni sömürücü sınıf olarak vergileri doğrudan toplamaya başlamasıyla birlikte, halk üzerindeki vergi yükü de dayanılmaz boyutlara varır. Devletin nakit ihtiyacını, zengin Âyan sınıfı önceden peşin ödüyordu, sonra da keyfince bunu halktan topluyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Belli Başlı Vergi Türleri

a- Resm-i çift denilen toprağın bizzat kendisinden ya da toprağın kiralanmasından, devletçe alınan vergi. Topraktan elde edilen ürün üzerinde değil, toprağın miktarının büyüklüğüne bağlı olarak nakdi alınırdı. Burada vergi biriminde temel ölçüt "çift"tir. Çiftle ifade edilen, bir çift öküzün karasabanla işleyeceği topraktır. Ve bir çift tam olarak 80 dönüm olarak belirlenmiş ve her iki dönüme kar-

şılık bir akçe nakdi vergi ödenirdi.

Bu vergi türü farklı alanlarda farklı oranlarda toplanıyordu. Öyle ki, bu farklılıklar 2-3 katına kadar çıkabiliyordu. Coğrafik olarak esas üç alanda farklı oranlarla toplanıyordu. *"Birincisi, Doğu Trakya, Bulgaristan, Sırbistan ve Arnavutluk hakkında bilinen rakamlar, 22 akçelik bir asgari had meydana getirir. Batı Anadolu, yani Selçuklu Devletinin yıkılışından sonra, aralarında Osmanoğullarının da bulunduğu çeşitli Türkmen beyliklerinin Bizans'tan aldıkları topraklar da 30 ile 33 akçelik bir vergi yerleşmiştir Buna karşılık Doğu Anadolu 50 hatta 55 akçe öder. İkisi arasında bir geçiş bölgesi vardır (Ankara 37 akçe, Karaman 37 akçe, Antalya 42 akçe); ama bu bölgede açıklanması güç sivri uçlarda boy gösterir; Çankırı, Çorum ve Kayseri 57'şer akçe öder Bu, bütün İmparatorluk için azami had demekti."* (68) Bu rakamlar, genellikle onaltıncı yüzyıl esas alınarak derlenmiştir.

Alıntıda görüldüğü gibi, bu vergi türünde, Hıristiyanların yaşadığı yerlerde alınan oran, Müslümanlardan hayli düşüktür. Sanırız, Hıristiyanlar Müslümanlardan ayrı ek bir vergi olarak Cizye (kelle) vergisini ödediklerinden, resm-i çift vergisi oranları düşüktür.

Müslüman halkların kendilerine uygulanan vergi oranındaki farklılıklara gelince: 57 akçe ile en yüksek oranı ödeyen Çorum, Çankırı, Kayseri civarlarıdır. Yazar bunu; Selçuklu yönetici sınıfın merkezi olan Kayseri'de toprakların önemli oranda özel mülkiyete dönüşmüş olmasına ve Çorum, Çankırı civarlarında da bunun hedeflenmesine bağlıyor. Bilindiği gibi, Osmanlı özel mülkiyeti sınırlandırmanın yollarından biri olarak yüksek vergi oranlarını uygulamıştı. Vergi oranında 50, 55 akçe ile ikinci sıradaki Kürdistan'da ise, *"Aşiret kurumlarıyla feodal kurumların her zaman varolduğu Doğu Anadolu'ya gelince, vergi haddi belli bir şekilde yüksektir "* (69)

b- Öşür, ayni vergi niteliğindedir. Topraklardaki üretim üzerinden alınan vergi türü ya da toprak rantıdır. Bu doğrudan islam hukukunun öngördüğü bir vergi türüdür. Değişik zamanlarda ve değişik coğrafik bölgelerde (sulak ya da kurak arazide) farklılıklar

---

68 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 186
69 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 187

göstermekle birlikte, ortalama, ürünün 1/10 (onda biri) ayni olarak devlet tarafından alınır.

Öşür vergisi Asurlulardaki "İşruu" ve Musevilerdeki "ma'aşer" vergi ile sözcük olarak da benzerlik içerisindedir. Ayrıca İslam öncesinde Yemen'de de bu vergiyi andıran vergiler vardı.

Osmanlıda vergi toprak düzeninin egemen olduğu dönemlerde doğrudan tımarlı sipahiler tarafından toplanırdı.

Osmanlı'da öşür vergisi hububatla sınırlı değildi. İstisnasız olarak bütün toprak ürünlerinden alınırdı. Nohut, mercimek, burçak, susam, börülce, bakla soğan, sarımsak, yonca, çörekotu, keten....vb.den onda bir öşür olanırdı. Kuru üzümden ve avenkden onda bir öşür alınırdı. Pekmezde 1/15 alınırdı, çünkü pekmez yapmak için odun harcanırdı. Ve zerdali, badem, zeytin, narenciye, incir, nar "ve bağ ve bahçe arasında ot bitüb olsa on akçeden bir akçedir." *Nasıl ki, büyük inka, annelerinin çocuklarına kaç kere meme vermek zorunda olduğunu bile tesbit etmişse, Büyük Türk de vergilendirmedik bir ot bırakmaz."* [70] Öşür, başta koyun olmak üzere canlı hayvanlar üzerinden ve Hıristiyanların domuzundan, hatta değirmenlerden bile alınırdı.

Öşür vergisi de birinci vergi türü gibi, Osmanlıda eyaletten eyalete coğrafik dalgalanmalar gösterir. Genel olarak 1/10 ile 1/5 arasında bir farklılık gösterir. Rumeli ve Anadolu'da 1/8 ile 1/10, Kürdistan'da 1/5 üzerinden alınırdı.

c- Harçlar ve Para Cezaları: Tek tek bireylerin, devletin, bürokrasisiyle olan ilişkilerinden doğan vergiler olarak "ruhsat akçeleri" ya da işlenen kimi suçlara karşın devletçe toplanan para cezaları. Örneğin, her evlilik isteminde, kız babası, aldığı başlık parasının bir kısmını "evlilik ruhsatı harcı" adıyla vergi olarak ödüyordu. Vergilendirilmedik ot bırakılmadığı gibi, vergilendirilmedik idari, sosyal işlemler, gelenekler de bırakılmamıştır. Ayrıca can yakanların canı yananlara ödeyeceği "cürmiyeler" de yine bir vergi şeklinde alınıyordu. Çünkü bu para cezalarına devlet el koymaktaydı.

d- Cizye ya da Kelle Vergisi: Yukarıda üzerinde durduğumuz

---

70 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 190

bütün vergi türlerini, Müslümanlar ile gayri müslimler belli nicel farklılıklarla birlikte aynen ödüyorlardı. Fakat, gayri-müslimler ayrıca kelle vergisi olarak Cizye ödemek zorundaydılar. Buna "ispençe" bazen de haraç denilirdi.

Cizye, İslam ülkelerinde, İslam hukuku gereğince gayri-müslimlerden alınan vergidir. Yine İslam hukukuna göre, Cizye, en varlıklarından 48 dirhem, orta düzeydekilerden 24 dirhem, yoksullardan 12 dirhem gümüş olarak alınırdı. Osmanlılar da bu vergi türünü aynen benimser ve "ala" (en yüksek) "evsat" (orta), "edna" (en düşük) olmak üzere üçe ayırarak topluyorlardı. 1856 Islahat Fermanı ile Cizye deyimi kaldırıldı. Fakat gayri-müslimler askerlik yapmadıkları için, "ebed-i askeri" denilen ayrı bir vergi ödemeye başladılar. II. Meşrutiyet'ten sonra gayri-müslimlerde askerlik yapmaya başladıklarından, bu vergi de kaldırılarak Müslüman ve Müslüman olmayanlar eşit vergi ödemeye başladılar.

İmparatorluğun egemenlik alanlarında Cizye esas olarak Rumeli'yi ilgilendirmekteydi. Çünkü Rumeli'nde nüfusun % 75,i Anadolu'da ise ancak 98'i gayri-müslim idi. Diğer vergi türlerinde olduğu gibi, kural olarak bütün kelle vergisi, merkezi hazineye giderdi ve devlet adına bunu tımarlı sipahiler toplarlardı.

e- Avariz adı verilen olağanüstü vergiler, doğrudan doğruya devlet tarafından ayni ya da nakdi ama her halûkarde peşin alınan vergiydi. Başlangıçta daha çok hizmet karşılığında, surların onarımı...vb. biçimlerde olan bu vergi türü, nakdi ödemeye dönüştükçe olağanüstü niteliğini de kaybetmeye başladı.

Örneğin savaş zamanında ordunun iaşesinin temini, herhangi bir felaket/deprem gibi doğal afetlerde özel olarak alınan ek vergilerdi. İstanbul surları depremle 1509'da yıkılınca, bir vergi birimi olan her 20 haneli köyün bir işçi ve her hanenin 20 akçe vermesi için padişah ferman yayınlar. Bu yolla Anadolu'dan 37.000 Rumeli'nden 30.000 işçi surların imar işine sevkedilir. Başlangıçta avariz bu yolla hizmet karşılığı olarak ve daha çok da olağanüstü durumlarda ödeniyordu. Fakat zamanla *"16.yüzyılın başlangıcında, merkezi hazine, toplanan vergilerden fazlasına ihtiyaç duyunca yeni yükümlülükler dayatıldı. (**avariz-i divaniye** adı altında). Bu vergiler zaman içinde, öncekilerdn daha yüklü olmaya başladılar ve*

adaletsiz, ağır bir yük haline geldiler." [71] Çünkü diğer vergi türlerinin oranları yüzyıllar boyunca değişmeden kalırken, avariz padişahın fermanlarıyla sık sık değişikliğe uğrar, oranları yükselirdi. Örneğin, 16.yy başlarında hane başına 20 akçe alınırken 16.yy sonlarında bu 210 akçeye yükseltiliyor.

Sonuç olarak; Gerek vergi, gerekse diğer sosyal idari ve askeri sorunlar da Osmanlı İmp.nda ayrım; Türkler, Araplar, Kürtler, Ermeniler, Rumlar...vb. ulusal kökene göre değil, Müslümanlar ile gayri-müslimler şeklinde dini inanışa göre yapılırdı. Yunan, Bulgar, Sırp ve Ermeniler ayrı ulusal kimliklere sahip olduklarından dolayı değil, Müslüman olmadıkları için Türk, Kürt, Arap ve diğer Müslüman halklardan farklı olarak kelle vergisini ödüyorlardı. Kısacası statü, ulusal kimliğe göre değil, dini inanışa göre vardı.

Müslüman doğan herkes, ulusal kökleri ne olursa olsun, devletin idari ve askeri bürokrasisinde yer alma hakkına sahipti. Hatta, doğuştan Müslüman olmayan gayri-müslimler de, bürokratik yapıda yer alabilirdi. Ancak bir şartla; dinini değiştirip Müslüman olduktan sonra. Bu uygulama İmparatorluğun sonlarına kadar böyle kaldı. 19.yy'dan itibaren Müslüman olmayanların bürokratik yapıda din değiştirmeden de yeralabilmeleri olanaklı hale gelirken; bununla beraber giderek gelişecek olan ve TC devletinin kuruluşuyla belirginleşen Türkleştirme, Türk olma ya da "kendini Türk hissetmek" biçimindeki şoven politika boyveriyordu.

---

71 - Martin Van Bruinessen, a.g.e. sy: 189

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DESPOTİK DEVLETİN ÇÖZÜLÜŞÜ YADA ÜNİTER TC'NİN ÖNKOŞULLARI

Osmanlı İmparatorluğu'nun politik ve ekonomik yapısının 16. yy. sonları ve 17. yy. başlarından itibaren bunalım-çözülme sürecine girdiğinin kimi ön verileri üzerinde durmuştuk. Aşağıda, bunalım ve çözülme sürecini iki ana başlık altında toplayarak irdeleyeceğiz.

A- EKONOMİK BUNALIM VE ÇÖZÜLME

Avrupa'da boy veren kapitalizm, dünya ekonomisinde gerçekleştirdiği ciddi değişikliklerle, Osmanlı ekonomisini de gittikçe ablukaya alıyordu. Batı Avrupa'nın artan mali gücü ve ticaret üstünlüğü Osmanlı ekonomisini Batı'nın sömürü alanı haline getirmekle kalmadı, evrimleşmeye de zorlamaktaydı.

Taa I. Murat zamanında verilen ilk kapitülasyonların ardından; Batı kapitalizmi lehine verilen ilk kapsamlı olanak, Kanuni Süleyman zamanında 1536'da, Fransa ile yapılan "Barış, Dostluk ve Ticaret Antlaşması" ile verilmişti. Bu antlaşma Fransa'ya, Osmanlı topraklarında yargı, ticaret, vergi, yerleşme vb. konular da ayrıcalıklar tanımaktaydı. Ardından İngiltere ve Hollanda ile benzer ant-

laşmalar imzaladı.

Dünya çapındaki bu gelişmelerin de etkisiyle içerde de egemen sınıflar arasındaki çelişki ve çatışmalar büyüyordu. Devletin artan nakit ihtiyacının karşılanması için âyan kesiminin devreye sokulmasıyla, miri toprak düzeninin çözülme süreci hızlanır ve Âyânın üzerindeki vergi yükü de dayanılmaz boyutlara varır. Tımar zeamet sahipleri, Âyânlar lehine dirliklerini yitirirler. Sipahiler, özellikle küçük tımar sahibi sipahiler tam bir çöküş içerisindedirler. Buna karşılık, kapıkullarının taşradaki toprak gaspları yoğunlaşır...vb. Bu gelişmeler miri toprakların özel mülk haline getirilmesinde ilk basamağı oluşturur. Daha sonraları çıkarılan 1858 "Arazi Yasası" ile özel mülkiyete kapılar tamamen aralanacaktır.

İşte, bu dış ve iç gelişmelerin (çelişkilerin) ürünü olarak Anadolu'da "Celali İsyanları" patlak verir. Celali isimli Sipahi'nin ilk olarak az sayıda unsurlarla başlattığı isyan, kısa zamanda geniş köylü kitlesinin katılımıyla tüm Anadolu'yu kapsar ve tam bir iç savaşa dönüşür. Taşradaki beyler, üst subaylar ve buyurucu kesim Cümerada, hem hareketi yönlendiriyor hem de elde silah dağa çıkıyorlardı. Celaliler ortalığı kırıp yağmalıyorlardı. Bunları bastırmaya gelen Padişahın düzenli ordusu da yağmaya katılıyordu. Bu çift yönlü yağma ve yıkımla karşılaşan Anadolu halkı, çareyi yoğun olarak göçetmekte bulur. 17. yy. başlarında Osmanlılar, Celali ayaklanmasını kanlı bir katliamla bastırır.

Bu iç savaşın da etkisiyle, Anadolu'daki tarımsal ekonomi çöktü, miri toprak düzeni bozuldu ve giderek Anadolu'daki toprak ağalığının (feodalizmin) ilk adımları atıldı. Öyle ki, asker ve sivil bürokrasi hatta tüccar bile toprak kapmanın yollarını arar ve toprak gaspları yoğunlaşır. Bu fiili durum karşısında *"1694-1695 yıllarına ait bir ferman, önce Şam, Halep ve Diyarbakır vilayetlerinde, az sonra da bütün İmparatorlukta uygulanacak olan malikane yani sistemde, imtiyaz sahipleri başlangıçta hazineye yüklü bir ödemede bulunmak; tespit edilmiş, imtiyaz ödentilerini yapmak ve satın alma bedelinin 1/10'nu olarak hesaplanan ek bir meblağı ödemek şartıyla iltizamı ömür boyu alabiliyorlardı"* (1)

---

1 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 407

Osmanlı sarayı, tüm engellemelere rağmen, belli bir mülk (servet) sahibi olmuş ulemanın, büyük devlet memurlarının, umeranın, tüccarların mülkünü tekrar tekrar müsadere (devletleştirme) etme yerine (ki buna artık gücüde giderek yetmiyordu) bunları vergilendirme yoluna gitti. Bu yönelişler, güç odaklarının belli bir iç çatışmalarıyla birlikte belirlendiği için, zaman zaman özel mülk sahiplerine karşı sert tedbirlerle önlerinin yeniden tıkanmaya çalışıldığı olmuştur. Örneğin, 1703 yılında hükümet iki cepheden saldırıya geçer: *"Bir yandan yabancı üretimle rekabete geçebilmek amacıyla yünlü ve ipekli kumaş üretimini teşvik etmek isteyip imalethanelerin kurulmasını vaad eder; öte yandan da Halep, Şam ve sözkonusu kurumun ilk tesis edildiği Diyarbakır dışındaki bütün eyaletlerde malikanelerin ilga edildiği yolunda ferman çıkarttırır."* (2) Padişahın fermanına rağmen karar yürürlüğe giremez. Çünkü devletin bu kararı fiiliyatta uygulayabilecek gücü yoktur ve zaten çok geçmeden de bir yeniçeri başkaldırısıyla, padişah tahttan indirilir ve karar geçersiz kılınır.

Despotik yapının ekonomik/mülkiyet ilişkileri artık çözülme sürecine girmiştir. Özel mülkiyetin hem şehir hem de kırdaki temsilcileri ortaya çıkmış olup, iktidar üzerinde belli bir etkiye sahiptirler. Şehirde burjuvazinin (özellikle zanaatkarların, tüccarların) nüvesi olarak ulema (din adamları), kırdaki feodalizmin nüvesi olarak da umera sınıfı doğmuştur. Ve ulema zenginliğin kaynağı olarak ticarette, umera ise topraktaki etkinliğini hızla genişletmektedir. Buna karşılık, toprak sisteminin temeli olan kırsal cemaat çözülmeye başlar ve proletaryanın ilk çekirdeği de yavaş yavaş oluşur. Piramitin tepesindeki despot -padişah- bu sınıfların karşılıklı çıkar çatışması içerisinde artık bir denge unsuru konumuna düşer. Eski kudretini önemli ölçüde yitirmiştir. Fakat, fiili yaşamda önemini yitirmesine karşılık, imparatorluk sisteminin bütünlüğü açısından bir sembol olarak önemini korur.

Bu gelişmelere paralel olarak Batı Avrupa'nın Osmanlı üzerindeki etkisi de gittikçe artar. Artık içerde de kendisiyle işbirliğine yönelen egemen sınıflar oluşmaktadır. Batı karşısında bütün diren-

---

2 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 424

cini yitirmiş bulunan Osmanlı iktidarı, Batı'nın doğrudan yönlendirmesiyle reformlara yönelir. İçi boşaltılmış, direnci kırılmış Osmanlı sanayini Batı, istediği yönde etkileme, yönlendirme gücündedir. Zaten 19. yy.'da başlayan "batılılaşma" ile tepeden inme reformlar da bu gelişmelerin ürünüdürler. Ve *"Bütün bunlar yabancı sermayenin hizmetinde bir yönetici sınıfın resmiyete dökülmüş ilk adımlarını ifade eden ve ekonomik sömürgeciliğe kapıları ardına kadar açan 1838 Ticaret Antlaşmasıyla taçlanacaktır "* (3) Bu antlaşmayla, özellikle gümrük tarifelerinin indirilmesi, rekabet gücü zaten bulunmayan Osmanlı pazarını, Avrupa'nın sanayi ürünlerinin hücumuna uğratacaktır.

19. yy. boyunca, Osmanlının yoğun olarak "batılılaşma" faaliyeti içerisinde olduğunu görürüz. 1838 Ticaret Antlaşması, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 İslahat Fermanı, 1858 Arazi Yasası...vb. bu birbirini izeleyen tüm yönelişlerin temelinde, Batı'nın etkileriyle "batılılaşma" çabaları yatar.

1858 Arazi Yasası, toprak mülkiyetindeki çözülmenin yarattığı boşluğu doldurmayı hedefliyordu. Dolayısıyla yasanın özü, miri toprakların yeniden düzenlenmesiyle ilgiliydi. Çünkü, miri topraklar taa 16. yy'dan itibaren çözülme içerisine girmişti. Devlet bu toprakları iltizam usulüyle (devlete ait olan toprakların gelirlerini devlete toptan ödeyen ve bunu sonra halktan toplanacak Âyânlara devretme usulü) bazı kişilere devretmiş ve vergilerini peşin tahsil ediyordu. Ancak bu sistem işlemiyordu ve 1840'da "iltizam usulü'nün kaldırıldığı bir ferman ile tüm eyaletlere duyurulmuştu. Bu nedenle miri topraklarda tamamıyla boşluk ve kargaşa hakim olmuştu. Arazi Yasasının resmiyetteki amacı bu boşluğu doldurmaktı. *"Ama asıl hedef, toprak gelirlerinden mümkün olan en fazla payı devlet hazinesine aktarma amacıyla, arazi sahipleriyle merkezi bürokrasi arasındaki zıtlığı çözüme bağlamaktı."* (4) Çünkü, büyük topraklara el koyan kesimler devlet bürokrasisinin gelir kaynaklarını daraltmışlardı ve bundan kaynaklanan bir çıkar çatışması vardı. Toprak mülkiyetindeki hukuki boşluğa karşın, fiili olarak boş-

---

3 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 428
4 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 2 sy: 104

luk hızla dolduruluyordu. Topraklar özel mülk olarak paylaşılmış ve paylaşılmaya devam ediyordu. 1859 Arazi Yasası'yla bu fiiliyata hukuki dayanak yaratıldı, kişisel kullanım hakkının alanı genişletildi ve yasalar ile güvence altına alındı. Fakat Osmanlı sarayı neredeyse son nefesine kadar, özel mülkiyeti sınırlandırma çabalarından geri durmadı. Ama yukarıda belirttiğimiz dış ve iç gelişmelerin ürünü olarak bu çabalar gittikçe etkisiz kalacaktır. *"Özel mülkiyeti pekiştirme eğilimleri devletin denetimini arttırma yollarının aranmasıyla at başı gider ve küçük mülk sahiplerine imkan tanıyan maddelerin etkisi, uygulamada büyük mülk sahiplerinin elinde bir yoğunlaşmayı getiren diğer maddeler tarafından yok edilir."* (5)

Görüldüğü gibi merkezi iktidar, bir yandan kendisinin varlık temeli olan küçük mülk sahiplerini korumayı hedefler, ama öbür yandan gerek kirli uygulamalar ve gerekse büyük mülkiyet lehine çıkarılan yasalar ile kır cemaatinin çözülüşüne yol açar. Bu gelişmelerin ürünü olarak kır cemaatinin çözülme süreci hızlanır. Ve böylece küçük üreticilerin salt tasarruf hakkıyla da olsa tek sığınağı olan miri kır cemaatinin elinden çıkar. Her ne kadar 1858 Arazi Yasası ve yasadan önce ve sonra çıkarılan kararnamelerle güdülen amaç "bu tasarruf sahiplerini toprağın tam mülkiyetine sahip kılmak" ise de, fiiliyatta bu yönde atılan her adım toprağın büyük arazi sahiplerinin elinde yoğunlaşmasına hizmet eder. Getirtilen düzenlemelerle tasarruf hakkına sahip olanların, toprak üzerindeki haklarının pekişmesi ve kanuni mirasçılarının sayısında ki artışla özel mülkiyete evrimi hızlanır. Büyük mülk sahipleri bürokrasiyle ilişkilerinden dolayı etkin konumlara sahiptiler. Küçük mülk sahipleri ise, mirasçılarının çoğalması ve başka nedenlerle de büyük toprak sahipleri karşısında direnemediler. Gittikçe toprakların özel mülk olarak büyük ellerde yoğunlaşması devam etti.

1858 "Arazi Yasası"nın Kürdistan'da Uygulanması

II. Mahmut'la (1808-1839) hızlanan toprağın özel mülk edinilmesi, Kürdistan'da da aynen uygulanır. Toprakta tanınmış olan ta-

---

5 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 2 sy: 104

sarruf ya da zilyedlik hakkı kısa sürede, fiilen toprağı kapanın özel mülkiyeti ile sonuçlanacaktı. Elbette bu fiilen kapma işini en iyi becerenler, toplumdaki etkileri ve Osmanlı merkezi yönetimi ile ilişkilerinden dolayı, şeyhler, ağalar, zengin tüccarlar ve genel yöneticiler olarak beyler oldu. "Sınırların belirlenmesi, toprağın kaydı" adı altında sürdürülen tapu-tahsis işlemlerinde; bunları sürdüren memurlarla iyi ilişkiler ve rüşvet sayesinde geniş arazileri Kürt egemen güçleri kaptılar. Ayrıca *"Arazi kanunnamesi'nin çıkmasından sonra Doğu'nun toprak ağaları geniş miri arazileri ucuz fiyatla devletten almaya başladılar."* (6)

Kürdistan'da, toprak kaydı ve sınırların belirlenmesi olarak tapu-tahsis belgeleri adı altında Kürt egemen güçlerinin toprağı özel mülk edinmesi süreci uzun yıllar devam ederek, 20. yy. ortalarına hatta sonrasına bile yer yer sarkacaktı. Bütün bu süreç boyunca, merkezi idareyle işbirliği içerisinde bulunan ağalar, beyler, şeyhler, tüccarlar büyük topraklara el koydular.

Arazi Yasası'nın yürürlüğe girmesi Kürdistan'da şu sonuçlara yolaçtı.

"1) Aşiretsel ekonominin komünal özelliklerinin gerilemesi: Kişiselleşme.

2) Aşiret içinde tabakalaşma süreçleri hızlandı; böylece aşiret ağaları, zamanla toprak ağaları oldular ve sıradan aşiret adamları üzerinde olağanüstü güç sağladılar.

3) Yeni bir yaşam tarzıyla birlikte yeni bir sınıf belirlendi, kentli toprak ağaları.

4) Kentli toprak ağalarıyla, köyde kalan toprak ağaları arasında yeni bir tür işbirliği ve himayecilik gelişti. **Hay** *Erbil'e geldiğinde (1919), şehirli ağaların 'muhteşem misafirhaneleri'nin olduğunu gördü. 'Aşiret Şefleri' kente geldiklerinde, buralarda kalıyorlardı. 'Her aşiret ağası, kentli ağalardan birinin yanaşmasıydı.'*

5) Normal uygulamada, toprağı işleyenler, geleneksel haklarının bir kısmını yitirip ortakçı ya da kiralanmış emekçiler oldular Toprak ağası eğer isterse, kiracıyı topraktan atabilirdi. Fakat bu yetki daha çok potansiyel olarak vardı. Ta ki tarımın mekanizasyo-

---

6 - Mustafa Sönmez, Doğu Anadolu'nun Hikayesi. sy: 86

nu insan gücü artığı yaratıncaya kadar (1950'ler). O zaman pek çok ortakçı topraklarından atıldı. Çünkü 'toprak yasal olarak toprak ağasına aitti. ve köylüler isyan ettiklerinde, ağalar devlete dayanıyorlardı." (7)

Yazarın verdiği sonuçlar, yerinde gözlem ve irdelemelere dayanıyor. Bireysel mülk edinmenin yoğunlaşmasıyla birlikte, çok geçmeden her biri kendi başına, ekonomik, sosyal hatta idari birim olan aşiretler, içten çıkar çatışmasıyla bölünürler. Artık, sömüren ve sömürülen, ya da toprak ağaları ve yarıcı köylü yığınları olarak bölünme hızlanır. Aşiret yapısının ekonomik temeli olan kır cemaatinin "kollektif" mülkiyeti parçalanıp yerini özel mülkiyet aldıkça aşiretler ekonomik, sosyal birim olarak bir bütün olmaktan çıkar, gittikçe salt görünürde ve a,b,c adı altında isimden ibaret kalırlar.

Şehirli (kasabalı) toprak sahipleri olarak beyler, kırsal alandaki ağalara oranla devletin bürokratik kesimi ile daha yoğun ilişki içerisinde olup, merkezi idare nezdinde daha "saygın" konumdaydılar. Bunlar kırsal alandaki ağalar ile merkezi idare arasındaki köprü işlevini de görürlerdi. Başka bir ifadeyle beyler kırsal alandaki ağaların, hem kasabadaki hem de merkezi idaredeki temsilcileriydiler. Süreçte, bu kasabalı toprak sahibi beyler, bir yandan Kürdistan'daki toprak burjuvazisinin diğer yandan Batı metropollerindeki Kürt burjuvazisinin ilk temsilcileri oldu.

Hukuki olarak başlangıçta toprak sahiplerinin ortakçı durumundaki yoksul köylüleri topraktan atma hakkı yoktu. Ayrıca, tarımda tekniğin hemen hemen hiç bulunmadığı 20. yy. ortalarına (1950'lere) kadar, toprak ağası, ortakçı köylülerin iş gücüne yoğun ihtiyaç da duymaktaydı. Fakat, traktör, biçer-döver vb. teknik araç-gereçlerin tarıma girmesiyle, toprak ağasının, ortakçıya olan işgücü bağlılığı da gittikçe azaldı. Bu süreç, aynı zamanda kasabalı toprak sahibi beylerin ve toprak ağalarının, tarım ve toprak burjuvazisi olma süreçleridir. Yine, tarıma tekniğin girmesiyle kırda yarattığı işgücü fazlası ve şehirlerdeki sanayinin de emek gücü ihtiyacı nedeniyledir ki, milyonlarca Kürt işçi-emekçisi Batı'nın büyük metropollerine bir ekmek kapısı bulma umuduyla sürükle-

---

7 - Martin Van Bruinessen, Ağa, Şeyh ve Devlet. sy: 226

nip yerleşmişlerdir.

Osmanlı, ekonomik ve idari merkezileşmeye egemenliği altındaki bütün topraklarda olduğu gibi, Kürdistan'da da yönelmişti. Taa 1700'lü yıllardan beri, Kürdistan'daki yerel otoritelerin egemenliklerini, özerkliklerini ortadan kaldırmaya uğraşıyorlardı. Miri toprak düzeninin çözülmesiyle toprakta hızlanan özel mülk edinme, özerk yerel Kürt beyliklerinin ve bunların tepesindeki mir'lerin ekonomik egemenliklerini de sarsıyordu ve giderek politik güç odağı olmaktan da çıkarıyordu. Bu, Kürdistan'da belli bir boşluk da yaratıyordu. Bu boşluğu hem ekonomik hem de politik olarak yeni mülk sahibi güçler olarak, şeyhler, ağalar, beyler dolduruyorlardı. Başka faktörlerin de etkisiyle, özellikle, şeyhler, seyidler Kürdistan'da hızla hem çoğaldılar, hem de politik odaklar haline geldiler. Yine, hem Osmanlı merkezi idaresiyle (sonra TC ile) ilişkilerde politik odaktılar, hem de ulusal direnişlerde etkindiler. Öyle ki ulusal direnişlerde "şeyh"ler de ciddi etkilere sahiptiler. Şêx Ubeydullah Nehri, Şêx Mahmut Berzenci, Şêx Sait, Seyid Rıza, Seyid Abdülkadir, Mele Mustafa Barzani ve hatta Talabani, Şêxleri ailesinden gelen C. Talabani vb... bunlardan bazılarıdır. *"Bu dönemde, neredeyse, bütün önemli politik liderler Kürdistan'da ya şeyhlerdi ya da en azından şeyh ailelerindendi. Kürdistan'ın en önemli şeyh ailelerine bir göz attığımızda, politik geleneklerinin, Emir'liklerin yıkılışından hemen sonra başladığını görürüz."* (8)

B- İDARİ YAPIDAKİ ÇÖZÜLME VE MERKEZİLEŞME

Tarihsel materyalizm bilimi, bize üst yapının er ya da geç, alt yapıya göre biçimlendiğini göstermiştir. Alt yapısı çözülen hiç bir üst yapı kurumu uzun süre ayakta duramaz. İşteOsmanlı İmp.'nun politik, askeri, hukuki kurumları da bu kaçınılmaz sonla yüzyüze gelmişlerdir. En başta Doğu despotik yapının ekonomik, sosyal alt yapısını oluşturan kır cemaati ve bunun üzerinde şekillenen mi-

---

8 - Martin Van Bruinessen, a.g.e. sy: 275

ri toprak düzeni çözülmüştür. Bununla birlikte, askeri örgütlenmenin temel gücü olan timarlı sipahiler de dağılmışlar, veyahut dağıtılmışlardır. Osmanlı imp.'nun idari yapısının çözülüşünü hazırlayan salt içteki gelişmeler değildir. Hatta, sancılı ve uzun süreli de olsa, içteki kır cemaatini ve buna dayanan örgütlenmeyi çözen esas uluslararası gelişmelerdir. Şimdi bunları özetle belirtelim:

1- Ulusal Devletlerin Doğuşu

İngiltere, Almanya ve Fransa burjuva devrimlerin dünya çapında yarattığı sonuçlar, Osmanlı İmp.'nu da etkisi altına alır. Özellikle de 1789 Fransız burjuva devriminin bayraklaştırdığı "eşitlik, özgürlük, adalet" idealleri, tüm dünya halklarını olduğu gibi Osmanlı egemenliği altındaki halkları da etkisi altına alır.

Fransız burjuva devrimi dünyada ilk kez yeni bir politik devletin (yani ulusal devletin) doğuşuna analık etmişti. Artık burjuva ulusal devlet tarih sahnesinde yerini almıştı. Kapitalizmin şafağıyla birlikte, sermayeninin merkezileşmesinin (yoğunlaşmasının) ilk odağı olarak ulusal pazar ve ulusal pazarın etrafında ulus/ulusal devlet olgusu yartılmıştı. Geniş topraklarda kurulan, geri, hantal ve çok uluslu koca İmparatorlukların yerini, ulusal devletlerin alması sürecine girilmiştir. Her biri belli bir ülkenin topraklarında ve belli bir ulus üzerinde şekillenecek olan, mali, askeri, politik, kültürel vb. her bakımdan merkezileşmiş güçlü ulusal devletler; önce Avrupa'nın feodal imparatorluklarının zamanla da Doğu despotik devletlerinin yerini alacaklardır. **Dün, site/kent devletlerinin başına gelenler, 1789 Fransız burjuva devrimiyle başlayan yeni süreçte, İmparatorlukların başına gelecektir. İmparatorluklar ulusal devletler lehine tarih sahnesinden silineceklerdir. Osmanlı İmp.'nun ve kurumlarının çözülüşünde rol oynayan birinci gelişme budur.**

2- Balkanlarda Ulusal Bağımsızlık Mücadelesi

Batı'da boy veren burjuva ideallerin ve ulusal devlet yönelişinin, Osmanlı'nın egemenlik alanlarında öncelikle etkili olduğu yer-

ler Balkanlardır. Balkanlar da ulusal bilinç ve merkezileşmeyi sağlayacak olan burjuva güçlerin etkinliği, Anadolu, Arabistan ve Kürdistan'a oranla epey ilerdeydi. Balkanlarda ki halk İmparatorluğun diğer alanlarındaki halklardan farklı olarak Hıristiyandı ve Balkanlar coğrafi olarak Batı Avrupa'sının etkilerine en açık bölgelerdi.

1804'de Sırplar, 1821'de Yunanlılar, 1856'da Romenler, 1878'de Bulgarlar ve 1913'te Arnavutlar, Osmanlı İmp.'na karşı ulusal bağımsızlık uğrunda ayaklandılar. Belli aralıklarla hepsi peş peşe bağımsızlıklarını elde ettiler. Balkanlar'daki ulusal uyanışta Batı Avrupa burjuva devrimlerinin etkisi vardı. Fakat bundan da önemli olan, Balkan halklarının Osmanlı'ya karşı bağımsızlık mücadelesinde Batı'nın aktif desteğiydi. Ulusal bağımsızlığını ilan eden her Balkan halkı, derhal Batı tarafından tanınmış ve Osmanlı İmp'na bu ülkelerin bağımsızlığını tanıması için baskı yapılmıştı.

Batı Avrupa, Balkanlar'da ki ulusal bağımsızlık mücadelesine destek verir ve ilk tanıyan olur. Fakat bu destek ve tanıma, Balkan ülekelerine pahalıya mal olur. Siyasal bağımsızlıklarını ancak "ekonomik bağımsızlıklarını büyük Batılı güçlerin ipoteği altına sokarak" elde edebileceklerdir.

Balkanlar'daki ulusal bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşması Osmanlı İmp.'nun çözülüşünün ilk halkasını oluşturur.

3- Merkezden Kopma Eğilimleri Diğer Alanlarda ve Kürdistan'da Güçleniyor

1800'li yılların başlarından itibaren, ulusal uyanış içerisinde bulunan ve İmparatorluktan kopmak isteyen sadece Balkan halkları değildir. Arabistan, Kürdistan ve hatta Anadolu'da ve dolayısıyla bütün eyaletlerde merkezden kopma eğilimleri güçlenir. Her beylik ya da eyalet, kendi başına buyruk, kimisi yarı-bağımsız, kimisi fiilen merkezden kopmuş, (Mısır gibi) bağımsız davranır. Kürdistan'ın bazı bölgelerindeki mirler de geçici bir süre için de olsa merkezden koparlar. Mısır'daki M. Ali Paşa, sarayın ihanetine uğradığı gerekçesiyle 1831'de Suriye'yi işgal eder ve üzerine gönderilen Osmanlı ordusunu yener. Ardından, Anadolu'nun içlerinde, Kon-

ya'da 1833'te Osmanlı ordusunu ikinci kez bozguna uğratır ve Kürdistan'a kadar ilerler. Nizip civarında 1839'da orduyu üçüncü kez bozguna uğratır. Padişah, M. Ali Paşa'ya Mısır valiliğini ömür boyu vererek anlaşır.

Bütün bu gelişmeler, 1800'li yılların başından itibaren İmparatorluğun tam anlamıyla bir parçalanma sürecine girdiğini göstermektedir. II. Mahmut tahta oturduğunda böyle bir tablo ile karşı karşıyadır. Ve ilk işi merkezi denetimi yeniden sağlamak olur. Merkezden kopma yönelişlerine, merkezileşme fakat dünden farklı yeni bir merkezileşme politikalarıyla cevap verir.

II. Mahmut askeri ve polisiye tedbirlerle, "merkezileştirme"ye önce Anadolu'dan başlar. Merkezden kopma eğilimindeki paşaların ve derebeylerin üzerine saldırır. Kimilerini görevden alıp, yerlerine İstanbul'dan görevli atar, kimileriyle ise uzlaşıp anlaşır. Böylelikle 1826 yılına kadar Anadolu'daki tüm yarı-bağımsız güçler tasfiye edilir. Merkezileşme sağlanır. Ancak geçmiş Osmanlı idari yapısından farklı bir merkezileşmeye gidilir. Bu, valilik, kaymakamlık.. vb. tüm yerel yönetim birimlerinde yukarıdan atamayla gerçekleşen ve yerel hiç bir özerklikleri olmayan bir merkezileşmedir.

Anadolu'nun ardından sıra Kürdistan'a gelmişti. Hedef belliydi: Tüm Kürt beyliklerine -mir'liklerine- ve bunların yerel yönetimlerine (özerkliklerine) son vererek, bunları tıpkı Anadolu'daki gibi, merkezi devlete bağlı birer valilik haline getirmekti. Osmanlı Generali Reşit Mehmet Paşa'nın komutasındaki ordular, Kürdistan'da özerk mirlikleri temizleme harekatına girişmişlerdi. Ve 1850'lere gelindiğinde hemen hemen tüm Emirlikler tasfiye edilmiş, yerlerine İstanbul'dan gönderilen valiler atanmıştır. Osmanlı, bunu, 50 yıla yakın süren kanlı-katliamlı bir savaşla ancak başarabildi. Ayrıca, tasfiye edilen mirlerin yerine atanan valilerin kent merkezleri ve yakın çevresi dışında hiç bir otoriteleri yoktu.

Osmanlının Kürdistan'da beyliklerin özerk yapılarını ortadan kaldırma ve merkezileştirme çabaları, anında yoğun karşı tepkilere ve giderek ayaklanmalara neden oldu. Güney'de Soran, Kuzeyde ise Botan bölgesindeki iki Kürt miri merkezi otoriteye karşı başkaldırdılar. Bu isyanlar, merkezi otoritenin merkezileştirme politi-

kalarına karşı bir başkaldırı olduğu kadar, uluslararası gelişmelerin, ulusal devletlerin kuruluş aşamasınında etkisiyle, ulusal bağımsızlık yönünde de belli bir içeriğe sahiptiler. Denilebilir ki, ilk milliyetçi hareket, belirgin olarak Botan'da Bedirxan Beg'in önderliğindeki ulusal ayaklanmaydı.

Soran Beyliği, 1814'de Rewandizli Mir Mehmet önderliğinde ayaklandı ve kısa sürede şimdiki Güney Kürdistan'ın hemen hemen tamamını denetimi altına aldı. 1833'de egemenliğini kuzeyde Nusaybin, Mardin'e doğru genişletti. Özellikle bu sıralarda Mısır Valisi M. Ali Paşa'nın, Osmanlı ordularını yenilgiye uğratan başarıları, Kürt mirlerini de cesaretlendiriyordu. Mir Mehmet'in ilerleyişini, mirleri temizlemekle görevli Osmanlı Generali Reşit Paşa da önleyemedi. Hatta Osmanlı sarayı mirin kendisine "paşa" ünvanını vererek, İmparatorluk'tan kopuşunu önlemeye çalıştı. Bundan sonraki gelişmelere ilişkin iki iddia ileri sürülmüştür.

Birincisi; Musul ve Bağdat valisinden de yardım gören Reşit Mehmet Paşa'nın saldırıları üzerine, Mir Mehmet, kendisi için oldukça uygun koşullarda teslim olur. Rewandiz valisi olarak kalır ve sultana bağlılığını açıklar. 1835'te sultan ile İstanbul'da görüşüp dönerken, yolda "kayıp olur" daha doğrusu II. Mahmut'un gizli polis güçlerince yolda öldürülür. **İkinci iddia ise;** *"Mir Mehmet'in önlenemez yükselişini frenleyen 'din' motifi oldu. 1836'da Osmanlı ve Kürt orduları arasında yine savaş başladı. Ancak bu kez Osmanlı, Kürt mollalarına 'Halifenin ordularına karşı savaşan kafirdir' fetvasını verdirtmeyi başarınca, Kürtler bölündüler Bu taktik sonucu, Mir Mehmet teslim olmak zorunda kaldı. Bir süre sonra da öldürüldü. Bu ayaklanmanın bastırılmasıyla Mir Mehmet'ce birleşik bir yönetime kavuşturulmuş Kürt beylikleri de sona erdi ve Güney'deki yöreler 'vilayet'e dönüştürülerek merkeze bağlandı."* [9] Görüldüğü gibi, Osmanlılar ya polisiye tedbirlerle ya da dini araç olarak kullanıp Kürt güçlerini bölüp parçalamışlardır.

Kuzey'de (Botan'da) mir olan Bedirxan Beg, Botan çevresindeki bir çok Kürt beyliğini de yönetiminde birleştirmeyi başarmıştı. Ayrıca Muş, Kars ve Hakkari mirleriyle de ittifaklar kurabilmişti.

---

9 - Mustafa Sönmez, a.g.e. sy: 81-82

Ve emirliği bünyesinde merkezileşmiş bir ordu da kurmaya çalışmış, belli adımlar da atmıştı. Örneğin savaşlara, aşiretlerin savaşçıları her biri kendi aşiret reislerinin komutasında gitmek yerine, mirin doğrudan komutasında savaşa katılıyorlardı ve hatta bütün aşiretlerin en iyi savaşçılarından alaylar oluşturulmuştu.

Botan'da bunlar olurken, Amerika ve İngilizler orta Kürdistan'da yaşayan Nesturileri keşfetmişlerdi ve misyonerleri ile buralarda belli bir faaliyet içerisine girmişlerdi. Hatta Amerikalı misyonerler, Hakkari'de Tiyari bölgesinde bir okul bile inşa etmişlerdi. Hıristiyan azınlık Nesturiler ile müslümanlar arasında, misyonerlerin kışkırtmalarıyla sorunlar çıktı. Ve *"azınlık Nesturiler, Amerikalıların da telkiniyle Hakkari Kürt beyliğine ödedikleri vergiyi vermemeye başladıklarında Hakkari Beyi Mir Bedirxan Beg'den yardım istedi. 1843'te Bedirhan Beyin düzenlediği seferde korkunç bir katliam yaşandı. Nesturilerden (10 bin) civarında insan öldürüldü. Bu katliam Batı Avrupa'da büyük tepkilere neden oldu ve Bedirxan'ın düşüşünü hazırladı. İngilizler Fransızlar, Osmanlı İmparatorluğu'na Kürt Mir'inin cezalandırılması ve katliamın önlenmesi için baskı yaptılar Bedirxan'ın üzerine gönderilen Osmanlı ordusu 1847'ye kadar Emirliğin düşürülmesi için uğraştı ve sonunda Bedirxan Beg teslim oldu, yakınlarıyla birlikte İstanbul'a gönderildi, ordan da sürgüne gönderildi. Bedirxan Begin yenilgisinde de din faktörünün Kürtleri içten böldüğünü görürüz. Ve böylelikle "Kürtler yine içlerinden fethedildiler Yeğeni Yêzdan Şêr Osmanlı saflarına geçince Bedirxan'da teslim oldu ve sürgüne gönderildi. Yêzdan Şêr ise 'vali' olarak Hakkari'ye atandı. Artık Hakkari bir Kürt beyliği değil Osmanlı vilayetiydi"* (10)

General Reşit Paşa'nın Kürdistan'daki beyliklere son verip vilayetlere dönüştürmesi yolundaki saldırılarının son halkası 1849'da Bitlis Emiri Şerif'in görevinden alınıp yerine valinin atanmasıyla tamamlanır. 1877 Osmanlı-Rus savaşıyla Osmanlı yönetimi zayıf düşünce Botan'da kimi mirler yine kısa aralıklar ile egemenliklerini ilan ederlerse de çok geçmeden yenilirler. Artık bundan sonraki süreç; Kürdistan'da yüzyıllarca devam eden , Kürt mirlerinin aracı-

---

10 - Mustafa Sönmez, a.g.e. sy: 83

lığıyla dolaylı ya da ikili yönetim yerini, doğrudan (direkt) yönetime bırakma sürecidir.

Osmanlı İmp.ğu çözülüp küçüldükçe, Anadolu ve Kürdistan'da giriştiği merkezileştirme faaliyetleriyle, üniter TC'nin ön koşullarını hazırlar adeta.

4- Askeri Örgütlenmede Merkezileşme

Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısında bir diğer merkezileşme ordu örgütlenmesinde görülür. Ordu örgütlenmesinin temelini tımarlı sipahilerin oluşturduğunu belirtmiştik. Merkezi iktidarın güçlü olduğu yıllarda bu sistem işliyor ve savaşlara önemli oranda asker sağlıyordu. Tımarlı sipahi sistemi, aynı zamanda, eyaletlerin, sancakların denetlenmelerinin de bir aracıydı. Fakat, merkezi iktidarın zayıfladığı her durumda, merkezden kopma eğiliminde olan eyaletlere, Kürt Mirlerine ellerinde hazır bir askeri güce sahip olmalarını da sağlıyordu. Tımar sistemi saray için böylesine ciddi bir zaafı da barındırıyordu. Örneğin, Mısır beylerbeyi M. Ali Paşa'nın Osmanlı ordularını peş peşe yenilgiye uğratabilecek bir askeri güce sahip olabildiğini görmüştük.

Tımar sistemindeki bu zaaf ve ayrıca zaten tımarlı toprak mülkiyetinin çözülme içerisinde olması, Osmanlı merkezi bürokrasisini ordu örgütlenmesinde de yeni arayışlara iter. Eyaletlerden bağımsız ve merkezden kopma yönelişlerine karşı dirençli bir orduya sahip olma arayışı başlar. 18. yy.'ın ortalarından itibaren "düzenli ve maaşlı bir milli ordu"yu yaratmak için, somut adımlar atılır. Âyânlar ve yeniçerilerin karşı dirençlerine rağmen bu yöndeki çabalar yoğunlaştırılır. Ve nihayet 1826'da Yeniçeri Ocaklarının kapatılmasıyla birlikte "milli ordu" yaratmada ciddi yol katedilir.

5- Tüm Reform Hareketlerinde Batı'nın Doğrudan Etkisi Olmuştur

Osmanlı toprakları, "Balta Limanı Antlaşması" olarak da bilinen 17 Ağustos 1838 Ticaret Antlaşması ile İngiliz ve diğer Batılı güçlerin sanayi mallarına tamamıyla açılır. Bu antlaşmayla ilgili

İngiliz temsilcisi *"Ponsonby'ye, Palmerston'a gönderdiği yazıda, 'daha fazlasını istemeye hakkımız olmayacak kadar mükemmel ve önceden ümit ettiklerimizin çok fevkinde' dedirtebilecek bir antlaşma!"* [11] der.

Öyleki, 1800'li yıllarda başlayan tüm "ıslahatçı" yönelişler de doğrudan doğruya Batı burjuvazisinin etkilerinin damgasını taşıyacaktır. Batı'nın ekonomik ablukası Osmanlı sarayına istediği reform kanunlarını çıkarttırır. Örneğin; 1838 Ticaret Antlaşmasının hemen ardından 1839'da Tanzimat Fermanı'nın kararlaştırılması, yine 1856 İslahat Fermanı'nın ise Paris Antlaşması'nın hemen öncesinden çıkarılması gibi. Benzer bir durum bugün yaşanıyor. Ceza yasasını (CMUK) parlamentodan çıkarır çıkarmaz, İngiltere'ye giden Başbakan S. Demirel misali. Çıkarılan ceza yasasının demokratik içerikte olmaması bir yana, yasa çıkarılmadan, Avrupa'ya gitmek istemiyordu.

Tanzimat Fermanı, özellikle de Islahat Fermanı, esas olarak Osmanlı topraklarındaki Hıristiyan azınlıklarla ilgilidir. Öyleki, Tanzimat Fermanı Topkapı Gülhane bahçesinde devlet büyükleri ve yabancı devlet temsilcilerinin önünde okunarak yürürlüğe girer. Islahat Fermanı metni ise; Rum, Ermeni, Yahudi din ve cemaat önderleri önünde okunarak bunlara güvence veriyordu.

İngilizler, Ruslar ve Fransızlar Osmanlı İmp.'daki gayrimüslimlerle ilgili birbirinden farklı görüşler/tezler ileri sürmekteydiler. Viyana kongresinde Ruslar, Hıristiyan uyrukluların Avrupa devletlerinin güvencesi altına alınmasını; İngilizler din ve hukuk özgürlüğünü; Fransızlar ise gayri-müslim halkla müslüman halk arasında her bakımdan eşitliğin sağlanmasını savunuyorlardı. İşte Tanzimat Fermanı'nın bir devamı ve de tamamlayıcısı olan Islahat Fermanı, Fransızların bu tezini olduğu gibi yasalarla güvence altına alıyordu. Tanzimat Fermanı daha çok "İnsan Hakları Bildirisi" niteliğini taşımasına karşın, Islahat Fermanı doğrudan doğruya Müslüman olmayan uyrukların durumunu düzenliyordu. Onlara yeni bir takım haklar tanıyordu. Örneğin:

Hıristiyanların dini nitelikte bütün hak ve ayrıcalıklarının ko-

---

11 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 467

runması, bütün uyruklar için din ve dini törenleri yerine getirme özgürlüğü, Müslüman olmayanlara küçültücü, onur kırıcı, ayrımcı davranma yasağı, bütün Hıristiyan azınlık topluluklarının okul açabilmesi, Müslümanlar ile müslüman olmayanlar arasında vergi eşitliği, yine Müslüman olmayanların da yerel meclislerde temsil edilmeleri, askere alınmaları... Benzeri gelişmeler, Osmanlı İmp.'nun despotik yapısının çözülüşünde önemli rol oynadı.

6- Türk Milliyetçiliği Boy Veriyor

Osmanlı imp.'da despotik devlet yapısı çözülmedikçe, Balkanlarda başlayan ve diğer alanlara sıçrayan ulusların ayrılmalarıyla İmp.'un sınırları daralma; merkezileşme; entegrasyon ve Türk milliyetçiliği.... gibi olgular karşılıklı biribirlerini beslerler. İmparatorluk, Anadolu ve Kürdistan'la sınırlı alanlara doğru küçüldükçe, geriye kalan halklar (başta Kürtler ve Ermeniler) üzerinde de entegrasyon (asimilasyon çabaları) la birlikte baskı ve katliamlar da yoğunlaşır.

Gerek dünya çapında şahlanan ulusallık ve gerekse 19. yy'dan itibaren Balkanlarda gelişen Grek ve Slav milliyetçiliğinin yarattığı etkiyle, Osmanlı İmp.'nun politik yapısı içerisinde üç ideolojik akım belirginleşir.: Osmanlıcılık, Pan-İslamizm ve Pan-Türkizm

a- Osmanlıcılık: 1800'li yılların sonlarına doğru, İmparatorluğun tamamıyla parçalanıp yok olma tehlikesine karşı, entellektüel çevrelerde genel olarak bir savunma eğilimini güçlendiriyordu. Ekonomik, politik, kültürel zeminleri hızla ortadan kalkan İmparatorluğun geleceği yoktu, parçalanıp yok olmaya mahkumdu. Dolayısıyla bu yönlü bir ideolojik tavrın da geleceği yoktu ve zaten herhangi bir ciddi etkinlik de sağlayamadan eridi.

b- Pan-İslamizm: En güçlü savunucusu Abdülhamit idi ve İmparatorluğun parçalanması tehdidi karşısında birleştirici unsur olarak İslamiyet görülüyordu. Pan-İslamizm akımı, 1800'li yılların sonlarında ve özellikle de II. Meşrutiyet'ten sonra, Türkçülük/ Turancılık düşüncesi karşısında da bir seçenek olarak belirmişti.

İslam dünyasının yeniden Osmanlı İmp.' etrafında birleştirilmesi hedefleniyordu. Ancak pratikte bu da herhangi bir ciddi etkide

bulunamadı. I. Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı padişahı'nın "Halife" sıfatıyla yaptığı "cihad" çağrısı da hiç bir müslüman ülkede olumlu yankı bulamadı. Bulamazdı da. Çünkü; İslamcılık o günün koşullarında artık Osmanlı İmp. için halkları birleştirici bir unsur olmaktan çıkmıştı.

Pan-İslamizmin diğer bir amacı: Genel olarak milliyetçiliği özel olarak da Kürt milliyetçiliğini frenlemekti. Küçülen Osmanlı İmp.nu daha da küçültüp ortadan kaldıracak olan genel ulusal uyanış ve özellikle de Ermeni milliyetçiliğine karşı, Türk-Kürt ve Arap müslüman halklarının birliğini hedefliyordu. Bu politika, islamiyeti esas yaratan Arapların torunları üzerinde pek etkili olmadı ve Arapların ayrılmasını engelleyemedi. Fakat, Kürtlerin üzerinde dünya ve bölgesel faktörlerle birlikte etkili olabildi ve Kürtler, Ermenilerin katledilmesinde Türklerce kullanıldı. Pan-İslamizm, Osmanlı İmp.'nu parçalanıp yok olmaktan kurtaramadı, fakat üniter TC devletinin kuruluşunda, başka bir çok faktörle birlikte, Kürtlerin Türklerle birlikte davranmasında, hatta kurtuluş savaşında birlikte savaşmalarında önemli işlev üstlendi.

c- Pan-Türkizm: Türk ırkçılık akımı, tüm dünya Türklerini "tek yurtta, tek bayrak altında toplama" düşüncesinin ırkçı özünü gizlemek için zaman zaman ulusallıkla özdeşmiş gibi görünmeye çalıştı. Jön-Türk ile ittihat ve Terakki Partisi kanalıyla da özellikle aydınlar arasında yaygınlık kazandı. Hatta İttihat ve Terakki Partisi'nin 1914'te yapılan seçimler sonucu gerçekleşen iktidarı ile, Osmanlı İmp.'nda sınırlı ve kısa süreli de olsa egemen oldu. Fakat, ünlü Türkçülerden, Enver Paşa'nın I. Dünya Savaşı'nda binlerce insanın katledilmesine yolaçan Sarıkamış macerasının ardından orta-Asya'ya kaçışı; buralarda "Turan'ı fethetme" çabalarıyla giriştiği ikinci macera ve nihayet Kızılordu birliklerince 1922'de yenilgiye uğratılmasıyla Pan-Türkizm (Turancalık) düşüncesi ciddi bir yara aldı. Başta Turancılarla sınırları pek de belli olmayan Mustafa Kemal ve kemalistler şartların dayatması karşısında Pan-Türkist hayallerden vazgeçtiler. Fakat, "Misak-i Milli" sınırlar dedikleri bugünkü TC devletinin sınırları içerisinde, her türlü devlet terörü ile birlikte Türkçülüğü Kürt ve diğer halklara dayattılar.

Pan-Türkizm hayali, II. Dünya Savaşı'nın ilk başlarında Alman

faşizminin başarısıyla TC topraklarında yeniden canlandı. Fakat çok geçmeden Alman faşizminin yenilgisi ve sosyalizmin zaferiyle sonuçlanan II. Dünya Savaşı'nın ardından tekrar geriledi. Son olarak SSCB'nin dağılmasıyla, özellikle, TC'de ve Azerbaycan faşistleri arasında Pan-Türkizm yeniden diriliyor, diriltilmeye çalışılıyor. S. Demirel gibi kaşarlanmış gerici-faşist politikacılar başta olmak üzere mevcut burjuva siyasal yelpazedeki politikacılar arasında "Adriyetik Denizinden Çin'e kadar uzanan Türk dünyasının" gelekcekteki "büyük birliğinden" söz ediliyor. Fakat bu Pan-Türkizm akımının yeni bir darbeyle tekrar tarihin çöplüğüne gömüleceğinden kimse kuşku duymamaktadır.

7 - Türkçülük Kuramının Oluşumunda Kürt "Aydınları"nın Rolü

İlginçtir, ama Türk milliyetçiliğinin, hatta ırkçılığının boyverdiği, Jön-Türk ve İttihat ve Terakki hareketlerinde ve üstelik kurumları arasında Kürt kökenli "aydınlar"ı görmekteyiz. Bunların başında da Ziya Gökalp gelir.

Diyarbakırlı ve Kürt kökenli bir "aydın" olmasına rağmen Ziya Gökalp, 1913'te Hamdullah Suphi Tanrıöver ile birlikte "Türk Ocakları"nın kurucularındandır. Siyasete, İttihat ve Terakki'nin Diyarbekir şubesini açarak girer. Daha sonra Selanik'te yapılan kongrede İttihat ve Terakki'nin genel merkezine seçilir. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" olarak özetlediği görüşleriyle, Turancılığı uzak bir olasılık da olsa görüş olarak savunur ve giderek Türkçülüğün esaslarını belirler.

Ziya Gökalp "dilde Türkçülük" başlığı altındaki çalışmalarıyla, Osmanlıca dilinden, Türkçe'ye geçişe önemli katkılarda bulunur. Kısacası, Z. Gökalp, Türk şöven aydınından daha fazlasıyla Türktür, Türkçüdür. Ve bu haliyle de Kürt halkının bir yüz karasıdır.

Kürt halkının yüz karası "aydınları" Z. Gökalp ile sınırlı değildir. Yine Jön-Türk hareketinin içerisinde ve hatta kurucuları arasında "iki Kürt aydını" bulunuyordu. Jön-Türkler *"hareketinin pekçok önde gelen temsilcisi Türk olmayan müslümanlardı. Bunların*

içinde iki Kürt aydını Abdullah Cevdet ve İshat Sukûtî önemli bir yere sahiptiler " [12] S. Yerasimos ise, Jön-Türk hareketinde Abdullah Cevdet'in yerini şöyle belirtiyor: *"1889'da, istanbul'daki Askeri Tıp Okulu'nda bir grup öğrenci, Abdülhamit'in tahttan indirilmesi amacını güden devrimci bir örgüt kurarlar Bu grubun ilk nüvesi dört kişiden oluşur. Bunlardan Abdullah Cevdet, hareketin nazariyecilerinden biridir."* [13] Türkçülük kuramının (nazariyeciliğinin) oluşumunda ikinci bir "Kürt aydını"nı daha görmekteyiz. Kürtler arasında Türkçü kuramcıların, politikacıların çıkış nedenleri ve yolaçtığı sonuçlar üzerinde ilerde tekrar duracağız.

Sonuç olarak; Osmanlı İmp. ilk kuruluşunda, Türk-İslam ve hatta Türk kimliği daha belirgin olarak doğar. Fetih savaşlarıyla İslam/ümmet kimliği belirgin olarak büyür/genişler. Ve daralıp-küçüldükçe merkezileşmeyle birlikte Türk kimliği yine belirginleşir. Böylelikle tamamıyla dağılmasıyla birlikte şöven-ırkçı TC devletinin kuruluşuna analık eder.

---

12 - Martin Van Bruinessen a.g.e. sy: 336
13 - S. Yerasimos a.g.e. C. 2 sy: 416

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞU "SÖMÜRGECİ BİR DEVLET" MİYDİ?

Osmanlı'nın ekonomik, sosyal, idari ve askeri yapısının üzerinde temel çizgileriyle durduk. Bu temel olgular irdelenirken, İmparatorluğun egemenliği altındaki halklarla ve özel olarak da Kürt halkıyla süren ilişkilerinin de yine temel yönlerini açığa çıkarmaya çalıştık. Kısacası, İmparatorluğun ve egemenliği altındaki halklar ile ilişkilerinin resmini temel çizgileriyle çizmeye çalıştık. Bu ilişkilere illa da bir ad koymanın artık çokta önemli olmadığı inancındayım. Önemli olan "sömürgeci"mi yoksa ilhakçı mı şeklinde bir adın konulması değil, üzerinde siyaset yürüttüğümüz ve yürüteceğimiz olguları, mümkün olduğunca tüm nesnelliğiyle verebilmektir. Çalışmanın buraya kadar ki bölümünde bunu yapmaya çalıştık. Bundan sonra, TC ile Kürdistan'ın ilişkil[illegible]nde de aynı yöntemi sürdüreceğiz.

Salt adlandırmadan hareketle politik tezler üretilmediği sürece, adlandırma da önemsiz olur. Ancak ülkemiz devrimci hareketinde yıllardan beri, olguların nesnel yapısı bir yana bırakılıp, salt adlandırmadan hareketle politik tezlerin üretildiğine hepimiz şahit olduk. Kimilerince, "sömürge" mi yoksa "ilhak"ın adlandırması, po-

litik tezlerde, örgütlenme ve propaganda faaliyetinde farklı yönelişlerin adeta temel dayanağı olarak sunulduğundan , cisim (nesne) kadar ad da önem kazanır. Bu önemden hareketle nesne (cisim) ile ad bağının aslına uygun kurulabilmesi için adın kendisi üzerinde de duracağız. Buna, cismi aslına uygun adlandırma da diyebiliriz.

A- KOLONİ VE ROMA

Sömürgeciliğin tarihsel olarak ilk ortaya çıkışı ve geçirdiği evrelerin üzerinde, yazının birinci bölümünde durmuştuk. Burada hem soyut hem de somut olarak üzerinde kısaca tekrar duracağız.

Koloni kelimesinin sözlük anlamı "Oxford Ansiklopedik Sözlük"te şöyle belirtiliyor: 1- Yunanistan'a özgü kullanımda: İşgal altındaki bir bölgede genellikle Romalı kıdemli askerlerden oluşan sömürge, 2- Koloni, sömürge, bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği, ekonomik ya da siyasal çıkarlar sağladığı ülke; sömürgede oturan, kimseler. 3- Yabancı bir ülkede yaşayan aynı milletten insan topluluğu. 4- Biyolojik anlamda **Koloni,** birlik durumunda yaşayan aynı türden organizmaların oluşturduğu topluluk. 5- İşsizlere iş veren ya da onları eğiten kuruluş.

Almanlarda kolon; 1- Bir derebeyin arazisinde özgür çiftçi. 2- Sömürge çiftçisi, sömürgeli. 3- Çiftçi.

F. Engels, Cermenlerin kolonlarından söz ederken: *"Ben, güç halinde bulunan birbirine akraba bulundukları apaçık gençlerden meydana gelen kolonun kalımlı bir gurubunu adlandırmak ve önce doğuya, sonra batıya doğru yüzyıllarca süren göçler sırasında, aynı kökenden gelen bütün bir topluluğu yavaş yavaş bu adlandırma kapsamına sokmak için"* dediği yerde kolonla ilgili düştüğü dipnotta ise, *"kolon yerleşecek yurt arayan insan topluluğu"* diyor. [1] Aynı eserde yine Engels: *"Bütün Cermenler için durum aynıdır; hatta fethedilen Roma illerinin kolonizasyonu gene gensler bakımından [yapılmışa benzer]."* dediği yerde kolonizasyona ilişkin düştüğü dipnotta ise: *"Kolonizasyon sözcüğünün iki anlamı vardır: birincisi, bir ülkeden (metropol) öbürüne (koloni) insan gönderip yerleştirmek;*

---

1 - F. Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni. sy: 141-214

ikincisi, bir ülkenin (koloni), öbürüne (metropol) bağımlı bir hale dönüşümü." [2] diye açıklamada bulunuyor. Bu soyut belirlemelerden hareketle, Roma ve Osmanlı İmp.'nu irdeleyebiliriz.

Roma, tarihte ilk kez kapsamlı ya da en tam olarak köleci bir İmparatorluk kurmuştu. Ve aynı zamanda Roma, İlkçağın son sömürgeci devletiydi. Roma İmparatorluğu ikiye bölünmeden önce, hem içerde hem de ülke sınırlarının dışında egemenlik kurduğu alanlarda **kolonlar** kurdu. Ülke sınırlarının dışındaki kolonların ilk adımı kıdemli Romalı askerlerce atılıyordu. Ardından bu ilk adımlar, içteki ekonomik bunalım/çözülme ve nüfus yoğunluğunun azaltılması ihtiyacının da kamçıladığı göçler ile tamamlanıyordu. Cemaatin kendini yeniden üretme ve artan nüfus fazlasını yeni alanlara yerleştirme ihtiyacı, Roma'yı, kolonyalist siyasete yöneltecek ve böylelikle durmadan büyüyecekti.

İçerde ise**kolonu**; köleye oranla "özgür" olan köylüler oluşturmaktaydı. Komünal mülkiyetin dağılmasıyla, toprağın bir kısmı İmparatorun kendisinin, diğer ekilebilir büyük kısmı ise esas senyöründü ve köylüler arasında "çift" olarak paylaştırılmıştı. *"...Öte yandan, özel büyük mülkiyete bağlı **kolonun** statüsü açık seçik hale geliyordu. '**Kolon** sürekli, soydan gelme, ama gönüllü olmayan bir çiftçidir. Toprağa bağlılık onun için bir hak olduğu kadar, bir zorunluluktur da. Kaçacak olursa üzerinde köle gibi hak iddia edilir, ele geçince de ağır şekilde cezalandırılır. Mülk sahibi ne toprağını kolonsuz, ne de kolonlarını topraksız satabilirdi. Toprak kolonlara babadan kalıyordu. Efendinin yükümlülükleri arttırmak veya toprağı işleyenin haklarında değişiklik yapmak yetkisi yoktu. Bu hususlar, değişmez kabul edilen bir 'lex' (yasa) ile tesbit edilmişti. Medeni hukuk açısından **kolon,** özgür bir insandır, üzerinde yaşadığı ve ekip biçtiği toprak aracılığıyla mülk sahibi senyörün ancak dolaylı yoldan hizmetkârıdır."* [3]

Görüldüğü gibi, senyöre bağlı bulunan içerdeki kolon, ne yabancı bir ülke halkıdır, ne de herhangi bir yabancı ülkede aynı milletten aynı dinden insanların oluşturduğu bir topluluk..vb. değil-

---

2 - F. Engels, a.g.e. sy: 140-214
3 – S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 27

dir. Doğrudan, büyük özel toprak mülkiyetinin sahibi senyörün toprağını çift olarak işleyen Romalı köylüdür. Roma'yı sömürgeci bir İmparatorluk haline getiren bu içteki "kolon"lar değildir. Sömürgeci İmparatorluğu, bu belirttiğimiz içteki kolonların dışında, asıl gerçekten kolonyalist bir güç haline getiren Roma ülkesinin sınırları dışında yabancı halkların topraklarında kurulan kolonlardı. Romalı askerlerce ilk adımı atılan ve içerdeki nüfus fazlalığının kamçıladığı güçle bu fethedilen topraklara taşınan güçlerle yabancı topraklarda bulunan kolonlar ile buralar metropol Roma'ya bağımlı hale getiriliyordu.

M.S. 395'te Roma'nın, Batı ve Doğu (Bizans) olarak ikiye parçalanmasının ardından çok geçmeden, Batı Roma'nın Kuzeyden Alman barbarlarının sürekli akınları sonucu 476'da yıkılıp gitmesi ve Roma'nın yıkılışıyla İlkçağın kapanıp Ortaçağ karanlığının başlamasından itibaren, Avrupa ve Akdeniz çevresinde sömürgecilik hareketlerinde de bir duraklama görülecektir. Bu duraklama neredeyse Yeniçağın başlangıcına kadar devam edecektir. Klasik sömürgecilik, yeniden ve kapsamlı olarak 15. yy ortalarından itibaren Yeniçağ'la birlikte hız kazanacaktır.

Batı Roma'nın yıkılışla birlikte, köleci ve de sömürgeci Roma İmparatorluğu da tarihe gömülür. Roma'nın Doğu'daki mirasçısı olan, Bizans İmparatorluğu, Roma gibi köleci ve sömürgeci (kolonyalist) olamaz. Zaten köleci Roma'nın yıkılışıyla birlikte Bizans'ın egemenlik alanları hem Avrupa'da hem de Asya'da gittikçe daralır. Yıkılışına yakın tarihlerde, Batı Anadolu ile Rumeli kıyı şeridine kadar daralır.

Bizans İmp. Küçük Asya'da ne köleci bir toplum düzenine ne de Asya'nın kır cemaatine dayanarak sömürgeci bir siyaset izleyebilirdi. Kölecilik ve sömürgecilik, Batı Roma'yla birlikte yıkılıp gider. Çünkü Batı Roma'nın yıkılışının üzerinden çok geçmeden, Bizans İmparatorluğu'nun kendisi Venedik, Cenova, Pizapub... gibi Batılı güçlerin ekonomik olarak "sömürgesi" haline gelecekti.

Batı Roma'nın yıkılışıyla, topraklarında bir dizi yeni devlet kurulur... Kıyılarda Venedik, Cenova gibi İtalyan kent cumhuriyetleri ve bütün Almanya'yı içine alan Kuzeyde "kutsal" Roma-Cermen İmp. ile Güneyde Normandlar... kurulur. İşte, bunlardan Venedik

ve Cenovalılar çok geçmeden Bizans'ın üzerinde mali ve ticari egemenlik kurarlar. Bizansın topraklarına koloniler kurarak, bütün ticari gelirlerine el koyarlar. Ve koparmış oldukları ticari imtiyazlar/kapitülasyonlar ile Bizansı ekonomik olarak "sömürgeleştirme"de ciddi adımlar atarlar. Bizans zaman zaman buna karşı direnir, hatta savaşlar olur, ama her dafasında Bizans, ekonomik olarak biraz daha bu kolonyalist güçlerin denetimine girmekten kurtulamaz. Öylcki, Venedikliler ülkenin tüm büyük ticari depoları, deniz üsleri ve hatta Konstantinopolis tahtı üstünde siyasi tavizler bile koparırlar. *"Venedikliler artık duruma hepten el koyma gereğini duymaktaydılar Her sömürgeci güç gibi onlar da, bundan böyle, sadece işlenmiş madde tüccarlığı rolüyle yetinmek istemiyorlar, mal dolaşımını denetleme aşamasından üretim araçlarını denetleme aşamasına geçmek emelini besliyorlardı. İlk adım, 1198'de atıldı. Venedikliler ellerinde bulundurdukları eski imparatoru serbest bırakmak tehdidiyle, 'ister içerde üretilmiş, isterse dışardan ithal edilmiş ve hangi yolla taşınmış olursa olsun' kendilerine ait bütün mallar için vergi bağışıklığı koparmayı başardılar Bu Venediklilerin o çağda imparatorluk sınırları içinde ithalat ve ihracat yapabilmeleri, mal alıp satabilmeleri ve hatta üretebilmeleri demekti. Fakat bu da yeterli değildi. Başlıca üretim araçlarına, toprağa ve insana kadar her şeyi denetim altına almak gerekiyordu. Dış ticarette uyum içinde bulunan büyük malikane sistemi, mükemmel bir biçimde, ama kısmen büyük Bizans ailelerinin çıkarları doğrultusunda işliyordu. Bu ailelerin yerine batılı 'kolon'ları yerleştirmek bir zorunluluktu. Dördüncü Haçlı Seferinin amacı işte bu oldu."*

Venedik ve diğer Batılı güçlerin Bizans üzerindeki ekonomik ve siyasi etkileri derinleşir. *"Böylece kesin sömürgeleştirme tamamlanmış ve artık ürünün bütünü Batılıların eline geçmiş oldu."* [4] Yazarın burada vurgulamak istediği Bizans'ın ekonomik olanak söz konusu Batılı güçlerin sömürü alanı haline gelmesidir. Yoksa Bizans İmparatorluğu'nun küçülmüş olmasına rağmen bir bütün olarak Batılı güçlerin bir kolonisi olduğu iddiasında bulunmuyor. Zaten

---

4 - S. Yerasimos, a.g.e. sy: 63-64

bu yönlü bir iddia saçma da olurdu.

Burada konumuzla bağlantılı bir sonuca varmamız gerekiyor. Roma İmparatorluğu köle emeği üzerinde kurulur. Kolonyalist fetih savaşlarıyla büyür ve dünyada en büyük İmparatorluk haline gelir. Roma'yı sömürgeci fetih savaşlarına iten; cemaati oluşturan bireylerin birer mülk sahibi olarak kendilerini yeniden üretebilme koşullarını (yeni toprakları) bulma isteğiydi. Çünkü, içerde toprak mülkiyetinin çözülüp küçük parçalara bölünmesi ve aynı süreçte büyük malikanelerde yoğunlaşması, topraksız kalan cemaatin üyelerini, kendilerini yeniden üretebilecekleri temeli bulabilmek için yeni yeni toprakların fethedilmesine yöneltti. Ve araya nüfus artışının dizginlenmesi de girince, Roma'nın kolonyalist ve fetihçi siyasetinin ekonomik temeli açığa çıkar.

Tarihte yer almış bütün devletlerin, imparatorlukların, gerek ilk kuruluşlarında, gerek izledikleri yayılmacı siyasette ve gerekse çöküşlerinde şu veya bu oranda ama mutlaka temelde ekonomik yapı rol oynamıştır. Roma da köle emeği üzerinde kurulur ve ekonomik temeli bulunan kolonyalist siyasette büyüyüp genişler. Ve nihayet, manifaktürden modern sanayiye geçişi sağlayacak bir ekonomik gelişmeyi sağlayamadığı için de, başka faktörlerle birlikte, çöker. Batı Roma'nın çöküşüyle birlikte, Doğu (Bizans) hem köleci hem de kolonyalist siyasetin ekonomik temelini yitirir. Bizans'ı uzun yıllar ayakta tutacak olan Küçük Asya'nın kendi kendine yeten kır cemaati ve bunun üzerinde korucu Doğu despotik devlet yapısı kendisini ayakta tutan toplumun koruculuğunu uzun süre devam ettirebilir, o kadar. Fakat, Bizans'ta, siyasal zor er ya da geç ekonomik evrim karşısındaki yenilgiden kurtulamıyacak ve giderek Batı'lı güçlerin ekonomik sömürü alanı haline dönüşecektir. Özetle, köleci Roma İmparatorluğu sömürgeci bir devlet iken, buna karşılık Bizans sömürgeci olamadı.

B- OSMANLI BALKAN "KOLON"LARI İLE SÖMÜRGECİ BİR DEVLET OLAMAZ

Yazı boyunca, vardığım ya da varacağım sonuçlar ile, varsa çatışan materyalleri (verileri) de bilinçli olarak aldım ve eğer yine

varsa sunmaktan geri durmayacağım. Burada Osmanlı İmparatorluğu üzerinde bilimsel çalışmaları bulunan yazarların (elbette okuyabildiklerim arasında) Osmanlı'ya ilişkin "kolonyalist" ya da "sömürgeci" olduğu yolunda iddialarının tümünü aşağıya alacağım. Bilimsel verilerle kanıtlanmış tezlere ulaşabilmek için bunun gerekli olduğuna inanıyorum.

Tarih ve toplumları derinlemesine incelemiş bulunan Marx, Engels, Lenin başta gelmek üzere, materyalist bilim ve siyaset adamlarının eserlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun kolonyalist/sömürgeci bir devlet olduğu yönünde bir tesbite ya da verilere rastlamadım. Genel olarak, "Doğu Despotik" devlet yapısı, Batı'nın artan ekonomik, politik baskılarından hareketle "ekonomik olarak sömürge" durumuna düşme ya da yine Batı'nın "yarı-sömürgesi" konumuna düşürüldüğü... şeklinde tesbitlere yer verilmiştir.

Ernst Werner ve S. Yerasimos, Osmanlı İmparatorluğu'nun "sömürgeci" bir devlet olduğunu belirtmezler, ancak yer yer Anadolu ve Balkanlarda "kolon"lar kurduğunu yazarlar. Fakat aynı yazarlar, Osmanlı'nın daha doğarken Batı'ya kapitülasyonlar yoluyla ticari imtiyazlar tanıdığını ve giderek tamamıyla "ekonomik olarak sömürgeleştiği"ni de belirtirler. Bu iddiaları ayrı ayrı ele alalım:

E. Werner, (Büyük Bir Devletin Doğuşu" adlı eserinde Osmanlıların Anadolu'daki "kolon"larına ilişkin şunları belirtir.
tam tersine Osmanlı yayılması Küçük-Asya'daki ilk döneminde iki aşama ve yoldan gelişmiştir. Birincisi iyi örgütlenmiş az sayıdaki akıncıların açtığı yol; ikincisi göçer ve çiftçi kolonistlerin açılan bu kanallardan yerli halkı kırmak ya da göçe zorlamaksızın gelerek fethedilen topraklara el koyma aşaması." olarak belirtir ve devamla *"Osmanlı Beyliği'nin yerleşmesine paralel olarak, Hıristiyan halkın ne İslamlaştırılmasından ne de köleleştirilmesinden yana olan, tam tersine* ***cizye*** *ve* ***resm*** *ödeyen uyruklar olarak kabul edilmesini isteyen bir sünnî ulema geleneği ağırlığını koydu."* (5)

Werner Anadolu'daki "kolon"lara ilişkin bunları belirtirken, benzer bir yaklaşımla, S. Yerasimos da Balkanlar'da Osmanlı'nın "kolon"lar kurduğunu yazar: *"Balkanlardaki ilerleyiş iki dalga ha-*

---

5 - E. Werner, Büyük Bir Devletin Doğuşu. sy: 127-132

linde oluyordu. Gaziler, ardlarından gelip toprağı ve gelir kaynaklarını kendi sınıf çıkarlarına göre örgütleyen idari mekanizmanın elinden kurtulma yollarını ileriye doğru kaçışta arıyorlardı. Bu kaçış onlara durmadan yeni topraklar kazandırıyordu. Onların ardından idare buralara Anadolulu kolonları yolluyordu." Ancak, Osmanlı'nın Rumeli'ye "kolon" yerleştirme siyaseti, ters yönden işleyen bir nüfus göçüyle birlikte yürütülüyordu. Yani sömürgeci siyasetin mantığıyla çelişen ve görülmeyen bir uygulama olarak da Balkanlardaki Hıristiyan halk da tersinden Anadolu'ya göçe zorlanıyordu. Yazar bunu da devamla şöyle belirtir: *"Osmanlıların Rumeli'ye geçişlerinden itibaren bu kıtadaki yerleşmeleri iki şekilde olmuştur. Bunlardan birisi ilk fütuhat esnasında Anadolu'daki yakın yerlerden -Mesela Balıkesir, Manisa ve havalisi gibi- Rumeli'de yeni zaptedilen yerlere hükümet tarafından eski kayıtlarda sürgün denilen göçmenler nakledilmiş ve buralardaki yerli Rum halkından askeri sınıfa mensup olanlarla nakilleri icap edenlerden bazıları da Anadolu'ya gönderilmişlerdir Osmanlı Devleti'nin bu sistemli göçmen nakli teşkilatı, onbeşinci asrın ikinci yarısı ile onaltıncı asrın ilk yarısında da devam etmiştir."* [6] deniliyor.

1- Dikkat edilirse, her iki yazar, Osmanlı'nın "kolon"lar kurup yerleştiği iki alandan sözederler. Bunlar Küçük Asya ve Balkanlar yada daha dar anlamda Rumeli olarak Trakya'dır. Ne Arabistan ne de Kürdistan'da göç etmek yoluyla Türk "kolon"larının yerleştiğinden sözedilmez. Ve gerçekten de durum böyledir. Çünkü; Osmanlı'nın daha genel bir tabirle Göçmen Türklerin "kolon" siyaseti (eğer Türk kolonlarından söz edilebilinirse) esas olarak Orta-Asya bozkırından kopmuş göçerlerin yerleşecek yurt bulma siyasetidir. Buna "sömürgeci" siyaset demek doğru değildir. Türklerin göç etme ve fethetme yoluyla yurt edinmeye çalıştıkları iki alan vardır. Birincisi Anadolu/Küçük Asya, ikincisi Rumeli/Trakya'dır. Her ikisi de esas olarak gayri-müslim halkların oturduğu topraklardır. Süreçte Anadolu'yu tamamen, Rumeli ya da daha geniş anlamda Balkanları ise ancak kısmen yurt edinebilmişlerdir.

Kürdistan'da, ilk göçleri sırasında Musul, Kerkük ve kısmen

---

6 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 167

Erzurum civarlarında yurt edinme çabalarıyla Türkmenlerin yerleştiğini biliyoruz. Yine Anadolu'yu yurt edinme çerçevesinde Kürdistan'ın Anadolu ile sınır bölgelerinde belli bir Türk nüfusun yerleştiğini de biliyoruz. Ancak, genelde Müslüman Türklerin ve özel olarak da Osmanlıların yurt edinme çabaları ve bu amaçlı fetihler esas Batı Anadolu ve Rumeli'de yoğunlaşır. Arabistan ve Kürdistan'a göç yoluyla Türk kolonlarını yerleştirme başlıbaşına bir siyaseti değildir Osmanlı'nın. Buna ne nüfus potansiyeli ne de şeriatçı hukuk yapısı el vermez. Çünkü bir başka İslam toprağını (dindaşının toprağını) kendi toprağı sayar. Osmanlı fetihlerinin ısrarla Batı'ya, Hıristiyan halkların toprağına yönelik olmasının nedenlerinden birisinin, İslam ülkelerine yönelik fetihlere ordunun istekli olmadığını belirtmiştik. Zaten, yine bu dini nedenledir ki Balkanlara yerleştirilen kolonlar, sadece Türk değil, Türk ve İslam halklardan gelme unsurları kapsıyordu. Bu Osmanlı'nın genel siyasetidir. Çünkü fethedilen topraklar çoğu kez yakılıp yıkıldığından işgücü de bulunmaz. Dolayısıyle *"Bu toprakları iskân etmek için iki yol tutuluyordu: Buralara yığın halinde sürgünlerle savaş tutsaklarının yerleştirilmesi sürgünlerde göçün akış yönüne göre, kendine has değişik özellikler gösteriyordu. Doğu'dan Batı'ya, başlangıçta Batı Anadolu'ya, sonra da Trakya'ya olan göçler, Rum Pontus Devleti'nin Hıristiyan halkı dışta tutulursa Türk ve İslamlaşmış unsurlardan oluşmaktaydı."* (7)

2- Osmanlı "kolon"ları Roma kolonlarından temelden farlılıklara sahiptirler. Roma'nın "kolon"ları, içerde ekonomik olarak toprak mülkiyetindeki çözülme ve artan nüfusu emecek veya cemaatin bireylerinin kendilerini yeniden üretecekleri yeni toprakların ele geçirilmesidir. Burada Roma'lı cemaat bireyleri ile Orta Asya'dan kopmuş Oğuz boylarının yeni topraklara yerleşme arayışı bakımından biçimsel bir benzerlik mevcuttur. Fakat bu biçimsel benzerliğe karşın, özde köklü farklılıklar taşımaktadır. Roma ile Orta-Asya bozkırı birbirinden farklıdır. Romalı kolonlar doğrudan Roma'nın fethettiği yeni topraklara yerleşir ve Roma'nın bu yeni topraklardaki egemenliğinin aracı olur. Fakat Orta-Asya'dan kopup önce İran

---

7 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 222

ve Mezopotamya'ya oradan da Anadolu'ya göç eden Türk boyları, ne Orta-Asya'nın bilinçli politikasının ürünüdürler ne de Orta-Asya'daki bir politik yapının egemenliğinin yeni topraklara taşıyıcısıdırlar.

3- E. Werner'in Osmanlı'nın Küçük-Asya'daki yerleşmesini Köleci Roma'nın yeni topraklarda kolon kurmasına benzetmesi doğru değildir. Belirttiğimiz gibi Roma İmparatorluğu'nda, kıdemli askerler fetihlerle kolonların ilk adımını atıyorlardı, ardından göç eden çiftçiler bu kolonlara yerleşip işletiyorlardı. Werner'in, Osmanlı'nın Küçük Asya'ya yerleşmesinde, önce "iyi örgütlenmiş az sayıdaki akıncıların açtığı yol, ikincisi göçer ve çiftçi kolonistlerin açılan bu kanallardan" buralara yerleşip sömürgeleştirdiği şeklindeki yaklaşımı yanlıştır. Yanlıştır, çünkü; Romalı askerlerin arkasında köleci ve kolonyalist siyaset izleyen Roma İmparatorluğu vardır. Peki Anadolu'ya yerleşen Selçuklu ve Osmanlı Türkü'nün ardında kim var? Hangi kolonyalist siyaset Türkleri Orta-Asya'dan yola çıkıp Anadolu'yu sömürgeleştirmeye yönlendirmiştir? Bu soruların yanıtı yoktur. Yine Romalı askerin peşine takılıp kolon kurmaya giden Romalı cemaat unsuru, yerleşik bir çiftçidir. Anadolu'ya yerleşen, ya da askerlerin peşi sıra gelen Oğuz Türkü Anadolu'ya gelmeden önce yerleşik tarımla ilgisi bulunmayan göçebe çobandır. Ve Anadolu'daki yüzyıllar süren yurt edinme macerası sonunda yeleşik tarıma geçen çiftçi konumunu ancak kazanabilecektir.

4- Osmanlı'nın göç ile Balkanlara "kolon" yerleştirme hareketi, sömürgeci siyasette rastlanmayan ters bir göçle birlikte sürdürülüyordu. Bir kere Osmanlı'nın Rumeli'ye "kolon" yerleştirmesi ne fazla nüfus ne de içerde ki ekonomik hareketin bir ürünü değildir. Öyleki, Osmanlı Batı'da kendini güvencede hissetmesi için, sınırlarını mümkün olduğunca daha Batı'ya kaydırmak zorundaydı. Bu amaçla kimi bulursa, (düzene muhalif unsurlar, savaş tutsakları...vb.) fethettiği yeni topraklara yerleştiriyordu. Yeterki bu unsurlar Türk ve Müslüman olsunlar. Tersine Rumeli'nden de, gerek askeri kesime dahil olanlar, gerekse Osmanlı düzenine muhalif bulunan Hıristiyanlar Anadolu'ya göçe zorlanıyordu.

E. Werner'in, Osmanlı Hıristiyan halkın "köleleştirilmesinden

yana" değildir, tesbiti doğrudur. Çünkü zaten şeriatçı hukuk geleneği köleliğe karşı idi. Ayrıca Osmanlı köleliği kurabilecek ekonomik temele sahip değildi. Roma'dan kopan Bizans'ın Küçük-Asya ve Balkanlar' da kuramadığını Osmanlı hiç mi hiç kuramazdı. Fakat Werner'in Osmanlı'nın Hıristiyan halkın "İslamlaştırılmasından" yana değildi belirlemesi gerçeği tam olarak yansıtmıyor. Osman'lının, Balkanlar'daki Hıristiyan halkı doğrudan zor kullanarak İslamlaştırmaya yönelmediği doğrudur. Böyle bir zor kullanım Balkan Hıristiyan halkının genel bir başkaldırısına neden olabilirdi. Doğrudan zorla İslamlaştırma yoktu. Fakat dolaylı yoldan İslamlaştırma teşvik ediliyordu. Bunun için Hıristiyan halktan ek bir vergi türü olarak cizye alınıyordu. Hıristiyanlıktan vazgeçip müslüman olanlar, bu ek vergi yükünden kurtuluyorlardı. Dün Türk olmayan Boşnakların Müslüman olma nedenlerinin başında bu gelmektedir.

5- Osmanlıların Balkanlara "kolon" yerleştirme siyaseti esas olarak 1450 ile 1550 yılları arasında uygulanmıştır. Çünkü, 1550'lilerden itibaren Batı Avrupa'nın yeniden yüzünü Balkanlara ve Akdeniz'e çevirdiğini, buraların ilgi odakları haline yeniden geldiğini ve Osmanlı İmp. üzerinde de ekonomik etkinliğinin arttığını görürüz. Batı'nın artan ekonomik etkinliği politik ve askeri alanda da belirleyici olmaya başlar. Osmanlı İmp. da fetih savaşları önce frenlenir ve çok geçmeden de fetihler durur, duraklama/gerileme süreci başlar. Türkler/Osmanlılar daha yarım-yamalak yurt bile edinemedikleri Anadolu'nun dışında herhangi bir dayanakları yokken, Balkanları sömürgeleştiremezlerdi.

Her koloni eşittir sömürge de değildir. Selçukluların *"Kostantinopolis'te bir Türk kolonisinin var olduğunu biliyoruz."* [8] Şimdi bu "Türk kolonisin"den hareketle, Anadolu Selçuklu Devleti'ni sömürgeci, Bizans İmp.nu da Selçukluların sömürgesi olarak değerlendirebilir miyiz? Hayır! Roma'da mülk sahibi Senyörün toprağındaki çiftçi köylülerin oluşturduğu kolonlara sömürge kolonisi denilebilir mi? Hayır! Çünkü burularda kolon salt çiftçidir.

Kolonun üzerinde kurulduğu, toprakların/ülkenin sömürge ola-

---

8 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 137

bilmesi için; arkasında koloniyi kuran bir sömürgeci devlet ve her bakımdan ayrı yasalar ile yönetilen ve Rusya-Orta Asya gibi istisnalar hariç, deniz aşırı bir sömürgenin varlığını gerektirir. Koloniyi kuran bir sömürgeci devlet ve kolunun kurulduğu topraklar olarak sömürge ülkenin varlığı şarttır.

Osmanlı'nın Anadolu ve Balkanlardaki kolonlarının yukarda belirttiğimizle bir benzerlikleri yoktur. Ne Osmanlı, İngiltere, Fransa, Hollanda hatta İspanya, Portekiz'dir, ne de Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, yani Balkanlar, Angola, Gine, Mozambik, Cezayir, Hindistan vb. dir. Bu açıdan Osmanlı Bizans bile değildir.

Osmanlı'nın asıl derdi sömürgeler kurmak değil, yurt edinebilmektir. Bu yönde işgal ve fetihlere girişirken yer yer Balkanlar da sömürgeci uygulamalar ile biçimsel benzerlikler gösteren uygulamaları da olmuştur. Osmanlı'nın stratejisi; Balkanlar da hatta Avrupa'nın içlerinde ne kadar ilerleyebilirlerse, Kostantinopolis'i yurt edinmeyi o oranda garanti edebileceğinden hareket eder. Bu amaçla, her fetihi, sonradan geri çekilebilecekleri sınırın çok ötesine vardırmaya çalışırlar. Ne kadar Avrupa'nın içlerinde ilerlerlerse, zorlandıklarında o kadar geri çekilebilecekleri alanları genişler. Ve sonuçta Osmanlı Kostantinopolis'i (İstanbul'u) yurt edinebildiyse, bunu Avrupa'nın içlerine kadar ilerleyen fetihlere borçludur. Kısacası, Osmanlı Balkanları ilhak etmiş ve Anadolu gibi yurt edinmeyi hedeflemiştir. Ancak Anadolu'da olduğu gibi başarılı olamamıştır ya da bugünün Trakya'sı ile sınırlı olarak çok az kesiminde başarılı olmuştur.

6- Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi, sömürgeci bir devletin değil, tersinden "ekonomik olarak sömürgeleşen" bir devletin tarihidir. Daha I. Murat zamanında Galatalı tüccarlara, Osmanlı topraklarında ikamet ve ticaret serbestliği tanınır. Diğer Anadolu Beyliklerinin tersine, Osmanlı Beyliği, İmparatorluk yönünde daha ilk adımlarını atarken, Venedik, Cenova gibi İtalyan denizci devletlerinin Bizans'tan beri devam eden ticari imtiyazlarını aynen koruyan antlaşmalar imzaladılar. Ancak, 1453'te İstanbul'un alınmasıyla birlikte Osmanlılar boğazların ve boğazlardan geçen ticaret yollarının denetlenmesine giriştiler. 1460-61'de Cenovalıların denetimindeki Amasra Limanını, Çandaroğulları'nın denetimindeki

Sinop limanı ile Rum-Pontus İmparatorluğu'nun denetimindeki limanları ele geçirdiler. Giderek Kırım'ı Cenovalıların kolonilerinden arındırarak, Karadeniz'de belli bir egemenlik kurdular. Konya merkezli Karamanoğlu Beyliğini ortadan kaldırarak, egemenlik alanlarını Akdeniz kıyılarına kadar genişlettiler. İran ile savaşlar sonucu Kürdistan'la birlikte ipek yolu üzerinde de denetimi ele geçirdiler. Tüm bunlar Batı karşısında önemli dayanaklardı ve ticarette de konumunu güçlendiriyordu. İşte Osmanlı'nın en güçlü bulunduğu bu aşamada bile, *"1479 antlaşmasının Venedikli tüccarların haklarını yeniden tanımakla kalmayıp pekiştirdiğini, böylece daha sonraları onaltıncı yüzyıl kapitülasyonların da geliştirilecek olan unsurları yarattığını görmek ilgi çekicidir."* (9)

Osmanlı'nın askeri başarılarının etki alanı en güçlü olduğu dönemde bile Akdeniz ve Karadeniz kıyılarıyla sınırlıyken, Batı peşpeşe gerçekleştirdiği buluşlar ve keşiflerle birlikte, Dünya'yı dört bir yandan kuşatmaya başlamıştı bile. Bu süreç, Batı Avrupa yönünde, Yeniçağla birlikte tüm dünyayı sömürgeleştirme süreciydi. Osmanlı, kılıç kuşanıp atların sırtında sınırlı alanlarda, salt nakdi ve aynî zenginlikler peşinde koşa dursun; "atı alan çoktan üsküdarı geçmiş"ti. Yani Batı'nın yeni sömürgeci güçleri dünyayı paylaşmaya başlamışdı bile! Bu sömürgeci yeni güçler, önce İspanya, Portekiz, ardından ise daha güçlü zeminlere sahip bulunan İngiltere, Fransa ve Hollanda'dır. Batı sermayesi bu süreçte, loncalar ve manifaktür derken sanayi devrimi -serbest rekabet ve nihayet sermayenin tekelleşmesi olarak emperyalizm aşamasına varır Bu gelişme trendine paralel olarak Batı'nın Osmanlı İmp. üzerinde ekonomik ve siyasi ablukası artar. Osmanlı İmp. açısından sorun artık güçlü Batılı devletlere kafa tutmak ya da bunlarla çatışmak değil, teslimiyettir. En ilerisi, bu güçlü devletler arasındaki çelişki ve çatışmalardan yararlanarak birine yamanmaktır.

Osmanlılar önce 1535'te Fransızlar ile gelecekte Avrupa'daki ilişkilerin temelini teşkil edecek ilk kapitülasyonları imzalar. Fransızları İngilizler ve Hollandalılar izler. *"İngiltere, Haziran 1580 tarihli otuzbeş maddelik ilk kapitülasyonu ile, kendi mandası altında*

---

9 – S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 311

kendi uyrukları için serbest ticaret hakkını elde ediyordu... İngilizler bu alanda özel bir şirket, yani Levent Company'yi (Doğu Kumpanyası) kurarlar" Çok geçmeden Hollandalılar da benzer kapitülasyonlara sahip oldular. 1604 ve 1673'te olmak üzere Hollanda ve İngiltere ile iki kez kapitülasyonlar yenilenir. Hollanda ile İngiltere Doğu ticaretini, Osmanlıdan hammadde almak ve ona mamul madde satmak ile sınırlandırırlar.

İngiltere ve Hollanda ile yenilenen kapitülasyonlardan sonra, bu kez Fransa yenilenmeyi dayatır Osmanlı'ya. Ve *"28 Mayıs 1740'da yeni kapitülasyonlar imzalandı. Muhakkak ki, saray erkânına dağıtılan armağanların hesap pusulası her zaman olduğu gibi bir hayli yüksekti. 47.775 kuruş. Bunun üçte birini İstanbul'daki Fransız kolonisi, geri kalanını da Marsilya Ticaret Odası sağlamıştı."* Bu antlaşmanın ardından Fransız yetkililerinin söyledikleri oldukça ilginçtir. Bunlardan bazı örnekler:

Marsilya Ticaret Odasındaki görüşme tutanaklarından alınmış bir bölüm: *"Doğu'nun, Fransız sanayini beslediğini, bu sanayinin bütün ceremesini çektiğini söylersek yanlışlık etmiş olmayız. Sadece hammaddeleri alınan bu diyar, krallığın talimatıyla sömürülmektedir."*

Ve işte bir Akademi üyesinin yaptığı incelemede vardığı sonuç: *"Doğu'daki bu kuruluşları ben, kısmen Amerika ve Hind'deki sömürgelerimiz gibi görüyorum"*

Ve nihayet bir büyükelçinin raporu: *"Türkler, en geçimsiz müttefiklerimiz olsalar da gene de onlara (onların ülkesine, Osmanlı İmparatorluğuna) Fransa'nın en zengin sömürgelerinden biri gözüyle bakmalıyız."* [10] Bu alıntılar da Osmanlı İmp.nun Batı Avrupa'nın "sömürgesi" olduğu yönündeki her vurgu abartmalıdır ve gerçeği yansıtmıyor. Biçimsel de olsa, Osmanlı devleti bağımsızlığını korumaktadır.

Gerek bunlar, gerekse daha sonra 1838 Ticaret Antlaşması başta olmak üzere imzalanan yeni antlaşmalarla, Osmanlı ekonomik olarak Batı'nın sömürüsüne tamamen açık hale gelecektir. Fakat bütün bunlara rağmen Osmanlı İmp. ekonomik ve siyasi olarak

---

10 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 429-430

Batı'nın bir "sömürgesi" konumuna düşmedi. Osman'lı bir Batı "sömürgesi" konumuna düşürülmediyse ya da düşürülemediyse, bunda Batı'nın kendi iç çelişkilerinin payı olduğu kadar; Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltme çabalarıyla Osmanlı'dan peş peşe toprak ilhak eden Rusya'ya karşı, Osmanlı'nın İngiltere ve Fransa'ya sığınmasının da payı büyüktür. O günün koşullarında Fransa ile İngiltere "hasta adam" Osmanlı'nın ne ölmesini ne de canlanmasını hep "hasta" ve kendilerine bağımlı konumda bulunmasını çıkarlarına uygun görüyorlardı. Görüldüğü gibi, Osmanlı'nın sorunu sömürgeler kurmak değil, kendini sömürgeleştirmekten kurtarmak olmuştur.

7- Osmanlı despotizmi, özel sermayenin oluşumunu hep engellemeye çalışmıştır. Bu adeta onun varlık gerekçesi olmuştur. Çünkü, genel olarak özel mülkiyetin ve özel olarak da sermayenin oluşumu kaçınılmaz olarak, despotik devlet yapısının temeli olan kır cemaatini çözecekti. Fakat daha çok dış gelişmelerin baskısıyla, özel mülkiyet ve sermayenin gelişimi cılız da olsa gelişir. Ama nasıl? En büyük artık-değere el koyan devlettir. Özel mülkiyet ve giderek burjuvazi de yine ağırlıklı olarak devletin bürokratik aygıtının kanallarından fışkıracaktır. BaştaÛlema kesimi olmak üzere devletin gelirinden vurgun vuran bürokrasi bunu özel ticari yatırımlara dönüştürerek birikim sağlamaya çalışır. Bu yöneliş, hem devletin hem de orta sınıfların muhalefetiyle karşılaşır.

Özel teşebbüsçü kesim bir yol ayrımıyla yüzyüze kalır. Ya imalata yönelik yatırım ve üretim yapacak ya da Batı kapitalizminin uluslararası ticaretinin birer simsarı haline gelecek, ithalat ve ihracattan komisyon almakla yetinecekti. Birinci yol oldukça risklidir ve zaman gerektirir. Ayrıca iç muhalefet olduğu kadar, uluslararası ciddi engeller de vardır. Önünde tek seçenek olarak ikinci yol kalır. Zaten Batı burjuvazisinin Osmanlı özel teşebbüsçüsüne biçtiği misyon da ticarette komisyon almakla yetinen komprador burjuvaziye dönüşmesidir.

Sermaye birikimi yönünden Batı çoktan yol katetmişti. Sanayi devrimini gerçekleştirerek dünyada egemenliğini kurmuştu. Osmanlı özel teşebbüsçüsünün Batının güçlü sermayesi ile rekabet edecek gücü yoktu. Ve hep nakdi, aynî zenginlikler peşinden ko-

şan Osmanlı bürokrasisi, birikim, yatırım, üretim süreçlerine yabancıydı. Sonuçta, Osmanlı özel teşebbüscüsü; Batı burjuvazisinin hammadde aldığı ve bunu mamul maddelere dönüştürüp sattığı, ithalat-ihracat işlerinden komisyon almakta yetinen komprador burjuvaziye dönüşür. Böylece Osmanlı *"Bürokrasi iktidarı elinden bırakmadan ve Avrupa'daki sanayi devriminin de desteğiyle ekonomik olarak sömürgeleşmiş ülkelerin tipik komprador burjuvazisi olma yolunda yavaş yavaş evrime uğrar."* (11)

Osmanlı'da loncalar devletin sıkı denetimi ve engelleyici baskıları altındadır. İstanbul, Bursa, Diyarbakır, Malatya..vb. alanlardaki lonca/manifaktür karışımı küçük dokuma sanayisi yine hem devletin sıkı denetimi hem de Batı kapitalizminin dayanılmaz rekabetiyle karşılaşırlar. Nereden bakarsak bakalım; Osmanlı'da, Batı kapitalizminden bağımsız bir süreç olarak lonca, manifaktür, sanayi devrimi şeklinde bir gelişme göremeyiz. Birikim, yatırım ve üretim başından beri Batı kapitalizmine bağımlı ve esas onun hammadde ile meta pazarı olmasına uygun şekillenir. Bu, önce Osmanlı'nın sonra da TC devletinin bütün ama bütün ekonomik, sosyal ve hatta siyasal dokularına işlenecektir.

Kapitalist gelişme trendini kaçıran Osmanlı ve benzeri ülkelere, Batı burjuvazisi bilinçli bir misyon yükler. Bu misyon; bu ülkelerin Batı kapitalizminin ucuz hammadde alanları ve sanayi ürünlerinin tükedildiği geniş tüketici pazarları oluşturmalarıdır. İşte Osmanlı İmp. bu yapısıyla sahip olduğu doğal zenginlik kaynaklarını bile değerlendiremez, bunların işletilmesini burjuvazisinin denetimine bırakır.

"Osmanlı İmparatorluğu döneminde, maden arama ve çıkarma işlemleri şeriat kanunlarına göre düzenlenirdi. Maden işletmeleri, kazanılan madenin % 25'ini hazineye verirdi.

"Osmanlılar doğrudan madencilik ile ilgili ilk yasal düzenlemeye 1861 tarihli 'Maden Nizamnamesi' (Maden Yasası) ile başladılar 'Maden Nizamnamesi' 1810 Fransız Maden Yasası'ndan esinlenerek çıkarıldı. Bu yasanın... bir diğer özelliği de yabancılara Osmanlı vatandaşlarınca kurulan maden işletmelerine ortak ola-

---

11 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 427

bilme hakkını tanımasıdır. Ve 1867 yılından yabancı şirketler, Hicaz vilayeti hariç, gayrimenkul (mal edinme) iznine; 1869'da başka bir yönetmelikle maden arama ve çıkarma konularında Osmanlı vatandaşlarıyla eşit haklara kavuştular.

"Bu dönemin en önemli özelliği 1850 yılından sonra madenlerin yabancı şirketlerce işletilmesidir " (12)

C - KURAMSAL YAKLAŞIM YADA SOMUTTAN SOYUTA

Her olgu gibi, Osmanlı İmp.nu da içerisinde yaşamış bulunduğu tarihsel kesitteki olgular ile birlikte ele almak gerekir. Buraya kadar, Osmanlı İmp.'nu çevreleyen genel ve özgün nesnel koşullarının üzerinde durduk. Şimdi bunlardan hareketle belli soyutlamalara varabiliriz.

Osmanlı devleti, Orta Çağın sonlarına doğru, 13. yy. sonu, 14. yy. başlarında doğdu. Çok geçmeden 15. yy. ortalarına doğru Orta Çağ yıkıldı. Yeni Çağ'la birlikte dünya çapında yeni sömürgeci güçler ortaya çıktılar. Osmanlı imp. Orta Çağın sonlarına doğru doğar; fakat büyüyüp şekillendiği ve fetihlerle genişlediği yıllar esas Yeni Çağ'ın ilk yüzyılıdır. Her ne kadar ekonomik ve politik bakımdan Yeni Çağ'a ayak uyduramazsa da, yaşadığı tarihi evre açısından esas olarak Yeni Çağ'ın bir olgusudur. Ve Yeni Çağ'ın olgularıyla birlikte ele alıp değerlendirmemiz gerekiyor. Bu olgular ise, devlet olarak, İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere, Hollanda...vb'leridir. Şimdi Osmanlı devletini, sömürgeci olup olmadığını Yeni Çağ'ın bu yeni sömürgeci güçleri ile kıyaslayarak irdeleyelim.

1- Osmanlı İmp. ele geçirdiği toprakları; ne sömürgeci güçlerin sermayenin ilk oluşumu evresindeki yaptığı gibi, sömürgeleri ucuz hammadde üreticisi olarak kullanabildi. Ne, kapitalist sömürgecilerin, manifaktürle ve özellikle de sanayi devrimiyle birlikte patlama gösteren üretim fazlası için sömürgeleri tüketici pazar ve sanayinin ucuz hammadde deposu olarak değerlendirdiği gibi değerlen-

---

12 - Ömer Tuku, Kürdistan'da Türk Endüstrisi. sy: 19-20

direbildi. Ne de, emperyalist sömürgecilerin yaptığı gibi, sömürgeleri ucuz hammadde deposu, meta ve sermaye ihracının pazarı olarak değerlendirebildi. Değerlendiremezdi de! Çünkü her şeyden evvel Osmanlı devleti bu belirttiklerimizin hiç birisini gerçekleştirebilecek ekonomik, sosyal temele sahip değildi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik, sosyal yapısını belirleyen esas A.T.Ü.T'dır. Asya tarzının şekillendirdiği kır cemaatine dayalı Osmanlı devleti sömürgeci olamazdı. Başka bir ifadeyle, özel mülkiyet dürtüsüyle davranabilecek bir sınıfın ya da sınıfların bulunmadığı bir devlet de sömürgeciliği gerçekleştiremez. Yazının I. bölümünde "Klasik Sömürgeciliğin Doğuşu ve Gelişimi"ni irdelerken; Köleci Roma İmparatorluğu öncesindeki İlk Çağ kolonicili̇ğinde, ulusların birbirleriyle saldırgan olmayan ticari ilişkilerde bulunduklarını belirtmiştik. Ve sınıfların, özel mülkiyetin belirginleştiği, manifaktürün ilk adımlarının atıldığı Köleci Roma ile birlikte, farklı halklar arasında ticaret artık siyasal bir anlam kazanıyor ve kolonilerin kurulması, uluslar arasında sonu gelmez kanlı-kavgalı savaşların sürmesine yol açıyordu.

Yeni Çağ sömürgeciliğinde, sömürgeci devletler kendi ulusal bayrağı altında fethettiği toprakları sömürgeleştirirken, şu veya bu özel şirket/tekel doğrudan rol oynuyordu. Sermayenin ilk oluşumu için metropole zenginlik kaynaklarını taşıyanlar, köle ticaretini yapanlar; manifaktürle birlikte sömürge pazarına mamul maddeleri sürenler ve nihayet emperyalizmle birlikte sermaye ihracını gerçekleştirenler şu veya bu sömürgeci devletin ulusal bayrağı altında faaliyet gösteren burjuva sınıftır. Osmanlı'da böyle bir burjuva sınıfın oluşmadığını görmüştük.

Osmanlı İmparatorluğu, sermayenin ilk oluşumu hedefine bağlı olarak hiç bir fetih hareketine girişmemiştir. Sermayenin ilk oluşumu ve kolonyalist siyaset bağlantısı, Balkanlar da dahil Osmanlı'nın hiç bir fetih hareketinde görülmez. Osmanlı'da sermayenin ilk oluşumu yok, köle ticareti yok. Bunlarla bağlantılı işleyen genel olarak uluslararası ticaret, özel olarak uluslararası deniz ticareti yok, ticari amaçlı sömürgeleştirme yok. O halde Osmanlı İmparatorluğu nasıl olur da sömürgeci bir devlet olur?

2- Sömürgecilik, köle ve deniz ticareti, meta ve süreçte serma-

ye... tüm bunlar bir zincirin halkalarıdırlar. Bunlardan birinden diğerine hakkını vererek geçen İngiltere, Fransa başta gelmek üzere kapitalist sömürgecilerin yaşadığı tarihi evrede yaşayan Osmanlı devleti'nin kendisi bu güçlerin "ekonomik sömürgesi" ya da "yarı sömürgesi durumuna düşürülmüşken, nasıl sömürgeci bir devlet olabilir?

Ticaretin siyasal bir anlam kazandığı tarihi süreçte, ticaret ile manifaktür büyük burjuvaziyi yarattı. Ve burjuvazi sanayinin egemenliği altına aldığı ticaret ile tüm deniz aşırı sömürgeler de ve hatta Osmanlı devleti gibi yarı-sömürgelerde bile kapitalizmi hızla geliştirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun sömürgeci bir devlet olduğunu iddia edenlere soruyorum: Osmanlı devletin'de ticaret, hangi sanayinin egemenliği altına girdi? Ve daha gerileri kapsayan bir soru: Türklerin Orta Asya'dan göç edip, İran, Mezopotamya ve Anadolu'ya yerleşmeleri; İngilizlerin Kuzey Amerika'yı, Doğu Hindistan'ı ve hatta İspanyolların, Portekizlerin Güney Amerika'yı istila etmelerinde olduğu gibi ticaretin siyasal bir anlam kazanmasının ürünü müydü? Hayır! Orta Asya'dan kopan Türk boylarının, iran, Mezopotamya ve Anadolu'da sömürgeci siyaset izleyebilecekleri ekonomik, sosyal, siyasal dayanakları var mıydı? Hayır! Türklerin göç etmelerinin nedenleri üzerinde durmuştuk. Türk boylarının Orta Asya'dan göç etmelerinde ticaretin siyasal bir anlam kazanmasıyla ya da koloni kurmayla hiç bir ilgisi yoktur.

Yine İngiliz ve Fransızların sömürgeleştirme fetihlerinde olduğu gibi "manifaktürün ve genellikle üretim hareketinin" bir gereği ya da sonucu olarak Osmanlılar ihlaklara yönelmediler Osmanlı devleti fetihlere yönelirken ve Rumeli'ye "Anadolu'lu kolonları" yerleştirirken; ne manifaktürün yarattığı ürün fazlasına pazar bulmak ne de sanayinin meta üretimi için, ihtiyaç duyduğu ucuz hammadde kaynaklarını ele geçirip metropole taşıyarak işlemek diye bir sorunu yoktur Egemenliği altındaki topraklarda bulunan maden kaynaklarını bile değerlendiremediğinden, çıkarıp işleme hakkını kapitülasyonlar ile Batı burjuvazisine kaptıran Osmanlı İmparatorluğu, nasıl sömürgeci olabilirdi? Balkanlarda ki ve de Kürdistan'daki maden kaynaklarını nasıl sömürecektir? Ancak nakdi ve aynî (yani hazır) zenginlikler peşinden durmadan koşan, ilhaklara

girişen Osmanlı savaşçıları ve askeri egemenlik kurdukları yerlerdeki zenginlik kaynaklarını nasıl ve hangi ekonomik, teknik güçle sömürebileceklerdir?

Tarihte zorun rolü ve fetihçi barbarların, fethettikleri uygar ileri halklar tarafından sonuçta nasıl da kendileri ekonomik, sosyal hatta kültürel bakımından fethedilip koşullandırdığı üzerine Marx, Engels şunları belirtirler. *"Ele geçirme, ayrıca ele geçirilen nesne tarafından da koşullandırılır Alıcı, ele geçirilen ülkenin üretim ve dolaşım koşullarına tabi olmadan, bir bankacının kağıttan ibaret olan servetine hiç bir zaman elkonulamaz."* (13) Osmanlı "kolon"larının Balkanlardaki konumları tam da barbarların ileri, uygar bir halkın kağıttan ibaret olan servetine el koyamaması/ sömürememesidir.

3- Şüphesiz ki her istilanın bir ekonomik, sosyal temeli bulunduğunu belirttik. Ve Köleci Roma ile emperyalist sömürgeci Fransa, İngiltere vb.nin işgal hareketlerinin ya da sömürge edinmelerinin ekonomik temeli üzerinde durduk. Her istilanın bir ekonomik, sosyal temeli ya da nedeni vardır, ancak bundan hareketle her istila, her ilhak sömürgecilik değildir. *"Moğollar, sözgelimi Rusya'yı yakıp yıkarken, başlıca koşulu olarak uçsuz bucaksız tenha alanlar gerektiren üretimleri hayvancılığa uygun olarak hareket ediyorlardı."* (14)

Orta Asya'dan göçün ekonomik, sosyal koşulu var. Bu konuda Türk şöven tarihçilerince ileri sürülen efsanevi görüşler bir yana, Türkleri Orta-Asya'dan göçe zorlayan ekonomik sosyal nedenler vardır. Bir yandan, Orta Asya'daki kuraklık vb. nedenlerle yaşam koşullarının ağırlaşması, Türk boylarının buralarda kendilerini yeniden üretecek zeminleri kaybetmeleri, diğer yandan, İran, Mezopotamya'nın gönenci, Oğuz boylarının, Moğolların elinden kaçışlarının çok ötesinde bir neden olarak bu zengin topraklar göçüne neden olmuştur.

Osmanlı beyliğini küçük bir beylikten koca bir İmparatorluk haline getiren ve bunca fetih savaşlarına iten ekonomik, sosyal ne-

---

13 - K. Marx, F. Engels, Alman İdeolojisi. sy: 117
14 - K. Marx, Grundrisse. sy: 163

denler vardır. Bunların üzerinde durmuştuk, yine de bir kaç cümleyle de olsa belirtelim: a) Öncelikle Küçük Asya'da ve hatta Rumeli'de kırsal cemaatin Batı'daki gelişimin dayattığı evrime karşı kendilerini koruyacak bir sığınak arayışlarıdır. Dikkat edilirse, burada fetihçilerin değil, fethedilenlerin ekonomik koşulu belirleyicidir. Moğolların temel üretimleri olan hayvancılık için, Rusya'yı yakıp yıkmaları nasıl ki istilanın bir koşulu ise, Anadolu ve Rumeli cemaatinin kendi ekonomik konumunu olduğu gibi korunması Osmanlı fetihlerinin bir koşuludur. b) Büyük bir imparatorluğun askeri ve idari bürokrasisini ekonomik olarak ayakta tutabilmek için, halkların nakdi ve aynî zenginliklerine el koymak, Osmanlı fetihlerinin bir diğer koşuludur. c) Topraklarından (Orta Asya'dan) kopmuş ya da sürülmüş olan halkın yeni topraklarda kendine yurd edinebilmek için ilhaklara girişmek yine bir koşuldur. d) Uluslararası transit ticaretten, salt komisyon alabilmek için ipek yolu, boğazlar, Ege, Karadeniz ve Akdeniz de egemenlik kurabilmek fetihlerin yine bir koşuludur...

Görüldüğü gibi Osmanlı devletinin fetih hareketleriyle, kendisiyle aynı çağda yaşayan sömürgeci devletlerin, üretimin bir koşulu olarak, giriştikleri fetih hareketleri arasında ortak bir yan yoktur. Elbette tüm ilhaklarda ve sömürgelerde ortak olan yanlar gibi; Osmanlı ilhakları ile Batı'nın sömürgeciliği arasında ortak yanlarda vardır. Bir başka halkın iradesine rağmen topraklarına el konulması, bir ulusun yabancı bir devlet tarafından baskı altına alınmış olması. Kısacası zor ve zorla işgal gibi ve ulusal egemenlikleri çiğnenmiş halkların yönetilmesi için genel vali atanması gibi.

4- Türklerin Anadolu'daki fetihçi konumlarıyla, İngiliz ve Fransızların Amerika kıtasındaki fetihçi konumları arasında biçimsel bir benzerlik vardır. Her ikisinde de fetihçiler, gittikleri yeni toprakları süreçte yurd edindiler. Ancak bu biçimsel benzerliğe karşın, özünde köklü farklılıklar bulunmaktadır. İngilizler, Fransızlar sanayi devriminin anayurdundan kapitalist üretimin bir koşulu olarak, Kuzey Amerika'yı önce koloniler kurarak tamamıyla yurt edinmişlerdir. Sonra bizzat sömürgeciler, sömürge Amerika'yı bağımsız devletler haline getireceklerdir. Bu süreçte yerli halk olan Kızılderililer gerek uçsuz-bucaksız topraklarda nüfuslarının az olu-

şu, gerekse İngiliz ve Fransızlara oranla kıyaslanmayacak kadar ekonomik, sosyal, askeri bakımlardan geri oluşları gibi nedenlerle, tüm direnişlerine rağmen etkili olamadılar ve beyaz adamın katliamından kurtulamadılar. İngiliz ve Fransız sömürgecilerin Amerika'yı istila etmeleri doğrudan Avrupa'da gelişen ve dünya çapında köklü sonuçlar doğuran buluşların/keşiflerin bir sonucudur. Amerika'yı önce sömürgeliştirip devamla yurt edinen İngiliz, Fransız istilacılarının arkasında, Avrupa devi ve onun ekonomik, askeri gücü duruyor. Türkler ya da Osmanlılar kime dayanarak Anadolu ve Balkanları sömürgeliştirdiler? Türklerin arkasında Orta-Asya'nın bulunduğu iddia edilebilir mi? Yok! Kaldı ki Orta-Asya, Türklerin arkasında olsa bile, ekonomik ve askeri bakımdan bir şeyi ifade etmez. Çünkü Orta-Asya'nın kendisi bir süre sonra Çarlık Rusya'sının sömürgesi haline gelecektir.

Amerika'yı sömürgeleştiren İngiliz kolonilerinin arkasında, İngiltere'nin ekonomik ve askeri gücü dururken, Orta Asya'dan yola çıkıp, belli molalar ile İran ve Mezopotamya'dan geçip Anadolu'ya yerleşen Türk boylarının kılıçlarının dışında hiç bir sermayeleri yoktur. Türklerin Anadolu'da yüzyüze kaldıkları seçenek şudur: Ya Moğollar gibi Orta Asya'ya geri dönmek, iki Anadolu'da kalmaları asimile olup yok olmaları pahasına da olsa bu mümkün değildir ya da Bizans'ın Anadolu'nun iç kesimlerinde bıraktığı boşluktan da yararlanıp Bizans ve diğer komşu devletler ile başlangıçta dostça geçinip (Bizanslıların, Türkleri süreçte asimile edip eritebilirim yaklaşımı da bu dostça geçinmede etkili olmuştur) Anadolu'daki işgallerini süreçte yurt edinmeye dönüştüreceklerdi. Türkler, bu ikinci seçenek doğrultusunda davranmışlardı.

5- Sömürgeci, İngiliz, Fransız, İspanyol ve Portekizlilerin sömürgeleştirdikleri Amerika, Afrika, Asya ve Avusturalya'ya kendi kapitalist ekonomik ilişkilerini, dillerini, dinlerini beraberinde taşıdılar ve süreçte egemen de kıldılar. Bunları ayrıntılı gösteren tabloları ilk bölümde vermiştik. Öyleki, Amerika kıtasında bugün, İngilizce, İspanyolca, Portekizce ve Fransızca dilleri resmi dil olarak kullanılmaktadır. Türklerin genelde ilhak ettikleri topraklarda özelde Anadolu'da ise tam tersine bir gelişme yaşanır. Engels'in şu dedikleri tam da fetihçi Türkler için geçerlidir. *"Daha kaba bir halk*

tarafından her fetih, açıkça ekonomik gelişmeyi sarsar ve birçok üretici gücü ortadan kaldırır Ama sürekli fetih olaylarının büyük bir çoğunluğunda, daha kaba olan fatih, fetihten çıktığı biçimiyle, daha yüksek 'ekonomik durum'a uymaya zorlanır. Fethedilen halk tarafından özümlenir ve çoğu kez, onun dilini bile benimseme zorunda kalır " [15] Türkler başta din ve dil olmak üzere genel olarak kültürel bakımdan kendileri asimile oldular. Öyleki Türkler, İran ve Mezopotamya'ya inebilmeleri için önce müslüman oldular, yine öyleki, askeri olarak egemenlikleri altına aldıkları halkların dillerinin bir karışımı olan "Osmanlıca" diye yapay bir dil oluştu. Bir yandan fetihlerle kurulu uygarlıkları yakıp-yıktılar, diğer yandan kendilerinden çok ileride bulunan "yüksek ekonomik duruma uymaya" mecbur kaldılar ve ekonomik, sosyal düzen bakımından, egemenlikleri altına aldıkları halklar tarafından özümlendiler. Kısacası, ekonomik, sosyal düzen ve hatta kültürel değerler bakımından fetihçi Türkler, fethettikleri topraklardaki halklar tarafından fethedildiler.

6- Avrupa'nın sömürgeleriyle, Osmanlı devletinin ilhakları arasında kimi biçimsel benzerlikler dışında, özünde farklılıklar olduğunu gördük. Fakat Avrupa'nın ilhakları ile (ki salt Avrupa kıtası ile sınırlıdır) Osmanlı'nın ilhakları arasında bir çok yönüyle ortak yanlar bulunmaktadır. Burada, Osmanlı'nın ilhaklarından biri olarak Kürdistan'dan hareketle, bu ortak yanları ele alacağız.

a- Osmanlı (daha dar anlamda Türklerin yurt edindikleri Anadolu) ile Kürdistan arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıklar, nasıl ki nitel değil nicel boyutlarda ise; İngiltere ile İrlanda, Rusya ile Polonya, İspanya ile Bask... arasındaki ekonomik, sosyal gelişmişlik farlılıkları da nitel değil niceldi.

b- İngiltere, Fransa, İspanya, Rusya..vb. ilhakçı devletler ile ilhak edilen İrlanda, Korsika, Bask, Polonya, Ukrayna, Finlandiya gibi ülkeler coğrafik olarak sınırdaştırlar. Yine ilhakçı ülke halkları ile ilhak edilen ülke halkları mezhep farklılıkları dışında aynı Hıristiyan dini inanışına sahiptiler. Osmanlı/Türkler ile Kürtler, ki-

---

15 - F. Engels, Anti-Dühring, sy: 300

mi mezhep farklılıkları dışında aynı İslam dini inancına sahipler ve coğrafik olarak sınırdaşlar.

İlhakların bu özelliğindendir ki; Avrupalı ilhakçılar, ihlak ettikleri Avrupa ülkelerini, sömürgeciliğe özgü ayrımlarla kendi dışında tutmak yerine, derin bir entegrasyonla doğrudan kendi topraklarına katmayı ve böylelikle kendisinin bir parçası haline getirmeyi hedeflediler. Osmanlı'nın da Kürdistan'da yaptığı (özellikle de yıkılışına yakın yıllarda) ve bugün TC devletinin yapmakta halen ısrar ettiği de aynıdır. Eğer Osmanlı (ya da TC) Kürdistan'ı sömürgelere özgü bir statü ile yönetseydi; hem entegrasyon bugünkü boyutlara varamazdı, hem de Kürt ulusunun kurtuluşu belki de bundan 50 hatta 100 yıl önce gerçekleşebilirdi.

c- Osmanlı'nın İran'a karşı, tersinden de İran, Osmanlı'ya karşı, Kürdistan'ı stratejik bir uç ya da destek odağı olarak görmüş ve hep öyle davranmışlardı. Bundandır ki Kürdistan, dün bu iki devlet arasında bugün ise dört ilhakçı devlet arasında her defasında yeniden paylaştıkları ve birbirlerine karşı kullandıkları alan olmuştur. Tıpkı eskiden Finlandiya'nın, İsveç ve Rusya arasında; Polonya'nın, Rusya ve Almanya arasında; İsviçre'nin, İtalya, Fransa, Almanya arasında her defasında paylaşım ve etkinlik kurabilme alanları olması gibi.

D - BİLGET YOLDAŞIN "SÖMÜRGECİ" OSMANLI VE "SÖMÜRGE" KÜRDİSTAN İDDİALARI...

Sömürgecilik ile ilgili iddialarına geçmeden önce Bilget'in "Ulusal Sorun, Ulusal Bağımsızlık Ve Örgütlenme" başlıklı yazısının girişinde "Yazıda izlenecek yöntemle ilgili kısa bir kaç not"u üzerine ben de yöntemle ilgili bir kaç not düşmek istiyorum.

Biz komünistler, dünya komünist hareketinin, halklarının ve işçi sınıfının bizzat sınıf kavgalarının pratiği tarafından da doğruluğu kanıtlanmış genel bilimsel ilkelere şüphe ile bakamayız. Bizler, bu genel doğruları, ülkemizin koşullarının, halkımızın/halklarımızın tarih ve toplum yapılarının ayrıntılı tahliller ile yerele/ulusala uyarlama, bu derinliklerden hareketle yeniden üretebilme kaygısını taşımalıyız. Sorunumuz budur. Bu, hem genelin yere-

le uyarlanmasıdır hem de yerelden hareketle genelin zenginleştirilmesidir. Elbette ilkelere sofistçe yaklaşım doğru değildir. *"İlkeler, araştırmanın çıkış noktası değil sonucudurlar; doğaya ve insanların tarihine uygulanmazlar, bunlardan soyutlanırlar, doğa ve insan dünyası ilkelere uymaz, ilkeler ancak doğa ve tarihe uydukları ölçüde doğrudur Sorunun tek materyalist anlayışı budur."* (16)

Türkiye ve K. Kürdistan komünist hareketinin, başından beri temel sorunlarından birisini, Engels'in ilkelere ilişkin belirttiği yönteme sadık kalmamaları oluşturmaktadır. Hele de, dünya komünist hareketinin etkin olduğu dönemlerde, şu veya bu ülkede, o ülkenin somut şartlarının somut tahlili ile, başka bir ifadeyle, sözkonusu ülkedeki toplum ve tarihin ayrıntılı bir irdelemesinin üzerinde üretilmiş ve yine sınıf kavgasının pratiğiyle doğruluğu o ülke için kanıtlanmış ilkelerin tartışılmaz olarak özgülümüz içinde geçerli olduğu savunusuna sıkça rastlamışızdır. Şu veya bu ülkedeki sınıflar kavgasında doğruluğu kanıtlanmış, ancak evrensel geçerliliği bulunmayan ilkelerin özgülümüzde "araştırmaların çıkış noktası" yapılması, çoğu kez halklarımıza ve bizlere pahalıya mal olmuştur. Burada şu veya bu ülkede geçerli olan doğrular ile tüm dünyada geçerli olan doğruları birbirinden ayırt etmemiz gerekiyor. Araştırmalarda ve tezlere ulaşmada, şu veya bu ülkeye özgü olmayan, evrensel doğrular her zaman bizim çıkış noktamız olacaktır. Örneğin; bugün de evrensel olarak geçerli olan, emek ile sermayenin yan yana bulunduğu her yerde süren sınıf kavgası ezen ile ezilen ulusun bulunduğu yerde U.K.T.H; devrimlerin kitlelerin eseri ve zoruna dayanması; her ulustan proletaryanın evrensel birliği ve dayanışması olarak proletarya enternasyonalizmi... gibi. Bu genel doğrular bugun de komünistlerin araştırmalarının ve hatta politik faaliyetlerinin çıkış noktasıdır. Burada yüzyüze olduğumuz sorun, bu genel doğruların mümkün olduğunca yerele uyarlanması, yerelin toplum ve tarihi içerisinde yeniden üretilmeleridir.

Bilget yoldaş, yazı dizisinde "Siyasetin Nesnesi Toplumdur" ara başlığı altında, tarih ve toplum olarak nesnel koşulların siyasetteki önemine vurgu yapmıştır. Bu siyaset ve siyasetin ilkelerinin

---

16 - F. Engels, a.g.e. sy: 92

belirlenmesinde sözkonusu olan toplum ve tarihinin ayrıntılı irdelenmesi zorunluluğunun önemine de bir vurgudur ve yerindedir. Peki Bilget yoldaş yazısında bu tesbite uygun davranmış mıdır? Hayır! Çünkü, yazı dizisi boyunca, siyasetin nesnesi bulunan toplum ve tarihlerin irdelenmesine oldukça sınırlı yer verilirken; sonuçların çıkarılmasında ya da siyasetin ilkelerinin belirlenmesinde, tersine, hem çok şey söylenmiş ve hem de yazıdaki araştırma/irdelemenin kesinlikle cevap veremediği (kaldıramadığı) katılıkta sonuçlara varılmıştır.

Örneğin Bilget, yazı dizisi boyunca sık sık Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin bugüne kadar başarıya ulaşmamış olmasının *"nedenleri NESNELDİR. Öznel eksiklikleri yok saymak olanaksız. Fakat, Kürt ulusunun istisnalar arasında bulunmasını öznel nedenlere bağlamak onun kendisine ve tarihine haksızlık olur."* [17] denilmiş ve devamla öznel öğe olarak yüzyılı aşkındır süren Kürt ulusal kavgasını özetlemiştir. Ayrıca, öznel öğe olarak Kürt önderlerinin, örgütlerinin nasıl da "taktisyen" olduklarına ilişkin abartılı vurgular da yapmıştır. Kurtuluş mücadelemizin önündeki nesnel yapıdan kaynaklanan güçlüklerin bilincindeyiz, ancak buna rağmen ayrım yapmadan belirteyim ki, Kürdistanlı örgütler ve önderler övgüyü, hele de abartılı övgüyü hali hazırda haketmiş değildir. Yazar Kürt ulusunun, dünya da kendi bağımsız ulusal devletini kuramamış istisna uluslardan biri olmasını, esas olarak nesnel nedenlere bağlamış, fakat hem bu nesnel nedenlerin ayrıntılı irdelenmesine girişmemiş hem de bu nesnel nedenlerin politik kavganın önüne diktiği engelleri kaale almadan sonuçlara varmıştır. Bilget yoldaşın yazı dizisinin sınırlı kapsamı ve günlük pratik yoğunluğu ortamında nesnel koşulların ayrıntılı irdelenmesine girmemesini kavrayabiliriz. Fakat, bu sınırlı irdelemenin kaldıramadığı kesin tezlere ulaşmasını kavrayamıyoruz. Nesnel yapının irdelenmesi oldukça sınırlı ele alınmış ve dolayısıyle politik sonuçlar/tezler çıkarmada daha çok genel algılamalarından yola çıkarak çok ama çok kesin sonuçlara/tanımlamalara ulaşmıştır. Ve her katı tanım gibi, yazarın katı

---

17 - Kemal Bilget, Ulusal Sorun, Ulusal Bağımsızlık Ve Örgütlenme. Newroz Sayı 3 sy: 38

tanımlamaları da beraberinde gerçeklerin büyük bir kısmının gözden kaçması tehlikesini taşımıştır. Kaldı ki, bu bir potansiyel tehlike olmaktan öteye, ulaştığı sonuçlarla gerçekler gözden kaçmıştır. Bunların üzerinde aşağıda ve yazının davamında tek tek üzerinde duracağım.

1- Bilget'in Eleştiri Yöntemi Yanlıştır

"Yazının özü, en azından birinci bölümü, Lenin'in ve Stalin'in ulusal sorundaki görüşlerinin ve politikalarının eleştirisidir" [18] diyor Bilget. Ve yazı boyunca da bol bol Lenin ile Stalin'e dolaylı ya da Arapça tabirle zımmen eleştiriler yöneltilmiştir. Fakat Lenin ile Stalin'in doğrudan "bölgeleri"ne girerek onları ve görüşlerini doğrudan muhatap alarak eleştirilerde bulunmamıştır. Yani, muhatablarının görüşlerini, politikalarını eleştirirken, yazılı belgelere dayalı eleştirme yöntemine sadık kalmamıştır. Tam bir keyfiyetle, *"ulusal sorun alanında yazılmışlar ve yaşanmışlar"* ya da *"Hatırlatacaklarımız, komünistlerin öncülüğünde ulusal sorunun çözümü amacıyla oluşturulmuş politikaların ve uygulamaların geldiği noktadır."* [19] denir ama, "yazılmışlar"la "oluşturulmuş politikalar"la ilgili tek bir yazılı belgeye yer vermeden haksız ve acımasız eleştirilerde bulunmuştur. Böylelikle, kendince Lenin ve Stalin başta gelmek üzere tüm komünistlerin, geçmişte ulusal sorunun çözümüne ilişkin ürettikleri, hayata geçirdikleri politikaların ve de 70 yıllık deneyimin kendisini bir kaç sayfa ile eleştirmiş oluyor! Ki Bilget yoldaşın, SSCB'nin dağılmasıyla, işte "yaşanmışlar" diyerek çözümsüzmüş gibi gördüğü politikalar ve bunların yolaçtığı sonuçlarla dünyanın çehresi değişmişti.

Başta "halklar hapishanesi" Çarlık Rusya'sının yıkılmasıyla, yüze yakın ulus ve etnik ulusal grup ulusal özgürlüğünü elde etmişti. Bunlardan; Finlandiya, Polonya ve Baltık ülkeleri ayrılıp bağımsız devletlerini kurdular. Ve onlarcası ise, "Birlik Cumhuriyetleri" "Özerk Cumhuriyetler" ve "Özerk Bölgeler" olarak SSCB'nin

---

18 - K. Bilget, a.g.y. Newroz Sayı 2, sy: 52
19 - K. Bilget, a.g.y. " " " sy: 52

birlik yapısı içerisinde yer aldılar. SSCB ve sosyalist sistem; dünya sömürgecilik sisteminin hızla yıkılmasında rol oynayan temel dinamiklerden biriydi. Ve Bilget'in yazısında "sömürge ulusların tümüne yakını bağımsızlıklarını elde ettiler" diye belirttiği gelişmenin kendisinde; yine komünistlerin öncülüğünde dünya çapında "oluşturulmuş politikaların ve uygulamaların" vazgeçilemez payları olmuştu. Çünkü, 1917 Ekim Devrimi'yle komünistlerin tarih sahnesine yeniden ve güçlü bir devletle çıkmaları ve de II. Dünya Savaşında faşizmi yenilgiye uğratarak sömürgeci emperyalist-kapitalist sistemin karşısına bir sosyalist sistemle dikilmeleriyle birlikte başlayan süreçte, tüm ezilen ve sömürge halkların ulusal kurtuluş mücadelelerinin en temel politik ve askeri destekçisi olmuşlardı. Lenin ve SSCB, dünya ezilen ve sömürge halklarının kurtuluş kavgalarında adeta bayraklaşmıştı.

Bu çalışmanın ilk bölümünde "Emperyalizm ve Klasik Sömürgeciliğin Çöküşü" başlığı altında, ayrıntılı tablolar ile, Afrika ve Asya'da sömürgeciliğin nasıl ve hangi gelişmelerin ürünü olarak hızla çözüldüğünün üzerinde durmuştuk. Tablo No 3 ve 4'te görüldüğü gibi, Asya kıtasında 1920-1950 yılları arasında 16 bağımsız devlet; Afrika'da ise 1960-1970 yılları arasında tam 34 bağımsız devlet ulusal kurtuluş mücadelesinin başarısı sonucunda kurulmuştu. Ve böylelikle sömürgecilik sistemi dünya çapında belirleyici olarak 1960'larda çözülmüştü. Bu süreçte, ulusal bağımsızlık uğruna mücadele veren halkların neredeyse tümü, şu veya bu oranda Marksizm-Leninizm'den ve reel sosyalizmden etkilenmişlerdi. Öyleki, büyük çoğunluğunda harekete öncülük eden, burjuva demokratik (burjuva ulusal kurtuluşcu) yapılar olmasına karşın yine de SSCB ve sosyalist sistemde ciddi olarak etkilenmişlerdi.

Bilget yoldaş, SSCB'de ve Doğu Avrupa'da, sosyalist ekonominin tıkanması ve komünist parti iktidarlarının yıkılması ile başlayan sürecin kendisinin, dününün ve gelecekte neler olabileceğinin üzerinde yeterince durmadan; örneğin dağılan SSCB topraklarında SSCB'nin alternatifinin bulunup bulunmayacağının üzerinde pek de düşünmeden, derhal alelacele "yaşanmışlar" diyerek, son gericimilliyetçi dalgalanmaları veri kabul ediyor. SSCB'deki gelişmeler ve devamla birlik yapısının dağılmasının altında yatan asıl neden-

leri yeterince irdelemeden, sosyalist ekonominin tıkanmasının yolaçtığı diğer sonuçlardan birisi olarak, emperyalizmin piyonu durumuna düşmüş, bağnaz, gerici, milliyetçi akımların "bağımsızlığa" yönelmelerini "yaşanmışlar" olarak gösterip ileriye yönelik sonuçlar çıkarmaktadır. SSCB'deki iç gelişmelerin ve ulusal sorun alanında "yaşanmışlar"ın gerçek içerikte bir ulusal sorun olup-olmadığının üzerinde bir bölümle ayrıntılı duracağım. Ama burada şunun altını çizerek belirteyim:

SSCB'de birliği oluşturan cumhuriyetlerin ayrılmaya yönelmelerinin temelinde yatan esas nedenin, ulusal bakımdan birikmiş sorunlar değildir. Elbette ulusal sorun yönünden hiç bir sorun ya da aşılması gereken hiç bir sorun yoktur denilemez. Eleştirilmesi ve yapılması gerekenler vardır. Fakat şurasını kesin olarak söyleyebilirim ki: **Eğer SSCB'de ekonomik alanda, sosyalist ekonomideki tıkanmayla başlayan ve giderek komünist parti iktidarlarının yıkılmasına varan gelişmeler olmasaydı; ulusal sorun yönünden "yaşanmışlar" yaşanmıyacaktı. Yani ulusal alandaki gelişmeler neden değil sonuçlardan sadece birisidir ve üzülerek belirteyim; Bilget yoldaş nedenlerle, nesnel süreçlerle değil, sonuçlarla uğraşıyor ve geçici sonuçlar üzerinde politika inşa ediyor. Bu yaklaşım halkları ve tarihlerini ilerletici olamaz.**

Bilget yoldaş "yazılmışlar ve yaşanmışlar" der, fakat hem SSCB'de hem de dünya çapında yazılmışlara ilişkin bir şey belirtmediği gibi, "yaşanmışlar"a ilişkin de, son dağılma ve "bağımsız" devlet kurma olaylarının dışında bir şey belirtmez. 70 yıllık halkların ortak tarihinde neler yaşandı, hangi mesafelerin katedildiğinin üzerinde pek durmadan, kestirmeden geçmiş tarihi yargılar. Örneğin, geçmiş tarihi yaratanların hangi ülke, bölge ve dünya koşullarında politika ürettiklerinin; ya da o günün koşullarında komünistlerin kendilerini çevreleyen hangi ekonomik, sosyal, siyasal koşullarda politika üretip tarih yarattıklarının üzerinde durmaz.

Elbette, tarihi yaratanlar ile sonradan yargılayanlar arasında bir paradoks şu veya bu oranda âma hep var olacaktır. Ve elbette geçmiş tarihte yaratılan her değer, her olğu sonradan insan bilinci tarafından belirli oranlarda yargılanacaktır. Bu

değişen ve ilerleyen materyalist tarih anlayışının bir gereğidir. Ve tarih her zaman bir önceki tarih malzemesi üzerinde yol almış ve böylelikle geçmiş tarihi aşabilmiştir. Geçmiş tarihi ilerletmek için, yargılamak (yani eleştirmek) herkes gibi Bilget yoldaşın da hakkı ve hatta görevidir de. Fakat Bilget'in yaptığı geçmiş tarihe yaklaşım yöntemi bu değildir. Geçmiş tarihten ileriye yönelik değil, tersine geriye yönelik sonuçlar çıkarıyor. Geçmiş tarihi yaratanlarla, Bilget arasındaki paradoks tarihi ilerletenin yaşadığı paradoks değildir. Örneğin; tarihi yaratanlar olarak; Lenin, Stalin ve nice adsız komünist önderin, 100 milyonlarca insan kitlesinin ve bu kitlenin içerisinde milyonlarca komünistin, ilericinin, yurtseverin uğruna kavga vererek yarattıkları ve bir asır yaşattıkları tarihe ilişkin, Bilget "yanlışlık yöntemin kendisinde"dir diyerek bir cümleyle yargılayıp bir kenara itiyor! Dünyayı sarsan ve çehresini değiştiren gelişmeler bir yana Bilget'in de övgüyle sözettiği, sömürgecilik sisteminin çözülüşünde etkili rol oynayan bir tarihe böylesine yaklaşılmaz. Hele de bir komünist olarak böyle yaklaşmaya hakkımızın olmadığına inanıyorum.

-Bilget yoldaş geçmiş tarihi ve Lenin'i Stalin'i eleştirebilir. Lenin ile Stalin'i peygamber olarak görmüyorum. Onlarda insandı ve insana özgü olan hatalar/yanlışlar yapmışlardır. Hatta tarihte zaman zaman kitlelerin de yanlışlıklar yaptıklarına, yanıldıklarına rastlanmıştır. Yoldaş, eğer gerçekten geçmiş tarihte "yaşanmışlar"dan ileriye yönelik dersler çıkararak yol almak/aldırtmak istiyorsa, bu geçmiş tarihin, hiç ama hiç olmazsa temel hatlarıyla nasıl ve kimler tarafından ve hangi malzemeyle yaratıldığını ve bu tarihi yaratan kitlelerin yanılgılarını, önderlerinin ideolojik hatalarını, yine hiç olmazsa ulusal sorundan hareketle az-çok ortaya koymalıydı. **Tarihi yaratanlar umduklarıyla değil , o tarihi kesitte, o ülkede ancak bulabildikleri malzemeyle işe girişirler. Kısacası tarih umduğun malzemeyle değil, bulduğun malzemeyle yaratılır.** Bunun böyle olduğunu, ulusal özgürlüğü ve sosyalizm kavgasını bütünlüklü sürdüren tüm komünistler, şimdiki malzememizle Kürdistan'da toplumu sosyalizme nasıl götürebileceklerinin sıkıntısını kemiklerinde, iliklerinde hissediyorlardır.

Lenin ve Stalin'in ideolojik, politik hatalarının varolduğuna

inanıyorsa Bilget yoldaş yazılı belgelere dayanarak bu komünist önderleri eleştirmeye davet ediyorum. Hem "yazının özü.. Lenin'in ve Stalin'in ulusal sorundaki görüşlerinin ve politikalarının eleştirisidir" diyeceksin hem de yazı dizisi boyunca yazılı belge olarak sadece Lenin'den bir tek alıntıya başvuracaksın! Bu bir eleştiri yöntemi değildir. Çünkü, okuyucu, Bilget'in görüşlerini ve eleştirilerini okuyarak öğreniyor, fakat Lenin ve Stalin"in görüşlerini, geçmişte neler yazdıkları (tüm okuyucuların Lenin ve Stalin'i okumuş olduklarını düşünülemeyeceğinden) bilmiyor. Ve salt eleştirenin yorumuna inanıp inanmamakla başbaşa bırakılmış oluyorlar. Bundandır ki, dünya komünist yazında, hatta burjuva yazında muhatabını ciddiye alıp görüşlerini eleştirmek isteyen biri; okuyucu nezdinde inandırıcı olabilmesi için, kimi eleştiriyorsa, onun eleştirdiği görüşlerine de kaynağı belli alıntılarla ayrıntılı yer verir ve ancak öyle eleştirir.

Bilget'de okumuştur ve bilir, ama okuyucuya hatırlatmak için belirteyim: Engels'in Dühringi eleştirisinde (Anti-Dühring), Lenin'in Kautsky'i eleştirisinde (Devlet ve İhtilal)de, Marx'ın felsefe alanında Hegel'i ve ekonomi alanında Ricardo'yu ...vb. eleştirilerinde muhatablarının eleştirilen görüşlerine sayfa sayfa yer verirler. Ve ancak öyle okuyucuyu inandırabilirler. Bilget'tin eleştiri yöntemi bu değildir. Örneğin yine *"Çok çok sınırlı olmak ve eleştirmek amacıyla geçmiş komünist yazından kısa alıntılara yer verilecektir"* [20] deniliyor, ancak "çok çok sınırlı ol"sa da geçmiş komünist yazın olarak, ne dünya komünist hareketinden ne de bizim özgülümüzde komünist yazından eleştirmek amacıyla yazılı belgeler sunmak gereğini duymuyor. Eğer yanlış saymadım ise, Bilget, yazısı boyunca toplam 13 alıntı almış, bunlardan Lenin'den aldığı tek alıntının dışında geriye kalanların geçmiş komünist yazınla bir ilgisi yoktur. Buna karşın, yazısının her sayfası Lenin, Stalin ve bizim geçmişte savunduğumuz görüşleri hedefleyen eleştirilerle doldurulmuştur. Bu geçmiş komünist yazındaki görüşleri eleştirirken neden sınırlı da olsa alıntı almak gereğini duymamıştır, bilmiyorum. Bildiğim ve doğruluğuna inandığım şey muhatabını ciddiye

---

20 - K. Bilget, a.g.y. Newroz sayı 2, sy: 52

alıp eleştirenler, mutlaka alanlarına girmek zorundadır. Lenin muhataplarını eleştirirken, cansıkıcı yavan alıntıları almak zorunda kaldığında bile, *"Ama düşmanını tanımak isteyen, düşman bölgesine gitmelidir"* der. [21] Yazarın, ne Lenin'i ne de geçmiş komünist yazının sahiplerini düşman görmediğini, bugün de Lenin'i büyük komünist önder olarak gördüğünü biliyorum. Dolayısıyle şöyle diyorum: Bilget, muhataplarını tanımak istiyorsa ve önemlisi okuyucuya tanıtmak istiyorsa, eleştirdiği her görüşü yazılı ve kaynağı belli alıntılar alarak "bölge"lerine gitmeliydi. Ya da bundan böyle "gitmelidir"

2- Salt Ulusal Bağımsızlık İle Halklar, Kendi Ülkelerinin Egemeni Olamadılar.

Bilget'in gerek özgülümüzde, gerekse dünya çapında, ulusal sorunla ilgili bir çok değerlendirmesi ya da yaklaşımı oldukça abartılı olmuştur. Belki gerçeği yeni keşfetmenin etkisiyle; belki ezilen halkların savunulması gibi olumlu bir hareket noktasından yola çıkılarak; belki de yetersiz irdelemenin ürünü olan bilgi yetersizliğinin sonucu olarak... Fakat hangi nedenle olursa olsun yoldaşın, ulusal bağımsızlığını kazanmış ya da bu uğurda halen kavga veren halklara ilişkin görüşleri, gerçeğin (nesnel durumun) resmini çizmekten çok uzak kalmıştır. Düşünceleri, yaklaşımları, durum tesbitleri abartılar ile yoğrulmuştur. Örneğin, sömürgecilik sisteminin dünya çapında yıkılıp, biçimsel de olsa halkların kendi bağımsız devletlerini kurmuş olmaları gibi olumlu bir süreci yorumlarken bakın neler, söylemiştir:

"Sömürge ulusların tümüne yakını bağımsızlıklarını elde ettiler Kendi devletlerini kurdular Yönetilen ve ezilen olmaktan kurtulup kendi kendilerini yönetmeyi öğrendiler. Ulusal pazarları üzerinde birinci elden söz sahibi oldular.

"Üretici güçlerini tahrip eden ve kaynaklarını talan eden sömürgeciliğe son verip üretici güçlerinin önünü açtılar, yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarını kendileri için kullanmaya hak ka-

---

21 - V. İ. Lenin, Materyalizm ve Ampiryokritisizm. sy: 354

zandılar. İstenilen düzeyde olmasa da üretici güçlerini geliştirdiler. Üretim düzeylerini artırdılar.

"Ulusal devletlerinin, ulusal kültürlerinin, ulusal sanatlarının ve ulusal pazarlarının üzerinde şekillenen sömürge sonrası ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarıyla geleceğin sosyalist sisteminin zeminlerini güçlendiriyorlar." (22)

Yukarıda alınan alıntıdaki görüşler, yaklaşımlar, tesbitler, şayet sömürge halkların kurtuluşunu kaleme alan ajitatif bir bildiride belirtilmiş olsaydı, bu belli ölçülerde normal görülebilirdi. Fakat nesnel olgulardan hareketle siyasetin ilkelerinin belirlenmeye çalışıldığı bir yazı çalışmasında bu ajitatif belirlemeler kişiyi yanılgılara sürükler.

a- Okuyucu hem Bilget'ten aktardığım alıntıyı tekrar tekrak okusun hem de Somali'nin içinde bulunduğu duruma baksın. 1960'da ulusal bağımsızlığını kazanan Somali, mevcut konumuyla Bilget'in sözünü ettiklerini gerçekleştirip-gerçekleştiremediğine karar versin. Somali en uç ya da en kötü örnektir ve bundan hareketle de genelleme yapılamaz diye itiraz edilirse, bu itiraz yerinde olur. Fakat, ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan Somali ile aynı ya da yakın durumda olan Afrika ve Asya'daki ülkelerin sayısı 50 civarındadır. Tablo no 13 bu yönde somut veriler sunmaktadır.

b- Elbetteki tabloda yer alan ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel zenginlik ve gelişme düzeyi yönündeki korkunç uçurum; başka bir ifadeyle Kuzey-Güney (zengin-fakir) uçurumunun asıl yaratıcısı genel olarak kapitalizm, özel olarak da emperyalist-kapitalist sistemdir. Bugün dünyadaki toplam 171 civarında bağımsız devletten yarısına yakınında kişi başına düşen yıllık G.S.M.H 250 Dolar civarındaysa; geriye kalanlardan önemli bir kesiminin ise 150 Dolardan aşağı ise, bunun esas suçlusu; sermayenin ilk birikimi ile başlayan ve günümüze kadar sistematik olarak sürdürülen burjuva (Kuzeyli burjuvazinin) sömürü düzenidir. Avrupalıların zengin yaşamı, Afrikalı ve Asyalı halklar açlığa mahkum edilerek yaratılmıştır.

Dünya halklarının ezici çoğunlukla, çok ciddi ekonomik, sos-

---

22 - K. Bilget, a.g.y. Newroz sayı: 3 sy: 38

Ülkenin Adı	Doğum oranı	Ölüm oranı	Çocuk ölüm oranı	Ortalama yaş (ömür)	Yıllık toplam G.S.M.H.	Yıllık kişi başına düşen G.S.M.H.	Tarım	Sanayi	Hizmetler
ABD	‰ 16	‰ 9	‰ 9	75	4430 milyar dolar	18.200 Dolar	% 3.3	% 28.5	% 68.2
Almanya	‰ 11	‰ 11	‰ 8	75	1224 milyar dolar	15692 "	% 5	% 41	% 53.5
Fransa	‰ 14	‰ 10	‰ 7	76	865 milyar dolar	15450 "	% 7.6	% 32	% 60.4
Japonya	‰ 11	‰ 6	‰ 4	78	2330 milyar dolar	19100 "	% 8.9	% 34.9	% 56.2
SSCB	‰ 20	‰ 10	‰ 25	69	1790 milyar dolar	6270 "	% 19.4	% 38.3	% 42.3
Macaristan	‰ 12	‰ 13	‰ 17	70	55.4 milyar dolar	5731 "	% 23	% 36	% 39
Romanya	‰ 16	‰ 11	‰ 25	70	95.1 milyar dolar	4156 "	% 23	% 42	% 35
Fas	‰ 36	‰ 10	‰ 90	61	14.2 milyar dolar	620 "	% 40	% 29	% 31
Cezayir	‰ 42	‰ 10	‰ 81	60	63.6 milyar dolar	2550 "	% 27	% 30	% 43
Libya	‰ 39	‰ 8	‰ 74	65	23.2 milyar dolar	4057 "	% 14	% 26	% 60
Mısır	‰ 38	‰ 9	‰ 93	59	36 milyar dolar	710 "	% 38	% 20	% 42
Etyopya	‰ 42	‰ 23	‰ 152	41	8.6 milyar dolar	120 "	% 80	% 7	% 13
Somali	‰ 48	‰ 21	‰ 137	41	1.7 milyar dolar	290 "	% 65	% 8	% 27
Moritanya	‰ 46	‰ 20	‰ 132	45	- 8.16 milyon dolar	440 "	% 67	% 10	% 23
Mali	‰ 50	‰ 22	‰ 175	43	1.95 milyar dolar	250 "	% 73	% 7	% 20
Burkina	‰ 46	‰ 19	‰ 144	46	2.10 milyar dolar	247 "	% 79	% 11	% 10
Nijer	‰ 51	‰ 22	‰ 140	44	1.9 milyar dolar	280 "	% 70	% 10	% 20
Çad	‰ 43	‰ 23	‰ 143	43	1.1 milyar dolar	204 "	% 85	% 7	% 8
Sudan	‰ 45	‰ 17	‰ 113	49	8.10 milyar dolar	349 "	% 72	% 10	% 18
Gambiya	‰ 47	‰ 22	‰ 148	36	- 210 milyon dolar	260 "	% 70	% 5	% 25
Gine	‰ 47	‰ 23	‰ 153	41	2.07 milyar dolar	318 "	% 70	% 10	% 20
Gine-Bissau	‰ 41	‰ 22	‰ 138	44	-122 milyon dolar	135 "	% 80	% 5	% 15
Sierra leone	‰ 48	‰ 24	‰ 160	35	- 900 milyon dolar	238 "	% 65	% 15	% 20
Liberya	‰ 43	‰ 13	‰ 87	54	1.06 milyar dolar	462 "	% 55	% 25	% 20
Gana	‰ 44	‰ 13	‰ 90	54	4.34 milyar dolar	297 "	% 45	% 8	% 47
Tog	‰ 47	‰ 13	‰ 113	53	1.25 milyar dolar	390 "	% 67	% 15	% 18
Benin	‰ 51	‰ 20	‰ 115	45	1.76 milyar dolar	405 "	% 44	% 13	% 43
Nijerya	‰ 46	‰ 17	‰ 122	49	39.5 milyar dolar	360 "	% 50	% 19	% 31
Ekvator Ginesi	‰ 38	‰ 20	‰ 130	45	- 72 milyon dolar	180 "	% 75	% 5	% 20
Zaire	‰ 45	‰ 15	‰ 103	51	5.2 milyar dolar	161 "	% 67	% 15	% 18
Uganda	‰ 50	‰ 16	‰ 108	50	3 milyar dolar	200 "	% 78	% –	% –
Ruanda	‰ 52	‰ 18	‰ 127	48	2.21 milyar dolar	328 "	% 82	% 7	% 11
Burundi	‰ 46	‰ 15	‰ 114	48	1.2 milyar dolar	240 "	% 80	% 8	% 12
Kenya	‰ 54	‰ 13	‰ 76	57	6.1 milyar dolar	350 "	% 76	% 10	% 14
Tanzanya	‰ 50	‰ 15	‰ 111	52	4.4 milyar dolar	190 "	% 83	% 6	% 11
Malavi	‰ 51	‰ 18	‰ 134	48	1.4 milyar dolar	175 "	% 75	% 10	% 15
Mozambik	‰ 45	‰ 19	‰ 47	46	1.37 milyar dolar	85 "	% 70	% 14	% 16
Lesotho	‰ 41	‰ 13	‰ 106	55	0.73 milyar dolar	478 "	% 30	% 35	% 35
Angola	‰ 47	‰ 21	‰ 143	43	2.54 milyar dolar	291 "	% 58	% 16	% 26
Zambiya	‰ 51	‰ 14	‰ 84	52	1.7 milyar dolar	210 "	% 71	% 13	% 16
Madagaskar	‰ 46	‰ 15	‰ 110	53	1.85 milyar dolar	170 "	% 75	% 10	% 15
Komorlar	‰ 47	‰ 14	‰ 96	55	0.18 milyar dolar	440 "	% 65	% 5	% 30
Türkiye	‰ 29	‰ 7.4	‰ 59	62	109 milyar dolar	1990	% 50.9	% 13.7	% 35.4
Afganistan	‰ 49	‰ 23	‰ 171	42	4.69 milyar dolar	260 "	% 58	% 10	% 32
Pakistan	‰ 43	‰ 14	‰ 120	54	38.7 milyar dolar	360 "	% 57	% 19	% 24
Hindistan	‰ 33	‰ 11	‰ 96	58	2.54 milyar dolar	320 "	% 63	% 15	% 22
Nepal	‰ 42	‰ 17	‰ 112	52	3 milyar dolar	170 "	% 76	% 3	% 21
Bangladeş	‰ 43	‰ 15	‰ 138	52	19 milyar dolar	175 "	% 74	% 11	% 15
Sri lanka	‰ 22	‰ 6	‰ 22	70	7.10 milyar dolar	428 "	% 54	% 15	% 31
Birmanya	‰ 34	‰ 11	‰ 80	58	11.04 milyar dolar	280 "	% 65	% 12	% 23
Vietnam	‰ 34	‰ 8	‰ 53	64	12 milyar dolar	160 "	% 62	% 18	% 20
Laos	‰ 41	‰ 16	‰ 11	49	- 620 milyon dolar	167 "	% 75	% 6	% 19
Indonezya	‰ 29	‰ 9	‰ 83	58	60 milyar dolar	400 "	% 52	% 18	% 30

yal, kültürel sorunlarla yüzyüze bulunmalarının altında yatan asıl neden; dün klasik sömürgecilik, bugün ise, yeni sömürgecilik politikalarıyla, emperyalizmin dünya halklarını soyup-sömürme politikasıdır. Yani emperyalist burjuvazinin sömürüsü devam ediyor. Halklar bağımsız ulusal devletlerini kurdular (ki biz Kürtlerin dışında ulusal devletini kuramayan kimse de pek kalmadı) ancak bu biçimsel bağımsızlığı aşamadı. Emperyalizmin ekonomik ve siyasi egemenliği biçim değiştirerek devam ediyor.

c- Cezayir, Somali, Sudan gibi resmi adları "Demokratik Halk Cumhuriyet"leri olan; Benin, Mozambik, Angola gibi resmi adı "Halk Cumhuriyet"leri olan; hatta Srilanka, Demokratik Sosyalist Cumhuriyeti, Birmanya diğer adıyla Myanma Birliği Sosyalist Cumhuriyeti, Sosyalist Etyopya, Libya Arap Sosyalist Halk Cumhuriyeti.... gibi, resmi adları demokratik, sosyalist olan, fakat gerçekte sosyalizme geçmemiş olan ülkeler eğer belli bir süre emperyalist kapitalist sistem karşısında, siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını koruyabildilerse, bunu Sosyalist Blok'un varlığına ve dedesteğine borçluydular. SSCB ve sosyalist sistemin dağılmasıyla bu ülkelerin emperyalizm karşısında ekonomik olduğu kadar, siyasi olarak da bağımsız çizgide direnemedikleri ya da direnemeyecekleri görülmektedir. Giderek, siyasi egemenliklerini, Bilget'in tabiriyle "kendi kendilerini yönetme" konumlarını da kaybediyorlar.

Vietnam, Laos, K. Kore, Küba gibi sosyalist ya da sosyalist yönelimli ülkeler uzun, inatçı kavgalar sonunda emperyalizme siyasi ve ekonomik bağımlılıktan kurtuldular. Bilget yoldaşın sözünü ettiği "kendi kendilerini" yöneten halklar oldular. Sosyalist sistemin dağıldığı şimdiki süreçte, bu ülkeler özellikle ekonomik olarak çok ciddi sorunlarla boğuşuyorlar. Ortalama kişi başına 200 Doları bile zor bulan G.S.M.H ile sosyalist Vietnam halkı zorlu günler yaşıyor. Emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesinde tüm dünya halklarının adeta sevgilisi halinc gelebilen Vietnam halkı, ekonomik ve sosyal yaşamını asgari düzeyde iyileştirebilecek acil çözümler bekliyor. Aç ama onurlu davranıyor. Fakat bu durum daha uzun yıllar devam ederse, aç kalan yığınlar için siyasi bağımsızlık bile giderek anlamını yitirebilir.

Ve önemlisi, Zaire, Uganda, Çad, Tanzanya, Nepal, Endonezya, Afganistan, Pakistan..... gibi dün klasik sömürgecilik zincirini kıran ülke halkları gibi onlarca ülke halkı bugün Bilget yoldaşın sözünü ettiği gibi gerçekten ekonomik ve siyasi olarak "yönetilen olmaktan kurtul"dular mı? Tabloda görüldüğü gibi yıllık G.S.M.H'laları ortalama kişi başına 250-300 Dolar civarında seyreden bu ülkeler bir yana; Kuveyt, S. Arabistan gibi petrol zengini ülkeler; Tayvan (4880 Dolar), Singapur (8580 Dolar), Güney Kore (3720 Dolar) gibi doğrudan emperyalist tekellerin yatırımlarıyla gelir düzeyleri yükselen bu ülkeler; emperyalistlerin yönlendirdiği askeri cuntalarla adeta askeri darbelerin diyarı olarak anılan Latin Amerika ülkeleri "bağımsız" devletlerini kurmakla, gerçekten "yönetilen ve ezilen olmaktan kurtulup" kendi ülkelerinin ve kaynaklarının egemeni olabildiler mi? Biçimsel ulusal bağımsızlığın dışında, bunların hepsi (temeli ekonomik bağımlılığa dayanan) şu veya bu oranda siyasi olarak emperyalizme bağımlı değiller mi? Hatta 600 yıllık devlet gelenekleriyle övünen TC devleti iktidarlarının emperyalizmden siyasal olarak bağımsız davranabildiklerini iddia edebilir miyiz? S. Demirel ve E. İnönü'nün başında bulduğu koalisyon hükümeti ve meclis, Türkiye'nin gerçekten hakimleri olabilseydiler Çekiç Güç'ün İncirlikte ve K. Kürdistan'da konumlanmasına izni verirler miydi? Her on yılda emperyalizmin tezgahladığı bir askeri darbeyle alt-üst edilen, ve bırakalım uluslararası siyaseti, iç ekonomik ve siyasi yönelişlerini, İMF'nin, Dünya Bankası'nın ve diğer kuruluşların direktifleriyle, telkinleriyle belirleyen TC yöneticileri bile kendi kendilerini yönetmeyi öğrenebildiler mi?

Bilget yoldaşa üç ayrı kıtadan birer örnekle daha somut sorayım; Somali, Kuveyt, Panama "kendi kendilerini yönetmeyi öğrendiler"mi? Denilecektir ki emperyalizm buna imkan ve fırsat tanımıyor! Zaten sorunun can alıcı noktası da burasıdır. Ekonomik bakımdan tüm köprü başlarını tutan emperyalizm, siyasal bağımsızlıklarını kazanan bu halklara kendi kendileri yönetmeyi, kendi zenginlik kaynaklarının gerçek sahibi olabilmelerini engellemek için, başta ekonomik güç olmak üzere her yolu denemiştir, denemektedir. SSCB ve sosyalist sistemin ayakta bulunduğu sü-

reçte, emperyalizmin hem siyasi hem de ekonomik hegemonyasında önemli gedikler açılmıştı. Siyasal bağımsızlığını kazanan ve emperyalizm karşısında hem siyasi hem ekonomik tavır geliştiren halklar için sosyalist sistem bir dayanaktı. Halklar bugün bu dayanaktan yoksun ve emperyalizmin acımasız saldırganlığı karşısında yalnız kaldılar. Kaldı ki bir çoğu klasik sömürgeciliğin yıkılmasıyla siyasal bağımsızlıklarını kazandılar, fakat hemen ardından yeni sömürgecilik ile yeniden ekonomik ve diplomatik yollarla emperyazime bağlı duruma geldiler, getirildiler demek daha yerinde olur.

Anlatmak istediğim ve Bilget'in bildiğine inandığım ve fakat ulusal bağımsızlığın öneminin tozu-dumanı içerisinde yeterince göremediği: EKONOMİK BAĞIMSIZLIK OLMADAN SİYASAL BAĞIMSIZLIĞIN OLAMAYACAĞI, yada uzun süreli olamayacağıdır. Her ulus için siyasal bağımsızlık olarak, ulusal devletlerin kurulması elbette olumlu ve de zorunlu/kaçınılmaz bir adımdır. Fakat ekonomik olarak kendi kendine yeterli, kendini yöneten/üreten olmadan, siyasal olarak da kendini yöneten olamazsın. Bunun böyle olduğunu toplumsal yaşamın her biriminde bile görmek mümkündür. Babasından ya da büyük kardeşinden ayrılıp bağımsız evini kuran birey bile, eğer ekonomik olarak halen babası ya da abisine bağlıysa, ona muhtaç ise, hatta onun teknik araçgereçleriyle kendi işlerini görüyorsa, günlük sosyal ve siyasal yaşamında bağımsız davranamaz.

d- Tabloda yer alan ve kişi başına yıllık geliri 300 Doları geçemeyen, bugünkü onlarca bağımsız ulusal devletlerden hangisi, Bilget yoldaşın iddia ettiği gibi "ulusal pazarları üzerinde birinci elden söz sahibi oldular?" Bilget'in burda ciddi olarak yanıldığına inanıyorum. Batı emperyalizminin dev tekelleriyle karşılıklı çıkar ilişkilerine dayanan ve karşılıklı pazarları üzerinde söz sahibi olmaya dayalı bir ilişkiye bu ülkelerden bir tanesi bile girebilmiş midir? Hatta emperyalizmin mali güç odaklarına karşı (emperyalist tekellerin iç rekabetinin yarattığı çelişkilerden yararlanabilmenin sağlayacağı kimi avantajların dışında) ekonomik ilişkilerde herhangi bir şartı ileri sürebilme güçleri var mıdır? Ya da kaçının vardır?

Şu anda Güney Kürdistan'da ilk adımları atılan Kürt Federe Devleti, yarın bugünkü zeminler ve politikalar üzerinde bağımsız bir ulusal devlet olursa (ki bunun en azından yakın sürede gerçekleşmesinin son derece zor olacağını belirteyim) Kürt halkı ve esas olarak ta Kürt burjuva ve egemen güçleri için "Kendi ulusal pazarları üzerinde birinci elden söz sahibi" oldular diyebilir miyiz? Ben bu soruya olumlu yanıt veremiyorum. Zira her şey, görünen köye klavuz gerekmez, halk deyimindeki gibidir. ABD ve Batılı diğer emperyalistler, Güneyli Kürtlere sağladıkları askeri ve politik desteği, herhalde Kürk halkı "emperyalistlerdan bağımsız" kendi kendilerini yönetebilsinler diye yapmıyor. Ve Güneyli Kürtler, daha doğrusu petrol gelirleriyle büyümek isteyen Kürt burjuva ve egemen güçleri, şu an toprağın altındaki petrol rezervlerinin dışında, hangi mali ve teknik güce sahiplerdir? Ve hangi sermaye birikimiyle, hangi teknik düzeyle emperyalizmin dev tekelleri karşısında "kendi ulusal pazarları üzerinde birinci elden söz sahibi olabileceklerdir? Şimdi, ABD, Fransa, İngiltere petrol tekelleri, Kürt Federe Devleti yarın bağımsız bir devlet durumuna gelebilirse, tüm teknik donanımlarıyla petrolü çıkaracaklar ve hatta pazarlamaya varana kadar tüm masrafı üstleneceklerdir ve sonra da Kürt burjuvalarına; (Kürt halkı bir yana) alın, işletin, kendi ulusal pazarınız üzerinde "birinci elden söz sahibi ol"un mu diyecekler? Emperyalizmin bunu demeyeceği açık. Tersinden de Kürt halkının ya da Kürt egemen güçlerinin emperyalizme bunu dedirtecek gücü var mıdır? Hayır!

Afrika'da, hatta Asya'da ulusal bağımsızlık için militanca savaşan onlarca halkın kurduğu devletlerin başından beri ya da gelişmenin belli bir evresinde düştükleri, veyahut bugün düşme sınırına geldikleri konum Güney Kürdistan örneğinden farklı değildir. Güney Kürdistan onlardan farklı olmayacak demek, daha doğru olur.

e- "...sömürgeciliğe son verip üretici güçlerinin önünü açtılar, yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarını kendileri için kullanmaya hak kazandılar. İstenilen düzeyde olmasa da üretici güçlerini geliştirdiler. Üretim düzeylerini artırdılar" iddiası da, tabloda görülen düşük gelirli ülkelerin ezici çoğunluğu için geçerli değildir. Bereket versin ki burda "istenilen düzeyde olmasa da" şeklinde bir vur-

guda bulunmuştur. Yoksa bu ülkelerin ekonomik, sosyal gelişmişlik ve üretim düzeyi yönünde çok ciddi bir ilerleme sağladıkları anlaşılabilirdi. "Hak" tabiri geneldir ve açık sömürgeci işgalin davam ettiği koşullarda da sömürge ülke halkları, kendi zenginlik kaynaklarının hak sahibiydiler. Hak, hukuk olarak onlarındı, ama bu haklarını kullanamıyorlardı. Bilget de salt "hak"tan söz etmiyor. "Hak kazandılar" diye bir fiilden (eylemden) söz ediyor. Fakat bu kazanımın, ekonomik-teknik temeli bulunmadığından yine sorun çözümlenmiş olmuyor. Bağımsız ulusal devletlerin kurulmasıyla birlikte halkların kendi toprakları üzerindeki tarihsel hakları kağıt üzerinde bir kazanıma dönüşmekten öteye gitmiyor. Bilget Yoldaş; bunca birikimine rağmen, zaman zaman dünyadaki gelişmelerden, süreçlerden ve bunların yarattığı sonuçlardan habersiz biri gibi davranıyor. Sözünü ettiğim devletlerde, yeraltında potansiyel zenginlik olarak bulunan petrol, altın, doğal gaz vb. madenleri açığa çıkarıp işleyebilecek teknik düzeye ve sermayeye sahip olmayan bir halk veya sözkonusu ülke burjuvazisi bu zenginlik kaynaklarından yararlanamaz. Bunların üzerinde gerçekte hak sahibi olamaz. Baraj ve hidroelektirk santralı kurabilecek teknolojiye sahip olamayan bir ülke halkı için, nehirler, bir zenginlik kaynağı olarak pek de bir anlam ifade etmezler.

f- Bilim, sanat ve kültürel gelişim yönünde de durum içler acısıdır. M.Ö 4000 yıllarından başlayarak gelişen bilimin ilk fışkırdığı alanlar olan Mısır, Mezopotamya, Hindistan da bugün özellikle, fizik, kimya, matematik, fizyoloji ve tıp gibi pozitif bilimler başta gelmek üzere bilimsel çalışmalar, yeni buluşlar yok denecek kadar azdır. Kültürel gelişmenin bir göstergesi olan genel olarak basının gelişimi oldukça zayıftır. Afrika ve Asya'da yetişen bilim adamları ise, sağlanan çalışma ortamı ve yüksek ücretlerle Batı'ya "beyin göçü" olarak akmaktadır.

Yukarda belirttiklerimizin toplamından hareketle, ulusal bağımsızlığını kazanmış ve kişi başına gelir düzeyleri 250-300 doları geçmeyen ülkelerin "sömürge sonrası ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarıyla geleceğin sosyalist sisteminin zeminlerini güçlendiriyorlar" şeklindeki iddia da doğru, ancak abartılıdır. Çünkü sözkonusu ülkelerde ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal bakımdan sözü

edilebilecek bir gelişme sağlanamıyor. Elbette hiç bir gelişme yok denilemez, fakat gelişmeler hem çok ağır, hem de gelişmenin katedildiği kimi ülkelerde ise derinden bir emperyalist hegemonya ile paralel yürüyor. Olup biten şudur: ulusal bağımsızlığını kazanmış onlarca halk, artık toplumsal kurtuluşun üstünü perdeleyen ulusallık aşılmıştır. Aşılmayı tüm içeriğiyle, ulusallık gelişip serpilmiş, doyuma ulaşılmış ve aşılmış anlamında kullanmıyorum. Yalnızca emperyalizmin açık işgali karşısında ulusu bir bütün olarak ulusal kurtuluş için kavgaya çeken ve bu süreçte sınıflararası çelişkileri tali plana düşüren evrenin aşıldığını belirtmek istiyorum. Bu ülkelerde işçi ve emekçi halklar daha net ve kesin bir toplumsal kurtuluşu hedefleyebilirler. Ulusal bağımsızlıklarını elde ettiler, halihazırda yeterli olmasa da yaşadılar, yaşıyorlar. Ama yaşayarak gördüler ki, salt ulusal bağımsızlık hiç bir temel ekonomik, sosyal., hatta kültürel sorunlarına çözüm getiremedi. Emperyalizmin yeni sömürgeciliğini ve içerdeki işbirlikçi sınıfların egemenliğini yıkmayı hedefleyen toplumsal devrimlerin zeminleri düne göre daha güçlü olacak, güçlenecektir. Burda, sosyalizmin zeminlerinin bilinçli bir güçlendirilmesinden çok, nesnel olarak sürecin sosyalizm lehine düne göre daha hızlı işleyeceğinden sözedebiliriz.

3 - "Sömürgeler" Sömürgecilikten Kurtulduğunun Hemen Sonrasında Bir Başka Ülkeyi Sömürgeleştiremezler

"Şurası ise açıktır: Kürdistan Osmanlı ve İran İmparatorlukları arasında paylaşılıp (1639) bölünmüştür. Kürt halkı iki parça halinde ve iki güçlü feodal imparatorluk tarafından sömürgeleştirilmiştir" Görüldüğü gibi Osmanlı Sefavi (İran) İmp.'nun "sömürgeci" oldukları iddia edilir. Ve Osmanlı Devletinin 600 yıl ayakta kalmasının *"bir nedeni olsa gerek. Bunun bir nedeni sömürgeliştirdiği onlarca halktır Onların zengin kaynaklarından talan ve haraç yoluyla elde edilen gelirlerdir"* [23] denilir. Burada Bilget, Osmanlı İmparatorluğu'nun sadece Kürdistan değil, "onlarca halk"ın yaşadığı topraklar olarak Balkanları, Arabistan'ı da "sömürgeleştir-

---

23 - K. Bilget, Newroz sayı: 3 sy: 42-43

diği"ni iddia eder. Yazara göre Osmanlİİmparatorluğu yıkılmadan önce Irak ve Suriye, daha somutta Şam, Halep ve Bağdat Osmanlı'nın "sömürgeleri"dirler. Yazının bir sonraki bölümünde ise; *"Dört sömürgeci bölge devletinin, bunların bölgedeki müttefiklerinin ve birçok emperyalist devletin Kürdistan üzerinde çıkarları kesişmektedir"* [24] denilerek, TC, İran ve önemlisi Irak ve Suriye'nin de "sömürgeci" devlet olduğu iddia edilir.

Türklerin önce İran ve İslamdan (Araplardan), sonra Bizans'tan etkilendiklerinin üzerinde durmuştuk. Türklerin, Araplardan etkilenip İslamlaştığını, Osmanlı İmparatorluğunun başta şeriatçı hukuk yapısı olmak üzere, kurumlarında derin bir Arap etkisinin bulunduğunu biliyoruz. Şimdi, Osmanlılar, Araplardan derin izler taşıyan yapısıyla, daha da önemlisi Araplardan alınan İslamın şeriatçı hukuk anlayışıyla, Arapları nasıl "sömürgeleştir"ebilir? Bilget yoldaş "okuyucuyu yanlış algılamaya sürükleyebilirim" yönünde en ufak bir kaygı taşımadan ve elle tutulur veriler ileri sürmeden, rahatlıkla Osmanlı İmparatorluğu'nun Arabistan'ı "sömürgeleştir"diğini söyleyebiliyor.

Aktardığımız alıntılardan, bir yandan Arabistan'ın Osmanlı "sömürgesi" olduğu, diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından bir Arap devleti olarak kurulan Irak ve Suriye'nin ise Kürdistan'ın birer parçasını "sömürgeleştir"diklerini belirtir.

Bilineceği gibi, bugünkü Irak ve Suriye toprakları I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı devletinin egemenliği altındaydılar. Savaşın ardından Osmanlı İmparatorluğu yıkılır. Savaşın galiplerinden olan İngiltere ile Fransa, "Milletler Cemiyeti" (Birleşmiş Milletler'nin 1920'deki kararlarıyla, Irak ve Suriye'de kendilerine bağlı birer manda yönetimi kurarlar. Fransızların Suriye'deki mandacı yönetimi 1943-44'te sona erer ve son Fransız askeri birlikleri ülkeyi 1946'da terk eder. Suriye ancak 1946'da ulusal bağımsızlığına kavuşur. İngilizlerin Irak'taki mandacı yönetimi ise 1933'te sona erer. Gerçi İngiltere 1941'de, Irak'ta Alman yanlısı güçlerin yönetimi ele geçirdiğini bahane ederek ülkeyi tekrar işgal eder ve İngiliz

---

24 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 80

yanlısı kralı yeniden tahta çıkarır vb.

Buraya manda yönetimi ile ilgili bir kısa not düşelim: Manda, mandacı yönetim, devletler hukukunda I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bir deyim. Milletler Cemiyeti, savaşta yenik çıkan Almanya'nın sömürgelerini ve Osmanlının egemenliğinde toprakları (A), (B) ve (C) olmak üzere üç gruba ayımıştı. (A) grubuna giren toprakları Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Arap toprakları oluşturmaktaydı. (B) grubuna giren topraklar Afrika'daki eski Alman sömürgeleri olan topraklardı. (C) grubu ise Güneybatı Afrika ve Okyanus'taki bazı Alman sömürgeleriydi. Buradaki "Alman sömürgeleri" ve "Osmanlı toprakları" şeklinde adlandırma bana ait değil, doğrudan Genel Kültür Ansiklopedisinden alınmıştır. İngiltere, Fransa gibi emperyalist ülkelerin, Milletler Cemiyeti üzerindeki etkinliği o günkü koşullarda bugüne oranla çok daha yoğundu. Manda yönetime gerekçe; kendi kendini yönetecek durumda olmayan bir ülkeyi, geçici olarak yönetmek üzere Milletler Cemiyeti tarafından bir devlete verilmiş vekillikti. Bu gerekçe, fakat sorunun özü emperyalistlerin sömürgeci siyasetlerini başka yöntemlerle sürdürme aracıdır mandacılık.

Milletler Cemiyeti'nin kararıyla Suriye ve Irak'ta mandacı yönetim altında birer devlet kurulur. Bu devletlerin sınırlarına şimdi de işgalleri altında bulunan Kürdistan toprakları da dahil edilir. Böylelikle Kürdistan'ın dört parçaya bölünmesi gerçekleşmiş olur. Bilget'de bu dörde bölünmeyi şöyle belirtir. *"İkinci bölünme 20 Ekim 1921'de TC ile Fransızlar arasında yapılan Ankara antlaşmasıyla gerçekleşmiştir Kürdistan'ın 4'e bölünmesi ise 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasıyla olmuştur"* der. Fakat Osmanlı'nın yıkılmasıyla Irak ve Suriye'de emperyalizme bağlı mandacı yönetimlerin kurulduğu ve bunların II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam ettiğine hiç değinmeden *"Kürdistan'ın her bir parçasında yaşayan Kürt halkı ayrı sömürgeci güçlerin izlediği ekonomik, sosyal ve siyasal politikaların sonuçlarıyla karşı karşıyadır"* [25] diyerek Irak ve Suriye'yi hemencecik "sömürgeci" devletler olarak belirler.

---

25 - K. Bilget, a.g.y. Newroz sayı: 4 sy: 79

Bilget yoldaşın Kürdistan'ın 4'e bölünmesi 1923 Lozan Antlaşmasıyla gerçekleşmiştir, belirlemesi doğrudur, fakat, Suriye ve Irak'ı daha mandacı yönetim altındayken birer "sömürgeci" devlet ilan etmesi yanlıştır. Suriye ve Irak'ta Arap halkının belli bir kavgası vardır, fakat unutmayalım ki bu iki devletin sınırlarının çizilmesi ve kurulmasında emperyalit İngiltere ile Fransa'nın belirleyici rolü vardır. Fransa'nın Suriye'deki manda yönetimi 1946'ya kadar; İngilizlerin Irak'ta manda yönetimi resmiyette 1933'e kadar, fakat fiiliyatta 1958 General Kasım'ın darbesine kadar devam ederken; Suriye ve Irak kendileri bile daha mandacı yönetimden kurtulamamışken, Kürdistan'ı nasıl "sömürge"leştirebilirler?

Bilget yoldaş "yanlış yapabilirim" kaygısını taşımadan yazmıştır. Yazısı boyunca sorunlara özellikle de ulusal sorunlara "gözükara" dalışlar yapmıştır. Salt politik yönelişler belli bir gözü karalığı (yani ihtiyatın ikincil olduğu bir kararlılığı) kaldırır. Fakat kuramsal sorunlarda, başka bir ifadeyle siyasetin ilkelerinin üretilmeye çalışıldığı durumlarda kararlılık-cesaret ihtiyatla bütünlüklü olmak zorundadır. Bilget bu bütünlüğü gözetmemiştir. "Cesaretim var"dır tutumuyla teorik, ideolojik sorunlara da gözükara dalışlar yapmış ve ciddi yanlışlara sürüklenmiştir.

Yazara göre, Suriye ve Irak 400 yıl (yani 1920'lere kadar) Osmanlı'nın "sömürgeleri"dirler. Fakat Osmanlı'nın ardından 20-30 yıl süren bir İngiliz ve Fransız manda yönetimi altında yaşar bu ülkeler. Şimdi, Irak ve Suriye bağımsız devlet oldukları andan itibaren, Araplar, kendileriyle 400 yıl Osmanlı egemenliği altında aynı kaderi paylaşmış ve aynı dini inanca sahip Kürtlerin ülkesi Kürdistan'ı nasıl ve önemlisi hangi ekonomik, askeri-politik güçle "sömürgeleştir"eceklerdir? Kürdistan'ın birer parçalarının Irak'a ve Suriye'ye dahil edilmeleri, esas Arapların uğruna verdikleri bir savaşla olmadı. Irak ve Suriye Arapları, Kürdistan'ın bir bölününü egemenlik altına almak için sözü edilir bir askeri sefere girişmediler. Ve Kürdistan'ı zorla denetim altına alacak bir askeri güce de sahip değillerdi. Suriye ve Irak'ın bugünkü sınırlarının belirlenmesinde belirleyici olan tamamıyla Fransız ve İngiliz emperyalizmi idi. O günün koşullarında, emperyalistler, özellikle de Irak'ta Araplar mı, Kürtler mi devlet kurmaya dahayatkındırlar? Ve Arap-

ların egemenliğinde bir Irak mı, yoksa Kürtlerin egemenliğinde bir devlet mi çıkarlarına uygundur üzerinde durulmuş ve sonuçta da Arapların eksen olduğu Irak ve Suriye kurulmuş, Kürdistan'ın birer parçası da bu devletlerin sınırlarına dahil edilmişti. Irak ve Suriye Araplarının Kürdistan üzerinde egemenliği, gerçek anlamda, ancak mandacı yönetimin sona ermesinden sonra başlar Mandacı yönetimin devam ettiği yıllarda Kürdistan'ın Irak ya da Suriye'nin "sömürgesi" olabileceğini ileri sürmek, ne teoriyle ne de yaşanan olaylarla izah etmek, mümkün değildir.

I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Güney Kürdistan'da ulusal bağımsızlık uğruna mücadelenin boyverdiği yıllarda bu kavganın başında Berzenci aşiretinin lideri Şeyh Mahmut Berzenci bulunur. Güney Kürdistan, özellikle de petrol yatağı Musul/Kerkük üzerinde, Türklerle (Kemalistler) İngilizlerin, egemenlik kurmak kavgası vardır. Kürtler kendi topraklarının egemeni olmak gibi haklı bir savaşı başlatırlar. İngilizler başlangıçta Kürtler mi, Araplar mı? İkilemini yaşarlar. İngilizler, Şeyh Mahmut Berzenci'ye kendi amaçlarına ulaşmak için zaman zaman destek verirler, fakat sonuçta asıl Araplara oynarlar ve Berzenci'ye karşı tavır alırlar. Hatta ingilizler Şeyh Mahmut'un kendi liderliğinde ilan ettiği Kürt devletini yıkmak için, özellikle uçaklarıyla hava saldırılarına girişir. Ve 1927'de Kürt ayaklanmasını bastırarak, Kürt devletine son verir. Şeyh Mahmut, 1922'de kendini Kürdistan kralı ilan ederken ve egemenliğini sürekli kılma savaşını verirken esas İngilizler ile savaşır. Zaman zaman da İngilizler ile anlaştığı ve kendine major Noel daha sonra "hırslı majör Soane (1919)" gibi İngiliz danışmanlar da atamıştı.

Şeyh Mahmut önderliğindeki hareketin bastırılmasından sonra İngilizlerin mandası altında kurulan Irak'ta, II. Dünya Savaşı'na kadar belli bir sessizlik yaşanır. II. Dünya Savaşı'yla birlikte İran ve Irak Kürdistan'ında ulusal hareket yeniden canlanır. Özellikle İran ve Irak Kürtlerinin birlikte KDP'yi kurmalarıyla ulusal mücadele eskiye oranla daha örgütlü bir nitelik kazanır. Derken 1946'da SSCB'ninde desteğiyle İran'da Mahabad Kürt Cumhuriyeti kurulur. Sovyet birliklerinin çekilmesiyle Iran ordu saldırıları karşısında direnemeyen Cumhuriyet 1 yıl kadar sürmeden yıkılır. Molla

Mustafa Barzani yanında 500 adamıyla 11 yıl gibi uzun bir süre kalacağı SSCB'ye gider. *"14 Temmuz 1958'de Abdulkadir Qasım liderliğinde gerçekleştirilen bir askeri darbeyle, Irak Monarşisi yıkılır ve yerine Nuri Said başkanlığındaki batı yanlısı bir yönetim iş başına gelir Nuri Said Kürttü. Daha önce faaliyetleri yasaklanmış olan partiler, Irak Komünist Partisi, Irak Kürdistan Demokratik Partisi (DPK) yasallaşır Mela Mistefa Barzeni, ki SSCB'de sürgün yaşıyordu, Irak'a geri çağrılır. Qasım yönetimini, Arap milliyetçileri, komünistler ve Kürtlere -çok değişken bir unsur olan- dayandırmaya çalışır Geçici anayasa, Irak Cumhuriyeti'nin temel prensibi olarak kalan iç karşıtlıkları ifade ediyordu. Bir yandan Araplar ve Kürtler Irak toplumu içinde biraraya gelmişler ve ulusal hakları, Irak'ın bütünlüğü içinde garanti edilmişti. Anayasaya göre (madde 3). Diğer yandan, Irak Devleti Arap ulusunun bütünleyici bir parçasıydı (Madde 2) .Diğer deyişle, bütün Iraklılar eşittirler, fakat Araplar Kürtlerden daha eşittirler"* [26] Kısacası Arapların tek başlarına Kürtlerle karşı karşıya kaldığı ve Kürtler üzerinde egemenlik kurmak istekleri esas 1958'den sonra başlar. Fakat, bu egemenlik öyle sanıldığı gibi kolay kurulamaz. Hatta TC, ya da İran'daki gibi bir egemenliği bugüne kadar da kurmayı başaramadılar.

1958'deki geçici anayasa'da; bir yandan Araplar ile Kürtlerin güçler dengesinin biribirine yakınlığının ürünü olarak, her iki ulus, "Irak toplumu içinde" eşittirler ve bu ulusal haklarının garanti altına alınmasında ifadesini bulur. Diğer yandan, Arapların egemenlik kurma çabalarının ürünü olarak Irak'ı Arap ulusunun bir parçası olarak sunmanın ilk adımları yine aynı anayasada ifade edilir. Süreçte Arapların tek başına egemenlik kurmak ve Kürt ulusunun haklarını tanımamakla birlikte savaş kızışır. 1961'de Qasım yönetimi ile Kürtler arasında ilişkiler bozulur. Ve savaş patlak verir. Kürtlere karşı sürdürülen savaşta zayf düşen, Irak yönetimi 1963'te Abdülselam Arif ve 1968'de Hasan Al Bekir darbeleri sonucunda yeni yönetimler kurulur. Bu ikisi de Kürtlere karşı "dostça" vaadler verdilerse de sonunda yine Kürtlerin ulusal talepleri kabul edil-

---

26 - Martin Van Bruinessen a.g.e. sy: 47

mediğinden, savaş devam etti. Ve 1970'de "Kürdistan'a otonomi ve devlet işlerinde temsilcilik düzeyinde katılımı" da içeren bir antlaşmaya varıldı. Antlaşma çok geçmeden yeniden bozuldu ve günümüze kadar antlaşmalar birkaç kez daha sağlandı ve tekrar bozuldu ve savaş devam etti.

Özetin özeti olarak vermeye çalıştığımız, Güney Kürdistan'daki kavgaya bakıldığında; gerek askeri bakımdan (ki Araplar ya da Irak yönetimi bu süreçte hiç bir zaman Kürtler üzerinde kesin askeri zafer elde edemediler), gerek politik güç dengesi bakımından, gerek mülkiyet ilişkileri bakımından ve gerekse Kürtlerin zaman zaman Kürdistan'ı temsilen Irak yönetiminde Kürt ulusal kimlikleriyle yer almaları da dikkate alındığında, Irak'ın Güney Kürdistan'ı "sömürgeleştir"diğini iddia etmek mümkün değildir. Eğer, Irak'ta Araplar ile Kürtlar arasında ya da Irak yönetimi ile Güney Kürdistan arasındaki ilişkilere illa da bir ad konulacaksa, ilhak demek daha yerindedir. İlhak kavramı ve içeriğinin üzerinde önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde durmuştum.

4 - Osmanlı İmparatorluğu'nu 600 Yıl Ayakta Tutan, Seferlerle Sağlanan Haraç ve Talan Değildir

"Osmanlı devletinin temel özelliklerinden biri, onun bir savaş aygıtı olduğudur... Onun devlet yapısı ve yarattığı mülkiyet ilişkileri uzun ömürlü olmasını sağladığı gibi, tarihi gelişimin önünde ayak bağı olması sonucunu da doğurmuştur. O sömürgeci bir imparatorluk olmasını bu özelliklerine borçludur.

"Osmanlı tarihinin bir yanı askeri seferler tarihidir Çünkü, ekonomisinin birincil ayağı bu zemindedir. Hazinenin azalması veya bozulması hep askeri seferleri gündeme getirmiştir. Seferler düzenlenerek yağma ve talanlar gerçekleştirilmiş... [27] deniliyor.

a- Bilget'ten yukarıda aktardığım alıntıda belirtilenler Osmanlı devletinin "sömürgeci" olup olmamasını belirleyen özellikler değillerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun "uzun ömürlü olmasını sağla"yan mülkiyet ilişkilerinin (yani toprak mülkiyetinin esas devle-

---

27 - K. Bilget, a.g.y. Newroz sayı: 3 sy: 43

tin elinde olması ve toprağa dayalı askeri ör nme gibi özellikler) Osmanlı'nın "sömürgeci" olup olmamasıyla bir ilgisi yoktur. Çünkü Osmanlı devletinin "sömürgeci mi değil mi? sorusuna açıklık getirecek olan esas Osmanlının kendi (örneğin Anadolu'daki) mülkiyet ilişkilerinin özellikleri değil. Kürdistan'da, Arabistan'da vb. egemenliği altına aldığı topraklarda izlediği mülkiyet politikasıdır.

Osmanlı Kürdistan'da ya da Arabistan'da ne yapmıştır? Sömürgecilerin sömürgelerde izlediği politikaları izleyebilmiş midir? Yoksa Anadolu'da, Kürdistan'da, Balkanlarda, Arabistan'da aynı politikayı mı izlemiştir? Aynı politikalar izlendiğini, ayrıntılı verilerle belirtmiştim. Yine bir önceki bölümde Osmanlı mülkiyet yapısının başka halkları, hele de gelişmiş halkları "sömürgeleşti"rebilecek güçte olmadığını da belirmiştim Kaldı ki, Osmanlı'da Bilget yoldaşın da kabul ettiği gibi, mülkiyetin esas devletin elinde olması şeklindeki özellikle sömürgecilik bağlantısı illa da kurulacaksa, bu tersine bir özelliktir. Çünkü, Dünya'yı sömürgeleştiren Avrupa devletlerinde, mülkiyetin esas bireyin özel mülkiyetine dayandığını biliyoruz. Özel mülkiyet edinme dürtüsünden ve kâr hırsından yoksun bir toplumun sömürgeleştirmeye yönelemiyeceği ve tarihte bunun örneğinin olmadığını biliyoruz.

Diğer bir özellik olarak belirtilen "Osmanlı devletinin bir savaş aygıtı" olmasına gelince: Savaş aygıtı olmayan devlet, dünyada nedereyse yok denecek kadar azdır. Okun sivri ucu ister içe, ister dışa, isterse ABD, İngiltere, Fransa gibi her ikisine birden yönelik olsun farketmez; her devlet şu veya bu oranda bir savaş aygıtıdır. Elbette bu genelleme içerisinde, Finlandiya, İsveç.. gibi devletler ile ABD, Japonya, Almanya... gibi dünyayı kana bulayan devletler arasında, ciddi farklılıkar vardır. Burda birincilerde devletin savaş aygıtının sivri oku içeriye ve dışardan gelebilecek bir saldırıya karşıdır. Ama ikincilerde, sermayenin doymak bilmeyen kâr hırsının ürünü olarak içeriye yönelik olduğu gibi bütün dünya halklarına yöneltilmiş bir savaş aygıtı sözkonusudur.

Pers İmparatorluğu ve Büyük İskender'in kurduğu dev İmparatorluk da birer savaş aygıtı idiler. Büyük İskender, Makedonya'dan Hindistan'a kadar kılıçların gücüyle fethetti. Ama kalkıp, Pers ya

da Büyük İskender'in kurduğu imparatorluğa sömürgeci dersek doğru olmaz.

Moğollar Orta Asya'dan Mısır'a kadar tüm halkları kılıçtan geçiren, tam anlamıyla bir savaş aygıtına sahipler. Geçtikleri, ayak bastıkları her topraktaki toplumları yağmaladılar, haraca bağladılar. Moğollara bu yaptıklarından dolayı barbar denildi, ama kimse sömürgeci demedi. Eğer bölgemizde devletin savaş aygıtı oluşuna illa da vurgu yapılacaksa, bu vurgu, tüm Doğu despotik devletleri için geçerlidir.

b– Devlet düzeyinde örgütlenmiş her toplumun (uygar halklar bir yana, barbarların bile) bir ekonomik temeli bulunmaktadır. Rusya'yı yakıp-yıkan Moğolların "üretim koşulu"; temel üretimleri olan hayvancılığa, uçsuz bucaksız tenha alanlara sahip olabilmekti. Osmanlı'da ve genel olarak A.T.Ü.T'ne dayanan Doğu Despotik devletlerde mutlaka bir ekonomik temel bulunmaktadır. Gelir ve giderlerini esas belirleyen de bu temeldir. Osmanlı'da bu ekonomik temel; esas olarak toprağın zilyedlik hakkına sahip köylünün üretiminden vergi biçiminde (buna iç talan da diyebiliriz) elde edilen artık üründür. *Osmanlı ekonomisinin birincil ve temel ayağı budur İkincil önemdeki ayağı, sahip olduğu ticari yollardan sağladığı komisyondur. Ki yeni keşifler sonucu yeni ticaret yollarının bulunmasıyla, bu gelir gittikçe azalır Üçüncül önemdeki ayağı ise; askeri seferler ile birlikte elde edilen yağma, yani dış talandır.* Kaldıki askeri seferler ile birlikte elde edilen yağma, doğrudan hazineye bir katkıdan çok, sınır boylarındaki akıncılar için bir gelir kaynağıdır.

Bilget'in hazinenin "azalması veya boşalması hep askeri seferleri gündeme getirmiştir" diyerek askeri seferler ile hazinenin boşalması arasında birebir bağlantı kurması ve dolayısiyle Osmanlı "ekonomisinin birincil ayağı bu zemindedir" tesbiti yanlıştır. Ekonominin "birincil" gelir kaynağı askeri seferler ile sağlanan haraç ve talana dayanmıyor. Eğer Bilget'in iddia ettiği gibi, Osmanlı ekonomisinin birincil ayağı, askeri seferler ile sağlanan haraç ve talana dayalı olsaydı, askeri seferlerin (fetih savaşlarının) durduğu 16. yy.'ın sonlarından 20 yy.'ın başlarına kadar yani son 300 yıl Osmanlı yaşayamazdı. Kanuni Süleyman'dan (1520-1566) sonra

fetih savaşlarının durduğu biliniyor. Fetih savaşlarının durmasıyla Osmanlı'da gerileme dönemi başlar. Fakat, ekonomisinin ayağı dış haraç ve talana dayalı olsaydı askeri seferler ile sağlanan dış talan ve haracın bulunmadığı son 350 yıl yaşayabilir miydi? Hayır!

Soruna Bilget yoldaş gibi yaklaşanlara, S. Yerasimos'un yanıtı şudur: *"Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılması, çok kere İmparatorluk ekonomisinin vazgeçilmez unsuru sayılan yağma ve çapul ihtiyacından doğma bir zorunluluk olarak gösterilir.... Gerçeği vermekte pek güdük kalan bir açıklama yolu. Önceleri çapul, hazineyi beslemekte ve sipahi'lerin gelir kaynağını artırmakta belli bir katkı da bulunsa da, tabanın, tesadüfe ve istikrarsız kaynaklara dayatmayacak kadar gelişmiş bir biçimde beliren sistemin ekonomik çarkları yönünden tamamen ikincil derecede bir rol oynar. Gelirlerin, harcamaları 135 milyon akçe'yi aştığı H. 933 934 (1527 - 1528) mali yılına ait bütçede ne çapul söz konusudur ne de haraç."* (28)

Gerek alıntıda, gerekse tablo no: 14'teki veriler, Osmanlı ekonomisinin "birincil ayağı"nın hiç te askeri seferle sağlanan talan ve haraca dayanmadığını herkese açıkça göstermektedir. Tablo'da görüldüğü gibi; 1527-1528 yılına ait mali bütçede gelirlerin toplamı 537 926 006 akçe iken, aynı yıla ait giderlerin toplamı ise, 403 milyon akçe civarındadır. Ve 135 milyon akçe gelir giderden fazladır. Ayrıca S. Yerasimos'un bu tesbit ve verilerini, sorunla ilgili çalışma içerisinde bulunan Sencer Divitçioğlu başta olmak üzere başka araştırmacılar da doğrular.

c- Talan ve haraç üzerinde başka yönleriyle durmamız gerekiyor. Çünkü, Kürdistan'a "sömürge" diyen ülkemizdeki bir çok politikacı/yazar gibi, Bilget yoldaş da "sömürge Kürdistan" tezini, Osmanlı'nın, Kürdistan'ın yer altı ve yer üstü zenginlik kaynaklarını "talan, yağma ve haraç" yoluyla el koyduğu iddiasına dayandırmıştır.

Önce talan ve haraca ilişkin Marx'tan hareketle tarihsel bir bakış sunalım:

Osmanlı İmparatorluğu bir kere halkların sahip bulunduğu zen-

---

28 - S. Yerasimos, a.g.e. .C. 1 sy: 306-307

Tablo No: 14. S. Yerasimos, a.g.e. Cilt 1 Sy: 296-297

Bu malî yılda İmparatorluğun itibari gelirleri (yani yalnız eline geçen değil de tımarlara, vakıflara ve diğer mülklere "terkedilmiş" olan gelirler de dahil) 537.929.006 akçe tutar. Giderleri ise aşağıdaki tabloda sıralanmıştır

I - Rumeli, Anadolu, Karaman, Zülkadiriye ve Rum vilayetleri gelirlerinden yapılan harcamalar:

1. Padişaha tahsis edilen	3.476.452 akçe
2. Kapıkulu masrafları	65.887.940 "
3. Tımar ve haslara bırakılan gelir	152.164.838
4. Kale birliklerinin maaşları	40.134.662
5. Kale tımarlarına düşen gelir	13.891.535
6. İmar ve şehircilik giderleri	19.236.292
7. Armağan ve sadakalar	3.005.544
8. Kumaş alımı için	4.934.127
9. Hükümdarlık mutfağı giderleri	2.379.505
10. Hükümdarlık ahırları giderleri	5.640.000
11. Yeniçerilerin giyim giderleri	2.955.348
12. Silah masrafları için kapıkullarına dağıtılan	855.120
13. Teşrifat elbiselerinin dikilip hazırlanmasına giden	70.909
14. Topçuluk harcamaları	339.838
15. Sekbanlara dağıtılan ekmek parası	517.421
16. Padişah otağları	124.456
17. Cami hademelerine ve cizye toplayıcılarına dağıtılan	390.828
18. Hükümdarlık haslarını yönetmekle görevlendirilenlerin tahsildarların, şeyhlerin ve zaviyelerin başında bulunanların ücreti.	1.094.849
19. İzvornik, Karlı-ili ve Karadağlı sancaklarındaki doğancıların yıllık ücretleri	650.434
20. Bazı hükümdarlık binalarının onarılması ve Tuna nehri üzerinde gemi inşaası için.	3.057.722
21. Kastamonu bakır madeninin işletilmesi için.	1.326.930
TOPLAM	322.134.755 akçe

II- Mısır, Halep ve Şam vilayetleri gelirlerinden yapılan harcamalar:

1. Mısır'da memurların maaşı	5.105.000 akçe
2. Ordu maaşları	783.928 "
3. Gönüllü Çerkez süvarilerine	10.211.192 "
4. Kale birliklerinin maaşları	8.088.172 "
5. Kale tımarlarına düşen gelir	669.054
6. Halep ve Şam vilayetlerindeki has ve tımarlara terkedilen	19.169.296 "
7 Kâbe'ye gönderilen	4.286.478 "
8. Mısır'dan satın alınan şeker	500.000 "
9. Barut ve ikmal parası	1.200.000 "
10. Teşrifat elbiseleri için	154.369
11. İlaç yapmakta kullanılan bitkilerin satın alınması için	300.000
12. Kira (icar) giderleri	56.828 "
13. Cidde'ye yapılan harcamalar	619.476 "
14. Nil'in taşması yüzünden ekilemeyen topraklar (uğranan zarar)	10.000.000 "
TOPLAM	61.143.787 akçe

III - Diyarbakır vilayeti gelirlerinden yapılan harcamalar:

1. (?)	176.644. akçe
2. Köle maaşları (kapıkulu?)	1.816.020 "
3. Kale birliklerinin maaşları	3.801.948
4. Teşrifat elbise ve otağları	23.500
5. Has ve tımarlara terkedilen	14.291.670
TOPLAM	20.109.782 akçe

ginlik kaynaklarını gerçekten sömürebilecek (talan edebilecek) teknik araç-gereç ve ekonomik güç ilişkilerine sahip olamamıştır. İlhak ettiği ülkeleri, ne bir tüketici pazar ve özellikle ne de yeraltı zenginlik kaynakları açısından üretici bir alan olarak değerlendiremez. Avrupalı sömürgeciler, sanayi devriminin yarattığı teknik düzeyle, sömürgelerin ham petrol, altın, gümüş gibi yeraltı kaynaklarını, hem de yerüstü kaynaklarını derinlemesine talan edebilecek (sömürebilecek) güce ulaştılar. Osmanlı İmparatorluğu ise ilhak ettiği toprakların; ne kömür, petrol, altın vb. yeraltı maden kaynaklarını; ne sanayinin bitkisel kaynaklı hammaddeleri olarak, pamuk, keten, kauçuk ne de hayvansal kaynaklı hammaddelerin başında gelen yün, kemik, fildişi, boynuz... gibi zenginlik kaynaklırını çıkaracak, işletecek ve kullanım için meta haline getirebilecek ve böylelikle halkların yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarını gerçekten derinlemesine sömürerek talan edebilecek bir ekonomik, teknik güce sahip değildi. Yani, Kürdistan'ın, Arabistan'ın, Balkanların yağmalanacak zenginlik kaynaklarının potansiyel olarak var olması, Osmanlı'nın bunları otomatikmen talan ettiği/edebileceği anlamına gelmiyor. Gerçekten talanın olabilmesi için, Osmanlı'nın bu talanı (sömürüyü) gerçekleştirebilecek güce sahip olması da gerekiyor. Yani yağmalama da, hem yağmalanan hem de yağmalayan yönünde bir üretim temelinin olması şarttır.

"Belli bazı çağlarda sırf yağmacılıkla geçinildiği klişeleşmiş bir kanıdır. Oysa yağmanın mümkün olabilmesi için ilkin yağmalanacak bir şeylerin, o halde de üretimin varolması gerekir. Sonra yağmanın kendisinin ne şekilde yapılacağını saptayan şey de üretim tarzıdır. Tahvilat spekülasyonu, yapılan bir ulusu yağmalama yöntemi, örneğin sığır çobanlığıyla geçinen bir ulusun yağmalanması ile bir değildir.

"Köle tutsak edilmekle, doğrudan doğruya bir üretim aracı ele geçirilmiş olur. Ama o zamanda kölenin kaçırılıp getirildiği ülkenin köle emeğine yer verebilecek bir yapıda olması, ya da (Güney Amerika'da olduğu gibi) köleye tekabül eden bir üretim tarzının yaratılması gerekir" (29)

---

29 - Karl Marx, Grundrisse sy: 163

Osmanlı İmparatorluğu'nda talanın bir ekonomik temeli vardır. Ve bunun üzerinde uzun uzun durmuştuk. Bu esas olarak vergi sistemidir. Osmanlının kurmuş olduğu vergi sistemiyle, vergilendirmedik ot, hayvan ve idari/bürokratik işlem bırakmamış olduğunu yine vergi ile ilgili bölümde belirtmiştik. Osmanlı kırsal cemaatin (köylünün) ürettiği ürünlerden belli bir oran üzerinde vergi toplayarak sömürür ya da "talan" eder. Osmanlı'nın talanı bununla sınırlıdır. Balkanlardan Kürdistan'a kadar uzanan bölgede, yer altında yatan petrol başta olmak üzere, sayısız zenginlik kaynağını sömürebilecek gücü yoktur. Vergi yoluyla gerçekleştirdiği sömürü ya da talanın ise, Osmanlı bünyesindeki Türkler, Kürtler, Araplar vb. Müslüman halklar için aynen geçerli olduğunu ve yalnızca Hıristiyanlar da kelle vergisi adı altında ek bir vergi alındığını tekrar hatırlarsak, bu talan ve haraç yoluyla Osmanlı İmparatorluğu'nun "sömürgeci", Kürdistan ya da Arabistan'ın "sömürge" olduğunu iddia edebilir miyiz? Hayır! Yağma ve talana ilişkin "klişeleşmiş kanı"dan hareket etmeyen birisi Osmanlı'nın "talan ve harac"ından hareketle O'na "sömürgeci" demez. İşte Bilget yoldaş bu "klişeleşmiş kanı"dan hareketle ", sömürge Kürdistan" tezini ileri sürmüştür.

d- Osmanlı İmparatorluğu'nun neleri yağmalayıp neleri yağmalamadığına daha genel bakalım. Batı Avrupa ile Osmanlı devleti arasında kavga üç unsur etrafında döner. *"Buğday, lüks madde (baharat, kumaş) ticareti ve değerli madenler (altınla-gümüş). Osmanlılar bunlardan ilkini ellerinde tutarlar; ikincisini iyi ya da kötü denetimleri altında tutmayı denerler; üçüncüsü ise büyük çapta ellerinden kaçar."* [30] Dünya çapında gerçekleşen keşiflerle yeni ticaret yollarının bulunması, Avrupalıların, altın, gümüş, petrol, kauçuk... vb. yönünden zengin topraklara (başta Afrika'nın Güneyi ile Amerika kıtasına) ulaşmalarını sağladı. Bu gelişmeler, dünya ticaret dengesini alt-üst edecek bir gelişmenin ilk başlangıcıydı. Bu gelişmelerle birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'; İpek Yolu'nun transit ticarette azalan öneminden dolayı, baharat-kumaş ticaretinden elde edilen komisyonunda önemli kayıplara uğrar. İmparatorluğun

30 - S. Yerasimos, a.g.e. C. 1 sy: 324

geniş sınırlarının da sağladığ avantajla lüks madde ticaretini az-çok elinde tutmaya çabalarlar. Fakat uluslararası ticaretteki (özellikle deniz ticaretindeki hızlı) gelişmeler Osmanlı'yı gittikçe bu komisyondan mahrum edecektir.

Deniz yoluyla Amerika, Afrika gibi maden yatakları yönünden oldukca zengin ve bakir toprakların bulunması ve de önemlisi, Batının ele geçirdiği topraklarda, yer altındaki potansiyel zenginlikleri açığa çıkarıp işleyebilecek teknik ve mali güce sahip olma gibi faktörler nedeniyle, değerli madenler neredeyse tamamıyla Batı'nın eline geçer. Tamamıyla diyorum çünkü, Osmanlı egemenlik kurduğu topraklardaki değerli madenleri bile Batı'nın işletmeciliğine açmak zorunda kalır.

Osmanlı'nın elinde kalan tek şey; buğday başta olmak üzere tahıldır. Balkan ovalarından Konya ve Kürdistan ovalarına kadar uzanan geniş alanlarda tahıl ambarlarına sahiptir. Bu tahıl ambarlarını işleten köylünün üzerinde nasıl bir yağma (vergi) sistemini kurduğunun üzerinde ise durduk.

5 - "Öznel Sömürgecilik" Zorlamalar Sonucunda Türetilmiştir ve Bilim Dışıdır

Kürdistan'a "sömürge" diyen hemen hemen herkes gibi Bilget de, ekonomik, sosyal, siyasal süreçleri az-çok irdelediğinde, ortaya "sömürge Kürdistan"dan farklı bir tablo gözükür. Fakat, sıra olguların, süreçlerin adlandırılmasına gelince "sömürge Kürdistan", "Sömürgeleştirilmiş Kürt ulusu"...vb. ile ifadelendirilir. Politik sonuçlar ya da siyasetin ilkeleri belirlenirken, nesnel olgular/süreçler değil, "sömürge" ifadelendirilmesi esas alınır. Ve önemlisi, yığınlara, yığın örgütlenmesine yönelik güncel politikalarda ve kitle örgütlenmesinde ise, bu kez de belirlenmiş ilkelerin tersine birlikte mücadele, birlikte örgütlenme savunulur. Fakat bu savunular, kendiliğinden mücadelenin ve nesnel koşulların toplamının dayatmasına rağmen salt bir savunuyu pek de aşmaz. Nesnel koşulların ve kendiliğinden doğan ortak yığın örgütlenmesinin dayatmasıyla savunulan birlikte mücadele ve birlikte kitle örgütlenmesi savunusu hem eğreti kalır, hem de iradi olarak belirlenmiş politik hedeflerle

ve siyasi (parti) örgütlenmesiyle arasında bir çelişki yaşanır. Bu çelişki, ekonomik kavgada birlikte örgütlenme ve birlikte mücadele, siyasi kavgada ise ayrı örgütlenme yönelişleri arasındaki çelişkidir. Buna tekrar döneceğiz.

Bilget yoldaş, Osmanlı'nın "sömürgeci", Kürdistan'ın ise "sömürge" oluşunu izah etmekte oldukça zorlandığından ilginç belirlemelerde, tanımlamalarda bulunmak zorunda kalır. Tüm yazı dizisi okunduğunda, Kürdistan'ın sömürge değil, derin bir ilhaka uğradığını öz olarak açığa vurur. Yine bu konuda da neler söylediğini ve "sömürge" tanımlamasında nasıl zorlandığını, görmek için önce kendisinden alıntılara başvuralım.

"İmparatorluğun ekonomik ve toplumsal sistemi tam olarak Anadolu'da ve Kürdistan'da yaşama geçirilebilmiştir.

"Yani, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisindeki halklar arasında Kürt halkının ***özgün bir yeri vardır.*** *Bu özgünlüğün iki belirleyici, iki de etkileyici nedeni vardır Belirleyici olanlar: Kürdistan işgal edildiğinde Kürt halkının tarihsel gelişmişlik bakımından oldukça geri olması ve* ***Kürdistan'ın Osmanlılar ve İranlılar tarafından parçalanıp iki imparatorluğun arasına sıkıştırılmasıdır.*** *Etkileyici nedenler ise;* ***Sömürgecilerle Kürdistan'ın coğrafik yakınlığı ve din birliğidir".***

"İşbirlikçileri ile çıkar paylaşımına dayanan ***Osmanlı yönetim biçimi bilinen sömürge yönetimlerinden ayrıdır."***

"TC,... Kürt ulusuna yapabilecek kötülüklerin en büyüğünü ve en acımasız olanını uyguluyor ***Özgün ve öznel bir sömürgeci yol izliyor.*** *Kürt ulusunu ölüm orucunda ölüme giden bir insanın yaşadığı gibi yokoluş sürecine itiyor "* [31] (İba)

Bilget, tüm bu söyledikleriyle gerçekte "sömürge" olmayan bir Kürdistan'ı tanımlıyor. Okuyucu, önceki bölümlerde belirttiğimiz ilhakların özellikleriyle yukarda aktardığım alıntılarda altını çizdiğim yerleri karşılaştırırsa; Bilget'in söylediklerinin toplamında, Kürdistan'ın ilhak edildiği gerçeğini açığa vurduğunu görecektir. Çünkü:

Bilget yoldaş, Dünyada şimdiye kadar duyulmamış ve uygulanmamış bir "sömürge" resmini çiziyor.

---

31 - K. Bilget, a.g.y. Newroz sayı: 3-4 sy: 42-44-75

Eğer; Kürt halkının Osmanlı devletinde "özgün" bir yeri varsa ve "Bu özgünlüğün iki belirleyici" nedenlerinden biri olarak, Kürdistan Osmanlı ile İran İmparatorluğu arasında "sıkıştırılmış" ise;

Eğer; Osmanlı imparatorluğu'nun Kürdistan'daki yönetimi "bilinen sömürge yönetimlerinden ayrı"ysa;

Eğer; Osmanlı'nın mirasçısı TC devleti Kürdistan'daki "özgün ve öznel bir sömürgeci yol izliyor" sa;

Eğer; Kürt ulusunun bugüne kadar ulusal devletini kuramamış olmasının esas nedeni "öznel değil NESNEL" koşullardan kaynaklanıyorsa; Bütün bu eğer'lerden sonra söylenecek olan, Kürdistan "sömürge", Osmanlı devleti de "sömürgeci" değildir. Yazar illa da "sömürge" diyebilmek için, "özgün sömürgecili"ğin yanı-sıra TC içinde "öznel bir sömürgeci yol izliyor" diyebilecek kadar kendini zorluyor. Tarihte, farklı sömürgeci uygulamalarla şu veya bu sömürgeci devlet yine şu veya bu sömürgede "özgün" uygulamalara yönelmişlerdir. Evet "özgün" yada farklı sömürgeci uygulamalar, sömürgeci devletle sömürge ülkenin tarihi, ekonomik, siyasal, kültürel yapılarına bağlı olarak gündeme gelmiştir. Fakat bu özgün uygulamalar özü itibariyle hepsi aynıdır. Osmanlı'nın Kürdistan'daki egemenlik ilişkileri, sömürgeciliğin farklı uygulamaları değil, sömürgeciliğin kendisi değildir.

a- Sömürgecilik, geniş içerikli bir kavramdır. Politik bir içeriği de olmakla birlikte daha fazlasıyla ekonomik bir kavramdır. Ekonomik-politik bir içeriğe sahiptir demek daha yerinde olur. Bir ülke (devlet) bir başka ülkeyi ekonomik, politik, coğrafik vb. nesnel zeminleri (elbette bu zeminlerin varlığı bir başka ülkeyi sömürgeleştirmesini haklı göstermez) zeminleri olmadan salt iradi (öznel) olarak sömürgeleştiremez. Daha doğrusu "öznel sömürgeci"lik tarihte görülmemiştir ve ayrıca kuramsal olarak da bilim dışıdır. TC devleti, Kürt halkına, tarihte az rastlanır bir "kötülüğü" yapıyorsa, kapsamlı ve sistematize edilmiş bir asimilasyonla, Kürt ulusunu Türkleştirmek gibi "en acımasız olanı uyguluyor"sa, bunu ifade etmek için "sömürge", hele de "öznel sömürgecilik" demek gerekmiyor. Ezilen bir halkın üzerindeki baskı ve asimilasyonun yoğun oluşu eşittir, o halkın sömürge olması demek değildir. Hatta asimilasyonun boyutu, Avrupalı ilhaklarda daha yoğun uygulanmıştır.

İngiliz, Fransız, Portekiz sömürgecileri, Afrika'da, Asya'da kendi kültürlerini, dillerini egemen kılmak için çok uğraştılar. Ama, hiç bir zaman, Angola, Mozambik, Gine, Cezayır, Hind vb. sömürge halklarını, İngilizleştirmek, Fransızlaştırmak gibi bir hedefleri olmadı. Çünkü, en başta bu sömürge halklarını kendi uluslarından ayrı ve hatta "uygar olmayan, geri ilkel" olarak görüp aşağılıyorlardı. Sömürge halkları da, emperyalist sömürgeci kültür ne kadar etkin olursa olsun, kendilerini, Fransız, İngiliz, İspanyol ya da İspanyol gibi "hissetmiyorlardı."

b- Yazarın, "özgünlüğün iki belirleyici" nedenlerinden biri olarak belirttiği; Kürt halkının tarihsel geriliği genel olarak doğrudur, ancak bu gerilik Osmanlı döneminde Anadolu Türklerine kıyasla söylenirse yanlıştır. Anadolu'yu daha yurt edinme sürecindeki göçmen Türklerin, Kürtlerden ileri olabileceğini iddia etmek yanlış olur. Yok eğer Bilget, "ben Kürtlerin geri olmasını Türklere kıyasla belirtmedim" derse, o zaman da Osmanlı ya da Osmanlı "sömürgecili"ğini temsil eden kimdir diye sormak lazım. Bilget'in yanıtlaması gereken bir soru daha; Osmanlı Devleti'nin sömürgeci siyasetinin dayanağı halk (ulus) olarak Türkler midir? Eğer Türkler ise; Osmanlı Devletinde padişah hariç (ki bir çok padişahın da annesi Hıristiyan halk kökenlidir) Sadrazamdan en küçük memuruna varana kadar Saray (merkezi iktidar) daki bütün bürokrasisinin dönme Hıristiyanlardan oluşmasını nasıl izah edecektir? Gelmişgeçmiş tüm sömürgeci devletlerden bir tanesinde böyle bir yapının varolduğunu iddia edebilir mi?

Kürt halkının Balkan, hatta Arap halkına oranla gelişmişlik düzeyi bakımından geri olduğu doğrudur. Yazar bundan hareketle, Osmanlı devleti'nin farklı ya da "özgün" sömürgeci politikalarının olduğunu belirtiyorsa, o zaman da, Osmanlı'nın Kürdistan'da, Balkanlar'da, Arabistan'da, hatta Anadolu'da ekonomik, sosyal, idari, askeri, kültürel olarak ne gibi "özgün" ya da farklı uygulamalara başvurduğunu belirtmesi gerekiyor. Balkanlar'ı, Arabistan'ı bir anlık ayrı tutalım, yalnızca Anadolu'dan farklı olarak Kürdistan'da, Osmanlı ne gibi "özgün" ekonomik, sosyal, siyasal, askeri vb. yol izlemiştir? Yazarın yazı dizisinde bu sorunun yanıtı yoktur. Tersine Osmanlı devleti için "İmparatorluğun ekonomik ve toplumsal

sistemi tam olarak Anadolu ve Kürdistan'da yaşama geçirilebilmiştir" denilir. Kısacası yoldaş "özgün, özgün" diyor ama, bu "özgün"lüğün uygulamaları olarak da pek bir şey belirtmiyor.

Gerek diğer belirleyici neden olarak söylenen; Kürdistan'ın İran ile Osmanlı tarafından parçalanıp, iki cepheden "sıkıştırılması", gerekse özgün, etkileyici faktörler olarak belirtilen "coğrafik yakınlık ve din birliği" ise, sömürgelerle ilgisi bulunmayıp, genel olarak ilhaklara özgüdür. Bunu tek tek ülkelerden hareketle geniş verilerle ikinci bölümde belirtmiştim.

c- Ermeniler ile Yahudiler Osmanlı İmparatorluğu'nda mali ve ticari faaliyetle hemen hemen tüm köprü başlarını ellerinde tutarlar. Hem öyle bir tutarlar ki, Osmanlı sarayı mali krize girdiğinde, bu gayri-müslim Galata esnaf ve tüccarından borç almak zorunda bile kalır.

Ahilerden miras kalan dini yapıların da etkisiyle loncalar, gayri-müslimlere kapalıydı. Fakat, gayrı-müslimlerin de kendi loncaları vardı ve Yeniçerilerin baskılarına rağmen faaliyetlerini sınırlı da olsa sürdürebiliyorlardı. Zaten daha sonraları, Batı Avrupa'nın artan baskıları sonucunda, gayri-müslimlere yönelik ayrımlar yasal olarak da kaldırılır. Yasal diyorum, çünkü fiiliyatta zaten yürürlükteki yasalar pek işlemiyordu.

İmparatorluğun başlıca ticaret merkezleri olan, İstanbul, İzmir, Halep'teki ticarette esas rolü yine bu gayri-müslimler üstelenmişlerdi. Öyleki, Avrupa ile yapılan "bütün ticaretin simsarı haline geldiler" Ve öyleki, liman kentlerindeki iskelelerde bütün ticari faaliyet Yahudiler ile Ermeniler aracılığıyla yapılırdı.

Türklerin/Osmanlıların, Rum ve ermenilerin yaşadığı Anadolu'yu işgal edip, yurt edinmeye yönelmesini, biçimsel olarak, G. Afrika'daki iç sömürgeciliğe bile benzetemeyiz. Çünkü önce Hollandalı Boerler, ardından Borerler'i yenilgiye uğratarak egemenlik kuran İngilizler, ya da genel tabirle "beyaz adam" Güney Afrika'da, ekonomik ve siyasi yaşamın tek hakimi idi. Siyahların, kendi ülkelerinde ticari ve ekonomik yaşama hakim olmaları bir yana, mülk edinmeleri bile yasaktı. Toprak mülkiyeti de dahil genel olarak özel mülkiyetin ezici çoğunluğu toplam nüfus içerisinde ancak % 20'ye yakını oluşturan azınlık bayezların elindedir.

Bilget *"Askeri nitelikli olmayan lonca, manifaktür ve ticarette çalışanların ve bunları yaratanların büyük çoğunluğu ise, ya Osmanlıların imtiyazlar verdiği Avrupalılardır, ya da Osmanlı'nın çeşitli nedenlerle kendi ekonomik, sosyal ve siyasal sistemini tam olarak kabul ettiremediği Ermeni, Yahudi, Rum vb. kökenlilerdir"* [32] belirlemesinde, ticaret ve ekonomik yaşamın "büyük çoğunluğu"nun imtiyaz sahibi Avrupalıların ve Ermeni, Yahudi, Rumların elinde olduğu doğrudur. Bunu söyleyen Bilget nasıl olur da, Ermenileri, Rumları, Yahudileri "Osmanlı'nın sömürgeleştirdiği onlarca halk"ın kapsamına alır? Özel mülkiyetin ilk boy verdiği büyük liman kentlerindeki iskelelerde, lonca ve manifaktür de etkin olan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ise, Osmanlı Türkü bu halkların üzerinde "sömürgeci" bir yönetim kurabilir mi? Bu mümkün değildir.

Osmanlı'nın Ermeni, Rum ve Yahudi halklarına "kendi ekonomik, sosyal ve siyasal sistemini tam olarak kabul ettiremediği" belirlemesinin yanlış olduğunu tekrar belirteceğim. Eğer sistemden kast edilen; genel olarak mülkiyetin, özel olarak da toprak mülkiyetin devletin elinde olması, özel mülkiyetin sürekli engellenmesi, toprağa dayalı askeri örgütlenme vb. ise, bunlar Anadolu topraklarında Osmanlı'dan öncede vardı. Osmanlı'nın yaptığı bunları Bizans'tan ve bölgede yaşayan halklardan devr almak olmuştur. Osmanlı sistem dayatan değil, devralandır. Devraldığını halka/halklara dayatandır denilebilir. Osmanlı'nın Ermeni, Rum ve Yahudilere "tam olarak kabul ettiremediği" sistem, yada sorunlar, Osmanlı'dan önce Bizans'ın da sorunuydu. Kır cemaatine dayanan Bizans despotizmi de, büyük toprak sahipleri ve şehirlerdeki özel mülk sahipleri ile hep sorunları olmuştu. Bu zaman zaman ciddi çatışmalara neden olmuştu.

6 - Doğa'yı İlk Mülk Edinenler, Hatta İlk Özel Mülk Edinenler Feodal Senyörler Değillerdi

Tüm topluluklar/halklar ya da daha genel olarak insanoğlu hayvan atadan kopuşuyla birlikte giderek üretime yönelmiştir. Emek

---

32 - K. Bilget, a.g.y. Newroz sayı:3 sy:44-45

ve üretim, insanoğlunun doğayı mülk edinmede, her toplum biçiminde bir bütünün kopmaz parçalarıdırlar. İnsan topluluklarının/halklarının doğayı **ilk mülk edinme biçimi** aşiret mülkiyetidir. **İkincisi;** komünal mülkiyetin, başka bir ifadeyle doğal toplulukların çözülmeye başlamasıyla ortaya çıkan ve köle emeğine dayanan mülkiyet biçimi... **Üçüncüsü;** belirli bir zümre mülkiyeti olarak feodalizm... **Dördüncüsü;** günümüzün egemen biçimi olarak kapitalist mülkiyet. Ve nihayet **beşincisi** olarak; ilkel komünal mülkiyetin modern biçimi olarak sosyalist mülkiyet. Elbette, halkların tümü, bu mülkiyet biçimlerini sırasıyla yaşayıp ilerlemiş değillerdir. Kimisi şu veya bu mülkiyet edinme biçimini yaşamadan ya da net çizgilerle yaşayamadan bir üst biçime geçebilmiştir. Somut yaşam bu bakımdan hayli karmaşıktır. Her toplum biçiminde, insanoğlu doğayı mülk edinmiştir. Marx'ın bu konuda oldukça net ve perspektif açıcı tesbitleri vardır, buraya alıyorum.

"Birinci nokta: Her üretim, belirli bir toplum biçiminin çerçevesi içinde ve onun aracılığıyla doğanın birey tarafından mülk edinilmesidir. Bu anlamda, mülkiyetin (mülk edinmenin) üretimin bir koşulu olduğunu söylemek, bilinen bir şeyin beyanından öteye bir değer taşımaz. Ama, bu noktadan hareket ederek, bir atlayışta, belirli bir mülkiyet biçimine, örneğin özel mülkiyete geçmeye kalkışmak gülünçtür.... Servetin şu mülkiyet biçimi altında mı, yoksa ötekinde mi daha iyi gelişip gelişmediği, burada sözkonusu olamayacağını söylemek ve bunun sonucu olarak, hiç bir mülkiyet biçiminin bulunmadığı bir toplumun olamayacağını iddia etmek, safsatadan başka bir şey değildir. Hiç bir şeyi mülk edinemeyen bir mülk edinme, bir contradictio in Subjecto'dur. Yani "terimlerde çelişkidir" (33)

Bilget yoldaş, Kürdistan'da birey, doğa ve mülk edinmeye nasıl yaklaşır, bir de onları buraya aktaralım:

"Toprağa yerleşikliği tam anlamıyla sağlayamayan Kürt halkı, doğayı mülk edinme kavgasından kısmi olarak uzaklaştırılmıştır.

"Kürt halkı, insanoğlunun doğayı mülk edinme kavgasında çağdaşlarından geri kalmıştır Feodal dönemin Kürdistan'ında do-

---

33 - Karl Marx, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı sy: 251

ğa devletin elindedir Halk bu temel dürtüden yoksun bulunmaktadır Tarihsel sürecin doğal seyrinin toplumsal bir sonucu feodaller bile Kürdistan'da toprağı gerçek anlamda mülk edinememişlerdir." (34)

Aktardığım alıntıda Bilget'in, kapitalizm öncesi toplumlarda bireyin genel olarak mülk edinmesini özel mülkiyetle özdeş tutan ve özel mülk edinmeyi de feodallerle özdeş tutan bir yaklaşımı var. Gerçi alıntıda "feodal dönemin Kürdistan'ında" diye bir dönem sınırlaması getirilmiştir. Ama alıntının bütününde, bu sınırlama da anlam kaybına uğruyor. Çünkü, Kürt halkının doğayı mülk edinip, edinememesinin hem toprağa yerleşik olup olmamasıyla ilişkisi kurulmuştur, hem de "bu temel dürtüden yoksun"dur diyerek özel mülkiyetle sınırlandırmıştır. Sanki toprağa yerleşik olmayan göçebe halklar, doğayı mülk, hatta özel mülk edinemezler gibi bir anlam çıkıyor. Yoldaşın dediğinden hareket etsek, göçebe olup temel üretimleri hayvancılık olan Moğolların doğayı mülk edinemedikleri gibi bir yanlış sonuca ulaşırız. Osmanlıların egemenliği altındaki dönemde Kürtlerin yerleşik olup olmaması ayrı bir tartışma konusudur; fakat Kürtlerin doğayı mülk edinmesi, hem de özel mülk edinmesi, Osmanlı döneminden çok önceki tarihlere dayanır. Eğer Kürtler de tarihteki uygar halklardan birisiyse (ki öyledir) *"Genel olarak özel mülkiyet tarihte... daha bazı nesnelerle sınırlı da olsa, bütün uygar halkların eski doğal topluluklarında vardı. Daha bu topluluğun içinde, meta biçimini alana değin, önce yabancılar ile değişim içinde gelişir"* (35) Bu genel belirleme, Kürtler içinde geçerlidir. Burayı açmamız gerekiyor:

Kürtlerin de içinde bulunduğu Doğu tarzı ile Alman tarzı arasında bu bakımdan farklılıklar vardı ve üzerinde durmuştuk.

Doğu tarzında, doğal toplulukların çözülmesiyle birlikte toprak mülkiyeti devletin ve daha daraltılmış olarak da devletin tepesindeki despotta toplanmıştır. Burda bireyin toprağı mülk edinmesi genel olarak, zilyedlik hakkıyla sınırlıdır. Alman tarzında ise, toprağın mülkiyeti doğrudan bireyindir. Ama her ikisinde de ortak

---

34 - K. Bilget, Newroz sayı: 3 sy: 43-44
35 - F. Engels, Anti Dühring sy: 270

olan yan; doğanın birey tarafından mülk edinmesidir. Çünkü her ikisinde de farklı biçimler altında da olsa halkların/toplulukların kendilerini sürekli yeniledikleri belli bir üretim gerçekleşiyor ve bu üretim aracılığıyla birey doğayı mülk edinmektedir.

Bilget yoldaş, ben bütün bunları ve de mülkiyetin üretimin bir koşulu olduğunu biliyorum ve söylediğim ya da söylemek istediğin Osmanlı'da mülkiyetin devletin elinde olmasıdır, diyebilir. Ama bununla "Kürt halkı, doğayı mülk edinme kavgasından kısmi olarak uzaklaştırılmıştır." "Kürt halkı, insanoğlunun doğayı mülk edinme kavgasında çağdaşlarından geri kalmıştır" belirlemelerine açıklık getirmiş olmuyor ve de yanlışı gidermeye yetmiyor. Çünkü, toprak mülkiyetinin esas devletin elinde olmasına karşın kır cemaatinin zilyedlik hakkı ile sürdürdüğü üretim faaliyeti, doğayı mülk edinmesinin bir biçimidir. Hem öylesine doğayı mülk edinme biçimidir ki, Bizans'ın ve Osmanlı'nın toplam 2000 (evet iki bin) yıla yakın süren egemenliğine rağmen, bu kendi kendine yeterli bulunan üretim yapısına zarar veremedi, değişteremedi. Hatta tersine, Bizans'ı da, Osmanlı'yı da kendi mülkiyet yapısının koruyucu bekçiliğine itti. *"Doğu despotizmi ve fatih göçebe halkların değişken egemenliği, bu eski topluluklara binlerce yıl boyunca zarar veremedi, onların git gide dağılmalarına neden olan şey, büyük sanayi ürünlerinin rekabeti ile doğal ev sanayilerinin zamanla yıkılmasıdır""* [36] Doğu despotizmi ile ün yapan Bizans'ın 1000 yılı aşkın ve Osmanlı'nın 600 yıl civarında süren egemenliği boyunca, halklar doğayı mülk edinmenin bir biçimine sahip değillerse, nasıl olur da bunca yıl ayakta kalabilirler. Ve önemlisi nasıl olur da bu despotik imparatorlukları iki bin yıla yakın sırtında taşır? Yine kır cemaatinin toprakta sahip olduğu zilyedlik hakkıyla doğayı mülk edinemiyorsa, neden ısrarla bu konumunun devamında diretsin? Neden Batı'da esen ve yapısını çözmeye yönelen etkilerine karşı direnşin ve despotik devletleri de bu direnişinin kalkanı yapsın?

Sonuç olarak, üretimin olduğu her toplumda (ki tersi düşünülemez) bireyin doğayı mülk edinmesi de kaçınılmazdır.

---

36 - F. Engels, a.g.e. sy: 270

ALTINCI BÖLÜM

GENEL ÇİZGİLERLE MEZOPOTAMYA, KÜRDİSTAN, KÜRTLER

A- DURMADAN KENDİ ÖZ TARİHLERİNİ AŞMAK, GELİŞMİŞ/GELİŞEN HALKLARA ÖZGÜDÜR.

Tarih başlı başına bir bilim dalıdır. Geçmişi şimdiki nesillere taşıyarak anlatan, bugünü açıklayan ve bunlarla geleceğe ışık tutan bir bilimdir. Halkların geçmiş tarihlerindeki olumluluk ve olumsuzlukların toplamı geleceklerine ışık tutar. Bunu, olumlu değerlerini yeni koşullarda yeniden üreterek, olumsuzluklarını tarihin derinliklerinde bırakıp-aşarak gerçekleştirirler. Her halkın, her ulusun tarihi, az yada çok olumlu olduğu kadar olumsuz değerleri de içerir. Hiç bir halkın (barbar halkların bile) tarihlerinin yalnızca olumsuzluklar toplamı olduğu iddia edilemez. Böyle bir iddia saçma olur. Her halkın, dünya uygarlık tarihinin ilerleyişinde katkıları az veya çok ama mutlaka olmuştur.

Geçmişten güç alarak geleceğe yönelebilmek, ancak ve ancak geçmişteki olumsuzlukları aşarak, olumlu değerleri ise, günün koşullarına uygun yeniden üreterek mümkün olabilir. Bu, öz olarak, gelişen ve ilerleyen bir süreçte, tarihin durmadan aşılmasıdır. Buna

tarihin yenilenmesi, hatta geçmiş tarihin "unutulması"da denilebilir. Bir halk/ulus ne kadar gelişmişse ve ne kadar yeni tarihi değerler yaratabilmişse, o oranda geçmiş tarihini unutur/aşar. K. Marx *"Durmadan kendi öz tarihlerini unutmak, 'tarihsel' -hukuk okulu anlamında tarihsel- bir gelişmeden geçmiş olan uluslara özgüdür"* [1] der. Burada "unutmak"la kastedilen, gelişmiş ulusların yeni değerler ile yeni bir tarih yaratmalarıdır. Bir ulus; bilim ve teknolojide ekonomik ve sosyal yapıda, sanat ile edebiyatta yeni değerlerle ne oranda yeni bir tarih yaratabilmişse, birebir olmasa da, o oranda da eski tarihini aşar, yani "unutur". Böylece, durmadan eski tarihleriyle övünmeye ihtiyaç duymaz, çünkü bugünleriyle övünecek, onur duyacak değerler yaratabilmiştir. Yaşadığı tarihi evrede, bizzat kendi bilgi ve becerilerinin ürünü olarak yarattıkları yeni değerlere sahip olan ulus ve onun bireyleri; bu sözkonusu yeni değerlerini, buluşlarını konuşurlar, tartışırlar ve bu yeni değerlerin/oiguların belirlediği koşullarda sosyal yaşamlarını şekillendirirler. Bu halkların/ulusların yüzleri asıl geleceğe dönüktür. Bu uluslar durmadan ve yalnızca eski tarihlerini konuşup tartışmazlar. Çünkü onların bugün ve geleceklerine ilişkin derin güvenleri var, bugün ve gelecekleri için yapacakları çok şeyleri vardır.

Bu konuda bir yandan günümüzde en gelişmiş, diğer yandan dünyada en gelenekçi, geçmiş tarihlerine en bağımlı ulus olarak Japonlar'ı örnek vereceğim. Geçmiş tarihlerine en bağımlı uluslardan biri olarak bilinen Japonlar bile, geçmiş tarihlerini tekrarlamıyor, geçmiş tarihlerini salt geçmiş içeriğiyle konuşup tartışmıyorlar. Geçmiş tarihlerinde olumlu gördükleri kimi değerlerini, günümüzde yeni bir içerikle yeni araçlarla ve yeni alanlara uygulayarak faydalanıyorlar.

Örneğin 1645 yılında yazılan ve strateji yolu olarak ifade edilen "toprak, su, ateş, rüzgar, boşluk"tan hareketle strateji geliştirildiği için "Baş Çember Kitabı" adını alan eserden Japonlar bugün de yararlanırlar. Kitabın yazarı olan Miyamoto Musashı Japonya'nın o zamanki en iyi savaşçısıdır. Japonların ifadesiyle iyi "bir samurai" idi. İşte, Musashi'nin iyi bir savaşçı olarak kitabında yaz-

---

1 - K. Marx, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı sy: 215

dığı savaşma sanatı, öyleki, bugün *"savaş sanatları dışında pekçok alana da uygulanabilir. Örneğin pek çok Japon işadamı, kitaptan bugün iş alanlarında bir rehber olarak yararlanmakta, satış kampanyalarını, Musashi'yi harekete geçiren aynı enerjiyle askeri harekatlar gibi örgütlemektedirler... Kitap Musashi'nin deyişiyle 'stratejiyi direnmek isteyenler için bir rehber'dir."* (2) Son yıllarda Türkiyeli kimi işverenler de benzer bir uygulamayı, işçilerin enerjisinden daha fazla yaralanmak (daha fazla sömürebilmek) için işletmelerinde uygulamaya yöneldiler.

Japonlar kılıçların belirleyici olduğu savaş tekniğini ve hatta kol enerjisinin çalışma hayatında belirleyici olduğu dönemleri çoktan geride bıraktılar. Çağın en gelişmiş kapitalist toplumu ile yeni bir tarih yarattılar ve yeni bir sosyal yaşam düzeyine ulaştılar. Öyle ki, artık yapay beyin olarak ifade edilen bilgisayarın toplumsal yaşamın bütün dokularına girdiği, robotların çalışma hayatında hızla yaygınlaştığı, uçak hızına yaklaşan hızlı trenin kitle ulaşımında kullanıldığı... bir toplum düzeyine ve bu düzeyin şekillendirdiği sosyal yaşama ulaştılar. Ve bu tarihsel ilerlemeyle eski "öz tarihlerini" çoktandır geride bıraktılar. Eskiyi tekrarlamadan, eskinin olumlu değerlerinden, ileriye yönelik dersler çıkarıyorlar, o kadar. Eskinin Japon savaşçısı "samurai"lerin savaş stratejilerinden enerji ve yaratıcılıklarından, günümüzde ulaştıkları teknik düzeyde, iş ve sosyal yaşamda yararlanıyorlar. Bu anlamıyla Japonlar "durmadan kendi öz tarihlerini unutuyorlar demek belki biraz erkendir, ama kesin olan bir şey varsa, Japon halkının gücü geleceğe dönüktür ve o geleceğe doğru her sıçrayışta eskiyi unutacaktır, unutuyor da. Eli kılıçlı samurai'lerin bugünün Japon çocukları, gençleri için bilgisayar ekranlarında savaş oyunlarıyla nostalji yapmanın ötesinde bir anlamı yoktur artık.

Kürtlerin, durmadan "kendi öz tarihlerini" unutturacak ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel bilimsel-teknik gelişmeler yönünde pek de bir mesafe katetmedikleri biliniyor. Nedenleri üzerinde durulabilir ve Kürt halkının varsa tarihsel zaafları, eksikleri (ki vardır) açığa çıkarılabilir, çıkarılmalıdır da. Fakat sözkonusu Kürtler

---

2 - Miyamoto Musashi, Beş Çember Kitabı sy: 6

olunca, kendi öz güçleriyle, yetenekleriyle tarihsel ilerleyişte ne yapıp- yapamadıklarına sıra gelmeden önce, dış güçlerin Kürdistan ve Kürtler üzerindeki hegemonyalarının yol açtığı tahribat, gelişmeleri hep boğazlayan bir faktör olarak öne çıkıyor. Çünkü; Kürtler, halk olarak şekillendiklerinden bu yana ülkeleri yabancı istilalardan ve dolayısıyla tekrar tekrar işgalci güçlerce yakılıp-yıkılmaktan ve halkı kanlı katliamlardan kutulamadı. 2000 yılı aşkın bir süredir, Kürdistan bölgede hep yabancı devletlerin birbiriyle savaşırken kullandıkları tampon alan oldu. Kürdistan'ın jeopolitik konumu, O'nun özellikle Küçük Asya ile İran'da kurulan devletlerin, Pers İmparatorluğu ile Anadolu'daki devletlerin, Osmanlı ile İran arasındaki çatışmaların alanı oldu hep. Bugün de Kürdistan'ın dağları, Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasındaki olası bir savaşta çatışmanın ilk alanı olacaktır. Ayrıca TC devleti ya da Anadolu Türklüğü için, Kürdistan'ın çok ama çok önemli bir coğrafik özelliği daha vardır: Kürdistan Anadolu ile Orta Asya arasında yer almaktadır. Ve "Adriyetik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan Türk dünyası" şeklindeki Pantürkist hayalleri yıkabilecek temel coğrafik konumdur; TC devletinin Kürdistan üzerinde ölümüne abanmasının esas nedenlerini bunlar oluşturmaktadır.

Kürdistan toprakları hep savaş alanları oldu, Kürtler hep sınır karakolları işlevini üstlenmeye zorlandılar. Öyle ki, dünden bugüne gelen tarihi süreçte Kürt halkı hep can derdine düşürülmüştür. Hep tarih yok gösterilmiş, yok edilmeye çalışılmıştır. Bugün de yeteneği ve emeğiyle gelişmeye ve ilerleme sağlayabilecek özgür koşullara sahip değildir. Halen, Kürt halkının önünde, kendi ulusal devletini kurmak, geçmiş tarihinden bugüne değin neyi var neyi yok bunları belirlemek, olan değerlerini ve elbette olumlu/ileri değerlerini bir devlet çatısı altında merkezileştirmek gibi tarihsel görevle yüzyüzedir. Bu nedenlerle de Kürt halkı, kendi öz tarihini "unutmak" aşmak biryana, savunmak, ona dayanmak ihtiyacını hissediyor. Elbette, Kürtlerin de, kapitalist üretim ilişkilerinin toplum hayatında egemen olmasına paralel, geçmiş ekonomik, sosyal yaşamlarının şekillendirdiği çok şeyi aştıkları doğrudur. Ama ilhakçı devletlerin kendi gelişmelerinin sınırlı oluşu yüzünden bunun Kürdistan'a yansıması çok cılızdır.

Kürdistan'ın hep ilhak altında tutulması, Kürtlerin hep baskılarla iç içe yaşaması Kürt ulusunun gelişip ilerleyememesinde şüphesizki ciddi bir faktördür. Peki Kürtler de Araplar, Türkler, Farslar gibi çoktandır kendi bağımsız ulusal devletlerine sahip olmuş olsalardı; acaba bugünkünden ne oranda ve hangi alanlarda daha ileri, gelişmiş bir konumda olacaklardı? Şüphesiz, gerçekleşmemiş bir olgu üzerinde konuşmak yanlış olur. Fakat, demek istediğim şu ki; ulusal baskı, Kürdistan aydınları, yöneticileri için, Kürt halkının gelişememiş, ilerleyememiş olmasının tek sığınağı bu olmamalıdır. Yine eğer Kürtler bağımsız ulusal devletlerine sahip olsalardı örneğin, bugünkü Türkler, Farslar, Araplar'dan daha ileri veya onların düzeyinde ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel sanatsal değerler üretmiş olabilirler miydi? Yarın üretebilir miyiz? Kürt halkının yarınıyla ilgili herkesin kafasını yorması gereken sorulardır bunlar. Ve bundan hareketle ben, K. Bilget yoldaş'tan farklı olarak, Kürtlere bugün övgüler dizmenin yerine; zaafları, eksiklikleri, gelişmemiş yanlarının açığa çıkarılması, geçmişten bugüne taşınan gelenekçi yaklaşımların belirlenmesi ve tüm bunların acımasız bir eleştiri süzgecinden geçirilmesi gerektiğine inanıyorum. **Kürt halkı biçimsel bir ulusal devlet kurmanın çok ötesinde, ileriye, halk demokrasisi ve sosyalizme yönelik her alanda hamleler yapacaksa bunu hedefliyorsak, kamçıya ihtiyaç vardır. Toplumların ve onun bireylerinin kamçısı, yapıcı ve acımasız eleştiridir.**

"Altıyüz yıllık devlet gelenekleri"yle övünen ve 70 yıldır Anadolu'da ulusal devletlerine sahip bulunan Türk ulusu da geçmiş öz tarihini "unut"turacak bir gelişmeyi sağlayabilmiş değildir. Bilim ile teknoloji, sanat-edebiyat, ekonomik, sosyal gelişme alanlarında başarıya adeta susamış bir ulus durumundadır. Türkiye'yi, Türk ulusunu uluslararası arenada tanıtacak, ona saygı ve hayranlık uyandıracak bir başarı halen mumla aranıyor. Bulgaristan'dan kaçırılan halterci Naim Süleymanov'un başarılarıyla ayağa kalkan ve O'nu uluslararası müsabakalara devlet töreni ile uğurlayıp karşılamanın altında yatan temel neden, başarıya, uluslararası çapta adam yetiştirmeye olan hasret yatıyor.

Elbette burada esas ya da salt suçlu olan Türk halkı değildir. Esas suçlu olanlar O'nu yıllardır yöneten, yönlendiren egemen sı-

nıflardır. Çünkü, Türk egemen güçleri ve bugün de Türk burjuvazisi "Yüce Türk ulusu"nun geçmiş tarihindeki kahramanlıklarıyla, hep nasıl kılıç kuşanıp, at koşturduklarıyla, hep komşu halkları nasıl da askeri yenilgilere uğrattıklarıyla, hep Tuna nehri boyunca kazandıkları askeri zaferleriyle övünüp durdular. Buna bir de geçmiş sultanlarının, padişahlarının ihtişamlı yaşamları ve saraylarıyla övünmeyi eklediler. Kısacası yalnızca, geçmişteki kahramanlıklarının ve saraylarının anısına, tarih olarak sakladılar. Yeni nesilleri bunlarla eğitip yetiştirdiler. Bugün bile, 1000 yıla yakın bir süredir yan yana hatta iç içe yaşadıkları ve her zorlu dönemeçlerinde güvenilir dost olarak yanlarında, aynı mevzilerde savaştıkları Kürt halkına, ulusal haklarını istiyor diye sopa sallıyorlar. Neredeyse tarihlerinden bugüne taşıdıkları tek anıları olarak kılıçlarını gösteriyorlar. Başbakan S. Demirel en yetkili kişi olarak "geçmiştekilerin akıbeti neyse 28. ninde akıbeti aynı olacaktır" diyerek, geçmişte kanlı katliamlarla bastırılan 27 Kürt ulusal ayaklanması gibi, bugünkü ulusal direnişin de aynı yöntemlerle bastırılacağını açık-seçik beyan ediyor. Dünyadaki sayısız örneğe rağmen, ulusal kurtuluş mücadelesinin salt askeri yöntemlerle çözümlenemeyeceğini kavramış değiller. Bastırılan her ulusal ayaklanmanın bir yeni ayaklanmanın başlangıcını oluşturduğunu kavramadan ısrarla ve körcesine kılıçlarını gösteriyorlar.

Japonya'da kişi başına yıllık G.S.M.H. 21 000 dolar. Türkiye'de 1500 dolar civarında. Bunun sosyal yaşamdaki anlamı her Japon bireyinin her Türk bireyine göre 15 kat daha zengin olmasıdır. Buna rağmen Japonlar, daha ilkokul eğitiminde, çocuklarını ilk önce "biz çok fakiriz, çok fakir bir ülkeyiz, çok çalışmalıyız" şeklinde eğitirlerken; Türk eğitim sistemi ise halen "Bir Türk dünyaya bedeldir", "Ne mutlu Türküm diyene", "Türk öğün, çalış, güven" türünden ırkçı, şöven ve Türk bireyine öncelikle Türklüğüyle "öğün"meyi sonra çalışmayı salık veren aptalca şeylerle çocukları küçük yaşta şekillendirmeye çalışır. Türkiye'nin bunca zenginlik kaynaklarına ve Edirne'den Akdeniz'e uzanan geniş toprağına aynı anda birden fazla mevsimin yaşanabildiği iklim zenginliğine sahip olmasına karşın yine fakir, insanları geri ve teknoloji, sanat ve edebiyatı fakirdir. Dünde böyleydi, halen de bu devam ediyor.

B- MEZOPOTAMYA'NIN GEÇMİŞ EKONOMİK-SOSYAL YAPISI

Osmanlı öncesinde, Kürdistan (ve Kürtlerin) sosyo-ekonomik yapısı üzerine basılı eser, özellikle yalnızca Kürdistan'ı konu alan eserler çok azdır. Uluslararası alanda ve özellikle SSCB'de 100'lerce eser basılmıştır. Fakat bunların Türkçeye çevrilmesi bir elin parmağıyla sayılabilecek kadar azdır. Son yıllarda artan yazılı eser üretimi esas olarak yakın ve bugünkü tarihle ilgilidir. Bu nedenle Osmanlı öncesi sosyo-ekonomik yapıyla ilgili özgün kaynak sıkıntısını çektiğimi belirteyim. Ayrıca Kürdistan'ın tarihi hep yabancı işgaller altında geçtiğinden dolayı, tarihine ilişkin eserler de daha çok şu veya bu işgalci gücün tarihiyle birlikte ele alınıp irdelenmiştir.

Kürtler, Ortadoğu'da Farslar, Araplar, Ermenilerle birlikte yerleşik en eski halklardan biridir. Fırat-Dicle havzası olarak bilinen Mezopotamya'nın Güneyini (aşağısını) Araplar, Kuzey'ini (yukarısını) Kürtler yurt edinmişlerdir. Kürdistan'ın 500 000 km2'yi aşkın yüzölçümü yukarı Mezopotamya ile sınırlı değildir. Sınırları, Yukarı Mezopotamya'nın Doğu'sunda, Kuzey'inde ve Batı'sında belli toprakları kapsar. Bugünkü sınırlarıyla Kürdistan'da Kürtler yerleşik bir halktır. Örneğin Türklerin Anadolu'yu sonradan yurt edinmeleri gibi bir durum yoktur. Tarihçiler, araştırmacılar, Kürtlerin Yukarı Mezopotamya'nın en eski halklarından oldukları ve başlıca uğraşlarının tarım ve hayvancılık olduğu üzerinde hemfikirdirler. Fakat Kürtlerin esas yada ağırlıklı olarak, göçebe ve dolayısıyla hayvancılıkla mı yoksa, yerleşik tarımla mı uğraştıkları üzerinde kimi farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kürdistan'ın hem tarıma elverişli zengin ovaları ve hem de hayvancılık için elverişli dağları vardır. Dolayısıyla Kürtlerin geçmişte hem göçebe olarak hayvancılıkla hem de tarımla uğraştıkları görüşündeyim. **Kürt halkı, iki bin yılı aşkındır bunca istilaya, katliama uğramasına, yakılıp-yıkılmasına rağmen ülkesini terketmediyse, şüphesiz bunun birden fazla nedeni vardır. Ama en önemli nedeni: Tarıma elverişli zengin topraklarda, yerleşik tarım yapmalarıdır. Kürtler salt göçebe bir halk olsalardı, hayvan sürüleri otlatabile-**

cek başka topraklara (ülkelere) göç edebilirlerdi. Dört bir yandan saldırılara rağmen, Kürtler inatla ülkelerinde direndi.

Kürtlerle Ermenilerin iç içe yaşadıkları kimi yerlerde, Kürtlerin dağların eteklerinde, Ermenilerin ise ovada yaşadıklarını belirtiyorlar bazı kaynaklar. Örneğin *"yaklaşık 100 Ermeni ailesinin oturduğu köyler, bu zümrüt ovada (yani Muş ovası b.n) yanyana bulunmakta; müslüman (Kürt b.n) köyleri ise, bu geniş ovayı çevreleyen dağların eteklerinde ve Ermeni köylerin çevresinde yeralmaktadırlar"* [3] Bunun Kürdistan'ın bütünü için geçerli olmadığına daha çok Kuzey-Batı Kürdistan'ın bazı bölgeleri için geçerli olduğuna inanıyorum.

- Bütün A.T.Ü.T'nın egemen olduğu Doğu toplumlarında olduğu gibi, Kürtlerde de tarım ile zanaat geçmişte ayrışmış değildi. Ve zanaat Kürtler arasında yok denecek kadar az gelişmişti. Kürdistan'da Ermenilerin yaşadığı bölgelerde, bakırcılık, kalaycılık, nalbantcılık, saraçlık, (koşum ve eğer takımı yapma işi), kuyumculuk, sarraflık hatta marangozluk... gibi zanaatlarla gayri-müslimler uğraşıyorlardı denilebilir. Kısacası, İstanbul, İzmir, Bursa başta olmak üzere Osmanlının büyük kentlerinde olduğu gibi, Kürdistan'da da, zanaat ve ticaret Ermeniler, Yahudiler... gibi gayrimüslimlerin elindeydi. Kürtler, Türklerle benzer özelliklere sahipler. Başka bir ifadeyle Kürtler de Türkler gibi tüccar halk/ulus özelliklerine sahip değillerdir. Marx'ın "tüccar uluslar"a özgü bir nitelik olarak belirttiği "bunlar üretimi kendileri yapmazlar, sadece taşımacılık yaparlar" ve bundan komisyon alırlar şeklindeki bir özellik Kürtler de pek görülmez.

-A.T.Ü.T.'nin geçerli olduğu alanlarda olduğu gibi Mezopotamya'da da su ve toprak yaşamın sürekliliğinin temelidir. Doğal iklim koşulları toprağın ürün verebilmesi için gerekli olan su ihtiyacını karşılamıyor. Yani yağışlar yetersizdir. Toprağın yapay (suni) sulaması yaşamsal önemdedir. Ve toprağın suni sulanması için, tek başına bir ailenin (klan) altında kalkamıyacağı büyüklükte merkezi sulama sistemlerinin yapılması gerekiyordu. Büyük kanallar, su bentleri yapılmadan, nehir sularını taşkın zamanlarda dizginlemek

---

3 - Şeref Han, Şerefname sy: 407

ve kurak mevsimde tasarruflu kullanmak mümkün olamazdı.

Su ve toprak Mezopotamya halklarının kendilerini yeniden üretebilmelerinin temelidir. Ve yaşamsal değerdeki su ile topraktan cemaatin bireylerinin ayrı ayrı kendi başlarına faydalanabilmeleri olanaksızdır. Bundandır ki S. Tanilli Hoca, Nil nehri ve suladığı topraklardan sözederken; *"Mezopotamya'da olduğu gibi komşu ortaklığı, bir su ve toprak ortaklığıdır"* [4] der. Mezopotamya'da su ile toprak yaşamın temeli olduğu kadar cemaatin komünal yaşamınında temeliydi. Fırat ve Dicle nehirlerinin bol sularından faydalanabilmenin yolu, üst düzeyde ya da cemaatler üstü merkezi bir gücün çabasını zorunlu kılıyordu. Bu, 3000 yıldan bu yana Mezopotamya halklarının değişmez kaderidir adeta. Dün üst birlik olarak despotik iktidar, kanal, bent vb. büyük komünal çabayı ve maliyeyi gerektiren işleri üstlenerek, cemaatin üyelerinin su ile topraktan ortaklaşa faydalanabilmelerini sağlıyordu. Bugün ise, biçimsel benzerlikle, üst birlik TC devleti (yarın Kürdistan devleti) ile Irak devletidir. Yukarı Mezopotamya'da Urfa, Mardin, Adıyaman, Diyarbakır, Batman, Antep'in zengin tarım ovalarının Fırat ile Dicle'nin sularından faydalanabilmeleri için G.A.P kapsamındaki büyük su tünellerini ve kanal şebekelerini ancak ve ancak bir devlet yapabilir. Tek başına toprak sahibi, hatta büyük toprak sahibi burjuvalar, tarım burjuvaları da böylesine kapsamlı tesislerin yapımının altından kalkamazlar. Yine Aşağı Mezopotamya'da Irak Devleti, Fırat ile Dicle arasında ve Basra körfezine kadar uzanan 560 km uzunluğunda yaptırdığı yapay bir nehirle toprakları sulamaya çalışıyor. İşte dünden bugüne uzanan tarihi evrede, Mezopotamya'da değişmeyen temel sorun olan toprağın suya kavuşabilmesi için, tek başına ne dünün kırsal cemaat üyelerinin, ne de bugünün toprakta özel mülk sahiplerinin çabaları, mali kaynakları yetmez. Bu her halûkarda, kamu adına merkezi kurumun üstesinden gelebileceği çapta bir iştir. Kürdistan'da, gelecekte, sosyalizmin egemen olacağı koşullarda da yine kamu adına sosyalist devlet bu işlevi üstlenmek zorunda kalacaktır. Ve elbette toprak ile

---

4 - Server Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, İnsanlık Tarihine Giriş C. 1 sy: 83

nehir suları Mezopotamya halklarının yaşamlarında vazgeçilmez önemini korudukça bu böyle olacaktır.

- Kürdistan'da toprak, geçmişte aşiretlerin ortak mülkiyetindedir. Oldukça uzun bir tarihi süreçte, kırsal cemaat çözüldükçe, toprakta özel mülkiyet geliştikçe, o oranda toprak, aşiretlerin ortak mülkiyeti olmaktan çıkar. Ve bu gelişme beraberinde aşiret yapısını da çözer. Giderek her aşiret içerisinde mülk sahibi olanlarla olmayanlar ayrımı gelişir. Bu gelişmenin gelip dayandığı bugünkü durumda, toprak, şu veya bu toprak ağası ailenin ortak özel mülkiyeti halini almıştır. Halen Urfa, Mardin, Adıyaman, Diyarbakır, Batman, Maraş, Antep başta gelmek üzere, K. Kürdistan'ın büyük çoğunluğunda, birer toprak burjuvazisine dönüşen toprak ağalarının geniş aileleri (sülaleleri) toprağın özel mülkiyetine ortak sahiptirler. Toprak ağaları (burjuvaları) dünün kollektif aşiret mülkiyetini bugün geniş ailelerin özel mülkü haline getirmişlerdir.

Kürdistan'ın geçmiş tarihinde, cemaatin/aşiretlerin ortak yararlandıkları ibadethaneler, su kanalları, rasathanelerin yapımı ve bakımı, hatta zorunlu savaş giderleri vb... ortak masrafların karşılanması için belli bir emek gerekiyordu. Kamu adına harcanan bu ortak emek başlangıçta, cemaatin seçimle gelen yöneticileri tarafından yönlendiriliyordu. Fakat aynı zamanda cemaatin içerisinde, bu emeğin üzerinde yer alarak, kendisi çalışmadan, çalıştıran, artık emeğe el koyan, ilk ilkel biçimiyle ağalar/beyler ortaya çıkar. Ki bu, feodalizme yönelişinde ilk adımlarını oluşturacaktır.

Kürtlerin geçmiş toplumsal gelişme evrelerinde, köleci toplum evresini yaşadığına dair sözü edilir bulgulara rastlamadım.

Köleciliğin de bir ürünü olan erkeğin çok karılı olma durumu Kürtler arasında ve elbette zengin kentlerde yaygın olduğu biliniyor, fakat bunun daha çok köleci toplumun etkilerini taşıyan İslam hukukunun sonucu olduğuna inanıyorum.

Oldukça uzun yıllar devam eden ilkel komünler, süreçte A.T.Ü.T'na uygun kırsal cemaat ve cemaatlerin tepesinde yeralan üst birlik olarak despotik yapılar ve yakın tarihte feodalizm. Feodalizmle, kapitalizmin bir müddet iç içe varolduğu 1900'li yıllardan sonraki dönem ve nihayet feodal kalıntıların dışında, artık yaşamın her alanında kapitalizmin egemen olduğu günümüz...

Köleci toplum evresini yaşamamış olmak yanlızca Kürtlere özgü değildir. Dünya insanlık tarihinde, şimdiye kadar, ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplum evrelerini her halk/ulus belli bir sıra-konumla tek tek yaşayıp diğerine geçmemiştir. Dünyadaki bir çok halk/ulus bir toplum biçimlenmeden, birini yaşamadan bir diğerine geçebilmiştir. Bunu her halkı/ulusu çevreleyen iç ve dış koşullar belirlemiştir. Dünyada bir çok halk köleci toplum evresini yaşamamıştır. Kimi halklar, aynı tarihi süreçte birden fazla toplum evresini iç içe yaşamıştır.

Örneğin Amerika kıtasının yakın tarihte keşfiyle birlikte Batı Avrupa'nın gelişmiş kapitalist ülkeleri olarak İngiltere, Fransa, İspanya, bu kıtaya tarihin en büyük insan göçünü gerçekleştirdiklerinde: Amerika'nın yerli halkları olarak Kızılderililer, İnkalar ve Azteklerin kurdukları uygarlık daha ilkel komünal evredeydi. Ve buralarda gerçek anlamıyla halkın demokrasisi vardı.

Amerika'nın yerli uygarlıklarından söz ederken, geçmişte bugünkü New-York civarlarında yaşayan İrokualar'dan ve kurmuş oldukları gerçek halk demokrasisinden söz etmeden geçemiyeceğim.

"Amerika'nın yerlilerinin büyük çoğunluğu, aşiret biçiminde toplanmanın ötesine geçemedi... Şurada burada geçici bir tehlike karşısında evlenmeler dolayısıyla akrabalaşmış aşiretler arasında birlikler kuruluyor ve bu birlikler, tehlikenin dağılmasıyla birlikte, dağılıyorlardı. Ama bölgelerde oldum olası akraba bulunan aşiretler dağıldıktan sonra, sürekli federasyonlar biçiminde yeniden biraraya gelerek, ulusların meydana gelmesine doğru ilk adımı atıyorlardı. Birleşik Devletlerde bu tür federasyonun en gelişmiş biçimini, İroküalarda buluyoruz. İrokualar, büyük bir olasılıkla Dakotalar büyük ailesinin bir dalını oluşturmakta bulundukları Missisippi'nin batısındaki topraklarını bırakarak, uzun dolaşmalardan sonra, bugünkü New-York eyaleti içine yerleştiler ve beş aşirete ayrıldılar· Senekalar, Kagugalar, Onandagalar, Oneidalar ve Mohavklar... Nüfusları hiç bir zaman 20.000'i geçmeyecek beş aşiret içinde belirli bir sayıda gensler halinde, aynı dilin birbirine çok yakın lehçelerini konuşuyorlar, beş aşiret arasında paylaşılmış aynı toprak parçası üzerinde yaşıyorlardı... Bu birlik, en geçinden 15. yüzyılın başına doğru, bir 'sonsuz konfederasyon' kura-

na kadar, gelişti... Gücünün en yüksek noktasına vardığı zaman, 1675'e doğru, oturanlarını kısmen kovup, kısman haraca bağladığı çevredeki geniş toprakları fethetmiş bulunuyordu... Konfederasyonun temel kuralları nelerdi, şimdi onu görelim:

"1° Eşitlik ve aşiretin bütün içişlerinde tam bir bağımsızlık temeli üzerinde, beş kandaş aşiretin sonsuz federasyonu...

2° Konfederasyonun organı, sınıf ve saygınlık bakımından hepsi de birbirine eşit elli şaşemden kurulu bir federal konseydi; konfederasyonun bütün işlerini, tam yetkiyle bu konsey kararlaştırırdı.

3° Konfederasyonun kuruluşu sırasında bu elli şaşem, salt konfederasyon erekleri bakımından yaratılmış yeni görevlerin sahipleri olarak, aşiret ve gensler arasında dağıtılmışlardı. Bunlar, görevin her yeni açılışında, ilgili gensler tarafından yeniden seçilirler ve gene onlar tarafından görevden alınabilirlerdi; ama onlara görev ve yetki vermek hakkı, federal konseye aitti.

4° Bu federal şaşemler, aynı zamanda kendi aşiretlerinde de şaşemdiler ve aşiret konseylerinde yerleri ve oyları vardı.

5° Federal konseyin bütün kararlarının oybirliğiyle alınması gerekirdi.

6° Oy, aşiret tarafından verilirdi; öyleki; geçerli bir karar alınabilmesi için, her aşiret ve her aşiret içinde bütün konsey üyelerinin onaylarını bildirmeleri gerekirdi.

7° Beş aşiret konseyinden her biri, federal konseyi toplanmaya çağırabilirdi, ama federal konsey kendi kendini toplanmaya çağıramazdı.

8° Oturumlar, toplanmış bulunan halkın önünde yapılırdı; her İrokualı erkek, oturumlarda söz alabilirdi; karar yalnızca konseye aitti.

9° Konfederasyonun başına kimse konmamıştı; konfederasyonun yürütme gücüne sahip başkanı yoktu.

10° Buna karşılık konfederasyonun aynı yetkilere ve aynı güce sahip iki yüksek savaş şefi vardı.

"İşte, İrokuaların dörtyüz yıldan çok bir zamandan beri içinde yaşadıkları ve hala yaşamakta bulundukları kamu düzeni budur. Bunu, Morgan'a dayanarak ayrıntılı bir biçimde anlattım; çünkü burada, henüz devlet nedir bilmeyen bir toplumun örgütlenmesini irdeleme olanağına sahip bulunuyoruz." diyor Engels ve devamla

aşağıdaki yorumu yapıyor:

"Ve bütün saflığı ve yalınlığıyla, bu gentlice örgütlenme, ne hayranlığa değer bir yapılaşmadır! Askersiz, jandarmasız, polissiz, soylular sınıfı yok, ne kral, ne hükümet, ne vali, ne yargıç, hapissiz, davasız, her şey düzenli bir biçimde gider. Bütün kavgalar, bütün çekişmeler, ilgili kimselerin topluluğu, (yani-ç) gens yada aşiret, yada kendi aralarında çeşitli gensleri tarafından bir sonuca bağlanır... Kamusal işlerin günümüzdekilerden çok daha büyük sayıda olmalarına karşın -ev ekonomisi, bir dizi aile içinde ortaklaşa ve komünist (bir nitelikte-ç)dir: toprak aşiretin mülkiyetindedir; yalnızca küçük bahçeler, geçici olarak evleklere bırakılmıştır -gene de bizim geniş ve karmaşık yönetim aygıtımıza hiç bir gereksinme duyulmamıştır. Herşeyi ilgililer kararlaştırır ve çoğu durumda, yüzlerce yıllık bir töre, herşeyi önceden düzenler. Yoksul ve gereksinenler bulunmaz-Komünist ev ekonomisi ve gens, yaşlılar, hastalar, savaş sakatları karşısındaki görevini bilir Herkes eşit ve özgürdür, kadınlar dahil. Henüz genel olarak yabancı aşiretlerin köleleştirilmesi için olduğu gibi, köleler için de yer yoktur. İrokualar, 1651'e doğru Erieleri, 'tarafsız ulus'u yendikleri zaman, onlara eşit haklarla konfederasyona girmeleri önerisinde bulundular; ancak yenilenler bu öneriyi kabul etmedikleri zamandır ki, topraklarından kovuldular. Ve böylesine bir toplum, ne (yaman-ç) erkekler, ne (yaman-ç) kadınlar yetiştirir; buna bozulmamış yerlileri tanımış bulunan bütün Beyazlar, bu barbarların kişisel onur, doğruluk, karekter gücü ve yiğitliği için duydukları hayranlıkla tanıklık ederler

"İşte, çeşitli sınıflar halinde bölünme olmadan önce, insanların ve insan toplumunun durumu buydu. [5] Güney Amerika'da İnka ve Aztekler benzer bir uygarlığı geliştirmişlerdi.

Avrupalı sömürgeci beyaz adam Amerika kıtasını kitleler halinde istila edip, kalıcı yerleşirken, doğrudan buralara kapitalist üretim ilişkilerini de beraberinde taşıdı. Öyleki yerli uygarlıklar daha ilk komünal evreyi yaşarken, daha ne kölecilik ne de feodalizm nedir bilmezken, kıta birden Batı Avrupa burjuvazisinin bu

---

5 - F. Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin Ve Devletin Kökeni sy: 97-98-99-100-101

bakir topraklara yönelik kapsamlı-kalıcı istilasıyla karşılaştı. Dolayısıyla, Amerika kıtası, kendi iç dinamiğinin ürünü olarak ne köleci toplum evresini (beyaz adamın Afrika'dan buralara taşıdığı zenci köle emeğinin kullanılması farklı bir olaydır) ne de feodalizmi birer toplumsal gelişme evreleri olarak yaşamadan; Batı buralara kapitalizmi taşımış ve egemen kılmıştır.

Köleci toplum düzenini yaşamayan Kürtler (burada köleci topluma özgü hiç bir şeyin bulunmadığından, yaşanmadığından sözetmiyorum, köleciliği bir toplum evresi, bir devlet biçimi olarak yaşamadıklarından sözediyorum) de cemaatin çözüldüğü her yerde, aşiret kurumlarıyla doğrudan bağlantılı olarak feodalizm gelişmiştir. Bu gelişmede zorla da olsa kabul ettirilen İslamiyetin özel mülk edinmeye ilişkin hukuku da etkili olmuştur. Kürdistan'da gelişen ve kendine özgü özellikler gösteren feodalizm her defasında istilacı devletlerce engellenmeye çalışılmıştır. Öncelikle Bizanslılar ve Osmanlılar bu gelişmeyi oldukça uzun yıllar (bin yılı aşkın) durdurmuşlardır. Bu ve benzeri nedenlerle, feodal özel mülk edinme süreci, Batı Avrupa'daki (özel olarak da Almanya'daki) gelişmeyle kıyaslandığında, hem çok ama çok uzun yılların ardından ve dolayısıyla geç gelişmiştir, hem de Almanya'daki feodal senyörün toprağı özel mülk edinmesinden biçimsel farklılıklara sahiptir.

C- SİYASİ (İDARİ) YAPI VE KÜRT AŞİRETLERİNİN BELLİ BAŞLI ÖZELLİKLERİ

Kürt aşiretlerin yapısı üzerine, mevcut yayımlanmış eserler arasında en ayrıntılı denilebilecek bir çalışmayı gerçekleştiren M. Van Bruinessen'in vardığı sonuçları olduğu gibi buraya alıyorum.

"Kürt aşiretlerinin karakteristik özelliklerine yeniden Bakış.

1-) Aşiret mensupları kendileriyle, aşiretli olmayanlar arasında bir ayırım yaparlar 'Aşiret' (askeri akistokrasiyi) ifade eder.

2-) Aşiret mensubu olmakla göçebe ve yarı göçebe olmak arasında güçlü fakat bütünsel olmayan bir korelasyon (karşılıklı bağıntı) vardır

3-) Yapısal olarak en karakteristik özelliği aşamalı (segmental) oluşudur Bu yapı özellikle kan davalarında, grupsal çatışmalarda

ve politik liderlerin güç çekişmelerinde açığa çıkar. Bu yapı direkt olarak şunlarla ilgilidir.

4-) Ortak bir ata anlayışıyla. Bazı durumlarda (küçük) ya da 'eski' aşiretler ya da alt bölümleri aşiret insanının büyük bir bölümü aslında çok az sayıdaki ortak atadan gelmiş olabilirler. Soyun homojenliği aşağıdaki etkenler dolayısıyla artar.

5-) İç evlilik eğilimi, aşiretin en alt aşamasında, grubunda kendini gösterir. (Amca kızıyla evlilik, gerçek ya da kategorik)

6-) Ortak davranış, aşiret düzeyinde ya da en büyük alt birim düzeyinde seyrek olarak görülür.

7-) Ekonomik birimler (hane halkından daha üst düzeydeki) yarı göçebeler için kamp grubu, yerleşik ve göçebe aşiretler için köydür. Bu sonuncusu genellikle bir aşiretin herhangi bir kolundan oluşur. Birincisi ise düzensiz bir kompozisyona sahip olur.

8-) Toprak birliği ikincil bir öneme sahiptir ve her zaman karakteristik bir özellik olarak ortaya çıkmaz. Aynı aşiretin farklı kolları ayrı yerlerde yaşıyor olabilir

9-) Liderlik yapısı aşiretten aşirete değişiklik gösterir. Aşiretlerin çoğu bir büyük reise sahiptir. Fakat işlevleri çok belirgin değildir Büyük reislerin işlevlerinin geçmişte daha fazla olduğu bellidir... Küçük aşiretlerde reis (ağa) çoğunlukla sıradan aşiret üyesinin akrabasıdır.

10-) Bir aşiret ya da alt-biriminin şefi, yalnızca politik bir lider değil, fakat aynı zamanda ekonomik ayrıcalıklara sahip biridir. Çoban göçebeler reise yıllık ödentiyi aynî olarak öderler (birkaç koyun). Tarımcı aşiretlerde ödentiler daha dikkate değer ölçüdedir. Bazı durumlarda aşiret ağası, aşiret üyelerini sömüren bir toprak ağasıdır

11-) Bazı örneklerde, aşiretlilerin davranışlarının asıl nedenlerinin söz konusu aşirete mensup olmaktan çok, belli bir lidere olan sadakatlerine dayandığı açıktır.

12-) Aşiret reisleri nüfuslarını arttırmak ve yaygınlaştırmak için dış güçlerle bağlantı kurarlar. İçteki rekabetler, dışarıda bağlantılar kurulmasıyla sonuçlanır." (6)

---

6 - Martin Van Bruinessen, Ağa, Şeyh Ve Devlet sy: 155-156

- Amerika'daki aşiretlerle, Kürdistan'daki Kürt aşiretleri arasındaki farklılıklar okuyucunun dikkatini çekmiştir. Temelden farklılıkların olması doğaldır. Çünkü Amerika'daki aşiretlerin ilkel komünal (ilkel komünizm) evredeki yani daha sınıfların, sömürünün, devletin ortaya çıkmadığı koşullardaki yapıları irdelenmiştir. İkisinin arasındaki özgün farklılıkların çok ötesinde böylesine tarihsel farklılıkların olması doğaldır.

- Ayrıca, yukarıda Kürt aşiretlerine ilişkin belirtilen karakteristik özelliklerin günümüz Kürdistan'ında, özellikle de K. Kürdistan'da, önemli oranda ortadan kalktıklarını belirtelim. Kapitalizmin egemen üretim biçimi olmasına paralel (ve kısmen geriden takip ederek) olarak aşiretçi yapı da belirleyici olarak çözülmüştür. Ve çözülme hızla devam ediyor. Aşiretler; yine esas K. Kürdistan'da olmak üzere, ekonomik, sosyal ve askeri (teritorial) birimler olmaktan belirleyici olarak çıkmışlardır. Artık K. Kürdistan'daki nüfusun çoğunluğunu aşiretlere mensup olmayanlar oluşturuyor. Zaten nüfusun yarısının (1990 sayımına göre % 46'sı şehirlerde, % 54'ü kırsal alanda yaşıyordu. Bugün bu oranının şehirler lehine büyüdüğü kesin) şehirlerde yaşadığı ve daha da önemlisi, Kürdistan'da ki toplam Kürt nüfusuna yakın bir Kürt nüfusunda Türkiye'nin metropollerinde yaşadığı dikkate alındığında, aşiretlerin nasıl çözüldüğü kendiliğinden anlaşılır. Dolayısıyla nüfusun ezici çoğunluğu kendisini ifade ederken, a, b, c aşiretlerindenim demiyor. Aşirete, aşiret reisine paralel politik tutum (seçimlerde) belirleyenler halen kırsal alanda var, ancak hem azınlıktadır, hem de hızla eriyor.

Kaldı ki, kapitalist gelişimin çözücü işlevinin yanısıra aşiretsizliğin kökleri eskilere dayanır. Ve bu konuda çeşitli iddialar ileri sürülmüştür. Bir aşiretin diğerini boyunduruk altına alıp kendi ortakçısı durumuna düşürerek aşiretsizleştirmesi; veyahut tamamen yerleşik tarımsal faaliyetlerinden dolayı, a, b, c aşiretinin göçebe aşiretlere özgü "askeri yeteneklerini" yitirmeleri ve aşiretçi yapıdan uzaklaşması; ulusal ayaklanmalara katılan aşiretlerin, zoraki göçle dağıtılmalarını belirtebiliriz. Buna son 9 yıldır devletin, eşine az rastlanır baskı ve terörle kırsal alanları bilinçli boşaltma politikasının yarattığı sonuçları da eklemeliyiz.

- Dün aşiretli olanlar, aşiretli olmayanları ortakçı vb. biçimler altında sömürmekteydiler. Ayrıca, hem aşiret reisi hem toprak ağası durumunda olanlar, kendi aşiretine mensup olanları da yine ortakçı vb. biçimler altında sömürüyordu. Ama bugün sömürmek ve sömürülmek, aşiretli olup-olmamanın çok ötesinde mülkiyete sahip olup- olmamakla belirleniyor. Mülkiyet sahibi olan, mülksüzleri, kapitalizmin kaçınılmaz bir yasası gereği sömürmektedir.

Aşiretçi yapı (örgütlenme) yanlızca Kürtlere özgü değildir. Bütün dünya halklarının geçmişlerinde, aşiretçi yapılanma evresi şu veya bu uzunlukta, şu veya bu özgün farklılıklarla yaşanmıştır. Kürtler'de aşiretçi yapının, diğer kimi halklara oranla daha uzun süre varlığını sürdürmesinin altında yatan temel neden, bölge devletlerinin Kürdistan üzerindeki egemenliğidir. Elbette her aşiretçi yapı gibi Kürt aşiretleri de devlet öncesi köklere sahiptirler. Fakat günümüze kadar varlıkları zayıflayarak ta olsa devam ettiyse, bunda, TC ile İran'ın payı büyüktür. Çünkü aşiretçi yapı, Kürt ulusunun ulusal kavgada bütünlüklü davranmasını hep engelleyen ve ilhakçıların egemenliğini hep kolaylaştıran bir işlevi üstleniyordu. Örneğin, eğer Cermen (Alman) aşiretleri erken iç evrime uğradılarsa, bunda Roma ile ilişkilerinin payı büyüktür. Kısacası, ilgili devlet, aşiretçi yapının evrimini hızlandırabilir ya da yavaşlatabilir. Ve ilhakçı devletler, Kürdistan'daki aşiretçi yapının mümkün olduğunca yavaş ağır çözülmesi için çaba sarfettiler. Çözülmeyi tümüyle durdurmaları, kapitalizmin yasaları gereği mümkün değildi.

- Kürt aşiretleri, dün kendi kendine yeterli sosyo-politik birimlerdi. Aşiretlerin ekonomik, sosyal, askeri yapıları belirleyici olarak çözülmüştür. Artık geçmişte oldukları gibi, kendi içlerinde kendi kendine yeterli ekonomik, sosyal, birimler değiller. Askeri yönden zayıf ta olsa güçleri halen var. Ama bu da daha çok TC ile işbirliği içerisinde ve TC yol verdiğinde, desteklediğinde ortaya çıkabiliyor. Bunun en önemli örneği de köy koruculuğunda yaşandı. Devlet, başta Hakkari aşiret reislerinden Tahir Adıyaman olmak üzere kimi aşiretlere köy koruculuğunu dayatıp her türlü askeri ve mali desteği sağladığında, belli bir askeri potansiyeli oluştu. Şimdi gündeme gelen köy koruculuğunun kaldırılması gerçekleşir ve TC

desteğini çekerse, bu aşiretlerin ortada sözü edilir bir askeri gücü kalmayacaktır. Yine 1980 öncesinde Siverek civarında PKK'ye karşı, daha çok köylülerden olmak üzere, vurucu tim oluşturan Bucak aşireti, (ki yine devlet destekliydi) 12 Eylül 1980 faşist darbesinden sonra, devletin kendilerine ihtiyacı kalmayınca, aşiret şefleri tayfalarıyla birlikte, İstanbul, Ankara gibi metropollerde çeksenet işleri ve mafyacılığı nı meslek edindiler.

- Aşiretçi yapının direngenliği sadece Kürtlerin değil, bir bütün olarak Ortadoğu'nun gerçeğidir. Mevcut TC devleti ve İran'ı saymazsak, hemen hemen bütün devletler (ve de esas olarak Arap Devletleri) aşiretsel özellikler taşımıştır. "Aşiretlerin ortadoğu devletlerini yarattığı" şeklindeki belirleme abartılı da olsa doğrudur. Arap halkının kurulu 20'inin üzerindeki devletlerinden her biri (Mısır'ın dışında) şu veya bu aşirete dayalı olarak şekillenmiştir, dersek abartmış olmayız. Halen bu devletlerden bir çoğunun başında ilgili aşiretten gelme Kral, Emir bulunmaktadır. Güney Kürdistan'da, yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri sürdürülen ulusal kurtuluş kavgasına rağmen, bugün ilk adımları atılan Kürt Federe Devleti'nde Barzani ve Talabani aşiretlerine dayanan iki partinin kesin hegemonyası vardır. K. Kürdistan'a ilişkin ise şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Ulusal devletin kuruluşunda, şu veya bu aşiretin ve şu veya bu aşirete dayalı politik partilerin belirleyici, hatta etkileyici olacağı ekonomik, sosyal zeminleri yoktur. Güneyde KDP ve Yekiti belirleyici olarak belli başlı aşiretlere dayalı örgütlenmişken; K. Kürdistan'da hiç bir politik parti veya örgüt (şu ve bu aşiretten destek alsa da), aşiretlere dayalı özellikle de belli aşiretlerin damgasını taşıyan örgütlenmeleri yoktur. Aşiretleri aşan örgütlenme belirleyicidir. Kürdistan işçi ve emekçilerine dayalı örgütlenmenin aşiretleri aşan bir örgütlenme olduğunu söylemeye gerek yoktur. Kürdistan egemen güçleri yönünden, bundan böyle esas söz sahibi olacak olanlar, şu veya bu aşiret reisi değil, burjuva sınıftır. Toprak ve tarım burjuvazisiyle, ticaret ve sanayi burjuvazisiyle Kürt/Kürdistan burjuvazisi politik sahnededir. Ve politik sahneye daha güçlü çıkması için de gerek Türk, gerekse uluslararası emperyalist burjuvazi teşvik etmektedir.

Yine bugün, izleri halen devam eden geçmiş yapılanmada aşi-

retler büyüklüklerine göre birden fazla klanı/ boyu bünyelerinde barındırabiliyorlardı.Ve aşiretleri de aşan daha üst örgütlenmeler olarak, birden fazla aşiretin bünyesinde birleştiği aşiret konfederasyonları vardı. Bunlara "Emirlikler" de denilirdi.Yönetiminde mir ya da beg'in bulunduğu emirlik'ler çok sayıda aşireti kapsardı.Örneğin Botan Emirliği'ne bağlı bulunan "Hewerkan Konfederasyonu" 24 aşiretli büyük bir konfederasyondu....

D-KÜRT BEYLİKLERİ VE İÇ ÖRGÜTLENMELERİ

Kürt beyliklerinin yaşadıkları bölgenin ve bölge devletlerinin politik,askeri yapılarından apayrı özellikler taşımayacakları açıktır. Nasıl ki bölge devletleri her bakımdan birbirlerini etkilemişler/ hatta şekillendirmişler ise; Kürt beylikleri de başta Fars ve Osmanlı Devletleri olmak üzere bölge devletlerinden hem etkilenmişler hem de etkilemişlerdir. Şu veya bu Kürt beyliğinin/emirliğinin Osmanlı ya da Fars Devleti'nin politik ve idari yapısının temel öğelerinin aynısını kendi iç yapılanmasında uygulaması tesadüf değildir. Kürtler Ortadoğu'nun yerleşik halklarından biri ve dolayısıyla özerk beylik, hükümet...gibi politik örgütlenmeleri Doğu despotik devlet yapılanmasının da çizgilerini taşırlar.

Kürtler, ülkelerine yönelik tüm işgallere, baskılara rağmen direnmişler ve hep yerel yönetim, özerklik..vb. düzeylerinde de olsa politik varlıklarını korumuşlar, işgalci güçlere kabul ettirmişlerdir. Hatta Mervani Kürt İmparatorluğu gibi bazen bağımsız devlet de kurabilmişlerdir. Osmanlı'nın (Ya da Farsların) Kürdistan üzerindeki dolaylı egemenliğinin de dayanakları olan yerel Kürt yönetimlerinde Osmanlı'nın doğrudan yönetim birimleri olarak şunları görmekteyiz:

1- Özerk Kürt Hükümetleri: Palu, Eğil, Genç, Hezû, Cezire vb...

2- Kürt Sancakları (Ekrad Beylikleri): Sexman, Qulb, Miharani, Eteq, Perteq, Çebekçur, Çermik, Tercil...

3- Daha çok sınır boylarında ve Osmanlı (Fars) merkezi denetiminin zayıf olduğu sınır uçlarında, fiili yada sınırlı bir bağımsızlığı elde eden küçük Kürt Beylikleridir.

4- Osmanlı Sancakları: Diyarbakır merkez, Xerpût, Erxani, Suwerek, Nesibin, Hesenkeyf, Meyyaferqin, Aqçaqale, Seird, Sincar, Çemişgezek... vb.

5- Ve Eyaletler: Osmanlı merkezi yönetiminin Kürdistan'daki doğrudan birimleri olarak, Eyaletler: Diyarbakır, Rakka ve Musul.

Osmanlı idari sisteminde sancak, tam olmamakla birlikte şimdiki il'e denk düşer. Ve bir sancak Beyi tarafından yönetilirdi. Eyaletler (Beylerbeylik) birden fazla sancağı kapsardı. Örneğin Diyarbakır Eyaleti 19 sancaktan oluşuyordu. Yönetimlerinde genelikle merkezden atanmış "paşa" ünvanıyla Eyalet Valisi (Beylerbeyi) bulunurdu. Yine Eyalet Valileri genellikle asker kökenliydiler. Herhangi bir eyaletin bünyesinde, yerel beyliklerin örgütlülük düzeylerine merkezi yönetimin buradaki etkinlik düzeyine... vb. bağlı olarak farklı yönetim birimleri bulunabilirdi. Bir eyaletin bünyesinde, Özerk Kürt Hükümetleri, Kürt Sancakları, Osmanlı Sancakları vb... bulunabilirdi. Diyarbakır Eyaleti bünyesinde bulunan 19 sancaktan 8'i Kürt Beylikleri, 11'i Osmanlı sancaklarıydı.

Özerk Kürt Hükümetleri: *"Bazı bölgeler tamamen özerk kaldı. Yöneticiler konumlarının tanınması için belge aldılar Fakat merkezi hükümet, yönetici seçimine müdahale etmedi ve yöneticilik babadan oğula geçiyordu. (Babanın yerine geçecek olan oğulu seçmek, aşiretin işiydi, hükümetin değil). Bu bölgelere* ***'Kürt hükümeti'*** *denirdi. Merkezi hazineye ipotek ödemezdi ve herhangi bir biçimde düzenli askeri hizmetlerle yükümlü değillerdi. (Sipahiler ve diğer askerler buraları sömürmezlerdi). Bölgenin arazileri Sultan tımar olarak vermezdi de"*

"Buna karşılık ***Kürt Sancakları (Ekrat Beylikleri),*** *Osmanlı sancakları gibi yönetilirdi. Ve merkezi hükümet karşısında aynı yükümlülükleri vardı. Aradaki fark, Osmanlı Sancaklarının başına merkezden beyler (şehzadeler, padişah yakınları vb...) atanırken, Kürt Sancaklarının beyi, Sancakta etkin konumu olan Kürt ailesinden gelirdi. Sancak Beyini Sancaktaki Kürt aşiret reisleri belirlerdi. Ancak, diğer Osmanlı Sancak Beyleri gibi, Eyalet Valisinin ya da Osmanlı padişahının onayından geçerdi. Kürt Sancak Beyi, bir nevi merkezi yönetimce yeniden yetkilendirilirdi. Kürt Sancak Beyleri de diğer Osmanlı Sancak Beyleri gibi, askeri seferlere katıl-*

mak, Eyalet yönetimine itaat etmek, yıllık gelirlerden bir kısmını merkez hazineye göndermek... gibi sorumlulukları vardı. Ve Kürt sancakları sıradan sancaklar gibi, tımar ve zeamet'e bölünmüşlerdi ve başındakiler bütün diğer sipahilerle aynı yükümlülüklere bağlıydılar Görevlerini savsakladıklarında tımar, ellerinden alınırdı. ***Fakat oğullarından birine ya da bir akrabaya verilmek zorundaydı, yabancıya verilmezdi.(!)*** *Böylece bu tımarlar yalnızca yerlilere verilirdi"* (7)

Dikkat edilirse, "Kürt Hükümetleri" ile "Kürt Sancakları" arasında, Osmanlı sarayı karşısındaki yükümlülükleri yönünden belli farklılıklar vardır. Kürt sancaklarında, Osmanlının genel yapısındaki sancaklardan istenen yükümlülükler aynen uygulanırken, Kürt Hükümetleri, merkezi idareye düzenli vergi ve asker vermek yükümlülükleri yönünden kısmen bağışıklar. Kısmen diyoruz çünkü, bu Kürt Hükümetleri bağımsız değillerdi. Ve Osmanlı sarayı gerektiğinde kendilerini belli bir askeri güçle seferlere katılmaya çağırdığında, katılmak zorundaydılar. Bu Kürt hükümetleri ve yöneticilerini (Beylerini) kendileri belirliyorlardı, ama diğer sancak yöneticileri gibi, Beyler "konumlarının tanınması için" Osmanlı sarayından onay belgesi almak zorundaydılar. Kısaca, tüm yerel Kürt yönetimlerinde (özerk hükümet, sancak vb.) yönetici (Beq, Mir)inin tayininde; ilgili aşiret liderleri ve diğer yöneticileri önce belirler, sonra da Osmanlı Sultanının onay "emirnamesi" ile resmiyet kazanırdı.

Sıralamada 3. şık olarak belirttiğimiz ve daha çok eyaletlerin sınır bölgelerindeki (merkezi) otoritenin zayıflığıyla orantılı olarak ortaya çıkan küçük Kürt beyliklerine gelince: Bunlar, bulundukları sınır uçlarında kısmen bağımsız (resmiyet kazanmamış fiili durum anlamında bağımsız) ve kendi milis güçlerine sahiptiler. Daha çok "sınır bekçiliği" işlevini üstlendiklerinden merkeze ödenen vergilendirmeden süresiz olarak muaf tutuldukları söylenmektedir. Örneğin 1514'lerde Çıldır Eyaleti olarak Osmanlı İmparatorluğu'na eklenen "Samtske"teki Ermeni Prensliğinin" bulunduğu topraklara göç eden, daha çok bilinçli bir politikayla buralara göç ettirilen,

---

7 - M. V. Bruinessen, a.g.e. sy: 191-193

Kürt aşiretleri bu konumdaydılar.

Genel olarak Ortadoğu devletlerinde eskiden sınır bekçiliği işlevini üstlenen aşiretlere, beyliklere sıkça rastlanırdı. Ve özel olarak da içinde yaşadıkları nesnel koşulların da etkisiyle, Kürtlerin sınır boylarında koruyucu olduklarının örnekleri çok. Eskilere dayanan bir örnek; "Germiyanoğullarıdır. Türkler ve (Yezidi) Kürt aşiretlerinden oluşan Germiyanlar, Selçuklular tarafından Batı Anadolu'ya tehlikeli Türk aşiretlerine karşı milis kuvvetler olarak götürüldüler." Yine Özbeklerin saldırıları karşısında, İran'ı Kuzey sınırlarında korumaları için Horasan'a İran Şahı tarafından göç ettirilen Kürt aşiretlerinin burada oluşturdukları beylik de sınır karakolu işlevini görüyordu. Kürtlere sınır uçlarında bekçilik işlevinin yüklenmesinin günümüze kadar sarkan izleri bulunmaktadır. TC'nin Kuzey, Güney Kürdistan sınırının her iki yakasındaki aşiretlere yüklemeye çalıştığı sınır bekçiliği işlevi dünün izlerini taşımaktadır.

Sınır bölgelerindeki bu Kürt beylikleriyle, diğer Kürt sancakları arasındaki (merkezi yönetime olan yükümlülükte) farkları belirleyen, merkezi yönetimin sınırdaki gücüdür. Sınır bölgelerinde Osmanlı (İran sınırında)nın egemenliği pekiştiği oranda ve anda, kısmen fiili bağımsız durumda bulunan Kürt beyliklerine de diğer Kürt sancakları gibi merkezi iktidara yönelik yükümlülüklerin yerine getirmeleri dayatılmıştır.

Burada yeri gelmişken, "bağımsız" belirlemesine açıklık getirelim: "Kürt Tarihi, Şerefname" adlı eser başta olmak üzere kimi eserlerde, Kürt Emirlik'lerine/Beyliklerine ilişkin sık sık "Bağımsız hükümdar oldu", "Bağımsız yönetimle ülkeyi yönetti", "Bağımsız beylik" vb. belirlemeler yapılmıştır. Örneğin Şerefhan'ın bu belirlemeleri hangi içerikte kullandığının bir örneğini somutta görelim:

"Bunun üzerine İskender Paşa, Zeynel Bey'in Osmanlı Devletine olan bağlılığı ve sadakatı, Hakkari Hükümdarlığının kendisine verilmesi dileği ve Hakkari'nin şimdiki hükümdarı Seyyid Muhammed Bey'in (Zeynel Bey'in amcasıdır b.n.) öldürülmesi gerektiği konusunda bir rapor verdi. Bütün bunların yapılmasını isteyen bir padişahlık emirnamesi çıktı.

"Böylece Zeynel Bey Hakkari Hükümeti'nin bağımsız hükümdarı oldu" Görüldüğü gibi, Zeynel Bey hem bağımsız hükümdar değil, hem de hükümdar olması, Osmanlı'nın desteğiyle ve Osmanlının amcası hakkında çıkardığı ölüm fermanını onaylamasına karşılık gerçekleşebilmiştir.

Cezire Beylerinden Bedir Bey bin Şah Ali Bey'e ilişkin olarakda: *"Babasının ölümünden sonra beylik tahtına çıktı. Çok iyi hükümdarlık etti ve güzel bir yönetim kurdu... Adalet ve eşitlik bayrağını yükseltti. Devri de uzayarak 70 yıla ulaştı. Bu süre içinde bağımsız bir yönetimle ülkeyi yönetti. Osmanlı sultanı Süleyman Han'ın devri boyunca bütün bağlılığı ve maharetiyle Sultan'ın hizmetinde kaldı."*

Palo Beyi Hüseyin Han Bey'le ilgili olarak da: *"Babasının ölümünden sonra Sultan Süleyman Han'ın Divanından, hükümdarlığının onaylandığı konusunda bir sultanlık emirnamesi çıktı. Palo Eyaletinin bağımsız hükümdarı oldu ve uzak yakın herkese 'yalnız ben varım; benden başka kimse yoktur'sesini duyurdu."* [8] diyor Şerefhan. Şerefhan, bu tür "bağımsız" belirlemesini Kürdistan'daki birçok Beylik/Emirlik için yapıyor. Şerefhan'ın "bağımsız"lıktan anladığı özerk yönetimdir. Alıntılarda da görüldüğü gibi, yazarın 'bağımsız hükümdar" diye belirttiği tüm Beyler Osmanlı sarayından hükümdarlıklarını onaylayan emirname alıyorlar ve hepsi saraya bağlılığını ilk elden bildiriyorlar. Şerefhan Kürt beylerinin hükümdarlığından sık sık "bağımsız" şeklinde söz etmekle, belki de Kürt halkının bağımsız yönetime duyduğu özlemi dile getirmektedir. Doğaldır ki bu özlem, bir İran'a, bir Osmanlı'ya boyun eğmek zorunda bırakılan Şerefhan'ın da özlemidir. Bundandır ki, Osmanlının Kürdistan'daki egemenliğini en azından dolaylı egemenlikle sınırlayan Özerk hükümet ya da sancaklara büyük önem veriyor. Şunu da eklemek gerekiyor: Beylerin, aşiret reislerinin Osmanlı (ya da İran) sarayına bağlılıkları, çıkara ve güç dengelerine dayalı olmuştur. Merkezi otoritenin zayıfladığı an ve yerde, ya diğer komşu imparatorluğun denetimine girilmiş ya da bağımsızlığa yönelmişler.

---

8 - Şeref Han, a.g.e. sy: 120-147-214

E- KÜRT EMİRLİKLERİ'NİN İÇ ÖRGÜTLENMELERİ

Kürt Emirlikleri (Beylikleri)'nin iç örgütlenmeleri, Osmanlı ve İran İmparatorluğunun merkezi örgütlenmeleriyle ortak özellikler taşırlar. Öyleki, kimi Emirliklerdeki idari örgütlenme Osmanlı'nın küçük bir maketi gibiydi. Ancak bu yakın benzerlikten hareketle, Kürt Emirliklerinin idari yapılarını, Osmanlı idari örgütlenmesinden aldıklarını söylemek gerçeği tam olarak yansıtmaz. Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu'nun kendisi, zaten devlet örgütlenmesini Ortadoğu devlet geleneklerinden almıştı. Yada, Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet yapısının şekillenmesinde belirleyici rol oynayan kurumlar, Kürtlerin de tarihsel mirasını oluşturan, Ortadoğu'nun "ortak kültürel mirasıydı" Dolayısıyla Kürt Emirlikleriyle Osmanlı sarayının etkilenmeleri birebir olmasa da karşılıklıdır. Ve Kürt Emirliklerinin iç örgütlenmelerinde Osmanlı sarayının idari yapısını taklit edercesine uygulamaları, kendilerine yabancı olmayan bu tarihsel mirastan kaynaklanır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ve uzun yıllar yaşaması, Kürt Emirlikleri için belli bir cazibe de oluşturmaktaydı. Çünkü genel bir kuraldır; güçlü olanın hataları, zaafları gözükmez ve güçlü olan çekicidir.

Osmanlı ya da Farslar, nasıl ki Kürt Aşiretlerini, beyliklerini; böl-parçala-yönet politikalarıyla ancak denetleyebildilerse; Kürt Mirleri de Emirliğin bünyesindeki aşiretleri, grupları ya da konfederasyonları aynı böl-parçala-yönet politikalarıyla kontrollerinde tutmaya çalıştılar. Mir'ler, aşiret reislerini (ya da yakınlarını) sürekli saraylarında bir nevi gözetim altında ve birbirlerine karşı belli dengelerde tutarak yönetimlerini sağlamlaştırıyorlardı. *"Evliya'nın orada bulunduğu sürece 70 aşiret reisi Mir'in sarayındadır Bunlar büyük olasılıkla aşiretlerinin Mir'e sadakatlerinin bir kanıtı olarak orada bulunmak zorundaydılar İran Şahları da, benzer bir politikayı, imparatorluklarının dağlarında yaşayan aşiretler ve konfederasyonlar için uyguladılar Tor Abdin Dağları'nda yaşayan ve Botan Aşireti'ne katılmış olan yaşlı insanlar bunun yaygın bir uygulama olduğunu söylüyorlardı. Her aşiret reisi, kardeşlerinden ya da oğullarından birini(ya da bir kaçını) Mir'in sarayına göndermek zorundaydı.. Gidenler orada kalmak zorundaydılar..*

Bu durum 'Xizmetê Mir', 'Mir'in hizmetinde bulunma' diye adlandırılırdı. Gerçekte bu şefler, kendilerine iyi davranılan rehinelerdi. Onların Mir'e minnettar olmaları, Mir'e de aşiretleri kontrol olanağı sağlıyordu" (9)

Kürt Emirlikleri'nde iç kanun ve düzeni Osmanlı merkez yönetimi değil, Mir'ler sağlıyordu . Örneğin Bitlis Emirliği'nde, Osmanlı valisi tarafından atanan iki görevli vardı. Bunlar Bitlis'te bulunan yeniçeri alayının komutanı ile haraç ağası idi. Bunun dışında kalan, kadı, müftü, naqib-ül eşraf. kale komutanı...vb görevliler Mir tarafından atanıyordu. Yargılama işleri, yasa gereği her ne kadar kadının sorumluluğunda bulunursa da, fiiliyatta Mir'in kendisi bu görevleri yerine getiriyordu. Yani Mir'in de, yöneticisi bulunduğu Emirlikte tüm Doğu despotları gibi astığı astık, kestiği kestikti.

Mir'ler herhangi bir sorunda karara varmadan önce, ağaları, soyluları, şeyhleri.....vb toplar,düşüncelerini alır, fakat sonunda kararı kendisi verirdi. Bu yanıyla da Osmanlı ve padişahlarını andırırdı.. Kısacası, karar sahibi, tek kişi olarak en tepedeki Mir'di.

Mirler gelir kaynakları bakımından, Osmanlı padişahlarının birer küçük prototipini oluştururlardı. Başta, Mirlerin geliri yüksek hassları vardı. Örneğin Osmanlı sultanı 1533'te Muş'un bir kısmını da Bitlis Mir'inin hassına dahil ettiğinde yıllık geliri hayli yükselmişti. Ayrıca köylerden gelen ve pazar vergileri önemli bir gelir kaynağıydı. Mir Hıristiyanlardan aldığı cizyenin yarısını kendisine, yarısını ise askeri birliklerin bakımı için Van valisine ayırırdı.

- Kürt Mirleri ve beylikleri belirli sayıda askeri güce sahiptiler. Askeri güçlerinin oranı diğer Osmanlı sancaklarında olduğu gibi, tımar ve zeametlerin sayısıyla bağlantılıydı. Osmanlı askeri örgütlerinin bir parçası durumunda bulunan bu askeri gücün yanı-sıra, belirli sayıda milis güçlerine de sahiptiler. Osmanlının saflarında savaşa katılma yükümlülükleri vardı. Ancak Mir'in ya da Bey'in komutası altında savaşa katılırlardı.

Mirler (Beyler) Kürdistan'da ekonomik, sosyal, siyasal gücü ellerinde bulunduran soylular sınıfından gelirlerdi. Ve Mirlik babadan oğula geçerdi. Mir ya da Bey Osmanlı yönetiminde yukarıdan

---

9 - M.V. Bruinessen, a.g.e. sy: 200

atanmazdı. Aşiretlerce belirlenmiş olan Mir'i Osmanlı yönetimi onaylardı. Mir öldüğünde ya da herhangi bir nedenle değiştirileceği zaman, onun yerine oğlu ya da akrabalarından biri, aşiret/kabile reisleri tarafından belirlenirdi.

Emirliklerin, Beyliklerin idari, sosyal, ekonomik yapılanmalarını daha iyi kavrayabilmek amacıyla, **Bitlis** ile **Baban** (yaklaşık bugünkü Güney Kürdistan) Emirlikleri ile ilgili olarak M.V. Bruinessen'in söylediklerini aşağıya alıyorum.

Bitlis:

"Yani Bitlis uydu bir devletin başkenti gibi, bir imparatorluğun bir ilinden daha öteye bir anlam taşıyordu. Egemen aileye, yüksek düzeyde bir bağımsızlık bahşedilmişti. Onlar bundan aşırı bir ölçüde yararlanıyorlardı. ***Tavernier'in*** *oralardan geçtiği dönemlerde Mir ne Osmanlı ne de Safavi egemenliğini tanıyordu. Bu iki imparatorluk da Mir'le iyi ilişkiler içinde olmayı gerekli görüyordu. Bitlis'in stratejik öneminin bunda payı büyüktü.*

"Bitlis Emirliği, toplumsal tabakalaşmanın bir hayli yüksek bir düzeye ulaştığı bir yerdi. Bu şekilde Osmanlı İmparatorluğunun küçük bir örneğini oluşturuyordu.

1) En tepede Mir ve ailesi,

2) Hemen altında aşiret ağaları ve diğer soylular.

Danışmanlar ve diğer yüksek düzey görevliler bu katmanın üyeleriydiler. Aşiret sakinlerinden bir kısmı kendilerine bağımsız bir gelir sağlayan tımarları ellerinde tutuyorlardı ve bunların çoğu kentte yaşıyorlardı.

3) Benzer konumda olup da, aşiret mensubu olmayan yüksek dereceli memurlardan oluşan elit bir kesim vardı ki bunlar, sanat ve bilim adamlarıydı. (Mir kendilerine aylık ödüyordu). Bir de dinsel liderler: Şeyhler, Seyyidler, Melalar.

4 a.) Sıradan aşiret mensuplarını... iki katman şeklinde değerlendirmek gerekir; atlılar ve atı olmayanlar. Bu atlılardan çoğu tımar işleten tarafından cebelû olarak seçilirdi. 'Köle-asker'lerle birlikte on ('nöker') aşiret adamları askeri katmanı oluşturuyordu.

4. b) Kentte çok sayıda Kürt yaşardı. Bunlar, diğer Kürtler gibi savaşçı değil, fakat temiz insanlardı. Hangi işlerle uğraştıkları belli değildir.

5) Kürt köylüler (reaya) dağlarda ve tepelerde yaşıyorlardı.

6) Bitlis ekonomisinin motoru göçebelerin sürüleri yanında Hıristiyan reaya'ydı. (özellikle Ermeni ve Süryani reaya). Yerleşik bir yaşam sürdüren köylüler daha çok Ermenilerdi... Ermeni katliamından önce, kentin % 40'ı (önceki Emirliğin sınırları içinde) hala Ermeni'ydi. Kürtlerin % 15-20'siyse hala göçebeydi."

Baban:

Baban Emirliği, şimdi Güney Kürdistan diye bilinen yerde *"1550'den 1850'ye kadar önemli tarihsel roller oynadı. Hemen hemen bütün bu süre içinde, (resmen) Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıydı... Baban Mir'leri yüksek Türk rütbesi olan* ***Paşa*** *ünvanını aldılar. (o zaman, birkaç sancakbeyi bu ünvanı taşıyordu. Fakat sonraları birçok sancakbeyi de bu ünvanı aldı.)*

"Baban paşalarının, aşiretlerinin itaatlerini sürekli kılmak için, Bitlis Emirliği'nin metodlarını kullandıklarını gösterir. Daha da ilginç olan, saray görevlilerinin listesidir. Bu görevlilerin ünvanları, titizce gerçekleştirilmiş bir Osmanlı sarayı taklidini gösterir

"Başbakanlık:

Babadan oğula geçen bir işlev. Başbakan resmi olduğu kadar, resmi olmayan birçok etkinliğe sahip, rütbeli olan herkes Divanxane'sinde olmak zorundadır.

"Selikdar: *Kılıç kuşanan (büyük olasılıkla; silahtar). Bu da babadan oğula geçen bir görevdir*

"Işık Ağası: *Ya da tören düzenleyicisi.*

"Harem Ağası:

Kadınlar bölümünün muhafı. Rich, bunların hadım edilmemiş 'gür sakallı Kürtler' olduğunu hayretle gözlemlemişti. (Osmanlı İmparatorluğunda harem ağası, bütün İmparatorluğun en güçlü erkeklerinden biriydi).

"İmrahor:

Ya da at seyisi. Emir'in ahır, Sultan'ın dış hizmetlerinden sorumlu yüksek dereceli görevlilerden biriydi. İdari olmayan fakat gene de önemli bir görevli olan ***Müneccimbaşı*** *(Osmanlı sarayında müneccimbaşı yüksek (dini) görevlilerden biriydi)"* (10)

---

10 - M. V. Bruinessen, a.g.e. sy: 205-206-207-209

F - KÜRT BEYLİKLERİNİN İÇ ÇATIŞMALARI VE BÖLGE DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLERİ

"Kürtler birbirlerinin sözüne uymazlar;
aralarında ittifak ve işbirliği yoktur "
"Bütün devletler ittifaktan doğar.
Devletsizlik ise ittifaksızlıktan" (11)

Kürtlerin temel sorunlarından birinin birlik sorunu olduğunu vurgulayan M.V. Bruinessen ünlü Kürt şairi Ehmedê Xani'den şu dizeyi aktarır:

"Eğer aramızda yalnızca uyum olsaydı,
eğer aramızda yalnızca bir kişiye itiaat etseydik,
O bizi kölelikten kurtarırdı.
Türkler, Araplar, Farslar'ın köleliğinden kurtulup
Dinimizi ve devletimizi yüceltirdik
ve okumada ve akıllılıkta önde giderdik." (12)

1- Kürtlerin Temel Sorunu: Birlik

Kürt halkı günümüze değin tarihte kalıcı bir devlet kuramadıysa, ya da bu düzeyde bir merkezi örgütlenme yaratamadıysa, bunun çok yönlü nesnel nedenleri vardır. Nesnel nedenlerin de beslediği öznel zaaflar vardır. Bu zaafların içerisinde yukarıdaki alıntılarda dile getirilen birlik vurgusu canalıcıdır. Kürtlerin kendi iç birliklerini yeterince gerçekleştiremedikleri, bu yönde ciddi zaaflar taşıdıkları doğrudur. Fakat birlik oluşturamamak bir neden değil, sonuçtur. Kürtler neden iç birliklerini gerçekleştiremiyorlar? Bu sorunun yanıtları üzerinde durmak gerekiyor.

Kürdistan'ın jeopolitik konumu ve sürekli yabancı işgaller altında bulunması, Kürt halkını hep can derdine düşürmüştür. Hep birden fazla güçlü imparatorlukların/devletlerin işgalinde ve kıskacında yaşaması, iç birliklerini yaratmada ciddi bir engel oluşturmuştur. Çünkü Kürtler, bu işgalci devletlerin böl-parçala-yönet po-

---

11 - Şeref Han, a.g.e. sy: 24-195
12 - M. V. Bruinessen, a.g.e. sy: 331

litikalarının da etkisiyle bir kısmı x devletinin diğer bir kısmı ise y devletinin yanında saf tutmuşlardır. Şu veya bu devletin yanında saf tutmak gibi bir zaafı, Kürt halkının üzerindeki baskılar hep beslemiştir.

- Mezhep ve dolayısıyla din, Kürt ulusunun İslamiyeti kabulünden bu yana hep kendi içinde bölünmesinde önemli rol oynamıştır. Kızılbaş ve Sünni olmak, hep Kürt olmaktan önce gelmiştir. Dün, Kürtlerin Osmanlı ile Safeviler arasında bölünmelerinde mezhepler hayli etkili olmuştu. Bugün bile Kürtlerin iç birliğinin önündeki en önemli engellerden biridir. Ve özellikle K. Kürdistan'da Kürt halkının ulusal birliğini ciddi olarak tehdit ediyor. Alevi, Sünni mezheplere mensup olmaları Kürtlerin en zayıf noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu, Türkiye burjuvazisinin, gerektiğinde kullanacakları, bugüne kadar kullandıkları bir iç çatlağı oluşturuyor. Kürtler iç birlik ve daha somutta genel ulusal uyanış yönünde her ileriye yönelik hamlelere kalkıştıklarında, TC iktidarları bu çatlağı derinleştiren politikalar ile Kürtleri birbirlerine düşürmeye yönelmişler ve her zamanda etkili olmuşlardır. Kürtler arasındaki bu mezhep çatlağından, 1980 öncesinde faşist akım (MHP), Kürdistan'da ve esas olarak da Alevi Kürtlerle, Sünni Kürtlerin birlikte yaşadıkları (Antep, Maraş, Malatya, Elazığ, Erzurum, Kars vb.) illere girdi ve Sünni Kürtlerden ciddi taraftar buldu. Bugün ise, İslami Cihat ya da Hizbullah gibi akımlar, bu defa, Sünni Kürtlerin yaşadığı ve Alevilerin hemen hiç bulunmadığı Diyarbakır, Batman, Mardin...vb. illerde örgütlenmekte ve taraftar bulmaktadırlar. Kısacası, İslam dini, farklı mezhepleriyle Kürtleri hep parçalayan olmuştur. Ve aynı parçalayıcı işlevi bugün de devam etmektedir.

Tarihin derinliklerinden bugüne değin, ulusal bağımsızlık kavgasında Kürtlerin ciddi uluslararası destek alamamaları... Ve uluslararası güç odaklarının ve özellikle emperyalizmin (son Kürt Federe Devleti'ne ilişkin destek tutumu hariç) bölgede, hep Farslar, Türkler ve Arapları esas alan bir politika izlemeleri, Kürtlerin iç birliğini olumsuz etkileyen bir diğer etken. Emperyalizm ve işbirlikçi bölge devletleri, böl-parçala-yönet politikasıyla Kürtleri hep birbirlerine karşı kullandılar. Önce iki, daha sonra dört ilhakçı devlete karşı mücadele vermenin güçlüklerini yaşadılar hep Kürt-

ler. Yakın tarihte, dört işgalci bölge devletinin ve bu devletlerin gerek uluslararası, gerekse kendi aralarındaki ittifaka karşı mücadele vermenin zorluklarını yaşadılar hep. Tüm bunlar, Kürtlerin kendi iç birliklerini oluşturamama zaafını beslediler. Her bir uluslararası güç, her bir bölge devleti, Kürtleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalıştı ve bunda belli ölçülerde etkili de oldu.

Kürtlerin, devlet başta olmak üzere kendi merkezi birliklerini bugüne kadar kuramamış olmalarında, öznel iradelerinin dışında, yukarıda belirttiklerimizin büyük payı vardır. Fakat tüm önemlerine rağmen, bunlar her şey değildir. "Nesnel nedenler/engeller var, bunun için Kürtler birlik oluşturamadılar" diyerek kendimizi rahatlatmamız ve Kürt ulusunun/halkının barındırdığı zaafları, eksiklikleri gözardı etmemiz doğru olmaz. Halkımızın, barındırdığı ciddi zaafların üzerinde, eleştirici radikal bir yaklaşımla durmalıyız. Kürt halkının kurtuluşu uğruna kavga vermiş, işkence görmüş, hapis yatmış, kısacası belli bir bedel ödemiş, dolayısıyla zaaflarını, hatalarını eleştirmeye hakkı olan herkes; kurtuluşuna katkıda bulunmak istiyorsa, Kürt halkına dünden daha çok fazla eleştirel yaklaşmalıdır. Popülist yaklaşımlar Kürt halkına yarar getirmez.

Şerefhan ve Ehmedê Xanî Kürtlerin temel bir zaafına parmak basmışlar. Söylenenlerin özü, ya da verilen mesaj "birlik olun" Çünkü, kökleri tarihin derinliklerine dayanan birbirlerinin sözlerine uymamaktan, işbirliği ve uyumdan yoksun olmaktan, ittifaksızlıktan Kürtler çok acılar çektiler, halen de çekiyorlar. Organizeli davranış ya da geneli başa alan birlikçi tutumlar zayıftır. Neden? Jeopolitik konumun, kültürel miras ile dinin ve aşiretlerin sosyolojik açıdan derin irdelenmesi ve birliği olumsuz etkileyen yönlerinin açığa çıkarılması gerekir.

Kürt ulusunun iç birliğini parçalayan ve fakat tarihsel bakımdan ileri olan bir sorunla da yüzyüzeyiz. Kapitalizmin her ulusta yarattığı karşıt iki temel sınıf olarak burjuva ve proletarya. Bu iki sınıfın birliğini, her ne adına olursa olsun komünistler savunamaz.Ve kaldıki kimden gelirse gelsin, bu yönlü hiç bir savunu hayatta vücut bulmaz. Ulusal sorun gibi en genel kapsayıcı sorunlarda bile burjuvazi ile proletaryanın farklı bakışları vardır ve

olmalıdır da. Burjuvazi ile işçi sınıfı, her biri kendi iç birliğini yaratmakla yükümlüdür artık. Burada, ancak bütün sorunlarda çıkarları karşıt bulunan iki sınıftan her biri kendi ayrı birliğini yaratarak, ulusal sorun gibi genel bir sorunda asgari zeminlerde uzlaşabilir. Kısacası, Kürdistan burjuvazisi ile proletaryasının karşıt sınıflar olarak ayrışmaları (bu anlamda ulusun iç parçalanmasını) ve proletaryanın burjuvaziye karşı sınıf mücadelesini komünistler olarak savunmak tarihsel görevimizdir. Yukarıda ki Kürtlerin birliğini olumsuz etkileyen faktörlerin, şu anda işçi sınıfının kendi sınıf birliği ve sınıf mücadelesini olumsuz etkilediğini belirteyim.

Kürtlerin genel olarak, birlik ve organizeli davranışlarını olumsuz etkileyen nedenlerin (nesnel nedenlerin) varlığı, bizleri, halkımızın kültürel, sosyal, politik...vb. yönlerden taşıdıkları zaafları görmemizi engellememelidir. Ve bu zaafların, eksikliklerin, geriliklerin derin kökleri bulunmaktadır.

Geçmiş Kürt Beyliklerinin ve aşiretlerinin tarihi, bir yanıyla iç anlaşmazlıkların, iç çatışmaların tarihidir. Özellikle Şerefhan'ın "Kürt Tarihi" adlı eseri baştan sona, Beyliklerin, aşiretlerin iç kavgalarıyla doludur. Kürt Emirliklerinin /Beyliklerinin, gerek Beylikler arası gerekse Beyliklerin her birindeki iç egemenlik kavgaları, çoğu kez çıkmaza girer ve çözüm için Osmanlı (ya da Fars) sarayından doğrudan müdahale etmeleri çatışan taraflarca istenirdi. Bunun sayısız örneği vardır. Öyleki, aynı beyliğin (örneğin Cezire Beyliğinin) hükümdarlığına oynayan kardeşler, amca çocukları arasındaki egemenlik kavgalarında, Osmanlı müdahale eder ve tercihini aşiret reislerine bildirir, empoze ederdi, demek daha doğru olur.

Sorun bir yanıyla şudur: x veya y Kürt Beyliğinde herkes "ben" diyor. Kimse kimseye itaata pek yanaşmıyor. Bir lider etrafında birleşme eğilimi zayıf ve sonuçta birbirleriyle taht kavgasına girişiyorlar. Bunu fırsat bilen (ve önemlisi, bu iç kavgaları arka planda hep kışkırtan, bundan medet uman) Osmanlı sarayı devreye giriyor, kendisine en bağlı olanın yönetici olmasını istiyor. Bu iç iktidar kavgaları bazen öylesine berbat düzeylere vardırılabiliyordu ki; aynı beyliğin yönetimine oynayan iki kardeşten biri, diğerini

Sultan'ın sarayına gammazlayabiliyor. Bir diğeri, Osmanlı sarayının desteği ile iktidardan düşürebiliyor, arkadan vurabiliyor, hatta öldürebiliyor. Ve önemlisi Kürt beylerinde kim daha fazla Osmanlı (ya da İran) sarayına bağlı yarışı ile iktidar olma kavgası sürdürülüyor. Bu, Osmanlı (ya da İran) sarayının bir elinin her zaman Kürt Beyliklerinin içerisinde bulunmasına zeminde hazırlıyordu. Osmanlı/İran eğer uzun yıllar, Kürtleri egemenlikleri altında tutabildilerse (ve halen tutabiliyorlarsa), bir elinde sopa (zor), diğer elinin ise, Kürtlerin iç örgütlenmelerinde olmasındandır.

Merkezileşmede, kendi merkezi otoriteleri etrafında birleşme yönünde Kürtler hep ciddi zaaflar taşımışlardır. İlhakçı bölge devletlerinin de bilinçli politikalarının etkisiyle küçük küçük beyliklere bölünmüşler (ya da az-çok büyük olan beylikler de iç kavgalar nedeniyle) zayıf düşmüşler ve böylelikle komşu imparatorluklar bunları kendi egemenlikleri altına almakta pek de zorluk çekmemişlerdir.

2- Ya Osmanlı'ya Ya da Farslı'ya Dayanma, Adeta Bir Siyaset olmuş

Yüzyılları kapsayan uzun bir zaman dilimi boyunca Kürtlerde, Osmanlı ve Farslara karşı direniş ve teslimiyet (bağlılık) hep iç içe yaşanmıştır. Kürt Beylikleri hep bu iki devlete karşı bir denge siyaseti izlemişlerdir. Bazen, birine bağlılıklarını belirtmiş, ama diğeriyle de dost geçinmeye çalışmışlardır. Bazen, birine karşı savaşırken diğerine dayanmışlar, ya da birinin safında diğerine karşı savaşmışlar, bazen de kim daha güçlü durumda ise ona bağlılıklarını belirtip saflarında yer almışlardır. Sonra bölgede güç dengeleri değişince, tekrar bağlılıklarını bildirip, geri dönmüşlerdir...vb. Ve öyleki, Kürt Beylerinin bu bölge devletlerine yönelik izledikleri politikada; Osmanlı ve Fars sarayları karşısında girdikleri alçaltıcı tutumlar ve özel olarak da Şerefhan'ın Osmanlı Sultanlarına yönelik tutumları çoğu kez tiksinti vericidir. Örneğin:

Şerefhan'ın kendisi Osmanlılarla arası bozulunca yıllarca Farslara bağlı kalır. İran şahı Şerefhan'ın belirlemesiyle kendisini taktir eder ve hatta "Yüce emri gereğince ulu tahtına refakat etmeme izin

verdi" diyerek Şah'ın kendisine tahtına refakat etme görevini verdiğini belirtiyor. Hatta Şah'ın kendisine Kürt Beylerbeyliğini verdiğini şöyle açıklar. *"Orada bana Kürt Beylerbeyliği görevini verecekti, ben de hizmetinde olacaktım. Ve Kürdistan, Loristan, Goran beyleri ve hükümdarları ile öteki Kürt aşiretlerinin işlerini yönetmem, bunların önemli olanlarını yüce eşiklere arzetmem için, her zaman onun yüce maiyetinde ve eşliğinde bulunacaktım. Böylece bütün bu Kürt ve komutanlarının küçük büyük bütün işlerini benim elime ve emrimin altına verdi; bu meselelerde istediğim gibi karar verebiliyordum"* Şerefhan devamla, Kızılbaş ve ileri gelenlerinin Şah'ın kendisine bunca değer vermesini çekemediklerini ve kendisine bir oyun hazırladıklarını belirtiyor. Şerefhan'ın bazı Kızılbaş komutanlarla birlikte Şah'a gizlice komplo hazırlayıp, yerine kardeşi Sultan Hüsiyen Mirza'yı İran'a Şah olarak getirmek istediklerini söylerler. Bu gelişmeler üzerine, Şah, Şerefhan'ı Nahçıvan'a gönderir. Şerefhan Nahçıvan'a gittikten sonra, Osmanlı sarayının Bitlis Eyaletinin tekrar kendisine verildiğine dair berat kararının çıktığını ve geri dönüşünü de şöyle belirtir: *"Nitekim Nahçıvan hükümetinde bir yıl dört ay geçirdikten sonra, Bedlis Eyaletinin bana verildiği konusunda adil ve ulu Sultan, kudretli ulu Padişah, mahir ve tecrübeli siyaset adamı, merhum ve mağfur Sultan Murad Han'ın bir berat çıkardığı müjdesini aldım. Bu da Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın, Hakkari Hükümdarı Zeynel Bey'in ve Hasan Bey Mahmudi'nin çabaları sayesinde oldu. Bunlar bana şu haberi ilettiler:*

"Padişah'ın Hüsrevce ve asil şefkat duyguları sonsuz padişahca iyilikleri seni kapsamına aldı ve irsi hakkını senden ve ulu ailenden alınmış olan vilayetini sana geri verdi. Artık huzur içinde ve gönül rahatlığıyla asli vatanına dön" [13] Ve Şerefhan yanında 400 kişiyle birlikte Bitlis'e geri döner.

Şerefhan yeniden Osmanlı'nın safındadır ve O'nun yanında O'nunla paralel yönelişlere girer. İran'ın denetimindeyken İran Şah'ına, Osmanlı'nın denetimindeyken Osmanlı padişahlarına övülecek terim bırakmayacak kadar peşpeşe övgüler dizer. Öyleki Şe-

---

13 - Şeref Han, a.g.e. sy: 520-521

refhan, Kürt Beyliklerinin bazen Osmanlı, Bazen de İran'a yamanmalarını "ileri" bir meziyetmiş, yetenekmiş gibi belirtiyor. Yine bir örnekle belirteyim: Örneğin Osmanlı sarayı ile anlaşmazlığa düşen bir Kürt Emir'inin, İran'dan destek sözü almasını ve İran'a yamanmasını şöyle belirtiyor. "Emir'de bu isteğe olumlu cavap verdi ve bu seferde kızılbaşların hizmetini tercih etti..." Görüldüğü gibi, kendi köleliğinin sahiplerini değiştirmeyi doğal, olması gereken bir "hizmet tercihiymiş" gibi sunabiliyor. Şerefhan Kürt Beylerinin Osmanlı ya da İran'la ilişkilerini, bu devletlere bağlılıklarını, kah ona kâh buna yamanmalarını, "akıllı siyaset ve makul geçinme" olarak sunabilmiştir. *"Sason hükümdarları, Kürdistan hükümdarları arasında cesaretleri, cömertlikleri, kahramanlıkları ve alicenaplıklarıyla ün yapmışlardır... Ayrıca ulu krallarla ve büyük sultanlarla da geçinme ve siyaset yollarını izlemişlerdir. Bundan ötürüdür ki, peşpeşe Kürdistan'ı egemenlikleri altına alan Akkoyunlu, Kızılbaş (Safeviler) ve Osmanlı gibi devletlerin saldırıları sırasında, onlar bu akıllı siyasetlerine ve makul geçinme ağacının dallarına bağlı kalarak, ülkelerinin vilayetlerini yapılacak saldırıdan kurtarmasını bilmişlerdir. Hatta bu devletlerin güvenini ve sevgisini bile kazanmışlardır"* (14) diyor.

Kürt beylerinin Osmanlı ve İran'a karşı böylesine berbat, yamanma siyasetini izlemelerinde, iki güçlü devletin kıskacında olmalarının payı olduğunu tekrar vurguluyorum. Ama, diğer yandan, Kürt Beylerinin aşiretlerinin kendi iç birliklerinden yoksun davranmalarını ve giderek Osmanlı ya da İran'a bağlılıklarını (dayanma), egemenliklerinin kabulünü "hizmet tercihi" gibi algılamayı bir siyaset haline getiriyorlar. Buna ne akıllı siyaset ne de taktisyenlik denilemez. *Güçlü devletlerin kıskacında bulunma Kürtlerin önemli bir zaaflarını hem beslemiş hem de üstünü örtmüştür Bu zaaf, Beylik'leri, aşiretleri aşan bir örgütlü güç yaratma becerisinin ve taktisyenliğinin zayıflığıdır Bu zayıflık günümüze kadar devam ediyor* Dün ikili, bugün dörtlü kıskaçta olmak gibi nesnel ortamda, Kürt egemen güçleri bir o, bir bu devlete dayanma ve işbirliği politikalarını izlerken, "ne yapalım başka çaremiz yok"

---

14 - Şeref Han, a.g.e. sy: 68-218

denilmiş ve Kürt kamuoyunda da önemli destek görmüştür.

Gerek Şerefhan'ın eserinde dile getirdikleri ve gerekse diğer kaynaklarca da doğrulanan şu gerçeği görüyoruz: Kürt beyleri, aşiret reisleri, yerel özerk yönetimi içeren politik istemleri adeta kabullenmişler. Ülke çapında iç birlikten yoksun davranışları, küçük Beylikler halinde yaşamalarıyla çakışıyor. Güçlü devletlerden birine dayanma giderek kanıksanıyor. Bu kanıksama Kürt egemen güçlerinin izledikleri politikaların iliklerine işliyor... Ülke çapında merkezi bir örgütlenme ile ilhakçı devletlerin hepsini hedefleyen bağımsız bir politik çizgi geleneği (başarılı olup olmamak ayrı sorun) geliştirilemiyor. 1900'lü yılların başlarında, güçlenen ulusal uyanışla birlikte, ulusal bağımsızlığı hedefleyen Şeyh Sait, Ağrı, Şeyh Mahmut Berzenci ve Dersim ulusal ayaklanmaları herhangi bir bölge devletine dayanmayan direnişlerdir, ancak bunların hiç birisi de, ne tüm parçalarda ne de tek tek boy verdikleri parçada, birliği sağlamayı gerçekleştiremiyorlar...

Kürdistan'ın 16. yy başlarından itibaren Osmanlı egemenliğine girmesinden sonraki tüm Osmanlı seferlerine Kürt Bey ve aşiret reisleri, askeri güçleriyle katılmışlar ve padişahların "güvenleri"ni kazanmışlardır. Özellikle Gürcü ve Ermeni gibi "kafirler"e, hatta Kızılbaşlara (İran'a) karşı Osmanlının yanında savaşmışlardır. Osmanlının en zor günlerinde Şerefhan'ın belirlemesiyle "beklenmedik olaylarda, dar günlerde" Kürt beyleri Osmanlı sarayının yanında oldular hep. Osmanlı'nın Şam, Halep, Mısır, Bağdat, Tunus gibi İslam Arap diyarlarına yönelik seferlerde bile Kürtler yer aldılar. Kürt Beylerinin, Mirlerinin bunca savaşa katılmaları, padişahlara bunca bağlılık ve onları yücelten betimlemeler karşısında istedikleri ise; yerel yönetimlerinin devamıdır. En ilerisi, Beyliklerinin genişletilmesi, yeni Beyliklerin kendisine verilmesi ve beylik içi iktidar kavgasında sarayın desteğinin alınmasıdır. Çocuklarının, yakınlarının imparatorluğun sarayında üst bürokratik görevlere getirilmesi, han, paşa, beylerbeyi ünvanlarının alınması... vb. "faydalar" sağlanmıştır. Bunlara gerçekte fayda denirse!

Kürt Beylikleri, aşiretleri, yüzyıllar boyunca, imparatorluğun safında savaşlara katılma, sınır bölgelerinde karakol işlevini üstlenmenin dışında bazen de 1891'de kurdurulan "Hamidiye Alayla-

rı" gibi çok yönlü işlevler üstlenen askeri güçlerin oluşumunu üstlenmişler. Kürtlerden kurulu Hamidiye Alayları hem iç hem de dışa yönelik askeri politik amaçlarla Osmanlı sarayında oluşturuldu. Öyleki, her biri 800-1000 arası kişiden oluşan bu alaylar hızla büyüyerek 1893'te sayıları 56'ya kadar ulaştı. Yani toplam 50 bin civarında bir askeri güçtü. Hamidiye Alayları ilk kurulduklarında asıl hedef "Ermeni Terörizmi" idi. Yani güçlenen Ermeni ulusal kurtuluş mücadelesini durdurmaktı. Fakat zamanla bu alaylar, Kürt aşiretleri arasındaki kavgaları körükleyen ve Kürt milliyetçiliğine karşı da dalga kıran haline getirildi ve Musul, Dersim gibi birçok yerel Kürt ayaklanmalarının bastırılmasında kullanıldı. Dün Hamidiye Alayları, bugün ise yine Kürtlerden oluşturulan ve Kürt ulusal hareketine karşı kullanılan silahlı köy koruculari... Kısacası Kürtler, düşmanları tarafından hep içten fethedildiler.

3- Kapitalizm, Ortak Bir Dünya Tarihi Yarattı

Halkların tarihi çok eskilere dayanır. Kapitalizm ve ulusların tarihi ancak bir kaç yüzyılı kapsarken, halkların tarihi en az birkaç bin yıllık geçmişe sahiptir. Kısacası, her halkın tarihi oldukça eskilere dayanır. Ancak, halkların eski tarihleri ve bu tarihi süreçte üretilen olumlu-olumsuz değerler, bugünkü ile kıyaslanmayacak kadar yereldi. Çok uzaklara gitmeden, bundan 500 yıl önce, daha Amerika kıtası keşfedilmeden önce; Amerika kıtasındaki İnkâ, Aztek... gibi uygarlıklar birbirlerinin varlıklarından bile haberdar değillerdi. Çünkü Asya ya da Avrupa Amerika'yı keşfetmiş değildi. Fakat Asya ile Avrupa'nın, hatta Kuzey Amerika'nın bugüne oranla çok ama çok ağır da olsa birbirlerini etkilemeleri mümkündü. Özellikle Doğu'da (Mezopotamya, Nil, İndüs) uygarlıklarının ürettikleri bilimin tohumları, belki yüzyılları kapsayan zaman dilimleri içerisinde de olsa, başka Avrupa halklarına mal edilebiliyordu. O günün koşullarında, halklar ve uygarlıklar arasındaki ilişkileri sağlayan, deney ve birikimlerinin taşıyıcısı; daha çok gezginler, halklar arası sınırlı ticari ilişkiler ve savaşlardı. O günün koşullarında bile çok ağır gerçekleşse de, bilim ve kültür yerel sınırları (engelleri) tanımazken, günümüzde medya ve iletişim araçlarının

ulaştığı düzeyde, halklar arası bilim-teknoloji ve kültür akışı artık hiç bir ulusal engeli tanımıyor, ulusal çitler hızla eriyor.

Kapitalizmin dünya çapındaki gelişmesine paralel olarak ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel...vb. her alanda dünya küçüldü ve merkezileşme yoğunlaştı. Kapitalist gelişim bütün dünya halklarını hızla karşılıklı ilişki ve etkileşim sürecine soktu. Belirli bir coğrafik alanda, halklar ulusların doğuşuna analık etti. Her ulus, birden fazla halkın uzun tarihi süreçte, birbirlerini etkileyerek erimeleri sonucunda oluştu, şekillendi. Dünyada binlerle ifade edilebilecek halklar, ancak yüzler (100)le ifade edilebilecek ulusların oluşumuna analık ettiler. Böylelikle binlerce halkın zengin kültürel mirası 100'lerle ifade edilebilecek ulusların tarihinde yoğunlaştı. Ve belli bir coğrafik alanda, çoğunlukla da o coğrafik alanın ismiyle anılan ulusların tarihi olarak somutlaştı. İngiltere/İngilizlerin tarihi; Kürdistan/Kürtlerin tarihi; Çin/Çinlilerin tarihi....gibi. Kısacası, uluslar halkların ve tarihlerinin merkezileşmesinin odakları oldular.

Artık (ve çoktandır) her ulusun tarihi (ve elbette gelişmişlik düzeyiyle orantılı olarak) artan bir seyirle dünyanın ortak tarihi haline geldi. Ve tersinden de dünyanın ortak tarihi de artan oranda tek tek ulusların tarihine girdi. Bu süreç hızla derinleşiyor. Sanayi devrimiyle, ulusların oluşumuyla, kapitalizm ilk kez ortak bir dünya tarihi yarattı. Ve kapitalizm bu ortak tarihi derinleştirdiği oranda da ömrünü kısaltıyor. Tarihi işlevini tamamlıyor.

Evrensel tarih artan oranda yerel tarihe her gün her saat giriyor ve zenginleşiyor. Tersinden de, belli bir coğrafik alandaki her yeni bilimsel buluş, kültürel değer de yerel tarih de aynı hızla evrensel tarihe akıyor, zenginleşiyor. Artık her alanda kelimenin gerçek anlamıyla bir dünya tarihiyle karşılaşıyoruz. Dağın başındaki bir köylü vatandaş için bile dünya ve dünyadaki gelişmeler, çok kanallı bir televizyon kutusunun içine sığdırılmıştır. İşte dünya bu kadar küçülmüştür.

Dün, dağınık halkların kültürü, ulusal kültüre oranla yereldi. Bugün ise ulusal kültür, evrensel kültüre oranla yerel duruma düştü. Ama evrensel kültürle, ulusal (yerel) kültür biribirinin karşıtı değildir. İkisi daima biribirini tamamlar. Çünkü:

Artık (ve çoktandır) her ulusal kültür yalnızca evrensele yolaçan bağıntı içinde vardır. Tersi de doğrudur; evrensel kültür, ulusal (bireyseli de kapsayan) kültürlerden geçerek şekillenir, zenginleşir.

Dolayısıyla her ulusal kültür, şu veya bu oranda evrenseldir. Tersinden de her evrensel kültür, bireysel (ulusal) kültürün bir parçası, bir yönü ya da özüdür. Bundandır ki, her evrensel bütün, ulusal (bireysel) nesnellikleri ancak yaklaşık olarak kucaklar. Her bireysel de evrenselin içerisine eksik olarak girer.

Bütün bunların anlamı şudur; artık her ulusal kültür, öbür ulusal kültürler ile binlerce geçiş bağlarıyla bağlanmıştır. Bu bağlar baş döndürücü hızla artıyor ve bu artışa paralel ulusallık, evrensellik lehine (ya da içerisinde) eriyor.

Kapitalizm ortak bir dünya kültürü yarattı. Ancak yaratılan bu ortak kültür ya da tarih sınıflar üstü değildir. Tarih, hep sınıflar mücadelesinin tarihi olmuştur. Tarihin itici gücü hep sınıflar arası kavganın kendisi olmuştur. Dolayısıyla, ortak tarihten ve kültürden sınıflarüstü bir tarih ya da kültürün varlığını çıkarmak yanlıştır. Sınıflar üstü tarih ya da kültür yoktur, fakat uluslarüstü tarih, kültür vardır. Her ulustan burjuvazinin tarihi ve kültürü çoktandır uluslarüstü bir nitelik kazanmıştır. Yine her ulustan proletaryanın tarihi ve kültürü çoktandır ortak bir nitelik kazanmıştır. Sendikalar, kitle örgütleri, işçi sınıfının evrensel kitle örgütü, grev ve toplu sözleşme evrensel mücadele silahı ve Marksizm-Leninizm evrensel dünya görüşüdür. Batı Avrupa ve Rusya işçi sınıfı başta olmak üzere, dünya işçi sınıfının son 300 yıldır kapitalist sermayeye karşı yürüttüğü sınıf kavgası ve bu süreçte yaratılan olumlu-olumsuz değerler, her ulustan işçi sınıfının ortak tarihi ve kültürüdür.

Kürdistan ve Kürtlerin tarihine ve kültürüne bakarken, yukarıda özetlediğimiz sınıf bakış açısını anahtar olarak kullanmalıyız. Ulusal devletini halen kurmamış, Kürt ulusunun diğer uluslara oranla geçmiş tarihinden daha fazla dayanak araması, geçmiş tarihindeki olumlu/ileri değerleri, ulusal devlet altında merkezileştirmeye yönelmesi doğaldır. Fransız ulusunun 200 yıl önce yaptığını, ulusumuzun gecikmiş de olsa bugün yerine getirmeye çalışmasını kimse yadırgamamalı. Bununla birlikte Kürdistan devrimcileri, ko-

münistleri, tarih ve kültür sorunlarında ulusal çitlere takılıp kalmamalı, yüzlerini geçmişe değil, geleceğe (hatta çoktandır, artık bugünü oluşturan) evrensel sınıf kültürüne ve tarihine çevirmelidir. Çünkü;

Kürt ulusunda da sınıflar üstü bir tarih ve kültür yoktur. Ulusal özgürlük gibi en kapsayıcı politik sorunda bile, karşıt sınıflar ve sözcüleri farklı bakış açılarına ve çözüm önerilerine sahiptirler. Kürt burjuvazisi ve etki alanına aldığı küçük burjuvazi ulusal sorunda kapitalizmin sınırlarını aşmayan burjuva çözümde ısrarlıdır. Ve artık ulusal devletini kuramamış ulusların Kelaynaklar'a (Nesli tükenen kuşlar) dönüştüğü ve burjuvazinin devrimci tutum almasında önemli bir olgu olan SSCB ve Sosyalist Blok'un bulunmadığı bugünkü tarihi koşullarda, Kürt burjuvazisinin devrimci barutu tükenmiştir. Ya da en iyimser yaklaşımla tükenmek üzeredir. Artık ulusal sorunun kapitalizmin sınırlarını aşmayan her burjuva çözümün yolu emperyalizmden geçiyor. Bu evrenselleşen burjuva tarih ve kültürünün de kaçınılmaz bir gereğidir. Bu çözümün karşısında Kürdistan proletaryası ve komünistleri ise; kapitalizmi aşan ulusal-toplumsal kurtuluşta ısrar etmelidirler. Bunun üzerinde sonraki bölümde ayrıntılı duracağım.

Ne dünün Mir'leri, Beyleri, ne bugünün burjuva liderleri Kürt toplumunun aşılması gereken kültürel geriliklerine karşı tavır almadılar. Kürt toplumunu ileriye taşıyacak radikal değişiklikler gerçekleştiremediler. Egemen sınıflardan gelme bu liderler, hep geri kültürel değerlerden medet umdular, onlara dayanarak siyaset yaptılar. Molla Mustafa Barzani, kendinden önceki beylerin, şeyhlerin yolunda yürüdü. Talabani vb.leri bugün Mustafa Barzani'yi izliyorlar. Hepsinin güç kaynağı Kürt halkının kültürel geriliği ve bölge devletleridir. Talabani'nin Barzani'den daha farklı ya da daha iyi becerdiği, koşulların da olgunlaşmasıyla, uluslararası burjuvazinin desteğini kısmen alabilmesidir. Tanrı'nın desteği maddi bir destek değildir, olmayan şeyin desteği düşünülemez. Tanrıdan manevi destek, özünde toplumun geriliklerinden destek alıştır. Ve her kim güç kaynaklarından birisini tanrı görmüşse, mutlaka gerçek (maddi) anlamda bir güce de ihtiyaç duymuştur. Bu askeri güçtür. Doğu toplumları üzerinde şekillenen devletlerin topluma dönük as-

keri niteliklerinin ön planda olması tesadüf değildir. Askeri darbelerin, lider fetişizminin, kişisel bağlılıkların Batı toplumlarına oranla yoğun olması yine tasadüf değildir. Ve bu öğeler, birey de olmayan ya da zayıf olan bireyi çeker. Yani kişiliği zayıf olan bireyler, başkalarının düşüncelerinden değil daha çok kişiliklerinden etkilenirler. Güçlü despotik lideri Doğu toplumlarında başa getiren, toplumu oluşturan bireylerin zayıflığının taa kendisidir. Zayıf, kişiliksiz birey, bu zayıflığını kendi liderinin "güçlü kişiliğiyle" tamamlamak ister.

Halkımız da yüzyıllardır hep kendini kurtaracak liderler aramıştır. Lider fetişizmi bugün de devam ediyor. Ve bugüne kadar hiç bir lider Kürt halkını kurtaramadı. Ne şimdi ne de gelecekteki liderler halkı kurtaramayacaktır. Kürt toplumunun nezdinde dün, Mir'ler, Beyler, aşiret liderleri, bugün parti/örgüt liderleri, hata yapmayan, zaafları bulunmayan insan üstü varlıklar olarak görüldü ve öyle yaklaşıldı hep. Liderler de insandır, insana özgü bulunan hata ve zaafları taşırlar, bazen saçmalarlar... türünden bir yaklaşım lidere bakışta hakim olmadı, olmamıştır. Her lider toplumunun o anına denk düşer, ya da o anına layıktır yaklaşımıyla, toplumumuz ve liderlerimiz karşılıklı birbirlerini besliyorlar. Komünistler olarak, bütün bu kültürel geriliklere, yorgun bağlılıklara, eskimiş kahramanlıklara, bıkılmış tutkulara hayır diyoruz. Ulusumuzun, ulus içerisinde halkımızın, halkın içinde proletaryanın tüm kültürel geriliklerine karşı tavır alarak, radikal değişiklikleri zorlayarak yol almaya çalışıyoruz. Kürt burjuva milliyetçiliği, gerici değerlerle, aşılması gereken kültürel geriliklerle kol kola yürüyor ve bugün için politik sahnede etkin davranıyor. Her ulus burjuvazisi gibi Kürt burjuvazisi de anı (yakın dönem çıkarlarını) kurtarmakla uğraşıyor. Tam da burada kendi ayrımımızı net olarak ortaya koymalıyız.

4 - Kürtlerin Övgüye Değil, Sorumlu, İlerletici Eleştiriye İhtiyacı Vardır

Bilget yoldaş, üzerinde tartıştığım yazı dizisinde "Kültür ve Sanat" başlığı altında, Kürt toplumunun kültür ve sanat yönündeki değerlerini, üretimini ve önündeki engelleri irdelemiş ve belli so-

nuçlara varmıştır. Kürt kültürünün sınıf yapısını ve genel olarak olumsuz, geri kültürel değerleri üzerinden birer cümle ile teğet geçerken; ahlak, hukuk, eşitlik, adalet üzerine sınflarüstü bir yaklaşımla bol bol Kürtlere övgüler dizmiştir. Çizdiği tablolar, Kürt toplumunun gerçek resmini sunmaktan çok çok uzaktırlar. Bilimle ve sınıflı Kürt toplumuyla hatta genel olarak sınıflı toplumların gerçeği ile ilgisi olmayan tesbitler yapıyor.

a- Kürt toplumunun maddi temellerini irdelerken, TC devletinin Kürdistan'da izlediği sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel politikaların Kürt ulusal kültürünün özgürce gelişimini engellediğini belirtiyor. Ve doğrudur da, TC devletinin Kürt kültürüne getirdiği yasaklar ile Kürt toplumunun içerisinde yaşadığı ekonomik, sosyal yaşam koşullarının geriliği, kültürün gelişimini hep engellemiş, hep olumsuz etkilemiştir. Kürt toplumunun ve ulusal kültürünün geriliğinin, zaaflarının birincil sorumlusu TC devletidir, ama bu birincil sorumluluk her şey değildir. Bununla birlikte, ikincil önemde de olsa Kürtlerin tarihin derinliklerinden bugüne taşıdıkları gerilikler, zaaflar ve de kapitalizmin kendisinin bugün, her gün her saat ürettiği, beslediği gerilikleri, zaafları da görmemiz gerekiyor. Bilget yoldaş birincil sorumlu olarak TC devletinin altını çizmiş, ama ikinciye gelince üzerinde durmamış, tersine Kürtlere bol bol yersiz övgülerde bulunmuştur.

Kapitalizmin egemen olduğu her ulusta olduğu gibi, Kürt ulusunda da ulusal kültür, birbirine karşıt sınıfların kültürünü içerir. Bu, somutumuzda Kürt burjuva ve egemen güçlerinin kültürü ile Kürt işçi ve emekçiler sınıfının kültürüdür. Bilget, bunu şöyle belirtiyor. *"Ve anlaşılacağı gibi ulusal kültür, ulusun tüm bireylerinin ve sınıflarının kendi düzeylerine denk düşen üretimlerine dayanır ve onların tümünü içerir. Ulusal kültür içerisinde sınıflar, kendi nicelik ve nitelik düzeyine uygun olarak pay sahibidirler "* [15] diyor ve öyle bırakıyor. Bu sınfların ve kültürlerinin karşıt niteliği ve toplumsal devrimin itici gücünü oluşturan iç çatışmaların üzerinde vurgu yoktur. Sorunu yalnızca bu sınıfların ulusal kültür içerisinde nitelik ve nicelik düzeylerine paralel bir paya sahip olduklarını be-

---

15 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 76

lirtmekle yetiniyor.

Ulusal kültür içerisinde, ulusal dil'in dışında sınıflar üstü olan hiç bir kültürel değer yoktur. Müzik, sinema, tiyatro, resim, roman, şiir, eleştiri, masal... gibi sanat ve edebiyat ürünlerinin hiç birisi sınıflarüstü değildir. Hepsinde karşıt sınıfların kavgası (iç sınıflar mücadelesi) vardır. Kürdistan'da burjuva ile işçi-emekçi yığınların ekonomik, sosyal yaşam koşulları karşıt konumlarda ve farklılaşmış ise; bu farklı yaşam koşulları besbelli ki farklı içeriklerde kültür ve sanat ürünlerine kaynaklık edecektir. Ulusal bayrak gibi çok genel kapsayıcı bir öğeye bile artık Kürt burjuvazisi ile Kürt işçi, emekçilerinin bakışı farklıdır.

Burada irdelenmesi gereken özgün bir sorunumuz var. Kürtler ezilen bir ulustur, kendi kaderini tayin edememiştir. Çok genel bir doğru olarak ve daha çok ulusal kurtuluş kavgalarının dünya çapında geliştiği koşullarda, ezilen ulusun milliyetçiliği ilerici bir niteliğe sahip. Burada bir ayrım yapmamız gerekiyor. Ezilen ulus milliyetçiliği içerisinde burjuva milliyetçiliği ile işçi-emekçi yığınların yurtseverliği farklıdır. Dünya devrim sürecinde ulusal kurtuluş hareketlerinin itici bir devrimci dinamik olmaktan çıktığı günümüzde, Kürt burjuva milliyetçiliği devrimci bir içeriğe sahip midir? Genel çizgilerle hayır diyorum. Çünkü:

Kürt burjuva milliyetçiliği emperyalizme karşı tavır almıyor, tersine işbirliğine girmek için her yolu deniyor. Ve daha da önemlisi bölge gericiliğine karşı özünde tutum almıyor. TC, İran, Irak, Suriye gibi ilhakçı devletlere, en ilerisi işgalci konumlarından kaynaklanan karşı politik tutum alıyor. Ama bölge devletlerinin üzerinde şekillendiği gerici değer ve kurumlara karşı tavır almıyor. Bu bölge gerici devletlerinin hepsinin sarıldığı dine karşı tutum almıyor. Kısacası bölge gericiliğine karşı ilerici bir dinamiği temsil etmiyor. Bu belirttiklerim Güney Kürdistan'da kurulan Kürt Federe Devleti için de geçerlidir. Buna rağmen bugün Güney'deki Federe Devleti destekliyorsak ve destekliyorsam:

Birincisi; Kürt halkına -kimyasal silahlarda dahil- saldıran, gerektiğinde binlercesini katledip, yurtlarını yıkan Saddam rejiminden Kürt halkının kurtulması. En azından milyonların ölüm korkusundan kurtulmaları. Emperyalizmin desteğinde de olsa kurulan

Kürt Federe Devleti'nde halkın her an ölümle burun buruna yaşamış olmaktan kurtulabilecekleri için;

İkincisi; Kürt halkının şu veya bu yolla kendi ulusal devletini kurmasının tarihsel zorunluluğu. Emperyalizme bağlı da olsa (ki bunda şüphe etmek için bir neden yok) ulusal devletin kurulması ve böylelikle sınıfsal kurtuluşu perdeleyen öğenin aşılması.Özetle, sınıfsal kurtuluş uğruna kavganın zeminleri güçleneceği için;

Üçüncüsü; Güney'de Federe Devlet'in, Irak Arap kesiminde ki Türkiye ya da İran'da egemen ulusta toplumsal devrimi baltalayan bir olgu olarak ortaya çıkmaması. Eğer Irak ya da TC'de sosyalizmi hedefleyen bir toplumsal devrimin ayak sesleri bugün gelmiş olsaydı, bu koşullarda, emperyalizmin Kürt ulusal devleti taktiğiyle toplumsal devrimi zayıflatma, ya da engelleme durumu olsaydı kesin olarak karşı çıkmak gerekirdi. Bu gün ne Irak, ne Türkiye, ne de İran'da böyle bir durum olmadığı için:

Dördüncüsü; Kürt Federe Devleti (ve O'na öncülük eden burjuva milliyetçiliği) bölge gerici, ilhakçı devletlerini ayakta tutan gerici dokularına karşı bir tutum içerisinde olmadığı halde; yalnızca ve yalnızca kuruluşunun kendisi bir fiili durum (ya da sonuç) olarak bu bölge devletlerine politik darbe indireceği için destekliyorum. Desteklenmelidir, ama bütün bunları bilerek ve propaganda ederek desteklemeliyiz.

İşte, Kürt ulusal kültürü içerisinde karşıt taraflardan birini oluşturan Kürt burjuva milliyetçiliğinin dört parçada da niteliği günümüzde budur. Niceliğine gelince; ulusal kültür içerisinde, gerçek yurtseverliği temsil eden devrimci, sosyalist kültüre oranla burjuva milliyetçiliği çok daha etkindir. Bugün için durum budur. Kürdistan komünistleri ulusal sorunun çözümlenmemiş olmasından hareketle, burjuva milliyetçileri ile birlikte yürürken O'nun bu niteliğinin altını çizmelidirler. Ve her fırsatta propaganda ve ajitasyon faaliyetinde, Kürt burjuvazisine ve milliyetçiliğine karşı tutum geliştirmeliyiz. İşçi-emekçi yığınları uyarmalıyız, bilinçlendirmeliyiz. Bilget yoldaş ta Kürt burjuva milliyetçiliği ile Kürt işçi-emekçi yığınlarının yurtseverlikleri arasında "ulusal kültür içerisinde sınıflar... düzeylerine uygun olarak pay sahibidirler" şeklinde bir akademik belirlemenin dışında, ayrım ve tutum yoktur. Kürt

burjuva milliyetçiliğine karşı tavır geliştirmiyor.

b- Bilget "Kürt ulusal kültürünün manevi yanı olarak" aşağıdaki değerlendirmeleri yapmaktadır:

"Bu olumlu ve güçlü kültürel değerlerin başında, ÖZGÜRLÜK TUTKUSU ve aşkı gelmekte... Döneklik, hainlik, işbirlikçilik, ajanlık gibi örneklerin abartılarak sunulmasına bakmayın! Böyleleri devede kulaktır. Her toplumda çıkar Daha dün cahş denilenlerin hepsi Güney Kürdistan'da özgürlük için silaha sarılmadılar mı?

"Bu aşkın sahibi merttir. Kalleşlik nedir bilmez. Arkadan insanı vurmaz. Ekmeğini düşmanıyla bile paylaşır. Toplum hukuku adildir Adil toplum hukuku yaşamın tüm alanlarında derin köklere sahiptir. Kadın ne köledir, ne de metadır onda. Üretimde ve sosyal yaşamda kadın-erkek eşittir. Birlikte çalışır, birlikte karar verir Birlikte silah kuşanırlar. İlk ve en önemli karar mercii aile meclisidir. Sevgidir, saygıdır, iyilik ve güzelliktir toplum yasası... Ahlakı yücedir. Haini bağışlamaz" (16)

Sınıflı Kürt toplumunda, hukuk, adalet, eşitlik, ahlak gibi kavramlara kendi tabiriyle "Kürt ulusal kültürünün manevi yan"larına ilişkin Bilget, tam bir idealist tablo sergiliyor. Kürt toplumunu olduğu gibi görmek yerine görmek istediği gibi sunuyor. Ekonomik, sosyal yaşamın kendisinden kopuk ve sınıflar üstü kültürel değerleri iş gibi ele almıştır. Ne Kürt toplumunda ne de dünyada sınıflı toplumlarda eşine rastlanmayacak ideal bir toplum resmini çizmiştir. Bilget yoldaş eğer bu yazdıklarını ajitatif bir bildiride dile getirseydi, belli ölçülerde makul karşılanabilirdi. Ama, bu görüşler, Kürt halkının kurtuluş yollarının arandığı, tartışıldığı teorik-politik bir yazı çalışmasında dile getiriliyor ve bunların üzerinde siyaset yapılıyor. Bilget, "siyasetin nesnesi toplumdur" dediği ve toplumun irdelenmesinden hareketle siyasetin ilkelerinin belirleneceğini vurguladığı bir çalışmada, bunları dile getiriyor. Bu nedenle üzerinde önemle durulmalıdır.

Tarihi materyalizm, Marksizm-Leninizm; ahlak, hukuk, eşitlik, adalet... gibi kavramların tüm sınıflı toplumlarda sınıf karakteri taşıdıklarını bize öğretmiştir. Bunlar her sınıfın içerisinde bulunduğu

---

16 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 77

sosyo-ekonomik koşullar ve her sınıfın toplumsal ihtiyaçları tarafından belirlenirler. Aç olanla olmayanın, işi gücü yerinde olanla-olmayanın, mülk sahibi burjuva sınıfla mülksüz işçilerin, saldıranla savunmada olanın ahlak, eşitlik, hukuk vb. değerlerine bakışları farklıdır.

Burjuvazinin eşitlik anlayışı sınıf ayrıcalıklarının ortadan kaldırılmasıdır. Ki sınıflar varoldukça, egemen sınıfların ayrıcalıklı ekonomik, sosyal, siyasal konumları da hiç bir zaman ortadan kalkmayacaktır. Dolayısıyla kapitalizm altında sınıf ayrıcalıklarının ortadan kaldırılması savı, işçi-emekçi yığınların haklarını en ileri düzeyde elde edebildikleri ülkelerde bile gerçekleşmiyecektir. Bu nedenle işçi sınıfının eşitlik anlayışı sınıf ayrıcalıklarının değil, sınıfların kendilerinin ortadan kaldırılmasıdır. Zaten gerçekte sınıfların ortadan kaldırıldığı bir toplumda eşitlik kavramı saçma olur. Çünkü her insanın yetenekleri ve çalışma koşullarına göre ihtiyaçları farklıdır ve bu anlamda eşitsizlik olacaktır. Yeter ki, mülk sahibi sınıfların çalışmadan, insanları çalıştırarak sömürerek ve mülkiyetinin koruyuculuğunun esası olduğu hukuka ve devlete dayanarak, çalışanların üzerinde baskı kurmayı gerçekleştiren burjuva sınıf ekonomik temelleriyle ortadan kaldırılsın.

Kapitalizmin yolaçtığı sonuçlar olarak; İstanbul ve Diyarbakır sokaklarında geceleyen, aç ve işsiz oldukları için hırsızlık/yankesicilik yapan yüzbinlerce çocuk, genç; geçimini temin edebilmek için fuhuşa sürüklenen kadınlar ahlaksız mı? Tüm gün fabrikada çalışmasına rağmen verilen düşük ücretle ailesini geçindiremeyen işçi, hırsızlık yaptığında ahlaksız mı? Yakalandıklarında burjuvazinin ceza hukuku gereğince ceza aldıklarında suçlu mudurlar? Yaşamlarını biraz daha iyileştirebilmek için, işverenlere karşı grev, genel grev, fabrika işgaline yönelen işçiler TC yasalarına göre suçludurlar. Gerçekten suçlu mudurlar? Kürt burjuvaları milyarları cebe indirirken, Kürt işçi ve emekçilerini karın tokluğuna çalıştırırken, yasalara göre suçsuzdurlar. Gerçekte suçsuz mudurlar? Kürt burjuvaları, ağaları, Ege, Akdeniz sahillerinin lüks otellerinde her türlü fuhuşu, "ahlaksızlığı" yaparken, saygıdeğer ahlaka mı sahipler? Türk, Kürt, Arap...vb. her ulustan burjuvalar 5 yıldızlı otellerdeki cinsel ilişkilerine, burjuva basın "aşk" yapıyor-

lar, aynı şeyi gecekondu ve tarlalarda yapanlar için ise "fuhuş" yapıyorlar der hep. Şimdi hangisi "dürüst" ahlak ya da ilişkidir? Bunlar kimilerine göre suç, kimilerine göre değil. Kimilerine göre dürüst, saygıdeğer, kimilerine göre ise ahlaksızlıktır.

"Öyleyse hangisi gerçekte ahlaktır bunların? Kesin ve mutlak anlamında hiç biri; ama süre vaat eden öğelere en çok sahip bulunan ahlak kuşkusuz şimdilik, bugünün alt üst oluşunu, geleceği temsil eden ahlaktır, yani proleter ahlak.

"Modern toplumun, feodal soyluluk, burjuvazi ve proletaryadan oluşan üç sınıfından her birinin kendi öz ahlakına sahip bulunduğunu gördükten sonra, bundan ancak insanların, ister bilinçli, ister bilinçsiz olsun, ahlak anlayışlarını, son çözümlemede, sınıf durumlarının dayandığı pratik ilişkilerden içinde üretim ve değişimde bulundukları ekonomik ilişkilerden aldıkları sonucunu çıkartabiliriz.

"Tersine geçmişin her ahlak teorisinin, son çözümlemede, o zamanki toplumun ekonomik durumunun bir ürünü olduğunu ileri sürüyoruz. Ve nasıl toplum, şimdiye değin sınıf karşıtlıkları içerisinde gelişmiş bulunuyorsa, ahlak da ya egemen sınıfın egemenliğini ve çıkarlarını doğruluyor, ya da, ezilen sınıf yeterince güçlü bir duruma geldiği andan başlayarak egemenliğe karşı baş kaldırmayı ve ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını temsil ediyordu." [17]

Ahlâk, hukuk, eşitlik üzerine bu kısa genellemelerden sonra, şimdi Bilget yoldaşın söyledikleri üzerinde tek tek durabiliriz.

Bilget "Toplum hukuku adildir" diyor. Hangi hukuk, hangi toplumun hukuku? Burjuvazinin mi yoksa işçi ve emekçilerin mi? Ayrımı yapılmamış bu tesbitten ne anlaşılır? Kürdistan'da yaşayan bugünkü toplumun ekonomik temeli kapitalizmidir ve kapitalizm üzerinde şekillenen toplum-karşıt sınıf çıkarlarına sahip sınıflı toplumdur. Bu sınıflı toplumda, TC burjuvazisinin yanı sıra, Kürdistan burjuvazisinin de sınıf çıkarlarının koruyuculuğunu esas alan hukuk yasaları (TC'nin yasaları)da genel olarak burjuva hukuk yasalarıdır. Bilget, söylediklerimin bununla ilgisi yoktur diyecektir. Tamam. Kabul ediyorum, söylediklerinizi başka açılardan

---

17 - F. Engels, Anti-Dühring sy: 175-176

irdeleyelim.

TC devletinin yasalarında ifadesini bulmamış ve daha çok Kürt toplumunun gelenek, görenek, kural, töre, adalet... vb.lerle yaşatılan "adil toplum hukuku"ndan mı söz ediyorsunuz? Evet Bilget yoldaş bundan sözediyor. Çünkü devamla "Adil toplum hukuku yaşamın tüm alanlarında derin köklere sahiptir" diyor. Ama yine sorun çözümlenmiş olmuyor. Çünkü, "Adil toplum hukuku" bugünkü kapitalist üretim ilişkilerinin toplumda yarattığı ve yasalarda ifadesini bulmamış değerler mi? Yoksa geçmiş feodal, hatta daha önceki toplum yapısından bugüne sarkan, adet, kural, töre.. vb. değerler mi? İster geçmiş, ister bugünkü toplum, isterse her ikisinden birden söz edilsin, farketmez; sorunun özü Kürt egemen güçlerinin mi yoksa Kürt emekçi yığınlarının mı "toplum hukuku adildir"? sorusu yine yazara sorulacaktır. Çünkü yazar, yazısında paragrafın başında "Fakat, Kürt ulusal kültürünün manevi değerler bakımından çok çok güçlü olduğu yanları da var" demiş ve devamla 16 nolu alıntıda uzun uzun aktardıklarımı belirtmiştir. Yazar ayrım yapmadan, "çok çok güçlü... Kürt ulusal kültürünün manevi değerler"ini sınıflı Kürt toplumuna mal ederek belirtmiştir. İster geçmişte Kürt Mir'lerinin, Beyleri'nin aşiret reislerinin egemen olduğu sınıflı toplum yapısında, ister bugünkü Kürt burjuva sınıfın egemen olduğu sınıflı toplum yapısında oluşmuş bulunsun, genel "Kürt ulusal kültürünün manevi değerler"inden biri olarak belirttiğimiz "toplum hukuku adil" değildir.

Yazarın burada ayrım yapmadan "Kürt ulusal kültürünün manevi değerleri" şeklinde belirleme yapmasını bir anlık bir teknik hata ya da yeterinci titiz irdelenmemiş yazı çalışmasının ürünü olduğunu varsayalım. Fakat yazar daha bariz yanlışlar yapıyor.

-"Kadın ne köledir ne de metadır onda" diyor. Kimde? Farklı sınıf ve katmanlarıyla Kürt toplumunda. Birden fazla kadınla (çok karılı erkek) evliliğin halen burjuvazisiyle, işçisiyle, köylüsüyle toplumda kabul gördüğü; bırakalım dünü, bugün bile vazgeçilmez adet olduğu; kadının kocası tarafından dövülmesinin, yine farklı sınıflarıyla Kürt toplumunda devam ettiği; genç kızların başlık parası karşılığında genç ya da yaşlı parası olana satıldığı ve buna en çok da (ekonomik güçlüklerin varlığı ayrı bir sorun, ama) fakir

köylü ve işçisinin başvurduğu: babadan kalma mülkiyet mirasının TC yasalarına rağmen halen kız çocuklarına hak olarak pek de tanınmadığı... vb. koşullarda Bilget nasıl olurda "Kadın ne köledir ne de metadır" ya da "sosyal yaşamda kadın erkek eşittir" diyebiliyor. Klasik anlamıyla bilinen köle değildir elbette. Ama kadına meta gözüyle bakan egemen sınıf hukuku işçi ve emekçi yığınlarda da oldukça yaygındır. Ve işçi ile emekçi yığınların günümüzde burjuva sınıfın mülkiyet düzenine ve bunun şekillendirdiği hukuka başkaldıran toplumsal direnişi ve de bu direnişin yaratacağı devrimci, sosyalist kültürel değerler, işçi-emekçi toplumunu kucaklamadığı sürece de, kadına meta gözüyle bakılmaya devam edilecektir.

Dünün Kürt Emirliklerinde, Beyliklerinde Mir'ler, Beyler belki Osmanlı sarayının taklidinin etkisiyle, haremler kurmuştu. Bilget'in ciddi izlediğine inandığım Mem–û Zin filminde kadın ile erkek eşit miydi? Hayır! Botan Beyi karar almak için meclisini toplarken, tek bir kadın bulunmamaktadır. Bırakalım kadınları, aşiret reislerinden oluşan meclisi bile kararına ortak etmiyor. Bilindiği gibi, aşiret reislerinin, kadınların, ve hatta halkta oluşan genel kamuoyu baskısına rağmen, Botan Beyi Zin'i Mem'e vermeme kararında ölümleri pahasına direniyor.

Bugünün Kürt toplumunda, burjuva aile yapısını bir kenara koyalım; Kürt sanayi ve tarım işçilerinde bile kadın erkek üretimde ve sosyal yaşamda eşit değildir. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Mevcut kültürel değerleriyle, Kürt işçisi ve memuru kendisi tek başına çalışmayla eğer ailenin ekonomik yükünü omuzlayabiliyorsa, karısının çalışmasına karşı çıkar. "Kadın dediğin evinde oturur" yaklaşımını Kürt işçi ve emekçisi aşmış değildir. Kapitalizmin dayattığı ağır yaşam koşullarında, ekonomik olarak adeta mecbur kalındığından dolayıdır ki, kadının bir işte çalışması kerhen kabul görmektedir. Bu kabul görme hızla yaygınlaşıyor. Herhangi bir işte çalışmadan evde oturup çocuklarına bakan ve dolayısıyla eve ekonomik katkıları olmayan kadın, erkeğiyle eşit olmadığı gibi, "birlikte karar" da veremez. Kaldıki, şu veya bu işletmede çalışan, tarlada erkeğiyle birlikte iş yapan kadın bile, ataerkil aile geleneklerinin derin etkilerinden dolayı ailede halen yeterince karar süre-

cine erkeğiyle eşit katılamıyor. Bilget yoldaş buna benzer yüzlerce aile yapısına bizzat kendisi şahit olmuştur. Ki Bilget'in şahit olduğu aile yapısının bulunduğu (Adıyaman, Malatya, Elazığ, Antep, Tunceli...vb.) bölgelerde özellikle Kürt Alevilerinin yoğun yaşadığı, hem de ekonomik, sosyal bakımdan K. Kürdistan'ın en gelişkin alanlarıdır. Sünni Şafii dininin kültürünün etkin olduğu Diyarbakır, Batman, Hakkari, Van, Mardin gibi bölgelerde ise, kadının içerisinde bulunduğu durum daha da vahimdir.

- Kapitalizmin pazar ilişkilerinin Kürdistan'da dağın tepelerindeki köye kadar girdiği ve artık bir tek yumurtanın bile satılarak değerlendirildiği mevcut koşullarda, "ekmeğini düşmanıyla bile paylaşır" vurgusu abartılıdır. Doğu toplumlarının kökleri eskilere dayanan misafirperverliğinin günümüze kadar sarkan etkileri halen vardır. Kürt burjuva güçlerini yine bir tarafa bırakalım; Kürt işçi ve köylüleri, kapitalizm koşullarında günü gününe yaşam kavgasını veriyorlarsa ve bireycilik, bencil çıkarlar, gemisini kurtaran kaptandır ve sevgi, aşk, dostluğun bile serbet piyasaya ve menfaate göre şekillendiği burjuva kültürünün, günlük basın ve özellikle TV'ler aracılığıyla işçi, emekçi yığınların beyinlerine günün 24 saatinde pompalandığı ve hayli etkili olduğunu kabul ediyorsak, Bilget yoldaş yine olguyu olduğu gibi değil de, görmek istediği gibi sunuyor.

- "Sevgidir, saygıdır, iyilik ve güzelliktir toplum yasası... Ahlakı yücedir. Haini bağışlamaz" diyor. Bilget, şiir yazarcasına kendini kaptırmış gidiyor. Ne Kürtler ne de dünyanın bir başka sınıflı toplumunun böyle bir yasası yoktur. Çizilen tabloya ancak komünist toplumla ulaşılabilir. Komünizmin ilk evresi olarak ifade edilen sosyalist toplumda bile bunun zor olacağını düşünüyorum. Ayrıca, hainleri en çok bağışlayan halklardan biridir Kürtler. Çünkü hainleri, işbirlikçileri, ajanı (dört parçaya bölünmüş olmak gibi nesnel koşulların etkisiyle) çoktur. Dün, Saddam'ın Güney Kürdistan'daki milis gücünü oluşturan on binlerce Kürt "cahş"ını bugün Kürt Federe Devleti bağışlamadı mı? Bilget "cahş denilenlerin hepsi özgürlük için silaha sarılmadılar mı?" diye soruyor. Saddam askeri gücünü Körfez Savaşının yolaçtığı sonuçlardan dolayı Kürdistan'dan çektikten sonra, güç dengesi Kürt ulusal güçlerinin lehi-

ne dönünce, silahlı cahşlar saf değiştirdiler. Sorun şudur, bugün bu cahşların saf değiştirip "özgürlük için silaha sarılmaları", dünkü hainliklerini ortadan kaldırmıyor. Kürt Federe Devleti, bunları bağışlama ve onlardan yararlanma politikasını izlemekle doğrusunu yaptı. Yoksa "bağışlama"yıp öldürmeye kalksaydı, katliama yol açardı.

PKK sık sık köy korucularına af çıkartıp, silahını bırakanları bağışlamıyor mu? Ki doğrusunu yapıyor. Toplumlarda, toplumsal olaylarda bağışlamak, doğrudan doğruya bağışlayan sınıfın, katmanın (ve de politik parti gibi sözcülerinin) o anki ekonomik, sosyal, politik, askeri çıkarlarıyla ilintili bir olaydır.

İsmail Beşikçi'nin Kürt egemen güçlerine yönelik "ajan sınıf" belirlemesi ne kadar abartılıysa; tersinden de Bilget'in "döneklik, hainlik, işbirlikçilik, ajanlık gibi örneklerin abartılarak sunulmasına bakmayın! Böyleleri devede kulaktır" belirlemesi de aynı oranda abartılıdır. Dün onbinlerce atlı ve yayadan oluşan Hamidiye Alayları, bugün yine on binlerce silahlı köy korucusu iç ve devrimci kadrolar arasında yüzlerle ifade edilen itirafçılar için "devede kulaktır" demek doğru olur mu?

"Bu aşkın sahibi merttir. Kalleşlik nedir bilmez. Arkadan insanı vurmaz" belirlemelerini yapan Bilget ya gerçekten Kürtleri tanımıyordur, ya da salt pohpohlamak için söylemiştir.

Mertliğin, yiğit, sözünün eri olmak gibi sözlük anlamları vardır. Yiğitlik her halk gibi Kürt halkı içinde kullanılır. Sözünün eri olmak anlamında mertliğe gelince, bir yanıyla körü körüne "Kürt inadı"na vurgudur ve öyle pekde böbürleneceğimiz bir yanımız olmasa gerek. Toplumsal, siyasal olaylarda ise sözünün eri olmak, hem "dediğim dediktir" türünden bir kör inada vurgudur ve olumsuzluğu içerir; hem de belirlenmiş bir politika uğruna ısrarlı, tutarlı, süregen mücadeleye vurgu gibi olumluluğu da içerebilir. Mert tabiri, kimler tarafından kime yönelik, hangi toplumsal sorunla vb. bağlantılı kullanıldığına bağlı olarak içerik kazanır..

Genel olarak tarihimiz, "kalleşlik"lerle, "hainlik"lerle, "arkadan vurmalar"la doludur. Elbet bu sadece Kürtlere özgü değil, başka halkların/ulusların tarihleri için de geçerlidir. Kürtlerin tarihlerinden örnek mi? Şerefhan'ın "Şerefname, Kürt Tarihi" adlı eserini

okuyan herkes, Bilget'in "devede kulaktır" ya da "kalleşlik bilmez", "arkadan vurmaz" dediği olayları tiksinerek öğrenmiştir. Ve yakın tarimize damgalarını vuran KDP'lerin, Yekiti vb. politik partilerin bile birbirlerini "arkadan vur"dukları iç çatışmaları herkes gibi Bilget' de bilir. Ve bundan yıllarca acı çeken Kürt halkının çatışmalara son verin diye haykırdığı biliniyor. Abdullah Öcalan'ın Y. Küçük'le yaptığı olaylı röportajında "Kürtlerin tarihinde namussuzluktan, hainlikten başka ne var" şeklindeki abartılı belirlemelerinde gerçeklik payı vardır.

Dün, Osmanlı politikasına alet olarak Ermeni katliamında, başta Hamidiye Alaylarıyla olmak üzere, Kürtlerin yer aldığı biliniyor. Şeyh Sait, Ağrı, Koçgiri, Dersim... vb. tüm Kürt ulusal direnişlerinin TC devletince yenilgiye uğratılmasında, kimi Kürt aşiretlerinin TC ile işbirliğine girerek, direnişleri zayıflattıkları, hatta arkadan vurdukları biliniyor vb. Bilget tek tek "saf, temiz" Kürt köylü ailelerini mi soracak? Kendisinin de çok iyi bildiği Adıyaman Kahta'sını hatırlaması yeterlidir. Aynı köyde oturan komşu köylülerin, herhangi bir nedenle araları bozulduğunda, birinin geceleyin, diğerinin meyve ağaçlarını kestiği ya da buğdayını yaktığı şeklindeki ilkel tepkilerin kusulduğunu bilir.

Bütün bunlara rağmen halkımız, bir başka halktan ne iyidir, ne de kötüdür; diyorum. Halkımızın zaaflarını, saçmalıklarını, olumluluklarını, olumsuzluklarını, saflarında çıkan hainliklerini...vb. bunları içerisinde bulunduğu dört ilhakçı devlet kıskacının yarattığı zorlu koşullardan ve de kapitalizmin yarattığı sınıflı toplum ve kültürden hareketle, belli bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendiriyorum. Nazım Hikmet'in *"Böylece insanlarımı seviyorum, bütün zaaflarına, kepazeliklerine rağmen onlara güveniyorum, tarihi onlar yapmışlar ve onlar yapacaklardır "* [18] şeklindeki yaklaşımını esas alıyorum.

Bu bölümü bitirirken; Bilget yoldaşın Kürtlere yönelik bu yaklaşımlarının en başta Kürt ulusuna ve özel olarak kendisinin de kavgasını verdiği, uğrunda ağır bedeller ödediği Kürt işçi ve emekçilerine bir yararının olmayacağı inancındayım. Kürtler bugün ta-

---

18 - Nazım Hikmet, Sanat Ve Edebiyat Üzerine sy: 44

rihlerinin en zor dönemlerinden birini yaşıyor. İlerlemek, radikal adımlar atabilmek için hamleye ihtiyaçları vardır. Hamleyi kamçılayacak, sorumlu, yapıcı, ilerletici eleştiriye ihtiyaçları vardır. Geçmiş tarihlerinden her bakımdan dersler çıkarmak, geleceğe doğru hamle yapabilmek için zorunludur. Tam da böylesine bir dönemde övgüler, hele de yersiz övgüler, Kürt halkına bir yarar sağlamaz.

Ve Bilget yoldaş, "Ahlakı yücedir", "Sevgidir, saygıdır, iyilik ve güzelliktir toplum yasası", "toplum hukuku adildir"... gibi ölümsüz adalet, ölümsüz doğrular yerine; Kürt ulusunu çevreleyen bugünkü sosyo-ekonomik ve siyasi yapının ayrıntılı irdelemesini yaparsa böylelikle, kapitalist üretim ilişkilerinin sınıflı Kürt toplumunda, hangi eski kültürel değerleri yıktığını, yerine hangi kültürel değerlerin boy vermesine yol açtığını ortaya çıkarabilirse; bunun Kürdistan işçi ve emekçilerine, Kürdistan komünistlerine büyük yararı olacağı inancındayım. Ve çünkü *"Sonuç olarak, bütün toplumsal değişikliklerin ve bütün siyasal altüst oluşların son nedenlerini insanların kafasında, ölümsüz doğruluk ve ölümsüz adalet üzerindeki artan kavrayışlarında değil, üretim ve değişim biçiminin değişikliklerinde aramak gerekir; onları ilgili dönemin felsefesinde değil, ama iktisadında aramak gerekir."* [19]

---

19 - F. Engels, a.g.e. sy: 425-426

YEDİNCİ BÖLÜM

K. KÜRDİSTAN'DA KAVGANIN NESNEL TEMELLERİ VE KOMÜNİSTLERİN PERSPEKTİFLERİ

Genel olarak Kürdistan'da ve esas kavga alanımız olan K. Kürdistan'da çok ciddi gelişmeler yaşanıyor. Kimilerince beklenilmeyen, hedeflenmeyen gelişmelerdir. Bu gelişmelerin başında, ulusal özgürlükle sınıfsal özgürlük, sıkça kullanılan tabirle baş ile gövde, Güney Kürdistan'da birbirinden koptu. Kuzeyde tamamıyla kopmuş sayılmaz, ancak bu yönde ciddi tehlike ile karşı karşıyayız. Güney Kürdistan'da, Kürt Federe Devleti'nde ifadesini bulan gelişmenin, sınıfsal kurtuluş (sosyalizm)la hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Salt ulusal talepleri içeren adımlar atılmaktadır. Genel burjuva demokratik değerler, hatta eksikli burjuva demokratik değerler ekseninde, ulusal sorun çözümleniyor! Ve artık dünden (Sosyalist Sistem dağılmadan önce) çok daha kesin olarak salt ulusal kurtuluşu hedefleyen her hareket gibi, Kürt burjuva ulusallığının da "kurtuluş" yolu bir yanıyla emperyalizmden, daha daraltılmış olarak ABD'den geçmektedir. Ulusal özgürlüğün sınıfsal özgürlükle bağının koparıldığı andan itibaren günümüzde çözüm yolları emperya-

lizmden geçmektedir.

Güney bu "çözüm" yoluna çoktandır girdi. Doğu (İran) parçası zaten perspektif olarak Güney'den farklı değildi. Şimdi, sıra Kuzey parçasında. Marksizm-Leninizm, sınıfsal kurtuluş, sosyalizm, anti-emperyalizmin diğer parçalara oranla en yaygın, en etkin olduğu parça Kuzey Kürdistan'dı. Kuzey'de de devrimci güçlerin bir sınıfsal perspektiften arındırılması ", ıslah" edilerek salt ulusal hedeflerle sınırlı yapılara dönüştürülmesi ve böylelikle emperyalizmin de kabul edeceği burjuva çözüme hazırlanmaları için çok şey yapılıyor. Ve bunda Güney'deki Kürt burjuva milliyetçiliğinin payı var. Elbette sorun, Kuzey'deki güçlerin yalnızca dışardan "ıslah" edilmelerinden ibaret değildir. Özellikle Sosyalist Sistemdeki çözülmeyle daha net açığa vuran dünya komünist hareketindeki bunalım nedeniyle, belli bir süreden beri, Kuzey Kürdistan'daki devrimci hareketlerden kimileri zaten sosyalizm hedefinden uzaklaşmaya başladılar. Bu uzaklaşma devam ediyor. Emperyalizm ve Güney'deki burjuva milliyetçiliği eğer bugün, Kuzey'deki devrimci hareketleri "ıslah" etmek için daha cesaretli davranıyorlarsa, Kuzey'deki hareketlerin de sosyalizm, sınıfsal kurtuluş, anti-emperyalist iddialarındanuzaklaşmalarından güç aldıklarındandır. Kuzey Kürdistan'da devrimci hareket nasıl ve neden bu zemine kaydı?

Beklenilmeyen ya da hedeflenmeyen bir diğer gelişme; Kürtlerle Türklerin bir federasyon çatısı altında birleşik iktidarları sorununun birden ön plana çıkmasıdır. Kuzey Kürdistan'daki devrimci akımların büyük çoğunluğu federasyona karşıydılar. Bağımsız devlet hedefleniyordu. Ki, halen söz konusu güçler stratejik olarak federasyon değil, bağımsız devlet savunusunu sürdürmektedirler. O halde neden, hangi koşullar, hangi güçler federasyon hedefini öne çıkardı? Ve biz komünistler buna nasıl bakıyoruz?

Birlikte mi, yoksa ayrı mı örgütlenmeli? Kitle örgütlerinde ve parti örgütlenmesinde soruna nasıl yaklaşmalıyız? Türkiye ile K. Kürdistan arasında birleşik bir devrimin dinamikleri var mı? Varsa bunlar nasıl ve nelerdir? Ve yine üzerinde çokça tartışılan bir sorun olarak, K. Kürdistan bir "sömürge"midir, yoksa "ilhak"mı? SSCB ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla buralarda boy veren milli-

yetçilik ilerici mi yoksa emperyalizmin bölge siyasetinin birer maşası haline gelmiş, gerici yobaz akımlar mıdır?

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde esas bu ve benzeri sorulara yanıt getirmeye çalışacağım.

A - HAREKET ETTİĞİMİZ ÖNCÜLLER NELERDİR?

"Bizim hareket ettiğimiz öncüller, keyfi temeller, doğmalar değillerdir. Bunlar gerçek temellerdir, ancak imgelemde soyutlamaları yapabilecek olan gerçek temellerdir. Bunlar gerçek bireylerdir, onların eylemleridir, onların maddi varlık koşullarıdır, hazır buldukları ve onların kendi eylemlerinden doğan koşullar gibi koşullardı. Bu temeller, demek ki, salt ampirik yolla kanıtlanabilirler" (1) Evet toplumsal olayların irdelenmesinde, materyalist tarih anlayışının hareket ettiği öncüller bunlardır.

Biz, hangi somut ve tarihsel temellerden hareketle tezlerimizi ileri sürdük ya da sürüyoruz? Çalışmanın başından beri sadık kaldığımız yöntemi bu bölümde de izleyeceğiz. Herhangi bir toplumsal olguya ilişkin sonuçlara varmadan önce, olguyu, mümkün olduğunca "gerçek temelleri"yle, mümkün olduğunca "gerçek bireyler"iyle, "onların eylemler"iyle ve eylemlerini belirleyen "maddi varlık koşulları"yla hem somut hem de tarihsel seyir içindeki yeriyle birlikte ele alıp irdeleyeceğiz. Ve bu irdelemenin üzerinde sonuçlara ulaşacağız. Bu yapılmadan; ileri sürülecek tezler, sözkonusu ülkenin ve ulusun sosyo-ekonomik siyasal ve kültürel prizmalarından geçirilerek gerçek temellere dayandırılamaz. Ve olgu/olgular üzerindeki tartışmalarda birlik ile ayrılıklar netleştirilemez.

1 - TC Devleti'nin Kuruluşu ve Kürtler

20. yy. başlarına gelindiğinde, Osmanlı İmparatorluğu; dört bir yandan hızla toprak kaybına uğrayarak Anadolu ve Kürdistan'la sınırlı alanlara sıkışıyor, egemenliğini ancak bu alanda sürdürebi-

---

1 - K. Marx, F. Engels, Alman İdeolojisi sy: 37

liyordu. Balkanlar, Kafkaslar ve Kuzey Afrika'daki egemenliği çok önceden sarsılmaya başlamış ve buralarda peş peşe egemenliğini kaybetmişti. Ve Osmanlı Devletinin ne ekonomik ne de askeri olarak ayakta durabilecek takati kalmamıştı. Tarihsel olarak da imparatorluklar ömrünü tamamlamış, her biri yerini birden fazla ulusal devlete bırakarak, yıkılıp gitmişlerdi. Gecikmiş de olsa, Osmanlı İmparatorluğu da aynı akıbeti yaşıyordu. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Osmanlı Devleti "hasta adam" olarak ölüm döşeğindeydi. Sonlarına doğru, Osmanlı'nın ayakta durması, bir yanıyla, Batı Avrupalı emperyalist devletlerin kendi aralarındaki paylaşım kavgaları ve güç dengelerinin ürünüydü.

Birinci emperyalist paylaşım savaşında Osmanlı'nın egemenliğindeki topraklar, Ankara ve çevresi hariç, savaşın galip devletleri tarafından işgal edilmişti. 10 Ağustos 1920'de Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında imzalanan Sevr Barış Antlaşması gereğince İngilizler, İtalyanlar, Yunanlılar belli bölgeler üzerinde hak iddia ediyorlardı.

Kökleri daha eskilere dayanan Türk milliyetçi hareketi emperyalizmin Osmanlıya dayattığı Sevr Antlaşmasını tanımadı ve emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık bayrağını açtı. Türk milliyetçiliği, Kürtlerle emperyalizme karşı ittifakkı gerçekleştirmeden, ulusal kurtuluş mücadelesinin başarıya ulaşamayacağının bilincindeydi. Bu bilinçle, Kürt egemen güçleriyle ittifak kurmanın yolları arandı ve sonuçta başarıldı. İşgalin kırılmasının ardından kurulacak devletin "Kürt ve Türklerin ortak devleti olacağı", "Kürtlere, özerklik hakkının tanınacağı"...vb. Kürtlerin ulusal taleplerine ilişkin vaadler ile Kürt egemen güçleriyle ittifak sağlamayı başardı. Türkler, Anadolu'ya göç ettiklerinden bu yana tarihlerinin en zorlu dönemeçlerinden birini yaşıyorlardı. Ve yine bu zorlu dönemeçte, Kürtlerin desteğini arkalarına alabildiler. Bu ittifakın sağlanmasında, Kemalistlerin yanı sıra, işgalcilerin Hıristiyan olması ve dolayısıyle "gavurlar"a karşı, müslüman Türk ve Kürtlerin kavgası motifi etkili olmuştur. Ayrıca, Kürtlerin Kürdistan bütününde, hatta K. Kürdistan genelinde örgütlü ulusal kavga düzeyinden yoksun olmalarının da payı olmuştur. Türkler,.kendi iç çatışmalarına rağmen "Kuvva-i Milliye" ve Mustafa Kemal etrafında birleşirken,

Kürtler, ülke bütününü kapsayan ulusal örgütlülükten yoksundular. Tüm bunların etkisiyle, Türk ulusal kurtuluş savaşında Kürtler, Türklerle emperyalizme karşı birlikte davrandılar, savaştılar.

Türk milliyetçileri Sevr Antlaşmasını reddederken, en büyük dayanakları Kürtlerdi. *"1920'li yılların tarihsel verileri, Kürt-Türk kardeşliğinin Anadolu'yu nasıl heyecanlandırdığını ve Kemalist hareketi nasıl toparlayıcı hale getirdiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal Samsun'a çıktıktan sonra, Erzurum Kongresi çalışmalarını hızlandırdığı bir dönemde, Amasya'dan, Edirne'deki 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'ya gönderdiği telgrafta 'Türk-Kürtlerin birleştiğini' haber verir. 'Türk-Kürt birliği' sloganı her tarafta atılır Bu haberler, toplumda direnişin, toparlanışın dinamiğini güçlendirmektedir"* [2]. Zorda kalan, güçlüklerle yüzyüze kalan her halk, hatta her birey dayanışma, başkalarından destek alma ihtiyacını hisseder. Dün zorda olan Türklerdi ve "Türk-Kürt birliği sloganı" Türkler tarafından atılıyordu. Ve Kürtlerin ulusal varlıkları ve ulusal istemleri otonomi düzeyinde de olsa kabul ediliyordu. Kürt ve Türk halkının mücadele birliği günümüzün de en temel sloganıdır, ama bu defa bu sloganı içtenlikle haykıran ve üstelik adeta dünü hatırlatırcasına haykıran Kürtlerdir. Çünkü zorda olan, kendi ulusal devletlerini kurma kavgasını veren ve üstelik bunu yıllardır Türk burjuvazisine karşı sürdüren Kürtlerdir. Kürt işçi-emekçi halkı, bugün Türk halkı ile eşit koşullarda gönüllü birliği savunurken ve ulusal özgürlük kavgasında Türkiye emekçi halkıyla kavga birliğini ısrarla ileri sürerken, koşulların dayattığı zorunluluğun yanı-sıra enternasyonalizmden de hareket etmektedir. Fakat Türk burjuva milliyetçiliğinin 1920'lerde can havliyle seslendirdiği "Türk-Kürt birliği sloganı"nın yalnızca zorlu dönemeci atlatmak için ileri sürüldüğü çok geçmeden netçe anlaşılacaktı.

Emperyalist işgale karşı Kürtler, Türklerle aynı cephelerde savaştılar ve Türk ulusal kurtuluş savaşının başarıya ulaşmasında sonuna kadar birlikte davrandılar. Emperyalistlerin Anadolu'dan çekilmesinin ardından Sevr Antlaşması da geçersiz kılınır. Bu gerçeklikten dolayı, İsmet İnönü Lozan Antlaşması görüşmelerine

---

2 - Hasan Yıldız, Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan sy: 88

gittiğinde, "Türkler ve Kürtler olarak iki halkın birlikte savaştığını ve buraya iki halkı temsilen geldiğini" belirterek fiili durumu diplomasi masasında da dile getirmek zorunda kalır. Emperyalizme karşı bir zafer eğer söz konusuysa, bu yalnızca Türklerin değil, aynı zamanda Kürtlerindir de. Sevr'in "parçalanması" ve Lozan Antlaşmasıyla TC'nin mevcut sınırlarının emperyalistlerce de kabulünde Kürt halkının inkar edilemez kavgası vardır. Fakat, Türk burjuvazisi, TC, Kürtlerin ayrı bir ulus olarak varlığını da inkar ederek, şoven-ırkçı bir siyaset izlemeye başlar. Kemalist burjuvazi, kendi ulusal devletine kavuşur-kavuşmaz, Kürtlere karşı düşmanca bir siyaset izler. Türk burjuvazisi kendi açısından zorlu virajı aşmıştır, kendi ulusal devleti, kendi ulusal ordusuna kavuşmuştur. Dünyada yeni güç dengeleri kurulmuştur. Bu güç dengeleri içerisinde TC devleti emperyalizmin artık müttefikidir. Ve Türk burjuvazisi, ekonomik alanda hızla emperyalizme bağımlılık sürecine girmiştir. Emperyalizme karşı siyasi tutum da, TC'nin kurulmasıyla son bulmuştur. Tersinden emperyalist burjuvazi de, bölgedeki egemenliğinin sürdürülmesinde, Türk burjuvazisini önemli bir dayanak olarak değerlendirmektedir. TC devletine herhangi bir dış tehdit söz konusu değildir artık.

Osmanlı İmparatorluğu ümmetçi idi. Diğer halklar gibi Kürtler ayrı bir halk olarak ve hatta yerel düzeyde özerk yönetimleriyle varlıklarını sürdürdüler. TC devleti ise, ulusalcıdır. Kimliğini belirleyen din değil, Türk milliyetçiliğidir. Türk burjuva milliyetçiliğinin şekillendirdiği TC devleti daha ilk adımında gerici doğar. Öyleki, doğar-doğmaz bir yandan emperyalizmle işbirliğine girer ve diğer yandan ulusal taleplerinde ısrar eden Kürt ulusal güçlerine saldırır. Kürtlere ilişkin vaatlerinin tümünü bir anda unutur. Bugün de halen Kürt halkında Türklere yönelik belli bir güvensizlik varsa, bunun en önemli nedenlerinden birisi, Kurtuluş savaşının hemen sonrasında Kemalist burjuvazinin Kürtlere oynadığı bu "oyun"dur. Kürt halkının o günkü koşullarda, ulusu kucaklayan bir politik örgütlülükten yoksun oluşu, Kemalist burjuvazinin Kürtleri "oyun"a getirmede işini kolaylaştırmıştır.

Burada yeri gelmişken bir sorunun üzerinde durup, altını çizmemiz gerekiyor. Genel olarak siyasette, özel olarak farklı güçle-

rin belirlenmiş hedefler için gerçekleştirdikleri ittifaklar, tarafların esas birbirlerine güvenleri, vaatleri üzerine değil, güç dengeleri üzerine inşa edilir ve edilmelidir. Siyasette, toplumsal olaylarda, her zaman kurt kanunu geçerlidir. Kendi işini kendin görmelisin. Kurda sormuşlar: "Boynun neden kalın?" "Kendi işimi kendim görürüm" demiş. Dün Kürtler, kendi ulusal hedeflerini elde edebilecek kadar güçlü ve örgütlü değillerdi. Tersi olsaydı Kemalistler Kürtleri "oyun"a getiremezlerdi.

Kemalist burjuvazinin şöven ve düşmanca yönelişleri karşısında Kürdistan'da halk, her defasında olgunlaştırılamamış ulusal ayaklanmalara zorlanır. Uzun yıllar baskı altında yaşayan ve son yıllarda ulusal varlığı bile inkar edilen Kürt halkında TC devletine karşı yaygın bir direniş boy verir. Uzun süre baskı altında bulunan her halk gibi, Kürt halkında da baskıya karşı iki türlü direniş açığa vurur. Birincisi; çekilen bunca acılara karşı kendiliğinden misilleme eğilimidir. İkincisi; ciddi, bilinçli, planlanmış davranış ya da direniştir. Dersim ayaklanmasında belirleyici olan, çekilen acılara karşı kendiliğinden misilleme olarak silaha sarılmadır. Ağrı ulusal direnişi ise, planlanmış hedeflere yönelmiş, bilinçli ulusal harekete örnektir. 1925 Şeyh Said ayaklanması ise, her ikisini de içermesi bakımından tipiktir. Kısacası 1920-40 yılları arasında gerçekleşen tüm ulusal hareketlerde, hem TC'nin artan baskılarına karşı kendiliğinden tepki, hem de bilinçli örgütlü davranış içiçedir. Sonuçta, peşpeşe gerçekleşen ulusal ayaklanmalar, bir yandan kanlı katliamlarla bastırılırken, diğer yandan direnişe sahne olan alanlarda yüzbinlerce Kürt insanı Türkiye'nin belli bölgelerine göçe zorlanır.

Kürt milliyetçiliğinin ilk filizleri 1800'lü yılların başlarında boy verir. Önce Baban Beyliğinde, ardından Soran Beyliğinde ve Kuzeyde ise Botan'da, 1840'lara gelindiğinde, Bedirhan Bey'in önderlik ettiği ulusal direnişler yaşanır. Bu yıllarda Osmanlı devletinin Kürt beyliklerini ortadan kaldırıp, iktidarını merkezileştirmeye yöneldiği yıllardır. Ve ulusal direnişler, bir yanıyla Osmanlının bu politikasına karşı bir savunmayı içermektedir. 1800'lü yılların son ayaklanması bir Nakşibendi Şeyhi olan Ubeydullah'ın önderlik ettiği 1881 ayaklanmasıdır. Kısacası 19. yy boyunca belli aralıklarla Kürt ulusal direnişleri devam etmiştir. Derken, araya Ermeni

ulusal ayaklanmaları, Osmanlı-Rus savaşı, diğer adıyla "93 harbi" ve Birinci Dünya savaşı girer. Bunlar Kürt ulusal direnişlerini olumsuz etkilerler. Önce Osmanlı "gavur" demogojisiyle, Ermeni ve Ruslara karşı Kürtleri yanına almaya çalışır. Hatta onbinlerce Kürt savaşçısından kurulu Hamidiye Alayları oluşturulur. Burada müslüman Kürtler, müslüman Osmanlının safındadır. Sonra, aynı propagandanın etkisiyle, Kürtler, Türk milliyetçiliğinin safında emperyalist işgalcilere karşı savaşa atılır. Ve dikkat edilirse 1920'lere kadar önemli bir Kürt ulusal hareketi yok. Ulusal direnişler ancak TC'nin kurulup, Kürtlere karşı saldırıya geçmesinden sonra yeniden boy vermişlerdir. Ve her defasında yenilgiye uğratıldılar. Neden? Önceki bölümlerde nedenleri üzerinde durduk. Burada kısaca bir iki noktaya işaret edelim.

"Kürt milliyetçiliği ile, aşiretsel ve dinsel bağlılıklar birbirleriyle karşılıklı bir etkileşim içindedirler Bir yandan, ilk Kürt milliyetçileri, geleneksel otoriteler olan şeyh ve ağa kesiminden gelenler olup, liderliğini üstlendikleri ulusal hareketin kitlesel karekteri bu liderlere ve temsil ettikleri değerlere olan bağlılıkları ileri gelirken; öte yandan da, bu liderler arasındaki alışılagelmiş çatışma ve rekabet, Kürtleri gerçek bir birliktelikten alıkoymaktadır Herhangi bir aşiret reisinin ulusal harekete katılması, rakibinin karşı tarafta yer alması için yeterli bir nedendir" (3) Tabii tersi de çok olmuştur. Herhangi bir aşiretin ulusal harekete karşı, düşman saflarında yer alması, çatışmalı olduğu aşiretin ulusal saflarda yer alması için yeterli olabiliyordu. Gerek Osmanlı döneminde, gerekse TC'de, 1940'lara kadar ulusal direnişlerin başarıya ulaşamamasında temel nedenlerin başında, milliyetçiliğin aşiretçiliğe üstün gelememesidir. Hareketin her defasında ülke bütününden, ulusal örgütlülükten yoksun, şu veya bu beyliğin, aşiretin damgasını taşıması yenilgilerin esas nedenidir. Kürt milliyetçiliği, aşiretçilikten daha güçlü motivasyonu sağlayamamıştır. Bugün bile halen aşiretçi gelenekler, aşirete özgü davranışların etkileri bulunmaktadır. Dün harekete öncülük eden, ağa, şeyh, beg'lerdi ve bunlar bir çok nedenle, bölük pörçük davranıyorlardı.

---

3 - M. Van Bruinessen, Ağa, Şeyh Ve Devlet sy: 24

1940'lara gelindiğinde, TC devleti Kürt ulusal direnişlerini bastırmıştı, ama hareketin yeniden direniş potansiyeli taşıdığının bilincindeydi. Yenilgilerinden de dersler çıkararak, yeniden gelişecek Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini günün koşullarında engellemenin "emin" yolu olarak Türk burjuvazisi, Kürt burjuva ve egemen güçleriyle işbirliğini geliştirir ve de buna uygun davranır. 1940'lı yıllardan sonraki süreç, her ulustan burjuvazinin (ve elbette başta Kürt burjuvazisinin), Türk burjuvazisinin belirleyiciliğinde, aynı pazarda işbirliği ve entegrasyona yöneldiği süreçtir.

TC devletinin bu dönemde Kürdistan'a yönelik izlediği politika; bir yandan enerji, petrol, maden sektöründeki yatırımlarla emperyalizmin ve Türkiye'nin metropollerindeki sanayinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelikti. Diğer yandan, haberleşme, ulaşım ağı gibi alt yapı yatırımlarıyla da, hem Kürdistan'daki tarımsal ürünler ve madenleri, hatta iş gücünü Batı'ya taşıdı, hem de Türkiye metropolleri ile emperyalizmin sanayi ürünlerinin Kürdistan'a taşınmasına alt yapı hazırladı. Tüm bunlarla, Kürdistan'ın Türkiye ulusal pazarına entegresi hedefleniyordu. Dünden bugüne kadar geçen sürede bu hedefte hayli yol alındı.

Türk burjuvazisi, emperyalist burjuvazinin sömürgelerinde izlediği ekonomik, sosyal politikaları Kürdistan'a yönelik olarak izleyemedi. **Birincisi;** izleyebilecek güce ve koşullarla sahip değildi. **İkincisi;** Türkler ve Kürtler arasında yasalarla belirlenmiş ve böylece resmi devlet politikası haline gelmiş ve iki halk arasında, her alanda ayrımları içeren bir statükoyu dayatmak (gücünün olmaması bir yana), Kürt halkının beklenmedik ve bütünlüklü ulusal direnişine yol açabilirdi. **Üçüncüsü;** Aynı İslam dini inanışına sahip olmak; Kürtlerle Türkler arasına ekonomik, sosyal ayrımlara dayalı politika izlemenin önemli engeliydi. Ve **dördüncüsü;** iki ülkenin sınırdaş olması, iki ulusun yüzyıllardır yan yana, hatta kısmen iç içe yaşaması... gibi engeller bulunuyordu.

Türk burjuvazisi, ekonomik bakımdan emperyalist sömürgecilerin yanında sözü bile edilemeyecek düzeyde cılızdır. 1940'lı yıllarda kapitalist gelişmenin henüz başlangıcındadır. Ve üstelik bu başlangıç, emperyalizme bağımlılık temelinde gelişmektedir. Dolayısıyla, Türk burjuvazisi, K. Kürdistan pazarını kendi ulusal pa-

zarından ayrı olarak işgal altında tutup, Kürt burjuvazisinin gelişme yollarını da tıkayarak, Kürdistan'ın zenginlik kaynaklarını sömürme politikasını izleyemez. Eğer, ekonomik alanda Kürt egemen güçlerine karşı, gelişmelerini engelleyen, statükoya dayalı ayrımcı politikalar izlenseydi, gelişme ve sermaye edinme yolları tıkanan Kürt burjuva ve egemen güçleri, buna şiddetle tutum alır ve derhal kendi ulusal pazarlarına sahip çıkmak için ulusal bayrak altında, ulusal bağımsızlık mücadelesine yönelirlerdi. Türk burjuvazisi, Kürdistan'ın zenginlik kaynaklarını sömürmede, emperyalist sömürgecilerden farklı bir yol izleyerek, kendisinin belirleyiciliğinde, Türkiye ve K. Kürdistan tek pazarını Kürt burjuvazisine de açarak, Kürt burjuvazisine ekonomik gelişme, sermaye edinme ve yatırıma gitmenin yolunu açtı; böylelikle, Kürt egemenlerini ulusal bağımsızlık kavgasından önemli oranda koparttı. Her ulusal bağımsızlık gibi bu da özünde bir pazar sorunu olduğundan, pazara kavuşan Kürt burjuvazisi ve toprak ağaları, ulusal bağımsızlık kavgasından uzaklaşarak, Türk burjuvazisiyle işbirliği yolunu seçti. Artık 1950 ve sonrası yıllarda Türkiye ve K. Kürdistan pazarında sermaye edinme, yatırıma gitme ve giderek büyük holdingler düzeyine yükselme hakkına, Türkiye ya da Türk ulusal sermayesi patenti adı altında her ulustan burjuvazi gibi Kürt burjuvazisi de sahip oldu.

2- Kürt Burjuvazisi

K. Kürdistan'da tekelci kapitalizmin egemenliğini bu çalışmada hareket zemini olarak alıyoruz. Kapitalizmin Türkiye ve K. Kürdistan'da nasıl geliştiğinin ve bugünkü yapısının ayrıntılı irdelemesi ayrı bir çalışmanın konusudur. Burada kapitalist gelişimin yarattığı sonuçlar üzerinde duracağız.

Kürdistan'da olduğu kadar Türkiye pazarında da gelişme imkanına kavuşan Kürt burjuvazisi sanayi, ticaret, inşaat, turizm, tarım... vb. her alanda gelişip güçlendi. Hatta Kürt burjuvaları Toprak, Süzer Holdingleri... gibi Türkiye'nin en büyük holdingleri arasında yer alan kuruluşların sahipleri oldular. "İşte Kürt burjuvazisi!" başlığıyla Nevzat Onaran'ın yaptığı araştırma yetersiz de olsa belli verileri sunuyor. Bu verilerden bazılarını buraya alacağım.

KÜRT KÖKENLİ İŞADAMLARI

AĞRI
Selahattin BEYAZIT: Santral Dikiş A.Ş. ile turizm ve yayıncılık yapan on şirket
İbrahim ÇEÇEN: Ankara'da Çeçen Şirketler Grubu (İnşaatçılık ve Müteahhitlik)
Adnan GÜNGÖR: Göngör Tekstil

ADIYAMAN
Dengir FIRAT. Mersin'de narenciye ticareti, nakliyatçılık ve dış ticaret yapan şirketler

BATMAN
Aydın BARAN: Ankara'da Emperyal Oteli ve iki büyük benzin istasyonu
Fikret ve Süleyman GÜNEŞ: İstanbul'da iki fabrika ve gayrimenkul
A. Kadir AYHAN: Renault Ana Bayii ve bir çok şubesi ile karayolu nakliyatı
Mustafa ORAN: İstanbul'da Oran oteli ve denizyolu nakliyatı
Hayrettin OZDABAKOĞLU: İstanbul'da Mercedes Ana Bayii

BAYBURT
Aydın DOĞAN: Milliyet'iie Meydan gazeteleri, Milpa ve Miltur
Bedrettin DALAN: Türkmen Kadife'de hissedar, inşaat ve müteahhitlik hizmeti veren bir şirket

BİTLİS
Mazhar OLCAY: İstanbul'da Olcay otelleri
Erdoğan Behzat NAZIRZADE: Nazırzadeler Konfeksiyon
Necmettin BİTLİS: İstanbul'da Bitlis Holding ile Polisan, İzmir Kimya ve üç şirket
Memduh KİLERCİ: Kilerci Uluslararası Nakliyat A.Ş.
Yasin BARUTÇU: Ankara'da inşaatçı ve müteahhit
KÜFREVİ AİLESİ: Uteksport

DİYARBAKIR
Halis TOPRAK. Toprak Holding, Toprak Kağıt ve Toprak Seramik ile 17 şirket
Ağa CEYLAN: Antalya'da sinema talil köyü. Ceylan inşaat, Cey reklam ve organizasyon Tic. Ltd. Şt.
Ahmet ve Mehmet ONUR: Onur inşaat ile İstanbul, Ankara ve İzmir'de iş hanları
Mehmet Salih TATLICI: Mut denizcilik, Cihan batarya, TATBANK ve dört şirket
Mustafa TATLICI: Atlas döviz, HB uluslararası inşaat ve iki şirket
Şehmus TATLICI: Şetat inşaat, Şetat borsa menkul değerler ve üç şirket
Ceylan PİRİNÇÇİOĞLU: Vip Turizm A.Ş.
Mehmet İÇKALE: İçkale inşaat ve içkale oteli
Ahmet ve Cengiz SİNANLI: İnşaatçı ve nakliyatçı
Afilla ÖNEN: Ankara'da müteahhit ve inşaatçı

ELAZIĞ
Zühtü ŞENYUVA: Banat Diş Fırçaları, Beytam Pazarlama A.Ş. ve iki şirket
Cahil ARAL. Aral Ticaret A.Ş.

ERZİNCAN
Hasan KAHRAMAN: İstanbul'da Haskar Lastik Ana Bayii ve bir çok şubesi
Ömer FIRAT Kartal'da Doğu Market

ERZURUM
Oğuz GÜRSEL. Kiska Holding, Kiska İnşaat ve 12 şirket
Ali Rıza KUŞKAY: Kuşkay Müteahhitlik A.Ş.
İbrahim POLAT: Polat Holding, Polat İnşaat. Ege Seramik ve dört şirket
Fikret EVYAP: Evyap Temizlik Gereçleri A.Ş.
Cemil UĞURLU: Ankara'da Çalışkan Kardeşler Petrol Bayiliği ve kömür ticareti
Refik BAYDUR. Timsan İnşaat ve dört şirket ortaklığı

HAKKARİ
Abdülaziz ZAPSU: Azizler Holding

KARS
Celal KEKİ: İstanbul'da SES Şirketler Grubu (inşaat, iç ve dış ticaret)
Muhsin YILDIZ: Türkmak

MALATYA
Korkut ÖZAL. Özba Petrol, Akköz, Özba Vakfı ve altı şirket
Ahmet ÖZAL. Magic Max ve Vip Air
Efe ÖZAL: Manjinal Menkul Değerler A.Ş.
Mustafa SÜZER: Süzer Holding, Taksim Tic. İş Merkezi inşaatı ve dokuz şirket (bir banka kurma çalışması devam ediyor)
Aletin Kaya ÇAĞLAYAN: Mekan Yatak San. A.Ş. Masen İnşaat, Mekan Pazarlama A.Ş., Opaş A.Ş. ve altı şirket ile yaklaşık on milyon metrekare arazi
Mustafa Kemal DERİNKÖK: Nişkoz Holding, Bemis Mısır San. A.Ş. Kariş Yün Fabrikası ve altı şirket ile yaklaşık 100 milyon metrekare arazi ve Malatya'daki kaysı ağacının yüzde 20'si
Davut KÖLÜ: Boğazıçı iplik ve Dokuma A.Ş., Boğaziçi Pazarlama A.Ş., Dilkum A.Ş. ve inşaat-müteahhitlik hizmeti veren bir şirket
Vahdet DOĞAN: Türk Kablo'da hissedar
Çetin PALANCI: Kuruyemiş Malatya Pazarları
Ali Oğuz ATAY: Fax Tekstil
Mahmut ÇALIK: İpaş Tekstil A.Ş.
Şahin ZAPÇI: Antalya NO Otelleri
Vahap ÇELEBİ: Çelebi Kundura
Mehmet KULP: Zeytinburnu'nda iş merkezi inşaatı ve çimento fabrikası
Aziz BİRSİN: Star Motor A.Ş. ve ticaret yapan üç şirket
Yalçın KOREL. Darphane'ye bozuk para kalıbı hazırlayan bir işletme
Turan TUNA: Tuna Çelik Mobilya

MARDİN
Musa ve Rasim CİHANER: Cihaner Deri, Cihaner Şirketler Grubu
Beşir HAMA: Martu ve Marteks
Bedii ENSAN: Marbaş Menkul Değerler A.Ş.

MUŞ
Ahmet BAHÇIVAN: Permsan A.Ş.
Mecit BAHÇIVAN: Bahçıvan Pazarlama A.Ş. ve Bahçıvan Gıda A.Ş.
Zihni KALSIN: Kalsın Holding. Fırat Oto ve sekiz şirket

TUNCELİ
Ali Haydar VEZİROĞLU: İnşaatçılık ve müteahhitlik yapan şirketler
Seyit Ali GÜNDÜZ: Gündüz Deri A.Ş

URFA
İbrahim TATLISES: Tatlıses Turizm
Sedat ALOĞLU: Feniş Holding, Feniş inşaat, Epaş, Feniş Alüminyum ve beş şirket ile yurtdışındaki şirkette hissedar
Hikmet BOZANOĞLU: Bozanoğlu şirketleri

VAN
Yalım EREZ: Haznedar tuğla ve dört şirket
Dündar ALTAY: Altay Menkul Değerler A.Ş

DİĞERLERİ
Hikmet GÜREL. DYO'da hissedar ve Fatih Kamyon Nakliyatı ile benzin istasyon şubeleri

Yukarıda Para Dergisinden aktarılan tablo, Kürt burjuvazisinin varlığını tam olarak yansıtmıyor. En başta, Kürdistan'ın kapitalist gelişme yönünde en ileri olan Antep, Maraş gibi illerini araştırmacı Kürdistan olarak görmediğinden, buralardaki burjuvaları da araştırmanın dışında tutmuştur. Siirt ile Bingöl'den söz edilmiyor. Bu arada belli bir Kürt nüfusu barındıran Bayburt ve Bayburtlu işverenler, araştırmaya dahil edilmiştir. Ayrıca; araştırma daha çok Türkiye'nin metropollerinde faaliyet gösteren holdinglere, işletmelere yer vermiştir. Yine daha çok holding ve büyük işletmelere yer verilmiştir. Bu arada İ. Tatlıses gibi, popüler türkücünün otobüs işletmelerine yer verilmesi, o boyuttaki tüm işletmeleri kapsıyor anlamına gelmez. Çünkü; İ. Tatlıses'in düzeyinde orta işletmelerin sayısı, onlar, yüzlerle değil, binlerle ifade edilebilir, İstanbul, İzmir, Bursa, Çukurova, Ankara, Akdeniz ve Ege sahilleri, Antep, Maraş, Malatya, Diyarbakır, Urfa... illerinde 5 ve daha yukarı işçi çalıştıran binlerce işletmenin sahibidirler. Buna Kürdistan'daki tarım ve toprak burjuvazisini eklemek gerekiyor.

Belirttiğimiz gibi Kürt burjuvazisinin içerisinde Türkiye çapındaki pazarda etkili paya sahip bulunan holdingler bulunuyor. Tablo no 16'daki verilerde bunu görmek mümkündür. Ki Kürt etnik kökenli büyük işletmelerin sayısı da tablo'dakilerle sınırlı değildir. Daha ciddi bir araştırma yapılırsa, holding (tekel) ve büyük işletme sahibi Kürt burjuvalarının sayısının daha fazla olduğu görülecektir. Çünkü hala, kendi ulusal kökenini yani Kürt olduğunu açıklamayan Kürt burjuvalarının sayısı az değildir.

İsmail Beşikçi Hoca'nın Kürt burjuvazi ve egemen güçlerine ilişkin tesbit ve değerlendirmeleri yanlıştır, bilimsel değildir. Beşikçinin Kürt ulusu üzerine ayrıntılı çalışmaları var. Ve Kürtlerin kurtuluşu uğruna yıllarca cezaevinde yatmış bir bilim adamıdır. Ancak tüm bunlara rağmen, kimi değerlendirmelerinde, Kürt ulusunun gerçeğini tam yansıtmaktan uzak tesbitler yapabiliyor. Örneğin; burjuva egemen güçlerine ilişkin "ajan", "ajanlaşmış sınıf" gibi tesbitleri gerçeği olduğu gibi yansıtmıyor.

"1937-1938 yıllarındaki Dersim direnişinden sonra, yani Kürdistan'daki bütün başkaldırı odaklarının ortadan kaldırılmasından sonra, devlet 'Kürt egemen sınıfları"na iki şık göstermiştir: ya dev-

Tablo no: 16

KÜRTLERİN SAHİP OLDUĞU HOLDİNGLER

Holding İsmi	Aile	Yönetim Kurulu Bşk.
Kiska Holding	Gürsel	Oğuz GÜRSEL
Polat Holding	Polat	İbrahim POLAT
Bitlis Holding	Bitlis	Necmettin BİTLİS
Toprak Holding	Toprak	Halis TOPRAK
Kalsın Holding	Kalsın	KALSIN
Azizler Holding	Zapsu	Abdülaziz ZAPSU
Süzer Holding	Süzer	Mustafa SÜZER
Nişkoz Holding	Derinkök	M. Kemal DERİNKÖK
Feniş Holding	Aloğlu	Sedat ALOĞLU

TÜSİAD ÜYESİ KÜRTLER

-Sedat ALOĞLU	Feniş Alüminyum A.Ş.
-Necmettin BİTLİS	Bitlis Holding A.Ş.
-Aydın DOĞAN	Milliyet Gazetesi
-Yalım EREZ	Haznedar Ateş Tuğla San. A.Ş.
-Zekai EREZ	Haznedar Ateş Tuğla San. A.Ş.
-Oğuz GÜRSEL	Kiska Holding A.Ş.
-Ceylan PİRİNÇCİOĞLU	Vip Turizm A.Ş.
-Adnan POLAT	Polat Holding A.Ş.
-Abdülaziz ZAPSU	Azizler Holding A.Ş.
-Cüneyd ZAPSU	Azizler Holding A.Ş.

letin yanında yer alacaksınız, ya da Şeyh Said gibi, Seyid Rıza gibi idam sehpalarına gönderileceksiniz. Bu dayatmalar karşısında Şeyhler, büyük toprak sahipleri, aşiret reisleri gibi 'Kürt egemen sınıfları' devletin yanında yer almışlar, ajanlaşmışlardır "

"Toprak ağaları, şeyhler, aşiret reisleri gibi egemen sınıflar bloku içinde yer alabilecek kategorilere, egemen sınıf denemeyeceğini, bunların düşünce ve eylemlerinin ancak 'ajanlık' kavramıyla ifade edilebileceğini düşünüyorum. Ticaret Sanayi gibi sektörlerde uğraşanlar için de aynı şeyler söylenebilir"

Hoca, daha net olarak, kapitalistleşme ile "ajanlaşma"nın paralel geliştiğini de şöyle belirtiyor... *"İkinci dönem 1940'lı yıllardan sonra başlayan dönemdir... Burjuvalaşma(!) ve kapitalistleşme*

başlıyor. Ajanlaşma böyle bir süreçte gelişiyor" [4]

Osmanlı döneminde Kürt egemen güçleriyle, Osmanlı sarayı arasında işbirliği ile kavga iç içe olmuştur. Başlangıçta, işbirliği (buna Osmanlı merkezi iktidarına bağlılık da denilebilir) belirleyicidir. Son yıllarında dünya çapında ulusal uyanışların da etkisiyle, özellikle 1800'lü yıllardan sonra, merkezden tamamıyla kopuşu hedefleyen kavgalar, ulusal ayaklanmalar boyvermiştir. Osmanlı döneminin TC döneminden farkı, Kürt egemen güçleri kendi Kürt kimliklerini savunarak (ve de Osmanlı sarayı bu Kürt kimliğini tanıyarak) işbirliği içerisindeydiler. Bunun üzerinde önceki bölümlerde durmuştuk. 1940'lardan sonra TC devleti Kürtlere ve Kürt egemen güçlerine ayrı bir ulus olarak varlıklarının inkarını zorla dayatır. Ve Kürt egemen güçlerini ulusal kavgadan kopartmak amacıyla iki politika birden izlenir: **Bir yandan;** zor ve katliamlar gösterilerek sonlarının Ş. Said'ler , S. Rıza'larla aynı olacağı belirtilir, **diğer yandan,** ekonomik olarak gelişimlerinin önü açılır. Dünyanın hiç bir ezilen ulusunda yalnızca terör ve zorbalıkla, o ulusun egemen güçleri, burjuvaları ulusal kavgadan çekilmemişlerdir. Kürt egemen güçlerinin de 1940'larla başlayan süreçte, giderek belirleyici olarak, ulusal kavgadan çekilmesi sadece dayatılan zor sonucu olmamıştır. Kürt egemen güçleri dayatılan zorun yanı sıra, esas olarak ekonomik gelişme, büyüme, sermaye edinmenin olanağına kavuştular ve yine esas bu nedenledir ki, Türk burjuvazisinin belirleyiciliğinde, işbirliğine yöneldiler. Beşikçi buna "ajanlaştılar" diyor. Ki, bir sınıf olarak Kürt egemen güçlerinin hem tümüyle "ajanlaşmaları" mümkün değildir hem de Türk burjuvazisiyle girdikleri işbirliği, bağlılık sürecini "ajanlaşma" olarak ifade etmek bilimsel değildir. İşbirliği, hatta bağlılık gibi siyasi, kültürel içeriği de olan kavramlar esas ekonomik bir temelden gelişirler. Bunları "ajan" gibi polisiye bir kavramla ifade etmek yanlıştır.

Alıntıya dikkat edilirse, Beşikçi'de "ajanlaşma"nın Kürt egemen güçleri yönünden 1940'lardan sonra başlayan burjuvalaşma ile birlikte geliştiği belirtilir. 1940'lardan sonra kapitalist gelişmeyle başlayan süreç Türk burjuvazisiyle işbirliği sürecidir. Eko-

---

4 - İsmail Beşikçi, Devletlerarası Sömürge Kürdistan sy: 63-92-146

nomik alanda gelişme olanağına kavuştuğunda, ulusal kavganın öncülüğünden kopan, kopartılan ezilen ulus burjuvazisinin dünyadaki tek örneği Kürt egemen güçleri değildir. Benzer bir çok örnek vardır. Kürt egemen güçleri hem ekonomik hem de politik olarak Türk burjuvazisine oranla zayıftır. Türk burjuvazisine boyun eğmiştir. Ve O'nunla bu koşullarda işbirliğine girerken kendi ulusal varlığını dayatabilecek güçte değildir. Kürt burjuvaları, egemen güçleri ulusal kavganın öncülüğünü yapmaktan çekilmiştir. Ama hepsinin ulusal mücadeleden, ulusal değerlerden koptuğunu "ajanlaştı"ğını iddia etmek yanlıştır. Dün, TKDP'inde, hatta birçok devrimci yurtsever Kürt örgütlerinde, ya içlerinde yer almış ya da destekçisi olmuş Kürt burjuva ve egemen güçlerinin sayısı az değildir. HEP'te olsun, şimdi yeni kurulan DEP'te olsun yine Kürt burjuvazisi vardır. Dün TC devletinde bakanlık yapmış Şerefettin Elçi ve benzerleri ulusal değerlerini korudular, bugün de koruyorlar. Ama elbette ulusal sorunun devrimci çözümünden değil, reformlarla "çözümü"nden yanalar. A. Türkler, F. Yazarlar, H. Denizler, T. İnançlar, C. Paydaşlar, Y. Kayalar, B. Cantürkler.. vb. az değillerdir. Ancak bu söylediklerim Kürt burjuva ve egemen güçlerinden esas, orta ve küçük işletmelere sahip olanlar için geçerlidir. Kaldıki, bu kesimin de nicel olarak çoğunluğu kapsıyor demek yanlış olacaktır. Holding ya da büyük işletme sahibi durumunda olanların ise istisnalar hariç, hepsi, ulusal kavgadarı ve hatta Kürt ulusal değerlerinden kopmuşlardır. Türk burjuvazisiyle TC devleti bünyesinde tam bir kader birliği içerisindedirler. Fakat bu kopuş bile, ne bunların Kürt kökenli olmadıklarının, ne de "ajan" olduklarının kanıtı olamaz.

Kürt burjuva çevrelerde son yıllarda giderek Kürtlüğe sahip çıkıp, en azından Kürt olduklarını ve Kürtlere kimi ulusal hakların verilmesi gerektiğini söyleyenlerin sayısında artış vardır. Şimdi, bu burjuvalara dün Kürtlüklerine sahip çıkmadılar diye "ajan"mı ya da bugün "ajanlık"tan koptular mı diyeceğiz? Sorunun özü şudur; Kürt burjuvazisi sınıf olarak ya da belirleyici olarak milliyetçi/yurtsever değildir.

Beşikçi Hoca'nın, Kürt burjuvazisine bunca kızması, hatta "ajan" demesinin temel nedeni; ulusal sorunu burjuva sınıfsallık temelinde çözmeyi hedefleyen ve bu uğurda kavga veren Kürt bur-

juva sınıf arıyor, fakat bulamıyor olmasındandır!. Dün, Afrika, Asya, hatta bugün Güney Afrika'da, ulusal kurtuluş mücadelesinin başını çeken burjuvaların tavır ve tutumunu Kürt burjuvazisinden de bekliyor. Yoksa, Beşikçi, sınıf olarak ne burjuvaziye ne de onun ekonomik temeli olan kapitalizme karşı değildir. Ve bu yaklaşımını *"Görüldüğü gibi 'Kürt egemen sınıfı' tant anlamıyla çürümüştür, çökmüştür. Bu ulusalcı duyguları geliştirecek, bu duyguların ge*lişmesini teşvik edecek sınıfın çürütülmesi, bu sürecin sınıfsal tabanının eritilmesi anlamına gelmektedir. Sınıfsal temelden yoksun bir sürecin sağlıklı bir şekilde gelişmesi ise güçtür." (5) diyerek çok açık ifade ediyor. Beşikçi'nin "sınıfsal temelden", Kürt ulusal sorununun çözümünden anladığı ve savunduğu, burjuva sınıfın öncülüğündeki salt ulusal kurtuluştur. Hoca Kürdistan işçisinin, yoksul köylülerinin, sınıf temellerine dayanan ve TC'nin ulusal baskılarını hedeflediği gibi, Türk ve Kürt işbirlikçi burjuvalarının sınıf egemenliklerini de kırmayı hedefleyen toplumsal devrimle ulusal sorunun çözümünü hiç ama hiç düşünmüyor. Hoca ile temel ayrılığım budur. O, adı geçen kitabında ısrarla hep ulusal özgürlük için savaşan bir Kürt burjuvazisi arıyor ve bulamıyor.

Bugün ulusallığı giderek sahiplenen bir Kürt burjuvazisi var. Özellikle, emperyalist burjuvaziden destek sinyalleri arttıkça, burjuva milliyetçiliği daha geniş Kürt burjuvalarını kapsayacaktır. Fakat uluslararası emperyalist, gerici burjuvazinin desteğini arkasına alarak ulusallığa sahiplenecek olan bir Kürt burjuva milliyetçiliğinin burjuva demokratik bile olmayacağı inancındayım. Kaldı ki, emperyalizmden açık ve kesin destek almadıkça ulusallığa sahip çıkan Kürt burjuvaları bile, Türk burjuvazisine karşı savaşmayacaktır. Komünistler halen Lenin'in uyarısını ve perspektifinin yerinde olduğuna inanıyorlar: *"İşçiler için önemli olan, iki akımın ilkelerini ayırtetmektir Eğer ezilen ulusun burjuvazisi, ezen burjuvaziye karşı savaşırsa, biz her zaman ve her durumda herkesten daha kararlı olarak bu savaştan yanayız. Çünkü biz, zulmün en amansız ve en tutarlı düşmanlarıyız..."* (6) TC devletinin ya da ezen

---

5 - İ. Beşikçi, a.g.e. sy: 144
6 - Lenin, U.K.T.H. sy: 72

ulus burjuvazisinin ulusal zulmüne karşı mücadele eden, savaşan Kürt küçük burjuvazisi, işçisi, yoksul köylüsü emekçi yığınlardan gelme gençliği ve de aydınıdır.

Beşikçi Hoca, marksist-leninist terminolojiye ve olguları ele alış yöntemine hem kısmen yabancı ve önemlisi karşıdır. Bunun da etkisiyle kavramları ekonomik, sosyal içeriğe uygun kullanmıyor. Zaman zaman birbiriyle çelişen değerlendirmeler yapıyor. Yukarıda aktardığım uzun alıntılarda, toprak ağaları, şeyhler, aşiret reisleri, tüccar ve sanayicilerin 1940'lı yıllardan itibaren başlayarak "ajanlaş"tıklarını belirtiyordu. Burada Kürt egemen güçlerinin Türk burjuvazisiyle işbirliğine girişiyle, sınıf olarak "ajanlaşma"ya başladığı vurgusu yapılıyordu. Hatta, "Kürt egemen sınıfları" kavramını hep tırnak içine alarak açıkça kabul etmiyordu. *"Buna 'Kürt egemen sınıfı' demek çok zordur. Zira ajanlar hiç bir zaman egemen olamazlar"* [7] diyebiliyor. Kürt ulusu, kapitalist ekonomik yapının gelişip hakim olduğu ve karşıt sınıflar yarattığı bir ulus olmasına karşın hoca Kürt egemen sınıflar gerçeğini kabul etmiyor. Nedeni ise, bu güçlerin ekonomik, sosyal yaşamda varolup-olmamaları değil, ulusal kavgaya sahip çıkmamaları! Hoca sınıf kavramına bilimsel yaklaşmıyor. Eğer Kürt burjuva ve egemen güçleri ulusallığa sahip çıkıyorlarsa sınıftırlar, hatta egemen sınıftırlar ulusallığa sahip çıkmıyorlarsa, değillerdir. Bunları söylerken Hoca'ya haksızlık etmiyorum. Çünkü aynen şunlar yazılmıştır: *"Sınıf üretimle, üretim araçlarının mülkiyetiyle ilgili bir kavramdır. Çağımızda iki ana sınıf, burjuva sınıf ve işçi sınıfıdır. Bunların yanında örneğin bürokratlar, aydınlar, köylüler vs. birer sınıf değildir Bunlara grup, kesim, katman vs. deniyor Kürdistan'daki işbirlikçiler de bu anlamda bir sınıf değildir Çünkü bunların sınıf kavramında olduğu gibi bir sürekliliği yoktur, kalıcı ve sağlam değerleri yoktur Çoğu kez, oğullar, yeni nesiller, dedelerinin babalarının fonksiyonlarını, yani ajan rollerini artık benimsememektedir Hatta onların bu fonksiyonlarından dolayı utanç duymaktalar Fakat, Türkçe günlük konuşma dilinde, örneğin 'teknokratlar sınıfı' denebildiği gibi, bende bunlara 'ajan sınıf' dedim. 'Ajan kesim'*

---

7 - İ. Beşikçi, a.g.e. sy: 105

filan diyemezdim. Çünkü, içinde toprak ağası, şeyh, aşiret reisi, tüccar, müteahhit, yüksek bürokrat, memur, öğrenci, yazar, gazeteci... gibi çeşitli kesimlerden insanlar vardır. 'Ajan sınıf' bu rolü benimseyenlerin tümünü kapsıyor." (8)

Bu aktarılan satırlarda, Hoca, ajan kavramının sınıflarla bağını kopartıyor ve her sınıf ile katman arasında bulunan unsurlar düzeyine indirgiyor. Ki, gerçeğe yakın bir değerlendirmedir. Fakat bu değerlendirme ile daha önceki yaptığı ve esas Kürt egemen güçlerinin sınıf olarak "ajanlaştık"ları tesbitiyle çelişiyor. Çünkü 4 nolu dipnotta aktardığım alıntıda Beşikçi, Kürt egemen sınıfını ağa, şeyh, tüccar, sanayici... gibi tek tek belirtiyor ve bunların "ajanlaş"tıklarını vurguluyordu. Hoca kitabında sayfa 183'te de, "Kürt egemen sınıflarının ajanlaş"tığını diğer kesimlerden unsurların ise bu "ajan sınıfa" dahil olduklarını netçe ve ısrarla belirtiyor. Ve bir çok şeyi birbirine katıyor; içinden çıkılmaz hale getiriyor.

Beşikçi'nin, Kürdistan'da oluşan sermaye birikiminin Türkiye'nin metropollerine akması ve Kürt burjuva egemen güçlerinin esas İstanbul, İzmir, Çukurova gibi metropollerde yatırıma yönelmelerinin nedenlerini irdelerken de şu söyledikleri gerçekleri tam olarak yansıtmıyor. *"Feodal kurumların ve feodal değerlerin sürdürülmesi teşvik edilmekte, kapitalistleşmenin mümkün olduğu kadar çarpık bir şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bütün bunlara rağmen oluşacak sermaye birikiminin Batı'ya aktarılması için her türlü önlem alınmıştır. Sermaye birikimlerinin çok az da olsa, Doğu'da yatırıma dönüştürülmemesi Batıya aktarılması, devlet ve hükümet bakımından çok önemlidir. Doğu'daki yatırımlar ancak devlet eliyle gerçekleştirilmelidir Batı'dan Türk sermayesi gelebilir. Fakat, Kürt kökenlilerin buralara yatırım yapmalarına engel olunmalıdır"* (9)

Değerli hocamız Beşikçi'nin bu iddiaları üzerinde kısa da olsa tek tek durmak gerekiyor.

Birincisi; Türkiye burjuvazisinin özellikle 1940'lı yıllardan sonra Kürdistan'da kapitalist gelişmeyi "mümkün olduğu kadar çar-

---

8 - İ. Beşikçi, a.g.e. sy: 93
9 - İ. Beşikçi, a.g.e. sy: 141

pık" olarak geliştirdiği sonuç olarak doğrudur. Ancak bu doğru, içinde cevaplandırılması gereken bir soruyu barındırıyor. Kürdistan'da kapitalizm çarpık geliştiriliyor da, Türkiye kapitalizmi emperyalizmden bağımsız, kendi iç dinamiğiyle mi gelişiyor ya da geliştiriliyor? Hayır! Türkiye burjuvazisi, doğarken emperyalizme mali olarak bağımlı gelişiyor. Ve Türkiye kapitalizmi emperyalist ekonomiye bağımlı; hammadde ile pazar ilişkilerine cevap verecek tarzda çarpık olarak şekilleniyor. Dün emperyelist sanayiye bağımlı montaj sanayi olarak gelişti. Bugün de aynı bağımlılık ve çarpıklık devam ediyor. Emperyalist devletlerin burjuvazisi teknik gelişmenin artık aştığı dev sanayi tesislerini ve çevreyi kirleten tesisleri vb. ya Türkiye gibi ülkelere devrediyor ya da yine Türkiye gibi ülkelerde kurulu bulunanları tamamıyla satın alıyor veya en azından bunlara ortak oluyor. Türkiye'nin "devleri" olarak bilinen, Sabancı, Koç, Eczacıbaşı... gibi holdingler uluslararası rekabete dayanıp, ayakta kalabilmek için çareyi emperyalist tekellerle "evlilik"te buluyorlar. Son yıllarda peş peşe Türkiye'nin her büyük tekeli; işletmelerine mutlaka bir uluslararası tekeli ortak etmenin yollarını arıyorlar. Bu iki eşit gücün eşit koşullarda ortaklığı değildir. Küçüğün, zayıfın (yani Türkiye tekellerinin) güçlü emperyalist tekellere daha üst boyutta bağımlılığının birer adımıdır.

Koç, Sabancı gibi Türkiye tekelleri bugüne kadar devletin desteğiyle ve bu arada özellikle 12 Eylül faşist darbesinin sağladığı suskunluk ortamında işçiler üzerinde sağladıkları aşırı sömürü ile hızla büyüdüler. Bu tekeller dün zayıfken şu veya bu şirketlerine belli bir hisse ile ortak ettikleri hissedarları ve aynı alanda faaliyet gösteren rakip işletmeleri teker teker yutarak temizlediler ve Türkiye ölçülerinde gerçekten de büyüdüler. Ama bugün kendileri uluslararası büyük tekeller tarafından yutulma tehlikesiyle karşı karşıya geldiler. Eğer son yıllarda peşpeşe emperyalist tekeller ile "evlilik"lere gidiyorlarsa bunun bir nedeni de yutulmayı engellemek ya da geciktirmektir.

Burada, genelde Türkiye ve K. Kürdistan'da kapitalist gelişmenin çarpık geliştiğini söylemek gerekiyor. Özelde ise, TC devleti, Kürdistan'da izlediği politikalar ile, üst yapıda aşiretçi, feodal değerlerin çözülmesini mümkün olduğunca geciktirmiştir.

İkincisi; Kürdistan'dan Türkiye'nin metropollerine sermaye, emek ve beyin göçü yıllardan beri devam ediyor. Son yıllarda göçte artan bir tırmanış gözleniyor. Neden? Mühendis, doktor, öğretim görevlisi, sanatçı, yazar, bilim adamı...vb. beyin göçü olayı evrensel bir sorundur. Ve daima fakir, geri kalmış ülkelerden, gelişmiş zengin ülkelere doğru bu beyin göçü devam ediyor. Dünya çapında beyin göçünün yoğunlaştığı ülkeler: ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya... gibi zengin ülkelerdir. Afrika, Asya kıtalarından başta olmak üzere tüm geri ve az gelişmiş ülkelerden buralara beyin göçü devam ediyor. Öyleki, bu artık bir uluslararası sorun halini almıştır. Kürdistan illerine oranla Türkiye'nin metropolleri zengin olanaklara sahiptirler, bu nedenle Kürdistan'dan buralara yoğun beyin göçü devam ediyor. Kaldı ki, sadece K. Kürdistan'da değil, Karadeniz, İç Anadolu bölgelerinden de İstanbul, İzmir, Ankara gibi metropollere beyin göçü yine yıllardır devam ediyor. Kürdistan'dan metropollere beyin göçünü Rize, Artvin, Sinop, Kastamonu, Kırşehir, Nevşehir, Çankırı, Yozgat... gibi illere oranla hızlandıran temel faktör; Kürt halkının üzerindeki ulusal baskı ve terördür.

Kürdistan'daki sermaye birikimini sağlayan Kürt burjuvalarının bunu, Türkiye'nin metropollerinde yatırıma dönüştürmesinde, birbirini karşılıklı etkileyen, besleyen iki şey vardır. Kürt sermayesinin metropollere akışının ana nedeni, Kürdistan'da yatırımlar için alt yapının yetersiz oluşudur. Kalkınması için genel Türkiye ekonomisi içerisinde aldığı payın az olmasıdır. Kürdistan'da alt yapı, ne Türk ne de Kürt özel sermayesinin yatırımlara girişmesi için yeterli değildir. TC devleti ve iktidarları Kürdistan'ın bakır, demir, petrol, elektrik enerjisi... gibi zenginlik kaynaklarını işletip, kullanıma hazır olarak Batı'nın metropollerine aktarmak için belli bir alt yapıyı tamamlamıştır. Tersinden de, emperyalizmin ve Türkiye'nin metropollerindeki sanayi ürünlerinin Kürdistan pazarına yaygın sokulabilmesi için, yol, iletişim, elektrik gibi alt yapıda da belli adımlar atılmıştır. Eğer son yıllarda, Kürdistan'da, dağın başındaki köylere bile elektrik verildiyse, bunu, yöre halkını düşünmekten çok, gerek emperyalist, gerekse Türkiye tekellerinin, buzdolabı, çamaşır, bulaşık makinesi, TV... gibi beyaz eşya ve

elektronik aletlerini pazarlama alanlarının genişletilmesi amacından kaynaklanmaktadır. Y.S.E ve PTT faaliyetlerinde son yıllarda artış varsa, bunun bir nedeni "teröre", yani ulusal kurtuluş mücadelesine karşı etkin önlem alabilmek içindir. Ve bunlar, farklı amaçlarla da yapılsa, sonuçta, sınırlı da olsa Kürdistan'da belli bir gelişmeye hizmet etmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, Kürdistan Türkiye'ye özellikle de metropollere oranla hayli geridir. Bu geriliğin esas sorumlusu TC devleti ve iktidarlarıdır.

Kürdistan'ın geri kalmasında TC devleti ve iktidarı, elbette asıl ya da birincil sorumlulardır. Ancak, Kürt burjuva ve egemen güçlerinin de bunda ikinci önemde payları olduğuna inanıyorum. Sanayide (ki zayıftır), ticarette, tarımda, inşaat sektöründe elde edilen sermayeyi Kürt burjuvazisi, hep metropollere taşımıştır. Kürt işçisi, köylüsü gibi çalışan yığınların sırtından elde ettikleri birikimi, TC'nin metropollerinde yatırıma dönüştürmek amacıyla Kürt burjuva ve egemen güçleri yıllardan beri taşıyorlar. Bu Kürt burjuvaları, İstanbul, İzmir, Ankara, İzmit, Çukurova, Antalya gibi metropollere, Kürdistan'dan sürekli kaynak (sermaye) taşıdılar ve halen de taşıyorlar. Son yıllarda özellikle Akdeniz ve Ege'nin turizm yönünde zengin ve çekici sahillerini yağmalamak için, Türk ve diğer azınlıklardan gelme burjuvalarla adeta yarışıyorlar.

Sermayenin vatanı, milliyeti ve dini yoktur. Özellikle de günümüzde, gelişen teknolojiyle dünyanın hem hızla küçüldüğü hem de ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel merkezileşmenin hızla uluslarüstü bir boyut kazandığı bir süreçte, işbirlikçi sermaye için yatırım yapmada belirleyici olan, vatan, millet, bayrak değil, daha iyi pazarlama imkanı, daha ucuz emek, daha yüksek kâr ve dolayısıyla daha kısa sürede büyümek ve büyümektir. Bu, evrensel olarak tüm burjuvalar için olduğu gibi Kürt burjuvalar için de geçerlidir. Kürt ulusal patenti altında yatırım yapamaması ve dolayısıyle Kürt ulusal sorununun halen çözümlenmemiş olmasının, işbirlikçi Kürt burjuvaları için pek de önemi yoktur. Tekrar vurguluyorum, sermaye için ulusal pazar ve patent çoktandır aşıldı. Bugün Türkiye metropollerini gezin, işletmelerin adı da dahil, reklamların neredeyse yarısının adı yabancı dildendir. Sabancının Japonlarla ortak kurduğu TOYOTASA, adıyla, sermayesiyle ne Türk ne de Japon-

dur. İkisini birden içermektedir.

Kürt burjuvaları; İstanbul'u, Çukurova'yı, İzmir'i, Antalya'yı, Ankara'yı sermaye yatırımı, birikimi, kâr ve pazarlama olanakları bakımından Diyarbakır, Van, Kars, Mardin gibi Kürdistan illerinden daha uygun gördükleri için fabrikalarını, işletmelerini buralarda kuruyorlar. Benzer nedenler ile Koç holding, "Türk milletinin Adriyatikten Çin Seddine kadar şahlanan milliyetçiliğine"(!) rağmen istikrarsızlık içindeki Türki Cumhuriyetlerine değil, kendince daha istikrarlı gördüğü ve de büyük bir pazarı temsil eden Rusya Federasyonu'nda yatırıma yöneliyor. Özetle, Kürdistan'dan Türkiye'nin metropollerine sermaye ve kaynak aktarımında TC'nin izlediği bilinçli politikaların yanı sıra, kapitalizmin genel bir yasası olarak sermayenin aşırı kâr edinme hırsıyla metropollere yönelen Kürt burjuvalarının da ciddi payı vardır.

Beşikçi'nin "Sermaye birikimi çok az da olsa, Doğu'da yatırıma dönüştürülmemesi, Batı'ya aktarılması devlet ve hükümet bakımından çok önemlidir." Hele de Kürdistan'a "Kürt kökenlilerin buralara yatırım yapmalarına engel olunmalıdır" şeklindeki belirlemeleri hem tek yanlı, hem de yanlıştır. Eğer Beşikçi'nin iddia ettiği gibi, yalnızca TC devletinin ve iktidarlarının bilinçli politikalarının ürünü olarak Kürdistan'daki sermaye birikimi Batıya yönlendirilmiş olsaydı; Rize, Artvin, Kırşehir, Yozgat, Çankırı... vb. gibi 30'a yakın Türkiye illerinden Türk burjuvalarının da sermaye yatırımı ve kâr için metropolleri seçmelerini izah etmek mümkün olmazdı. Kürt burjuvalarının, Kürdistan'da yatırım yapmamalarının yalnızca TC'nin bilinçli engellemesinden kaynaklandığını bir anlık varsayalım. Peki, Karadeniz ve İç Anadolu, hatta zayıfta olsa diğer Türkiye illerindeki burjuvaların, Türkiye metropollerine yatırıma yönelmelerini kim, hangi güç bilinçli yönlendirdi? Yine, TC devleti ve iktidarları mı, yoksa, kapitalizmin genel yasası olarak daha iyi yatırım, kâr ve büyüme için bu metropollerin çekici olanakları mı? Kürdistan'ın TC tarafından bilinçli olarak geri bırakılmasının payı vardır, fakat İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya, Bursa, İskenderun vb... kentlerin uluslarası transit ticarette vazgeçilmez önemi bulunan limanlara sahip olmak gibi coğrafik özellikleri başta olmak üzere, kimi özelliklerinden dolayı her ulustan sermayenin bu-

ralarda yoğunlaşmasının da payı yok mudur?

TC devleti, Kürt burjuvazisini, metropollerde yatırım yapmaya, silah zoruyla yönlendirmedi. Kendi ülkesi Kürdistan'da yatırım yapması bilinçli bir politika ile TC tarafından engellenseydi, Beşikçi Hoca'nın, şimdi Kürt burjuvazisinin milliyetçi duygularını dürtüklemesine hiç gerek kalmadan ulusal mücadele bayrağını elden düşürmezdi. Eğer Kürt burjuvazisi belirleyici olarak ulusal mücadeleden koptuysa, "ajanlaştı"ğı için değil, sınıf çıkarlarına uygun davrandığı içindir.

Sonuç olarak; genel olarak sermayenin, özel olarak Kürt sermayesinin bu konumu ve Kürt işbirlikçi burjuvazisinin Türk burjuvazisinin belirleyiciliğinde TC devleti ve iktidarlarında kader birliği içerisine girmiş olmaları ve bu durumun ulusal mücadele yönünde, yarattığı sonuçlar, hareket ettiğimiz öncüllerden bir diğeridir.

3- Kürtler İle Türkler Arasında Ekonomik-Sosyal Alanlarda Ayrımlar Var mı?

Sömürgeci devletlere özgü olan sömürge halkın ayrı bir halk olarak kabul edilmesi ve örneğin Angola, Zaire, Mozambik, Namibya...vb. sömürge ülke halklarının ayrı olduğu kadar da "aşağılık ırklar", "vahşiler", "Batı misyonerlerinin köleleri olabilecek halklar" ve bu yaklaşımların yolaçtığı farklı uygulamalar türünden ezenle ezilen ulus halkları arasında uygulanan statükocu ayrımlar Türklerle Kürtler arasına konulamadı. TC devleti dün bu tür uygulamaları hayata geçiremezdi. Tam tersine "Kürtlerin Türk oldu"ğu ya da "Türklerin bir farklı kolu oldu"ğu inkarcı görüşü, devletin resmi politikası haline getirildi ve yıllarca bu şöven görüşte ısrar edildi. Bu inkarcı yaklaşımı, yoğun bir zoraki asimilasyonla Kürtlerin Türkleştirilmesi izledi.

Sömürgeci politika izleyen, İngiliz, Fransız, Portekiz...vb devletlerin resmi politikalarında sömürgelerinde yaşayan Afrika, Asya halklarını, İngiliz, Fransız olarak kabul etmiyorlardı. Çünkü bu emperyalist sömürgeciler, İngiliz ya da Fransız halkını "büyük", "ileri", "soylu, üstün" olarak, sömürge halkları da "vahşi halk", "aşağı ırk", "batılı misyonerlerin uygarlaştırmaları gereken ilkel

halklar" vb. olarak değerlendiriyorlardı. Sömürgeciliğin sistem olarak dünyada çökmesiyle ve toplumsal ilerlemenin evrensel olarak katettiği gelişmeyle birlikte bu nitelendirmeler önemli oranda aşıldı. Türkiye'de Kürtlere yönelik kullanılan "kûro" sözcüğü belli bir geriliği simgelemek iddiasıyla kullanılıyor olsa da; bunun yukarıda bahsettiğimiz sömürge halklara yönelik kullanılan "aşağı ırk", "üstün ırk", "efendi halk-köle halk"...vb. ayrımlarıyla bir ilgisi bulunmamaktadır. Sorun bu çerçevede tartışılırken "kûro" sözcüğünü ileri sürmek olsa olsa aşırı bir duygusallık olur. Ulusal kurtuluş mücadelesinin ve uluslararası desteğin etkisiyle, Kürtlerin ayrı bir ulus olduğu gerçeği TC iktidarlarınca kabul edildiğinde de, yine yukarıda belirttiğimiz sömürge ülke halkı ile sömürgeci ülke halkı arasındaki ayrımların Türkler ile Kürtler arasında uygulanması mümkün değildir. Böyle bir ayrımı dayatmanın dün ve de bugün ne tarihsel ne de ekonomik, sosyal, kültürel temelleri yoktur.

Burjuvazinin izlediği bilinçli politikalar ve de Türkiye metropollerinin konumu nedeniyle K. Kürdistan, Türkiye'ye oranla iktisadi gelişme bakımından geridir. Bu geri kalmışlık işsizliğin daha yoğun oluşunda, G.S.M.H'ladan alınan payın düşük oluşunda, sağlık ve eğitim hizmetlerinin...vb. geriliğinde kendini açığa vurur. Yine iki ayrı ülke olarak ele alındığında K. Kürdistan'da kişi başına düşen G.S.M.H. Türkiye ortalamasının yarısı civarındadır. Türkiye'nin zengin metropolleriyle, Kürdistan arasındaki bu fark Kürdistan aleyhine daha da büyür. Ama, örneğin Karadeniz, İç Anadolu... gibi Türkiye'nin kimi az gelişmiş, bölgeleriyle karşılaştırıldığında, bu fark hayli azalır. Ülke bazında ele alındığında, yasalarla belirlenmemiş fakat TC burjuvazisinin bilinçli politikalarının ürünü olarak ekonomik, sosyal gelişmişlik düzeylerinde ayrımlar vardır ve halen de devam ediyor. Ancak bu durumun yine sömürgelerle sömürgeci halklar arasındaki resmi yasalarla belirlenmiş ya da fiilen uygulanan ayrımlarla bir ilgisi yoktur. Sorun Kürtler ile Türkler, Kürt halkı ile Türk halkı, işçisi, memuru, köylüsü, esnafı arasında ele alındığında sömürgelere özgü, ezenle ezilen halk arasındaki resmi ya da fiili ayrımlara rastlanmaz. Örneğin K. Kürdistan'da ve daha çok da, Antep, Maraş, Malatya, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Kars illerinde yoğun bulunan ve toplam nüfus-

ları 2 ile 3 milyon civarında bulunan Türkler Kürt halkı ile her alanda aynı kaderi paylaşıyor. Aynı ekonomik, sosyal yaşam koşulları içerisinde yaşıyorlar. Kürdistan'da yaşayan Türkler, Kürtler'den farklı ayrıcalıklı bir yaşama sahip değiller. Tersinden de Türkiye'de yaşayan ve daha çok metropollerde yoğunlaşan Kürt halkı (ki toplam nüfuslarının 7 milyon civarında olduğuna inanıyorum) da Türk halkı ile aynı ekonomik, sosyal yaşamı paylaşıyorlar. Sömürge, sömürgeci ülke ilişkilerinde durum bu bakımdan kökten farklıdır. Sömürgecilerin daha somutta "beyaz adam"ın Afrika ve Asya sömürgelerindeki ekonomik, sosyal, siyasal yaşamı resmen ve fiilen farklıdır. Sömürgelerin yerli halkından farklı ayrıcalıklı konumları yasalar ile güvenceye bağlanmıştır. Örneğin bir iç sömürge olan Güney Afrika'da *"işçi ücretlerinin beyazlar için 90 rand'dan (1940) 1500 rand'a (1980) çıkmış olmasına karşın karaların (yani yerli siyah halktan işçilerin b.n) aylık ücretleri aynı süre içinde 5 rand'dan 250 randa çıktığını biliyoruz"* (10) Kürdistan ve Türkiye'de tüm uluslardan gelme, Kürt, Türk, Arap, Çerkes... vb. işçiler, aynı ücret ve aynı sosyal güvenlik haklarına sahiptirler. Eğer Kürdistan'da yaşayan Türkler yasalarla belirlenmiş ya da fiilen uygulanan ayrımlar sonucu Kürtlerden farklı ve ayrıcalıklı haklara sahip olsalardı; veya Türkiye'de yaşayan Kürtler, yine yasalarla ya da fiilen uygulanan ayrımlar sonucu, Türklerden ayrı ve geri haklara sahip olsalardı; Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi çoktandır zafere ulaşmış ve Kürt ulusu ayrılıp bağımsız devletini kurabilmiş olurdu. Türk burjuvaziside bu gerçeği bildiğinden engellerin yanı sıra bilinçli olarakda ayrımlara dayalı bir politika izlememiştir. Ülke olarak Kürdistan'ın Türkiye'den geri bıraktırılmış olmasından hareket eden "sömürge Kürdistan" tezinin sahiplerinin kavramadıkları ya da kavramak istemedikleri budur.

- **Siyasal alanda**, hem sömürgelerde hem de ilhaklarda temel bir ortak sorun olarak; UKTH'nın ezen ulus tarafından gaspedilmesi gibi bir temel siyasal farklılık Türkler ile Kürtler arasında mevcuttur. Türkler kendi ulusal devletlerine ve ulusal haklarına sahipken, Kürtlerin bu temel siyasal hakları zorla ellerinden alınmıştır.

---

10 - G. Uçkan, Güney Afrika Cumhuriyeti sy: 33

Bu temel siyasal fark Kürdistan'ın ve Kürt halkının tüm siyasal, kültürel, sosyal çehresini olumsuz etkilemektedir. Ancak burda da sömürgeci devletlerin sömürgelerinde uyguladıkları ile TC'nin Kürdistan'daki uygulamaları farklıdır. Ve sömürgeci devletlerin sömürge halklarına karşı izledikleri politika olarak; ezen ile ezilen ulus halkının aynı partide, parlementoda, kitle örgütlerinde yer almalarının engellenmesi; ezilen halkın seçme-seçilme hakkının ya tümüyle elinden alınması ya da sınırlandırılması gibi yasalarca uygulanan ayrımların Türkler ile Kürtler arasında varolduğu iddia edilemez. Kürtler, ulusal kimliğinin tanınmamasına karşılık; bütün alanlarda ve kurumlarda Türkler ile birlikte yer alıyorlar. Kürt ulusal kimliğini temsilen olmamakla birlikte, seçme-seçilme hakkına sahip olmaları, hatta milletvekili, bakan, başbakan, cumhurbaşkanı bile olmaları sömürgelerde görülmez. Eğer Kürt kimliğinin reddi temelindeki mevcut seçme-seçilme hakkı Kürtlere tanınmamış olsaydı, bu bile ulusal kavgayı ateşleyen bir unsur olurdu. Eğer ulusal kurtuluş mücadelesi bugüne kadar, zafere ulaşmadıysa, başka nedenlerle birlikte, dün Osmanlının, bugün TC devletinin Kürtlere sömürgecilerin kendi sömürgelerinde uyguladıkları ekonomik, sosyal, siyasal ayrımcı politikaları uygulamamasının da ciddi payı vardır.

Ve önemlisi mülkiyet alanında, TC devletinin Kürtlere yönelik izlediği politikaların sömürgecilerin sömürgelerde izledikleri politikalar ile hiç mi hiç bir yakınlığı yoktur. Bu çalışmanın ilk bölümlerinde genel olarak bu sorun üzerinde ayrıntılı durmuştum. O bölümlere tekrar bakıldığında görülür ki; sömürgelerde ezilen halkın mülkiyet edinme hakkı ya tamamen yasaklanmıştır, ya çok az bir oranla ve verimsiz topraklarla sınırlandırılmıştır. Sömürgeci devletin şirketleri, insanları, sömürge ülkenin zenginlik kaynaklarını, verimli topraklarını, sömürgenin yerli halkının mülkiyet hakkına getirilen sınırlamalarla kendileri işletirler. Ve tüm bunlar yasalarla belirlenmiştir. Geçmişte "İşçinin Sesi" ve bazı siyasetler, K. Kürdistan'ı Güney Afrika gibi bir "iç sömürge" olarak değerlendirdikleri için, bu ülkeden çarpıcı bir örnek vereceğim: G. Afrika'da nüfusun % 72 Kara, % 16 Beyaz, % 9 Melez, % 3 Asyalı'dır ve ülkenin esas sahibi Kara halktır. Ama, nüfusun % 72'sini oluşturan Siyah halkın ekilebilir toplam arazinin % 78'ini işlemesi yasaklan-

mıştır. Biraz ilerde bu konuda ayrıntılı veriler sunacağım. Güney Afrika'da olduğu gibi, Kürdistan'da yaşayan 2-3 milyon Türk'ün toplam toprakları % 70'ine sahip olmaları bir yana, en ufak bir mülkiyet ayrıcalığına sahip olsalardı ya da Türkiye'de yaşayan milyonlarca Kürde mülkiyet edinme sınırlaması getirilseydi, mülkiyet hakkına sınırlamanın konması durumu olsaydı, bu durum, Kürt ulusunun topyekün ulusal bayrak etrafında ayağa kalkmasına yeterde, artardı bile.

-Eğitimde "Kürtlerin Türk olduğu" şöven-ırkçı resmi devlet görüşünden hareketle Kürtler, Türklerle aynı eğitim sistemi ve dolayısıyla yoğun bir asimilasyona tabidirler. Burada asimilasyon zorakidir ve karşı durulması gerekir. Sömürgelerde durum farklı idi. Başta, ayrı bir halk/ulus olarak kabul edildiklerinden kendi dilleriyle eğitim yapan okullara sahiptiler. Elbette kendi dillerinin yanısıra sömürgeci devletin dilini de öğreniyorlardı. -Ve, kimi zaman birden fazla dil ve şive farklılıklarının varlığı ve yeterince gelişmediklerinden dolayı, sömürgeci devletin dili eğitim dili de olabiliyordu. Bugün halen Afrika ve Asya'da bir çok ülkede sömürgeci ülkenin dili, resmi dil olarak varlığını sürdürüyor. Amerika kıtasında ise tamamıyla Sömürgecilerin dilinin ve dininin hakim olduğunu tablolarda ayrıntılı görmüştük. Bunlardan dolayı, sömürgeciliğin devam ettiği dünkü koşullarda, sömürge ulusun çocukları ile, sömürgeci ulusun çocukları ayrı ayrı okullarda okurlar. Sömürgeci "uygar" Batının torunları, "aşağı ırk", "vahşi halk" olarak görülen sömürge halkın çocuklarıyla aynı okullarda okutulmazlardı.

Türk burjuvazisinin en hassas olduğu ya da en çok "ayrımcı" olduğu orduda bile; TC'deki durumla, sömürgeci devletlerin orduları arasında bir benzerlik yoktur. İngiliz, Fransız, Portekiz'in deniz-aşırı sömürgelerinde zaten orduları tamamen kendi halk' dan oluşurdu, tersi mümkün değildi. Ama örneğin, G. Afrika ve Filistin gibi Kürdistan'la, belli bir biçimsel benzerliği olan ülkelerde de durum farklıdır. Yine örnek vermek gerekirse; G. Afrika'da silahlı kuvvetlerin *"....10 taburdan 8'ini askerlik görevini yapan beyazlar, 1'ini Afrikalılar ve sonuncusunu da Asyalılarla melezler oluşturur"* (11) Görül-

---

11 - G. Uçkan, a.g.e. sy: 111

düğü gibi, beyaz nüfus toplam nüfusun % 16'sını ancak oluşturduğu halde 10 taburdan 8'i yalnızca onlardan kuruludur. Ve önemlisi beyaz ile siyahlardan (yalnızca 1 tane) oluşan taburlar ayrı ayrıdır. Ne Osmanlı döneminde, ne TC devletinde, ordu örgütlenmesinde, Kürtlere yönelik bu tür ayrımlara gidilmemiştir. Dün de, bugünde ordunun en üst komuta kademesinde bile Kürtler yer almışlardır. Bunun son yakın ve tipik örneği uçak kazasında ölen, ya da kaza görüntüsü verilerek öldürülen Jandarma Genel Komutanı Org. Eşref Bitlis' idi. Kürt ulusal direnişinden dolayı TC'de Kürt kökenli subaylara ve erlere karşı dikkatli davranıldığı, ulusal kavganın boyutlandığı yıllarda, Kürt kökenli subaylar üzerinde dikkatlerin yoğunlaştığı hep olmuştur. Ama bunun, örneğin, Güney Afrika ve İsrail'in örneğiyle bir ilgisi yoktur.

Sorunun daha iyi kavranabilmesi için, Kürt ulusu ile aynı veya yakın tarihi süreci yaşayan, yani ya halen özgürlüğünü elde edememiş veya kısa bir süre önce ancak elde edebilmiş sömürge ülkelerde somut durumun ne olduğunu içeren verileri burada okuyucuya sunmamız gerekiyor. Dolayısıyla, Filistin, Namibya, G. Afrika ve Zimbabve (Rodezya) halklarının sömürgecilerle olan ilişkileri ile Kürtlerin TC devleti ile ilişkileri arasındaki farklılıklar, B. Arda'nın tabiriyle "biçimsel farklılıklar"mı, yoksa ekonomik, sosyal, siyasal alanda temel farklılık mıdır? Bu soruya yanıt olarak önce söz konusu sömürgelerle ilgili ayrıntılı verileri buraya aktaracağım. Bu dört ülkeyi bilinçli seçtim. Çünkü, bunlar kısmen deniz-aşırı sömürgelerden farklıdır. Belli sayıda sömürgeci ulus halkı buralara yerleşmiştir. Bu nedenle buralara "iç sömürge" deniliyordu. TC devleti, ya da Türklerle Kürtler arasında biçimsel benzerlikler en çok bunlarda mevcuttur.

a- Filistin

Filistinliler yurtlarından zorla sürülmüşler ve yerlerine dışardan getirtilen Yahudiler yerleştirilmiştir Bu fiili durum mücadelenin bütün boyutlarını etkilemektedir. İsrail siyonizmi kendi işgali altındaki Filistinlilere ayrı bir statüko sygular, onları bünyesine almaz. Öte yandan Filistin ile İsrail arasında birleşik bir pazar ilişkisi yoktur. Filistin burjuvazisi İsrail siyonizmi ile değil işbirliği yapmak, ilişki bile kurmuyor-kuramıyor. Filistinli işçi-

ler, Yahudi işçiler arasında büyük ücret ve sosyal haklar farkı bulunmaktadır. Aynı işi yapan bir Filistinli, bir Yahudi ile aynı ücreti alamaz. Filistinlilerin merkezi genel seçimlerde oy kullanma hakları yoktur. İsrail parlementosu ve hükümetinde Filistinli burjuva ve bürokratlar bulunmaz. İsrail siyonizmi onları sokmaz. İsrail işçisiyle Filistinli işçi aynı sendikada yeralmıyorlar. İsrail'de henüz bir toplumsal devrimin ortamı bile doğmamışken Filistin ulusal kurtuluş mücadelesi doğdu, gelişti ve İsrail toplumsal kurtuluş mücadelesinden tamamen ayrı bir seyir izledi, bu konumu devam ediyor."

b- Namibya

Namibyalıların ne G. Afrika'da ne de Namibya'da mülk edinme, ticaret yapma hakları yoktur, bu haklar ırkçı G. Afrika rejiminin kanunlarıyla yasaklanmıştır.

"- Namibya'lı her insan G. Afrika'ya ancak pasaportla; ya da ırkçı rejimin izniyle girebilir. Seçimlerde Namibyalıların oy verme hakkı yoktur. Sadece işbirlikçi satılmış ajanlar oy kullanabilirler.

"- Namibya'nın değil G. Afrika ile pazar birliğinin doğmuş olması, Namibya insanının sermaye sahibi olma hakkı bile yoktur. Namibialı işçiler ve tabiiki G. Afrikalı zenciler hiç bir şekilde beyaz işçilerle eşit ücret alamazlar. Hatta beyaz işçilerle aynı yerde yemek bile yiyemezler Namibyalı işçiler örgütlenemez, beyazlarla aynı sendikaya üye olamazlar.

"Namibyalılar G. Afrika devleti ve hükümetinde yeralamazlar. Yüksek bürokrat olamazlar. Yine Namibya'da, Kürdistan gibi ezen ulus burjuvazisinin eritme politikalarına tabi değildir. Bütün bu benzeri nedenlerle Namibya örnek gösterilerek K. Kürdistan'ın devrim dinamizmi açıklanamaz." (12)

c- G. Afrika

Okuyucunun, bir iç sömürge olan, G. Afrika'da Kara halkın, sosyo-ekonomik ve siyasal durumu ve beyazlarla ilişkilerinin farklılıklarının Türklerle Kürtler arasındaki ilişkilerle bir benzerliği olup olmadığını görmesi için bir de bu ülkedeki durumu aktaracağız.

Ücret Politikası:

"1969-1970 arası ortalama ücretleri içeren şu tablo, gerek ırk

---

12 - Ş. Sağır, Emek Dergisi sy: 8 sy: 76-77

ayrımına dayanan rejimin çirkin yüzünü, gerekse 'özgür batı'nın iki yüzlü iş anlayışını açıkça gösteriyor"

AYLIK ÜCRET ORTALAMASI (RAND)

Meslek Sahaları	Beyazlar	Karalar	Karaların ücret ortalamasının, beyazlarınınkinin yüzdesi olarak
Üretim sanayi	315	52	% 17
Yapı Sektörü	326	49	15
Madencilik	341	19	6

Mülkiyet Politikası:

"Güney Afrika Birliği Parlementosu, Native Land Act, Yerli Toprak Yasasını geçirdiği 1913 yılından itibaren ülkedeki tüm tarım işleri, toplam yüzeyin % 7.3'ünü oluşturan bölümüne bırakılıyor, kalan ekilebilir arazinin (% 78) beyazlarca alınıp satılması ve Afrikalılarca işlenmesi yasaklanıyordu.

"Native Land Act geçerliliğini 1936'ya kadar korudu. Daha sonra 'rezervat' denilen işlenme izni olan toprakların miktarı % 13.7'ye çıkarıldı. Bugün de geçerliliği olan bu yasa şimdiki rejimin 'bantu kentleri' denilen sözde 'anavatanlar' kurma politikasının temelini oluşturur "

Seçim Politikası:

"Beyazların kamarası olan ***House Of Assembly 178****, melezlerin kamarası* ***House Of Delegates 85*** *ve Hintlilerin aynı addaki kamarasına 45 sandalye ayrıldı. 4-2-1 oranlarındaki bu kamaralarda beyazlar mutlak çoğunluğa sahipler*

"1983 nüfus sayımına göre ülkede 4.5 milyon beyaz, 2.7 milyon melez, 0.8 milyon Hintli ve 21 milyon kara vardır " Görüldüğü gibi 21 milyon nüfusa yani toplam nüfusun % 72'sine sahip Kara Afrikalıların genel seçimlerde seçme ve seçilme hakları bulunmamaktadır.

Sosyal Haklara İlişkin:

"-Doğduğu kentte en az 50 yıl yaşayıp, başka bir yere göçen Afrikalı, doğduğu kente geri dönüp 72 saatten fazla kalma hakkına sahip değildir.

"-Özel kalma izniyle bir kentte bulunan Afrikalı, yetkili makamlardan izin almadan yanına karısını ve çocuklarını getiremez.

"-Afrikalıların okullarına yapılan ekonomik yardım, Bakan'ın istediği anda kesilebilir

"-Afrikalı işçilerin greve katılmaları yasadışıdır

"-Evinde elektrik işleri, duvar örme, tahta işleri gibi nitelikli işleri bir Afrikalıya izin almadan yaptıran beyaz kişi suç işlemiş sayılır " (13)

d- Zimbabve (Rodezya)

Rodezya kendi kendini yönetmeye başladığı 1923'ten uzun gerilla savaşlarından sonra Zimbabve adını alarak, siyahlara siyasal hakların tanındığı anayasal bir düzene sahip yeni bir devlete dönüştüğü 1981'e kadar, 250 bin dolaylarındaki bir beyaz azınlık, 4.5 (dörtbuçuk b.n) milyonluk yerli siyah halkı ekonomik, toplumsal ve siyasal baskı altında tuttu. Toplam nüfusun yirmide biri, iş dünyasında, yönetimde ve serbest mesleklerde en önemli görevleri ellerinde tuttular Nüfusta görülen bu eşitsizliğe karşın, toprak mülkleri eşit(!) bir biçimde, siyahlarla, beyazlar arasında hemen hemen yarı yarıya dağıtılmıştı. Hollanda asıllı olup, çitfçiler anlamına gelen (boerler) adıyla anılan bu beyaz azınlıktan birinin ortalama kazancı, melezlerinkinden iki, Afrikalılarınkinden 8 kat fazlaydı. Beyazlarla, Siyahların kamu tuvaletleri, yüzme havuzları, otelleri, lokantaları ayrıydı. Seçmenler hemen tümüyle beyazlardan oluşuyor, dolayısıyla parlamentoda ağır bir beyaz çoğunluğu bulunuyordu..." (14)

Okuyucu; K. Kürdistan'la ilgili belirttiğimiz olguları, sömürge olan Filistin, Namibya, G. Afrika ve Zimbabve'deki Kara halkın içinde yaşadığı koşullarla karşılaştırdığında UKTH'nın gasb edilmesi ve ulusal baskılar dışında temel ekonomik, sosyal, siyasal sorunlarda hiç bir benzerliğin bulunmadığını rahatlıkla görebilecektir.

Eğer Kürdistan'da günlük yaşamda milyonları ilgilendiren, mülkiyet hakkı, seçme-seçilme hakkı, sosyal haklar ve ücret politi-

---

13 - G. Uçkan, a.g.e. sy: 27-28-29-77

14 - Alâeddin Şenel, Irk Ve Irkçılık Düşüncesi sy: 118

kalarında genel bir uygulama olarak (yukarıda üzerinde durduğumuz) sömürgelerdeki ayrımcı politikalar uygulansaydı, Kürtler ve Türkler arasında bu temel sorunlarda ayrımlar çıplak olurdu ve B. Arda, Kürdistan'da kapitalizmin gelişiminin Türkiye'ye nazaran daha geri bir düzeyde olmasından kaynaklanan; işsizlik oranındaki fazlalık, milli gelirden düşük pay alma vb. nicel farklılıkları "pratikte uygulanan politikalarla", "özünde bir 'ayrı statü'yü ifade eder" diyerek komik bir duruma düşmezdi. Ve işte o zaman B. Arda nicel farklılıkları değil, temel ekonomik, sosyal, siyasal sorunlardaki farklı statüleri gösterebilirdi.

Yasalarla Kürt ulusunu mülkiyet edinme hakkından yoksun bırakıp mülkiyet, Türklere verilseydi, ya da en azından Türklere ayrıcalık tanınsaydı, bu durum, milyonlarca Kürdistanlıyı ulusal bağımsızlık yolunda ayağa kaldırmaya yeterde artardı bile. Yine böyle bir mülkiyet hakkından yoksun olmak, en başta Kürt burjuva ve egemen güçlerine ulusal pazar için, ulusal bayrağı (bugün Filistin ve diğer sömürgelerde olduğu gibi) açar ve tüm Kürt ulusal güçlerini bu ulusal bayrak altında ulusal kurtuluşa çağırırdı. B. Arda ve aynı görüşte olanların "önce kurtuluş" yada "sosyalizmden önce kurtulmak" demelerinden çok, ama, çok önceden, Kürt burjuvazisi ulusal bağımsızlık bayrağını açar ve sosyalizmden önce salt ulusal kurtuluşu gerçekleştirebilirdi.

Seçimlerde Kürt ulusunun seçme ve seçilme hakkının bulunmadığını bir anlık düşünün, o koşullarda, B. Arda'nın ayrımları "kör" politik gözlere gösterme zahmetine (!) katlanmasına hiç gerek olmazdı. Çünkü, ayrımlar, farklı statüler, "kör" gözlerin bile göreceği kadar çıplak olurdu. Elbette Kürtler, kendi ulusal kimlikleriyle ve kendi ulusal parlamentosunu-hükümetini oluşturmak için seçime katılamıyorlar. Ama ulusal kimlikleriyle olmasa da sömürgelerden temelden farklı olarak Türklerle birlikte ve aynı yasalar çevresinde seçime katılıyorlar ve özgür koşullarda olmasa da iradelerini belirliyorlar.

Sömürgelerle ilhaklar üzerinde şiddetli tartışmalar bizden çok öncede, komünistler arasında olmuştur. Ama, şimdi bizdeki gibi 'ayrı örgütlenme mi yoksa birleşik örgütlenme mi?' sorusuna yanıt aramak için bir tartışma yapılmıyordu. Çünkü çok uluslu bir dev-

lette ister sömürge, ister ilhak olsun, her ikisi için de, marksistler birleşik örgütlenme ya da Stalin'in tabiriyle "uluslararası örgütlenme" anlayışını savunuyorlardı. Marksistler için çok uluslu devlette proletarya adına ayrı örgütlenme tartışma dışıydı. Ancak Polonya'daki P.S.P ve benzeri küçük burjuva milliyetçi akımlar bağımsız örgütlenmeyi savunuyorlardı. Lenin döneminde, marksistler arasında ilhaklarla, sömürgeler üzerinde sürdürülen tartışma şuydu:

Sömürgelerdeki farklı statülerden dolayı, ezenle-ezilen uluslar arasında ayrımlar çıplak ve kapitalist gelişim, sermaye birikimi yok denecek düzeydedir. İlhaklar da ise kapitalizmin yarattığı modern sınıflar ve sömürgelere göre ileri düzeyde bir ulusal bilinç de mevcuttu.

Bu nedenlerden, başta Polonya marksistleri olmak üzere, kimi marksistler, UKTH sorununda sömürgelerle ilhaklar arasında bir ayrım yapmaya kalkıştılar. Lenin bu ayrımlara karşı çıkarak şöyle diyordu: *"Rus sosyalistleri 'Türkistan'dan; Kiva'dan, Buhara'dan vb. dışarı!) istemini ileri sürmelidirler, ama Polonya için, Finlandiya, Ukrayna vb. için aynı şeyi isterlerse 'hayalciliğe' 'duygusallığa' 'bilimsel olmayan tutuma' vb. düşecekleri iddia ediliyor."* (15) Türkistan, Kiva, Buhara Çarlığın sömürgeleri, Finlandiya, Ukrayna, Polonya ise, Çarlığın ilhak ettiği ülkelerdir. Okuyucu, ilhaklarda Hıristiyan, sömürgelerde ise müslümanların yaşadığına dikkat etmiştir.

Polonyalı marksistler, ayrılma özgürlüğü temelinde "Çarlık sömürgelerden dışarı" şiarını yükseltirken, aynı şeyi ilhaklara istemeyi hayalcilik olarak görüyor ve karşı çıkıyorlardı. Lenin bu sakat yaklaşıma karşı, ezen ulus komünistlerinin (yani Rus komünistlerinin) ayrılma özgürlüğü temelinde, Çarlığın yalnızca sömürgelerde değil, aynı tutarlılıkla, ilhaklardan da dışarı şiarını yükseltmeleri gerektiğini belirtiyor. Bu yapılmazsa, ezen ulus komünistlerinin "tutarsız ilhakçılar durumuna düş"eceklerini iddia ediyordu. Burada can alıcı nokta; ezen ulus komünistlerinin, UKTH bakımından, sömürgelerle ilhaklar arasında bir ayrım yapmamaları, ayrılma özgürlüğü temelinde UKTH'nı savunmalarıdır.

---

15 - Lenin, U.K.T.H. sy: 177

Emperyalist ve sömürgeci güçler, ilhakları genel olarak Avrupa'da ve yine genel olarak ilhak ettiği ülkeyi çok uluslu devlet sınırlarına dahil ederek gerçekleştirirken; sömürgeleri ise, genel olarak Asya ve Afrika'da (deniz aşırı ya da devlet sınırlarının ötesinde) gerçekleştirdiler. Her iki örnekte de istisnalar olabilir, ama genel durum böyle. Avrupalı sömürgeci ve emperyalist devletler, kendileriyle binlerce yıl aynı kıta parçasında komşu sınırlarda bulunan aynı beyaz ırktan olan ve hatta aynı dini inancı paylaşan ve iktisadi bakımdan belli bir gelişmişlik düzeyi gösteren Polonyalıları, Finlandiyalıları, Slovakları, Çekleri ve İrlandalıları sömürgeleştiremezlerdi. Ancak zorla ilhak edebilirlerdi. Aynı şey İspanya'nın bir zamanlar Portekizi ilhak etmesi içinde geçerlidir.

Yine genel bir belirleme olarak ilhakların iktisadi gelişim düzeyi ve kültürel bikirimi sömürgelerden ileridir. Bundandır ki, Rusya'nın ilhakları olan Finlandiya, Ukrayna ve Polonya'da ulusal mücadele ve bağımsızlık hareketleri sömürgelere göre daha güçlüydü. Sonuçta, ilhak edilmiş olan Finlandiya ve Polonya burjuvazinin etkin olmasından dolayı -1917 Ekim Devriminin yarattığı (özgürce ayrılma-birleşme) koşullarında ayrıldılar. Ama proletaryanın sürece ağırlığını koyduğu Ukrayna ve bir dizi diğer ilhakın yanı-sıra sömürgeler, SSCB bünyesinde birleştiler. Birleşme sürecinde tayin edici olan; proletaryanın sözkonusu tek tek ülkelerde etkinliği, Rus proletaryası ile gerçekleştirilen ortak örgütlenme ve Rus proletaryasının oldukça geri olan Türkistan -Buhara, Kiva gibi daha kabile- aşiret sürecinde yaşayan halklar üzerinde, ayrılma özgürlüğü temelinde sağladığı güvenle, halklar arasında nesnel temelleri bulunan birliğin öznel alanda da yaratılmasıydı...

Kürt ve Türk halkları arasındaki, ekonomik, sosyal, siyasal ilişkiler, hareket ettiğimiz öncüllerimizden bir diğeridir.

4- Nüfus Bileşiminin Özellikleri

Türk ve Kürt halkının mevcut ekonomik, sosyal, siyasal iç içeliğinin vardığı boyutların ve yolaçtığı sonuçların tam olarak kavranabilmesi için Türkiye ile K. Kürdistan'ın nüfus yapısı ve bileşiminin üzerinde durmak gerekiyor.

Türkiye'deki yoğun Kürt nüfusunun, tersinde de K. Kürdistan'da yine yoğun bir Türk nüfusun varlığı şeklindeki bir nüfus bileşimi, ne İran'da ne Irak'ta yoktur.

Bu durumun, hem tarihsel kökleri var, hem de TC devleti kurulduktan sonra izlenen bilinçli politikalar bu sonuçlara yolaçmıştır. Tarihsel köklerden kastettiğimiz: **En başta** Türklerin bölgeye sonradan gelip yerleşen bir halk olması. İran ve Mezopotamya Türkler için Anadolu'ya yerleşmelerinde bir nevi ilk sıçrama tahtası olmuştur. Bugün halen, K. Kürdistan'ın Türkiye ile sınır bölgelerinde, yoğun bir Türk nüfus yerleşik olarak yaşıyorsa, bunun geçmiş kökleri bulunmaktadır.

İkincisi; iki halkın aynı müslüman dini inancı paylaşmalarından dolayı, aynı kentte, köyde iç içe yaşamakta her ikisi de sakınca görmemişlerdir. Hatta Osmanlı döneminde, İmparatorluğun ümmetçi niteliğinden dolayı, Kürtlerle Türkler aynı topraklarda yaşayan Ermeni, Yunan... gibi Hıristiyan halklara karşı birlikte davranmışlardır.Ve şu gerçeği bizlerin bugün kabul etmesi gerekiyor: Ermeni katliamının gerçekleşmesinde esas sorumlu Osmanlı Türkleridir ama ikincil olarak da Kürtlerdir. Ermenilerin ulusal kurtuluş mücadelesinde, Ruslar başta olmak üzere, sağladıkları Hıristiyan desteğe karşı, müslümanlar olarak, Türkler ve Kürtler de ortak davranmıştır. Sorun burada Kürtlerin yalnızca oyuna getirilmesi ve yalnızca dini motivitenin birleştiriciliği ile açıklanamaz. Ermenilerin katliamı ve K. Kürdistan'da Bitlis, Muş, Van gibi kimi iller de nüfusun çoğunluğunu veya önemli bir oranı oluşturan Ermeniler, bu katliam sonucunda, ya öldürüldüler ya da buraları terkettiler.

Üçüncüsü; TC devletinin özellikle 1940'lardan sonra ırkçı-şöven bir politika ile Kürtleri yok sayarak ve "Kürtleri eritebiliriz" yönelişiyle, asimilasyon/entegrasyon sürecini hızlandırmasıdır. Kürdistan ayrı bir ülke ve Kürtler ayrı bir uluş olarak varlıkları inkar edildiğinden, sömürgelere özgü birinden diğerine (yani sömürge ülkeden sömürgeci ülkeye) geçiş ve göç olayı, izne/pasaporta tabi tutulmamıştır. Aynı dini inancın da sağladığı yakınlıkla, bir Karadenizli ya da İç Anadolulu nasıl İstanbul, İzmir'e hiç bir izne tabi olmadan gelip yerleşip iş kurabiliyorsa; Kürtler de aynı rahatlıkla Türkiye'nin metropollerine yerleşme olanağını buldular.

Dördüncüsü; Kapitalist gelişimin süreçte köylülüğü parçalaması, tarıma teknik araç-gerecin girmesiyle fazla iş gücü yaratması ve tersindende sanayinin yoğunlaştığı büyük metropollerde emek gücüne duyulan ihtiyaç sonucu, köyden kente yoğun göçün başlamasıyla, metropoller, hızla Kürtler, Karadenizliler ve İç Anadolulularla doldular. Metropollere tıpkı Rizeli, Çorumlu, Kastamonulu gibi Kürtler'i de çeken, bir iş ve ekmek kapısı bulma arayışıdır.

Beşincisi; Yüzyıllardan beri, Kürdistan'ın hep yabancı güçlerin işgalleri altında yaşamasının her defasında belli bir alanda, belli bir aşiretin ya da o yöre halkının, işgaller ve baskılar sonucu göçe zorlanmasıdır. Örneğin, Konya, Ankara, Kırşehir üçgenine yerleşen ve halen ulusal kimliklerini kısmen de olsa koruyan yerleşik Kürt nüfusun hangi tarihte ve hangi nedenler sonucu buralara göç edip yerleştikleri tam olarak bilinmemektedir. Sorun üzerinde farklı iddialar var.

Tablo No: 17 Kaynak: Deng Dergisi sayı: 22

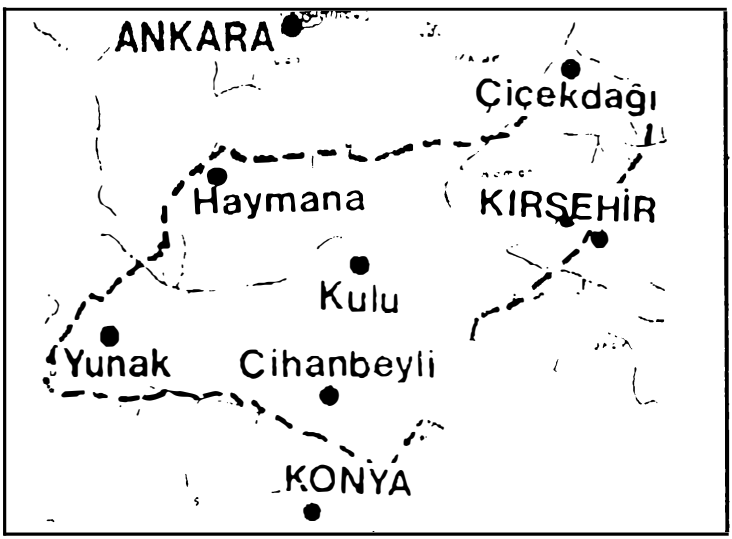

Aynı durum, Çukurova'nın yerleşik Kürt nüfusu içinde geçerlidir. Adana'nın Kürdistanla sınırdaş olmasının etkisiyle, belki zorla

sürgünlerin ve aşiretleri yerleşik tarıma yönlendirmenin etkisiyledir; buralarda, dün toprak ağalarının bugün toprak ve tarım burjuvazisinin bir kesimini yerleşik Kürtler oluşturur. Yozgat'ta nüfusun % 15'ini yerleşik Kürtler oluşturuyorsa; hatta Tokat, Amasya, Çorum'da bile tarihleri hayli eskilere dayanan sınırlı sayıda da olsa yerleşik Kürt nüfus bulunuyorsa; bunun nedeni, bir yanıyla, Kürdistan'ın ardı-arkası kesilmeyen işgallere ve zoraki göçlere maruz bırakılmasıdır.

Tablo No: 18 Kaynak: Deng Dergisi Sayı: 22

Aşiretin adı	Bağlı bulunduğu Aşiret federasyonu	Yerleşim bölgesi
Şeyhbızın		Haymana, Polatlı, Kulu
Têrkan	Mırdêsan	Haymana
Canbeg		Yunak, Cihanbeyli, Çeltik, Polatlı
Hatunoğlu	Mıll	Kırşehir
Hêciban	Mılli/Reşvan	Bala
Bêlıkan	Reşvan	Şereflikoçhisar
Cêlıkan	Reşvan	Kulu
Ohçiyan	Reşvan	Kulu
Cûdikan	Reşvan	Kulu, Cihanbeyli
Halıkan	Reşvan	Kulu, Cihanbeyli
Sêfkan	Reşvan	Kulu
Nasıran	Reşvan	Cihanbeyli, Gölbaşı
Mifkan	Reşvan	Boztepe, Kırşehir
Pısiyan		Kaman
Şeyhbılan	Reşvan	Çiçekdağı, Boztepe
Omeran	Reşvan	Kulu
Sevıdi	Reşvan	Cihanbeyli
Molikan	Reşvan	Cihanbeyli
Bereketli	Reşvan	Çiçekdağı

Daha somut ve daha yakın tarihlerdeki verilere dönelim: İstanbul Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana Kürtlerin hep yoğun yöneldikleri, hatta yerleştikleri bir metropol olmuştur. Osmanlı zamanında; Kürt soyluları, Kürt öğrencileri, Kürt hamal ve vasıfsız işlerde çalışan emekçileri İstanbul'daki Kürt nüfusu oluşturmaktay-

dı. Bugün kapitalizmin yarattığı yeni sınıflarla aynı durum daha yoğunlaşmış olarak devam etmektedir. Kürt soylularının, beylerinin yerini, Kürt burjuvaları, zenginleri almıştır. Kürt öğrencileri, aydınları ve Kürt işçileri, hamalları bugün çok daha yoğun olarak İstanbul'a yerleşmiştir. Öyleki, Ankara'ya 9, İzmir'e 8, Adana'ya 7 ilden en çok göç olmasına karşılık, İstanbul, Türkiye ve K. Kürdistan'dan 33 ilden göçeden yığınların, öncelikle yöneldikleri il durumundadır.

1980-85 döneminde 578 binlik nüfusun yüzde 24.7'sini oluşturan 143 bin kişi Doğu Karadeniz'den; % 22.8'ini oluşturan 132 bin kişinin ise Kürdistan'dan İstanbul'a göç ettiğini belirtiyor M. Sönmez. Yazarın Kürdistan'a dahil etmediği, Antep, Maraş ve önemli bir Kürt nüfusu barındıran Sivas'tan, İstanbul'a olan göç eklenirse, İstanbul'a yönelen Kürt nüfus göçünün oranının daha da artacağı kesindir.

Ayrıca K. Kürdistan'dan Türkiye'ye göç yalnızca istanbul'a değil, başta metropoller olmak üzere hemen hemen tüm Türkiye illerine göç hareketi vardır. 19 nolu Tablo 1980-1985 arası yıllarda gerçekleşen göç oranını göstermektedir. Ve yalnızca 1980-85 arasında Kürdistan'dan Türkiye'ye 355.962 insan göçetmiştir. Kaldıki bu rakam büyük bir oran olmasına karşın göç kitlesini gerçekten tam olarak yansıtmıyor. Çünkü, belirttiğim gibi, Kürdistan'ın iki ilini ve ciddi bir Kürt nüfusu barındıran ve İstanbul'a göçte % 4.3 ile tüm iller arasında en yüksek orana sahip olan Sivas'ı kapsamıyor. Daha da önemlisi, K. Kürdistan'dan Türkiye'ye göç 1985'den sonra devletin artan baskıları, köy korucuları, Özel Tim, Kontrgerilla birimlerinin gerçekleştirdikleri katliamlar ve tek tek cinayetler, ile T. Özal'ın "bölgede 500 bin kişiyi batıya sürersek sorunu çözeriz" politikasının uygulanmaya konulmasıyla, köyler, kasabalar yakılıp-yıkılarak kitlelerin göçe zorlanmaları sonucu olarak; Kürdistan'dan kitleler halinde Batıya göç akını başladı. Bu göç halen devam ediyor. Dolayısıyla, Kürdistan'dan batıya göç, istatistiki verilere yansıyandan hayli fazladır. Öyleki, Kürdistan'ın bir çok ilinde, Kürtler'de bilinen yüksek doğum oranına rağmen, nüfus artış göstereceğine tersinden azalıyor. Bunun esas nedeni devam eden yoğun göçtür.

Tablo no: 19. Kaynak: Mustafa Sönmez, Doğu Anadolu'nun Hikayesi

Doğu'dan Büyük Batı Kentlerine Göç (1980-1985)

Doğu İlleri	Verdiği Toplam Göç	İstanbul'a Göç	Akdeniz'e Göç	(*) İller (**)
Adıyaman	15.680	4.108	8.815	2.757
Ağrı	15.484	4.301	2.417	8.766
Bingöl	8.856	4.938	1.576	2.342
Bitlis	12.122	3.329	4.450	4.343
Diyarbakır	30.438	7.261	10.444	12.733
Elazığ	18.863	7.575	4.290	6.998
Erzincan	21 182	13.014	1.112	7.056
Erzurum	46.911	16.976	3.012	26.923
Hakkari	2.638	597	1.211	830
Kars	49.990	25.322	2.856	21.812
Malatya	26.003	15.732	5.525	10.271
Mardin	21.585	4.562	8.286	8.737
Muş	13.752	2.908	3.660	7 184
Siirt	19.546	6.144	8.074	5.328
Tunceli	16.601	4.978	1.554	10.069
Şanlıurfa	22.382	4.032	13.066	5.284
Van	13.929	3.587	5.283	5.059
Toplam	355.962	129.368	85.631	140.963
Paylar (%)	100.0	36.4	24.0	39.6

(*) Akdeniz; Adana, İçel ve Antalya illerini kapsıyor.
(**) Diğer iller, ankara, Bursa, Kocaeli, İzmir ve Aydın'ı kapsıyor
Kaynak: DİE, **Daimi ikametgaha Göre İç Göçler,** 1990'dan hesap landı.

Kürdistan'dan Türkiye'ye göç esas olarak; İstanbul, Adana, Mersin, Antalya, Kocaeli, Ankara, Bursa, İzmir ve Aydın illerinde yoğunlaşmıştır. Fakat göç hemen hemen Türkiye'nin tüm illerini kapsıyor. Öyleki Kürtlerin göç edip yerleşmedikleri bir tek Türkiye ili yoktur. Sait Aydoğmuş, 1985'te Türkiye'de yaşayan toplam K. Kürdistan doğumluların sayısını 2.417.458 olduğunu ve buna Türkiye'deki çok önceden yerleşmiş ve Türkiye doğumlu Kürt nüfusu, tahmini 580 513'ini ekliyor. Vardığı sonuç: Türkiye'de

1985'te toplam 2.999.971 (yani 3 milyon) Kürdistanlı yaşıyor diyor.

1985'den buyana 8 yıl geçti ve bu son yıllar Kürtlerin Batıya göçlerinin en yoğun olduğu yıllar oldu. Ama S. Aydoğmuş'un 1985 için verdiği rakamlar da gerçeği tam yansıtmıyor. Çünkü, Aydoğmuş derlediği tabloda Sivas'taki Kürdistanlı doğumluların sayısını 1985'te 18.700 olarak göstermiştir. En başta Sivas'ın Gürün, Divriği, İmranlı (yani Koçgiri Halk Ayaklanmasının yaşandığı ilçe) ilçelerinin nüfusu Kürttür. Buralarda Türk nüfus azınlıktır. Ayrıca, Kangal, Suşehri ilçeleri ile Sivas il mekezinde de önemli bir Kürt nüfus yaşamaktadır. Nereden bakarsak bakalım; Sivas'ın toplam nüfusunun yarısı veya yarıya yakını Kürttür.

Bir diğer sorun: S. Aydoğmuş'un Türkiye'de Kürdistan doğumlu olmayan ve çok önceden yerleşmiş bulunan Kürt nüfusun toplam rakamını 580 bin olarak belirtmesi bir çok yönüyle eksiktir. Örneğin 1985'te Kürdistan doğumlu olanların Türkiye'deki toplam sayısı eğer 3 milyon ise; peki, taâ Osmanlı döneminden 1984'e kadar Türkiye'ye yerleşmiş bulunanların doğan çocuklarının, yani Türkiye doğumluların toplam sayısı nasıl 580 bin gibi çok küçük bir sayı olabilir? *"Yine daha önce belirttiğimiz gibi, çok eskiden beri Türkiye'de yaşayıp, belli bir nesilden sonra orada doğan önemli sayıda nüfus bulunmaktadır Bu durumdakilerden oluşan nüfus Kürdistan doğumluları gösteren veriye dahil değildir."* (16) diyor Aydoğmuş ve "sonra orada doğan önemli sayıda nüfus"u da 1985'e kadar ancak 580 bin olarak belirtiyor. 1985 yılı içerisinde Kürdistan doğumlu olup Türkiye'ye yerleşenlerin doğan çocuklarını saymıyorum, 1984'e kadar yani 100 yıllık bir sürede ve esas olarak da 1940'lardan bu yana Türkiye'ye yerleşen Kürtlerin doğan çocuklarının sayısını 580 bin olarak nasıl belirliyor yazar? Eğer nüfus kütüklerinden hareket ettiyse; varacağı sonuç yanıltıcı olur. Zira, Türkiye'ye çok önceden yerleşen Kürtlerin halen önemli bir kesiminin metropollerde doğan çocuklarının nüfus kağıdındaki doğum yeri, yine Kürdistan'ın a, b, c ili yazılır. Çünkü ailesinin nüfus kütüğü halen Kürdistan'daki ilgili ildedir, metropole nakli yapılmamıştır.

---

16 - Sait Aydoğmuş, Serketın Dergisi Sayı: 2 sy: 33

Aydoğmuş yazısında "1985'te, Türkiye'de toplam 2.999.971 Kürdistanlı olduğu çıkar. Bu miktar aynı tarihte 10.629.058 kişi olan Kuzey Kürdistan nüfusunun % 28.2'si etmektedir" diyerek Türkiye ve K. Kürdistan'da yaşayan toplam Kürt nüfusunun yaklaşık 1/3 (yani üçte biri) nün Türkiye'de yaşadığını iddia ediyor. Ben bu oranın 1993, hatta 1985 yılı için bile çok düşük olduğu inancındayım.

Türkiye'de (K. Kürdistan'da yaşayan hariç) yaşayan Kürtlerin yaklaşık nüfusu ne kadardır? Bu soruya tam/kesin yanıt vermek epeyce güçtür. Bu ancak tam bir özgür ortamda herkesin kendini korkusuzca ifade ettiği bir süreçle mümkün olabilir ve geleceğin sorunudur. Şu an için birbirinden hayli farklı veya yakın iddialar var. Önce bu farklı iddialardan bir kaçını aktarayım, sonra kendi yaklaşımımı belirteyim:

-Musa Anter, 20 yy. başlarında *"İstanbul nüfusunun 300-400 bin olduğu dönemlerde, bu şehirde 50-60 bin Kürt hamal vardı"* diyor. 400 bin civarında toplam İstanbul nüfusuna karşılık 60 bin Kürt hamal rakamının yüksek olduğu inancındayım. Çünkü, bu 60 bin hamala, aileleri ve Kürdistanlı öğrenciler, o zamanın Kürt soyluları eklenirse, gerçeğin çok üzerinde bir rakam ortaya çıkar.

Yeni Ülke'nin "Dünden bugüne Kürt hamalları" yazısında yukarda tırnak içerisinde belirttiğim Anter'in görüşlerinin yanı-sıra, Cemal Kutay'dan da şunlar aktarılıyor: *"İttihat ve Terakki döneminde Kürt hamallarının sayısı 22 bin kadardı. Bunlar Kürt aydınları ile ilişki içindeydi. Bu dönemde Hamal Ferit Bey milletvekili oldu. Bu hamalların gücü için önemli bir durum"*

*"Türkiye'deki Kürtlerden bir çoğu Kürdistan dışında yaşıyor. **Vanlı**, bunların sayısının 1965'te 1-5 milyon olduğunu tahmin ediyor (1975'te de 2.2 milyona karşılık geliyor)"* [17]

Taha Akyol *"Öte yandan, Musa Anter., vefatından önceki yazılarında Türkiye'de '30 milyona yakın Kürt olduğunu söylüyordu."* diye 26 Eylül 1992 tarihli Milliyet gazetesindeki köşe yazısında belirtiyor; Eğer Musa Anter gerçekten böyle bir rakam belirtmişse; bu yalnızca Türkiye'de 20 milyona yakın Kürt nüfus

---

17 - M. Van Bruinessen, a.g.e. sy: 34

demektir ki, gerçeğin hayli üstünde bir rakamdır.

"Merhaba Hemşerim" adlı Milliyetteki yazı dizisinin 1 Ağustos 1992 tarihli bölümünde Tanju Cılızoğlu: *"İstanbul'un nüfusuna en yoğun sokulmuş hemşeriler, Doğulular Malatya'dan, Hakkari'ye uzanan toprak parçasını Doğu kabul ettiniz mi, İstanbul nüfusunda beş milyona yürüyor Doğulular"* diyor ve bence yine gerçeğin üzerinde bir rakam.

Nuh Ateş, Deng Dergisinin 22. sayısında *"İç Anadolu dahil, Türkiye'nin Batı kesiminde yaşayan Kürt nüfusu yaklaşık olarak 5-6 milyon civarındadır"* diyor ve bence gerçeğeye yakın bir rakam dile getiriyor.

Bütün bunlardan hareketle, K. Kürdistan hariç, Türkiye'deki Kürt/ Kürdistanlı nüfusa ilişkin yaklaşık olarak şunları belirtebiliriz:

K. Kürdistan hariç, Türkiye'de toplam 7.750.000 civarında Kürt/Kürdistanlı yaşamaktadır. Ayrıca bu rakamın üst değil, alt limit olduğu inancındayım. Bu rakamın içinde, Kürdistan'da yaşa-

Tablo no: 20 Kaynak: Derleme

Bölgenin Adı	Toplam Nüfusu	Yaklaşık Kürt Nüfusu
Karadeniz Bölgesi	8.374.000	250.000
Marmara Bölgesi	12.890.000	İstanbul, Kocaeli, Bursa esas olmak üzere... 3.000.000
Ege Bölgesi	7.471.000	İzmir, Aydın, Manisa esas olmak üzere... 1.000.000
Akdeniz bölgesi	6.658.000	Adana, Mersin, İskenderun, Antalya esas olmak üzere... 1.500.000
İç Anadolu Bölgesi	9.320.000	2.000.000
Toplam	44.513.000	Bunun 1 milyonu civarında, K. Kürdistanlı olup Türkiye'ye göç eden Türk, Arap...vb. azınlıklardır.

yıp, Türkiye'ye göç eden K. Kürdistanlı Türk, Arap gibi azınlıklar da var. Ki toplam 1.000.000'na yakındır.

Türkiye ve K. Kürdistan'ın 1990 genel nüfus sayımına göre toplam nüfusu 56 milyon civarındadır. Bunun yine 1990 sayımına göre 11.500.000'ni K. Kürdistan nüfusu oluşturmaktadır. Geriye, K. Kürdistan hariç Türkiye nüfusu 44.500.000 kalıyor. Bunun 7.750.000 civarında Kürt/K. Kürdistanlı nüfus olduğu düşünüldüğünde, bu yine K. Kürdistan hariç, Türkiye nüfusunun % 18'i civarında demektir. Geriye kalan % 82'nin hepsi Türk değildir. Arap, Çerkez, Laz, Ermeni ...vb. diğer azınlık halkların nüfusu dikkate alındığında, % 82 oranı epey düşer.

K. Kürdistan'da ise, toplam 11.500.000 nüfustan 3 milyon civarında bir nüfusu Türk, Arap, Asuri (Süryani), Çerkez, Ermeni, Azerilerin oluşturduğuna inanıyorum. Ki, bu, toplam K. Kürdistan nüfusunun % 25'i civarındadır. Geriye kalan yaklaşık % 75 Kürttür.

K. Kürdistan ve Türkiye'de yaşayan Kürt nüfusun toplam 15-16 milyon civarında olduğuna inanıyorum. Ve bu toplam nüfusun % 40'ı K. Kürdistan'ın dışında, metropoller başta olmak üzere Türkiye'de yaşamaktadır. Şöyle de diyebiliriz: K. Kürdistan ile Türkiye'de yaşayan toplam Kürt nüfusun 8 ile 9 milyon arası K. Kürdistan'da, 6 ile 7 milyon arası ise Türkiye metropollerinde yaşıyor.

Lenin'in *"Ulusal azınlığın, nüfusun yüzde 5'ine kadar çıktığı bölgeler karma nüfuslu sayılır"*[18] şeklindeki belirlemesi dikkate alındığında, hem Türkiye hem de K. Kürdistan'ın bütün bölgeleri karma nüfusludur.

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız nüfus bileşiminin yapısı, Türkiye ve K. Kürdistan, Türk ve Kürt gibi iki ayrı ülke iki ayrı ulus gerçeğini ortadan kaldırmaz. Ancak Kürt ve Türk halkının ekonomik, sosyal yaşamını derinden etkiler. Ve iki halkın politik partilerinin yönelişlerini derinden etkiler. Kürt ve Türk işçi-emekçi yığınlarının kitle örgütlerinin birlikte yönelişlerinde, federasyon...vb. birleşik iktidar fikrinin oluşmasında, başka faktörlerle birlikte bir ağırlık merkezini oluşturur. Her şeyi (özellikle politik yönelişlerin

---

18 - Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları sy: 181

belirlenmesinde) otomatikmen çözecek bir şey değildir, bir hareket zeminidir. Dikkate alıp üzerinden hareket eden de olur, bu nesnel zemine karşı direnen de olur.

Yine, gerek bu nüfus bileşimi, gerek metropollerin olanakları nedeniyle sahip oldukları çekicilik ve gerekse de Kürdistan'da ki yoğun baskılar...vb. sonucunda;

-Kürt işbirlikçi burjuvazisi ve yatırımları esas Türkiye'nin metropollerindedir.

-Ve önemlisi Kürt/Kürdistan'ın kalifiye işçisi, teknik elemanı metropollerdedir. İstanbul, İzmir, Çukurova yalnızca hamallık, işportacılık gibi işleri yapan Kürtleri değil, asıl önemli olan Kürt kalifiye işçilerini, mühendislerini, teknik elemanlarının belirleyici kesimini, bu metropollerdeki sanayi vb. kuruluşlar istihdam eder.

-Aynı nedenlerle; doktoru, sınırlı sayıdaki bilim adamı, aydını, yazarı, yayınevleri, vakıf merkezleri...vb.leri de esas bu metropollerde yoğunlaşmıştır.

-Ve Kürdistan esnafı, tüccarı ile İstanbul, Bursa, Adana sanayici ve tüccarı ilişkidedir. K. Kürdistan'da esnaf ve tüccarın satışları durduğunda bu doğrudan İstanbul Mahmutpaşa piyasasını ve büyük sanayicilerin piyasasını daraltır, olumsuz etkiler. Tersinden de Türkiye metropollerindeki pazara sürülen ürünlerdeki her daralma, Kürdistan esnafını, pazarını doğrudan etkiler...

Bu tablo, elbette değişmez değildir, ama bugünden yarına hemen kısa sürede değiştirilemeyecek bir özelliğe sahiptir. Siyaset yapan Kürt ve Türk devrimcilerinin hareket zeminleridir. Kürdistan komünistlerinin hareket etmeleri gereken öncüllerden biri de, Kürdistan ve Türkiye'nin bu nüfus bileşimi ve neden olduğu sonuçlar olmalıdır.

5- "Güneydoğu Anadolu Projesi" (G.A.P.)

G.A.P. üzerinde şimdiden çok şey yazıldı ve daha çok da yazılacaktır. Kimileri olumlu yaklaştı, kimileri olumsuz. GAP nedir, nelere yolaçtı ve önemlisi önümüzdeki süreçte nelere yolaçabilecektir? Bu sorulara yanıt, benim açımdan başlı başına ve ayrıntılı bir çalışmanın konusu olacaktır. Burada kısaca üzerinde duracağım.

GAP'ın ne-nasıl bir proje olduğunu ve neleri kapsadığını; baraj ve hidroelektrik santrallerinin (HES), sulama projelerinin yapım çalışmalarının hangi düzeyde seyrettiğini oldukça ayrıntılı verilerle açıklayan DSİ'nin "GAP Uygulama ve Gelişme Planı" adlı belgeden kimi verileri aşağıya alacağım. Sözkonusu belgede baraj ve hidroelektrik santrallerinin durumunu açıklayan geniş haritayı buraya alamadığımdan sadece kimi verileri aktarıyorum.

"Türkiye mevcut enerji üretimi: 35.5 milyon kwh"

"GAP eletkrik enerjisi üretimi: 22 milyon kwh"

GAP kapsamında esas olarak iki temel projenin yanısıra başka projeler de var:

"-1. Aşağı Fırat Projesi'ne dahil olan Atatürk Barajı ve HES'nın inşaatı tamamlanmak üzeredir. Baraj alanının su toplamaya başlamasına geçilmiş bulunuyor. GAP uygulama programında 1990 yılında 1. ve 2., 1991 yılında 3.,4. ve 5., 1992 yılında 6.7.8. ünitelerinin devreye girmesi"planlanmış durumdadır.

-"2. Karakaya Projesi"ndeki Karakaya barajı ve HES'in ise devreye girdiği biliniyor. Toplamı 6 üniteden oluşuyor. Bazı ünitelerinin devreye girmesi geçen aylarda gerçekleşti.

-"3. Sınır Fırat Projesi"ne dahil olan; "Birecik Barajı ve HES" ve "Karkamış Barajı ve HES"nın inşaatı sürüyor. Uygulama programında 1992'de tamamıyla bitirilmesi öngörülüyor.

-"8. Dicle-Kralkızı Projesi"ne dahil olan;

"Kralkızı barajı ve HES" ile "Dicle Barajı ve HES"nın inşaatları sürüyor, 1991'de tamamlanması proğramlanmış.

-"9. Batman Projesine" dahil olan;

"Batman Barajı ve HES'nın inşaatı sürüyor 1992'de bitirilmesi öngörülüyor.

-"13. "Cizre Projesi"ne dahil olan;

"Cizre Barajı ve HES" Bu, "planlama ve kesin proje" durumunda olup 1994'de tamamlanması öngörülüyor.

Aynı belgede sulama, pompaj, sulamaya ilişkin şu veriler belirtiliyor:

Mevcut Sulamalar.....40.700 ha

Nusaybin Sulaması.....6.900 ha

Devegeçidi Sulaması.....7.500

Silvan Sulaması.....8.500
Ceylanpınar Sulaması.....9.000
Akçakale Sulaması.....13.800
İnşa Halindeki Sulamalar.....13.960 ha
Garzan-Kozluk Sulaması.....3.700
Çınar-Göksu Sulaması.....3.580
Silopi-Nedüş Sulaması.....2.740
Hacıhıdır Sulaması.....2.080
Derik-Domluca Sulaması.....1.860
Aşağı Fırat Projesi.....691.000 ha
A- Urfa-Harran Sulaması.....148.000
B- Mardin-Ceylanpınar Sulaması.....150.000
C- Mardin Ceylanpınar Pompaj Sulaması.....178.000
D- Siverek-Hilvan Pompaj Sulaması.....160.000
E- Bozova Pompaj Sulaması.....55.000
Suruç-Baziki Projesi.....146.000 ha
Adıyaman-Kahta Projesi.....77.000 ha
A- Çamgazi Sulaması.....6.000
B- Diğer Sulamalar.....71.000
Adıyaman-Göksu-Araban Projesi..... 72.000 ha
Gaziantep Projesi..... 89.000 ha
A- Hancağız Sulaması.....7.330
B- Kayacık Sulaması.....3.291
C- Diğer Sulamalar.....78.400
Dicle-Kralkızı Projesi.....126.000 ha
Batman Projesi..... .....38.000 ha
Batman-Silvan Projesi..... 213.000 ha
Garzan Projesi..... 60.000 ha
Cizre Projesi.....121.000 ha
A- Silopi Sulaması.....32.000
B- Nusaybin-Cizre-İdil Pompaj Sulaması.....89.000"

(Adı geçen belgeyi Hazırlayan: R. ÖZDEMİR. Kontrol: Savaş UŞKAY. Çizen: Filiz GÜLER. 4.4.1986)

Haritada; projeler beş gruba ayrılmıştır:

1. grup işlemede, 2. grup inşa halinde, 3. grup planlama ve ke-

sin proje, 4. grup inkişaf ve master plan, 5. grup yeraltı sulaması şeklinde belirlenmiştir.

GAP'ın yolaçacağı sonuçlara ilişkin kapsamlı istatistiki veriler var fakat, onları buraya almaya gerek yok. Yukarıda verilerini aktardığım, proje uygulama ve geliştirme planında GAP'ın tamamlanması süreci 1985-2001 yılları arasında öngörülmüştür. 2001 yılına gelindiğinde toplam 13 alt projeden oluşan GAP bütünüyle biter mi (ki bütünüyle bitmeyeceği kanaatindeyim) bitmez mi? Ya da mevcut rejimin ömrü bitirmeye yetecek mi, yetmeyecek mi? Orasını bugünden tam olarak kestirmek mümkün değildir. Ancak somut verilere dayanarak şunları söyleyebilirim:

Baraj ve hidroelektrik santralleri alanındaki projelerde bugünden önemli mesafeler alınmıştır. Çünkü bu alanda esas belirleyici olan iki projeden biri olan Karakaya Barajı HES devreye sokuldu. Atatürk Barajı HES'da tamamlandı ve ilk iki ünitesi devreye sokuldu. Ünitelerin devreye girişi 1990-1991 ve 1992 yılı olarak planlanmıştı, fakat hedeflenen sürede tüm ünitelerin devreye girmesi gerçekleşmedi. Diğerlerinin inşaatları ise sürüyor.

Sulama ve pompaj alanında ise; toplam 40.700 hektar araziyi sulayan küçük projeler devreye sokulmuş. Ki bu toplam 407.000 dönüm civarında arazinin sulanması demektir. Elbette bu rakam GAP kapsamında hedeflenen 1.600.000 hektarlık arazinin yanında çok az bir orandır. Ağır da olsa sulamayı hedefleyen projelerin yapımı sürüyor. Özellikle sulamada projenin bel kemiğini oluşturan ve toplam 691.000 hektarlık bir araziyi sulamayı hedefleyen "Aşağı Fırat Projesi"nde ciddi mesafeler katedildi. Çünkü Fırat'ın suyunu Harran, Ceylanpınar, Siverek, Hilvan, Bozova'ya aktaracak olan "Ş. Urfa tünelleri"nin yapımı tamamlandı. Öyleki, her birinin çapı 7.62 metre, uzunluğu 26.4 kilometre olan iki tünelin yapımı tamamlandı. Dünyanın en uzun tünelleri olma özelliğine sahip bulunan tünellerle Fırat suyu, şu an, Urfa şehir merkezinin bitişiğindeki çıkış ağzına kadar taşınabilecek duruma getirilmiştir. Buradan sonrası, tünellerden suyu proje gereği belirlenen alanlara taşıyacak ana sulama kanallarının ve diğer alt yapının tamamlanmasıdır. Bu alanda gecikmeler var, ancak bundan sonra projeden geriye dönüş oldukça zordur. Harran, Ceylanpınar... vb. alanlarla Fırat suyu bile

buluşacaktır. Bunu önümüzdeki bir-iki yıl içerisinde görebileceğiz.

GAP'ın kapsamlı bir proje olduğunu ve K. Kürdistan'da hatta Türkiye'de ciddi ekonomik, sosyal ve paralelinde siyasal sonuçlara yolaçabileceğini artık herkes kabul ediyor. İster karşısında ister savunucusu olsun herkes GAP'ın yolaçabileceği sonuçları olumlu ve olumsuzluklarıyla birlikte tartışıyor.

Medya Güneşi yazarlarından Behram Arda 1989 Haziran'ında, *"Daha ne zaman biteceği tartışma konusu olan GAP'a ilişkin kurgularla, olası ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeleri de kendi sakat anlayışlarına dayanak yapmaya çalışan"* [19] diyerek EMEK yazarlarını eleştirmekteydi.

GAP'ı daha çok hayal edilebilen ve fakat ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan "kurgu" proje olarak değerlendirmek ve GAP'ın yolaçacağı sonuçlara ilişkin de hem olabilirliği, hem de olmayabilirliği, içeren "olası" haklar olarak görmek hatalıdır. GAP, bir bilim-kurgu projesi değildir ve bugünden ciddi sonuçlara yolaçmıştır. Açmaya devam ediyor. Zaten Arda'nın kendisi de, GAP'ın yolaçtığı ve yolaçabileceği sonuçları oldukça ciddiye almış olacak ki, 1991 yılında, "Kürdün 'Makûs Talih'i ve 'Güneydoğu' Anadolu Projesi" adında, GAP üzerine araştırma-irdelemeyi içeren bir kitap yazdı. Ve de yazar kitabında, bugünden, gerçekleşecek sonuçlar üzerinde durmuş. GAP'a yaklaşımı ve çıkardığı sonuçlar doğru mu, yanlış mı? Bunun da üzerinde durmayacağım.

GAP, bölgede ve özellikle de Urfa'da, şimdiden ciddi değişikliklere yolaçmaktadır.

Örneğin Urfa'nın nüfusu 1980 ile 1990 arasında süper bir hızla artış göstermiştir. Yıllara göre Urfa'nın nüfusu ve artışı: Tablo No 21'de veriliyor.

Dikkat edilirse 1950-1980 arası gibi 30 yılda Urfa'nın nüfusu ancak 304.000 artarken 1980-1990 arası yani son 10 yılda nüfusu 399.000 artmıştır. Bu artışta doğum oranının da payı vardır, ama esas belirleyici olan GAP faaliyetinin Urfa merkez başta olmak üzere, bölgeye nüfus çekmesidir. Özellikle son yıllarda Diyarbakırlı, Mardinli binlerce Kürt, Türk, Arap işçisi ve teknisyeni bölge-

---

19 - Behram Arda, Medya Güneşi sayı: 9 sy: 13

Tablo no: 21

URFA'NIN 1950 - 1990 ARASI NÜFUS ARTIŞI

1950	1960	1970	1980	1985	1990
298.000	401.000	538.000	602.000	795.000	1.001.000
	+ 103.000	+137.000	+ 64.000	+ 193.000	+ 206.000
	1950 - 1980 artış: 304.000			1980 - 1990 artış: 399.000	

de çalışmaktadır. İnşaat sektöründe Karadenizlilerden GAP alanına belli bir yöneliş şimdiden var. Projenin ağır da olsa adım adım devreye girmesiyle bu bölgeye, Türkiye illerinden bile bir ekmek kapısı peşinde olan Türk, Arap, vb işçisi, teknisyeni göç edecektir. Şimdiden az sayıda da olsa göç var. Kaynaklar, GAP tamamlandığında üç milyon civarında işçinin istihdam edileceğini belirtiyorlar. Bu rakamın yarısı gerçekleşse bile oldukça ciddi gelişmelere yolaçacaktır. Ki, bu rakamın içerisinde Kürt işçilerinin yanı-sıra Türk, Arap, Laz, Çerkez işçileri, emekçileri de yoğun olarak bulunacaklardır. Bugün Urfa, Adıyaman, Antep'e doğru ilk ayak sesleri duyulan Batıdan bölgeye göç, gelecekte yoğunlaşacaktır. Bu süreç, her ulustan proletaryanın birliğinin nesnel temellerini bugünkünden çok daha güçlü kılacaktır.

TC burjuvazisi elbette bir çok yönden GAP'a umut bağlamaktadır. Ancak nasıl ki Çukurova, burjuvaziyi kurtaramadıysa, GAP da burjuvazinin ve kapitalist rejimin bunalımını uzun vadede çözmeye yetmeyecektir. GAP ile Kürdistan'ın zenginlikleri, TC burjuvazisine ve uluslararası burjuvaziye peşkeş çekilecektir. Bu arada Kürt burjuvazisi de sömürüden pay alacak ve büyüyecektir. Fakat, GAP'la burjuvazinin mezar kazıyıcısı proletarya da kat be kat güçlenecektir. Kürdistan emekçileri açısından değişen tek şey, yoksul köylülerin, işsizlerin sanayi ve tarım işçisi haline gelmeleridir. Özellikle, geleneklerine bağlı, dargörüşlü, kültürel olarak geri ve

bilinçsiz yoksul, küçük ve hatta yıkımı hızlanacak olan orta köylü yığınlarının yerini, modern proletarya alacaktır. Burjuvazi GAP'ı yapmakla iradesi dışında yolaçacağı esas olumluluk bu olacaktır.

"GAP'a karşı olmak bir yana, tersine gerçekleşmesini destekliyoruz. Çünkü, GAP, yalnızca susamış toprağa su, yöreye, sanayiye elektrik sağlamakla kalmayacaktır. Başka bir gelişmeye de yol verecektir. Komünist örgütlenmenin daha güçlü boy vermesi için nesnel ortamı daha olgun hale getirecektir. Tabir uygunsa komünizmin daha güçlü yeşermesine de su taşınmış olacaktır.

"GAP, burjuvazinin hayal ettiği şekliyle Kürdistan'ın 'kaderini değiştirmeye' yetmeyecektir. Bir kere hiç bir ekonomik gelişme Kürdistan'da ulusal sorunu ortadan kaldıramaz...

"GAP'tan korkan biz değiliz, bitirilmesine de karşı değiliz. Ama GAP'ta karşı olduğumuz yanlar vardır.

Yerli holdinglerin uluslararası tekellerle el ele vererek, projenin tüm nimetlerine el koymasına karşıyız. Burjuvazinin tüm bencilliğiyle sınıf çıkarlarını düşünerek kısa sürede bölgenin tüm potansiyelini çarçur etme hesapları içinde, bugün izlediği ve bölgeyi, özellikle Harran'ı kısa sürede elverişsiz, takatten düşmüş bir toprağa dönüştürmesine yolverecek politikasına karşıyız." [20]

Hareket ettiğim öncüllerden beşincisi GAP ve yolaçtığı/açacağı ekonomik, sosyal, siyasal sonuçlardır.

6- Kürt ve Türk Halklarının Toplumsal Gelişme Süreçleri "Farklı"mı?

"Başka başka ulusların aralarındaki ilişkiler, bu uluslardan herbirinin, üretici güçler, işbölümü ve iç ilişkiler bakımından içinde bulundukları gelişim evresine bağlıdır

"Bu ilke, evrensel olarak kabul edilen bir ilkedir. Bununla birlikte, yalnız bir ulusun öteki uluslarla ilişkileri değil, bu ulusun kendi iç yapısı da onun üretiminin gelişim düzeyine ve iç ve dış ilişkilerine bağlıdır Bir ulusun üretici güçlerinin ulaştıkları gelişme derecesi en açık şekilde işbölümünün ulaştığı gelişme derece-

---

20 - Kürdistan Komünist Partisi, Savunma sy: 100-101

siyle anlaşılır" (21)

Genelde Kürt ve Türk ulusunu, özelde, Kürt ulusunu çevreleyen sosyo-ekonomik ve siyasal ilişkiler nelerdir? İki ulusun *"üretici güçler, iş bölümü ve iç ilişkiler bakımından içinde bulundukları gelişim evresi"* farklı mıdır yoksa belli nicel farklılıklarla birlikte, özde aynı mıdır? Bu sorulara buraya kadar "keyfi temeller, dogmalar" yerine, milyonlarca gerçek bireylerden, onların eylemlerinden ve içerisinde bulundukları "maddi varlık koşullar"ından hareketle açık, anlaşılır yanıtlar getirmeye çalıştım. Aşağıda, B. Arda'nın sorunla ilgili kimi yaklaşımlarından hareketle, farklı yönleriyle üzerinde duracağım. Arda yoldaş, "sömürge" tesbiti ve özellikle "bağımsız" örgütlenme tezine dayanak bulabilmek amacıyla yanlış ve yanlış olduğu kadar da gülünç iddialar ileri sürmektedir. Başkalarını Kürdistan'ın gerçeklerini yeterince tanımamakla eleştiren Arda'nın Kürt ve Türk halkının toplumsal gelişme süreçlerine ilişkin neler söylediklerini okuyalım:

" daha feodalizmin egemen olduğu koşullarda bile, Kürdistan'da ulusal ve toplumsal gelişim sürecinin egemen ülkenin toplumsal gelişim sürecinden ayrı ve ağırlıklı olarak bağımsız seyrettiğini göstermektedir" diyor ve devamla, Türk komünistlerinin Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi karşısında takındıkları olumsuz tutuma değiniyor ve yine *"Bu da, her iki halkın, TC'nin kuruluşundan sonra farklı siyasal ve toplumsal gelişme süreçleriyle karşı karşıya kaldıklarıydı"* (22)

Siyasal gelişim süreciyle neyin anlatılmak istendiğini az-çok herkes bilmektedir. Fakat toplumsal gelişme denince üzerinde durmak gerekiyor. Toplumsal gelişme oldukça geniş içeriklidir. Örneğin kapitalist toplumsal gelişme denildiğinde; üretim biçiminin, üretici güçlerin ve işbölümünün gelişim düzeyleri; kent ile kırın ayrışma düzeyi, faal nüfusun tarım, sanayi ve hizmet sektöründeki dağılım oranları; başka bir ifadeyle ulusun iç ayrışması ve sınıfların oluşum düzeyleri ve tüm bunların oluşumuna yol veren kitle örgütleri, sosyal güvenlik kurumları, hatta toplumun kültür-sanat

---

21 - K. Marx, F. Engels, Alman İdeolojisi sy: 39
22 - Behram Arda, Medya Güneşi sayı: 9 sy: 15

yönünden katettiği gelişme düzeyleri..vb. anlaşılır. Ya da toplumsal gelişme bu zengin içerikte kullanılır. Toplumsal gelişme tabiri en dar anlamıyla kullanıldığında bile, toplumun yaşadığı ekonomik gelişme ve yolaçtığı sonuçlar anlaşılır.

Türk ve Kürt halkının daha geniş anlamıyla toplumlarının TC devleti kurulduktan sonra "farklı toplumsal gelişme süreçleriyle karşı karşıya kaldıkları"nı ve Kürt toplumunun Türk toplumunun "gelişim sürecinden ayrı ve ağırlıklı olarak bağımsız seyrettiğini" iddia eden Arda'nın iki toplumda farklı farklı toplumsal formasyonların, daha anlaşılır tabirle farklı ekonomik yapıların ve bunların yarattığı farklı sosyal sonuçların da varolduğunu iddia etmesi gerekirdi. Yine iki halk, TC kurulduğundan bu yana farklı "toplumsal gelişme süreçleri"ni izlemişlerse, bugün iki ulusta birbirinden temelde farklı ve de önemlisi birbirinden kopuk iki ayrı toplumsal yapının egemen olması gerekirdi. Öyle ya 70 yıldır "farklı toplumsal gelişme" seyrini izleyen Kürt ve Türk toplumu için bugün ikisinde de aynı ekonomik, sosyal yapının hakim olduğunu söylememek gerekir. Ancak, Arda, hem Türkiye hem K. Kürdistan'da kapitalist ekonomik yapının hakim olduğunu ve kapitalizmin yarattığı sosyal sınıfların oluştuğunu belirtiyor.

Yine dün TC'nin kurulmasıyla birlikte, Kürt ulusu, Türk ulusundan "farklı" ya da "bağımsız" toplumsal gelişme sürecini günümüze kadar yaşadıysa, bugün aralarındaki nicel farklılıklara rağmen Kürt ve Türk toplumu aynı kapitalist toplum yapısına nasıl ulaştılar? İki ülkenin ekonomik yapısı aynı ekonomik pazara nasıl entegre oldular? Ya da K. Kürdistan pazarının Türkiye pazarına nasıl, hangi gelişim süreçlerinin ürünü olarak entegrasyonu gerçekleşti? Arda ve aynı görüşü savunanlar politik olarak varolduklarından beri karşı olmalarına rağmen, iki ulus işçi ve emekçilerinin sendikalar başta olmak üzere ortak kitle örgütleri hangi sürecin ürünü olarak oluştular? TC'nin siyasal zoru tek başına kitle örgütlerinin ortak oluşumunu izah etmeye yeter mi? Eğer zor tek başına yetseydi, faşizmin kurduğu "Kemalist Dernek" neden Kürdistan'ın ve Türkiye'nin hiç bir ilinde vücut bulmadı?

Yine, Arda'nın iddia ettiği gibi iki ulus, "farklı toplumsal gelişme süreçleri"ni yaşasaydı ve bugüne kadar "ayrı ve ağırlıklı olarak

bağımsız seyir" izlemiş olsaydı, Arda yoldaşın kendisi bile Kürt halkının kurtuluşunu "iki olasılıktan biri" olarak ve "ikincil önemde" de olsa, Türklerle birlikte "ortak kurtuluş" tesbit ve hedefine nasıl varabilirdi? Ve daha da önemlisi, anti-emperyalist, anti-şövenist, anti-faşist, anti-tekel hedefler (özellikle de anti-tekel hedefler) Kürt ve Türk halklarının "ortak mücadele" hedefleri haline nasıl gelebilirlerdi? Çünkü Arda da yazısında, Kürt ve Türk halklarının ve de devrimci güçlerinin bir hedefler uğruna "ortak mücadele" etmeleri gerektiğini söylüyor.

B. Arda, bir yandan Kürt ve Türk toplumunun "farklı toplumsal gelişme süreçleri"ni yaşadığını ısrarla belirtiyor, ama diğer yandan, K. Kürdistan devriminin toplumsal hedefleri bakımından Türkiye devriminin toplumsal hedeflerinden geri ya da özde farklı hedefleri savunmuyor. Örneğin: *"kapitalizmin gelişmesi, ulusal demokratik halk devriminin sınıfsal tabanını daha da netleştirip, kapitalizmi aşan, köklü devrimci dönüşümlerin içerik olarak zenginleştirilmesini dayatırken, derinleştirilen ırkçı-şöven kültürel ve ideolojik çalışmalar da, ulusal demokratik bilincin yaygınlaştırılması görevini Kürdistan devrimcilerine yüklüyor"* [23] deniliyor. Yazar burada sınıfsal ve ulusal bakımdan devrimcilerin hedeflerini, görevlerini belirliyor ve içerik olarak söylenene katılıyorum. Türkiye komünistleri de, Türkiye için sınıfsal hedefler bakımından aynı şeyleri söylüyorlar. Çünkü günümüzde kapitalist dönüşümlerin hedeflenmesidir. Arda'ya bıktırıcı gelse de tekrar soruyorum: Dün, TC kurulduktan bu yana "farklı toplumsal gelişme süreçleri"ni yaşayan Kürt ve Türk halkı, bugün nasıl olur da aynı kapitalist ekonomik formasyonu "aşan köklü devrimci dönüşümleri" gerçekleştirme görevleriyle karşı karşıya kalabiliyorlar? Arda bu soruya yanıt olarak, "Alman, Mısır, Şili halkı da kapitalizmi aşma görevleriyle bugün karşı karşıyadır. Bundan hareketle Alman, Şili, Mısır halkının Kürt halkı ile aynı toplumsal gelişme sürecini yaşadılar diyebilir miyiz?" şeklinde bir soruyla yanıtlayabilir. Arda'ya hatırlatacağım şunlardır: **Birincisi;** burada sözkonusu olan, olgu/olgular Türkiye ve K. Kürdistan, Türk ve Kürt ulusudur. Tartışma

---

23 - B. Arda, a.g.e. sy: 13

bunlar üzerinedir. **İkincisi;** Kürt halkının TC'ye karşı mücadelesinde, herhangi bir (Alman, Mısır, Şili) halktan ve bu halkların genel enternasyonal dayanışmasından farklı olarak Türk halkı ile ortak kavgası söz konusudur. Ve bu ortak kavgayı zorunlu kılan nesnel koşullar öylesine dayatıcı/yakıcıdır ki, Arda ve benzerleri gibilerini bile Türklerle ortak mücadeleye adeta zorlamıştır.

Bundandır ki Arda'da, Kürt halkının birinci önemde hedeflediği bağımsız kurtuluşu gerçekleşmezse, "ikincil önemde" gördüğü "ortak kurtuluş"un Alman, Mısır, Şili halkıyla değil de Türk halkıyla ortak düşmana karşı yaratılacak ortak kavgayla gerçekleşebileceğini söylüyor.

Diğer bir iddia olan, "iki halkın TC'nin kuruluşundan sonra farklı siyasal gelişme süreçleriyle karşı karşıya kaldıkları", yani, gelişmenin siyasal yönü üzerinedir. Bu iddia hem doğru hem de yanlış öğeleri birden içeriyor şöyle ki:

Türk kurtuluş savaşından sonra, TC'nin kurulması ve Kürt ulusunun başta kendi ulusal kaderini tayin hakkı olmak üzere, tüm ulusal haklarının gasbedilmesi sonucu bir siyasal olgu olarak ulusal gelişmede, Türk ve Kürt ulusu farklı süreçlerle karşı karşıya kaldılar. Türk ulusu kendi ulusal devletini kurmuş, diliyle, kültürüyle, sanatıyla gelişme sürecine hızla girmiştir. Kürt ulusunun ise, ulusal gelişmesinin tüm yolları devlet zoruyla tıkanmıştır. Bugün Kürt ulusal dilinin, edebiyat ve sanatının, bir bütün olarak kültürünün geri kalması, potansiyel zayıflığından veya tarihsel dayanaklarının yetersizliğinden değil (bu bakımlardan en azından Türk ulusal kültürü kadar potansiyel zenginliğe sahiptir) TC'nin siyasal zorla, gelişmenin önünü tıkamasındandır. İşte bu anlamda iddia doğrudur. Ama ulusal gelişim süreciyle sınırlı olmayan geniş anlamda siyasal gelişme süreci olarak ele alındığında iddia gerçeği yine yansıtmıyor.

Siyasal ve toplumsal gelişme süreçleri bir bütündür ve toplumsal süreçten kopuk, ondan ayrı bir siyasal gelişme sürecini düşünmek diyalektik materyalizme aykırıdır. Zaten, B. Arda kendi içinde tutarlı olabilmek için "farklı siyasal ve toplumsal gelişme süreçleri" diye belirtiyor. Ama biraz önce Arda'nın ileri sürdüğü "farklı toplumsal gelişme süreçleri"nin yaşanmadığını, yine bizzat

Arda'dan alıntılara dayanarak belirtmiştim. Kürt halkının UKTH hariç hem siyasal hem de toplumsal olarak farklı değil, özünde aynı gelişme süreçlerini yaşadığının üzerinde şimdi daha ayrıntılı duracağım.

Kapitalizmin yolaçtığı iş bölümü ve ulusun iç yapısında gerçekleştirdiği ayrışmayı, nicel farklılıklar ile birlikte iki ulus birlikte yaşadılar, yaşıyorlar. Kürt ulusunda da iki temel karşıt sınıf oluşmuştur. Burjuvazi ve işçi sınıfı. Kürdistan köylülüğü, Türkiye köylülüğü düzeyinde olmamakla birlikte ayrışmıştır. Topraksız köylü, küçük, orta köylülük ve toprak burjuvazisi olarak ayrışmış, bu ayrışma süreci hızla devam ediyor. Marx'ın evrensel düzeyde kabul edilen bir ilkedir dediği ve hem farklı uluslar arasındaki hem de her ulusun iç ilişkilerini tayin eden "üretici güçler, işbölümü ve iç ilişkiler bakımından içinde bulundukları gelişim evre"leri yönünde; Kürt ulusu nicel farklılıklar ile birlikte Türk ulusu ile aynı gelişim evrelerini yaşamaktadır.

-Kapitalizmin yarattığı sınıf ve tabakalar olarak burjuvazi, işçi sınıfı, farklılaşmış köylülük, şehir küçük burjuvazisi ve aydınların, her iki ulusta da oluştuğunu belirttik. Devrim de sınıfların mevzilenmesi, kapitalizmin gerçekleştirdiği bu ayrışma üzerinde inşa edilecektir. Kürdistan'da sınıfsal mevzilenme temel bir farkla Türkiye'de gerçekleşecek sınıfsal mevzilenme ile aynı olacaktır. Bu temel fark ise; Kürt ulusunun ezilen ulus olması ve bu durumun tüm ulusal yaşamın çehresini etkilemesidir. Somutta bu, Kürdistan'da sınıfların mevzilenmesinde geniş ulusal güçlerin devrime kazanılması gibi bir farklılığı önümüze koyar. Fakat Behram Arda'nın farklılıkları çoğaltmak çabasıyla, Kürdistan'da "bağımsız seyirin çeşitli nedenleri"ni sıralarken *"toplumsal ilerleme sürecinde farklı sınıfsal mevzilenmeye sahip olma"*sı [24] şeklindeki belirlemesi, yine, gerçeği tam olarak yansıtmıyor. Eğer, ezilen ulus olgusunu, Türkiye'den farklı olarak, Kürdistan'da sınıfsal mevzilenmeye daha geniş ulusal güçlerin katılımını sağlayacak bir farklılık olarak belirtseydi, buna itirazımız olmazdı. Ama oldukça geniş bir içeriğe sahip olan, ulusal olduğu kadar sınıfsal yanı da kucaklayan

---

24 - B. Arda, Medya Güneşi sayı: 12 sy: 24

"toplumsal ilerleme sürecinde farklı sınıfsal mevzilenme" belirlemesi doğru değildir. Eğer Arda iddiasında ısrarlıysa, en azından, kapitalizmin Kürt ulusunda gerçekleştirdiği iç ayrışmanın Türk ulusundan farklı olduğunu ve bu farklılıkların neler olduğunu belirtmesi gerekecektir.

Kapitalist gelişimin Kürt ulusunda gerçekleştirdiği sınıfsal ayrışmaya paralel siyasal saflaşma da gerçekleşmiş ve yine bu bir süreç olarak derinleşiyor. Her sınıf ve tabaka kendi sınıfsal çıkarlarından hareketle siyasal sahnede saf tutmaktadır. Kürt işbirlikçi burjuvazisi, TC'nin pazarında, Türk burjuvazisiyle girdiği işbirliği sürecinde hayli mesafe almış ve artık ulusal konumunu yitirmiştir. Kendi sınıfsal çıkarlarının bekçisi olan, Kürt işbirlikçi burjuvazisi, TC devletinin korunmasında Türk ve diğer azınlıklar burjuvalarıyla birlikte davranıyor. Artık (ve hatta çoktan beri) TC devletinin yönetim mekanizmasında bulunmak; Cumhurbaşkanı, Başbakan ve hatta General olmak için ulusal köken değil, sınıfsal köken, burjuva düzene sadakat aranıyor. Yoksa ne Kürt kökenli olduğunu söyleyen Turgut Özal Cumhurbaşkanı, ne Erzincanlı Yıldırım Akbulut Başbakan, ne Hikmet Çetin Dışişleri Bakanı, ne burjuva partilerinde 100'ü aşkın Kürt milletvekili olabilirdi. Dünyanın hiç bir "sömürge-sömürgeci" ülke/ulus ilişkilerinde böylesine bir siyasal tabloya rastlamak mümkün değildir.

• Ekonomik ve sosyal kurumlarda, her ulus ve azınlıktan gelme burjuvalar birlikte yer alıyorlar. TÜSİAD, TOBB, TİSK başta olmak üzere ekonomik ve sosyal amaçlı işverenlerin dernek/ sendikalarında başkan olabiliyorlar. TC devletinin ve kapitalist rejimin savunuculuğunu esas alan burjuva partilerinde birlikte örgütlenmişler ve her ulustan işçi-emekçinin devrimci mücadelesi karşısında ortak davranıyorlar.

Benzer bir durum her ulustan proletaryanın ekonomik, sosyal, siyasal kavgası için sözkonusudur.. K. Kürdistan'da Kürt işçileriyle birlikte Türk, Arap işçileri aynı ücret ve aynı sosyal güvenlik haklarına sahiptirler. Türkiye metropollerinde Türk işçileriyle birlikte çalışan Kürt, Arap, Laz işçileri aynı haklara sahiptirler. Türkiye ve K. Kürdistan çapında her ulustan işçiler aynı sendikalarda yer almışlardır ve aynı haklara sahiptirler. Aynı durum, memurlar,

aydınlar ve diğer katmanlar için de geçerlidir.

Kürt işbirlikçi burjuvazisi, Kürt ulusal sorununda, Türk burjuvazisi ile birlikte davranarak kendi sınıfsal tutumunu almaktadır. Esnaf ve orta sermaye sahibi Kürt burjuvalarında, ulusal soruna artan oranda bir sahiplenme var. Bu kesimlerde ulusal sorunu sahiplenmede, esnafın ekonomik rahatsızlığı, orta sermaye kesiminin büyük sermaye tarafından baskı altında tutulması, sömürüden aldığı payının daralması etken oluyor. Kürt ulusal sorununun uluslararası kamuoyunun gündemine dünden daha ciddi olarak girmesi, emperyalizmin Kürt sorununa "sahip" çıkması ve ulusal özgürlüğün toplumsal (sınıfsal) özgürlükle bağının kopartılması tehlikesinin, artık K. Kürdistan'da da giderek belirginleşmesi...vb. gibi gelişmelere paralel, Kürt burjuvazisinde ulusal sorunu sahiplenmede belli canlanmalar görülmektedir. Ama hali hazırda bu canlanma Türk burjuvazisine karşı bir tutuma dönüşmemiştir. Ve büyük Kürt burjuvalarının dışındaki bu orta sermaye sahipleri ile küçük işletme sahiplerinin bile, kısa sürede, ulusal kavgada bütünlüklü bir burjuva demokratik çizgide Türk burjuvazisine karşı savaş açmaları epeyce zordur. Bu burjuva çevrelerin yönelişleri, sistem içerisinde ve Türk burjuvazisiyle çatışma sürecine girmeden ulusal özgürlükte yer edinmek içindir. Kürtler her alanda Türklerle aynı ekonomik, sosyal haklara sahip olmalarının bedelini çok ağır ödüyorlar. Bu bedel, ulusal inkarın sessizce kabulüdür. Kürt olduğunu inkar etmek ya da sesli dile getirmemek ve en olumsuzu burjuvazinin zoraki asimilasyonu doğrultusunda Türkleşmektir. Ki, metropoller başta olmak üzere Kürt olup da kendini "Türk hisseden"lerin sayısı bugün az değildir. Antep'ten Kars'a kadar uzanan ve K. Kürdistan'ın hem coğrafik hem de nüfus bakımında çoğunluğunu oluşturan sınır illerinde bile kendini "Türk hisseden" bir Kürt nüfus, az da olsa özellikle Kürt Aleviler arasında oluşmuştur. Türkiye ile K. Kürdistan arasında sömürgecilikte var olan; sınır geçişlerinde pasaport uygulaması türünden bir uygulama, ne Osmanlı ne de TC döneminde olmadı. Ve milyonlarca Kürt Türkiye'nin metropollerine herhangi bir engelle karşılaşmadan yerleşebildiler. İş-güç sahibi oldular, içlerinde kimileri sayılı tekeller arasında yer alacak kadar da sermaye sahibi oldu. Ama bunların karşılığı, Türk

burjuvazisinin dayattığı ulusal inkarın kabulüdür. Beşikçi Hoca'nın dediği gibi *"Türkiye'de herkes Türktür, bütün Türkler eşittir. Dil bakımından hiçbir fark gözetilmez, denilmektedir Farklılık, çeşitlilik, sayılmamakta, herkesin Türk olduğu ve bütün Türklerin eşit olduğu vurgulanmaktadır Bu da eşitliğin ancak Türkleşme koşuluna bağlı olduğu anlamına gelmektedir 'bizde ayrım gayrım yoktur Ülkeyi birlikte yönetiyoruz. Türkiye kendini Türk hisseden herkesin yurdudur' anlayışına gelince: Yukarıda belirttik, tekrar vurgulanmasında yarar var Öz benliğini, yani Kürtlüğünü inkâr ederek, savunmayarak, Türküm mutluyum diyerek her türlü, siyasal, yönetimsel, kültürel ve ekonomik faaliyetlere katılmak mümkündür Böyle bir kişi kamu bürokrasisinde, her yerde kuşkusuz görev alır Fakat Kürt kalarak, Kürt kimliğini savunarak, Kürt ulusal ve demokratik haklarını savunarak asla..."* (25)

Türkiye ve Kürdistan'da Kürt ve Türk burjuvaları, işçileri, emekçi yığınları arasında gerçekleşen içiçelik, ekonomik, sosyal entegrasyonun hayli ilerlemiş olması, Kürtlerin mevcut toplam nüfuslarının yarıya yakınının Türkiye metropollerine yerleşmeleri, her ulustan burjuvazinin ortak davranması, her ulustan işçilerin aynı kitle örgütlerinde yer almalarının koşulu, Kürtlerin ulusal inkarını kabul etmeleri ya da ulusal kimliklerini açığa vurmamalarıdır.

Yakın vadede Kürt ulusal sorununun halk devrimiyle (bağımsız ya da birleşik devrimle) çözümlenebileceğinin zeminleri zayıf. Her ulustan burjuvaziyi alaşağı edecek ve halklar arasında birlik ya da ayrılığın özgür ortamını yaratacak bir halk devriminin ayak sesleri şimdiki süreçte duyulmuyor. Bunda Kürdistan devrimci ve komünist hareketi kadar, Türkiye devrimci, komünist hareketi de sorumludur. Şimdiki süreçte öne çıkan, TC'nin politik ve kapitalist ekonomik sisteminin varlığı koşullarında, Kürt ulusal istemlerinin adım adım çözümlenmesidir. PKK-PSK protokolünde ifadesini bulan istemlerin en ilerisi federasyondur. Ki bu da TC devletini politik olarak dışlamıyor. TC burjuvazisi, hem de dış kamuoyunun baskısıyla, Kürt ulusal istemlerini ak zorunda bırakılabilir. Kürt ulusunun ayrı bir ulus i zımnen

---

25 - İ. Beşikçi, Devletlerarası Sömürge Kürdist

kabulü, er ya da geç resmi kabul görecektir ve bunu Kürt ulusunun haklı diğer istemleri izleyecektir. Bugün için zayıf da olsa, Kürdistan ve Türkiye'de beklenmedik bir hızla gelişecek olan halk devrimiyle sınıf olarak burjuvazi ve onun devleti yıkılamazsa; sistem içi ve sancılı olacak olan adım adım reformlarla sorunun çözümü gündeme gelecektir. Bu durumda Türkiye burjuvazisinin, Kürt ulusunun inkarı üzerine Kürt burjuvazisiyle kurduğu ittifak ne olacak, neye dönüşecektir? Türk burjuva sözcülerinin ve şöven burjuva "aydınların" Kürt ulusal mücadelesine karşı bir şantaj olarak kullandıkları "pasaport" uygulaması gündeme gelir mi gelmez mi? Metropollerdeki milyonlarca Kürdün, zamanla da olsa kendi ulusal kimliğine sahip çıkması durumunda, Türk burjuvazisi ne yapacak? Bu süreçten K. Kürdistan'daki 2-3 milyon civarındaki Türk, Türkiye'deki 6-7 milyon civarındaki Kürt nasıl etkilenecektir? Bu sorulara bugünden yanıtlar getirmek oldukça zordur. Şu anda kısmen irademizin dışında sorun karşımıza böyle çıkıyor. Devrimciler, komünistler ne yapmalı neyi hedeflemeli? Bunun üzerinde duracağım.

Komünistler Nesnel Gerçeği Hareket Zemini Olarak Alırlar

"Fikirlerin, tasarımların ve bilincin üretimi, ilkin doğrudan ve dolaylı bir biçimde insanların maddi faaliyetine ve maddi ilişkisine bağlıdır ve gerçek yaşamın dilidir İnsanların tasarımları, düşüncesi ve zihinsel ilişkisi, burada onların maddi davranışlarının dolaysız anlatışı olarak kendini gösterir " (26)

Kürdistan'da "gerçek yaşamın dili" olan ve milyonlarca bireyin, ilişkilerinde, maddi faaliyetlerinde ve günlük yaşamında kendini açığa vuran fikir, tasarım, kendiliğinden bilinç alanının **bir yanı** ulusal özgürlük istemidir. Ayrı bir ülke ve ayrı bir ulus/halk olmanın yüzyıllardır kamçıladığı ulusal özgürlük kavgası; halkı canından bezdiren ulusal baskılar, kanlı kaliamlar ve sürgünler; ana dilini özgürce kullanıp geliştirememenin, sanat ve kültürde özgürce üretimde bulunamamanın manevi yaşamında yarattığı tahribat; TC

---

26 - K. Marx, F. Engels, Alman İdeolojisi sy: 44

burjuvazisinin yıllardır uyguladığı zoraki asimilasyonunun yarattığı eritme tehlikesinin halkta oluşturduğu kimliğine sahip çıkma, kendini savunma güdüsünün...vb.lerinin her gün her saat beslediği ulusal uyanış, ulusal bilinç, Kürt halkını kendini özgürce ifade etme ve ulusal devletini kurma kavgasına sürüklemektedir. Bütün bunlar, her alanda Kürt halkının kendini özgün/ayrı ifade etmesini beraberinde gündeme getirmiştir. Siyasette, sanat ve kültürde kendini özgürce ifade etme, kendi örgütünü yaratarak, tabir uygunsa kendini ve geleceğini güvenceye almak istiyor. Örneğin Türk halkı ile ortak mücadeleye yönelirken, kendi öz gücünü yaratarak ve bir güçlü taraf olarak ortak mücadelenin ortağı olmak istiyor. Ortak parti... vb. örgütlenmelere yönelirken, yine kendi öz örgütlenmesini yaratarak ortak (birleşik) partide, güçlü bir taraf olarak yer almak istiyor. Ve nihayet kimilerinin koşulların dayatmasıyla kerhen ve daha çok bir geçiş dönemi olarak savunduğu; kimilerinin ise, yalnızca koşulların dayatmasıyla değil ama aynı zamanda halkların tarihte ileri bir adımını oluşturan enternasyonal birliğinin önemin-den de hareketle savunduğu ve bugün öne çıkan federasyon koşullarında Kürt halkı, kendi ulusal devleti ile federasyonun güçlü bir tarafı olmak istiyor. Bütün bu istemler doğal bir sürecin ürünüdür.

Diğeri ise; Türkiye ve K. Kürdistan'da yine maddi hayatın "doğrudan ve dolaylı bir biçimde" yarattığı ve "gerçek yaşamın dili" olup, siyasette, örgütlenmede, ekonomik ve mesleki yaşamda iki halkın ortak mücadelesini ve ortak örgütlenmesini dayatan bir başka alan vardır. "Hareket Ettiğimiz Öncüller Nelerdir?" başlığı altında bu alanında olguları/süreçleri/bireyleri/ve eylemlerinin üzerinde durduk. İşte bu ikinci alan, Türk ve Kürt işçi-emekçilerinin arasında her düzeyde birleşik değerler, birleşik örgütlenmelerin yaratıldığı ve de yaratılacağı alandır. Örneğin bugün (ve çoktandır) Türkiye ve Kürdistan'da başta sendikalar olmak üzere, diğer mesleki kitle örgütleri, maddi hayatın doğrudan doğruya her gün, her saat, her an milyonlarca Türk, Kürt, Arap, Çerkez... işçi ve emekçilerinin bilincindeki yansımalarının "doğrudan ve dolaylı" ürünüdürler. Komünistlerin, devrimcilerin, yurtseverlerin ve hatta burjuvazinin (yönlendirmesi olsa da) bilinçli faaliyetinin ürünü olarak bu kitle örgütleri doğmadı.

Komünistler politik örgütlenmelerinde; "gerçek yaşamın dili" olan iki halkın işçilerinin, emekçilerinin birlikte yeraldıkları kitle örgütlerinin yine Marx'ın tabiriyle "yanında ve üstünde yer alan" politik partiyi yaratmayı hedeflemelidirler. Bugün ve önümüzdeki siyasal süreçte temel görevlerden biri; bu iki alanı karşı-karşıya koymadan, birinden- diğerini gözardı etmeden sorunlarına çözüm bulmaktır. Başka bir ifadeyle birbirini tamamlayan ikili yapılanmalar yaratabilmektir.

Peki ama mevcut sendikalar somutta, Türk-İş, DİSK, Hak-İş ve diğer mesleki kitle örgütleri, gerçekten birleşik, gerçekten iki halkın ve azınlıkların kendi ulusal değerleriyle yer aldıkları örgütler midir? Hayır! Burjuvazi, "sendikada, partide, devlette...vb. her alanda Kürtler, Türkler birlikte yer alıyorlar, aynı haklara sahipler" diyor. Bu iddia hem doğru hem de yanlıştır. Doğru yanı, Kürtlerin sendikalarda, burjuva partilerinde, devlet bürokrasisinde Türklerle birlikte yer aldıklarıdır. Ancak Kürtler ayrı bir ulus/halk olarak ve kendi ulusal değerleriyle bu birliktelikte bir taraf olarak yer almıyorlar. Yanlış ve aşılması gereken yön burasıdır. Türkiye ve K. Kürdistan çapında örgütlenmiş bulunan bir sendika, federasyonun/konfederasyonun Kürdistan'daki yapısı, örneğin "Kürdistan Sendikalar Federasyonu" altında merkezileşmedikçe, Türkiye ve Kürdistan bölümünde örgütlenmiş bir sendika birleşik bir nitelik kazanmış olmayacaktır. Aynı şey, partide, devlette ve diğer bütün kurumlaşmalar için geçerlidir. Kürt halkı hayatın her alanında kendi ulusal kurumlarını yaratma hakkına sahiptir ve bu görev tarihsel bir zorunluluğun da gereğidir.

Geçmişte Çarlık Rusya'sı ve Orta-Asya'daki sömürgeleri hariç, sömürgeci ülke halkı ile sömürge ülke halkı arasında şimdi bizde olduğu gibi, "kitle örgütlerinde ayrı mı yoksa birlikte mi örgütlenmek gerekir?" şeklinde bir sorunları yoktu. Sadece sendikalarda değil, partide, devletin biçimlenişinde de bugün bizim yüzyüze olduğumuz ve tartıştığımız sorunlarla, Namibya, Filistin ve dün Mozambik, Angola halkı yüzyüze değildi. Çünkü kitle örgütleri başından beri ayrıydılar. Sömürgeci ülke halkı ile sömürge ülke halkının ekonomik, sosyal, siyasal yaşamda birlikte örgütlenmelerini gündeme getiren nesnel koşullar yoktu. En başta, ezici çoğun-

luğu coğrafik olarak sınırdaş değillerdi. B. Arda'nın Kürdistan'ı illa da sömürgelere benzetebilmek için ileri sürdüğü görüşlerinin üzerinde durdum/duracağım.

Burada Arda'nın şu söylediklerinin üzerinde durmak gerekiyor:

perspektif olarak savunulan bağımsız kitle örgütleri ve sendikaların oluşmaları halinde örgütlenme zeminlerinin 'ulusallık' değil ülkesel olacağını burada açıkça belirtme gereğini duyuyorum" [27] Arda'nın bunları açıkça belirtmesi, nesnel yaşamın dayattığı görevlere karşı direnmesine ve marksizmin soruna yaklaşımına karşı geliştirdiği tutumunu aklamaya yetmiyor. Çünkü yazar, doğrudan veya dolaylı olarak "gerçek yaşamın dili" olarak, iki halkın işçilerinin, emekçilerinin yarattıkları kitle örgütlerini birbirinden ayırmayı hedefliyor. Ardından da ara başlık olarak ekliyor: "Bağımsız Örgütlenme Ortak Mücadeleyi Dışlamıyor"! Önce mevcut ortak kitle örgütlerini birbirinden ayırmayı, sonra da bunların ortak mücadelesini önermek! İşte Arda ve benzerlerinin içerisine düştükleri çelişkili durum. Madem, koşullar bu iki halk arasında ortak mücadeleyi gerekli kılıyor ve siz de bunu savunuyorsunuz; o halde neden ortak mücadelenin zemini olan kitle örgütlerinde birliği değil de, ayrı örgütlenmeyi savunuyorsunuz?

Bağımsız kitle örgütlerini siz ve sizinle aynı görüşte olanlar, yıllardır hep "perspektif olarak savun"dunuz, ama bu savunu yine hep "perspektif" düzeyinde kaldı, hayata geçiremediniz. Neden? Nedeni oldukça açık, çünkü kitle düzeyinde zemin bulunamıyor. Yoksa, TC yasalarının Kürt ismiyle sendika, dernek kurma engeli tek ve de esas neden değildir. Ayrı Kürt/Kürdistan sendikası kurmak isteyen, DİSK, Hak-İş gibi ülke/ulus adını taşımayan sendikalar kurabilir. Örneğin DDKD, DHKD...vb. adlar altında ayrı gençlik örgütleri gibi sendikalar, diğer mesleki örgütler kurulamadıysa, bugün halen bu yönde somut yönelişler belirlenmemişse, ayrı sendikaların zemininin bulunmadığındandır.

Arda, biz devrimcilerin iradesi dışında oluşmuş bulunan nesnel koşullar olarak iki halkı çevreleyen sosyo-ekonomik koşulların kendisine ve bu koşulların öne çıkardıkları görevlere olabildiğince

---

27 - B. Arda, Medya Güneşi sayı: 12 sy: 21-22

karşı duruyor, direniyor. Kitle örgütlerinde bile bağımsız örgütlenmede ısrar ediyor, ama bu ısrar teorik, ideolojik tutum/yöneliş olmaktan öteye gitmiyor. Çünkü pratik politikada ve örgütlenmede bu koşulların öne çıkardığı görevlere kerhen de olsa uymak zorunda kalıyor. Bunun anlamı "şimdilik kitle örgütlerinde birlikteyiz, ama ilerde koşullar olgunlaştıkça ayrı örgütlenmeye gideriz" demektir. K. Bilget de bugün aynı perspektifle kitle örgütlerine yaklaşıyor: *"Gençlik, kadınlar, aydınlar gibi uygun alanlarda ulusal demokratik kitle örgütleri yaratılabilir. Bunlara bugünden başlamalıyız. Koşullar olgunlaştıkça bu örgütlenmeleri diğer alanlara yaymak gündeme gelecektir"* [28] diyor. Dikkat edilirse, bağımsız örgütlenmede ısrar edenler, esas iradi çabaların ürünü olup yarı-politik özellikleri olan gençlik, kadın, aydın... vb. örgütlenmelerde rahat davranabiliyorlar. Ama sıra sendikalar ve diğer mesleki kitle örgütlerine gelince, koşulların olgunlaşması bekleniyor. Politik örgüt olarak parti başta olmak üzere ve gençlik, kadın...vb örgütlenmelerde yukardan aşağıya iradi müdahale, kadroların ideolojik amaçlı bilinçli çabaları belirleyici olduğundan ayrı örgütler yaratılabiliniyor. Ama az-çok aşağıdan gelen kendiliğinden kitle eğilimini ve çabalarını gerektiren, kitlelerin kendi yakıcı acil istemleri uğrunda eylemliliklerini gerektiren; ve binlerin değil onbinlerin, yüzbinlerin aynı örgüt çatısı altında ortak kavgasını gerektiren... kitle örgütlerinin ayrı yaratılmasında adım atılamıyor. Yirmi yılı aşkındır, bu yönde ideolojik perspektif olarak ayrı sendikalar yaratma savunusu var, ama pratik adım yok. Çünkü nesnel zemini bulunmayan iradi çabalar, ekonomik, mesleki kitle örgütlerinde hiç bir yerde vücut bulmamıştır, somutumuzda vücut bulmuyor.

7- İ. Beşikçi, B. Arda, K. Bilget "Sömürge Kürdistan" Derken Neleri İleri Sürüyorlar?

Beşikçi Hoca'nın tüm yazdıklarından Kürdistan'ın "sömürge" olmadığı sonucu çıkar, zaten Hoca'nın kendisi de bunu defalarca açık açık yazar. Ama buna rağmen sorunu adlandırmaya

---

28 - K. Bilget, Newroz sayı: 5 sy: 48

gelince "sömürge" "devletlerarası sömürge Kürdistan" der. Hoca'nın eserlerinden özellikle aşağıda uzun alıntılar sunacağım. Kitabını okuyuculardan bir çoğunun okumuş olabileceğini tahmin ediyorum. Ama, hem halklarımızda, hatta devrimci kadrolarımızda okuma kısırlığını, hem de sonuçlara ilişkin söylenecekleri rahat söyleyebilmek için Hoca'dan uzun alıntıları aktarıyorum. Beşikçi şunları yazıyor:

a- "Kürdistan'ın durumu tam sömürge ve yarı sömürge statülerinden hiç birine uymamaktadır. Kürdistan sömürge bile değildir Kürt halkı sömürge bile olamamıştır. Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun siyasal statüsü sömürgelerden bile çok aşağıda durmaktadır Kürdistan'ın hiç bir siyasal statüsü, siyasal kişiliği yoktur. Kürtler, köleleştirilmek, kişiliksizleştirilmek, adıyla, sanıyla, diliyle, kültürüyle tarihten ve yeryüzünden silinmek istenen bir halktır.... Örneğin Mısır'da ABD ile işbirliği yapmaktadır Fakat, Türkiye, Irak, İran, Suriye gibi devletlerin işbirlikçiliği aynı zamanda işgalcilik olarak belirmektedir. Bu devletler Kürdistan'ı işgal ve ilhak etmişlerdir. (a.b.c.)

"Sömürgeleştirilmiş bölgelerin hammadde deposu olarak kullanılması, petrol, bakır, kömür, fosfat gibi doğal zenginlik kaynaklarının toprak, orman, su kaynaklarının sömürülmesi, Kürdistan için de sözkonusudur Fakat Kürdistan'da klasik sömürgelerde hiç görülmeyen unsurlar da vardır ve bunlar çok belirleyici bir rol oynamaktadır Örneğin İngiltere-Uganda ilişkilerine bakalım. Uganda isminde bir ülke var, sömürge bir devlet. Bu ülkenin sınırları belli. Orada yaşayan bir halk var Bu halk İngiliz değil. Uganda, İngiltere sayılmıyor Halkı İngilizleştirmek için çaba gösterilmiyor Bunları İngilizler de biliyor, yerliler de. 1940'lı yılların sonunda Uganda anayasal görüşmeler sonunda bağımsızlığını kazandığı zaman mevcut sınırları değişmemiştir İngiltere'nin Yeni Zelanda, Kenya, Somali, Bostwana gibi ülkelerle ilişkileri hep böyledir Fransa'nın Tunus, Cezayir, Fas ile ilişkilerinde sömürge devletler var Oralarda yaşayan halklar Fransız değil. Bu halkları Fransızlaştırmak için de çaba harcanmıyor Portekiz'in Angola, Mozambik, Gine Bissau ile ilişkilerinde de durumu böyle...

"Burada, kısaca, ırkçılık üzerinde durmakta yarar vardır. Irkçı-

lığı, her zaman, bir zamanlar ABD'de olduğu gibi veya Güney Afrika'da olduğu gibi yerleşme mahallelerini ayırmak, okulları ayırmak, kahvehaneleri ayırmak, plajları ayırmak vs. olarak anlamamak gerekir. Türk usulü ırkçılık da böyle oluyor (a.b.c) Devlet terörü kullanılarak Kürt kültürünü yok etmek ve Kürtlere Türk dilini ve Türk kültürünü dayatmak.

"İngiltere gibi gelişmiş ekonomiler, sömürgelerini, para-banka sistemiyle, ticari ve sınai ilişkileriyle kontrol edebilmektedir. Gelişmiş bir burjuvazi kontrolü rahatça kurmakta ve sürdürmektedir Türkiye, İran, Irak, Suriye gibi devletler ise, Kürdistan'ı ancak devlet terörü uygulayarak, polis, jandarma, ordu gibi güçlerle denetleyebilmektedirler " (29)

Bilget yoldaş da, sömürgecilik konusunda özü itibariyle Hoca'dan farklı bir şey belirtmez. Osmanlı ve TC devletinin Kürdistan'da izledikleri politikalara ilişkin: **"Osmanlı yönetim biçimi, bilinen sömürge yönetimlerinden ayrıdır."** (a.b.c) **"TC: Kürt ulusunu tarihi süreç içerisinde ve bir bütün olarak yok etmek istiyor. Özgün ve öznel bir sömürgeci yol izliyor"**, (a.b.c) "ilhakçı ve sömürgeci mantığın açıkça dile getirilişidir" Bilget, Newroz sayı 3-4 teki yazı dizisinde bu ve benzer görüşleri belirtiyor. Yani Kürdistan "sömürge"dir diyen Beşikçi ve daha birçokları gibi, Bilget de dönüp "sömürge" Kürdistan'ın klasik sömürgelerden farklı olduğunu ya da Osmanlı ve TC'nin izlediği politikaların, sömürgeci devletlerin izlediği ve de "bilinen sömürge yönetimlerinden", politikalarından farklı olduğunu ve dolayısıyla TC'nin dünyada eşine rastlanmayan "özgün", önemlisi de zeminleri bulunmadığı halde zorlama bir "öznel sömürgeci"lik uyguladığını vb. söyler. Çizilen tablo Kürdistan'ın "sömürge", TC devletinin ise "sömürgeci" olmadığı yönündedir. Ama belirlenen "sömürge Kürdistan"dır.

- Beşikçi, Kürdistan'ın ne klasik sömürge ne de yarı sömürgelere benzeyen bir durumunun olmadığını belirtir. Sömürgeci ve sömürge ülkeleri tek tek belirterek, bunlar arasındaki ilişkilerin, Kürdistan'da yaşanmadığını yazar. Sömürgelere uygulanan statüler ve

---

29 - İ. Beşikçi, Devletlerarası Sömürge Kürdistan sy: 14-15-27-73

bundan kaynaklanan ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ayrımların Kürtlerle Türkler arasında uygulanmadığını belirtir ve Kürdistan'ın/Kürtlerin "hiç bir siyasal statüsü, siyasal kişiliği yoktur" dediği halde, yine de, sıra adlandırmaya gelince "sömürge" der. Ve Beşikçi "Kürdistan sömürgedir" dediği her yerde mutlaka şu şerhi koyma gereğini duymuştur. "Kürdistan ise sömürge bile değildir" Kürtler "sömürge bir ulustur. Sömürge bile olamayan bir ulustur" Adı geçen kitabının sayfa, 14,15,19,28,29,75,87,130,179...vb. yerinde her defasında aynı şerhi koymuştur.

Hem Beşikçi'de, hem Bilget'te işgal, ilhak, sömürge kavramları özdeş olarak kullanılmış, aralarında herhangi bir ayrım konulmamıştır. İşgal ile ilhak; ikisi de Arapça terimlerdir ve birbirine yakın anlamları vardır. İşgal, daha çok sosyal yaşama ilişkin bir yeri işgal etme, ele geçirme anlamında; ilhak ise daha çok devletler arası, birinin diğerini ya da herhangi bir yeri egemenliği altına alması...vb. anlamlara sahiptir. Ama, bizdeki siyasi terminolojide işgal/ilhak genellikle özdeş anlamda kullanılıyor. Pek de önemli değildir. Fakat ilhak ile sömürge, hem bizde hem de dünya çapında siyasi terminolojide birbirinden farklı anlamlarda kullanılmıştır. Ve elbette her sömürgede zor kavramı, başka bir ulus tarafından baskı altına alınıp ezilen ulus durumuna düşürülmüş olmak; ve sömürge toprakların istem dışı sömürgeciler tarafından egemenlik altına alınmasını içerdiğinden aynı zamanda ilhaktır. Ama bilindiği ve çokça yazıldığı gibi her ilhak bir sömürge değildir. Bundandır ki, Avrupa'da bir devletin/ulusun bir diğerini baskı altına alması, zorla kendi topraklarına katması ve bunu kimilerinde bir kaç yüzyıl boyunca sürdürmesine rağmen, olup-bitenlere sömürgecilik değil, ilhak denildi. İlhaklar Avrupa kıtasına özgüydü, o alanda ve esas olarakta coğrafik sınırdaş/yakın ülkeler/uluslar arasında gerçekleşti. Ama sömürgeler ise, yine esas Asya, Afrika ve Amerika kıtasında gerçekleşti; daha doğrusu Avrupa'nın dışındaki tüm kıtalar, Avrupalılar tarafından sömürgeleştirildi. Şöyle de denilebilir: Avrupa'nın güçlü emperyalist devletleri, Avrupa'nın zayıf, gelişmemiş ülkelerini ilhak ederken, geriye kalan dünyanın bütün kıtalarında sömürgeleşmeye yöneldiler. Kısacası, her ilhak sömürge değildir. İlhak ile sömürgeler arasındaki ayırımların üzerinde önce-

ki bölümlerde ayrıntılı olarak durmuştum.

Daha öncede belirttim: Kürdistan'ın mevcut sosyo-ekonomik ve siyasal yapısının kendisini ayrıntılı irdelemek ve onun üzerinde siyaset yapmak gerekir. Tarihsel süreçler, olgular, şimdiki somut veriler, Kürt ile Türk halkı arasındaki ilişkiler...vb. irdelendiğinde; Kürdistan'ın yapısının ve sorunlarının klasik sömürgelerle ya da "özgün, öznel sömürgecilik"le bir ilgisi yoktur. Tekrar belirteyim: Kürdistan sömürge ve Kürtler sömürgelerdeki gibi ekonomik, sosyal, siyasal ayırımlara maruz bırakılsalardı, Kürtlerin kurtuluşu bugüne sarkmazdı.

Beşikçi Hoca, çalışmalarında sadece ilhak/sömürge ayırımında değil, başka sorunlarda da gerekli titizliğe sahip değildir. Aynı eserde bir yerde söyledikleri ile bir başka yerde söyledikleri karşıt görüşleri barındırabiliyor. Örneğin: *"Kürdistan'da ise durum hiç böyle değil. Kürtler hiç bir yerde Kürt sayılmıyorlar Türkiye'de Türk, İran'da Fars, Irak'ta Arap, Suriye'de Arap sayılıyorlar. Doğal olarak ikinci sınıf 'Türk', ikinci sınıf 'Arap', ikinci sınıf 'Fars' Dolayısıyla yoğun bir Türkleştirme, Araplaştırma, Farslaştırma politikası izleniyor "* deniliyor.

Yine aynı kitapta bir başka yerde ise şunlar yazılı:

"Bu tür insanlar, gerek İran'da, gerekse Irak'ta devletle ilişkilerinde Kürt toprak ağalarıdır. Kürt aşiret reisleridir, Kürt şeyhleridir, Kürt ticaret adamlarıdır. Veya Kürt bürokratlarıdır Devlet onları bu nitelikleriyle kabul eder, onlarla ilişkilerini bu nitelikleriyle sürdürür Onlar da kendilerinin Kürt toprak ağası, Kürt aşiret reisi, Kürt şeyhi olduklarını bilirler Ticaretle uğraşan bir Kürt olduklarını, Kürt memur olduklarını bilirler" (30)

Bu iki alıntıda Kürtlerin konumuyla ilgili söylenenlerden hangisi doğru? Kürtlerin Türkiye, İran, Irak, Suriye'de Kürt olarak görülmedikleri genellemesi yanlıştır. Ve zaten Hoca'da Iran, Irak'ta devletin, Kürt ağa, şeyh, aşiret reisi, memur, bürokrat, tüccar olanlarını Kürt olarak kabul edip bu nitelikleriyle ilişki sürdürdüğünü belirtiyor. Ve doğrusu da budur. Türkiye hariç, İran, Irak, Suriye'de Kürtler Kürt olarak kabul ediliyorlar, Arap ya da Fars olarak

---

30 - İ. Beşikçi, a.g.e. sy: 15-151

değil, İran, Irak' ta durum nasıldır, tam bilmiyorum, ama eğer halen uygulamada ise, Suriye'de, Kürtlere bir nevi pasaport uygulaması vardı.

Irak'ta hiç bir dönem Kürtler, Arap olarak görülmediler. Tam olarak ancak 1958'de bağımsızlığına kavuşan Irak'ın bunu yapacak gücü de yoktu. Politik ve askeri güçleriyle ulusal kavgayı hep diri tutan Güney Kürtlerine de bunu kabul ettiremezlerdi. Kürtlerin ayrı bir halk olarak varlığı Irak anayasasında bile ifadesini bulmuştur.

İran'da Kürt ve Azeriler ve diğer ulusal azınlıkların, Fars sayılmasının hiç bir zemini yoktur. Hoca'nın da kabul ettiği gibi İran'da Kürtler, Azeriler, Beluciler başta olmak üzere, ulus ve ulusal azınlıkların toplamı nüfus olarak Farslardan fazladırlar. Zaten İran ve Irak'da ülke adı, bir ulusun (örneğin, Fars ya da Arap) adı değil, genel bir kapsayıcılığa sahip.

Türkiye'de ise; Kürtler "ikinci sınıf Türk" olarak değerlendiriliyor. TC'nin izlediği ekonomik, sosyal, idari politikalar Kürtlerin "ikinci sınıf Türk" sayıldıkları şeklindeki Hoca'nın iddialarını doğrulamıyor. Çünkü, TC burjuvazisi ve devleti Kürtleri "Türk" olarak görmüş bugüne kadar ve dolayısıyla Türklerle yine "Türk" saydığı Kürtler arasında ayrım yapmamış, onları "ikinci sınıf Türk" olarak görmemiştir. Eğer Hoca'nın dediği doğru olursa; yalnızca Marmara Bölgesinde 3 milyon civarında bulunan Kürt işçi, esnaf, öğrenci...vb.nin Türklerle aynı ekonomik, sosyal haklara sahip olmaları izah edilemez. Türklerle bu haklara eşit sahip olmanın bedelini Kürtlerin ağır ödediklerini, yoğun bir asimilasyon süreci altında olup, ulusal kimliklerini ve ulusal kişiliklerini belli oranda yitirdiklerini vb. belirtmiştim.

b- Beşikçi Hoca, Kürdistan "sömürge"dir dediği her yerde, dönüp ekliyor: "Kürdistan sömürge bile olamamıştır" Bunu deme gereğini duymuştur. Bence yerinde bir tesbittir. Çünkü, Kürtler ve Kürdistan sorunu ve özellikle de TC'nin ilhak ettiği K. Kürdistan'da Türklerle Kürtlerin ilişkileri sanıldığından da çok girift bir özelliğe sahiptir. K. Kürdistan'ın klasik sömürgelerle, temel sorunlarda, UKTH'nın gasbedilmiş olması gibi hem sömürgelerde, hem de ilhaklarda geçerli olan ortak bir yönün dışında hiç bir benzerliği yoktur. Bu gerçekliğe rağmen, B. Arda ve K. Bilget yoldaşlar, "sö-

mürgelerle" Kürdistan arasında ortak/benzer yanlar bulabilmek için inanılmaz bir çaba içerisine girmektedirler.

"Yasalarda bir halkın varlığını kabul ederek ona yönelik ayrımcı uygulamaları benimsemekle, yasalarda bir halkı 'yok' sayarak pratikte uygulanan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel politikalarla ezilen ulusa benzer bir trajedi yaşatmanın arasındaki 'farklar'ın bir ülke gereğini ne denli belirleyebileceğini tartışmayacağım" [31] diyor.

Birincisi; ezilen ulus "trajedisi" hem sömürgelerin hem de ilhakların ortak özelliğidir. TC'nin Kürt ulusuna ezilen bir ulus "trajedisi"ni yaşatmasının sömürgecilikle bir ilgisi yoktur. Her ezilen ulus eşittir sömürge değildir.

İkincisi; Arda'nın "tartışmayacağım" dediği "farklar" olarak emperyalist sömürgecilerin, sömürge halklarına yasalar ile koyduğu ekonomik, sosyal, siyasal ayrımlarla, TC'nin Kürtlere ilişkin izlediği politikalar arasındaki farklar, dün de bugün de ülke gerçeğini belirtiyor. Ayrıca Arda'nın ve K. Kürdistanlı devrimci güçlerin gündemini belirliyor, politik ve stratejik yönelişlerini derinden etkiliyor. Çünkü:

Türkiye metropollerine yerleşmiş bulunan 7 milyon civarında Kürt nüfus, K. Kürdistan'daki 2-3 milyon civarında Türk ve diğer azınlıkların nüfusunun bulunması gerçeğini, İngiltere ile Uganda ya da Kenya, Somali arasında; Fransa ile Cezayir/Tunus arasında; Portekiz ile Angola/Mozambik arasında... göremezsiniz. Yine sömürgeci devletler ile sömürgeleri arasında "federasyonun" yada "tali planda da olsa ortak kurtuluş"un gündeme gelmesi bir yana, tartışılmamıştır bile. Eğer TC başından beri sömürgecilerin klasik sömürgelerinde izledikler ve yasalarla belirlenmiş olarak Kürtlere yönelik ekonomik, sosyal, siyasal ayrımlara dayanan politikalar izleseydi; bugün Türkiye ve K. Kürdistan'daki toplam Kürt nüfusun % 40 civarında Türkiye metropollerine yerleşmiş olması gibi bir gerçeklikle karşı karşıya kalır mıydık? Federasyon (ki en azından bir geçiş evresi olarak da olsa bugün hemen hemen tüm K. Kürdistanlı politik güçler kabul ediyorlar) gündeme gelir miydi? Arda'nın kendisi savunmadığı halde, Türklerle ortak kitle örgütlerinde ör-

---

31 - B. Arda, Medya Güneşi sayı: 12 sy: 22

gütlenme zorunluluğuyla karşı karşıya kalır mıydı? Neden bir başka sömürge ülke halkı ve devrimcileri, doğrudan ülkenin anayasasını ilgilendiren, "federasyon mu, yoksa bağımsız devlet mi?" sorununu gündeme alıp tartışma gereğini bile duymadılar da biz, K. Kürdistanlı devrimciler bu ihtiyacı belirliyoruz? Bunlar "ülke gerçeğini" belirlemeyen "biçimsel" farklılıklar mı?

Üçüncüsü: "Yasalarda bir halkın varlığını kabul ederek ona yönelik ayrımcı politikalar benimsemekle" kastedilen stakükoya dayalı ayırımların uygulandığı Namibia, Filistin...vb. sömürgeler; "yasalarda bir halkı 'yok' sayarak pratikte uygulanan... politikalarla" şeklindeki cümlecikle de K. Kürdistan kastediliyor. Arda K. Kürdistan ile adı geçen sömürgeler arasındaki farklılıkların "bir ülke gerçeğini belirle"meyeceği için "tartışmayacağım" diyor ve devamla, "çünkü örgütlenme sorunu böylesine biçimsel farklılıklar üzerinde temellendiği için" de bu farklılıklarla uğraşmayı başkalarına bıraktığı şeklinde beylik sözler söylüyor. Fakat, bu sözlerin hemen devamında "tartışmayacağım" dediği ayırımlar üzerinde tartışıyor, ancak gerçekten "biçimsel" farklılıklar üzerinde tartışıyor. Yani, Arda hem tartışıyor ve hem de "biçimsel farklılıklarla uğraş"ıyor! Çünkü K. Kürdistan ile sözü edilen sömürgeler arasındaki gerçek ve temel farklılıklarla uğraşmaya yanaşamıyor. Örneğin mülkiyet hakkı, seçme-seçilme hakkı, ücret, sosyal haklar, eğitim, ordu gibi temel sorunlarda ya da nüfus bileşiminde, coğrafik özelliklerde ve dini inançlarda; TC/Türkler ile Kürdistan/Kürtler arasındaki ilişkilerle sömürgeci İngiltere/Fransa vb. ile sömürgelerinin arasındaki ilişkilerde ortak yanlar ve farklılıklar nelerdir? Arda, bir ülkenin gerçeğini belirleyen bu gibi temel sorunlar üzerinde hiç ama hiç durmuyor.

c- *"Kürdistan gerçeğini görmek isteyenler, Filistin ve Namibia'daki 'açık' bazı ayırımcı politikaların Türkiye'de, pratikte uygulandığını yadsıyamazlar Hiç kuşkusuz pratikteki bu benzerliklere rağmen, bu ülkelerin yine de farklı koşulları nedeniyle farklı bazı statüleri vardır Hatta denilebilir ki, Kuzey Kürdistan'da daha sistemli bir ayrımcılık sözkonusudur... yasalar Kürt ulusunun varlığının reddi temelinde düzenlenmişlerdir."* [32] Benzer bir iddia K. Bil-

---

32 - B. Arda, a.g.e. sayı: 12 sy: 22

get tarafından ileri sürülür. Şöyle: *"TC'nin sömürgeci politikalarının pratikte nasıl uygulandığını Türkiye'de ve Kürdistan'da yaşayan herkes bilir. Kürt diline karşı çağdışı, insanlık dışı bir yasak politikası 1924'ten beri sürdürülüyor..... Sömürgeci politikaların sonuçlarının birçoğu çıplak gözle izlenebilecek kadar açıktır. Bu sonuçlardan bazıları ve ilk akla gelenler: ulusun ve ülkenin inkarıdır. Ekonomik, sosyal pekişmenin engellenmesidir; dizginsiz askeri zor politikasının uygulanmasıdır. Yani ulusal egemenlik hakkının tanınmamasıdır."* (33)

Ulusun ve dilinin varlığının inkar edilmesi şeklinde bir uygulamanın sömürgeci politika ile bir ilgisi yoktur. Sömürgeciler sömürgelerinin ayrı ülke olarak varlığını, ayrı ulus/halk olarak hem varlığını hem dillerini kabul ettiler. Sömürge ulusu kendilerinin dışında tuttular ve buna uygun da politikalar izlediler. TC'nin Kürdistan'ı ve Kürt ulusunun varlığını tanımaması, sömürgecilerin sömürgelerinde uyguladıkları politikalardan daha ağır sonuçlara yolaçmıştır. Ulusal değerlerin tahribatı daha yoğundur. Ancak bundan sömürgeci politikalar izlendiği sonucu çıkarılamaz. Yoldaşlar, TC'nin Kürdistan'da yasalarla belirlenmiş ayrımcı politikalar izlememesine sömürgeci uygulamalar diyorlar. Peki, ya TC sömürgelere özgü politikalarla Kürtleri ayrı bir halk olarak görüp, ayrımları dayatsaydı? Bunun adına ne diyeceklerdi? Gerçekten TC sömürgelere özgü bir politika izleseydi bizler bugün bu sorunları tartışmazdık. Tartışmalara gerek kalmayacak kadar her şey açık olurdu ve kendini Türk "hisseden" Kürtlerin varlığı gibi garip bir durum doğmazdı. MHP'li faşist komandoların önemli bir kesimini kendini "asıl Türkler" gören Kürtler oluşturmazdı. Kendini ne Türk ne de Kürt görmeyip "müslüman" hisseden bir kesim oluşmazdı. Bugün Türklerin içerisinde kendini müslüman hissedenlerin çıkması, 70 yıllık ulusal devletten sonra doğal karşılanabilir; ama müslümanlığı ulusal kökeninin üstünde tutanların içerisinde Türklerden çok ya da en az Türkler kadar Kürtlerin de olması garip değil midir? Dünyanın hiç bir sömürgesinde bu tür gelişmeler yaşanmamıştır. Bütün bunlara rağmen yoldaşlar "sömürge Kürdis-

---

33 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 75

tan" demekte elbette özgürdürler. Ben de, Kürdistan gerçeğinin, devrimcileri yüzyüze bıraktığı sorunların sömürgecilikle hiç bir ilgisi olmadığını söyleyeceğim.

Bilget, "sömürgeci" politikaların sonuçlarını tek tek belirttikten sonra, hepsinin özü olarak, "yani ulusun, ulusal bilincin ve ulusal mücadelenin gelişiminin engellenmesi ve ulusal egemenlik hakkının gasbıdır" şeklinde bir iddia ileri sürüyor. Burada dile getirilen sömürgeleri de, ilhakları da kapsayan ve genel olarak ezen ulusun ezilen ulusa karşı uyguladığı politikalardır. Arda ile Bilget yoldaşa önerim: Avrupa'nın ilhaklarını birazcık olsun irdelesinler. İrdelediklerinde, ezen-ezilen uluslar arasında en kanlı kavgalar ve en uzun savaşların Avrupa'nın ihlaklarında yaşandığını, kimilerinin 400-500 yıl sürdüğünü; ve bu uzun sürede, Avrupa'nın güçlü ilhakçı devletlerinin, zayıf ya da küçük ülkeleri/halkları yutmaya çalıştıklarını; ilhakçıların ilhak ettikleri komşu ülkeleri kendi ülkelerinin bir parçası sayarak ortadan kaldırmak istediklerini... vb. "ezilen ulus trajedisini" çok daha net göreceklerdir. Öyleki; Avrupalılar sömürgeleriyle kıyaslanmayacak kadar daha fazla Avrupa'daki ilhaklarını elden çıkarmamak için savaştılar. Nedeni gayet açık, Avrupalı ilhakçılar; yine Avrupa'da ilhak ettikleri sözkonusu ülkeleri kendi toprakları saydılar, halklarını kendi halkları olarak (bazıları hariç) gördüler. Sömürgelerinde ise farklı davrandılar. Oraları ayrı ülkeler, halklarını ayrı halklar olarak gördüler. Bunun içindir ki, sömürgelerde ulusal sorunun çözümü ilhaklara oranla daha kısa sürede ve daha az kanlı kavgalarla bitmiştir. Beşikçi'nin şu tesbiti yerindedir: *"Afrika'da silahlı mücadeleler sonucunda bağımsızlık kazanmış ülke sayısı azdır. Afrika'daki bağımsızlıklar daha çok, anayasal görüşmeler sonucunda kazanılmıştır. Kürt ulusuna dayatılan çözüm ise, değişmesi hiç istenmeyen bir çözümdür Bu bakımdan Kürdistan sömürge bile değildir Kürt kişiliği ve Kürdistan kişiliği yoktur"* [34]

Dikkat edilirse; Dünya sömürge statüsünde olan Güney Afrika, Filistin gibi istisnaların dışında, sömürgeler sorunu çözümlendi. Sömürgelerden çok daha eskilere dayanan Avrupa'nın ilhaklarında

---

34 - İ. Beşikçi, a.g.e. sayı: 4 sy: 28

(İrlanda, Bask, Korsika... gibileri) sorun halen çözümlenmediği gibi; yenilerinin eklenmesi tehlikesi vardır. Birleşen Almanya'nın yarın yine Polonya'nın bir kısmı başta olmak üzere, komşularının toprakları üzerinde hak iddia etmeyeceği tartışma götürür. Avrupa sermayenin ve artık ömrünü doldurmuş burjuva ulusal devletlerin Avrupa'sı olarak kaldıkça, mevcut sınırlar hep tartışmalı kalacaktır, güçlü olan her fırsatta zayıf olanı ilhak etmeye yönelecektir. Kürdistan'ın durumu gerçekte Avrupa'nın ilhaklarıyla temelde benzer özelliklere sahiptir. Türkiye, İran, Irak ve de Kürdistan'da sermayenin ve burjuvazinin egemenliği aşılmadıkça; Kürtlerin Araplarla, Farslarla asıl olarak da Türklerle sınır kavgaları ve toprak iddiaları hiç ama hiç bitmeyecektir. K. Kürdistan'da uzun vadede bağımsızlık kazanılması halinde, Antep, Maraş, Adıyaman, Tunceli'nin bağımsızlıktan yana tutum alıp-almayacağı üzerinde ciddi durulmalıdır. Türkiye'deki milyonlarca Kürdün ne olacağını bir anlık bir yana koyalım, K. Kürdistan'ın coğrafik ve de nüfus olarak en az yarısını oluşturan yukarıda belirttiğim iller, bağımsızlıktan yana tavır alırlar mı? Yanıtım, oldukça zor, şeklindedir. Genel olarak ilhakçı devletlerin, ilhak ettikleri ve sonradan bağımsızlığını kazanmış ülkelerle sınır sorunları hep olmuştur. Fakat, genel olarak sömürgecilerin, sömürgeleriyle, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra sınır sorunları olmamıştır.

d- Bilget yoldaş yazısında TC "sömürgeciliği"nin K. Kürdistan'da ekonomik alanda ki temelleri kendince belirtmiştir. "Birinci kalem yatırımlar" olarak Kürdistan'daki karakollar, askeri kışlalar ve yollar deyip bunlar, "Kürdistan'ın ilhakının alt yapı yatırımlarıdır" diyor. Bu iddiaya yanıtım kısa ve özdür. Sömürge ya da ilhak farketmez, bir ulus bir başka ulusu zorla baskı altına almışsa, karakollar, askeri kışlalar da kaçınılmazdır.

"İkinci kalem yatırımlar okullardır Okulların amacı Kürt çocuklarını eğitmek değildir Esas amaç asimilasyon ve Kürt kimliğini eritmedir Sömürgeci mantığın sosyal alandaki benzersiz örneği okullardır" [35] Bu iddianın yanıtını Bilget'in kendisi vermiştir. Doğrudur, dünyada sömürgeci bir devlet, sömürgeleştirdiği ülke

---

35 - K. Bilget, Newroz Sayı: 3 sy: 46

halkının ulusal kimliğini eritmek, yok etmek için okullar açmamıştır. Dolayısıyla TC'nin bu alanda yaptıkları, yapmaya çalıştığı, Kürtleri Türkleştirme çabaları şeklinde bir uygulama dünyanın hiç bir sömürgesinde olmamıştır ve "benzersiz"dir. Sömürgecilikle bir ilgisi yoktur. Bir ulusu/halkı ulusal kimlik olarak eritmek, hiç bir sömürgeci ülkenin sömürgelerinde başvurduğu yöntem olmamıştır. Amerika'daki Kızılderililerin katliamı farklı bir örnek olarak bunun dışındadır.

"Üçüncü kalem yatırımlar gerçek ekonomik içerikli" olduğunu ve bunların Kürdistan'ın yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarının sömürüsüne ve talanına yönelik olduğunu söylüyor. Ki bu iddia üzerinde önceki bölümlerde durmuştum. Burada Bilget yoldaşı şuna davet ediyorum: İngiltere'nin, Hindistan, Uganda, Kenya'da; Fransa'nın Fas, Tunus, Cezayir'de; Portekiz'in Angola, Mozambik'te izledikleri ekonomik politikalar, mülkiyet ilişkileri, sömürgeci işletme ve şirketlerin bu sömürgelerde neler yaptıklarını hangi ayrıcalıklara sahip olduklarını bir zahmet incelesin ve TC devletinin ve onun holdinglerinin Kürdistan'daki ekonomik faaliyetleri, varsa sahip oldukları ayrıcalıkları ile karşılaştırmasını öneririm. Böylece Bilget, insanların kulağına hoş gelen, ajitatif ve genel kanılardan hareketle tesbit ve sonuçlara varmayı aşabilir.

Bilget yoldaşa ikinci bir şeyi öneriyorum: Önerimden önce şunu hatırlatayım: *"Egemen ulus devrimci hareketlerinin Kürt ulusal mücadelesine teorik bakış açıları ve pratikleri asıl tartışılması gereken konudur Ve yanlışlarla doludur Fiili destekleri ise yok denecek kadar azdır Toplamının desteği Beşikçi'nin desteği ile karşılaştırılsın.* [36] şeklindeki abartılı, gerçekle hiç bir bağı olmayan Kürt, Kürtler, Kürtlerin dostlarının desteği üzerine değerlendirmelerini dengeli hale getirmesinin zamanı geldiğine inanıyorum. Çünkü Bilget, Kürtleri, bugün dünden daha iyi tanıyor. Bilget, Kürt ve Kürdistan sorunları, Kürtlerin sahip oldukları değerler sözkonusu olunca hep tek yanlı ve abartılı değerlendirmeler yapıyor. Beşikçi'nin Kürt davası için yıllarca cezaevinde yattığını biliyorum. Herkes de bu tutumundan dolayı Beşikçi'ye gerekli değeri ve-

---

36 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 81

riyor. Ve bence de, Türkiye solunun hem pratiği ve hem de teorisi tartışılmalıdır. Eksiklikleri, yanlışlıkları barındırıyor. Fakat bir bütün olarak Türkiye solunun Kürt sorunundaki pratiğini Beşikçi ile karşılaştırmak saçmalıktır. Ve bu yaklaşım, her şey bir yana, idam sehpasında ilk kez Kürt tabirini telefuz eden THKO önderi Deniz Gezmiş'in hem teorisine hem pratiğine haksızlıktır. Türkiye solunun Kürt davası uğrunda düşen şehitlerine, sırf Kürt tabiri kullanıldı diye yıllarca cezaevinde yatan yayıncılarının emeğine, Türkiye solunun beğenmesek de, Kürt halkı için verdikleri kavgaya haksızlıktır. İnkarcı bir tutumdur.

TC'nin Kürdistan'daki ekonomik yatırımları, TC'nin KİT'leri yani"Antep ve Maraş'ın dışındaki tüm yatırımlar devlet yatırımlarıdır" diyor. Diğer illerde sınırlı sayıda da olsa özel sektör var, ama yoldaşın dediği genel olarak doğrudur. Kürdistan'da özel sermaye (bu arada Kürt burjuvazisi de Batıya yöneldiğinden) yok ya da çok zayıf. Yabancı sermaye yok. Kürdistan'da (Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da) kişi başına düşen G.S.Y.M.H Türkiye ortalamasının yarısıdır. Burjuva iktisatçılar, Antep ve Maraş'ı Kürdistan'dan saymıyorlar. Kürdistan'ın bu zengin iki ili de dahil edilirse, bu oran birazcık yükselir, ama gerçeği değiştirmez. Bilget bütün bunları TC'nin "sömürgeci" politikasına bağlıyor. Aşağıda peşpeşe belli tabloları alacağım, ardından yoldaşa kimi sorular soracağım:

- Aktardığım tablolardan 22 ve 23 nolu olanlar dikkatle incelendiğinde, yabancı sermayenin, Marmara bölgesi ve esas olarak da İstanbul'da yoğunlaştığı görülmektedir. Tablodaki veriler 1965 ile 1972 yılları arasındaki durumu yansıtmaktadır. Son 20 yılda bu dağılımda belli değişiklikler, özellikle Akdeniz bölgesi lehine gerçekleşmiş olabilir. Ama yine de Marmara ve özel olarak İstanbul ezici üstünlüğünü korumaktadır. Yabancı ve özel sermaye, Kürdistan'da pek yok, peki Türkiye'nin diğer illerinde var mı? 67 ilden 19 Kürdistan ilini çıkarırsan geriye kalan 48 Türkiye ilinin yarısından fazlasında yabancı özel sermaye var mı? Hayır!

- Türkiye imalat sanayi katma değeri içinde Marmara ve İstanbul'un yine ezici üstünlüğü olduğu, tablo no: 24'te netçe görülüyor. Ve tablo no 25'te Türkiye'de katma değer veya çalışan sayısına göre il sıralamasında İstanbul tek başına % 29.10 ile birinci sıradadır.

Tablo no: 22 Kaynak: Mustafa Sönmez, Doğu Anadolu'nun Hikayesi

1972'de Yabancı Sermayenin Kuruluş Yerine Göre Dağılımı

İller	Firma Sayısı	Yabancı Sermaye: Dolar	Yabancı Sermaye: TL olarak Değeri	Toplam Sermaye (TL)	Toplam Sermayede Yabancı Payı (%)
İstanbul	64	59.404	486.775	1.231.426	39.5
Kocaeli	10	25.400	234.931	486.786	48.3
Bursa	6	13.636	181.474	431.831	42.0
Sakarya	1	4.000	36.000	60.000	60.0
Balıkesir	1	67	600	20.000	3.0
Marmara Bölgesi	82	102.407	939.680	2.230.043	42.1
Türkiye Toplamı	110	119.520	1.073.631	2.591.820	41.4
Marmara Bölgesi / Türkiye (%)	74.5	85.7	87.5	86.0	41.1
İstanbul/Türkiye (%)	58.0	49.7	45.3	47.5	39.5

Kaynak: Mehmet Şahin, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, 1975

Tablo no: 23 Kaynak: a.g.e.

Türkiye ve İstanbul'da Özel Sektör Kuruluşları ve Yabancı Sermayeli Kuruluşlar (*)

	Kuruluş Sayısı		Yatırılan Sermaye	
	Özel Sektör	Yabancı Sermayeli	Özel Sektör (Milyon TL)	Yabancı Sermayeli (Bin $)
Türkiye	4.618	122	7.659	68.620
İstanbul	1.769	98	3.664	55.253
İstanbul/Türkiye(%)	38.3	80.3	47.8	80.5

(*) Yabancı sermaye ile ilgili rakamlar 1965 sonu, özel sektör kuruluşları ile ilgili rakamlar 1964 sonu itibariyledir.
Kaynak: Baran Tuncer, Türkiye'de Yabancı Sermaye, 1968

Tablo no: 24 Kaynak: a.g.e.

Marmara Bölgesi ve İstanbul'un Türkiye İmalat Sanayii Katma Değeri İçindeki Payı (%)

	1964	1972	1978	1979
Marmara Bölgesi	49.03	55.50	53.60	52.50
Balıkesir	1.20	0.54	1.00	0.70
Bilecik	0.01	0.13	0.20	0.20
Bursa	2.50	3.56	4.70	4.00
Çanakkale	0.08	0.07	0.40	0.50
Edirne	0.04	0.11	0.40	0.30
İstanbul	38.50	38.24	34.60	32.50
Kırklareli	0.50	0.17	0.30	0.40
Kocaeli	4.90	11.55	9.80	12.10
Sakarya	1 10	0.88	1.20	0.80
Tekirdağ	0.20	0.22	0.80	1.00

Kaynak: DİE, Yıllık İmalat Sanayii Anketi-İlgili Yıllar.

Tablo no: 25 Kaynak: a.g.e.

Sanayi Kentlerinin Türkiye'deki Yerleri (Katma Değer veya Çalışan Sayısına Göre, %)

İller	1927 (*)	1933 (**)	1950 (***)	1965	1975	1986
İstanbul	18.10	26.08	29.86	30.57	33.66	29.10
İzmir	14.11	13.78	14.31	10.05	10.26	10.96
Zonguldak	5.79	14.31	3.10	13.03	5.22	2.18
Balıkesir	4.52	3.18	(...)	0.89	1.16	1.08
Bursa	3.41	4.50	3.94	1.61	4.43	5.58
İçel	2.35	4.62	(...)	1.16	3.92	4.46
Kocaeli	1.77	2.49	2.73	5.69	9.17	13.92
Adana	2.92	5.15	3.07	3.44	3.06	4.12
Ankara	1.66	1.18	4.76	6.18	5.00	4.62
Eskişehir	0.95	2.67	5.80	1.82	1.47	1.28

Kaynaklar ve Notlar:

(*) 1927 Sanayi Sayımı: 4 ve daha fazla çalışanı olan yerlerdeki 166 bin işçi içindeki paylar.

(**) 1934 Sanayi İstatistikleri: Beşten fazla teşvikli firması olan illerdeki 65 bi sanayi işçisi içindeki paylar.

(***) 1950 Sanayi Sayımı.

Tablo no: 26 Kaynak: a.g.e.

Doğu İlleri ve "Diğerleri": 1965

Doğu İli	Türkiye GSMH'deki Payı (%)	Sırası
Kars	1.20	18
Urfa	1 14	21
Erzurum	1.10	22
Elazığ	0.95	30
Malatya	0.88	36
Diyarbakır	0.78	43
Siirt	0.75	45
Mardin	0.72	47
Erzincan	0.56	49
Van	0.51	52
Adıyaman	0.42	57
Ağrı	0.35	61
Muş	0.33	63
Bitlis	0.23	64
Tunceli	0.18	65
Bingöl	0.16	66
Hakkari	0.13	67
TOPLAM	10.39	

Diğer İller	Türkiye GSMH'deki Payı (%)	Sırası
Hatay	1 16	19
G. Antep	1.15	20
Tokat	1.09	23
Afyon	1.08	24
Sakarya	1.07	25
Kütahya	1.03	26
Trabzon	1.03	27
Çorum	1.02	28
Denizli	1.01	29
K. Maraş	0.95	31
Niğde	0.95	32
Çanakkale	0.94	33
Bolu	0.93	34
Tekirdağ	0.84	37
Yozgat	0.83	38
Muğla	0.79	39
Rize	0.79	40
Kastamonu	0.79	41
Kırklareli	0.79	42
Ordu	0.77	44
Amasya	0.72	46
Isparta	0.67	48
Giresun	0.56	50
Nevşehir	0.54	51
Çankırı	0.49	53
Burdur	0.48	54
Kırşehir	0.46	55
Gümüşhane	0.45	56
Uşak	0.42	58
Sinop	0.39	59
Artvin	0.36	60
Bilecik	0.33	62

(*) 1965'te ilk 17 sırayı alan illerin GSMH payları ve sıralamaları şöyle: İstanbul (19.62), Ankara (9.59), İzmir (6.29), Zonguldak (3.59), Konya (3.74), Adana (3.14), Bursa (2.40), Manisa (2.22), Balıkesir (2.01), Kayseri (1.79), Kocaeli (1.68), İçel (1.64), Samsun (1.60), Aydın (1.50), Sivas (1.45), Eskişehir (1.39), Antalya (1.29)

Kaynak: Bulutay-Ersel (1969)

Tablo no: 27 Kaynak: a.g.e.

Marmara Bölgesi ve İstanbul'un Türkiye GSMH'deki Payları (%)

	1965 (*)	1975	1979	1986
İstanbul	19.62	20.76	21.19	23.30
Kocaeli	1.68	2.91	3.51	4.85
Bursa	2.40	3.15	3.21	3.58
Balıkesir	2.01	2.08	1.80	1.71
Tekirdağ	0.84	0.86	0.97	1.06
Sakarya	1.07	1.15	1.04	0.85
Çanakkale	0.94	0.97	0.98	0.94
Edirne	0.90	0.90	0.88	0.84
Kırklareli	0.79	0.70	0.64	0.78
Bilecik	0.33	0.33	0.39	0.42
MARMARA BÖLGESİ	30.58	33.81	34.61	38.33

(*) 1965 verileri Bulutay-Ersel'den, diğerleri Özötün'ün araştırmalarından derlendi.

Tablo no: 28 Kaynak: a.g.e.

Türkiye Milli Gelirinde Doğu İllerinin Payı ve Sırası

İller	1965 (%)	Sırası	1975 (%)	Sırası	1979 (%)	Sırası
Kars	1.20	(18)	0.84	(36)	0.70	(40)
Urfa	1.14	(21)	0.96	(28)	0.58	(47)
Erzurum	1.10	(22)	1.05	(24)	0.98	(24)
Elazığ	0.95	(30)	0.73	(41)	0.87	(31)
Malatya	0.88	(36)	0.88	(31)	0.68	(41)
Diyarbakır	0.78	(43)	1.11	(22)	0.83	(34)
Siirt	0.75	(45)	0.63	(46)	0.44	(51)
Mardin	0.72	(47)	0.73	(44)	0.58	(46)
Erzincan	0.56	(49)	0.45	(53)	0.40	(54)
Van	0.51	(52)	0.43	(56)	0.40	(55)
Adıyaman	0.42	(57)	0.32	(61)	0.41	(53)
Ağrı	0.35	(61)	0.31	(63)	0.33	(61)
Muş	0.33	(63)	0.34	(60)	0.32	(62)
Bitlis	0.23	(64)	0.24	(64)	0.20	(64)
Tunceli	0.18	(65)	0.22	(65)	0.16	(66)
Bingöl	0.16	(66)	0.19	(66)	0.18	(65)
Hakkari	0.13	(67)	0.13	(67)	0.11	(67)
Bölge Payı (%)	10.39		9.56		8.17	

Kaynak: Bulutay-Ersel ve Özötün

Tablo No: 29 Kaynak: a.g.e.

1980'lerde Doğu'nun Türkiye GSMH'deki Yeri

İller	1979 (%)	Sırası	1983 (%)	Sırası	1986 (%)	Sırası
Erzurum	0.98	(24)	0.77	(34)	0.74	(35)
Elazığ	0.87	(31)	0.78	(31)	0.76	(36)
Diyarbakır	0.83	(34)	0.69	(28)	0.90	(28)
Kars	0.70	(40)	0.57	(45)	0.53	(48)
Malatya	0.68	(41)	0.89	(29)	1.02	(23)
Mardin	0.58	(46)	0.54	(48)	0.58	(45)
Urfa	0.58	(47)	0.74	(38)	0.78	(33)
Siirt	0.44	(51)	0.48	(50)	0.44	(50)
Adıyaman	0.41	(53)	0.31	(60)	0.34	(56)
Erzincan	0.40	(54)	0.38	(54)	0.34	(55)
Van	0.40	(55)	0.36	(56)	0.31	(59)
Ağrı	0.33	(61)	0.28	(61)	0.21	(63)
Muş	0.32	(62)	0.25	(63)	0.22	(62)
Bitlis	0.20	(64)	0.18	(64)	0.16	(64)
Bingöl	0.18	(65)	0.17	(65)	0.13	(65)
Tunceli	0.16	(66)	0.14	(66)	0.12	(66)
Hakkari	0.11	(67)	0.10	(67)	0.08	(67
Toplam	0.17		7.81		7.68	

Kaynak: Özötün (1988)

1986 verileri ile İstanbul'u sırasıyla, Kocaeli, İzmir, Bursa, Ankara, İçel, Adana, Zonguldak, Eskişehir ve Balıkesir izlemektedir. İstanbul, Kocaeli, Balıkesir'in Marmara bölgesinde olduğu dikkate alınırsa yine % 50 civarında katma değerin Marmara bölgesinde üretildiği görülür. Bu iki tablodan çıkan sonuç şudur:

Türkiye'nin toplam 48 ilinden en az yarısında, genel olarak sanayi ve esas olarak da özel sektörün yatırımları yoktur. Özellikle, Kastamonu, Sinop, Kırşehir, Nevşehir, Yozgat, Tokat, Uşak, Niğde, Rize, Ordu, Giresun, Gümüşhane... vb. illerinde ne Türk ne de yabancı sermaye yönünden sözü edilebilecek bir yatırım yoktur. Var olan işletmeler, Kürdistan'da olduğu gibi KİT'lerdir. Kürdistan'da burjuvazinin geri bıraktırma yönünde bilinçli bir politikasının olduğunu belirtmiştim. Ama sorunun yalnızca TC'nin bilinçli

politikasının ürünü olmadığını, Türkiye metropollerinin sermeye için yatırım, üretim, pazarlama ve kâr yönünde cazip geldiğini, Kürdistan ve Türkiye illerinden metropollere burjuvazinin kapitalizmin kâr yasası gereği yöneldiğini ve TC'nin Kürt burjuvalarını sopayla Kürdistan'dan kovup Türkiye metropollerine yönlendirmediğini; Kürt burjuvalarının da Türkiye'nin diğer illerindeki Türk burjuvaları gibi, İstanbul başta olmak üzere metropollere daha fazla kâr ve büyümek için yerleştiklerini belirtmiştim. Yukarıda aldığım tablolardaki verilerde bu dediklerimi kanıtlıyor. Bilget yoldaş, Kürdistan'da özel sermaye yatırımlarının olmamasını TC'nin bilinçli "sömürgeci" politikalarına bağlıyor. Peki Türkiye'nin 48 ilinden yarısı civarındaki illerde KİT'lerin dışında sanayinin, yani özel sermaye yatırımlarının bulunmamasını neye bağlıyor? Yoksa buralar da mı TC'nin bilinçli "sömürgeci" politikalarının yönlendirmesiyle özel sermayenin sanayi yatırımlarından yoksun kaldılar? Bilget, elbette tablolarda sunduğum verileri, yanlış, yetersiz bulabilir. İstatistik kaynakları hayli zengindir ve kendisini verilere dayanarak sorunu irdelemeye çağırıyorum. Artık 21. yüzyılın eşiğinde bilgi-işlem toplumuna doğru hızla yol alıyoruz. Yapay beyinler olarak bilgisayarların toplumumuzda bile yaygınlaştığı bir sürecin içerisindeyiz. Böylesine bir süreçte dünden daha çok fazla istatistiki verilere dayalı çalışmak zorundayız ve somut verilere dayanmadan ciddi iddialar/tezler ileri sürmek kimseye inandırıcı gelmeyecektir.

- Son 26-27-28 ve 29 nolu tablolarda Kürdistan ve Türkiye'nin tek tek illerinin G.S.M.H içinde aldıkları paylarını belirlemektedir. 26 nolu tablo, 1965'teki tüm Türkiye ve K. Kürdistan illerinin G.S.M.H içindeki yüzde olarak paylarını ve sırasını belirlemiş durumdadır. Tabloda görüldüğü gibi 1965'te Antep ile Maraş dahil edildiğinde, sırasıyla Kars, Antep, Urfa, Erzurum, Elazığ, Maraş, Malatya, Diyarbakır ve 47. sıradaki Mardin'in G.S.M.H içindeki payı, toplam Türkiye illerinin onbirinden yüksektir. Sıralamada Kürdistan illerinin ilk 7'si toplam Türkiye illerinin 19'undan daha yüksek paya sahiptir.

1965'ten 1986'ya gelindiğinde G.S.M.H içinde genel olarak Kürdistan illerinin payında bir düşme vardır. Ancak kimi illerinde

tersinden, genel sıralamada aldıkları payın arttığını görüyoruz. Örneğin: 1965'te Malatya genel sıralamada 36. sıradayken 1986'da 23. sıraya çıkmıştır. Diyarbakır 43. sıradan 28. sıraya çıkmıştır. Yine Maraş ve Antep'in genel sıralamada pay oranları artmıştır. 1965'ten 1986'ya kadar 20 yıllık sürede, Kürdistan'ın Muş, Bitlis, Bingöl, Tunceli, Hakkari illerinin sıralaması hiç değişmemiş, hep sondan ilk 5 sırayı almışlardır.

Bugün bile, Malatya, Diyarbakır, Urfa, Maraş, Antep, Erzurum, Elazığ gibi illerin toplam G.S.M.H içindeki paylarının en az Türkiye'nin 10 ilinden daha fazla olduğuna inanıyorum... Ben böyle bir yapının sömürge-sömürgeci devlet ilişkilerinde hiç bir yerde olmadığına inanıyorum. Ve Bilget yoldaşı da "özgün", "öznel", "benzersiz" olarak adlandırdığı TC'nin Kürdistan'a yönelik politikalarının sömürgecilikle ilişkisi bulunup-bulunmadığını verilerle ve ekonomik, sosyal, siyasal, zeminlerde izah etmesi gerektiğine inanıyorum.

Bütün bunları söylerken, tablo no 30'un neleri ifade ettiğini biliyorum. "Doğu" içinde Antep ve Maraş'ın sayılması da, Kürdistan'da kişi başına düşen G.S.Y.İ.H payının Türkiye ortalamasının yarısına eşit olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Ve Kürdistan'ın bazı illerinin Türkiye'nin bazı illerinden daha gelişkin durumda olmaları yine Kürdistan'ın Türkiye'den geri olduğunu ve bu gerilikte burjuvazinin izlediği bilinçli politikalarının da ciddi rol oynadığını biliyorum. Ama bunun sömürgecilikle bir ilgisi bulunmadığını söylüyorum.

Kişi Başına GSYİH Dağılımı (Dolar)

	Doğu	Diğer Bölgeler	Türkiye
1975	570	915	857
1979	776	1.542	1.411
1980	535	1.197	1.084
1981	575	1.172	1.057
1982	504	1.112	992
1983	425	965	855
1984	401	948	834
1985	474	1.045	947
1986	483	1.114	998

Kaynak: İSO, DİE.

Tablo no: 30
Kaynak: Para Dergisi Sayı: 6 Yıl: 1992

e- Kürdistan'ın "sömürge" olduğunu ileri süren hemen hemen

herkesin ileri sürdüğü bir diğer iddia; Kürtlerin Türklere oranla en ağır işlerde çalıştıkları ya da Bilget'in tabiriyle toplumun "En Alttakiler"ini oluşturdukları yazıldı hep. Benzer iddiaları hem Bilget hem de Arda ileri sürmüştür.

K. Bilget *"örneğin, Türkiye'de, Kürdistan'da veya Avrupa'da çalışan Kürt kökenli işçiler, hep toplumların "En Alttakiler"ini oynamaktadırlar Büyük bir çoğunluğu amele pazarlarını doldurmakta, inşaat, hamallık, bekçilik, çöpçülük... vb. uzmanlık gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar. Ağır işlerin ucuz işgücü olmaktalar Çünkü uzmanlık düzeyleri ya yok ya da düşük."* (37) Bilget, diğer ekonomik, sosyal sorunlarda maddi verilerle, somut bulgularla çalışırdı hep. Ama sıra Kürt sorununa gelince maddi delillere dayanmadan ya da modaya uyarak konuşuyor. Söylediklerini tek tek ele alalım.

Türkiye'de Kürt kökenli işçi ve emekçilerin, Türkiye'nin metropollerinde, Türklerden farklı olarak "ağır işlerin ucuz işgücü ol"dukları iddiası gerçek dışıdır. Gerçeği; Türk ve Kürt işçiler aynı ağır işlerin ucuz işgücünü oluşturuyorlar. Kendi çabamla İstanbul'da bir anket çalışmasına girdim ve elde ettiğim sonuçlar şunlardır:

-İnşaat İşlerinde: Kürtler, Karadenizliler, Konyalılar başı çekiyor. Yalnız İstanbul'da değil ,Türkiye genelinde bunlar başı çekiyorlar.

- Hamallar: İstanbul'da, Kürtler, Konyalılar, Sivaslılar, Niğdeliler başı çeker. Bu konuda "Dünden bugüne Kürt hamalları" başlığıyla Yeni Ülke gazetesinde yayınlanan yazıdan aktarıyorum:

"İstanbul'da ortalama mevcudu 150 kişi olan 12 hamal bölüğü bulunuyor; En önemlileri çoğunluğunu Diyarbakırlı ve Konyalıların oluşturduğu Sağmalcılar meyve halindeki hamal bölüğü; Siirtlilerin çoğunluğunu oluşturduğu Yeşildirek'teki meydancık bölüğü, Konyalıların çoğunlukta bulunduğu Rami'deki hamal bölüğü, Gedikpaşa'daki Mercan Çarşı bölüğü ve Süleymaniye yokuşundaki Fincancılar bölüğünde de genelliklę Sivaslılar ve Malatyalılar var Cağaloğlu'nda ise Kürt hamallar yok denecek kadar az. Niğ-

---

37 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 76

delilerin etkin olduğu bu semtte, hamallar bölük sistemine göre çalışmıyor "

- **Çöpçüler:** Kürtler var, ancak çoğunlukta değiller.

- **Bekçilik:** Her ulustan insan var. Gerek karakol gerekse inşaat bekçiliği için geçerlidir.

- **Kapıcılık:** Kürtler, Karadenizliler, Tokat, Amasya, Sivas ve İç Anadolulular ön plandadır.

- **Simitçilik:** Ağırlıklı olarak Tokat, Amasyalılar yapmaktalar. Diğer alanlardan az var.

Ayakkabı Boyacılığı: Ağırlığını Kürt gençleri, çocukları oluşturuyor. Diğer alanlardan da var.

- **Hamamlarda Kesecilik:** Büyük çoğunlukla Tokat, Sivas civarından insanlar yapmaktadır. Öyleki, sadece İstanbul değil, Türkiye'nin, hatta Kürdistan'ın kimi illerinde bile bu civardan insanlar bu işi yapmaktalar.

- **El Tezgahlarında Kestane, Mısır Satışı:** Kastamonu, Sinoplular başta olmak üzere Karadenizliler başı çekmektedir.

- **El Tezgahlarında Meyve, Sebze Satışı:** Malatya, Diyarbakır başta olmak üzere Kürtler çoğunluktadır.

- **Seyyar Milli Piyango Bileti Satanlar:** Bulgar göçmenleri de dahil her ulustan insan var. Kürtler azınlıkta.

- **İstanbul'un Gecekonduları:** Karadenizliler, Kürtler, Tokatlılar, Sivaslılar, Amasyalılar esas yoğunlukta.

En ağır, en geri işleri yapan yalnızca Kürtler değil. Hatta bu en ağır işlerin bir çoğunda Kürtler çoğunlukta değildirler. Bilget, "sömürgeci" TC'nin metropollerinde, Kürtler ,"pratikte" ayrımcı politikalarla en kötü, en ağır işlerde çalışıtırılıyorlar şeklindeki iddiasıyla aynı durumun sömürgeler arasında da var olduğunu kanıtlamaya çalışıyorsa; boşuna çabalıyor. Ve gerçeği görebilmesi için, İstanbul'da, elinde kağıt-kalemle iki gün dolaşarak, sözü edilen ağır işlerde çalışan insanlar içinde küçük bir anket yapması yeterlidir.

Ayrıca, İstanbul ve metropollerde çalışan Kürt işçi ve emekçiler, esas yukarıda sözü edilen alanlarda istihdam edilmiyorlar. Fabrikalarda, hastahanelerde, işletmelerde ve bürolarda milyonları bulan Kürt kökenli işçi ve emekçiler Türkler ve diğer azınlık

halklarından gelme işçi-emekçilerle aynı koşullarda, aynı ücretle, aynı sosyal güvenlik kurumlarına dahil olarak çalışmaktalar. Tek farklılıkları ulusal varlıklarının inkarıdır.

Bilget, K. Kürdistan'da, yani kendi ülkelerinde de Kürtlerin en "ağır işlerin ucuz işgücü"nü ve hep "toplumların 'En Alttakileri'ni oluşturduklarını yazıyor. Bilget kitaplarda, Afrika sömürgelerinde, yerli emekçi halkın, en ağır işleri en ucuz ücretle yaptıklarını ve sömürgeci beyaz adamın hizmetçiliğini yaptıklarını, Avrupalı sömürgecilerle, yerli halkın hep biribirinden farklı yaşam koşulları olan ayrı toplumları oluşturduğunu ve yerli siyah halkın en alt toplumu oluşturduğunu... vb. okumuştur. Dikkat edilirse,Kürtlerle Türkler arasında da hep bu yönlü mesajlar vermektedir. Gerçek olgulardan, gerçek yaşamdan hareketle, teori/politika üretilmiyor, tesbitler yapılmıyor.Tersinden, olguları, yaşamı görmek istediği gibi, sömürgeler gibi görmek istiyor, bu yönlü tesbitler yapıyor. Yine bir-iki somut örnek vereceğim:

Bilget'in de çok iyi bildiği, Batman, Elazığ, Malatya, Adıyaman'ı ele alalım: Mevcut işsizlik koşullarında Batman petrol rafinerisinde işçi olmak büyük ayrıcalıklara sahip olmak demektir. Hatta işçi olmak için, insanların milyonlarca lirayı bulan rüşveti yöneticilere verdikleri biliniyor. Şimdi Batman rafinerisinde Türkler işçi olarak alınıyorda, Kürtler alınmıyor mu? Yine Elazığ'daki Ferro-krom işletmesi, Maden'deki Bakır işletmesi, Guleman'daki Şark kromları işletmesinde Kürt kökenliler alınmıyor ya da özel bir sınırlama mı vardır? Malatya'daki her biri 2-3 bin işçiyi barındıran işletmelerde, ya da Adıyaman'da Kürtlere yönelik özel bir sınırlama mı var? Kürdistan'daki en ağır işleri Kürtler yapıyor da, 2-3 milyon civarındaki Türk halkı ayrıcalıklı bir ekonomik sosyal yaşam mı sürdürüyor? Buralarda, kalifiye eleman ve teknisyenlik, mühendislik gibi işleri, esas ya da ağırlıklı olarak Türkler mi yapıyor? Hayır! Hayır!

Bilget, Avrupa'daki Kürtlerin toplumun "En Alttakiler"ini oluşturduklarını yazıyor. Doğrudur. Ancak, Türkler, Araplar, Afrikalılar, Hintliler, Farslar gibi bağımsız devletlerini en az 50 yıldır kurmuş olan halkların Avrupa'da çalışan işçileri, Kürtlerden daha farklı, daha iyi işlerde mi çalışıyorlar? Hatta, son yıllarda akın

eden Doğu Avrupalılar, Kürtlerden çok mu daha iyi koşullarda çalışıyorlar? Bilget, yazısında "siyasetin nesnesi toplumdur" diye yazmış, ancak bu tesbitine uygun hiç mi hiç davranmıyor.

B. Arda'nın benzer iddiası ise şöyle: *"Karın tokluğuna iş bulmak için metropol kentlere göçetmek zorunda kalan Kürdistan işçi ve emekçilerinin nasıl angarya işlerinde çalıştıklarını, dilleri, kültürleri, yaşam tarzları nedeniyle nasıl horlandıklarını; 'kıro' sözcüğüyle nasıl damgalandıklarını belirtme gereği bile yok. Çünkü her şey o kadar açık ki. Bununla Türkiye işçi ve emekçilerinin ezilip sömürülmediğini belirtmek istemiyorum; hiç kuşkusuz onlar da ezilip sömürülüyorlar"* (38) Eğer, Kürtlerle Türkler arasında pratikteki "ayrımcı uygulamalar" olarak bunları belirtiyorsanız "her şey o kadar açık" değildir! Olmadığını ayrıntılı verilerle belirtmeye çalıştım. Dolayısıyla Kürtlerin metropollerde "angarya işlerinde çalıştıkları" iddiasının üzerinde tekrar durmayacağım.

Fabrikalarda, büro ve işletmelerde Türklerle birlikte çalışan, esnaf olarak yan yana bulunan, aynı okulda görevli ya da öğrenci olan, metropollerdeki milyonlarca Kürt işçi ve emekçisinin Türkler tarafından "kıro sözcüğüyle" damgalanıp horlandıklarını söylemek duygusal bir tepki ya da abartılmış ajitatif bir değerlendirme olur. Hiç yoktur demiyorum, fakat Kürtlerle Türkler arasında ve sosyal ilişkilerinde sözü edilemeyecek kadar zayıftır. Metropollerde Kürtler arasında, Kürtlüklerini, ulusal onurlarını sahiplenme güçlendikçe ve halklararası dostluk, kardeşlik bağları güçlendikçe, enternasyonalist duygular, yaklaşımlar geliştikçe ve önemlisi halkların kültürel teknik düzeyi yükseldikçe, varolan "kıro" damgalanması da tümüyle eriyecektir. Kısa vadeli tersi gelişmelerde olabilir. Kürtler ulusal haklarını elde ettiklerinde, ayrı bir ulus/halk olarak davrandıklarında faşizmin "üstün ırk" iddiaları Türkler arasında güçlenebilir.

Ayrıca, Kürdistan'da Kürtçe dilinin farklı lehçelerini konuşan Kurmancların Zazaları yer yer horladıkları, bir aşiretin bir diğerini horlayıp lakap taktığı, Kızılderililerde bir kabilenin bir başka kabileyi "burnu tozlular" vb. adlar takıp horladıkları biliniyor, oku-

---

38 - B. Arda, Medya Güneşi Sayı: 12 sy: 22

muşuzdur. Antropoloji (insan bilimi)den az-çok haberi olan herkes en eski uygarlıklardan bu yana, bir kabilenin bir başka kabileyi, bir halkın bir başka halkı, hatta aynı ulusun/ülkenin farklı bölgelerinin birbirlerine lakap takıp, horladıklarını bilir.

8- Kürtlerin Ayrı Bir Ulus Olarak Varlığı Ve Haklarının Kabulü, Beraberinde Ayrımları da Getirecektir

Çalışmamda "Hareket Ettiğimiz Önermeler Nelerdir?" başlığı altında Kürt ve Türk halkları arasında ekonomik, sosyal yaşamda ayrımların bulunmadığını verilere dayalı olarak anlatmaya çalıştım. Kürtlerin, Türklerle aynı ekonomik, sosyal haklara sahip olmasının bedelini ağır ödediğini; bu bedelin Kürtlerin ulusal inkarı ve sistematik olarak sürdürülen asimilasyona karşılık olduğunu belirtmiştim. Kürtler, ulus olarak varlıklarının inkarına ve asimile olmaya razı oldukları sürece, Türklerle aynı ekonomik, sosyal haklara sahip olurlar.

Türkiye burjuvazisi ve onun politik sözcüleri, Kürtler ile Türklerin aynı ekonomik, sosyal haklara sahip olma gerçeğini hep tek yanlı ele aldılar ve bunun Kürtlerin ulusal inkarıyla birlikte uygulandığının üzerinde hiç ama hiç durmadılar. Başta Cumhurbaşkanı S. Demirel olmak üzere T.C yetkilileri, her defasında "Bizde, Kürtlerle Türkler aynı haklara sahipler. Mecliste, Bakanlar Kurulunda ve Ordu'da Kürtler de yer alıyorlar." diyerek bunu Kürt ulusal özgürlük mücadelesine karşı propaganda malzemesi olarak kullandılar, halen de kullanıyorlar. Aynı T.C devleti sözcüleri, Kürtler ile Türklerin ekonomik, sosyal yaşamda aynı haklara sahip olma durumunu başından beri, Kürtlerin ayrı bir ulus olarak varlıklarını inkar etmek, ulusal-kültürel haklarını yasaklama ve Kürtleri sistemli asimile etme şeklindeki ırkçı-şöven tutumlarına hep dayanak yapmışlardır. Ulusal özgürlük mücadelesinin yükseldiği her dönemde, T.C yetkilileri Kürtlere yönelik olarak "Türklerle aynı haklara sahipsiniz, daha ne istiyorsunuz?" demişler, bugün de diyorlar. Hatta son yıllarda yeniden tırmanışa geçen ulusal özgürlük mücadelesiyle ulusal hakların verilmesi yönünde zorlandıklarında başta T. Özal olmak üzere T.C yetkilileri ve kimi sözde aydınları

"Özerklik ya da federasyon, Kürtlerin yararına değil zararınadır. Çünkü o zaman metropollere yerleşmek, iş kurmak vb. haklarından mahrum kalırlar" diyerek tehditlerde bulunuyorlar. Aslında dile getirilen bu tehditte, gerçekte T.C devletinin üniter yapısınınparçalanacağına ilişkin duyulan korku saklıdır. Kısacası, T.C. yetkilileri kendi korkularını ya da zayıf noktalarını, Kürt özgürlük hareketine karşı bir tehdite dönüştürme ustalığıyla propaganda sürdürüyorlar.

Bırakalım federasyonu, özerkliğin, tek başına kimi güncel ulusal, kültürel hakların elde edilmesi bile T.C devletinin üniter yapısını parçalamaya yeter de artar. Çünkü kimi Kürt ulusal istemlerinin kabulü, beraberinde anayasa başta olmak üzere bütün politik kurumlarının Kürt ulusal gerçeği ve haklarından hareketle yeniden düzenlemesini beraberinde getirecektir. Ve bu T.C'nin üniter yapısının sonu olacaktır. Ayrıca, Kürtlerin kimi güncel, ulusal, kültürel istemlerinin kabulü, yine beraberinde ulusal özgürlük mücedelesinin bugünkünden on kat daha fazla kitleselleşmesine yol açacak olan süreci başlatacaktır. Sınırlı da olsa ulusal, kültürel hakların zorlu bir kavganın sonucunda elde edilip yasallaştırılmasıyla, Kürt olarak ulusal, kültürel haklara sahip olmak, Kürt ulusal kimliği ile parlementoya girmek ve kitle örgütleri ile diğer kurumlarda yer almakla Kürt yurtseverliği (milliyetçiliği) milyonları kucaklayacaktır. Yine bu kısmi istemleri elde etmek, kültür, sanat faaliyetini geliştirebilecek ve asimilasyon sürecini kısmen durdurabilecektir. T.C devleti yetkililerinin asıl korktukları bu gelişmelerdir. Son bir kaç yıldır iktidarıyla, muhalefetiyle sözde sık sık tekrarlamalarına rağmen, fiiliyatta Kürt ulusal istemlerini kültürel boyutuyla sınırlı da olsa tanımaya yanaşmamalarının asıl nedeni, belirttiğimiz gelişmelere yol açacağından korkuyor olmalarıdır.

Elbette ulusal özgürlük mücadelesi yolunda elde edilecek politik ve kültürel haklar ve dolayısıyla Kürtlerin ayrı bir halk olduğunun kabulü beraberinde iki halk arasında belli ayrımları (buna ayrışma demek daha doğru olur) da gündeme getirecektir. Örneğin Kürtler, kendi ulusal kimlikleriyle kurumlarda yer alabileceklerdir, kendi dil ve kültürleriyle eğitim, sanat ve edebiyat faaliyetlerini sürdürmeleri bile bir ayrışmayı, iki halk arasında bir farklılaşmayı

gündeme getirecektir. Peki ama bu gelişmeler, Kürtlerle Türkler arasında ekonomik, sosyal alanda da özellikle Kürtlerin aleyhine ayrımlara (statüye dayalı ayırımlara) yol açacak mı? Bunu bugünden kestirmek zordur. Bu biraz da ulusal sorunun nasıl çözümlendiğine ve o günkü koşullarda iki halk arasındaki politik ilişkilerin düzeyine bağlı olarak şekillenecektir. En kötü gelişme ihtimalinin gerçekleştiğini varsayarak, Kürt ulusal istemlerinin elde edilmesine doğru atılan her adımın, beraberinde Kürtlerin aleyhine iki halk arasında ekonomik, sosyal ayırımları gündeme getirmesi durumunda bile bu, Kürdistan'ın "sömürge" olduğu veya "sömürgeleştiği"ne kanıt olarak gösterilemez. Bunu belirtmemin nedeni, B. Arda gibi kimi yazarların, son yıllarda yükselen ulusal özgürlük mücadelesini bastırmak için Kürdistan'a özgü olarak uygulanan Olağanüstü Hal vb. tedbirlere bakarak "İşte sömürgelere özgü ayrımlar, uygulamalar" demeleridir. Bu mantığa göre, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin ürünü olarak elde edilecek hakların beraberinde getireceği ayrımlara ya da bugün T.C. devletinin Kürdistan'da özgürlük mücadelesini bastırmak için uyguladığı yöntemlere bakarak Kürdistan'ın "sömürge" haline yeni getirildiğini ya da getirileceğini söylemek gerekecek ki, bu saçmalık olur.

9- K. Kürdistan ve Türkiye Arasında Birleşik Devrim Dinamizmi Var mı, Yok mu?

Bir ülkede salt iradi olarak devrim dinamizmi yaratılamaz ya da tersinden zorla ortadan kaldırılamaz. Tarihte, burjuvazinin azgın siyasal terörle, bir ülkede oluşan devrim dinamizmini geçici olarak zayıflattığı, gerilettiğine sıkça rastlanmıştır. Ama eğer, devrimci dinamizmi doğuran ekonomik, sosyal-siyasal nedenler ortadan kaldırılamamış ise, burjuvazinin salt terörle gerçekleştirdiği devrimci dalgadaki düşüş hızla aşılır.

Dünyayı devrimci dönüşüme uğratan özne olarak yığınlar verili ekonomik, sosyal, siyasal koşullar üzerinde devrimci süreci hızlandırıcı veya yavaşlatıcı etkilerde bulunabilirler. K. Kürdistan ve Türkiye arasında şimdi, içerisinden geçtiğimiz süreçte, birleşik bir devrim dinamizmi var mı? Varsa nasıl dinamizmdir ve her iki ül-

kede neleri içermektedir? Asıl üzerinde durulması gereken budur. Fakat, bugünü ele almadan önce, yine geçmişteki durumlar üzerinde kısaca durmak gerekiyor.

İrdelemiş bulunduğumuz sosyo-ekonomik ve siyasal koşullardan hareketle: Türkiye ve K. Kürdistan'da birleşik devrim dinamizminin oluştuğunu ve Kürt-Türk halkları arasında TC'nin kuruluşundan (esas olarak da 1940'lardan) bu yana ekonomik, sosyal, siyasal sürecin birbirinden farklı ya da bağımsız gelişmediğini görüyoruz. Son 30 yıldaki siyasal gelişmeler, iki ülkede paralel yaşandı. Dikkat edilirse 1940 ile 1960 yılları arasında her iki ülkede de sözü edilebilecek bir devrimci gelişme yaşanmamıştır. Bu yıllar, kapitalizmin (özellikle Türkiye'de ağırlıklı olarak) hızlı gelişiminin yığınlarda gerçekleştirdiği alt-üst oluşlarla, yeni zeminlerde yeni bir devrimci çıkışın mayalandığı yıllar olmuştur.

1960-1970 arasında devrimci mücadele, hem Türkiye hem de Kürdistan'da paralel bir gelişim gösterdi. Yükselen öğrenci eylemleri ilk başta yoğunluklu olarak, İstanbul, Ankara gibi metropollerde gelişti, ardından Diyarbakır başta olmak üzere Kürdistan'da ulusal talepleri de dile getiren öğrenci/gençlik hareketleri gelişti. Yine bu yıllarda DİSK'in kuruluşu ve işçi sınıfının ekonomik kavgasının yükselmesi, başta İstanbul'da boy verdi. İstanbul'u Türkiye'nin diğer illeri ve Kürdistan izledi. Siyasal alanda Türkiye İşçi Partisi (TİP)nin kuruluşu ve faaliyetleri iki ülkeyi kapsadı. TİP, ünlü "Doğu Mitingleri" ile Kürdistan'da ciddi bir etkinlik sağladı. Ve TİP her iki ülkede devrimci kadroları saflarında barındırdı.

Bu süreçte Türkiye Kürdistan'ı Demokrat Partisi (KDP-T) vardı, ancak etkinliği son derece zayıftı. THKP-C, TİKKO ve özellikle THKO yine iki ülkeden devrimci kadroların örgütleri olarak kuruldular. Bu süreçte kurulan DDKO daha çok bir gençlik örgütü niteliğinde olsa da, genelde ulusal uyanışın ve kadroların boy verdiği örgüt işlevini gördü. Kısacası 1960-70 yılları arasındaki devrimci gelişme iki ülkede ayrı değil, paralel, birbirleriyle bağlantılı gelişti. Eğer bu süreçte illa da bir farklılık aranacaksa; bu farklılık bir çok nedenle Türkiye devrimci hareketinin bir adım ilerde olmasıdır. Ve 1971 faşist askeri darbesinin, ulusal, toplumsal muhalefete saldırıları, devrimci tırmanışın engellenmesi yine iki ülkede pa-

ralel yaşandı.

1970-1980 yılları arasındaki siyasal gelişmelerin, devrimci-demokratik muhalefet hareketlerinin iki ülkeden farklı seyirler izlediği iddia edilemez. 1973'lerle birlikte iki ülkeden de işçi-emekçi yığın muhalefetinde hızlı bir tırmanış yaşandı. İşçi, memur, aydın, öğrenci hareketlerinde ve sivil faşist hareketin örgütlenmesine karşı mücadelede yine paralel bir süreç yaşandı. Bu süreçte, Kürdistan'da bağımsız politik örgütlenmeler olarak ayrı parti/örgütler kuruldu. Ki hemen hemen hepsi TKDP'sinden farklı ve ileri olarak marksizm-leninizmden az-çok etkilenmiş örgütlerdi.

1980'de 12 Eylül askeri darbesi ve azgınlaşan saldırılar karşısında devrimci dalgadaki düşüş ile işçi ve emekçi yığınların ekonomik, mesleki kavgasının geriletilmesi yine iki ülkede paralel yaşandı. Aradaki fark; faşizm Kürdistan'da sınıfsal olduğu kadar ulusal kinini de kusuyordu ve baskılar daha katmerliydi. Hatta faşizme karşı gerek cezaevlerindeki direnişler, gerekse aydın, öğrenci kitlesinin ilk tepkileri ve 1982 faşist anayasası karşısında yığınlardaki tutumlar, yine iki ülkede paralel ve birbirini etkileyerek geliştiler.

Yani, son 30 yılda K. Kürdistan'da devrimci dalgadaki yükseliş ve düşüşler Türkiye devrimci hareketiyle birlikte gerçekleşti. K. Kürdistan'daki devrimci ulusal mücadelenin gelişim seyri Güney ya da Doğu Kürdistan'la bir paralellik içerisinde olmadı. Bunun ekonomik, sosyal, siyasal zeminleri yoktu. Bu gerçekliği K. Bilget *"Kürdistan"ın her bir parçasında yaşayan Kürt halkı sömürgeci güçlerin ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarının sonuçlarıyla karşı karşıyadır O nedenle, kitleleri sömürgeci güce karşı mücadeleye iten ve onların muhalefetini dinamize eden koşullar farklıdır. Farklı koşullarda ve farklı egemen güce karşı sürdürülen ulusal mücadelenin parçaları arasında ortak noktaları yakalamak güçleşmektedir"* [39] diyerek belirler. Kürdistan'ın dört parçasında devrimci mücadeleyi birden ve aynı tarihi süreçlerde dinamize edecek ekonomik, sosyal, siyasal koşullar yoktur. Kürt ulusu ve Kürdistan ülkesi gerçeğinden kan alan ulusal bağı ise tek başına,

---

39 - K. Bilget, Newroz sayı: 4 sy: 79

dört parçada kavganın birliğini sağlamaya yetmemiştir.

Türkiye, İran, Irak ve bunların ilhak ettikleri Kürdistan parçalarında; toplumsal devrimin, başka bir ifadeyle sosyalizm uğruna kavganın kitleleri az-çok kucakladığı bir süreçte, ezen ile ezilen ulus arasında birleşik devrim dinamizmi oldukça güçlüdür. Çünkü; ekonomik, sosyal yaşam koşullarından kaynaklanarak gelişen toplumsal muhalefet hareketi, hem Kürdistan'da hem de ezen ulus işçi-emekçileri arasında vücut buluyordu. Toplumsal devrimi doğuran nesnel koşullar, iki halkın birleşik devriminin temel birleştirici harcıydı, bugün de harcıdır. Sosyalizmi hedefleyen toplumsal devrim mücadelesinde gündeme gelen gerileme/zayıflama, iki halkın birleşik kavgasının temellerini de zayıflatıyor. Çünkü, Kürt halkının devrimci mücadelesini dinamize eden diğer temel sorun olarak ulusal özgürlük kavgası, ezen ulusu birebir motive eden bir dinamik değildir. Türk, Fars, Arap halklarının Kürt ulusal kurtuluş mücadelesine ilişkin, ayrılma özgürlüğünü hedefleyen enternasyonalist yaklaşımı tam olarak hayata geçiremedikleri de dikkate alındığında, salt ulusal kurtuluş, Kürt ve Türk (ya da Arap, Fars) halklarının birleşik kavgasının zemini olamaz. **Şunu kesinlikle ileri sürebilirim:** K. Kürdistan'da gelişen ulusal özgürlük ve sosyalizm kavgası, yani toplumsal kurtuluşu da hedefleyen ulusal demokratik halk devrimi kavgası ve bu kavganın önderleri Türkiye toplumsal devrimi ile derinlemesine bir ittifaka girmeyi ve birleşik bir devrim gücünü yaratmayı ilkelerinde hissedeceklerdir. Aynı şey Türkiye devrimci hareketi için de geçerlidir. Ve önemlisi, K. Kürdistan ile Türkiye'de gelişecek bir toplumsal devrim, milyonlarca Kürt, Türk işçi ve emekçilerinin birleşik eylemi üzerinde yükselecektir. **Ve burada iddia ediyorum: K. Kürdistan'da devrimci mücadele sosyalizm hedefinden kopmadıkça, Türkiye devrimi ile birleşik bir karekterde gelişecektir.**

Bir şeyi daha iddia ediyorum: Mevcut verili koşullarda ve hatta yakın tarihte, Türkiye proletaryasından (somutta, İstanbul, Çukurova proletaryasından) bağımsız olarak, K. Kürdistan proletaryası tek başına sosyalizmi hedefleyen (yani ulusal ve toplumsal) devrimi gerçekleştiremez. Dolayısıyla Bilget yoldaşın, K. Kürdis-

tan'da proletaryanın öncülüğünde ulusal olduğu kadar sosyalizmi de hedefleyen toplumsal devrimin, Türkiye proletaryasından ayrı/bağımsız olarak gerçekleştirilmesi şeklindeki görüşünün nesnel temelleri yoktur, gerçekleşebilir bir içeriğe sahip değildir. Ve ayrıca, dünyada çok uluslu bir devlette, ezilen ulus proletaryasının öncülüğünde sosyalizmi de hedefleyen bağımsızlıkçı bir devrimin gerçekleştiğinin tek örneği yoktur. Bilget'de, *"ulusal sorunun işçi sınıfı öncülüğünde çözümünün dünyadaki tüm örnekleri ise, federatif iktidar biçiminde olmuştur. Federatif çözümde tarihsel zorunlulukların rolü vardır. İradi yönelişler ve çabalar hep federatif çözüm yönünde olmuş ve sonucu belirlemiştir. Dogmatik bakış açıları ulusal sorunun çözümünde de kendi ifadesini bulmuş ve federatif çözüm mutlaklaştırılmıştır "* (40) diyor.

Bilget yoldaş ve benzer görüşte olan Arda gibiler, tarihte gerçekleşmeyeni, gerçekleştirmek istiyorlar. Ve gerçekten akıntıya kürek çekiyorlar. Eğer bugüne kadar proletaryanın öncülüğünde gerçekleşen devrimler ezen ulus emekçileri ile birleşik karakterde ve birlik iktidarı olarak federasyonu hedefledilerse bundan sonra, proletaryanın öncülüğünde gerçekleşecek devrimin hedefi dünden çok daha fazla ekonomik, sosyal, siyasal zorunluluklar nedeniyle birleşik iktidar olarak federasyon olacaktır. Bu, hem dünya çapında ekonomik, sosyal, siyasal kültürel merkezileşmenin; hem dünyada devam eden emperyalist kuşatmanın karşısında durabilmenin; hem de Kürt ve Türk işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve siyasal kavgasının kaçınılmaz bir gereği olacaktır.

Ayrıca dikkat edilirse Bilget, ulusal sorunun işçi sınıfının öncülüğündeki tüm çözümlerinin federasyonla sonuçlandığını ve bunda tarihsel zorunlulukların rolü olduğunu belirtiyor. Bu ilk iki cümlede işçi sınıfının tarihsel olarak birlikçi eğilimine ve nesnel koşulların sorunun çözümünde oynadıkları role vurgu yapılmamıştır. Sonraki cümlelerde ise, tam tersine, dünyada çokuluslu devletlerde ulusal sorunun çözümünün federasyonla sonuçlanmasında, "iradi yönelişler ve çabalar"a vurgu yapmıştır ve vurgudan öteye bu iradi çaba ve yönelişler "sonucu belirlemiştir" diyecek kadar ileri git-

---

40 - K. Bilget, Newroz sayı: 5 sy: 42

miştir. Ve daha da önemlisi, işçi sınıfının öncülüğünün tarihsel zorunluluklarını hepsini bir kalemde silerek, federatif çözümü Lenin ve Stalin'in "dogmatik bakış açıları"nın ulusal sorunun çözümünde ifadesini bulmasına bağlamıştır. Stalin'e, genel olarak "dogmatik bakış" açısına sahip olduğu yönündeki eleştiriler, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte moda oldu, Bilget yoldaş buna ulusal sorunda Lenin'i de dahil etmiştir. Bu yönlü eleştirilerinde Bilget'in söyledikleri doğru mu yanlış mı? Bunlar bir yana, temelde yöntemin yanlış olduğunu belirtmiştim, Ayrıca Lenin'e ulusal sorunda yönelttiği eleştirilerini haksız ve yanlış buluyorum.

Bilget, Lenin, Stalin...vb. o dönemin önderlerini aşırı iradi davranmakla suçluyor, ama bir anlık kendisinin düştüğü konumun ne olduğuna hiç mi hiç bakma gereğini duymuyor. Çokuluslu devletlerde, ulusal sorunun, hem işçi sınıfının öncülüğündeki çözümlerinin tümünün federasyonla sonuçlandığını ve bunda tarihsel zorunlulukların rolü olduğunu belirteceksin, sonra da dönüp o dönemin önderlerinin ulusal sorunun böyle çözümünde aşırı iradi çaba ve yönelişlere sahip olduklarını yazacaksın. Bu korkunç bir çelişkidir. Dikkat edilirse, Bilget bilerek ya da farkında olmadan, Lenin ve Stalin'i, tarihsel zorunluluklar olarak halkları çevreleyen ekonomik, sosyal, siyasal koşulların dayatıcılığını ve işçi sınıfının doğasındaki birlikçi eğilimi esas alıp geliştirdikleri için, iradecilikle (volantirizmle), dogmatizmle suçluyor. Ben tam tersine, doğru olduğuna inanıyorum. Ve eğer Bilget yoldaş, Kürt ve Türk işçi sınıfının doğasındaki birlikçi eğilimine ve halkların federasyonunu dayatan zorunluklara karşı direnirse, aşırı volantirist ve hatta dogmatik davranmış olacağına inanıyorum. Bilget yoldaş, hemen soracaktır: Canım, Türkiye işçi sınıfının bugün sosyalizm uğruna kavgası yok denecek kadar zayıftır. Kürt halkı nasıl beklesin? Yanıtım da bir soru ile olacaktır. Peki ama Kürt işçi sınıfının sosyalizm uğruna kavgası var mı bugün? K. Kürdistan'daki bugünkü ulusal kavganın sosyalizmle bir ilgisi var mı? Sorunun özü şudur: Bilget, çok uluslu devlet koşullarında hem bağımsız örgütlenme, bağımsız devrim, bağımsız iktidarı hem de aynı süreçte proletaryanın öncülüğünde sosyalizmi hedefliyor. Bu iki hedef bir arada olmaz. Olmadığını bugünden görüyoruz ve daha net de göreceğiz.

Şimdi tekrar somutumuza dönerek sorunu irdeleyelim.

1980'li yılların sonları ve 1990'lı yılların başlarında. K. Kürdistan'da ulusal mücadele yükselirken, Türkiye'de sınıfsal mücadele zayıf kalmıştır. Başka bir ifade ile K. Kürdistan'da yükselen salt ulusal dinamiğin, Türkiye'de zayıf kalan sınıfsal dinamikle birlikte yürüyüşü güçleşmektedir. Bu durumun başlıca nedeni: Dünya çapında komünizmin güç ve iddia kaybına uğraması, sosyalist sistemin ve önemlisi SSCB'nin dağılmasının dünyadaki güç dengelerini alt-üst etmesi; sosyalizmin ve toplumsal devrimlerin kısa vadede alternatif olmaktan çıkmış olmasıdır. Stratejik vadede kapitalizmin tek alternatifi yine sosyalizmdir, ancak şimdi içinden geçtiğimiz süreçte, sosyalizm uğruna milyonlar bugünden-yarına iktidarı alabilecek perspektifiyle yürüyemiyorlar. Komünistler, halihazırda "nasıl bir sosyalizm?" sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yoğun bir teorik arayış içerisindedirler. Sosyalizmi bugün de tek kurtuluş yolu gören milyonlar, güç topluyorlar, uzun soluklu bir kavganın temel taşlarını yeniden örüyorlar. Bu durum, dünyada tek tek ülkelerdeki komünist ve işçi hareketini derinden etkiledi. Bunda Türkiye ve K. Kürdistan işçi sınıfı da payını aldı.

Türkiye komünist hareketi güç günler yaşıyor. İşçi sınıfının yaşamsal ekonomik, sosyal hakları uğrundaki kavgası bile geçmişe oranla son derece cılızdır. Bugünden yarına (beklenmedik toplumsal alt-üst oluşlar olmazsa) Türkiye'de toplumsal devrim beklentisi kimsede yok. Bunda toplumsal devrim uğruna kavganın gevşetilmesi sonucu çıkarılamaz. Tersine, komünistler, bütün güçleriyle teorik-ideolojik, politik, örgütsel görevlerine asılmalı ve toplumsal devrimin gerçekleştirilmesi için yığınları kavgaya çekmelidirler. Ama bütün bunlar yapılırken, dünden farklı, uzun soluklu olmak gerektiği bilinciyle davranılmalıdır. Kısacası dünya çapındaki gelişmelerin de ciddi etkileriyle, Türkiye'de sınıfsal dinamik zayıftır.

Aynı gelişmeler Kürdistan'daki devrimci hareketi Türkiye'ye oranla daha çok derin boyutlarıyla etkilemiştir. K. Kürdistan'da sınıfsal dinamik, Türkiye'den bile daha zayıftır. Komünist hareketin etkinliği yine son derece sınırlıdır. Etkin olan yalnızca ulusal dinamiktir. PKK'nın başlattığı silahlı mücadelenin de etkisiyle güçlenen ulusal kavganın sosyalizmle bir bağı yoktur. Teorik düzlemde

A. Öcalan hafen sosyalizmi hedeflediklerini belirtiyor. Ancak bu teorik söylemin, pratik eylemlilikte ve günlük politikada, sosyalizm uğruna kavganın yükseltilmesi, Kürdistan'da emek-sermaye çelişkisi temelinde sınıf mücadelesinin derinleştirilmesi şeklinde bir seyir izlenmiyor. Mitinglerde, gösterilerde, "bijî Apo" "bijî azadi"nin yanı-sıra bijî sosyalizm haykırılmıyor. Kürdistan komünistlerinin "bijî azadiyi", "bijî sosyalizmle" dengeleme yolundaki bugünkü faaliyetlerinin dışında, Kürdistan devrimcilerinde sosyalizm uğruna kavgadan ciddi kopuşlar yaşandı ve bu bir süreç olarak devam ediyor. Başta PKK ve PSK'lılar olmak üzere, K. Kürdistan'da genel bir eğilim olarak sosyalizmi hedefleyen bir mücadele geliştirilmiyor ya da geliştirilemiyor. Şu açıkça dile getiriliyor: Emek-sermaye çelişkisi temelinde Kürdistan'da sürdürülecek sınıf mücadelesi, ulusal kurtuluşun kitlesel zeminini daraltır, deniliyor. Evet temel sorunumuz burada yatıyor. Ulusal özgürlüğün yanı-sıra onunla atbaşı giden bir sosyalizm kavgası gerçekten, ulusal dinamiğin kitlesel zeminini bugün daraltacaktır. TC devletine olduğu kadar, Kürt işbirlikçi burjuva sınıfa karşı, Kürt toprak ve tarihi burjuvazisine karşı mücadeleye girildiğinde, Kürdistan'daki kavganın hem kitlesel zemini bugün için daraltılacaktır, hem de hareketin ritminde düşüşe yolaçacaktır.

K. Kürdistan'da devrimci dalga yükseliyor, serhıldanlar yaşanıyor, ama Türkiye'de devrimci dinamik zayıf ve dolayısıyla Kürdistan'da devrimci mücadele bağımsız bir seyir izliyor, diyenlerin bu gerçeği görmesi gerekiyor. Bugün Kürdistan'da yükselen devrimci mücadele salt ulusal mücadeledir. Dinamiğini belirleyen ise ulusal kavgadır. Dengesizlik, Kürdistan'daki güçlü ulusal dinamik ve Türkiye'deki zayıf sınıfsal dinamik gerçeğinde yatıyor. Kısacası bugün için Türkiye'de zayıf olan Kürdistan'da da zayıftır. Hatta Türkiye'de sınırlı, yetersiz, zayıf da olsa, sosyalizm iddiası ve kavgası veriliyor. Kürdistan devrimci akımlarında ise, sosyalizmden genel bir kopuş yaşanıyor.

Ulusal dinamik: Halkımızın yüzyıllardır süren ulusal ezilmişliğinden, ulusal özgürlük ve ulusal devletine kavuşma isteğinden, polis ve jandarmanın devam eden yoğun baskılarına karşı kitlesel tepkilerden, acil ulusal istemlerinden ...vb. kaynaklanarak geliş-

mektedir ve bugün güçlüdür.

Sınıfsal dinamik (sosyalizm dinamiği): Kapitalizmin/ burjuvazinin işçi-emekçi kitleler üzerinde gerçekleştirdiği ağır sömürü, açlık ve yoksulluğa karşı, kendiliğinden oluşturduğu kitlesel tepkilerden, sınıf bilinçli işçi-emekçilerin bilinçli mücadelesinden; komünistlerin, komünist partinin sermayeye ve iktidarlarına karşı kapsamlı, ekonomik, sosyal, politik kavgasının bütünlüğünden hareketle gelişir. Ve bugün için hem Türkiye hem de K. Kürdistan'da zayıftır.

a- Kürdistan Komünistleri İrlanda'daki Burjuva Ulusal Çözümü Örnek Alamazlar

K. Kürdistanlı devrimciler, yurtseverler, hatta konünizm iddiasında olanlar, Türkiyeli komünistlere sık sık Marx'ın İrlanda sorununda takındığı tutum değişikliğini hatırlatır ve aynı tutumu almalarını isterler. İrlanda'da durum nedir, neler değişmiştir ve Marx'ın tutum değişikliği neyi içermektedir?

İngiltere, İrlanda'yı ilhak etmiştir. İngiltere'de başlangıçta güçlü bir işçi sınıfı hareketi vardır. İrlanda'da ise güçlü bir burjuva ulusal hareket vardır. Marx önceleri İrlanda'nın ancak ezen ulus (İngiliz) işçi hareketiyle kurtulabileceğine inanmıştır. Ancak sonradan, İrlanda kurtulmadıkça, yani bağımsızlığını elde etmedikçe, İngiliz işçi sınıfı özgürlüğe kavuşamaz der. Çünkü başlangıçta devrimci olan İngiliz işçi hareketi, giderek burjuva libarellerin etkisi altına girer ve reformistleşir. İrlanda'da ise, tersine burjuva demokratik hareket, ulusal kurtuluş kavgasında giderek devrimcileşir. Marx, İngiltere işçi sınıfından, toplumsal bir devrimi yakın sürede gerçekleştirebilir umudunu yitirdiği andan itibaren, İrlanda konusunda görüş değiştirerek, ayrılmasını destekler. Yoksa, "Eğer İngiltere'de kapitalizm, Marx'ın ilkten umduğu kadar çabuk devrilmiş olsaydı, İrlanda'da bu burjuva demokratik ve genel ulusal hareketin yeri olmazdı. Ama bu hareket geliştiğine göre hızlandırmayı ve kendi özgürlükleri ile bağdaşan bir sonuca vardırmayı öğütledi."

Yine Lenin sorunla ilgili olarak *"İrlanda burjuva kurtuluş hareketi, gittikçe güçlendi ve devrimci biçime büründü. Marx, bu ko-*

nudaki görüşlerini yeniden gözden geçirdi. İrlanda İngiliz boyunduruğundan kurtulmadıkça, İngiliz işçi sınıfı hiç bir zaman özgürlüğüne kavuşamayacaktır" (41)

Görüldüğü gibi, Marx, İrlanda sorununun öncelikle İngiliz işçi sınıfının toplumsal devrimiyle ve devrimci tarzda çözümünden yanadır. Bunun gerçekleşmeyeceğini gördüğünde bu defa İrlanda burjuvazisinin burjuva demokratik devrimiyle ve yine devrimci tarzda çözümünden yanadır. Ve İngiliz işçi sınıfına da İrlanda'daki bu burjuva demokratik devrimi desteklemeyi ve "devrimci doğrultuda hızlandırmayı" salık verir. Fakat sonuç olarak, Marx'ın bu her iki beklentisi de gerçekleşmez. Yani İngiliz işçi sınıfının devrimiyle İrlanda kurtulamadığı gibi, İrlanda burjuva ulusal devrimiyle de İrlanda sorununun devrimci tarzda çözümü gerçekleşmez. Yine Lenin'in belirlemesiyle; *"Ama henüz İrlanda'da bu devrim gerçekleşmiş değildir, yarım yüzyıl sonra şimdi İngiliz libarellerinin reformlarıyla gerçekleşmektedir " Çünkü "Olaylar başka türlü gelişti. İrlanda halkı olsun, İngiliz proletaryası olsun, yeteri kadar güçlü olmadıklarını gösterdiler Ancak, şimdi İngiliz liberalleriyle İrlanda burjuvazisi arasındaki alçakça pazarlıklarla İrlanda sorunu, (tazminatlı) tarım reformuyla ve (henüz sözü edilmeyen) özerklikle* ***çözüme bağlanmaktadır"*** (42)

Burada bir tesbit yapmamız gerekiyor: Marx İrlanda'nın ayrılmasını savunurken, İrlanda'da proletaryanın öncülüğünde ulusal ve toplumsal devrimi gerçekleştirebilecek ne bir devrimci hareket var, ne de bu yönlü iddialar. İrlanda'da ulusal mücadelenin başını burjuvazi çekmektedir. İki ülkeden birinde işçi hareketi, diğerinde burjuva ulusal kurtuluş hareketi ağırlıktadır. İngiltere ile İrlanda devrimci hareketi arasındaki ilişkiler bu iki akım arasındadır. Sonuçta Marx, burjuvazinin öncülüğünde İrlanda'nın bağımsızlığını savunur. Yine Lenin, Polonya ve Finlandiya burjuva milliyetçilerinin önderliği ele geçirdiği ulusal kurtuluşla gerçekleştirdikleri bağımsızlığı kabul eder, tanır. Ne İrlanda'da ne Polonya veya Finlandiya'da bağımsız devleti hedefleyen proletaryanın öncülük ettiği

---

41 - Lenin, U.K.T.H. sy: 106-107
42 - Lenin, a.g.e. sy: 107-108

bir ulusal toplumsal hareket yok. Ve Marx'ın Lenin'in çok uluslu bir devlette ezilen ulus proletaryasının önderliğinde ayrı örgütlenme ve bağımsız iktidar hedefi şeklinde teorik yaklaşımları olmamıştır. Marx'ın İrlanda konusunda son aldığı tutumu, Türkiye komünist hareketinden Kuzey Kürdistan sorununda aynen almalarını isteyen Kürt devrimcileri acaba kendi konumlarını ne olarak belirliyorlar? Kürdistan burjuva ulusal kurtuluşçuları mı, yoksa komünistleri mi? Sorunu tıpkı İrlanda İngiltere arasında olduğu gibi, Kürdistan burjuva ulusal kurtuluş güçleriyle, Türkiye işçi sınıfı hareketi arasındaki ilişkiler de Türkiye işçi sınıfı hareketinin, Kürt burjuva ulusal hareketi karşısında ilerletmeyi mi, bağımsızlık yönelişlerini desteklemeyi mi istiyorlar?

Bilget yoldaş da Marx'ın İrlanda konusunda tutum değişikliğinden söz ediyor ve *"Bundan sonradır ki, Marx İrlanda'nın İngiltere'den ayrılmasını ve kendi bağımsız devletini kurmasını savunmuştur"* [43] diyor ama, Marx'ın İrlanda'daki, hangi nitelikli hareketin bağımsız devlet yönelişini desteklediğinden söz etmiyor. Bilget, eğer, Marx İrlanda'da burjuvazinin önderliğindeki bağımsızlık hareketini desteklemiştir, Türkiye komünistleri (işçi sınıfı hareketi) de K. Kürdistan'da proletaryanın öncülüğündeki bağımsız ulusal-toplumsal devrimi ve bunun sonucunda kurulacak olan bağımsız ulusal devleti desteklesinler... diyorsa (ki böyle diyor); **birincisi,** bu yaklaşımında Marx'ı dayanak yapma çabalarına girmemeli, çünkü Marx'ın proletaryanın öncülüğündeki bağımsızılık hareketini destekleme şeklinde bir görüşü yoktur. **İkincisi,** eğer Türkiye komünist hareketi ve işçi sınıfı, bugünden yarına yani yakın vadede toplumsal devrimi gerçekleştirebilecek kadar ideolojik, politik, örgütsel donanıma sahip değildir, başka bir ifadeyle, bugün için, toplumsal bir devrimin nesnel ve öznel koşulları olgunlaşmamıştır denilirse, aynı şey K. Kürdistan için de geçerlidir derim. Türkiye'de toplumsal bir devrimin ayak sesleri yokken, K. Kürdistan da proletaryanın öncülüğünde ulusal-toplumsal devrimin gerçekleşebileceğini sanmak ve bu yönlü savunu içerisinde olmak boş bir çabadır. Sorun burada K. Kürdistan proletaryasına güvenme-

43 - K. Bilget, a.g.e. sy: 62

mek değildir. Ülkemizin işçi sınıfının, nitel ve nicel gücünü, devrim mücadelesindeki deneyimini, ekonomik, mesleki kavgadaki birikimini ve önemlisi bugün devam eden ulusal mücadele içerisindeki yerini biliyoruz. Kürdistan köylülüğü, genci, aydını, esnafı... vb. katmanlarla karşılaştırıldığında bile işçi sınıfının ulusal kavgadaki yeri oldukça sınırlıdır, zayıftır. Ve reformistleşen Türkiye işçi sınıfı, buna karşılık devrimcileşen K. Kürdistan işçi sınıfı tesbiti yapmak gerçekçi değildir. Bunun ekonomik, sosyal, siyasal temelleri bulunmuyor. Güney ile Doğu Kürdistan'da ise, bu bakımdan durumlar daha da vahimdir.

K. Kürdistan devrimcilerinin ulusal sorunun çözümünde yüzyüze oldukları seçeneklerin şunlar olduğuna inanıyorum:

Birincisi; K. Kürdistan'da proletaryanın ulusal kavgada öncülüğü ele geçirmesinde ısrar etmek, proletaryanın öncülüğünde TC'ye karşı ulusal özgürlükle birlikte, kapitalizme karşı sınıfsal özgürlüğü kesintisiz, tek bir tarihsel süreç olarak savunmak ve kavgasını vermek. Bu stratejik perspektif Türkiye proletaryası ile ekonomik ve siyasal kavgada birleşik mücadeleyi ve örgütlenmeyi de beraberinde dayatır. Yine bu stratejiyi esas alan her akım, her parti, ulusal mücadelenin ritmindeki geçici bir düşüşü de göze alacaktır. Sınıfsal temellere oturmuş ulusal kavganın en azından başlangıçta hem kitle temelleri daralacak, hem de gelişim hızı yavaşlayacaktır. Çünkü sınıfsal kurtuluş, kaçınılmaz olarak Kürt ulusunda iç saflaşmayı ve kavgayı dayatır. **Bir yanda** TC'ye karşı genel ulusal görevlerde en geniş ulusalcı güçlerin kavga birliği, **diğer yandan** aynı süreçte emek-sermaye çelişkisi temelinde Kürdistan'daki sınıf ve katmanların sınıflararası mücadelesi, Kürt halkının ulusal olduğu kadar, toplumsal kurtuluşu bu stratejiden geçer. Toplumu köklü devrimci değişikliklere uğratacak bu stratejinin oldukça uzun soluklu olması gerekiyor. Hele son yıllarda komünizmin dünya çapında aldığı derin yara ve toplumsal devrimlerde yaşanan kısırlık, bu stratejinin görevlerini daha da ağırlaştırmaktadır.

İkincisi: Türkiye proletaryası "reformistleşmiştir" ya da yakın vadede, Türkiye'de toplumsal devrimin gerçekleşmesi olanaksızdır. Ve dolayısıyla ulusal kurtuluş, Türkiye toplumsal devrimini bekleyemez, beklememelidir. Kürdistan'ın bağımsız kurtuluşu öne

alınmalıdır şeklinde bir stratejidir. Bu strateji, Kürt burjuva ve küçük burjuvazisinin ve ilişki içinde oldukları uluslararası burjuvazinin at oynatacağı bir stratejidir. Bu strateji de K. Kürdistan proletaryasının, komünistlerinin, radikal değişimleri hedefleyen devrimcilerin etkin olabileceklerini düşünmek saflık olur. Bu strateji, K. Kürdistan'daki ulusal kurtuluş hareketini, Güney ve Doğu Kürdistan'daki ulusal kurtuluşun izlediği yola kaçınılmaz olarak yönlendirir. Bugünden bunun ilk adımları atılıyor bile. Ve bu strateji; Kürdistan proletaryasının devrimci çözümünü içermediği gibi, Kürt burjuvazisinin de ulusal sorunun devrimci çözümünü içermiyor. Doğu ve Güney Kürdistan'daki gelişmeler, bunu fazlasıyla kanıtlıyor. Artık ve çoktandır, dünyada genel olarak burjuvazinin devrimleri tükenmiştir. Özel olarak ulusal kurtuluş mücadelelerinin başını çeken burjuvazinin devrimleri tükenmiştir. Şu anda gerek Filistin'de, gerekse Kürdistan'ın tüm parçalarındaki Kürt burjuvazisi, kesinlikle emparyalizme karşı bir politik çizgi içerisinde değildir. Arafat'ın hem uluslararası emperyalist burjuvazi ile hem de Arap gericiliği başta olmak üzere, tüm bölge gericiliği ile ilişki ve dayanışma içerisinde olduğu biliniyor. Talabani ve Barzani Arafat'ın birer küçükleridirler, o kadar. Ulusal sorunda burjuva devriminin beklentisi içerisinde olmayalım. Artık bir kaç istisna durumunda bulunan ezilen uluslarda, ulusal sorunun burjuva çözümü, devrimlerle değil, reformlarla, ezen ulus burjuvazisi ve emperyalist burjuvazi ile pazarlıklarla "çözüme" kavuşturulacaktır. Güney'de olanlar budur. Kuzey de Güney yoluna itilmeye zorlanıyor. Arda ve Bilget yoldaşlar bu gerçeği görmelidirler. Elbette, Kürdistan proletaryasının öncülüğü ele geçiremediği ve Kürt ulusal burjuvazisinin bileğinin hakkıyla K. Kürdistan'da öncülüğü ele geçirip, hem TC ve bölge gericiliğine hem de emperyalizme karşı devrimci bir tutum alabildiği koşullarda, stratejik olarak hedefleri olmasa da Türkiye komünist hareketinin, Kürt ulusal burjuvazisinin böylesine bir devrimci yönelişini desteklemesi gerekirdi. Ancak şimdi Kürt burjuvazisinin ulusal sorunun devrimci çözümünü hedeflediğinden herhalde kimse sözedemez. Kürt burjuva milliyetçiliği, Kürt halkını gerçek özgürlüğe ve bağımsızlığa kavuşturamaz. İran, Irak ve Türkiye'ye "demokrasi, Kürdistan'a otonomi" ya

da "Türkiye'ye demokrasi Kürdistan'a özgürlük" şiarında ifadesini bulan şiar, kapitalizmi hedeflemediği gibi, TC'nin mevcut sınırlarını aşmayı hedeflemiyor. Kürt halkının federasyon ya da bağımsızlıktan yana tutum belirleyeceği özgür ortamı oluşturamıyor.

Sonuç olarak: Kürdistan halkını ulusal-toplumsal kurtuluşa götürecek yol, Türkiye ve K. Kürdistan bütününde birleşik bir devrimdir. Bu birleşik devrimin güçleri Kürt ve Türk işçilerinin, Kürt ve Türk halklarının birleşik mücadelesiyle gerçekleşebilir. Birleşik devrimle, egemen devletin ve onun temeli olan tekelci kapitalizmin yıkılmasıyla, Kürt halkı ulusal ve sınıfsal özgürlüğüne, Türk halkı sınıfsal özgürlüğüne kavuşabilir. Devrimin gerçekleşmesiyle birlikte, özgür ortamda Kürt halkının Türklerle federasyon içerisinde mi kalacağı yoksa ayrılıp bağımsız devletin. mi kuracağının belirlenebilmesi için, Kürdistan'da referanduma gidilmelidir. Birlik iktidarı veya bağımsız iktidar sorununa Kürt halkı özgür iradesiyle karar vermelidir. Kürt halkı özgür iradesiyle, iktidarın biçimini belirlemede özgürdür. Komünistler, devrimciler, yurtseverler ve Kürt burjuva milliyetçiliği elbetteki, birlik veya bağımsız iktidar sorununda görüşleri doğrultusunda Kürt halkını ikna etme hakkına sahiptirler.

Biz, K. Kürdistan ulusal demokratik halk devriminin, Türkiye toplumsal devrimine "bağlı" olmasını savunmadık. Bugün de savunmuyoruz. İki halkın paralel gelişen ve gelişecek olan birleşik devrim sürecine; Kürt ulusal ve toplumsal muhalefet güçleri, kendi ulusal ve özgün ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel talepleriyle katılmalıdırlar. Geçmişte iki halkın devrimci güçleri arasında oluşturulan ve uzun ömürlü olmayan FKBDC, Sol-Birlik gibi cephelerin programının özü itibariyle Kürdistan yönünden bu talepleri içermekteydi. Gaspedilen UKTH, zorla yasaklanan dil, kültür ve sanat yönündeki talepler ve Türkiye'ye göre ekonomik, sosyal yapıdaki geriliğin öne çıkardığı özgün ekonomik, sosyal, siyasal talepler; K. Kürdistan'da ulusal ve toplumsal devrimin dinamizmini belirleyen muharriklerdir. Dolayısıyla, iki özgün devrimden yani Türkiye toplumsal devrimi ve K. Kürdistan ulusal-toplumsal devriminden sözediyoruz. Yine bu iki devrimden birinin diğerine bağlılığından değil, birleşik karekterinden söz ediyoruz.

b- Kürt Ulusal Sorununun Çözümüne İlişkin Farklı Eğilimler Var

K. Kürdistan'da ulusal sorunun çözümüne ilişkin Kürt halkında birbirinden farklı eğilimler vardır. Bence bu farklılıkların varlığı doğaldır da. Gerek devrimci basının yansıttıkları, gerek Kürdistanlı parti ve örgütlerin iktidar yönelişleri, gerek kitle örgütleri temsilcilerinin yansıttıkları eğilimler ve gerekse sınırlı bir kitle üzerinde gerçekleştirilen anketlerde yansıyan kitle eğilimleri toplumun esas üç ana eğiliminde birleşiyorlar. Bu üç ana eğilim şöyle özetlenebilir.

Federasyon eğilimi ya da yönelişi: Bugünkü süreçte belirleyici eğilimdir. Kürt ulusal sorununun, ulusal devletin kurulmasıyla çözümlenmesi, Kürt ve Türklerin kendi ulusal devletleri ile eşit koşullarda bir federasyon çatısı altında birleşmeleri. Federasyon eğilimi, K. Kürdistan'da şimdiki süreçte hem kitlelerin ezici çoğunluğunun eğilimidir, hem de politik örgütlerin. Bugün hemen hemen Kürdistanlı parti ve örgütlerin tümü federasyon yönelişini kabul etmekle birlikte, yine aynı parti ve örgütlerin bir çoğu federasyonu kerhen savunuyorlar, bağımsızlığa ulaşmak için geçilmesi geken bir aşama olarak değerlendiriyorlar. Kürdistan'ın dört parçaya bölünmüş olması ve bu dört parça üzerinde dört gerici devletin Kürdistan'a vurduğu kelepçe, dört gerici devletin emperyalizmle devam eden ilişkilerinin, kendilerine uluslararası alanda sağladığı destek "bağımsız Kürdistan" yönelişini zorlaştırmaktadır. Çünkü bölge gerici devletlerinin emperyalizmle bölgedeki mevcut devlet sınırlarının (ki halkların iradesine rağmen dün emperyalistler ve bölge devletleri el ele vererek çizmişlerdi) değişmezliği üzerinde görüşbirlikleri devam ediyor. Güneydeki Federe Kürt Devleti fiilen bağımsız bir devlet olmasına rağmen, emperyalizm ve bölge gericiliği, bağımsız devlet olmasına karşı çıkıyorlar. Güneydeki burjuva ulusal güçler ise, bu karşı tutum nedeniyle bağımsızlıklarını ilan edemiyorlar, Irak'la federasyonda ısrar ediyorlar. Federasyonu dayatan bir diğer neden, ezen ile ezilen ulus halkı arasında gerçekleşen ekonomik, sosyal, kültürel ilişkiler ve entegrasyondur. Suriye'yi saymazsak, bu konuda en ileri boyutta entegrasyon Kürt-

lerle Türkler arasında gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla İran ve Irak izlemektedir. Ayrıca, özellikle K. Kürdistan'da federasyonu adeta kaçınılmaz kılan bir diğer faktör olarak; bugüne kadar Kürt ulusunun TC tarafından varlığının inkar edilmesi, kültürel, sosyal, politik ve önemlisi idari kurumlaşmasının engellenmesinin yarattığı sorunlarla yüzyüze kalmasıdır. Şimdi K. Kürdistan'da Kürt halkı ayrılsa ve TC (buyurun ayrılın) dese bile, Kürt halkı ne eğitimi Kürtçe gerçekleştirebilecek kadroya, ne devleti yönetecek idari kadroya, ne ekonomik, sosyal, kültürel yaşamı düzenleyecek yetişmiş kadroya sahip değildir. Eğer bugün Güney Kürdistan'da yarım-yamalak da olsa, bir devlet kurulabilindiyse, bunda yine güdük, sınırlı da olsa yıllardır devam eden özerklik koşullarında yetişen kadroların belirleyici payı vardır. Kısacası, K. Kürdistan parçasında hangi yönden bakarsak bakalım, Kürtlerin Türklerle bir federasyon süreci kaçınılmaz olarak karşımıza çıkıyor.

Her halûkârda bağımsızlık eğilimi: Gerek yukarıda belirttiğimiz koşulların, gerek "hareket ettiğimiz öncüller "başlığı altında irdelediğimiz olguların toplamından hareketle, K. Kürdistan'da bağımsız devlet kurma eğilimi kitleler arasında hayli zayıftır. Bugünkü süreçte yapılan anketler bu eğilimin % 20 civarında olduğunu göstermektedir. Elbette bu % 20'lik oran farklı farklı değerlendiriliyor. Hani bardağın yarısı boş mu dolu mu örneğindeki gibi. Bardaktaki suyun az olduğuna vurgu yapmak isteyen, "bardağın yarısı boştur" der. Tersinden, suyun çokluğuna vurgu yapmak isteyen ise " bardağın yarısı doludur" der. Gerçi % 20'lik olay bardağın yarısı yani % 50 bile değildir. Olsun, kimileri bu % 20'lik bağımsızlık eğilimini, bugün için büyük bir oran olarak görmekte, geleceğin bu eğilim tarafından belirleneceğini iddia etmekte ve stratejik yönelişi bu eğilim üzerine inşa etmektedirler. Bence % 20'nin bugünden gelecekteki bağımsızlığın rampası haline getirilmesi yanlıştır. Bugün ayrılmaktan yana tavır almayan Kürt halkının, gelecekte, içerisinde yaşayacağı sosyo-ekonomik ve siyasal koşullarda, birlik iktidarı olarak federasyonu mu yoksa bağımsızlığı mı tercih edeceği ancak o günün koşullarında şekillenecektir. Ve gelecekte Kürdistan'ın diğer parçalarındaki durum ve uluslararası alandaki gelişmeler hangi eğilime güç katacak; K. Kürdistan'da ko-

münistlerin ve burjuva milliyetçilerin yığınlar üzerindeki etkinlik düzeyleri ne oranda olacak?... Bütün bunları, gelecekte yaşanılacak koşullar ve sınıflar mücadelesindeki güç dengeleri belirleyecektir.

Daha çok Kürt burjuva milliyetçi çevrelerde boyveren otonomi yada kültürel haklar: Bu eğilimin hem kitlesel zemini zayıftır, hem de K. Kürdistanlı tüm politik akımlar tarafından reddedilmektedir. Ancak, Kimi Kürt burjuva milliyetçi çevrelerde daha çok ifadesini bulan bu eğilim, TC'nin ve hatta Türk toplumunun diğer seçeneklere oranla en rahat kabul edebileceği bir eğilimdir. Hatta TC yetkileri, halihazırda resmen kabul edilip ilan edilmiş olmasa da, bu eğilimin sahiplerine el altından yeşil ışık yakmakta ya da bu eğilimi teşvik etmektedir.

Bir de soruna Türkiye, Türk ulusu cephesinden baktığımızda yine birbirinden farklı üç eğilimin varlığı görülür.

Kürt ulusunun varlığının reddi eğilimi: Bu eğilim, kavganın ürünü olarak zayıflatılmış da olsa halen hem devlet içerisinde ve hemde toplum saflarında bir eğilim olarak devam ediyor. Bu eğilimin hem devlette hem toplumda en büyük besleyicisi, Türklerin Anadolu'yu sonradan yurt edinmesi ve kendi yurtları olduklarından emin olmamaları. "Türkiye Türklerin" şeklindeki ilginç ve garip slogan halen Hürriyet gazetesinin başlığında spot olarak duruyor. Kürtlerle başlayan sürecin ardından, Çerkezler, Lazlar, Araplar, Yunanlılar, Ermeniler vb. aynı istemlerle ortaya çıkarlarsa halimiz ne olacak kaygıları Türk toplumunu halen ciddi olarak etkiliyor. Kürdistan'ın Orta Asya ile Anadolu'nun coğrafik bağını tamamıyla kopartması, bu gerici, faşist pantürkist eğilimi besleyen bir diğer faktördür. Bu eğilimin Türk toplumunda ve devlet yapısında kırılabilmesi tamamıyla Kürt halkının kararlı mücadelesiyle gerçekleşebilir. Ve bugün, bu gerici faşist eğilim tarafından Kürt halkının varlığı resmen değil, fiilen kabul ediliyorsa, bu, Kürtlerin kararlı mücadelesinin ürünüdür. Türk toplumunda ve devletinde bu eğilimi kırıp etkisiz hale getirmek için, Türk komünistlerine, devrimci demokratlarına ve hatta burjuva demokratlarına çok ciddi görevler düşmektedir.

Burjuva demokratik eğilim: Ali Sirmen, Necati Doğru, Mehmet Altan... gibi daha çok sınırlı bir aydın çevrede boy veren bu

eğilim, bugün için zayıftır. Kürtlerin/Kürt ulusunun ulusal, kültürel haklarının verilmesini, hatta bir referanduma gidilerek, Kürtlerin çoğunluğu ayrılmaktan yana tavır alırlarsa, bu çoğunluk kararının gereğinin yapılıp, bağımsızlıklarının tanınması gerektiğini savunur burjuva demokratlar. Türk toplumu yönünden boy veren olumlu bir eğilimdir. Gelişmeler bu eğilime güç katabilir. Tersi de, yani bu eğilim daha doğmadan gericileşip boğulabilir.

Komünistlerin, sosyalistlerin, ayrılma özgürlüğü temelindeki federasyon eğilimi: Komünistim, marksist-leninistim iddiasında bulunan tüm politik parti ve örgütlerde teorik, ideolojik hatta politik söylemde, Kürt ulusunun ayrılıp bağımsız devlet kurma hakkı da içinde, ulusların kendi kaderlerini özgürce tayin etme hakkı savunuluyor. Kimilerinde bu günlük politik propaganda da bile işleniyor. Bu Türkiye komünistleri, sosyalistleri adına dünc göre olumlu ve ileri bir düzeydir. Ve çok uluslu bir devlette marksizm-Leninizm adına savunulması gereken bir tutumdur. Örneğin; yarın refedandum yapıldığında Kürtler bağımsızlıktan yana çoğunlukla tavır belirlerse, Türkiye komünistleri ideolojik, politik savunularına denk düşen pratik bir tutumla, bağımsızlığı tanıyıp (Lenin'in ve SBKP'nin birlik savunularına rağmen burjuva milliyetçilerinin önderliğinde bağımsızlığa yönelen Polonya ve Finlandiya'nın bağımsızlığını tanıması ve bu bunun karşısında hiç bir zor tutumuna başvurmaması gibi) kabullenirler mi? Tümü için bugünden evet diyemiyorum. Ayrıca komünistlerin, sosyalistlerin temsil ettiği bu eğilimin kitle zemini mevcut koşullarda hayli zayıftır. Ve bu eğilimin güçlenmesi doğrudan komünist hareketin toplumsal devrim savunusunun işçi ve emekçi yığınlar arasında güçlenmesine bağlıdır.

c- Kürdistan'ın Birliği Sorunu

Kürdistan'ın ülke olarak tarih içerisinde nasıl parçalandığının üzerinde uzun uzun durmuştum. Burada tekrar ayrıntılara girmeyeceğim. Kürdistan Kürt halkının iradesine rağmen zorla, önce Osmanlılarla Farslar arasında ikiye bölündü. Bu ilk bölünmenin tarihi 400 yıl gerilere kadar dayanır. Sonra I. Dünya savaşının ardından,

İngiltere, Fransa gibi emperyalist devletler, bölge gerici devlet ve güçleriyle el ele vererek Kürdistan'ı yeniden böldüler ve böylelikle, ülkenin dörde parçalanması tamamlandı.

Kürt ulusu her bir parçada yıllardan beri, farklı ekonomik, sosyal, siyasal koşullar altında yaşadı ve farklı düşmanlara karşı mücadele verdi. Bu durumu bugünde devam ediyor. Kürt halkını dört parçada birden tek bir devrim hedefinde birleştirebilecek koşullar yok. Ve dört parçada birden Kürt halkını tek bir parti/partiler çatısı altında örgütlemenin, ortak kurtuluş uğruna kavgaya çekmenin sosyo-ekonomik ve siyasal koşulları yok. Bu gerçeklik nedeniyledir ki, aynı dünya görüşüne, aynı politik hedeflere sahip oldukları halde, her parçada ayrı bir Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) kuruldu. Tek bir parti çatısı altında birleşme çabaları olumlu sonuç vermedi. Çünkü her bir parçada yığınları dinamize eden devrim dinamikleri farklıdır. Ve her bir parçadaki Kürt halkı, ilhakçı devleti yıkmak için ezen ulus emekçileri ile ortak mücadele göreviyle yüzyüze kaldılar. Özellikle TC'de Kürt ve Türk halkının ortak mücadele zeminleri oldukça güçlüdür. Bu, herşeyden evvel iki halktan işçi emekçi yığınların ortak kitle örgütleri ve ekonomik, sosyal hakları uğrundaki kendiliğinden eylemlilikleridir. Bunlar gerçekliğimizin bir yanıdır ve yakın tarihimizi belirlemeyecek olan gerçeklerdir. Diğer yandan Kürdistan dört parçasıyla bir ülkedir, farklı lehçeleri konuşmasına rağmen Kürtler tek bir ulustur. Kürdistan'ın parçaları arasına konulan sınırlar yapaydır ve Kürt halkına rağmen bu sınırlar çizilmiştir. Dört parçadan Kürt ulusunun birliği, Kürtlerin tarihsel olarak hakkıdır. Kürt halkı bu tarihsel hakkını ne zaman kullanır/kullanabilir? Ya da bu hakkın kullanılmasının koşulları ne zaman nasıl olgunlaşır? Hatta Kürdistan'ın parçalarındaki Kürt halkı, önümüzdeki süreçte ayrı ayrı ulusal özgürlüğü elde ettiklerinde, tek bir devlet çatısı altında birleşirler mi, birleşemezler mi? Bunu bugünden kesin olarak belirlemek güçtür. Bölgemizde bunun somut örnekleri vardır. Arabistan ülkesinde 22 Arap devleti vardır. Orta Asya'da Türki Cumhuriyetler olarak beş ayrı cumhuriyet vardır. Ne Arapların ne de Türkilerin tek devlet çatısı altında birleşme sorunları yoktur. En azından yakın tarihte gündemde değildir. Aynı dili konuşan ve coğrafik olarak sınırdaş olan Almanya

ile Avusturya iki ayrı devlettir. Bu sözünü ettiğim ve aynı ulustan geldikleri iddiasını taşıyan ülke halklarının birleşememelerinin elbette hem tarihi hem de günün somut koşullarından kaynaklanan nedenleri vardır. Kürdistan'ın 400 yıl gerilere dayanan parçalanmışlığı, bu uzun parçalanma sürecinde yüzyüze kaldıkları farklı süreçler, sorunlarla yüklü bulunan her parçadaki Kürt ulusunun yarın hemen birleşebileceklerini kim iddia edebilir? Her bir parçadaki Kürt ulusu, ayrılıp kendi bağımsız devletini kursa bile, kendi aralarında tek bir Kürdistan devletine yönelip-yönelmeyecekleri tartışma götürür. Ve bugünden kesin konuşmak insanı yanılgılara sürükler. Ayrıca, her bir parçada burjuvazinin öncülüğündeki ulusal bağımsızlık sonucu kurulacak olan ulusal devletlerin birleşmeleri, halkın birlik eğiliminden çok kendi bencil çıkarlarını ulusun çıkarlarıymış gibi öne çıkaracak olan Kürt burjuvazisinin sınıfsal çıkar ilişkilerine bağlı olarak gündeme gelebilir, gelmeyebilir. Örneğin Güneydeki burjuvazi zengin petrol kaynaklarını Kuzeyli burjuvazi ile paylaşmayabilir ya da Güney ile Kuzeyin zenginlik kaynaklarını birleştirmeyi hedefleyebilir. Bunları bugünden kestirmek güçtür. **Ve de önemlisi;** burjuvazinin önderliğindeki ulusal devlette, emperyalizmin gölgesinin olacağı tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Emperyalizm ve İsrail bölgede birleşmiş ve güçlü tek bir Kürdistan devletini mi, yoksa küçük, kendi aralarında bile sorunları bulunan, birden fazla güçsüz Kürt devletinin mi oluşturulmasını hedefler? Bu soruya yanıt üzerinde herkes ciddi kafa yormalıdır. Elbette emperyalizm her şeye kadir-i mutlak değildir, ancak somut gerçekliğimiz ortadadır. Bugün bir çok nesnel güçlük nedeniyle, Güneyli Federe Kürt Devleti'nin, emperyalizmden bağımsız davranabileceğini söyleyebilir miyiz? Hayır! Emperyalizm bölgede güçlü devletleri biraraya getirmemeye, güçlenmelerini engellemeye çalışırken, yarın 30 milyonluk güçlü bir Kürdistan devletinin kurulmasına destek vermek bir yana kayıtsız kalır mı? Hayır!

Kürdistan/Kürt ulusu; Türkler, Araplar ve Farsların çevrelediği bir coğrafik konumdadır. Bu gerici devletlerde ve Kürdistan'da sosyalizm ve halkların gerçek kardeşliği egemen olmadıkça, bağımsız Kürdistan koşularında bile Kürtlerle Araplar, Farslar, Türkler arasında toprak ve etnik sorunlar hiç bir zaman bitmeyecektir.

Emperyalizm bu çelişkilerden hareketle, bu bölge halkları arasında çatışma ortamını hep diri tutabilir. Irak'ın Kuveyt'e saldırısının altında, yani Arap'ın Arapla sorunlarının altında emperyalist oyunun ciddi payı varsa; yine emperyalistler Kürtlerle bölge devletleri arasında sorun yaratmakta sıkıntı çekmez. K. Kürdistan devrimcilerinin, Kürdistan'ın dört parçada birliğini savunurken, bütün bunları gözönünde bulundurmaları gerektiğine inanıyorum.

Uzun yıllara dayanan Kürdistan'ın bölünmüşlüğünün yarattığı sorunlar ve önemlisi Kürtlerle Farsların tarihin derinliklerinden gelen bağları nedeniyledirki, İran KDP Genel Sekreteri Dr. Sadık Şerefkendi (kısa bir süre önce İran İslam rejiminin ajanları tarafından katledildi) "İran Kürtleri kendilerini İranlı hissediyorlar" diyordu. Şehit olmadan önce, Medya Güneşi'nin kendisiyle yaptığı röportajda bir soruya yanıt verirken şunları belirtiyor: *"Politik alanda da bazı gerçekler var Genelde İran Kürtlerinin durumu Türkiye ve Irak.Kürtlerinden daha farklıdır. İran Kürtleri kendilerini İranlı hissediyorlar Tarih, kültür, dil ve müzik alanlarında İran Kürtleri gerçekten de kendilerini İranlı hissediyorlar. İranlıları kendilerine Suriyeli Kürtlerden daha yakın görüyorlar Bu bir gerçektir. Evet bunlar Kürttürler ancak lehçeler arasında çok farklılık var. Diğer parçalarda büyük bir Kürdistan düşüncesinin tersine, İran Kürtlerinin politikaları her zaman İran çerçevesinde otonomi olmuştur. Tüm bu gerekçeler böylesi bir tabloyu ortaya çıkarıyor. Fakat inanıyorum ki ilerde birbirlerini daha iyi tanırlar ve yakınlaşırlar."* (44) Daha II. Dünya Savaşında Sovyet Kızılordusu'nun da desteğiyle, Mahabat Kürt Cumhuriyeti'ni kuran İran Kürtlerinin liderleri bugün bunları dile getirebiliyorlar. Dünya ve bölgedeki güç dengeleri değiştikçe politikacılar da farklı politikalar izleyebiliyorlar.

Bilget yoldaş **bir yandan,** *"Ancak, dünyanın, bölgenin ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar bilimsel yöntemlerle irdelendiğinde, ülkenin ve ulusun birliğinin pratik olarak gerçekleşmesinin günün sorunu olmadığı anlaşılır"* diyerek doğru ve gerçekçi bir tesbitte bulunur; **diğer yandan,** *"Her bir parçada yaşayan Kürt halkı, egemenliği altında yaşamak zorunda bırakıldığı ulus emekçileriyle or-*

---

44 - Medya Güneşi, Sayı: 16 sy: 15

tak bir iktidar yerine kendi ulusal birliğini amaçlar. Bu doğal, tarihsel ve haklı bir istektir, amaçtır " Ya da *"Özetle; ülkenin ve ulusun birliği gibi temel bir sorunun varlığı her parçadaki ulusal mücadelenin önüne yakın politik hedef olarak ulusal egemenlik hedefini koymayı emreder "* Yine, *"Kürt halkının, Kürt insanının ülke ve ulus olarak birlik diye bir sorununun olmadığını iddia etmek saçmalık olur Bunu istemediğini söylemekde... Kürt halkı için yakıcı bir istektir bu. Tam kurtuluşun ulusal birliğin gerçekleşmesiyle elde edileceğini ulusal bilinç taşıyan her Kürt bireyi bilir Kürt halkının ulusal muhalefetini belirleyen temel etkenlerden birisi, ulusal birlik isteğidir Bu, onun devrim dinamikleri arasında önemli bir yer tutar."* [45] diyerek Bilget, Kürdistan'ın birliği sorununda ultra birlikçi tutum alıyor. Stratejisini Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun dört parçada birliği üzerinde inşa ediyor. Önce tek tek parçalarda ulusal bağımsızlık, Bilget'in belirlemesiyle her parçada "yakın politik hedef olarak ulusal egemenlik" kurmayı, sonrada bu bağımsız Kürt ulusal devletlerinin Kürdistan'ın ülkesiyle ulusunun birliği hedefinde birleşmelerini savunur. Üstelik bunu kendi savunusunun çok ötesinde, her parçada yakın politik hedef olarak, önce ulusal bağımsızlık ve devamla tek Kürdistan devletinde birlik yönelişinin "ülkenin ve ulusun birliği gibi temel bir sorunun... emr"i olarak sunar. Sık sık belirttim, Kürt sorununda Bilget çubuğu düzelteyim derken bu defa da kırmıştır. Soruna duygusallıktan ve ajitatif yaklaşımlardan uzak bakabilen birisi, Bilget gibi Kürdistan ve Kürt ulusunun birliği sorununun "Kürt halkı için yakıcı bir istek" olduğunu söylemez. Kürdistan'ın birliği sorunu tarihsel ve haklı bir istektir, ancak "yakıcı bir" istem değildir. Bilget yoldaş, yazısında peşpeşe paragrafların ilkinde, Kürt ulusunun birliğinin Kürt halkı için "yakıcı bir istek" olduğunu, hemen sonraki paragrafta ise, "doğal, tarihsel ve haklı bir istek"tir diye belirtiyor. Burada amacım, satır aralarında kelimelerin birbirine karşıtlığını yakalamak ya da illada eleştirmiş olmak için eleştirmek değildir. Söylenenler birbirinden farklı anlamları, süreçleri içerirler. Örneğin, Kürt,ulusu üzerindeki ulusal baskıların, terörün derhal kaldırılma-

---

45 - K. Bilget, Newroz Sayı: 5 sy: 43-44

sı, dili, kültürü üzerindeki yasaklara son verilmesi acil ve yakıcı istemlerdir Kürt halkı için. Hatta tek tek parçalarda, Kürt ulusunun kendi ulusal devletini kurmasını kısmen yakıcı bir istem olarak değerlendirebilirsin. Ama Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun birliği gibi, hangi tarihte ve nasıl gerçekleşeceği ya da gerçekleşmeyeceği belli olmayan bir sorunu, "yakıcı bir istem" olarak dile getirmek ne bilimle ne de somut yaşamda Kürt halkının yüzyüze olduğu sorunlarla, görevlerle bir ilgisi yoktur.

Bilget, Kürt ulusal sorununu tutarlı savunmanın "önemli kriterlerinden biri, ezen ulus emekçileriyle birlik yerine, Kürt ulusunun ve ülkesinin birliğini savunmaktır" der ve "parçalardan herhangi birinde yaşayan Kürt halkının egemen ulus emekçileriyle ortak iktidar yolunu seçmesi, sorunun köklü çözümünün önüne yeni engeller çıkaracaktır" diyerek, Kürt halkına sakın ha! Türklerle ya da Farslarla, Araplarla federasyon (birlik iktidarı) kurmayın! yolunda uyarılarda bulunuyor. Ve küçük milliyetçi grupların ağzıyla *"birleşik örgütlenme ve birleşik iktidarı savunmak, sorunu, TC'nin bir iç sorunu olarak görmek demektir Misak-ı Milli'yi savunmakla eş anlamlıdır."* [46] şeklinde ağır suçlamalarda bulunmaktan da geri durmuyor.

Şimdi Bilget de birlik iktidarı olarak federasyonu savunur, (hatta şu an için savunmayan hiç bir parti ya da grup yoktur) ama zorunluluktan, kerhen, geçici olarak savunur. Bilget de Türk emekçileri ile sendikalar başta olmak üzere, kitle örgütlerinde birliği savunur, ama yine zorunluluktan, kerhen ve geçici olarak bunu savunur. Bilget de Kürt ve Türk işçi-emekçi halkının ortak düşmana karşı ortak mücadelesini savunur, ama yine bunu, zorunluluktan, kerhen ve geçici olarak savunur. Bilget'in Türk emekçileriyle birliği savunmadığı tek alan; siyasal alan olarak iradenin etkili olduğu, hatta kitleselleşip yığın eğiliminin baskısını ensesinde hissetmeyen küçük partilerde iradenin tek yanlı belirleyici olduğu tek alan olarak, politik parti örgütlenmesinde bugünden bağımsız örgütlenmeyi savunur. Bilget'in savunduklarını (parti sorunu hariç) bende savunuyorum. Aramızdaki fark, Bilget bütün bunları, isteyerek ve

---

46 - K. Bilget, Newroz Sayı: 5 sy: 44

doğruluğuna inanarak değil, zorunluluktan, kerhen geçici olarak savunuyor; ben ise, irademizin dışında ve bizden önce oluşmuş bulunan ve halklarımızı çevreleyen sosyo-ekonomik ve siyasal koşullar karşısında politik iradenin yapması gerekeni, halkların enternasyonal birliği ile uyum içerisinde savunuyorum. Bilget nesnel koşullar karşısında iradi olarak direniyor, ben verili nesnel koşullarda siyaset yapmanın strateji belirlemenin gerekliliğine inanıyorum.

Birleşik örgütlenme ve birleşik iktidarı savunmayı, "TC'nin bir iç sorunu" ya da "Misak-ı Milli" sınırlarını savunmakla "eş anlamdadır" diyerek toptancı ve bu savunuyu dile getirenlerin hepsini aynı kefeye koyan kolaycı yaklaşımın ne bilimle ne birlik savunusunun gerçek içeriğiyle bir ilgisi bulunmuyor. Mevcut devleti yıkmayı ve yerine Kürt ile Türk halklarının halk iktidarlarının (ayrı ayrı ulusal devletlerinin) eşit koşullardaki birliği olarak, federasyonu savunup hedeflemek, ne TC'nin bir iç sorunudur, ne de "Misak-i Milli" sınırlarını savunmakla bir ilgisi yoktur. Savunulan ve savunduğum stratejide, TC devletinin aşılması birinci koşuldur. Ve sınırlar yine mevcut üniter devlet olarak TC'ye göre değil, federasyon çatısı altında birleşen iki ayrı ulusal devletin sınırları olarak belirlenecektir. Bu konuda bizimle tarihteki en canlı benzerlik içerisinde olanı, Çekoslavakya'dır. Çekoslavakya devletinde (ki şimdi Çek ile Slovaklar uygarca koşullarda ayrıldılar. (Bunun üzerinde ayrıca duracağım) sınırlar Çeklere göre belirlenmemişti. Çek ve Slovaklar olarak iki ayrı ulusal devletin sınırları federasyon içerisinde belliydi. Bugün kavga ve uzlaşmazlık olmadan Çek ile Slovaklar ayrılabildilerse bunun esas nedenlerinden birisi, Çekoslovakya federasyonu altında birleşen bu iki ulusal devletin sınırlarının zaten belli olmasıydı . Ayrışmak için iki tarafın onayını gerektiren bir karar almak yeterliydi. Yine, federasyon eğer Bilget'in iddia ettiği gibi egemen ulusun devletinin bir iç sorunu, ya da egemen ulusun devletinin sınırları olarak şekillenmiş olsaydı; SSCB'nin dağılmasıyla, Rusya dahil 15 ayrı cumhuriyetin bugünkü sınırlarını kim belirledi? Rusya federasyonunun nüfus yapısıyla, geriye kalan 14 cumhuriyetin toplamına yakın ve toprak yüzölçümüyle 14 cumhuriyetten bir kaç kat fazla olması ayrı bir

gerçekliktir. Ama sonuçta, diğer 14 birlik cumhuriyetinin sınırlarının SSCB koşullarında Rusya'nın sınırları olduğunu kim iddia edebilir? Eğer iddia ederse, SSCB dağıldığı andan itibaren, bağımsızlıklarını mevcut sınırlar içerisinde ilan eden 14 birlik cumhuriyetinin bu durumunu nasıl izah edebilir?

Devrimle ve devrimin sonucunda Türkiye ve K. Kürdistan'da kurulacak olan iki ayrı halk Cumhuriyetlerinin birlikte kuracakları federasyonun sınırları ,TC'nin sınırları ya da "Misak–i Milli" sınırlar olmayacaktır. Fakat TC'nin varlığının devam ettiği koşullarda, başka bir ifadeyle, Türkiye ve K. Kürdistan'da halk devriminin daha gerçekleşmediği koşullarda (örneğin bugünkü koşullarda) Kürt ulusal sorunun TC ile pazarlıklar ve güç dengeleri sonucunda çözümlenmeye çalışıldığı, reformların öne çıkarıldığı, TC sınırları içerisinde Kürtlere otonomi (özerklik) verildiği durumlarda, sorun TC'nin bir iç sorunu ve Misak-ı Milli sınırlarının devamı olacaktır. Federasyon ile otonomi/özerk bölge yönetimi farklı şeylerdir. SSCB'de 15 birlik cumhuriyeti (yani federasyon) vardı. Ama başta ve ağırlıklı olarak Rusya Federasyonunda olmak üzere, tüm birlik cumhuriyetlerinde onlarca özerk bölgede vardı. SSCB'nin dağılmasıyla tüm birlik cumhuriyetleri bağımsızlığını ilan ederken, özerk bölgelerden bir tanesi bile bağımsızlığını ilan edemedi. Yalnızca bugünkü Rusya federasyonu bünyesinde 16 özerk bölge bulunmaktadır. Diğer 14 cumhuriyetin hemen hemen tamamında özerk bölgeler var ve hepsı ulusal mozayiği oluştururlar. Bu özerk bölgelerin hepsi, dün ilgili birlik cumhuriyetinin, bugün ilgili bağımsız devletin sınırlarının bir parçası olarak kabul ediliyorlar. Zaten tersi de mümkün değil. Yani, her devlet içerisinde belli bir bölgede, ilde, ilçede nüfus çoğunluğunu oluşturan ulusal topluluğun devlet kurması imkansızdır.

Eğer Bilget yoldaşın yaklaşımıyla soruna bakarsak, bugün K. Kürdistan'da "Misak-ı Milli"ci olmayan hemen hemen hiç bir Kürdistanlı devrimci parti ve örgüt yok. Çünkü hepsi şu veya bu nedenle; geçici zorunluluktan veya stratejik hedef olarak Türklerle Kürtlerin federasyonunu savunmaktalar. Ve pratik çözüm yolu olarak da önermekteler.

Bilget yoldaş, ideolojik, politik olarak, Kürdistan'ın her hangi

bir parçasındaki Kürt halkı için, ezen ulus emekçileri ile "ortak iktidar yolunu seç"erseniz, sorunun köklü çözümü dediği Kürdistan'ın birliğinin "önüne yeni engeller çıkar"ırsınız diyerek federasyona yönelmemeleri yönünde Kürt halkını uyarır. Ama aynı Bilget yoldaş, PKK-PSK protokolunda ifade edilen Türklerle federasyonu savunur ve Kürt halkına önerir. Bilget ve aynı perspektifte olanların, teorik/ideolojik yönelişleri ile pratik politik yönelişleri arasındaki bu çelişki, sosyo-ekonomik ve siyasal koşullara karşı direniş içerisinde olmalarından kaynaklanmaktadır.

d- Eylemde, Örgütlenmede ve İktidar Sorununda Amaç, Net ve Tek Olmalıdır

Çalışmada "Hareket Ettiğimiz Öncüller Nelerdir" başlığı altında uzun uzun ve ayrıntılı irdelediğim, Türk ve Kürt halkının içerisinde yaşadığı sosyo-ekonomik siyasal koşulların toplamı; bağımsız iktidar savunanların, teorik, ideolojik yönelişleriyle pratik, politik yönelişleri arasında daima bir çelişki, bir farklılık yaratmıştır. Bağımsız örgütlenmeyi savunurlar, Türkiyeli sol örgütler kadar Türkiye'de örgütlenmeye giderler... Bağımsız devrimi savunurlar, Türkiye devrimci hareketi ile birlikte mücadeleyi de savunur ve ona yönelirler. Bağımsız iktidarı savunurlar, Türklerle federasyonu somutta öne çıkarırlar...vb. Birincil ya da esas stratejik yöneliş bağımsız örgütlenme, mücadele ve bağımsız iktidar olarak belirlenir. Birlikte örgütlenme, mücadele ve federasyon "ikincil önemde" belirlenir, ama pratik politikada bu ikincil önemde olan görevler, yönelişler, birincil görevler olarak karşılarına çıkar.

Bunun tipik örneklerinden biri Medya Güneşi yazarı B. Arda'dır. Yazar *çünkü çarpıklık esas olarak Kürdistanlı komünist ve devrimcilerin, ikincil önemde olan ortak kurtuluş stratejisini birincil strateji olarak benimseyip ezen ulus devrimcileriyle örgütlenmelerinden kaynaklanıyordu."* [47] Yine aynı yazar *"Halbuki bizler, ayrı devrim stratejisini savunmakla birlikte, Kürdistan'ın kurtuluşunu salt bu yolla sınırlamadığımız gibi, UKTH'nın gerçek-*

---

47 - B. Arda, Medya Güneşi Sayı: 9 sy: 16

leşmesini Türkiye devriminin 'sonra'sına da bırakmıyoruz" der ve yazının devamında *"ortak kurtuluş olasılığını yadsımadan ve onun gerektirdiği görevleri küçümsemeden, temel stratejik hedef olarak Ulusal Demokratik Halk Devriminin benimsenmesi gerekir ki, bağımsız örgütlenme bir anlam kazansın"* (48)

Okuyucu, Arda'nın söylediklerini tekrar tekrar okuduğunda yazarın nasıl da bağımsız devrimle, ortak devrim; bağımsız kurtuluşla, ortak kurtuluş ve bağımsızlık yönelişinin gereği olan görevlerle, birlikte kurtuluşun gereği olan görevler arasında sıkışıp kaldığını görecektir. Türk ve Kürt halkının ortak kurtuluşlarını savunanları ağır eleştirir ama sonuçta "ikincil önemde de olsa ortak kurtuluş stratejisini" kendisi de savunmak zorunda kalır. Eleştirilerinde tozu dumanı birbirine katarak kıyametleri koparır, sonuçta, eleştirdiği görüşle kendi arasındaki farkı "birincil" "ikincil" türünden bir önem sıralaması düzeyine indirger. Arda strateji bakımından zengindir, birincisi olmazsa/gerçekleşmezse ikincil olanı devreye sokar(!) Kürt halkının, ayrı bir devrim stratejisi ile kurtulabileceğini savunur, ama "Kürdistan'ın kurtuluşunu salt bu yolla sınırlama"yıp ortak devrim için de hazırlık yapar! Hedef olarak, bağımsız kurtuluşu belirler ve bunun görevlerini yerine getirir, ama süreçte ortak kurtuluşun "gerektirdiği görevleri küçümsemeden" gereklerini yerine getirir! Hem bağımsız hem de ortak kurtuluşun görevlerini aynı süreçte nasıl yerine getirebiliyor? Anlamak doğrusu güçtür. Arda'da "birincil" "ikincil önemde" birden fazla hedef amaç bulunur. Ama Arda ne birinin ne de diğerinin gereklerini tam anlamıyla yerine getiremez. F. Engels'in dediği gibi: *"Nerede bir eylemin* ***erekleri*** *çok sayıda ise, orada Hysteron proteron (yani, sapanı öküzlerin önüne koşma durumu. Engels'in notu) açıkça görülür "* (49)

Devrim, iktidar gibi temel sorunlarda Marksist politikacılar, birincil, ikincil önemde şeklinde stratejiler, hedefler belirlemezler, Strateji ve iktidar yönelişi tek ve nettir. Gelişmeler belirlenmiş stratejinin doğruluğunu ya da yanlışlığını açığa vurur. Yine geliş-

---

48 - B. Arda, a.g.e. Sayı: 12 sy: 25-26
49 - F. Engels, Anti-Dühring sy: 532

meler, doğru mu-yanlış mı şeklinde kesin bir ayrım yerine kısmen hayata geçmesine şans tanıyabilir ve stratejiyi kısmen doğrulayabilirler. Bu durumlarda, stratejinin tamamıyla çıkmaza girmesi halinde, strateji değişikliğine yönelmek ya da gelişmelerin kısmen doğruladığı stratejiyi yenilemek, geliştirmek, politikacılara özgüdür.

B- VARDIĞIM SONUÇLAR

Çalışma boyunca, yeri geldikçe sonuçlara ulaştım. Yönelişlerimi ve stratejik hedefin ne olması gerektiğini belittim. Burada kısaca özetleyeceğim.

"Beyaz polisin yerini siyah polisle değiştirildikten sonra, özgürlük için ölenler boşa gitmiş olurlar "

1- "Özgürlük Çığlığı" adlı filmde yerel düzeyde bir siyah lider bunları söylüyordu. Burada dile getirilenler Kürdistan'daki özgürlük mücadelesinin de canalıcı sorununa parmak basmaktadır. Bu canalıcı sorun, ulusal kurtuluşla birlikte sınıfsal kurtuluşun da elde edilmesidir. Çalışmam boyunca her sorunda ve olguda, ulusal özgürlükle birlikte sınıfsal kurtuluşu da hedeflememiz ve gerçekleştirmemiz için, görevlerimizin neler olduğu üzerinde durdum. Kürdistan devrimi, Kürt halkı üzerindeki ulusal baskıların yanısıra burjuvazinin sınıf egemenliğine son verip, Kürdistan işçi ve emekçi yığınlarını toplumsal bakımdan özgürleştiremezse, Kürt işçi ve emekçi halkının üzerindeki sınıfsal sömürü ve sınıfsal baskılar devam edecektir. Kürt ulusal devleti, Kürt burjuva ve egemen güçlerinin devleti olarak şekillenirse, bugünkü Türk polisi, Türk güvenlik güçlerinin yerini Kürt güvenlik güçleri alacaktır. İşte, o zaman ulusal özgürlük, gerçek anlamda Kürt burjuvazisi için özgürlüğü sağlamış olacaktır. Bugünkü, TC, İran ve Irak'ta olduğu gibi, Kürt işçi ve emekçileri üzerinde, Kürdistan burjuvazisinin sınıf egemenliği, sömürüsü, baskı ve terörü devam edecektir. Ve işte o zaman "özgürlük için ölenler boşa gitmiş olurlar" Elbette Kürdistan'da Kürt güvenlik güçlerinin güvenliği ve kamu düzenini koruması hedefimizidir. Sorun, sosyalist bir Kürdistan devletinin ve dolayısıyla işçi-emekçi yığınları üzerinde burjuvazinin sömürü düzeninin bekçileri olmayan güvenlik kurumlarının yaratılmasıdır.

"Bir zorlayıcı organ olarak devlet, kabile örgütünün yerine geçince, törelerin yerine de bir kurallar sistemi olarak hukuk geçer." (50) Devletin bu niteliği evrenseldir. Kürt burjuvazisi devleti bir kez ele geçirdikten sonra, devleti kendi sınıfsal sömürüsünün ve egemenliğinin kaçınılmaz bir gereği olarak, Kürt işçi ve emekçilerine karşı zorlayıcı, baskıcı bir organ olarak kullanacaktır. Ve ulusal devlet, bir kez Kürt burjuvazisinin egemenlik aracı halini aldıktan sonra, hukuk sistemi yine Kürt burjuvazisinin sınıf çıkarlarını koruyan birer kurala, yasağa dönüşecektir. Bunu engellemenin tek yolu, Kürdistan'da ulusal olduğu kadar, sınıfsal içerikli bir devrimin zafere ulaşmasıdır. Dolayısıyla, kavgamızın temel hareket noktalarından biri ulusal özgürlük, diğeri sınıfsal özgürlük olmalıdır. Bu ikisini, biribirinden kopmaz bir bütünlük içerisinde ele almalıyız. Bundan hareketle Kürdistan Ulusal Demokratik Halk Devriminin Türkiye devrimiyle birleşik bir karektere bürünmesini savunuyorum. Kürdistan'daki ulusal özgürlük, demokrasi ve sosyalizm kavgası ile Türkiye işçi-emekçi halkının demokrasi ve sosyalizm kavgasının ortak düşman karşısında birlikte zafere ulaşmasını hedeflemeliyiz. Çünkü Kürdistan proletaryasının Türkiye proletaryası ile devrim kavgasında sağlam bir ittifakı kurulmadan, toplumsal kurtuluşu gerçekleştirmesi, şimdiki süreçte oldukça zordur.

2- Çalışmamın tümünde daima idealist tarih anlayışının tersine, "tarihin gerçek toprağı üzerin"de yürümeye çalıştım. Düşünce üretiminde ve sonuçlara varmada gerçek yaşamın dilini esas almaya çalıştım. Siyaset ile toplum, siyaset ile ekonomi birbiriyle kopmaz bir ilişki içerisindedirler. *"Siyaset ekonominin en yoğun dile gelişidir ve 'siyaset, ekonomiden önde gelmelidir. Başka türlü düşünmek, Marksizmin ABC'sini unutmak demektir' Bu sözlerin birincisi siyasetin kökenini, ikincisi ise toplum yaşamındaki rolünü belirtir"* (51) Şöyle de diyebiliriz: ekonomik, sosyal yaşam koşulları, siyasetin üretildiği zemindir. Bu zemin kendiliğinden kitle eylemlerinin boy verdiği topraktır. Ama, bu zeminlerde siyaset bir

---

50 - V. Kelle, M. Kovalson, Tarihsel Maddecilik, Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri sy: 229

51 - V. Kelle, M. Kovalson a.g.e. sy: 225

kez üretildikten sonra, ekonominin ve genel olarak toplumun yönlendirilmesinde bilinçli iradeyi içerir. Toplum yaşamında siyaset daima iradi bir müdahale olarak devreye girer.

Burada kitle örgütlerine yönelişimizde iki sonucu çıkarabiliriz. **Birincisi;** işçi-emekçilerin yığınsal kitle örgütlerinde özleyeceğimiz siyasetin temelini, Kürt ve Türk işçi-emekçi yığınlarının kendiliğinden eylemi ve bunun ürünü olan sendikalar başta olmak üzere mesleki örgütlenmelerdeki birlikte yer alışları, birlikte kavgaları oluşturmaktadır. Dolayısıyla kitle örgütlenmesinde Türkiye ve K. Kürdistan çapında her ulustan işçi-emekçilerin ortak kitle örgütlenmesini esas almalıyız. Varolanlarını güçlendirmek, yenilerini yaratmak için mücadele vermeliyiz. **İkincisi;** kitle örgütlerinin mevcut yapılarıyla Kürt işçi ve emekçilerinin ulusal varlıklarının reddi temelinde şekillendikleri ve hedeflediğimiz içerikte halkların birleşik kitle örgütleri olmadıkları gerçeğinden hareketle, kitle örgütlerine iradi müdahale etmeliyiz. Tüm kitle örgütlerindeki Kürt/Kürdistanlı işçi ve emekçilerin bilinçli siyaseti, Kürt ulusunun varlığının ve kendi kaderini tayin hakkının ilgili kitle örgütü tarafından savunulup propagandasının sürdürülebileceği düzeye getirilmesi hedeflenmelidir. Her ortak kitle örgütünde, Kürt/Kürdistanlı güçler bir taraf olarak davranabilmelidir. Ve her ortak kitle örgütünün önümüzdeki süreçte, Kürdistan'da ulusala bürünmesi hedeflenmelidir. Yine her birleşik kitle örgütünün Kürdistan'daki yapısı ayrıca merkezileştirilmelidir. İşte ancak bu koşullarda kitle örgütleri sınıfsal oldukları kadar, ulusal/ülkesel düzeyde de birleşik bir karektere bürünmüş olurlar. Bunlar bugünden uğrunda mücadele edilmesi gereken görevlerdir.

3- K. Kürdistan ve Türkiye genelinde örgütlenmiş birleşik bir komünist partinin yaratılmasını perspektif olarak savunuyorum. Elbette bu mutlak değildir. Tek başına Türkiye'de ve tek başına K. Kürdistan'da devrimci saflarda birden fazla parti vardır. Hatta birden fazla komünizm adına davranan parti ve örgüt vardır. Ayrıca reel sosyalizmin yıkılmasıyla birlikte, iktidar sorununda tek bir parti olarak komünist parti iktidarı üzerinde tartışmalar sürdürülüyor. Bu bizim de tartıştığımız bir sorundur. Dolayısıyla, Türkiye ve K. Kürdistan'da ayrı komünist partilerin varlığı üzerinde tartış-

maya açığım. Fakat gerek düşmana karşı halkların ortak mücadelesinde gerekse kitle örgütlerinde ortak örgütlenmenin gerekliliğine ve ayrılığın yanlış olacağına ilişkin tutumum kesindir. Ve iki halk birlikte kalmaya karar verdiği ve birlikte yaşadığı sürece ülke bazında ki komünist partilerin birleşik bir partide birleşmelerini de dayatacaktır. K. Kürdistan'da örgütlenmiş komünist partisi ile Türkiye'de örgütlenmiş komünist partisinin, iki eşit parti olarak birleşik merkezi bir partide birleşmeleri... savunumun özü budur. Ancak aşağıdaki nedenlerle böylesine bir birleşik partinin yaratılmasının hemen bugünden yarına atılabilecek bir adım olmadığına da inanıyorum. Çünkü:

Dünya çapında komünist hareket şimdiki süreçte sorunlarla yüklüdür. Yüzyüze olduğu teorik, politik, örgütsel sorunları aşmanın sancılarını çekmektedir. Bu genelin birer parçaları olarak, K. Kürdistan ve Türkiye komünist hareketi de benzer sorunlarla karşı karşıyadır. Komünist hareket dünya çapında uğradığı iddia kaybını köklü aşmadan; geçmişin olumsuzluklarını aşıp yeniden iktidar adayı düzeyine yükselmeden; sosyalizmi hedefleyen toplumsal devrimlerle dünya emperyalist-kapitalist sistemini yeniden kuşatma altına almadan en azından, milyonlarca işçi-emekçinin kapitalizmi yıkacak bir eylemlilik sürecine girmesi gerçekleşmeden geneldeki gelişmelerle paralellik içerisinde, K. Kürdistan ve Türkiye komünist hareketinin ayrı ayrı derlenip toparlanması sağlanmadan...vb. savunduğum yapıya ulaşmak çok zordur.

- Türkiye ve K. Kürdistan komünist hareketinin her birinin kendi ülkesinde komünist hareketin birliği yolunda ciddi adımlar atması. Her iki ülkede, az-çok işçi-emekçi yığınlarla, onların sermayeye karşı kavgalarıyla ete-kemiğe bürünmüş ulusal/ülkesel komünist partilerin yaratılması yolunda belli bir yol katetmek. Bu şimdi içerisinden geçtiğimiz sürecin önümüze koyduğu acil, acil olduğu kadar da temel görevlerden biridir.

- Dünya çapında ve tek tek ülke işçi-emekçi halkları arasında, onların politik akımları olarak komünist hareketler (partiler) arasında enternasyonal dayanışmanın yeniden canlanması. Teorik, ideolojik görüş alışverişinin ötesinde, somut politik sorunlar etrafında eylemde dayanışmanın az-çok yeniden boyvermesi gerekir.

Dünya çapında ve somutta tek tek ülkelerdeki komünist hareketlerin, yukarıda üzerinde durduğumuz (yada duramadığımız) sorunlarda ileriye yönelik adımlar atmaları, Türkiye ve K. Kürdistan komünist hareketinin, güçlü çıkışlar yapmasına olumlu katkılarda bulunacaktır. Elbette, Türkiye ve K. Kürdistan komünist hareketindeki her ileriye yönelik sıçramanın, dünya komünist hareketine ufak da olsa katkısı olacaktır. Ve iki ülke komünist hareketi sözünü ettiğimiz sorunları az-çok aştıkça, Türkiye ve K. Kürdistan çapında birleşik bir komünist partisini yaratma yolunda adımlar atabilecektir. Atması gerektiğine inanıyorum. Öncelikli adım, bugün her iki ülkede güçlü komünist partilerin yaratılmasını başarabilmektir. Ve bu adım başarılabildiği oranda iki ülkede komünist hareketin birleşik partisine doğru adımlar atılabilir.

4- İktidar sorununda, birleşik iktidarı, şimdi revaçta olan tabirle federasyonu savunuyorum. Bu savunumda önceki bölümlerde söylediklerime ek ve özet olarak şunlardan hareket ediyorum:

Proletaryanın kurtuluşu yerel ya da milli bir sorun değildir. Ve işçi sınıfının öncülüğünde kurtuluş hedefliyorsak; çok uluslu devlet koşullarında işçi sınıfının iktidar hedefi federasyondur. Kürt ve Türk proletaryasının ortak mücadelesi, ulusal-toplumsal devrimi gerçekleştirebilmenin güvencesidir. İki ülkede birleşik devrimin gerçekleşmesi ve tam zafere ulaşması, iki ülke proletaryasının ortak mücadelesi ve ortak iktidarı hedefiyle bağlantılıdır.

Üzerinde uzun uzun durduğum, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, nüfus bileşimi...vb. koşulların toplamının ürünü olarak, Kürt halkı en azından belli bir süre için de olsa, Türklerle bir federasyon çatısı altında yaşam zorunludur. Kürt halkı bu federasyon sürecinde her bakımdan devlet olarak örgütlenecektir. Ekonomide, sosyal kurumlarda, kültür ve eğitim kurumlarında, güvenlik örgütlenmesine varana kadar kendi iç merkezileşmesini sağlayacak böylelikle bir ulusal devlet olarak kendini ifade edebilecektir.

Bugün ayrılıp bağımsız devlet kurmanın önünde engellerin bulunması veya bağımsız devlet yönelişinin, çok ulusluluk koşullarında, halkların birliğine giden sürece aykırı olması da bir yana, ayrılmak Kürt halkının yararına değildir. Çünkü, iki ülkenin zenginlik kaynakları üzerinde büyüyen ve iki halkın işçilerinin yoğun

emek sömürüsüyle yaratılan gelişmiş sanayi Türkiye'nin metropollerinde toplanmıştır. Marmara, Ege ve Akdeniz'deki sanayi de Türk işçileri kadar, Kürt işçilerinin de emeği vardır; Türkiye zenginlik kaynakları kadar, Kürdistan'ın zenginlik kaynaklarının payı bulunmaktadır. Her iki ülkede burjuvazinin sınıf egemenliğine son verildiğinde, Türkiye metropollerindeki sanayiden yararlanmak, Kürdistan'nın kalkınmasında Kürdistan işçi ve emekçi halkının hakkıdır. Ayrıca uzun yılların etkisiyle, Kürdistan'daki sanayi, ticaret, küçük esnaf esas olarak, İstanbul, Çukurova ve İzmir'deki sanayiye bağımlı duruma getirilmiştir. Bu bağın hadi deyince kopartılması sanıldığı kadar kolay değildir. Kendi merkezileşmesini yaratmadan ve gerek bölgesel, gerekse uluslararası ekonomik, ticari ilişkileri geliştirmeden bu bağın kopartılması K. Kürdistan'da ekonomik ve sosyal yaşamı felce uğratır. Herhangi bir Afrika, Asya sömürgesinin emperyalist sömürgecilerden bağımsızlığını ilan etmesiyle, K. Kürdistan'ın TC devletinden bağımsızlığını ilan etmesini bu bakımdan kıyaslamak mümkün değildir. Çünkü hiç bir benzerlikleri yoktur.

- İki ülke gelişmişlik düzeyleri yönünden kıyaslandığında, bugünkü orta düzeyde gelişmiş Türkiye'ye oranla, K. Kürdistan'daki ekonomik, sosyal gelişme zayıftır. Bundan hareketle, potansiyel zenginlik kaynakları bakımından zengin Türkiye, fakir K. Kürdistan tesbitini yapmak yanlıştır. Yine doğal zenginlik kaynakları bakımından tersi de (yani fakir Türkiye, zengin K. Kürdistan) belirlemesi de yanlış olur. Şu söylenebilir, Türkiye'nin etrafının denizlerle çevrili olması, uluslararası ticarete açık liman kentlerine sahip bulunması ve turizm olanakları gibi kimi doğal zenginlik kaynakları bakımından Türkiye K. Kürdistan'a oranla daha zengindir. Ama Kürdistan fakir bir ülke değildir. Eğer K. Kürdistan Türkiye'ye oranla daha az gelişmişse Türkiye metropollerinin sahip olduğu çekici olanaklarının yanısıra TC iktidarlarının bilinçli politikaları belirleyici olmuştur. Potansiyel zenginlik kaynakları bakımından her iki ülke de zengin sayılır. İki ülkenin ve kaynaklarının birliği, büyük sosyalist devletlerin küçüklere oranla ekonomik, sosyal ilerlemede sorunlarını daha sağlıklı ve başarılı çözebileceği, genel geçerli yaklaşımından hareketle, iki ülkede iktidar

birliği gerekli ve halkların yararınadır diyorum. Günümüzde SSCB ve sosyalist sistemin dağıldığı koşullarda, emperyalist-kapitalist sistem karşısında küçük sosyalist devletlerin hem ekonomik, hem siyasi, askeri bakımdan ayakta durmasının oldukça zorlaştığı bugünkü süreçte Türkiye ve K. Kürdistan'da birleşik bir iktidar bu açıdanda gerekli ve hatta zorunludur.

- Bu çalışmamın "II- SERMAYE, ULUS, ULUSAL DEVLET" bölümünde uzun uzun üzerinde durduğum ve tablo no 10'da ayrıntılı belirttiğim, dünya çapındaki ekonomik, sosyal kültürel, siyasal...vb tüm alanlardaki uluslar/devletler üstü güçlenen evrensel merkezileşme eğilimi, federasyon yönelişinde bir başka hareket noktamdır.

Avrupa Topluluğu bünyesinde tek birleşik Avrupa devletini savunup, özgülümüzde Kürdistan'da bağımsız ulusal devleti savunmanın ne bilimsel ne de mantıki izahı yoktur. İleriki tarihi süreçte yeniden birleşmek için bugün ayrılmayı savunmak yanlıştır. Biz komünistler, Kürt ve Türk emekçilerinin her alanda birliğine, benzeşmesine, kaynaşmasına ve bunların toplamı olarak entegrasyona karşı çıkamayız. Biz yalnızca Kürt ulusunun inkarı ve tek yanlı eritilmesini hedefleyen TC'nin asimilasyon ve entegrasyon politikasına karşıyız. Kürt ve Türklerin ayrı ulus gerçeği ve her alanda ülke çapında ulusal değerlerinin merkezileşmesi üzerinde (ki bugün ulusal düzeyde merkezileşme esas Kürt ulusu için bir zorunluluktur) iki halkın karşılıklı, gönüllü entegrasyonu hedeflemelerini savunur ve bu uğurda mücadele veririz.

İşte bütün bunlardan hareketle K. Kürdistan ve Türkiye'deki iki ayrı ulusal devletin eşit koşullarla, federatif yapıdaki bir devlet çatısı altında iktidar birliğini savunuyorum.

5- Kürdistan'ın ve Kürt ulusunun dört parçasıyla birliği tarihsel ve tarihsel olduğu kadar da haklı bir istemdir. Ama her tarihsel kökleri bulunan ve haklı olan istemler gibi, bu istemin gerçekleşmesi de mutlak değildir. Ve önemlisi bugünden yarına önümüzdeki yakın sürede gerçekleşebilecek bir istem değildir. Dolayısıyla her parçadaki özgürlük kavgasını Kürdistan'ın dört parçasıyla birliği stratejisinin bir halkası olarak görüp, bugünden buna uygun davranışı doğru ve gerçekçi bulmuyorum. Bugünden Kürdistan'ın ve

Kürt ulusunun dört parçasıyla birliği yönündeki görevlerimizi; bu tarihsel ve haklı istem üzerinde yığınlar arasında propaganda faaliyetiyle ve parçalarda devam eden özgürlük kavgası arasında dayanışmanın yaratılmasıyla sınırlı görüyorum. Bu görevleri aşan yönelişler geleceğin sorunudur ve bugünden kestirmek mümkün değildir.

Sonuç olarak: *"dolayısıyla, ortam ve koşullar (circonstances) insanları yarattığı kadar, insanlar da ortam ve koşulları yaratırlar"* [52] Burada, nesnel koşullarla insanın bilinçli müdahalesinin karşılıklı birbirleriyle ilişki ve etkilerinden sözediliyor. Nesnel koşulların insan üzerinde olduğu kadar, tersinden de insanların ortam ve koşullar üzerinde iradi (bilinçli) müdahalesinin rolüne vurgu yapılıyor.

Kürtlerle Türkler arasında, nesnel olguların, süreçlerin halkların birliği yönünde derinleşmesi yetmiyor, komünistlerin, devrimcilerin de bilinçli bir müdahale ile süreci birlik yönünde derinleştirmeleri gerekiyor. Burada insanın bilinçli faaliyetlerinin rolünü kesinlikle küçümsememiz gerekir. K. Kürdistan'da ulusal sorunun çözümünde hangi yol geçerli olacak? Salt ulusal özgürlükle mi yoksa ulusal ve toplumsal özgürlükle mi? Bağımsız devletle mi yoksa halkların federatif devlet yapısıyla mı? Bunlardan hangi yolun (yönelişin) yaşamda vücut bulacağı, nesnel koşulların yanısıra, devrimci mücadelenin hangi yol üzerinde kapsamlı, ısrarlı, kararlı bir faaliyet sürdüreceğine bağlıdır. Nesnel koşullar vardır diye, kendiliğinden federasyon veya bağımsız iktidar hedefine ulaşılmaz. Gelişme eğilimi, evrensel olduğu kadar özgülümüzde de Türk ve Kürt halklarının birliği yönünde işliyor. Ve sürecin birlik yönünde derinleştirilmesi komünistlerin maddi yaşam karşısındaki görevleridir. Sorunun can alıcı noktası, bu iradi (bilinçli) faaliyeti, kim, hangi güçler, daha çaplı, süregen ve kararlı olarak yürütecektir? Salt ulusal kurtuluşu hedefleyenler mi, yoksa ulusal ve sınıfsal kurtuluşu hedefleyenler mi? Burada yaşamın dili olan program, strateji ve taktik politikalar kadar önemli olan pratik, pratik yine pratik!

---

52 - K. Marx, F. Engels Alman İdeolojisi sy: 72

SEKİZİNCİ BÖLÜM

REEL SOSYALİZM VE ULUSAL SORUN

Çalışmamın kimi bölümleri, belirlenmiş olandan daha uzun yer tuttu. Çalışmayı belli bir sınırda tutma zorunluluğundan dolayı, bir bölümü tümüyle çıkardım, bazı bölümleri ise sınırlandırmak zorunda kaldım. Planlama safhasında bu bölüme 1/7 oranında yer ayırmıştım. Şimdi kısmak zorundayım.

Ayrıca, genelde sosyalizmin sorunları ve özgülümüzde nasıl bir sosyalizm ya da nasıl bir sosyalist toplum hedefi sorularına yanıt arayışıyla birlikte, reel sosyalizmin ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve UKTH yönünden ayrıntılı irdelenmesi ayrı bir çalışmanın konusu olacaktır. Bu nedenlerle, bu bölümü, soruna ilişkin özet görüşlerim ve K. Bilget yoldaşın kimi yaklaşımlarının eleştirisiyle sınırlı tutuyorum.

A- EKİM DEVRİMİ ÖNCESİNDE ÇARLIK RUSYA'SI

1917 öncesinde ÇarlıkRusya'sı hem dünyanın en büyük çokuluslu devleti hem de en büyük uluslar hapishanesiydi. Orta Avrupa'dan Orta Asya'ya kadar uzanan geniş topraklarda egemenlik kurmuştu. Finlandiya, Polonya, Baltık ülkeleri ve Ukrayna... gibi

Avrupa'daki ilhaklarının yanı sıra Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan.... gibi Orta Asya'da da sömürgelere sahipti. Rusya, Leningrad, Moskova... gibi bir kaç büyük kent ve çevreleri dışında ekonomik, sosyal gelişme bakımından hayli geriydi. ÇarlıkRusya'sının ilhaklarından Finlandiya, Polonya, Ukrayna'da kapitalizm hayli gelişmiş, hem burjuvazi hem de işçi sınıfı hareketleri güçlüydü. Bu ülkelerde bağımsızlığı hedefleyen burjuva milliyetçiliği hayli etkindi. Buna karşılık, bugünkü "Türki Cumhuriyetleri" olarak ifade edilen Orta Asya her bakımdan çok geriydi. Öyleki, o zaman buralarda feodalizmin egemenliğinden bile tam olarak söz etmek zordu. İşçi sınıfı hareketi yoktu. Çünkü işçi sınıfı henüz oluşmamıştı. Ulusal hareketler, ya da milliyetçilik oldukça zayıftı. Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın bulunduğu Kafkasya bölgesi ekonomik, sosyal gelişme yönünden Doğu Avrupa'dan geri, Orta Asya'dan ileriydi. Coğrafik olarak Orta Asya ile Doğu Avrupa'nın ortasında bulunan Kafkasya bölgesi, ekonomik, sosyal, kültürel gelişme yönünden ikisinin ortasında bulunuyordu. Kafkasya'da burjuva ulusal hareketler güçlüydü ve bağımsızlığı hedefliyorlardı. Kafkasya'da işçi sınıfının hareketi olarak komünist örgütlenme vardı, ancak hayli zayıftı.

Leningrad, Moskova başta olmak üzere merkezi Rusya'da çarlığı yıkmak için iki güçlü haraket vardı: Burjuvazi ve işçi sınıfı. Rusya'da çarlığın sonu gelmişti, yıkılacağı kesindi. Çünkü, burjuvazi, köylüler, aydınlar ve işçilerden oluşan ordu da Çarlığa karşı oldukça geniş ve güçlü bir muhalefet gelişmekteydi. Sorun, Çarlığa karşı oluşan ve O'nu yıkmayı hedefleyen bu geniş toplumsal muhalefeti kimin, hangi sınıf ya da sınıfları kendi politik hedefleri doğrultusunda yönlendireceklerinde düğümlenmişti. Çarlığa karşı, iktidara talip belli başlı iki sınıf vardı: Burjuvazi ve işçi sınıfı. İktidar kavgasında her ikiside, köylülük başta olmak üzere ara katmanları kazanabilmek için mücadele ediyordu. Bütün dünyada dikkatler Rusya üzerinde odaklaşmıştı. Çarlığa karşı iktidar kavgası kimin zaferiyle sonuçlanacaktı: Burjuvazinin mi yoksa proletaryanın mı?

1- Ekim Devrimi, Lenin ve UKTH

Rusya'da burjuvazinin hakimiyetiyle sonuçlanacak olan bir devrim, ezilen uluslara özgürlük getirmeyecekti. Finlandiya, Polonya gibi burjuva ulusal hareketlerin güçlü bulunduğu kimi ilhaklar, kanlı ulusal savaşlar sonucu ulusal bağımsızlıklarını belki hemen elde edebilirlerdi. Ama, Rusya'nın uluslar hapishanesi niteliği devam edecekti, daha doğrusu uzun yıllar devam edecekti. Proletaryanın önderliğinde gerçekleşen bir devrim, ezilen tüm uluslar için, kendi kaderlerini özgürce tayin edebilmenin koşullarını yaratacak ya da birleşik iktidar koşullarında kendi ulusal devletlerine kavuşacak ve her iki durumda da kendi kaderlerini özgürce tayin edebileceklerdi.

1917 Şubat devrimiyle Çarlık iktidarı yıkıldı ve yerine kurulan "Geçici Hükümet" burjuva bir iktidardı. Geçici Hükümet ile burjuvazi iktidarı almıştı, ancak Şubat Devrimi burjuvazinin kesin zaferine yol vermedi. Çünkü, Şubat Devrimi ile ikili bir iktidar oluşmuştu. Bir yandan Geçici Hükümet'te ifadesini bulan burjuva iktidar, diğer yandan ekonomik, sosyal yaşamda ve meydanlarda hakim olan işçi, köylü, asker sovyetleri iktidarı. Geçici Hükümet, Çarlığın emperyalist savaş siyasetini sürdürüyordu ve Sovyetleri ortadan kaldırmak için uygun ortam kolluyordu. Bu ikili iktidar durumu uzun sürmedi. 1917 Ekim Sosyalist Devrimiyle Kerensky'nin Geçici Hükümeti yıkıldı. İşçi, köylü ve asker Sovyetleri olarak proletarya diktatörlüğü kuruldu. Artık tüm iktidar Sovyetlerindi. Ve Lenin Sovyetlerin ilk devlet başkanı olmuştu. Sovyet hükümetinin icraatları:

Birincisi, derhal Çarlık rejiminin izlediği emperyalist savaş siyasetini terketmek oldu. Çarlığın emperyalist yayılma ve komşu halkları zorla egemenlik altına alma siyaseti temelden reddedildi.

İkincisi, Çarlığın, ilhak ve sömürgelerinde yaşayan ulusların ve hatta daha uluslaşmamış halkların kendi ulusal kaderlerini özgür iradeleriyle tayin edebilmelerine uygun bir politika izlendi. Sovyet hükümeti, komünist partisinin muhalefetteyken yıllarca savunduğu ulusların özgürce birleşme ya da ayrılma siyasetini pratik politika olarak hayata geçirdi. Önce Finlandiya, Polonya ve ardından Letonya, Litvanya, Estonya gibi çarlığın ilhaklarında bağımsız

burjuva ulusal devletler kuruldu. Ve Sovyet hükümeti bu bağımsız ulusal devletleri resmen tanıdı.

Ukrayna'da Ekim Devriminden hemen sonra burjuva milliyetçiliği ile proletaryanın sosyalist hareketi arasında yoğun bir iç hesaplaşma yaşanıyordu. Kavganın özünü; kimin iktidar olacağı oluşturmaktaydı. Ukrayna'daki burjuva milliyetçi karşı devrimciler, başka küçük burjuva gruplar üzerinde de belli bir etkinlik kurmuş'lardı. Ve Rusya'daki burjuva ile toprak ağası karması bir rejimle "genel federatif" bir iktidar kurmayı hedefliyorlardı. Ancak Ukrayna'daki karşı devrimci burjuva güçler ne bu hedeflerinde ne de bağımsız Ukrayna yönelişlerinde başarı kazanamadılar. Ukrayna'daki komünist hareket, merkez Rusya'da iktidarı ele geçiren ve dalga dalga çevre halkları etkisinin altına alan komünist hareketin de desteğiyle iktidarı ele geçirdi. Bundan sonrası, Ukrayna, Rusya ve birliği hedefleyen diğer halkların SSCB'yi kurma aşamasıdır.

Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan'ın bulunduğu Kafkasya'da Ekim Sosyalist Devrimi'nin yarattığı koşullarda kimin iktidar olacağı üzerinde bir iç savaş yaşanmaktaydı. Burjuva milliyetçiler, bağımsızlığı hedefliyorlardı ve Azerbaycan ile Gürcistan'da hayli etkindiler. Buralarda Ekim Devrimi öncesinde komünist örgütlenme, ulusal parti düzeyinde örgütlenme gerçekleşmemişti. Komünist örgütlenme, doğrudan RSDİP'in buralardaki örgütlenmesi biçiminde gerçekleşmişti. Ekim Devrimi'nin karşısında duran ve uluslararası emperyalist gericlikle kol kola yürüyen burjuva milliyetçiliğin ezilmesini buralardaki komünist örgütlenme tek başına gerçekleştiremedi. Merkez Rusya'daki Sovyet iktidarı ve somutta Kızıl Ordu'nun aktif desteğiyle, milliyetçi etkinlik kırılabildi. Kafkasya'da ve özellikle de Gürcistan'da burjuva milliyetçiliğinin ezilmesi sırasında kan döküldü. Elbette her iç sınıflar mücadelesinin yaşandığı yerde şiddetin uygulanması ve kanın dökülmesi kaçınılmazdır. Fakat Kafkasya'daki iç kavga yalnızca aynı ulusun karşıt sınıflarının mücadelesi olarak gelişmedi. Kızılordu bu iç kavgada fiilen bir taraftı ve burjuva milliyetçiliğinin kesin yenilgisinde belirleyici rol oynadı. Kızılordunun Gürcistan'daki burjuva milliyetçiliğini askeri zorla yenilgiye uğratması o günden başlayarak sorun yarattı. Sovyet halklarının gönüllü birliğine giden yolda Gürcistan

sancılı oldu. Kızılordu'nun Gürcistan'da kullandığı askeri zora ilk tepki Lenin'den geldi. Lenin Gürcistan'da olup-bitenlerin sorumlularını, Stalin başta olmak üzere, çok ağır eleştirdi ve hatta sorumluların cezalandırılmasını önerdi.

Bugünkü Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan'ın bulunduğu Orta Asya'da, ne birliği hedefleyecek bir proleter (komünist) hareket vardı, ne de bağımsızlığı hedefleyen güçlü bir burjuva milliyetçiliği vardı. Çünkü Orta Asya'nın bu halklarının, ekonomik, sosyal, kültürel gelişmişlik düzeyleri oldukça geriydi. Sovyet merkezi iktidarı, Polonya, Letonya, Litvanya, Estonya ve Finlandiya devletlerinin bağımsızlıklarını tanımakla, Çarlık ve kapitalistler tarafından ezilmiş, aldatılmış ve geri bıraktırılmış tüm ezilen halklar gibi Orta Asya halklarının da derinden güvenlerini kazandı. Sorunu, Orta Asya halklarının birleşik iktidar olarak SSCB'de yer almalarının dışında bir başka alternatiflerinin bulunmadığı şeklinde izah etmek eksik ve yanlış olur. Sovyet iktidarlarının uluslar hapishanesi Çarlık Rusya'sının ilhakçı, sömürgeci politikalarını temelden reddederek, ulusların/halkların varlıklarını ve kendi ulusal devletlerini kurmalarını fiilende kabul edip pratik olarak hayata geçirmesi, UKTH'nı ayrılıp bağımsız ulusal devlet kurma yönünde kullanan 5 ulusun kurduğu bağımsız devletleri tanıması, halklararası gönüllü birliğin öne çıkarılması... gibi politikalar bu Orta Asya halklarını derinden etkilemiştir. Rusya'nın merkezinde iktidar olan Sovyetler'in kısa sürede Orta Asya halkları üzerinde ilerletici, radikal, devrimci değişimlere uğratıcı etkide bulunabilmiş isc; bunun temelinde yatan ana neden zor siyaseti değil, Lenin ve önderlik ettiği komünist parti ile Sovyet iktidarının ulusal sorunda izlemiş bulunduğu politikalardır. Ki ideolojik olarak savunulan ve Sovyet iktidarıyla pratik politikalar olarak da hayata geçirilen bu politikalar, yalnızca Çarlığın baskı altında tuttuğu uluslar üzerinde olumlu etkilerde bulunmakla kalmamış, Asya, Afrika halkları başta gelmek üzere dünya çapında ezilen halkları derinden etkilemiş ve emperyalizme karşı ulusal kurtuluş mücadelelerini adeta ateşleyen fitil olmuştur.

Tekrar somuta dönelim: *"30 Aralık 1922 tarihinde toplanan Birinci Tüm-Birlik Sovyetlerinin kongresi Lenin'in planı uyarınca*

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin kuruluşunu ilan ederek bu ülkede yaşayan halkların iradesini yerine getirmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğini oluşturan devletler, RFSSC, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Bielo, Rusya SSC ve Kafkasya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ydi. Kafkasya FSSC ise Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan egemen Sovyet cumhuriyetlerini kapsamaktaydı. Kongre tarafından hazırlanan SSCB'nin kuruluşuna ilişkin bildiri ve antlaşma taslağı Lenin'in önerileri üzerine tüm halkın oyuna sunulduktan sonra, ancak 1924 Ocağında toplanan ikinci Sovyetler Birliği Kongresi tarafından çokuluslu Sovyet devletinin anayasal biçimi olarak tamamlanabilmiştir" [1]

Dikkat edilirse SSCB'nin ilk kuruluşunda, Orta Asya halkları birlik içerisinde ulusal devlet düzeyinde örgütlenebilmiş değillerdir. SSCB'nin birlik yapısı içerisinde 1924 yılında Özbekistan ve Türkmenistan Sovyet Cumhuriyetleri kurulur. 1929'da Tacikistan Sovyet Cumhuriyeti kurulur. Başta özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler olarak yeniden kurulurlar. Yine başta Kafkasya FSSC'de yer alan Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetleri, daha sonra her biri tek tek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin bünyesinde yer aldılar.

Ekim Devrimi'nden sonra bağımsız ulusal devletlerin kurulduğu Baltık ülkelerinde, bir yandan güncelleşen Hitler faşizmi tehdidi, diğer yandan güçlenen sosyalist hareket ve başka faktörlerin etkisiyle 1940 yılında Litvanya, Estonya, Letonya Sovyet Cumhuriyetleri oluştu ve SSCB'ye katılma kararını aldılar. Aynı yıl Moldavya SSC oluştu.

SSCB'nin kuruluşu tarihsel ve pratik gelişim bakımından özetin özeti olarak böyle olmuştur. Lenin, Stalin ve Komünist Partisi olarak RSDİP; ezen ve ezilen ulusların bulunduğu çok uluslu devlet koşullarında ulusal sorunun çözümüne ilişkin programatik olarak şu görüşleri savundular:

Politik alanda; ezilen ulusların ayrılıp bağımsız devletlerini kurma hakkıda dahil kendi ulusal kaderlerini özgür iradeleriyle belirlemeleri. Sorunun özünü, her ezilen ulusun kendi ulusal devleti-

---

1 - Leninçilik ve Ulusal Sorun, Marxçılık, Leninçilik Enstitüsü sy: 302

ni kurması oluşturur. Ulusal devletin bağımsız ya da federatif devlet yapısı içerisinde oluşması sorunun özünü oluşturmaz. Lenin ve önderliğindeki RSDİP, merkezi Rusya ile Rusya'nın ilhak ve sömürgelerini kapsayan geniş topraklarda birleşik bir devrimi savunuyorlardı. Ezen ve ezilen ulusların işçi ile emekçilerinin birleşik devrimi, birleşik örgütlenmesi ve birleşik iktidarları stratejik hedefleriydi. Rusay'da proletaryanın öncülük edeceği bir devrimin tüm nesnel koşulları vardı. Bu koşullarda Rusya ve tüm ezilen halkların işçi-emekçilerini kucaklayan birleşik-merkezi parti örgütlenmesinin öncülüğünde geliştirilecek bir devrimle Çarlığın yıkılması hedefleniyordu. Böylelikle her ulustan işçilerin sınıfsal kurtuluşları ve ezilen ulusların ulusal kurtuluşları gerçekleşebilirdi. Ezilen halkların ulusal ve toplumsal kurtuluşları ile merkezi Rusya'da proletaryanın toplumsal kurtuluşu kopmaz bir bütünlük içerisinde ele alınıyordu. Ezilen ulusların kurtuluşları Çarlığın yıkılmasına bağlıydı ve Çarlığın yıkılmasında tayin edici güç; merkezi Rusya'daki proletarya hareketiydi.

- Lenin, Stalin ve RSDİP, ÇarlıkRusyası'nda toplumsal bir devrimin ayak seslerinin yükseldiği bir tarihi süreçte ezilen ulusların ulusal ve toplumsal kurtuluşlarını bütünlüklü savundular. Salt ulusal kurtuluşu hedefleyen ezilen ulusun burjuva milliyetçiliğine karşı uzlaşmaz tutum aldılar. Tüm güçleriyle ezilen ulusların saflarında sınıf mücadelesini geliştirmeyi hedeflediler. Lenin "önce ulusal görevler" yaklaşımında ısrar eden milliyetçilere karşı "önce proletaryanın görevleri" derken ulusal sorunu bir kenara atmıyordu. Yalnızca her ulustan proletaryanın perspektifinden ve çıkarlarından hareketle ulusal sorunun çözümünü hedefliyordu. İktidara geldiklerinde de bu politikaya uygun davranıyordu.

Lenin, yaşamı boyunca bir yandan ulusal soruna milliyetçi yaklaşımı getirenlere diğer yandan da ulusal sorunu yok sayan ultra-sınıfçı yaklaşımlara karşı hep kararlı tutum almıştır.

- Lenin, başka bir ulusu ezen ulus özgür olamaz, yaklaşımından hareketle büyük Rus şövenizmine karşı mücadeleyi hep başa almıştır. Halkların kardeşliğinin ve gönüllü birliğinin önündeki esas engelin büyük Rus şövenizmi olduğu tesbitini yapmıştır. Ezilen ulus milliyetçiliğini doğuran, onu besleyenin esas ezen ulus şöve-

nizmi olduğunu belirtmiş ve Rus komünistlerine kendi uluslarının şövenizmine karşı mücadeleyi salık vermiştir. Buna karşılık ezilen ulus milliyetçiliğine karşı mücadelenin ise esas olarak ezilen ulusun komünistlerinin görevi olduğunu belirtmiştir.

K. Bilget yoldaşın UKTH ve ulusların hak eşitliği sorununda genel olarak ezen ulus komünistlerini, özel olarak Lenin ve Stalin'i hedefleyen eleştirileri; hem yaşanmış tarihi gerçeklerin inkarıdır hem de Lenin'in yaklaşımlarını haksız eleştirdiğini göstermektedir. Yazarın söylediklerinin tam kavranması için yine buraya uzun bir alıntı alacağım.

"Ezen ulus burjuvaları, ezilen ve sömürge ulusların ulusal devlet kurma haklarını tanımaz ve ona karşı sonuna kadar direndiler. Bu doğru da, ezen ulus komünistleri bugüne kadar ezilen ve sömürge ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, ezen ulustan ayrılıp bağımsız devlet kurma hakkı olarak gerçekten savundular mı? Bir soru daha: Ezen ulus komünistleri ulusal sorunun çözümünü, ayrılıp bağımsız devlet kurma hakkı olarak savundular mı; ulusların tarihsel ve nesnel gereksinmelerine, ulusların hak eşitliğine gerçekten sahip çıktılar mı?

"ASLA! Savunmadıklarını ve istemediklerini açıkça yazdılar da. Ama bizler anlamamazlıkta inat ettik. Açın 'Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı'nı, açın 'Ulusal Sorun-Sömürgeler Sorunu'nu okuyun! Ezilen ve sömürge ulusların ayrılıp bağımsız devletlerini kurmalarının savunulmadığını göreceksiniz. Lenin de, Stalin de, 'Ulusların ayrılıp bağımsız devlet kurma hakkı' sözcüklerinin gerçek anlamını savunmamışlardır. Lenin'den bugüne, hiç bir ezen ulus komünisti de onların çizdiği sınırın dışında bir savunu içerisinde olmamıştır Ezen ulus komünistlerinin ve komünist partilerinin bugüne kadar savunduğu, ulusların merkezi devlet yapısı içerisinde birliğidir Üstelik bu birlik savunuları mutlaklaştırılarak yapılmıştır " (2)

Bilget, yine toptan ve kolaycı yargılardan yola çıkarak Lenin, Stalin başta olmak üzere ezen ulus komünistlerini eleştirmektedir.

Alıntının ilk paragrafı tekrar tekrar okunduğunda, Bilget'in,

---

2 - K. Bilget, Newroz Sayı: 2 sy: 61

ezen ulus burjuvazisi ile ezen ulus komünistlerini UKTH sorununda aynı kefeye koyan bir yaklaşım içerisinde olduğu görülür. Bu yaklaşımını yazısının bir çok yerinde tekrarlamıştır. Bilget, pireye kızarak yorganı yakmıştır ve kendisinin düştüğü bu konumu izah edecek sözcükler bulmakta güçlük çekiyorum. Lenin ve diğer ezen ulus komünistleri, proletarya adına çok uluslu bir devlette, ulusların ayrılıp bağımsız devlet kurmalarını savunmuyorlar diye onları burjuvazi ile aynı kefeye koyan yaklaşımlara girmek, inkarcılıktır ve kolay yargılama yöntemidir. Ötesi, Lenin'e ve ezen ulus komünistlerine ezilen ulusun burjuva milliyetçiliği cephesinden ya da aynı bakış açısından yöneltilmiş bir eleştiri veya suçlamadır.

Bilget, somut olarak yer, ülke, tarih ve parti belirlemesi yapmadan, genel olarak ezen ulus komünistleri belirlemesinden yola çıkmış ve genel olarak ezen ulus komünistlerinin, UKTH sorununda, ezilen ve sömürge ulusların ayrılıp bağımsız devlet kurma haklarını savunmadıklarını belirtip, bunun esas sorumluluğunu Lenin ve Stalin'e yüklemiştir. Tartışılan ve Bilget'in de tartıştığı sorun, ezen ile ezilen ulusların birarada tutulduğu çokuluslu devletlerde UKTH'nın nasıl gerçekleşeceği sorunudur. Bu bakımdan ele alınabilecek devletler, SSCB, Yugoslavya, Çekoslavakya, Çin ve kısmen Bulgaristan'dır. Bu ülkelerde ulusal sorunun çözümü nasıl, hangi politikalarla, hangi tarihi koşullarda gerçekleştiği üzerine az-çok somut konuşmadan, bu ülkeleri ve hatta daha burjuvazinin iktidarda olup, ulusal sorunun çözümlenmediği Türkiye, İran gibi ülkelerin de ezen ulus komünistlerini kapsayan genellemelerden yola çıkarak, Lenin, Stalin'i eleştirmek ve ezen ulus komünistlerine ilişkin yargılara varmak yanlıştır.

Eğer Bilget ulusal sorunda Lenin'i, Stalin'i ya da Rus komünistlerini ciddi eleştirmeyi ve tarihi az-çok ilerletici sonuçlar çıkarmayı amaçlıyorsa; somut olarak Ekim Devrimi öncesi ÇarlıkRusyası'nın ve egemenliği altındaki halkların bulunduğu tarihi koşulları; halkların ve ulusal düzeydeki ilişkilerin ayrı ayrı gelişimlerinin yer aldığı tarihsel aşamanın ve içinde bulunulan çağın özelliklerini; ulusal hareketlerin çağın belirlediği hedeflere bağlı olarak değişen içeriğini; ulusal ve uluslararası süreçlerde ekonomik, sosyal ilişkilerin oynadığı rolün önemini; proletarya enternasyonalizmi ile bur-

juva milliyetçiliğinin uzlaşmaz karşıtlığı ve bunun ulusal sorunun çözümü üzerindeki etkisini; Çarlığın baskı altında tuttuğu uluslarda, halklardaki sınıf mücadelesinin düzeyini ve ulusal sorunun çözümünde oynadığı rolü; emperyalizmin zayıf halkası olarak ÇarlıkRusyası'nda hızla güncelleşen toplumsal devrime karşı, emperyalist burjuvazinin halkları böl-parçala-yönet politikasının gerek Rus gerekse ezilen ulus komünistlerine yüklediği görevlerin ve bunun ulusal sorunun çözümündeki etkisini ve nihayet Ekim Devrimi sonrası 70 yıllık süreçte, reel sosyalizm altında onlarca ulusun, halkın, ekonomik, sosyal, dil, kültür ve sanat yönünden hangi gelişmeleri katettiklerini...vb. üzerinde az-çok somut konuşmalıydı, somut politikaları irdelemeliydi. Ekim Devrimi sonrası yaşanan ve SSCB bünyesinde ulusların, halkların her bakımdan sağladıkları gelişmelerin üzerinde somut durmalıydı ve böylesine bir zahmetli çabanın ardından Lenin, Stalin ve Rus komünistleri hakkında yargılara varmalıydı. Bilget, somut olarak, ülke, tarih, parti ve önderlerin üzerinde durmadan, toptan ve kolaycı yargılamalarda bulunduğu içindir ki; Lenin'e, Stalin'e yönelttiği tüm ağır suçlamaları, eleştirileri çürüten tesbitleri de yine Bilget'in kendisi yapar. Örneğin: *"Sovyet ve Yugoslavya örneğinde görülen federatif cumhuriyetlerin birliği ise, birlik içerisinde yer alan ulusların kendi iradeleri ile gerçekleşti. Ulusal iradenin üzerinde o günkü konjöktür, egemen ulusların güçlü konumları ve her ulusun o günkü iç dinamikleri rol oynamıştır."* [3] deniliyor. Bilget yazısında, Lenin'i ve ezen ulus komünistlerini, ulusların federatif iktidar birliği sorununda, aşırı iradi (volantarist) davranmaktan ulusların ayrılıp bağımsız devlet kurma haklarını savunmamaktan dolayı ağır eleştirir, ama bu ulusların "kendi iradeleri ile" federasyon yapısı içerisinde yer aldıklarını belirtmek zorunda kalır. Eğer uluslar kendi iradeleri ile federasyonda yer aldılarsa o zaman Bilget yoldaşın Lenin ve ezen ulus komünistlerine yönelik volantarizm suçlaması tamamıyla dayanaksız kalır.

Bilget, UKTH sorununda Lenin, Stalin ve ezen ulus komünistlerinin ezilen ve sömürge ulusların ayrılıp kendi bağımsız devletle-

---

3 - K. Bilget, Newroz Sayı: 2 sy: 54

rini kurmalarını savunmadıklarını belirtiyor. Bilget, hayli geç kavradığı bir gerçeği dile getiriyor. Zaten kendisi de bu geç kavrayışını "bizler anlamamazlıkta inat ettik" şeklinde belirtiyor. Lenin ve Stalin, çokuluslu devlet olarak ÇarlıkRusyası koşullarında 100 civarında ayrı ulus ve halkın her birinin kendi bağımsız ulusal devletini kurma gibi gerçekleşmesi mümkün ve doğru olmayan, tarihin ilerletilmesinde en ufak katkısı bulunmayacak olan saçma bir görüşü savunmadılar. Her ulusun KTH elde etmesini (ve UKTH'nın biçimi olarak bağımsız ulusal devlet kurmak veya federasyon içerisinde ulusal devleti ile yer almak) savundular. Ulusların kendi özgür iradeleri ile bağımsızlık veya birlik iktidarı içerisinde yer almalarına karar vermeyi savundular. Ulusların özgür olmaları gerektiğini ve bunun ilk koşulu olarak, çarlığın yıkılmasını, özgürleşen ulusların kendi iradeleri ile kendi yazgılarını belirlemesini savundular. Uluslar UKTH'nın biçimini belirlemekte özgürdürler, ama biz komünistler de, ulusların iradelerini, birlik iktidarı yönünde belirlemeleri için propaganda ve ajitasyon faaliyetini sürdürmekte özgürüz dediler, ezilen ulusların UKTH sorununda ayrılıp bağımsız devletlerini kurabilmelerini bir hak olarak savundular, ancak ulusları Bilget'in yaptığı gibi ayrılmaya teşvik etmediler. Lenin'in evlilik örneğinden hareketle, eşlerin boşanma haklarının olmasını savunmakla, boşanmalarını teşvik etmenin farklı şeyler olduğunu söylediler. Ulusların da ayrılma hakları olmalı, isterlerse bu haklarını kullanabilmelidirler, ancak biz ayrılmadan yana değiliz, ayrılmayı teşvik etmeyeceğiz, birlikten yanayız, birliğin gerçekleşmesi için mücadele ediyoruz, etmeliyiz dediler. Bunları herkesin anlayabileceği açıklıkta yazdılar.

Lenin, Stalin ve Rus komünistleri bu savunularına uygun davrandılar. Ekim Devrimi öncesinde her ulustan proletaryanın birleşik parti örgütlenmesinde ısrar ettiler ve bu hedeflerinde hayli yol aldılar. Büyük Rus şövenizmine karşı kavga verdiler ve Rus işçi ve emekçileri üzerindeki etkinliğini önemli oranda kırdılar. Ezilen ulusların saflarındaki burjuva milliyetçiliğine karşı, proletarya enternasyonalizminin geliştirilmesi görevini üstlenen ezilen ulus komünistlerinin sürdürdükleri sınıf kavgasını tüm güçleriyle desteklediler ve yine bu hedeflerinde hayli yol aldılar. Ezen ulus

komünistlerinin ayrılma, ezilen ulus komünistlerinin birleşme özgürlüğünde ısrar etmelerini savundular. Her ulustan proletaryanın merkezi örgütü olarak RSDİP'nin yönlendiriciliğindeki Ekim Devrimiyle Çarlığı ve de burjuva rejimini yıkarak, ezilen ulusların özgürce birlik ve bağımsızlık kararını verebilmelerinin ortamını hazırladılar. Muhalefetteyken savunduklarını iktidara geldiklerinde de uygulamaya başladılar. Polonya, Finlandiya, Litvanya, Letonya ve Estonya'da burjuva milliyetçiliğinin yığınlar üzerindeki etkisi ağır bastı ve bu beş ulus ayrılıp bağımsız devletlerini kurmaya karar verdiler. Sovyet hükümeti bu ulusların kararlarını saygıyla karşıladı ve resmen bu devletleri tanıdı. Sovyet hükümetinin bu tutumu "Finlandiya burjuvazisinin izlediği politikayı değiştirdiği ve Sovyetler Rusyası ile barışçıl ilişkilere geçmek istediği açıkça belli olduğu zaman Lenin, *"ulusal sorunda Fin burjuvazisi karşısında kazandığımız büyük zafer işte budur"* demiştir" (4)

Lenin ve Stalin bu savunularını, Bilget'in iddia ettiği gibi "mutlaklaştır"dılar demek yanlış olur. Bu komünist önderler hiç bir sorunu mutlaklaştırmadılar. Verili koşullar üzerinde politikalar belirlediler ve bu uğurda kavga verdiler.

Lenin ve Stalin'in ulusal soruna ilişkin yaklaşımları, teorik irdelemeleri çokuluslu devletlerle sınırlı değildir. Ekim Devriminin zaferi, SSCB'nin kuruluşu ve sosyalizm altında UKTH'nın çözümlenmesinin yarattığı muazzam etkiyle, tüm Asya, Afrika halklarının emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı ulusal bağımsızlık mücadeleleri büyük ivme kazandı. Lenin ve SBKP, tüm dünyada emperyalizme, sömürgeciliğe karşı bağımsızlık savaşını sürdüren halkların, her bakımdan en büyük destekçisi oldular. Ezilen ulusların ulusal bağımsızlık mücadelelerini, dünya çapında sürdürdükleri emperyalizme karşı mücadele stratejisinin temel bir unsuru olarak değerlendirdiler ve aktif olarak desteklediler. Kurulan bağımsız ulusal devleti ilk tanıyan ve destek veren yine onlar oldu.

---

4 - Leninçilik Ve Ulusal Sorun, sy: 155

2- SSCB'de Ulusların Ekonomik, Sosyal, Kültürel Gelişimi

SSCB bünyesinde uluslar, hatta henüz uluslaşamamış Orta Asya halkları ve sayısız küçük etnik grup vardı. Tüm bu uluslar ve halkların hatta küçük ulusal yapıların ulusal bakımdan gelişmelerini sağlayacak bir politika izlendi. Çünkü Ruslar ve belli ölçüde Ukraynalılar dışındaki diğer uluslar, halklar ulusal gelişmelerini tam olarak sağlamış değillerdi. Bu ulusların hemen hemen tümü (merkez Rusya hariç tutulursa Ruslar bile) kapitalist gelişme evresini ya yarım-yamalak yaşamışlardı ya da hiç yaşamadan sosyalizmle yüzyüze gelmişlerdi. Başka bir ifadeyle, bu uluslar/halklar kapitalizm altında ulusal gelişimlerini tamamlamış değillerdi. Nasıl ki, ilk yıllarda NEP dönemi olarak ifade edilen ve kapitalizmle sosyalizmin yarıştığı ve fakat sosyalizm sürecinin giderek etkin kılınmasını hedefleyen bir politika izlendiyse, ulusal sorun bakımından da ulusların kapitalizm altında tamamlamaları gereken gelişme sürecini sosyalizmin ilk evresi (ya da komünizmin alt evresi) diye ifade edilen süreçte tamamlamaları hedeflendi. Uluslar/halkların öncelikle sosyalist uluslar olarak gelişip şekillenmeleri hedeflendi.

Bu ilk evrede, kültür-sanat, dil, eğitim, bilim... gibi her ulusun/halkın manevi değerlerini oluşturan öğelerin gelişip güçlenmeleri için somut politikalar izlendi ve kısa sürede bu alanda büyük gelişmeler sağlandı.

Ekonomik, sosyal gelişme yönündende Ekim Devrimi öncesinin ezilen uluslarında hızlı bir gelişme yaşandı. Lenin ve SBKP; halklar, ülkeler arasında Çarlıktan devralınmış miras olarak fiili eşitsizliği gidermek, merkez Rusya ile özellikle Orta Asya halkları arasında gelişme düzeyindeki büyük uçurumu mümkün olabilecek en kısa sürede azaltmak amacıyla, kalkınma, gelişme hedefleri saptadı. Özellikle Orta Asya ve Kafkasya'nın hızla ekonomik, sosyal gelişmeyi sağlayabilmesi için Ruslar ve belli ölçüde Ukrayna, Beyaz Rusya işçi ve emekçilerinin proletarya enternasyonalizmi ruhuyla özveride bulunmaya çağrıldı, yönlendirildi. Daha Birinci Dünya Savaşı'nın yaraları tam sarılmadan ve önemlisi burjuvazinin, toprak ağalarının yönlendirdiği iç savaşın tüm şiddetiyle uzun

yıllar devam ettiği, bu iç savaşın yarattığı ekonomik, sosyal yıkımın SSCB halklarını yüzyüze bıraktığı ciddi sorunlar daha tamamıyla aşılamadan, Sovyetler Birliği Alman faşizmi tarafından işgal edildi. II. Dünya Savaşı'nda hayatını kaybeden 43 milyon insandan SSCB halklarının faşizme karşı savaşta şehit düşenlerinin rakamı 22 milyon civarındadır. SSCB kurulurken halklar bir yandan uzun yıllar emperyalizmin, bölge gericiliğinin kışkırtıp desteklediği iç düşmanlarla savaştılar, diğer yandan İkinci Dünya Savaşı'nda faşizmin kesin yenilgiye uğratılmasında en büyük bedeli ödediler. Sovyet halkları Sovyet ülkesini büyük yurtseverlik kavgasında faşizmin işgalinden kurtarmakla kalmadılar, Avrupa'nın içlerine kadar kovaladılar ve dünya halklarını büyük beladan kurtarmada başı çektiler. Savaş ve ordu kadar hiç bir şey ekonomik güce bağlı değildir. Rakamlarla ifade edilemeyecek kadar büyük ekonomik kaynaklar savaşta kullanıldı. Bundan da önemlisi rakamla ifade etmede bile insanı ürküten bir oranda en değerli varlıkları olan 22 milyon insanı şehit verdiler.

Bütün bunlara rağmen SSCB halkları (özellikle de ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan geri olan Orta Asya ve diğer halklar) emperyalist burjuvaziyi ve dünya çapında kapitalizmin, gericiliğin kalemşörlüğünü yapan ideologları ve sözüm ona bilim adamlarını şaşırtacak düzeyde hızlı bir gelişme-kalkınma hedefini gerçekleştirdiler. Kültürel, sanatsal, bilimsel, ekonomik ve sosyal alanlarda tüm halklarda/uluslarda hızla bir aydınlanma ve gelişme başlatıldı ve başarıldı. Bu alanlarda genel olarak SSCB'de ve özel olarak da tek tek SSCB bünyesindeki uluslarda nasıl bir gelişmenin, aydınlanmanın yaşandığını, hem Sovyet kaynakların dan hem de Türkiye'de günlük basına yansımış belgelerden belli verileri peşpeşe aşağıya aktaracağım.

"Ulusal dillerin kullandıkları alfabeler yeniden düzenlenmiş, bu dillerin sözcük sayısının çoğaltılması, söz olanaklarının güçlendirilmesi için etkili önlemler alınmış, anlatım araçlarının geliştirilmesine çalışılmıştır. Ulusal dillerin fonetik düzenleri, dilbilgileri ve yazısız dillerin sözlük düzenleri incelenmiş ve tanımlanmıştır ***SSCB içinde yazılı dile sahip olmayan ulusal ve etnik gruplardan 40'tan fazlası, tarihlerinde ilk defa olarak bilimsel yöntemlerle***

düzenlenmiş bir yazı diline kavuşmuşlardır.

"Sovyet Yazarları Beşinci Kongresi, devrim-öncesi dönemde edebiyat 13 dilde yazılırken, Sovyetler Birliği'nde 75 dilde yazılmakta olduğu gerçeğini saptamıştır. *(a.b.ç) kamu ve hükümet işleri, Sovyet ülkesinin çeşitli dillerinde yürütülmektedir. Radyo ve televizyon yayınları yerel dilleri kullanmakta, çağdaş kültürün, bilim ve teknolojinin, bir bütün olarak sosyalist toplumsal ilişkilerin başarıları ve ürünleri, SSCB halklarının hem eski, hem de yeni yazı dillerinde insanlara iletilmektedir."* (5) Bu veriler doğrudan Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP)ne aittir. Ve kimileri bunların tek yanlı abartılı sunulduğunu düşünebilir. Bu nedenle başka kaynaklardan ve burjuva demokrat köşe yazarlarından da şu değerlendirmeleri okuyoruz:

Mehmet Aktaş'ın "KAFKASYA KÜRTLERİ" adlı, Gündem'de yayınlanan yazı dizisinden:

"Kavimler kapısı Tiflis'te, resmi makamlara göre 30 bin, Kürt kaynaklarına göre ise 60-70 bin Kürt yaşıyor... Tabi ki Gürcistan Kürtlerinin bugün asimilasyona uğramadan ulusal kimliklerini korumaları, dahası ülke özlemlerini, oradaki bütün başkaldırıların sıcaklığını yüreklerinde taşımalarını sadece Yezidilik'le açıklamak mümkün değil... Sovyetler Birliği döneminde Gürcistan'da Kürtlerin kimliklerini geliştirme, örgütlenmelerini sağlamak için diğer azınlıkların yararlandığı bütün yasal imkanlar sunulmuş, 1955 yılından itibaren, Kürt Gençlik Meclisi, Kürt Kadınlar Meclisi, Kürt Aksakallılar Meclisi, Kürt topluluğunun sorunlarını gündeme alarak, çalışmalarına başlamış. Aynı yıllarda, Kürt tiyatroları, Kürt sineması, Kürtçe eğitim yapan okullar, müzik grupları kurulmaya başlanmış."

"Daha önce mevcut kurumlarımız Komünist Parti'nin denetimindeydi. Devletin gözü üstümüzdeydi. Aynı şekilde finansman sorunu da devlet tarafından çözülmüştü. Örneğin tiyatro, müzik, dil, tarih gibi konulardaki çalışmalar doğrudan devlet desteğiyle yürütülüyordu."

"Tiyatronun genç yönetmeni Şalikof, Gürcistan'daki Kürt tiyat-

---

5 - Lenincilik Ve Ulusal Sorun, sy: 346-347

rosunun tarihinin 50 yıl öncesine uzandığını belirterek 'halkımıza tiyatro aracılığıyla önemli dersler veriyoruz' diyor.

"Eski Sovyetler Birliği'nde yaşayan Kürtlerin başkenti denilebilir Erivan için. Bu ülkede yaşayan 30-40 bin Kürdün yarattığı ulusal birikim, örneğin Azerbaycan'da yaşayan 500 bin Kürdün ulusal çabalarıyla kıyaslanmayacak kadar büyük. Aynı şekilde 100 bin Kürdün yaşadığı Kazakistan'daki durumlar

İlhan Selçuk 5 Ekim 1991 tarihli Cumhuriyet'teki "Asya'da Aydınlanma!" başlıklı yazısında Kazakistanla ilgili ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki gelişmeleri şöyle belirtiyor:

"Kazakistan, 1917'den önce Çarlıksömürgesiydi; 1920'de okuma-yazma bilenler yüzde 2.5...

"Yaşama biçimi göçebelik...

"Ya bugün?

"Sovyetler Birliği dağıldı; ancak Asya toplumları 1920'de yaşamıyorlar; durumları, sorunları, okuma-yazma oranları, bilgi birikimleri, yetişmiş kadroları, endüstri kurumları, bilim akademileri, kentleri ve özlemleriyle bir başka kapının eşiğindeler ÇarlıkRusyası'nın sömürgesi Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin on beş cumhuriyetinden biri olarak yaşadı; bugün Kuzey komşumuzda kurulan gönüllü birliğin onbir üyesinden birisidir."

M. Ali Birand 10.5.1992 tarihli Sabah Gazetesinde, *"S. Demirel sizi kurtarmaya geldik deyince Kazak ve Özbek liderlerin yanıtı ne oldu?"* başlıklı kısa değerlendirmesinde şunu yazıyor:

"Demirel'in son Orta Asya seferinde en çok kullandığı yaklaşım 'Biz sizin ayaklarınızın üstüne dikilmenize yardımcı olacağız' idi.

"Başka bir deyişle 'Merak etmeyin sizi kurtaracağız' deniliyordu.

"Kazakistan'da bizim heyetin bu yaklaşımına lider Nazarbeyev'in yanıtı çok ilginç oldu... Başbakan Demirel'i kolundan tuttuğu gibi, Amerika'dan sonra en gelişmiş uzay istasyonu olan Baykonur'a götürdü... Gezi sonunda bizim heyetin suratındaki ifadeler çok değişikti...

"Aynı durum Özbekistan'da oldu. Bu defa Özbeklerin lideri Kerimof, her biri 12 kiloluk külçeler halinde dökülmüş ve tavana kadar sıralanmış altın külçelerini dolaştırıverdi. Yıllık altın üretimle-

rinin 2 milyar dolar olduğunu anlattı ve ardından ekledi: 'Bunları sizin Merkez Bankasına verelim, Batıdan kredi almakta kullanın.'

"Türk Cumhuriyetlerinin güçlü oldukları yönleri görmezlikten gelmeyelim.

"Ankara Ulus Meydanı'ndan birkaç kişi alın, aynı şekilde bu cumhuriyetlerin aynı tip meydanlarından insanlar toplayın ve karşılaştırın... Kimin daha bilgili, daha 'fazla muhtaç' olduğunu hemen bulursunuz."

Ekim Devrimi sonrasında SSCB cumhuriyetlerindeki ekonomik, sosyal gelişmeyi yansıtan belli verileri SBKP kaynaklarından aktaralım:

"Örneğin 1937'de, yerel nüfustan yetişme endüstri işçilerinin oranı Bielo Rusya'da yüzde 69.5, Tataristan'da yüzde 36.5, Mordovya'da yaklaşık yüzde 33, Kırgızistan'da yüzde 30, Dağıstan'da yüzde 30 ve Yakutistan'da yüzde 10'du. Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Komi'de yerel nüfustan yetişenlerin sayısı yerel sanayi kuruluşlarında 1926 ile 1939 arasında 7.7 katına çıkmış, devrimden önce bir tek yerel işçi bulunmayan Orta Asya Cumhuriyetlerinde ise, yerli nüfustan yetişenlerin sayısı 1939'da tüm işçilerin dörtte birine ulaşmış, Ukrayna, Bielo Rusya ve Ermenistan'da ise üçte ikiyi aşmıştı."

Sanayi üretiminin gelişimi yönünden ise şunlar belirtiliyor:

"Cumhuriyetler arasında tüm ekonomik alanlarda gerçekleştirilen işbirliğinin cumhuriyetlerin her birinin gelişmesi üzerinde güçlü etkileri olmuştur SSCB'nin kurulduğu 1922 yılına oranla sanayi üretimi 1972'de Kazakistan SSC'nde 600 katından fazlasına, Moldavya'da 532 katına, Kırgızistan'da 308 katına, Özbekistan'da 239 katına, Ukrayna'da 176 katına, Gürcistan'da 161 katına, Türkmenistan'da 136 katına ve Azerbaycan'da 67 katına çıkmıştır Öte yandan Letonya, Litvanya ve Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinde sanayi üretimi 1940'dan bu yana 31 ile 37 katına yükselmiştir " (6)

Bütün bunlardan hareketle:

SSCB bünyesinde komünistlerin, ulusların/halkların tarihsel

---

6 - Leninçilik Ve Ulusal Sorun, sy: 259-266

gelişmişlik düzeylerindeki farklılığı gidermeyi hedefleyen bir politika izlediklerini ve ekonomik, sosyal, kültürel yaşamda cumhuriyetler arası dengesizliği gidermede hayli yol katettiklerini görüyoruz. Bilget'in ezen ulus komünistlerini hedefleyerek "ulusların tarihsel ve nesnel gereksinimlerine, ulusların hak eşitliğine gerçekten sahip çıktılar mı? sorusunu sorup, ardından büyük harflerle "ASLA!" diye, yanıtladığı iddiasının, en azından SSCB gerçekliği ile uzak yakın bir ilgisi bulunmuyor.

Lenin ve SBKP, eğer ulusların/halkların nesnel ve tarihsel gereksinimlerine sahip çıkmasalardı, her alanda ulusların hak eşitliğini gözetmeselerdi, Orta Asya halkları kısa sayılabilecek sürede, sözü edilen gelişmeleri sağlayamazlardı. Ekim Devriminden sonra SSCB bünyesindeki 40'tan fazla ulus ve etnik gruplar, tarihlerinde ilk kez bilimsel yöntemlerle düzenlenmiş yazı dillerine sahip olamazlardı. Ve Çarlık Rusyası koşullarında 13 dilden yazılan halkların edebiyatı 75 dil gibi yüksek bir orana ulaşamazdı.

SSCB bünyesinde, en küçük bir etnik grubun bile ulusal değerlerinin şekillenip gelişmesi hedeflendi. Ulusların manevi zenginliğini oluşturan tiyatro, dil, müzik, tarih... gibi kültürel çalışmaları devlet doğrudan finanse edip destekliyordu. Biçimsel bakımdan, ulusal içerik bakımından, sosyalist bir içerikte gelişmeleri için SSCB ve bünyesindeki cumhuriyetlerin kültür-sanat çalışmalarının gelişmesini destekledi, yönlendirdi. Eğer Gürcistan'da yaşayan az sayıda Kürt tiyatro, başta olmak üzere, kültür-sanat faaliyetlerini kendi ulusal dilleriyle sürdürebiliyorlarsa, ulusal dillerinde okulları varsa, Şalikof'un belirlemesiyle Kürt tiyatrosunun 50 yıllık bir geçmişi bulunuyorsa, hatta Kürt gençlik, kadın ve "Kürt Aksakallılar Meclisi" politik örgütlenmelerini yaratmışlarsa, tüm bunlar, SSCB bünyesinde en küçük etnik grubun ulusal-kültürel haklarına ilişkin nasıl titiz davranıldığının göstergeleridir.

1920'lerde bugünkü Türkiye, Orta Asya'ya oranla her bakımdan kıyaslanmayacak kadar ileriydi. Türkiye'de Türkler, 70 yıldır kendi bağımsız devletlerine sahipler ve petrol hariç tutulursa, dünyanın en zengin topraklarından birine sahipler. 70 yıldır kendi ulusal dilleriyle eğitim ve kültür faaliyetini sürdürüyorlar. Orta Asya halkları son 70 yıllık süreci çok uluslu SSCB içerisinde kendi ulu-

sal devletleri ile yer alarak yaşadılar. SSCB ve dolayısıyla bünyesindeki ulusların gerek iç savaş, gerekse II. Dünya Savaşı'nda yaşadıkları büyük felaketlere özetle değinmiştim. Ayrıca, 1945'lerden sonra da oluşan iki kutuplu dünyada, emperyalist-kapitalist kutup karşısında tek başına SSCB'nin bütün Dünyadaki devrimci odağın ekonomik, sosyal, politik, askeri yükünü omuzladığını ve bunun Sovyetlerdeki işçi-emekçi halkların günlük yaşamındaki ekonomik yaşamını, sosyal refahını olumsuz etkilediğini herkes biliyor. Küba, Vietnam'dan, Afrika'daki ulusal kurtuluş hareketlerine; Suriye'den Afganistan'a bütün alanlarda halkların kapitalizme ve emperyalizme karşı verdikleri kavgada, SSCB'nin bunlara sağladığı her ekonomik ve askeri destek, Sovyet insanının ekmeğinden, alınterinden kesiliyordu. Bütün bunlara rağmen, Orta Asya bugün Türkiye'den ileridir. Orta Asya'da rafların bugün için boş olması geçicidir ve Türkiye'de süper marketlerde rafların her türlü tüketim ürünüyle dolu olması gelişmişliğin göstergesi değildir. Çünkü, alım gücü olmayan milyonlarca işçi-emekçi için bu rafların dolu olması bir anlam ifade etmiyor. Türkiye insanı hem kültürel, hem de ekonomik olarak Orta Asya insanından daha aç, daha muhtaçtır. Ve önemlisi, Orta Asya halkları sosyalizm altında aç ve muhtaç değildir. M. Ali Birand, "Ankara Kızılay Meydanı'ndan bir grup insanla, Orta Asya cumhuriyetlerinin başkentlerindeki benzer meydanlardan bir grup insanla karşılaştırın kimin daha bilgili daha fazla muhtaç olduğunu hemen bulursunuz" derken, Orta Asya halklarının ileriliğini anlatmak istiyor.

Bilget yoldaşın, çok uluslu bir devlette, ezilen ulusun bağımsız devlet kurmasına kendini aşırı kaptırıp, ulusun yaşamında neredeyse her derde deva olarak gördüğü bağımsız ulusal devletin, her şeyi çözmeye yetmediğini anlatmak istiyorum. SSCB koşullarında, ulusların/halkların birlik cumhuriyetleri ile hem kültürel hem de ekonomik ve sosyal bakımdan İran, Pakistan, Afganistan, Türkiye... gibi bağımsız devletlere oranla daha ileri gelişmeler sağladıklarını görüyoruz. Ayrıca, şunu kesinlikle iddia edebilirim: Orta Asya ve Kafkas ulusları başta olmak üzere SSCB bünyesindeki uluslar, Ekim Devrimi ile birlikte eğer birer bağımsız devlet olarak varlıklarını sürdürselerdi, bugünkü gelişme düzeyine ulaşamazlar-

dı. 1900'lü yılların başında, ekonomik, sosyal, kültürel gelişme bakımından yakın gelişmişlik düzeyine sahip olan Orta Asya halkları ile Afganistan'ı bugün karşılaştırmak yeterli olacaktır.

Ulusal sorunda, adını açık belirtmeden, sosyalist ülkelerdeki uygulamalarla, kapitalist ülkelerde ezen ulus burjuvazisinin uygulamalarını karşılaştıran Bilget yoldaş, adresi belli olmayan eleştirilerle genel olarak sosyalist ülkeleri hedef alarak şunları söylemiştir.:

"Fakat, egemenlik hakkını elde etmemiş bir ulus ciddi tarihsel tehlikelerle karşı karşıyadır Ulus, kör, sağır ve dilsizdir; bünyesi hastalıklıdır; sağlıklı gelişememektedir Çünkü ulusun gözü, kulağı ve dili; dilidir, kültürüdür, sanatıdır, eğitimidir, entellektüel birikimidir, iletişimidir, hukukudur, demokratik haklarıdır, özgürlükleridir, felsefesi-teorisi, politikası-politikacısı...vb.leridir Çünkü yukarıda saydıklarımız ve bir ulus için sağlıklı olabilmenin tüm unsurları özgür gelişme ortamından uzaktır

"Bu durum, ister bir başka ulus burjuvazisinin fiili zor kullanımı sonucu varolsun, ister proletarya adına denerek ekonomik, idari, hukuki vb. nedenlerin doğurduğu zorunlu bir sonuç olsun, bir ulus için özgür gelişme ortamı yok demektir Sadece özgür gelişmeyi engellemenin düzeyi ve araçları farklıdır " [7]

Yazar, burada "ister proletarya adına" derken besbelliki reel sosyalizm koşullarında komünist parti iktidarlarını kastediyor. Çokuluslu devletlerde ezen ulus burjuvazisinin iktidarı ile, yine çokuluslu sosyalist devletlerdeki proletarya adına davranan komünist partilerin iktidardaki uygulamalarından sözediyor. Başka türlüsünü anlamak mümkün değil. Fakat hem burjuva iktidarlar hem de sosyalist iktidarlar yönünden, ülke adı vermeden, genelleyerek iddialarda bulunmuş. Örneğin: burjuva iktidarı olarak Türkiye, İran, Irak ve sosyalist ülkeler olarak da SSCB, Çekoslovakya, Yugoslavya vb. ülkeleri belirtseydi, o zaman bu sosyalist ülkelerdeki ulusal sorunun çözümü ile Türkiye, İran, Irak'ta ulusal sorunun çözümüne ilişkin "sadece özgür gelişmeyi engellemenin düzeyi ve araçları farklıdır" şeklinde kimsenin ileri sürmeye cesaret edemiyeceği ve bir komünist adına dehşet verici olan iddialarda bulun-

---

7 - K. Bilget, Newroz Sayı: 2 sy: 60

mazdı. Bırakalım, SSCB, Yugoslavya, Çekoslovakya'yı, Türk ulusal azınlığa karşı G. Dimitrof'tan sonraki süreçte zaman zaman, dillerinin kullanımını ve kültürel gelişmelerini engelleyen Bulgaristan'ı bile ezen "ulus burjuvazinin fiili zor kullan"dığı iktidarlar ile aynı kefeye koymakta zorlanırdı.

Ulusal sorunun çözümü yönünden, Bilget'in, sosyalist ülke iktidarları ile burjuvazinin zor kullanarak ezilen ulusların egemenlik haklarını ellerinden aldığı iktidarları aynı kefeye koymasını büyük bir hata olarak değerlendiriyorum. Bilget'ten aktardığım uzun alıntı okunduğunda, çok uluslu sosyalist ülkelerde ulusların kendi "egemenlik hakkını elde etme"dikleri, bunun "ekonomik, idari, hukuki...vb nedenlerle" engellendiği iddia ediliyor. Yine çokuluslu sosyalist ülkelerde, ulusların dili, kültürü, sanatı, eğitimi, entellektüel birikimi, iletişimi, felsefe ve teorinin, politika ve politikacısının vb.lerin "özgür gelişme ortamından uzak" oldukları iddiası var. Bu çok uluslu sosyalist devletlerde demokratik hakların, özgürlüklerin olup olmadığı bir başka tartışma konusudur. Çünkü, bu alandaki kısıtlamalar örneğin, sadece Orta Asya cumhuriyetlerini, Kafkasları, Ukrayna'yı, ya da Slovakları, Hırvatları, Slovenleri değil, Rusları, Çekleri, Sırpları da ilgilendirmekte ve kapsamına almaktadır. Proletarya diktatörlüğü koşullarında genel olarak demokratik hak ve özgürlükler ne ölçüde sınırlandırılmıştı ve neden? sorularına yanıt bir başka çalışmanın ve tartışmanın konusudur.

SSCB, Yugoslavya, Çekoslovakya'da devrim öncesinin ezilen uluslarının dilleri, kültürleri, sanatları, entellektüel birikim ve kadroları, bilim adamları, teorisyenleri, politikacılarının gelişmeleri, yetişmeleri için özgür ortam yoktur diyebilmek için kişinin ya kasıtlı bir tutum içerisinde olması ya da cehaletin verdiği cesarete sahip olması gerekir. Başka türlü izah etmek güçtür. Orta Asya halkları sosyalizm altında, Cengiz Aytmatov gibi dünya çapında saygınlığı olan edebiyatçılar yetiştirdi. Rusya federasyonu'nun dışındaki SSCB cumhuriyetleri, özellikle de Orta Asya cumhuriyetlerinde halkların en fazla gelişme sağladıkları alan, sanat-edebiyat, eğitimdir.

Birlik iktidarları dağılmadan evvel, SSCB, Yugoslavya ve Çekoslavakya'da uluslar hangi "ciddi tarihsel tehlikelerle karşı karşı-

ya" idiler? Bugün ayrılıp kendi bağımsız ulusal devletlerini kurmakla, hangi ciddi tarihsel tehlikeleri aştılar? Ayrılmalar dikkatle irdelendiğinde, sorunun temelinde yatan ana nedenin çözümlenmemiş ulusal sorun/sorunlar olmadığını rahatlıkla görmek mümkündür. Ve birden fazla ulusun yaşadığı bu çok uluslu sosyalist ülkelerde ulusların egemenlik hakları ellerinden alınmış değildi. Kaldı ki, Bilget de SSCB ve Yugoslavya'da federatif yapıda, ulusların kendi iradeleri ile yer aldıklarını belirtiyordu. Bilget'e göre uluslar birlik içerisinde kendi iradeleri ile yer aldılar, ancak bu iradeyi ekonomik, idari nedenler ve o günün konjöktürü, egemen ulusun güçlü konumu gibi faktörler etkilemiştir, dolayısıyla Bilget bu nedenlere karşı çıkıyor. Ve bunların da burjuvazinin fiili zoru gibi, ulusların özgür gelişmelerini engellediğini, aradaki farkın sadece engellemenin "düzeyi ve araçları" olduğunu belirtiyor. Burjuvazinin fiili zoru gibi, proletarya adına da ekonomik, idari, hukuki nedenlerle ulusların özgür gelişmeleri engelleniyor! Bilget'e göre ikisinin arasında pek de bir fark yoktur. Ve ikisini aynı kefeye koymakta bir sakınca görmüyor!

Hukuki, idari nedenler değil, ancak ekonomik, politik nedenler, ulusların birleşmeleri ya da ayrılmalarında her zaman belirleyici rol oynamışlardır ve oynamaya devam edeceklerdir. Özellikle de ekonomik çıkar ilişkileri her dönemde halkların iradelerinin şekillenmesinde sürükleyici rol oynamışlardır. Bunu olumsuz bir neden olarak görmek, hele de burjuvazinin "fiili zor kullanımı" ile bir tutmak, halkları ileriye götürme kavgasını veren politikacıların ve özellikle komünist politikacıların yaklaşımı olamaz.

3- Hangi Yaklaşım "Bilim ve Akıl Dışı"dır?

Bilget yoldaş ultra bağımsızlıkçı tutumunu ısrarla sürdürüyor ve bunu öylesine fetişleştiriyor ki, bugün dünyada federasyon kuracak iki ulus bulmak kendisine göre neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Bırakalım nitelik düzeyleri, nicelik gelişme düzeyleri bile farklı olan ulusların birleşik bir devlet çatısı altında yer almak istemediklerini şöyle belirtiyor:

"Tarihsel bakımdan ulusal istekleri karşılanmış ve karşılaya-

mamış ulusların birliğini sağlamaya gidilmiş; birlik her iki tür uluslar için de sorunlar yaratmıştır. Nitelik düzeyleri ayrı olan uluslar ortak politikaların ortak nesnesi olamazlar... Geri niteliği, yaşaması zorunlu olan tarihi süreci yaşatmamak, ileri olanın ileri gidişini geri olan lehine durdurmak demektir. Her ikisi de tarih ve toplum diyalektiğine aykırıdır Bilim ve akıl dışıdır. Ulusal sorunun çözümüne yetmez, yetmediği gün gibi ortada.

"Nicel farklılıkların derin olduğu uluslar dahi birleşik devlet yapısı içerisinde birlikte olmak istemiyorlar. Bunun en son ve taze örneği Yugoslavya'dır

"70 küsür yıldır Sovyet federasyonu içinde yer alan ve birlikte oldukları uluslar adına kendilerinden özveri istenen ve buna zorlanan ulusların tutumlarına değindik. Tarihsel gelişimlerinin en azından yavaşlatılmasına isyan ediyor ve bağımsızlık kararları alıyorlar Ulusal devletlerini kuramamanın egemenlik haklarını özgürce kullanamamanın ve bunların sağlayacağı tarihsel olanakları yaşayamamanın yol verdiği toplumsal psikoloji içerisindeler. Tarihsel haklarını istiyorlar ve haklılar" (8)

Yine Bilget'ten alıntıyı uzun aktardım. İki nedenle: Yazardan gelebilecek "görüşlerim farklı yorumlanmış" iddialarına yol vermemek, ikincisi okuyucunun Bilget'in görüşlerini tekrar tekrar okumasını sağlamak için.

Tarihsel bakımdan ulusal istekleri aynı düzeyde karşılanmış, nitelik bakımından aynı gelişme düzeyine sahip, hatta nicelik yönünden ciddi farklılıklar bulunmayan iki ulusun, hele de çokuluslu bir devlette böylesine iki ulusun varlığına dünyada bugüne kadar rastlanmadı, bundan sonra da rastlanmayacaktır. Bilget yoldaşın tarif ettiği şekilde eşit ulusları bulabilmek, uluslar varoldukça ne bugün ne de yarın mümkün değildir. Neden?

Herşeyden evvel doğada güçler eşit değildir. Güçlü ile zayıf, büyük ile küçük, gelişmiş ile gelişmemiş, zengin-üretken ile fakir-çorak, sıcak ile soğuk...vb. olgular bir arada hep vardırlar ve varolmaya devam edeceklerdir.

Dünyada büyük ve küçük dağlar, büyük ve küçük ovalar, ır-

---

8 - K. Bilget, Newroz Sayı: 2 sy: 58-59-62

maklar...vb. vardırlar. Ama dünyada aynı büyüklükte ve aynı coğrafik koşullara sahip iki dağ, iki ova, ırmak vb. bulmak mümkün değildir. Güçlü, yırtıcı hayvanlara karşılık, zayıf, mülayım hayvanlar vardır. Bir diğerine göre erken doğmuş, gelişmiş hayvanlara karşılık, yeni doğmuş daha gelişme aşamasında olan hayvanlar vardır. Hızla büyüyen ve hızla ömrünü tamamlayıp erken ölen canlılara karşılık ağır gelişen, uzun süre yaşayan canlılar vardır. Petrol, altın vb. gibi uygarlığın bu aşamasında insanlar için değerli olan yeraltı maden kaynakları yönünden zengin olan topraklara (ülkelere) karşılık fakir olan ülkeler vardır. Tarıma elverişli üretken toprakların yanı-sıra, elverişsiz, üretken olmayan fakir topraklar/ülkeler vardır. Ya da, belki de bundan bir kaç on bin yıl önce tarıma iklimi elverişli ve dolayısıyla zengin, üretken olan topraklar, süreçte, uğradıkları doğal evrimle çöllere dönüştü, tersi de doğrudur. Kısacası doğadaki olgularda eşitlik yoktur. Doğadaki olgular eşit olmayan, aynı/benzer olmayan güçlerin, yani güçlü ile zayıf, büyük ile küçük, uzun ile kısa, zengin ile fakir, gelişmiş ile gelişmemiş olanların birliğinden meydana gelir, birbirini tamamlar.

Aynı durum insanlığın tarihi gelişimi için de geçerlidir. Bundan 3 bin yıl önce uygarlığın beşiği Mısır, Mezopotamya, Hindistan ve Çin'di. Buralarda yeşeren bilimin ilk tohumlarını da dayanak yapan Avrupa halkları özellikle son beşyüz yılda büyük bir hızla gelişip, güçlendiler. Avrupa kıtasındaki toplumlar sanayi devriminin eşiğine vardıklarında, koca Amerika ve Avustralya kıtalarındaki halklar henüz ilkel komünal yaşamı sürdürüyorlardı. 1492'de Amerika kıtası Avrupalılarca keşfedildiğinde iki kıtadaki toplumların gelişme seviyeleri arasında belki de 1000 (bin) yıla yakın bir farklılık vardı. Avrupalıların kanlı katliamlara varan işgalleri olmasaydı, Amerika kıtası kesinlikle bugünkü gelişme düzeyinde olamazdı. Avrupa burjuvazisinin doymak bilmez kar hırsı ile Amerika'daki yerli uygarlıkları ve halkları neredeyse tamamen yok ettiği kanlı-katliamlarını onaylayacak sağduyu sahibi birisi olamaz. Sömürgeci, işgalci burjuvazinin giriştiği kanlı-katliamların varlığı nasıl bir gerçek ise, Amerika kıtasının bugünkü gelişme aşamasına varmasının Avrupalının müdahalesi ile ol-

duğu da bir başka gerçektir. Bugün geçmişe dönüp ancak şunu söyleyebiliriz: Avrupalı, Amerikalı ilkel halkların gelişmesine katkıda bulunmalıydı, hatta Amerika'ya yerleşip yurt edinmeliydi, ancak yerli uygarlıkları tahrip eden, yerli halkları katliamdan geçiren kanlı bir tarih yazılmamalıydı. Geçmişten, geleceğe yönelik çıkaracağımız ders budur.

Tarihe erken giren halklar, geç giren halklar, erken uluslaşan geç uluslaşan, zengin toprakları yurt edinen, fakir toprakları yurt edinen halklar... Tüm bunları önceden planlanmış programlanmış eylemler dizisiyle yapmadılar. Nasıl ki, yeni doğan bir çocuk ulusunu seçme hakkına sahip değilse, halklar ve halklar üzerinde şekillenen uluslar da, bulundukları toprakları önceden bilinçli olarak seçmediler. Yeni doğan çocuğun annesini, babasını nasıl ki seçme hakkı yoksa, ulusunu da seçme hakkı yok. Anneleri-babaları hangi ulusal kökene sahip ise, çocuk da aynı ulusal kökene sahip olur.

Kürtler, Kürdistan diye anılan toprakları, Fransızlar, Fransa diye anılan toprakları, Angolalılar da Angola diye bilinen toprakları önceden tasarlanmış olarak yurt seçmediler. Kürt, Fransız ya da Japon ulusunun şekillenmesine analık eden birden fazla halk, sonradan Kürdistan, Fransa, Japonya olarak adlandırılan topraklarda binlerce yıllık uzun yaşam kavgasından geçerek adı geçen ulusları yarattılar. Zengin ve fakir toprakları yurt edinen ulusların bugünkü eşitsiz gelişiminde bir çok başka etkenin yanı sıra, doğanın yapısındaki bu eşitsizliğin de belli bir payı bulunur.

Doğa, toplumlar, uluslar ve tek tek bireyler eşit değillerdir. Öyleki, bunca insan kitlesine rağmen, ahlaki değerler bakımından tamamen birbirine eşit iki insan bulunamaz. Doğa, toplumların ve insanların bu yapısından dolayıdır ki Engels, eşitliğin "ölümsüz adalet ve ölümsüz doğru" olmadığını şöyle belirtir:

"Bu durum, bu tezin ölümsüz adalet ve ölümsüz doğruluğu oluştu'duğunu daha şimdiden dıştalar. Komünist rejim altında ve arttırılmış kaynaklar ile birlikte birkaç toplumsal evrim kuşağı, insanları zorunlu olarak, eşitlik ve hukuk çevresindeki bu tezgahtar ağzının, gözlerinde soyluluk, doğum, vb. ayrı. lıkları çevresindeki güncel tezgahtar ağzı kadar gülünç olacağı, eski eşitsizlik ve eski potizif hukuka, hatta yeni geçiş hukukuna karşıtlığın, pratik ya-

şamdan yokolup gideceği, ürünlerden kendi eşit ve adil payının verilmesini ukalaca istemekte direnecek kişinin, istediğinin iki katı verilerek maskaraya çevrileceği noktaya getireceklerdir Öyleyse eşitlik ve adalet, tarihsel anıların sandık odasından başka nerede kalacak. Bunlar bugün ajitasyon için iyinin iyisidirler, ama ölümsüz doğruluklar olmaktan da çok uzaktırlar " (9)

Engels'in kendisininde belirttiği gibi eşitlik ve adalet kavramlarının anlamsızlaşıp tarihsel anıların sandık odasına konulması için insanlık daha çok kavga verecektir. Reel sosyalizmle sözkonusu sosyalist ülke halkları Engels'in sözünü ettiği aşamaya varmanın daha çok uzağındayken tıkanıp kaldılar. Fakat tarihsel evrim bu doğrultuda ağır da olsa derinleşiyor, dünya halklarının kavgası bu hedefe varmak için devam ediyor. O tarihsel evreye ulaşıncaya kadar, halkların, ulusların, sınıfların eşitlik ve adalet uğruna kavgaları devam edecektir. Şu anki süreçte devam ettiği gibi.

Tekrar tartıştığımız somut konumuza dönelim.

Bilget yoldaş, "tarihsel bakımdan ulusal istemleri karşılanmış ve karşılayamamış ulusların birliğini sağlamaya gidil"diğini, bu birliğin hem ulusal istekleri karşılanmış hem de karşılanmamış uluslar için sorunlar yarattığını belirterek bu tür birliklere karşı çıkıyor. Bilget'in karşı çıkıp eleştirdiği birliğin en çarpıcı olarak gerçekleştiği yapı SSCB'dir. Bir taraftan uluslaşma sürecini tamamlayan Ruslar, diğer yandan daha uluslaşamamış Orta Asya halkları. Sadece uluslaşma bakımından da 1900'lü yılların başlarında Ruslar ile Orta Asya halkları arasında nitelik düzeyinde farklılıklar vardır. SSCB'de Ruslar ile Orta Asya halklarını almam en çarpıcı .i örneği oluşturdukları içindir. Yoksa Ruslar ile tüm halklar arasında kimileriyle nicelik kimileriyle nitelik düzeyinde gelişme farklılıkları vardı.

Lenin, Rus ve diğer halklardan komünistler, tarihte aynı nitelik ve nicelik gelişme düzeylerini yakalamış ulusları birleştirmek gibi bir malzemeye sahip değillerdi. İstenen ve fakat mümkün olamayan ideal malzeme ile değil, tarihsel ve somut gerçeklerin karşılarına çıkardığı uluslar malzemesiyle birliğe yöneldiler. Onlar idealist değil materyalisttiler. Umdukları, hayal ettikleri ile değil

---

9 - F. Engels, Anti-Dühring sy: 517

buldukları ile işe giriştiler. Ve Ruslar ile Orta Asya halkları arasındaki 100 yıllık gelişme düzeyi farkından hareketle, Rusların ayrı, Orta Asya halklarının ayrı ve kendi başına gelişmesini sürdürmelerini savunacak kadar bilim ve akıldışı davranmadılar. Çünkü Ruslar ve Orta Asya halkları her biri kendi başına gelişmesini sürdürdüklerinde, Ruslar ile Orta Asya halkları arasındaki var olan gelişme düzeyi farklılığının kapanmayacağını, tersine Ruslar lehine daha da büyüyeceğini biliyorlardı.

Lenin ve Rusya komünistleri; tarihe erken giren zengin ve toplumun hızlı gelişmesine elverişli toprakları tarihi süreçte yurt edinmiş Ruslar ile tarihe geç girmiş, iklimi kurak, Rusya'ya göre fakir toprakları yurt edinmiş Orta Asya halkları arasndaki gelişmişlik düzeylerini daha da büyütecek değil (ki bunda çarlığın sömürgeci siyasetinin de payı olmuştu) tersine azaltacak bir siyasetin izlenmesini savundular ve iktidar olduklarında hayata geçirdiler. Böyle bir siyaseti izlemeyi, doğa ve tarih karşısındaki insanlığın görevi olarak kabul ettiler. Dünyayı ve toplumları yorumlamayı değil, değiştirmeyi hedeflediler. Eşit olmayan, tarihi süreçlerde doğan ve eşit olmayan tarihi koşullarda gelişen halkların/ulusların her birisinin kendi çabalarıyla eşit konumlara ulaşamayacağını biliyorlardı. Verili koşullarda insan iradesinin halklar arasındaki uçurumu kapatma yönünde oynayabileceği görevleri önlerine koydular ve doğru olanı yaptılar.

Bilget ise, Lenin ve SBKP'nin yaptığını eleştiren bir tutumla "geri niteliği, yaşaması zorunlu olan tarihi süreci yaşatmamak, ileri olanın ileri gidişini geri olan lehine durdurmak demektir. Her ikisi de tarih ve toplum diyalektiğine aykırıdır. Bilim ve akıl dışıdır." demektedir.

Bilget'in dediklerini somutlarsak: Geri niteliği olan ve uluslaşma evresini tamamlamamış bulunan Orta Asya halkları, Ekim Devriminden sonra kendi kaderleriyle baş başa bırakılmalıydılar. Onlar ayrılmak istemeselerdi dahi (ki ayrılmayı savunmuyorlardı ve önemlisi, ayrılmayı savunup-savunmayacak düzeyde ulusal hareketler etkin değildi) ayrılmaya zorlanmalıydılar; birlik iktidarı bu halklara yaşamaları zorunlu olan tarihi süreci yaşatmıyormuş; birlik gidişini, bu yeni niteliği olan halklar yüzünden durduruyormuş, frenliyormuş;

bu nedenle birlik iktidarı tarihin akışına ve toplumların diyalektiğine aykırıymış "bilim ve akıl dışı"ymış, ve zaten ulusal sorunu çözemediği de "gün gibi ortada"ymış...!

Bilget'i somutluğa davet ediyorum. Orta Asya ve genel olarak SSCB bünyesinde ulusal sorun yönünden çözümlenmemiş hangi sorun, sorunlar var? Dil, kültür, sanat, ulusal kurumlar, ulusal devlet vb. yönünden çözümlenmemiş olan neydi? Orta Asya Cumhuriyetleri ayrıldıktan sonra bile, hiç de ulusal sorunları olduğunu ve bu nedenle ayrıldıklarını belirtmediler. Ulusal egemenlik iddiasını dile getiren Baltık Cumhuriyetleri ve Kafkasya Cumhuriyetleri oldu. Baltık'ın başta ayrılışı, ardından yeniden SSCB'ye katılışı problemliydi ve bunda II. Dünya Savaşının patlak verdiği koşulların da etkisiyle SBKP'nin izlediği hatalı politikaların payı olmuştur. Alman faşizmi tehdidi karşısında Baltık Cumhuriyetlerini SSCB'ye katılmaları gerçekleşmeden de koruyabilirdi. Belki bu durum daha az sorun yaratırdı.

Baltık, Kafkasya, Orta Asya ve Ukrayna'nın ayrılmasının altındaki nedenler derinlemesine irdelendiğinde, görülür ki; ayrılma, çözümlenmemiş ulusal sorunun varlığından kaynaklanmıyor. Ayrılmada rol oynayan temel faktör; SSCB'nin ekonomik olarak gelişiminin tıkanması, sosyalist ekonominin kendini yeniden üretememesi ve bir üst gelişim evresine sıçramayı gerçekleştirecek gelişmeyi sağlayamaması; proletarya diktatörlüğü olarak işçi, köylü, asker sovyetlerinin gerçek işlevlerinden uzaklaşması ve proletarya diktatörlüğünün giderek parti diktatörlüğüne dönüşmesi; ekonomik gelişmenin sağlayacağı güçle, genel olarak iktidarın merkezden yerele adım adım kaydırılmasının politik bir kımdan yaratacağı esnekliğin gerçekleştirilememesi ve dolayısıyla gelip dayatmış bulunan sorun olarak, Sovyet Cumhuriyetlerinin kendi topraklarında daha geniş yetkilerle donatılmalarının gerçekleşmemiş olmasıdır. SSCB halklarını ve cumhuriyetlerini birleştiren, sosyalizm idi. Sosyalizmin çöküşüyle birlikte "öküz öldü, ortaklık bitti" örneğindeki gibi dağılma gündeme geldi. Ulusal egemenlik perdesi altında ayrılmayı gündeme getirenleri yönlendiren dürtüler, gerçek anlamda çözümlenmemiş ulusal sorunlar değildir. Serbest piyasaya yönelişle birlikte, bencil ulusal çıkarların öne çıkması paralel günde-

me gelmiştir. Bir diğer cumhuriyete oranla daha zengin daha gelişmiş olan cumhuriyetin yeni kapitalist yönelimli yöneticileri, diğerinden bana ne dediler. Yeni türemiş burjuva unsurlar erkenden köşeyi dönmek ve ülkelerinin kaynaklarını tek başına sömürebilmek için, "diğerinin canı cehenneme" tutumuyla davranmaya çalışıyorlar.

SSCB bünyesinde ulusal sorunun çözümü yönünden hiç bir sorun kalmamıştı ve hiç bir haksızlık yaşanmamıştır denilemez. SSCB'nin ilk kurulduğu yıllarda Orjonikitze ve Stalin'in Gürcistan'da kullandığı şiddet politikası, daha sonra II. Dünya Savaşının devam ettiği koşullarda, Alman faşizmi ile işbirliğine girdiler ya da girebilirler kaygılarıyla, Kırım Tatarlarının, Çeçen, Kürt, Ahıska... gibi Kafkasya'da yaşayan ulusal azınlıkların Orta Asya'ya kitleler halinde gönderilmeleri (ki 1954'te çıkarılan yeni bir yasa ile geri yurtlarına dönebiliyorlar); dünya çapında gericiliğin ve güçlü emperyalist devletlerin varlığının da dayattığı güçlü devlet olgusu eğiliminden hareketle yetkilerin birleşik merkezi iktidarda toplanması ve dolayısıyla yerel cumhuriyetlerdeki iktidarların sınırlı yetkilere sahip olmaları gibi nedenlerden dolayı emperyalizmin ve bölge gericiliğininde hep destekleyip kışkırttığı Kafkas ve Baltık ülkelerindeki milliyetçilik tamamıyla eritilemedi. Cengiz Aytmatov'un Gündem Gazetesindeki röportajında dile getirdiği "Ben bir anlamda Sovyet insanıyım, diğer anlamda Kırgızım. Biz böyle yaşadık." belirlemesinde ifadesini bulan enternasyonalizmle ulusallığın derin birliği hem Kafkas ve Baltık ülkelerinde yeterli kök salmadı ve önemlisi hem de enternasyonalizm lehine milliyetçiliğin eritilmesinde ekonomik, sosyal, ideolojik, kültürel araçlar kullanıldı, ancak yeterli olmadığı bugün daha net görüldü... Tamamıyla eritilemeyen milliyetçiliğin, piyasa ekonomisine yönelişle birlikte özellikle Kafkaslarda yeniden dirilmesi; ayrıca Kafkasya'da milliyetçiliği besleyen, kökleri oldukça gerilere dayanan ve Hıristiyan-Müslüman çatışmasından da kan alan tarihi düşmanlıkları da belirtmek gerekiyor. Gerek SSCB'nin kurulmuş bulunduğu ilk yıllarda, gerekse daha sonraki yıllarda, komünistler ve iktidarları, milliyetçi yönelişlere karşı yer yer zor da kullandılar. Sağlığında Lenin, nedeni ne olursa olsun zor kullanmaya şiddetle karşı çıktı ve öyle ki, "Ağır basan ulusal şövenizme karşı bir ölüm-kalım savaşı ilan

ediyorum" diyerek Gürcistan'da zor kullananlara karşı açık cephe aldı. Lenin'in halklar arası ilişkilerde zora kesinlikle karşı durduğunun altını çizmek istiyorum. Yalnız burada bir başka gerçeğin de altı çizilmelidir. Dünya cennet gibi sorunsuz, kavgasız, çelişkilerin bulunmadığı bir ortamı insanlığa, halklara sunmadı ve kanlı-kavgalı çatışmaların hep yaşandığı koşullarda komünistlere melek misyonu biçilemez. II. Dünya Savaşında 22 milyon şehit veren SSCB'de emperyalizmin desteklediği milliyetçi akımlara karşı baskıcı tutumun uzun vadede çözüm olamayacağını biliyorum. Bu nedenle milliyetçiliği enternasyonalizm lehine eritip sorunu kökten çözecek olan, ekonomik, sosyal, kültürel, ideolojik, felsefi mücadelenin sürdürülmesidir esas olan. SSCB'de yapılan ve yapılmaya çalışılan budur. Fakat sosyalizmin bunalıma girmesiyle bu süreçte kesintiye uğramıştır.

SSCB'de ulusların tarihsel gelişmeleri özellikle ulusallık, uluslaşma yönünden yavaşlatılmadı. Tam tersine Orta Asya halkları başta olmak üzere halkların uluslaşması, ulusların kültürel ve ulusal kurumlarını yaratmaları hızlandırıldı. Sovyet insanını yaratma hedefinde ulusallığın hızla gelişip aşılmasına paralel politikalar izlendi. Bilget yoldaş sorunu yanlış ele alıyor ve yersiz eleştirilerde bulunuyor. Her ulus kendi ulusal devletine, hatta her ciddi ulusal azınlık özerk ulusal cumhuriyetine sahipti. Bilget'in iddia ettiği gibi "ulusal devletlerini kurama"mış olsalardı, halkların birliğinin esas perçini olan sosyalizm çöktüğü an 14 ayrı cumhuriyet peşpeşe bağımsız ulusal devletlerini nasıl ilan edebildiler? Şimdi büyük çoğunluğu Bağımsız Devletler Topluluğu olarak gevşek birlik oluşturan devletlerin ve BDT'nın dışında kalan devletlerin hiç birisinin SSCB'den isteyeceği tarihsel bir hak yoktur. Tersine birleşik devlet olarak SSCB'nin hepsinin üzerinde tarihsel hakkı vardır, hepsinden alacaklıdır. Ve SSCB'den ayrılıp bağımsız devlet kurma yönelişleri ileriye değil geriye doğru atılmış bir adımdır, desteklenemez.

Bilget yoldaş gerçekten şaşırmış olmalı ki; bir yandan Lenin ve ezen ulus komünistlerini "ulusların hak eşitliğine gerçekten sahip çık"madılar diye eleştirir, ama diğer yandan "ileri olanın ileri gidişini geri olan lehine durdurmak"tan dolayı eleştirir! SSCB koşullarında ulusların hak eşitliğine gerçekten sahip çıkmak, somutta, ile-

ri Rusya ile geri Orta Asya arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel gelişme düzeyindeki büyük farklılıkları, Orta Asya halkları lehine gidermeyi (en azından asgariye indirmeyi) hedefleyen yönelişlerle mümkündür. Ne oranda başarıldığı ayrı bir tartışma konusu, ama yapılmak istenen buydu. Bu nedenle, ileri Rusya, hatta Ukrayna'nın diğer cumhuriyetler lehine daha fazla özveriye katlanmaları istenmiştir. Bunu savunan ve uygulamaya koyan Lenin ve SBKP'nin yönelişleri mi "bilim ve akıl dışıdır" yoksa bunu eleştiren Bilget yoldaşın tutumu mu "bilim ve akıl dışıdır"? Okuyucu üzerinde durup düşünmelidir. Ayrıca, SSCB'nin işçi ve emekçi halkları, dünya çapında, ulusal özgürlük, demokrasi ve sosyalizm kavgasını veren tüm devrimci güçleri ve Küba, Vietnam gibi sosyalist ülkeleri emperyalizmin, gericiliğin ekonomik, politik, askeri saldırıları karşısında da her bakımdan destekleyerek en büyük yükü omuzladılar. SSCB halklarının paylarına düşen hep diğer dünya halkları lehine özveri olmuştur. Bu SSCB'ye ve halklarına pahalıya mal olmuş ve SSCB'nin ekonomik olarak bunalıma girmesinde belli bir payı da olmuştur. Ancak buna rağmen izlenen politikanın doğru olduğuna inanıyorum. Proletarya enternasyonalizmini içi boş sözlerin ötesinde yaşamın her alanında hayata geçirmek özveriyi ve belli bir bedeli gerektirir.

- Bardağa yarıya kadar su konulup, masaya bırakılmış. Bardakta suyun az olduğuna vurgu yapmak isteyen, "canım yarıya kadar bardak boştur" der. Bardakta suyun çok olduğuna vurgu yapmak isteyen ise, "canım bardak yarıya kadar doludur" der. Bilget yoldaş da, AT ülkelerini değerlendirirken, aralarındaki farklılıkları azaltan bir tutumla, bardağın yarısı doludur vurgusunu; sosyalist ülkelerin kurduğu COMECON'u değerlendirirken aralarındaki farklılıkları büyüten tutumla, bardağın yarısı boştur, vurgusunu kullanmıştır. Bana göre iki durumda da bardağın yarısı doludur.

Bilget'in AT ve COMECON ülkelerine ilişkin değerlendirmesi şöyle: *"Bire bir demeyelim ama, ancak tarihsel gelişmişlik bakımından eşite yakın düzeyde olan ulusların bir devlet bünyesi içerisinde birliği olanaklıdır AT buna örnek bir adımdır COMECON ülkeleri, AT ülkelerinin girdiği yola adım bile atamadılar Atamazlardı da. Çünkü sorunları, tarihsel ve toplumsal gelişmişlik düzey-*

leri oldukça farklıydı." [10] Önce, AT ve COMECON'a üye devletlere ilişkin toplumsal gelişmişlik düzeylerini yansıtan kimi verileri bir tablo içerisinde sunalım:

Toplumsal gelişme bakımından AT ülkeleri arasında, birliği engelleyecek boyutta sorunlar yoktur. İspanya, Yunanistan, Portekiz gerek G.S.M.H ve gerekse aktif nüfusun sektörel dağılımına ilişkin verilerle toplumsal gelişme yönünden diğerlerine oranla belli bir geriliği barındırıyor. Ve bu haliyle topluluk içerisinde belli sorunlar da yaratıyor. Ancak aşılamıyacak sorunlar değildir. Tarihsel gelişmişlikle, eğer uluslaşma ve ulusal devletlerini bağımsız kurup yaşatmak kastediliyorsa, AT bünyesindeki ülkelerin hepsi bu süreci az ya da çok yaşadılar. En az yaşayan İrlanda'dır. Ki İrlanda'nın da bağımsız devletini kurmasının üzerinden 70 yıl geçti.

Bilget'in AT ülkelerine ilişkin yukarıdaki değerlendirmes e itirazım yok. Fakat COMECON üyesi ülkelere ilişkin değerlendirmesi, bardağın yarısı boş misali gibi ve yanlış buluyorum. COMECON üyesi ülkeler arasında (Vietnam, Küba ve Moğolistan hariç tutulursa) Bilget yoldaşın iddia ettiği gibi "tarihsel ve toplumsal gelişmişlik düzeyleri oldukça farklıydı" belirlemesi yanlıştır, gerçekleri kesinlikle yansıtmıyor. Okuyucu tablo no 31'de COMECON üyesi ülkelere ilişkin verilere baktığında Bilget'in iddiasının gerçekleri yansıtmadığını göreçektir. Hem kişi başına düşen G.S.M.H, hem aktif çalışan nüfusun tarım, sanayi ve hizmetler sektöründeki dağılım oranlarıyla birbirine oldukça yakın gelişmişlik düzeylerine sahip olduklarını görmekteyiz. Toplumsal gelişmişlik düzeylerinin "oldukça farklı" olduğu belirlemesinin kendisi oldukça abartılıdır. Bilget'in iddiası belli ölçüde Vietnam, Moğolistan ve Küba ile COMECON'un diğer 7 üyesi arasındaki toplumsal gelişmişlik farklılığı için geçerlidir. Vietnam ile Küba zaten coğrafik olarak da oldukça uzaktadırlar. COMECON'u esas olarak oluşturan SSCB ve diğer 6 Doğu Avrupa ülkesidir. Bunlar arasında ise toplumsal gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıklar birliğin devamının ve derinleştirilmesinin engeli değillerdi.

COMECON üyeleri arasında "tarihsel gelişmişlik düzeyleri ol-

---

10 - K. Bilget, Newroz Sayı: 2 sy: 62

Tablo No: 31

Devletin Adı	Toplam G.S.M.H. milyar Dolar	Kişi başına Düşen G.S.M.H. Bin Dolar	Aktif Nüfusun Dağılımı		
			Tarım %	Sanayi %	Hizmetler %
AET'YE ÜYE DEVLETLER					
Birleşmiş Almanya	1224	15 500	5	41	53
İngiltere	802	14 000	2.6	32.4	65
Fransa	865	15 500	7.6	32	60.4
Hollanda	212	14 500	5	28	67
Danimarka	101	19 000	6.7	28.1	65.2
Lüksemburg	6.1	16 700	4.2	33.4	62.4
Belçika	139	14 000	3	30	56
İtalya	758	13 200	11.2	33.6	55.2
İspanya	289	7 500	17.6	31.8	50.6
İrlanda	31.3	8 840	16	27	55
Yunanistan	47	4 700	28.9	27.3	43.8
Portekiz	36.7	3 500	23.2	35.3	41.5
COMEKON'A ÜYE DEVLETLER					
SSCB	1790	6 300	19.4	38.3	42.3
Bulgaristan	51	5 600	17	45	38
Macaristan	55.5	5 200	23	38	39
Polonya	167	4 300	29.1	37.7	33.2
Romanya	95	4 200	23	42	35
Çekoslovakya	91	5 800	13	48	39
D. Almanya	Federal Almanya ile birleştiğinden ayrı veriler yok. Kişi başına G.S.M.H. B. Almanya'ya yakındı.				
Moğolistan	1.45	780	36	30	34
Küba	12	1 100	23	27	50
Vietnam	12	190	62	18	20

dukça farklıydı" iddiası da oldukça abartılıdır. Her birisinin kendi bağımsız devletine sahip olmalarının üzerinden en az 70 yıl geçmiştir. Burada istisna durumunda olan sadece Vietnam'dır. Ve Vietnam'ında uğradığı işgal-sömürgecilik sürecinin COMECON üyesi devletlerle hiç bir ilgisi yoktur. COMECON'a üye devletler arasındaki ilhaklar, AT üyesi devletlerin kendi aralarındaki ilhaklardan daha azdır. Polonya'nın Ruslar tarafından uzun süre ilhak altında tutulduğu ve bunun Polonya halkından Ruslara karşı kin ve öfke uyandırdığı bilinir. Yine Moğol Hanlarının çok önceleri Rusya ve Çin'i defalarca işgal edip, yakıp yıktıkları, ardından Ruslar ve Çinliler tarafından karşı işgallerin gerçekleştirildiği bilinir. Ancak bunların tarihin derinliklerinde kaldıkları da bilinen bir gerçektir.

Bilget yoldaş eğer, "hayır bu ilhak ve işgaller tarihin derinliklerinde kalmayıp bugünü etkiliyorlar" diyecekse, esas AT üyesi ülkelere bakmalıdır. İlhaklar bölümünde sorunun üzerinde durmuştum. Yine bir iki örnek vereyim:

AT üyesi İrlanda'nın aynı topluluk üyesi İngiltere tarafından ilhak edildiği ve bunun oldukça uzun yıllar devam ettiği herkesçe bilinir. Ve önemlisi halen Kuzey İrlanda, İngiltere'ye karşı ulusal bağımsızlık kavgasını sürdürmektedir.

Belçika; 843'te Fransa ile Almanya arasında paylaşıldı. Sonra sırasıyla Fransa ve Hollanda tarafından ilhak edildi. Bağımsızlığını ancak 1830'larda elde etti. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında da Almanlar tarafından işgal edildi.

Lüksemburg; önce Hollanda sonra İspanyollar ve Avusturyalıların egemenliği altına girdi. 1815'te tekrardan Hollanda kralının şahsına bağlı bir grandüklük haline geldi. 1831'de Belçika ile Hollanda arasında paylaşıldı. Ancak 1867'de büyük devletlerin himayesi altında tarafsız bir devlet haline geldi. Ve I. ile II. Dünya savaşları sırasında yine Almanlarca işgal edildi.

Portekiz; çok önceden kısa süreli de olsa İspanya tarafından işgal edilmiştir. Almanlar, geçmiş tarihte neler yaptıkları bir yana, son 70 yılda iki kez Avrupa'yı kana buladılar...vb.

Bilget yoldaş "tarihsel gelişmişlik düzeyleri oldukça farklıydı" demekle, topluluk üyesi ülkelerin kendi aralarında birbirlerini ilhak etmeleri, birinin diğerinin egemenlik hakkını elinden alması-

nın yarattığı ezen-ezilen ulus ilişkilerini, sorunlarını kastediyorsa; COMECON üyelerinden çok, AT üyesi devletlere bakmalı ve irdelemelidir.

AT üyesi devletler, sıkıntılar, sorunlar yaratsa da birliğe doğru adım adım ilerliyorlar. Bu birlik sürecinin başını burjuvazi çekiyor. Özellikle en hararetli savunucusu olan Alman burjuvazisi bir daha Avrupa'yı askeri işgale girişmemek üzere ekonomik olarak ve üstelik diğerlerinin de gönül rızasıyla işgale hazırlanıyor. İstediğimiz ve beklentimiz, elbette, Avrupa proletaryasının egemenliğinde Avrupa'nın birliğidir. Ama proletarya bugünden yarına toplumsal bir devrimle Avrupa proletaryasının birleşik devletini yaratamıyorsa, burjuvazinin öncülüğünde atılan birlik adımlarına da karşı değiliz. Uzun vadede süreç proletaryanın amacına hizmet edecektir.

AT bünyesindeki devletler birliğe yönelirken, COMECON'un kendisi neden dağılma sürecine girdi? Nedeni, Bilget yoldaşın ileri sürdüğü "tarihsel ve toplumsal gelişmişlik düzeyleri"nin farklılığı değildir. Nedeni, gayet açık olarak bellidir:

Başta SSCB olmak üzere Doğu Avrupa'nın sosyalist ülkelerinde, sosyalizm toplumsal bir sistem olarak çökmeseydi, COMECON'a üye ülkeler arasındaki ekonomik birlik süreci derinleşecek ve er ya da geç beraberinde siyasal birliği gündeme getirecekti. Fakat sosyalizmin bunalıma girmesi ve bununla paralel sosyalist sistemin dağılması COMECON'un geleceğini de olumsuz etkiledi.

Geçmişte SSCB'yi oluşturan, bugün büyük çoğunluğu BDT içerisinde gevşek bir birlik oluşturan 15 bağımsız devlet, yeniden birliğe yöneleceklerdir. Elbette gerçekleşecek olan bu yeni birlik SSCB'ye oranla gevşek yapıda olup federal, ya da konfederal olabilir. Eski SSCB Cumhuriyetlerini yeniden birliğe zorlayacak olan hem kendi aralarındaki ekonomik, sosyal, kültürel, etnografik ilişkiler ve karşılıklı bağımlılıklardır, hem de dünya çapında devletler ve halklar arasındaki ekonomik, siyasal ve kültürel merkezileşmenin baş döndürücü bir hızla gelişmesidir.

- MART 1993 -

-SON-

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1- K. MARX: *Grundrisse,*
Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı,
Kapital Cilt 3,
Thearies Of Surplus - Value Part 2. Chopter XII

2- F. ENGELS: *Anti-Dühring,*
Ailenin, Özel Mülkiyetin Ve Devletin Kökeni,
Doğanın Diyalektiği

3- K. MARX, F. ENGELS: *Alman İdeolojisi,*
Felsefe Ve Siyaset,
Felsefe İncelemeleri

4- V. İ. LENİN: *Emperyalizm,*
U.K.T.H.,
Materyalizm Ve Ampiriyokritizm,
Ulusal Sorun Ve Ulusal Kurtuluş Savaşları,
III. Enternasyonal Konuşmaları

5- M. KELLE, M. KOVALSAN: *Tarihsel Maddecilik, Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri*

6- S.B.K.P. MARXÇILIK-LENİNCİLİK ENSTİTÜSÜ: *Leninizm Ve Ulusal Sorun*

7- STEFANOS YERASİMOS: *Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye Cilt: 1-2*

8- SERVER TANİLLİ: *Yüzyılların Gerçeği Ve Mirası Cilt: 1-2*

9- MARTİN VAN BRUİNESSEN: *Ağa, Şeyh, Devlet*

10- ŞEREF HAN: *Şerefname, Kürt Tarihi*

11- ÖMER TUKU: *Kürdistan'da Türk Endüstrisi*

12- ERNEST WERNER: *Büyük Bir Devletin Doğuşu*

13- İSMAİL GÖLDAŞ: *Kürdistan Teali Cemiyeti*

14- MUSTAFA SÖNMEZ: *Doğu Anadolu'nun Hikayesi*

15- SENCER DİVİTÇİOĞLU: *Asya Üretim Tarzı Ve Osmanlı Toplumu*

16- VECİHİ TİMUROĞLU: *Dersim Tarihi*

17- DEMİRTAŞ CEYHUN: *Ah, Şu Biz 'Kara Bıyıklı' Türkler*

18- HASAN YILDIZ: *Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan*

19- EMİN KARACA: *Ağrı Eteklerinde Ateş*

20- AHMET ÖZER: *Güneydoğu Anadolu Ve GAP Gerçeği*

21- OSMAN AYTAR: *Kürdün 'Makus Talihi' Ve 'Güneydoğu' Anadolu Projesi*

22- BELGELER: *Birinci Doğu Halkları Kurultayı*

23- BİR ASKERİN ANILARI: *Kürt Halkına Karşı Nasıl Savaştık*

24- PROF. DR. M. ARSENEVİÇ HASRETYAN- DR. K. MASHAR AHMAD: *1925 Kürt Ayaklanması*

25- M. ERDOST: *Asya Üretim Biçimi Ve Kapitalist Üretime Geçiş Koşulları (Ülke Dergisi 1978*

26- HURİCİHAN İSLAMOĞLU: *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü*

27- FUAT KÖPRÜLÜ: *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*

28- İSMAİL BEŞİKÇİ: *Devletlerarası Sömürge Kürdistan*

29- MİYAMOTU MUSASHİ: *Beş Çember*

30- NAZIM HİKMET: *Sanat Ve Edebiyat Üzerine), (Memleketimde İnsan Manzaraları*

ISBN 975-7867-03-9